

THEOLOGIA NATVRALIS, SIVE LIBER CREATVRARVM.

Auctore venerabili viro Magiſtro

RAYMVNDO DE SEBVNDE,

in Artibus & Medicina Doctore,

& in ſacra pagina Egregio

Profeſſore.

Caietani V.I.D. De Rubeis Romani

Empt Venetijs 17 19

LVGDVNI,

Sumptibus PETRI COMPAGNON,
via Mercatoria, ſub ſigno Cordis boni.

M. DC. XLVIII.

Cum Approbatione, & Priuilegio Regis.

+ T. 1.

VIRO ILLVSTRI AMPLISSIMO DOMINO
D. PETRO SEGVIER
MAGNO FRANCIÆ CANCELLARIO.

IX auderem nisi imagine quasi renascentis Sebundij prouocatus Magnificum tuum Nomen, AMPLISSIME DOMINE, *resurgentis huius operis foribus præfigere pro tutela quam solent hodie qui vel* παλαιόκαινον *aliquid edunt (quod quidam è nostris de vetustorum Erotiani & Pollucis nouis editionibus dicebat) instar Numinis inuocare. Multorum siquidem annorum supra seculum mole non*

minus quam Bibliothecarum ruderibus oppressus veteri quasi sepulchro, Regio sigillo, quo priuilegio mihi pro tanti viri per operas nostras Typographicas resurrectione (dicamne potius an editione?) concesso, manum extremam imposuisti, reuiuiscere occipit, & in luminis auras victâ, quam Bibliotaphi multorum scriptis inferunt, morte, non ampliùs iterum mortalis, surgere; cum & inter eos libros hunc edi contingat, quos per immortale SEGVERI nomen lex suprema iussit in forulos reponi omnium quotquot sunt priuatorum in orbe Christiano, non voluminibus modò sed hominibus qui eos tractant te Præside delectu cultúque præcipuos. Debebat hoc suum fatum Sebeydo, sic enim sonabat vernaculum Authoris istius nomen, qui Medicus & Philosophus eximius ac si Spanhemeensem de scriptoribus Ecclesiasticis audiamus Theologus eruditus ante ducentos & plures annos Parisiensem Clarissimam totius orbis Academiam

demiam adire volens, patrio Hispaniarum solo relicto, Tholosæ subsistere Scholasticorum ibi degentium precibus coactus, morte præuentus est, priusquam votum solueret; sed nunc, quamquam typorum Lugdunensium vehiculo, Lutetiam ei non solùm datur accedere sub auspiciis Priuilegij per Regem tuo fauore concessi, sed & per vim Nominis tui quasi Numinis plenissimus aditus patebit ei deinceps, tam in Regiam quæ ibidem asseruatur magnificentissimam variorum editorum & M.SS. supellectilem ac inter Codices SEGUERIANOS, *& si quid dicam præterea in intimos recessus & penetralia summorum virorum, qui mille locis in ea Ciuitate sibi quietem per hæc Musarum diuersoria quæsierunt. Horum gratiam si beatus ille Scriptor mihi conciliauerit hoc pacto, bene mecum actum esse sentiam. Sed tuam imprimis,* VIR AMPLISSIME, *qui non solum Gallici Senatus Apex, sed supremus omnis eruditionis Ar-*

biter etiam apud exteros diceris; & quamuis meæ tenuitatis apud me plusquam conscius hoc sperare non debeam; Sebundio tamen ipso fautore, cæterisque, qui sunt plurimi, cum neoterico illo Michaële Montano magni nominis & iudicij viro, fauitoribus audebo, ut te, vel semel concedente dici possim

AMPLITVDINIS TVÆ

Seruus Addictissimus
PETRVS COMPAGNON.

VETVS LIBRI INSCRIPTIO.

THEOLOGIA NATVRALIS, SIVE LIBER CREATVRARVM.

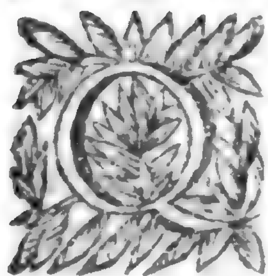
Specialiter de homine & de natura eius inquantum homo : & de his, quæ ſunt ei neceſſaria ad cognoſcendum ſeipſum, & Deum, & omne debitum, ad quod homo tenetur, & obligatur tam Deo quàm proximo.

Compoſitus à Venerabili viro Magiſtro Raymundo de Sabunde : in artibus & Medicina Doctore, & in ſacra pagina Egregio Profeſſore.

TITVLVS I.

SEQVITVR RADIX, ORIGO, *principium & fundamentum istius scientiæ.*

QVIA homo naturaliter semper quærit certitudinem & euidentiam claram: nec aliter quiescit nec quiescere potest: donec venerit ad vltimum gradum suæ certitudinis. Verum quia certitudo & probatio suos habet gradus: & est maior & minor certitudo: maior & minor probatio. Virtus autem probationis & causa totius certitudinis oritur ex certitudine & virtute testimoniorum & testium, ex quibus dependet & causatur tota certitudo. Vnde quantomagis testes sunt certi, manifesti, & indubitati, & veri: tantomagis est certum illud quòd ex eis probatur. Et si testes sint ita certi & manifesti, & testimonia eorum ita manifesta, vt nullo modo possit dubitari, nec nobis possint esse magis manifesta & certiora: tunc illud quod ex eis probabitur, sine dubio erit nobis certissimum, manifestissimum & euidentissimum. Et quia quanto sunt testes magis extranei, distantes, elongati à re, de qua dubitatur: tanto minorem fidem & certitudinem generant. Quanto autem testes sunt magis vicini propinqui, & intranei, & indubitati; tanto maiorem fidem faciunt & credulitatem. Et quia nulla res magis vicina, magis propinqua, & magis intranea, vel intrinseca & propria alteri est quàm ipsemet sibi. Et ideo quicquid probatur de aliqua re per ipsammet rem, & per naturam propriam: maximè certum est. Et cum nulla res creata sit propinquior homini: quàm ipsemet homo sibi; ideo quicquid probatur de ho-

Virtus probationis est ex testimoniis.

Testes vicini maiorem fidem faciunt.

mine per ipſummet hominem : & per ſuam propriam naturam & per illa quæ ſunt ſibi certa : de illo maxime certum manifeſtum, & euidentiſſimum eſt ipſi homini. Et iſta eſt vtilitas certitudo, & maxima credulitas : quæ poſſit cauſari vel creari per probationem. Et ideo ipſemet homo ex ſua propria natura debet eſſe medium argumentum, & teſtimonium ad probandum omnia de homine, ſcilicet, quæ pertinent ad ſalutem hominis : vel ad damnationem, vel felicitatem : vel ad bonum, vel ad malum ejus. Aliter autem homo nunquam erit vtilitate certus. Neceſſe eſt ergo quod homo cognoſcat ſeipſum & ſuam naturam ſi aliquid velit certiſſimè probare de ſeipſo : & quia homo eſt extra ſeipſum : & elongatus & diſtans à ſeipſo per maximam diſtantiam nec vnquam habitauit in domo propria, ſcilicet, in ſeipſo : immo ſemper manet extra domum ſuam & extra ſe : & ex eo quia ignorat ſeipſum : neſcit ſeipſum : & de tanto eſt elongatus & diſtat à ſeipſo : & tantum extra ſeipſum eſt de quanto ignorat ſeipſum, & quia totaliter neſcit ſeipſum : ideo totaliter eſt extra ſeipſum & per conſequens quia nunquam habitauit in ſeipſo neque intrauit in ſe : nec vidit ſe ignorat ſe : neſcit quid valet : & ideo dat ſe pro nihilo, ſcil. pro peccato : & pro paruo gaudio, & modica delectatione. Quia ergo homo totaliter eſt extra ſe : ideo ſi debet videre ſe : neceſſe eſt quod intret in ſe. & intra ſe : & veniat ad ſe, & habitet intra ſe. Aliter eſt impoſſibile quod cognoſcat ſe, nec videat ſe, neque ſuum valorem : ſuam naturam, & ſuam pulchritudinem naturalem. Et quia homo ignorat ſeipſum à neceſſitate : & neſcit domum ſuam in qua debet habitare : ideo neceſſe eſt quod aliæ res ducant eum in ſeipſum. Verum quia homo eſt in alio loco ſecundum naturam : ideo ſi debet aſcendere ad ſe : neceſſe eſt eum habere ſcalam per quam aſcendit ad ſe. Tunc autem homo aſcendit, & vadit ad ſe quando incipit ſeipſum cognoſcere : & tot paſſus & gradus facit & aſcendit : quot cognitiones de ſeipſo acquirit. Et tunc intrat in ſeipſum : quando cognoſcit ſeipſum. Et quia modus cognoſcendi hominis eſt : vt per illa quæ ſunt ſibi magis & primo nota : cognoſcat quæ ſunt ſibi ignota : & per illa quæ ſcit aſcendet ad illa quæ neſcit : & cum ſemper res

Homo debet cognoſcere alios ex ſeipſo.

minus nobiles & inferiores sint homini primo cognitæ: & res perfectè digniores nobiliores sunt ei vltimo cognitæ. Et ideò quia homo est res dignior superior & perfectior huius mundi: propter hoc cognoscit alias res inferiores: & vltimo cognoscit seipsum. Quapropter vt homo qui tantum est elongatus à se per cognitionem quia totaliter ignorat se: & sit extra se: possit reduci & venire ad se per cognitionem: ideò est ordinata rerum & creaturarum vniuersitas tanquam iter, via & scala immobilis & naturalis: habens gradus firmos & immobiles per quam homo veniat & ascendat ad seipsum. In qua vna res est inferior: & alia superior: vna perfectior & alia minus perfecta: vna nobilior & dignior quàm alia ad modum cuiusdam scalæ ascendendo. Et ideò vt homo possit venire ad ipsius cognitionem necesse erit sequentem ordinem obseruare. Primò optimũ videre & considerare ordinem rerum inter se: & diuersos gradus rerum ordinatarum in vniuerso: & considerare quamlibet rem in se: & quid habet in seipsa. Secundò hoc considerato oportet comparare hominem qui est supremus inter omnes res mundi ad omnes alias res. Et ista comparatio fit duobus modis. Primò scilicet per conuenientiam. Et secundò per differentiam ita quòd necesse est considerare quam conuenientiam habet homo cum aliis rebus & quam differentiam. Postea ex ista conuenientia & differentia manifestabuntur omnia quæ scire debemus de homine & de Deo. Quia per illa quæ sunt inferiora hominis: itineramus & ascendimus ad hominem: & per hominem imus & ascendimus in Deum sicut per veram scalam per quam debemus ascendere in cognoscendo. Aliter est impossibile veritatem cognoscere rectè. Ita quòd duo sunt ascensus: & duæ dietæ. Prima dieta est primus ascensus & est de omnibus inferioribus vsque ad hominem. Secunda dieta & secundus ascensus est de homine vsque ad Deum. Quantum ad primum videndum est quomodò multi sunt gradus rerum in mundo distincti adinuicem immobiles & firmi: ex quibus scala naturæ componitur & ordinatur. Et optimũ eos numerare & cogitare quemlibet per se. Vndè tota rerum vniuersitas reducitur ad quatuor gradus generales: ex quibus quatuor est composita scala naturæ. Sed tamen infra quemlibet gradum

Diuisio totius libri principaliter in duo.

Generales gradus rerũ adinuicem qui dicuntur scala naturæ.

dum generalem sunt multi gradus speciales qui sub vno gradu generali continentur. Generales autem gradus sic ordinantur adinuicem. Omne quod est, vel est tantum,& non viuit,nec sentit,nec intelligit,nec discernit,nec vult libere:ecce primus gradus. Vel est & viuit tantum,& non sentit, nec intelligit,&c. ecce secundus. Vel est,viuit, sentit,tantum,& non intelligit, &c. ecce tertius gradus. Vel est, viuit,sentit, intelligit,vult libere : ecce quartus gradus. Sic ergo ista quatuor esse viuere sentire: & intelligere continent omne quod est: & in istis quatuor omnia claudūtur : & nihil est extra ista quatuor. Per intelligere enim comprehenditur discernere, velle libere. In primo gradu sunt omnia quæ habent esse tantum & non viuere,nec sentire,nec intelligere. Et sub isto gradu comprehenduntur infinitæ res : quæ quamuis omnes in hoc conueniant quòd habent esse tantum, & non viuere nec sentire, &c. tamen sub illo esse tantum multum differunt adinuicem secundum quòd vna res habet nobilius & dignius esse quàm altera : & nobiliorem & digniorem virtutem & operationem quàm altera. Vndè primo in isto gradu continentur elementa, scilicet terra ignis, aqua, & aër, & vnumquodque habet suam propriam naturam per se separatam ab aliis : similiter aqua, aër, & ignis. Et est ordo inter ipsa: quia terra est infimum & quasi nullius nobilitatis, aqua nobilior & dignior & aër dignior quàm aqua : & ignis nobilior quàm aër. Considerandum est ergo quodlibet istorum per se quantum fieri poterit : vt videatur quid habet in se, grosè & vulgari modo. Sub isto etiam gradu continentur omnia quæ generantur infra terrā, sicut sunt mineralia & metalla, sicut est argentum viuum, plumbum, ferrum, cuprum, aurum, argentum, stannum, quæ differunt adinuicem secundum maiorem & minorem nobilitatem. Et est etiam asurum quod excedit omne metallum in nobilitate & pretiositate. Et est etiam ibi sulphur,salpetra,salgemma & aluna,quæ sunt magnę virtutis & vigoris. In isto etiam gradu sunt omnes lapides, tam pretiosi quámque etiam alij. Cogita ergo quanta virtus:quātúsque valor est in lapidibus pretiosis,non ex parte quantitatis, sed ex parte virtutis,veluti sunt,Carbunculus, Iacinctus, Smaragdus,Cristallus, &c. In isto etiam gradu continentur omnes cœli & omnia

Primus gradus rerum.

omnia corpora cælestia : omnes planetæ:omnes stellæ, ac etiam alia quæ habent tantum esse & non viuere : & omnes res artificiales : quæ in hoc omnes conueniunt : quia habent esse tantum & non viuere. In secundo gradu scalæ sunt omnia illa quæ habent esse & viuere tantum,& non sentire neque intelligere, vndè illa dicuntur viuere,quæ per se mouentur sine alio sursum & deorsum : ante & retro ad dextram & sinistram. In illo gradu continentur omnes plantæ & arbores & herbæ : quia dicuntur viuere , nam mouentur sursum, deorsum, ante, retro, &c. per se & sine alio , & hoc quando crescunt sursum deorsum ante & retro & per se trahunt alimentum à terra , & nutriuntur continuè & crescunt & augmentantur & generant sua semina & suos fructus. Et ideò dicuntur viuentia quia per se nutriuntur generantur & augmentantur:& hoc per virtutem propriam quam habent in se: & ideò per se mouentur : & hoc non habent elementa nisi per quandam similitudinem. In isto autem gradu sunt duæ differentiæ, scilicet herbæ & arbores. Et res dignior est arbor quàm herba. Sub isto gradu continentur innumerabiles res , scilicet species & complexiones arborum quæ differunta dinuicem & vna non est alia: & vna est nobilior altera. Similiter continentur innumerabiles species herbarum:& virtutes & naturæ earum quarum vna non est alia : & quælibet habet suam propriam naturam & virtutem. In tertio gradu sunt omnia illa quæ habent esse viuere & sentire tantum. Et istud sentire continet sub se videre, audire, gustare, odorare & tangere , & omnes operationes quas habent animalia bruta plus quàm arbores & herbæ. Sub isto gradu continentur omnia animalia siue sint in terra siue in aqua,siue in aëre:sicut sunt animalia terrestria quadrupedia reptilia volatilia atque pisces. Considera quot sunt species animalium quæ ambulant super terram & differentias & diuersitates eorum ac species & differentias auium,& nobilitates earum similiter: piscium. In animalibus autem sunt tres gradus,per quos animalia adinuicem ordinantur & diuiduntur atque distinguntur. Quoniam quædam sunt animalia quæ habent sensum tactus tantum, & non habent memoriam neque auditum, sicut conchilia & animalia arboribus affixa & radicibus. Et iste est primus & infimus gradus.

Secũdus gradus rerum.

Tertius gradus rerum.

Quædam enim sunt quæ habent sensum tactus & memoriam & non auditum: vt formica:& iste est secundus gradus. Quædam sunt quæ habent sensum memoriam & auditum vt animalia perfecta vt canis: cattus & similia: & iste est tertius gradus. Quartus gradus non potest esse, scilicet quòd aliqua sint quæ habeant auditum & non memoriam. quia vbicumque est auditus:ibi est memoria relicta ex auditu. Prima animalia quia non habent memoriam non habent etiam prudentiam:& non habent auditum non sunt disciplinabilia, nec possunt moueri de loco ad locum distantem:quia nullum animal potest moueri de loco ad locum nisi habeat memoriam. Secunda animalia quæ sunt in secundo gradu: quia habent memoriam,habete possunt aliquam prudentiam: & moueri possunt de vno loco ad alium:sicut dicimus quòd aliqua prudentia est in formica, quando congreget grana frumenti ad aliquem certum locum: & hoc est propter memoriam: sed quia non habent auditum: ideò non sunt disciplinabilia.Tertia animalia quæ sunt in tertio gradu:quia habent memoriam & auditum: ideò sunt aliquo modo disciplinabilia, vt canes & aues.Et ista omnia tàm de primo quàm secundo & tertio gradu continentur sub generali gradu, scilicet sub tertio: quia omnia dicuntur sentientia.Tamen animalia primi gradus sunt propinquissima plantis & ideò sunt infima. Animalia secundi gradus sunt magis distantia à plantis: & ideò sunt nobiliora. Animalia tertij gradus sunt magis elongata à plantis: & ideò sunt adhuc nobiliora, & hoc de tertio gradu. In quarto gradu sunt omnia illa quæ habent,esse,viuere,sentire,& intelligere:discernere.velle,& nolle libere, siue quæ habent liberum arbitrium. In isto gradu sunt homines quibus nihil deficit in natura: neque aliquid potest eis vltra addi:quia supra liberum arbitrium non est aliquis gradus nec est ascensus vlterius in natura. Non enim est maior dignitas naturalis quàm est liberum arbitrium, vndé quia homines habent rationem: ideò possunt intelligere, discernere, iudicare, ratiocinari: & sunt capaces & susceptibiles cognitionis experimentalis, & artis, & scientiæ, ac doctrinæ: quòd non habent alia animalia.Et quia habent liberum arbitrium secundum naturam:ideo possunt velle & nolle: consentire & discernere

Quartus gradus rerum.

cerniere sponte & liberè absque coactione, quod non possunt alia animalia. De isto gradu latius dicetur in titulo, lxi. lxiiii. & lxv. &c. Et sic completa est tota scala naturæ cum suis gradibus. Et hæc prima consideratio in hac scientia radicalis & fundamentalis, scilicet considerare istos gradus in se & benè plantare & radicare eos in corde & figurare sicut in natura realiter.

TITVLVS II.

Sequitur comparatio hominis ad alias res inferiores secundum conuenientiam & differentiam: siue comparatio quarti gradus ad tres gradus præcedentes. Et primo secundum conuenientiam & hoc dupliciter, scilicet, secundum conuenientiam generalem & secundum conuenientiam specialem.

Consideratis istis gradibus rerum quæ sunt in mundo per sensum & experientiam: de quibus nullus potest dubitare. Nunc oportet facere comparationem & comparare vnam rem ad aliam & comparare hominem ad omnes alias res: & hoc secundum conuenentiam & differentiam. s. in quo conuenit homo in aliis rebus inferioribus & in quo differt ab eis. Et in ista comparatione cognoscet seipsum & hoc quod est supra ipsum. s. Deum & suum conditorem. Consideret ergo homo primo conuenientiam quam habet cum aliis rebus. Et primo generaliter, secundo specialiter. Vnde homo conuenit cum omnibus alijs rebus insensibilibus & habet conuenientiam cum eis: quia habet in se illa quæ aliæ res insensibiles habent: & easdem perfectiones & omnes gradus. Vnde habet in se esse sicut res in primo gradu: vt sunt elementa quia continet in se, licet inuisibiliter quatuor elementa & sub alia forma. & nutritur per elementa & habet vitam in eis: & habitat in eis. & sine eis non potest viuere & conseruari per vnum momentum: & & sic conuenit cum eis & cum omnibus quæ habent esse tantum & non viuere generaliter. Item conuenit cum rebus secundi gradus, vt sunt plantæ & arbores & herbæ: quia habet esse, viuere & nutriri sicut illæ, augmentari generare, &c. Quoniam homo viuit: nutritur, crescit, regnat sicut arbores & plantæ. Etiam conuenit

Incipit prima pars principalis huius operis.

Generalis conuenientia. Hominis cum aliis rebus

Secunda conuenientia.

Tertia conuenientia.

uenit cum rebus tertij gradus, vt cum animalibus brutis quæ habent esse, viuere & sentire. vnde homo habet visum, auditum, gustum, tactum, & odoratum dormire & vigilare, comedere & bibere, sicut alia animalia. Ergo magnam conuenientiam habet cum eis. Illa ergo quæ sunt in aliis rebus trium graduum sunt in homine. Ergo habet conuenientiam, confraternitatem & amicitiam cum omnibus aliis rebus inferioribus. Sed tamen debet homo considerare quod illa quæ res inferiores habent diuisim, homo debet omnia illa coniunctim & simul vt declarandum est. Nam omnia habet homo & nihil sibi deficit de omnibus quatuor gradibus, nec aliquid potest superaddi. Nec aliquis gradus potest esse supra hominem in dignitate: quia habet esse, viuere, sentire, & intelligere, & liberum arbitrium & sic quæ sparsim & diuisim sunt in aliis rebus per suas portiones sunt in homine coniunctim & nihil ei deficit.

Nota.

TITVLVS III.

Hic ostenditur fructus qui ex ista comparatione sequitur: quoniam ad oculum probatur & concluditur quod aliquis est Dominus inuisibilis, supra hominem, qui ipsum condidit & omnes istos gradus ordinauit.

HVnc optimum considerare quid debet homo arguere & concludere ex ista comparatione: & quid debet exinde arguere: certe quia homo habet coniunctim & similiter illa quæ aliæ res habent diuisim: debet arguere, quòd ille idem qui ordinauit diuisim alias res & naturas dando cuilibet suam portionem: quod ille idem numero & non alius coniunxit omnia simul in ipso homine. s. coniunxit esse, viuere, sentire & intelligere & liberum arbitrium. Ergo ille idem qui dedit rebus inferioribus hoc quod habent, dedit homini hoc quod habet. Ergo sicut homo non dedit alicui rei inferiori hoc quod habet: ita sibimetipsi non dedit illud quod habet. Sicut ergo homo non dedit inferiori rei esse, neque sentire: Ita nec homo dedit sibi ipsi, neque esse, viuere, neque sentire, neque intelligere. Ergo eadem manus omnia fecit. Idem Dominus, idem artifex omnia ordinauit, proportionauit & limitauit. Quæramus ergo quare res primi gradus non

Quærendo ducit in cognitionem Dei.

non habent plus quam esse:& non habent neque viuere,neque sentire : vt elementa ? quis limitauit eis vt non plus haberent ? Et quis limitauit arboribus & plantis : vt non haberent plus quam viuere : & animalibus vt non haberent plus quam sentire ? Quis fecit animalia ascendere ad illum gradum vltra arbores & plantas & non vltra ? quis mensurauit eis in tali mensura & non alia ? quare homines habent vltra ista tria intelligere velle & nolle , & liberum arbitrium ? Quis coniunxit ista tria cum libero arbitrio simul : & vltra non est ascensus,sed in homine est finis & complementum : & in eo sunt omnia : & ei nihil deficit ? Quis exaltauit hominem vltra arbores & animalia bruta? Quæramus an homo ista coniunxit in seipso : vt nihil ei deficiat ? Et an ipse seipsum sic exaltauit & supra omnia alia eleuauit,an alius hoc fecit ? Quæramus an ista ordinauerunt & mensurauerunt seipsa: vt quod licet tantum & non plus haberet. vel alius alter ab eis hoc fecit ? an omnia ista dederint sibimet hoc quod habent tantum & non vltra,vel aliquis alius dedit eis? Sed est impossibile quod omnia ista seipsa mensurauerunt & sibijpsis dederunt hoc quod habent : & tamen sunt ordinata & mensurata. Ergo aliquis alius existens superior omnibus ista ordinauit , mensurauit & limitauit , & dedit eis quod habent. Ergo idem magister idem artifex : eadem manu omnia ordinauit, mensurauit , limitauit, & cuilibet suum proprium gradum dedit. Et ille idem qui fecit ascendere arbores supra elementa in dignitate , & animalia supra arbores , & homines supra animalia. Et ille idem qui ordinauit vt arbores viuerent & nutrirentur capiendo cibum immediate à terra per radices coniunctas infra terram,illemet ordinauit quod animalia viuerent & nutrirentur per os & non per radices ; & homines similiter vt quamuis commune sit viuere herbis animalibus & hominibus : nihilominus nobilior modus viuendi est in animalibus quam in arboribus & herbis & nobilior adhuc in hominibus quam in animalibus. Et quis hoc ordinauit & quis inuenit istos tres modos & gradus nutriendi & viuendi ? Nonne idem Dominus & idem artifex ? Præterea quis omnia ista conseruat vt quodlibet maneat in suo gradu ? in suo statu,& in suo ordine ? Quis fecit istos gradus stabiles

Solutio.

Alia ratio ad idem.

Conclusio vnius verisummi Dei.

biles vt permaneant continuè sine confusione. Quis manu tenet vt terra maneat terra : & aqua aqua , &c. Nonne idem Dominus qui ordinauit & qui dedit? Conclusio. Ergo tu homo quod accepisti habes ab eodem, à quo aliæ res acceperunt hoc quod habent. Ergo tu pertines etiam ad ordinem aliarum rerum : & facis vnum ordinem cum eis:& vnam hierarchiam. Ergo sequitur quòd tu es illius, cuius sunt aliæ res & conseruaris & gubernaris ab eodem, à quo aliæ res gubernantur & conseruantur. Ergo sicut aliæ res non sunt suiipsius: sed sunt illius qui fecit eas: vndè sequitur quòd tu homo non es tuiipsius , sed illius , cuius sunt aliæ res : ergo tu es illius , cuius est terra , cuius est aqua, &c. alia elementa, in quibus tu habitas. Vlterius conclude & argue. Tu homo non dedisti tibi hoc quòd habes : nec res inferiores dederunt tibi hoc quòd habes : nec talem te fecerunt : ergo aliquis maior quàm tu: Et qui est supra te dedit tibi hoc quod habes: quia ab alio habes postquàm à teipso non habes , nec ab æterno habuisti.

TITVLVS IV.

Quomodo necessario est vnus Dominus tantum qui est supra homines.

Probat quòd sit vnus Deus.

PRæterea necessario sequitur quod ille qui est supra hominem à quo homo habet quicquid habet est vnus Dominus & non plures. Quamuis enim sunt plures & innumerabiles res & diuersæ: in istis quatuor gradibus tamen non est nisi vnus ordo , vna ordinatio inter omnes. Omnia enim habent ordinem vnum : omnia enim sunt coniuncta , omnia colligata in vno ordine. Omnia ascendunt ordine de gradu in gradum , de minore ad maius semper ad digniora ascendendo. Ergo vnitas ordinis demonstrat vnum solum ordinatorem, vnum gubernatorem , vnum artificem qui tam diuersa coniunxit in vno ordine. Item quomodò tam diuersæ res & contrariæ adinuicèm : sicut sunt aqua & ignis: humidum & siccum & aliæ res multæ adinuicem contrariantes possunt coniungi in vno ordine & conseruari infra vnum ordinem: nisi esset vnus solus numero qui omnia ordinauit. Non enim duo contraria naturaliter possunt conuenire in

Secunda ratio.

vno

vno ordine nisi per vnum ordinatorem. Ergo contrarietas rerum in vno ordine arguit vnum artificem tantum. Præterea elementa intrant herbas & arbores & nutriunt eas: & fructus earum continuè. Et fructus & herbæ intrant animalia & nutriunt ea. Et etiam tam fructus quàm herbæ animalium quàm carnes intrant homines & nutriunt eos & cælestia corpora vt sol & luna continuè influunt in ista inferiora: & dant vigorem & lumen & calorem continuè eis: & ista recipiunt. Omnia ergo vnum tendit ad alterum: vt videmus per experientiam quòd vnum sustinet aliud: & omnia se mutuo iuuant & inferiora seruiunt maioribus & superioribus ordinatè: & in hoc faciunt vnum ordinem, vnam amicitiam: vnam vnitatem. Ergo sequitur quòd tantum est vnus qui omnia ista gubernat & ordinat & confoederat in vnam societatem. Item videmus quòd primus, secundus & tertius gradus ordinantur ad quartum tanquàm ad digniorem & sunt propter illum: sed in primo gradu est maxima rerum diuersitas, multæ species & naturæ: & in secundo gradu est maxima rerum & specierum diuersitas, & in tertio similiter: sed in quarto & supremo non est nisi vna natura, vna species, scilicet homo & omnes homines sunt eiusdem naturæ & dignitatis naturalis: nec est aliqua diuersitas: quia æqualiter omnes habent liberum arbitrium quod est propria dignitas hominis & suprema: per quod facit suum proprium gradum, & differt ab aliis gradibus. Si ergo plures & innumerabiles naturæ rerum & diuersæ quæ sunt in mundo, tendunt ad vnam solam naturam & non ad plures tanquàm ad superiorem & digniorem eis: & vni soli seruiunt & non pluribus: videlicet humanæ naturæ. Ergo multò magis humana natura debet tendere ad vnam solam naturam sibi superiorem & dominantem ad plures: & seruire vni soli naturæ & non pluribus naturis. Vndè enim esset hoc quòd aliæ naturæ inferiores & minus dignæ tenderent ad vnitatem & vnicam naturam solam tanquàm ad maiorem: & humana natura quæ dignior est tenderet ad plures naturas tanquàm ad maiores & dominantes: & omnes res inferiores homine tendunt ad vnitatem: & humana natura dignior omnibus, ad quam tendunt aliæ omnes tenderet ad diuersitatem: hoc non patitur natura nec

Tertia ratio.

Quarta ratio.

Concludi esse vnum Deum.

ordo

ordo rerum quòd inferiora & minus digna tendant & ordinentur ad melius fortius, & ad nobilius; & superiora & magis digna tendant ad peius & debilius. Sed melius & fortius & dignius est tendere ad vnitatem quàm ad diuersitatem, & ad vnum quàm ad plura: quia tendere ad vnitatem & ad vnum est tendere ad esse: ad bonum ad fortitudinem & ad conseruationem; Sed ire & tendere ad diuersitatem & pluralitatem est ire ad non esse, ad malum, & ad diuisionem, ad debilitatem, & ad destructionem. Quare si omne hîc naturæ & species inferiores tendunt ad vnicam naturam tantum, scilicet ad humanam: ergo multomagis humana natura ad sibi dominantem & supremam, cui debet soli seruire: & non ad plures. Ergo vna sola natura est supra hominem, quæ dominatur homini.

TITVLVS V.

Quòd non solùm est vna, sed est magis vna quàm sit humana natura.

Vnitatem diuinæ naturæ probat.

SEd vlterius restat ostendere quòd illa natura quæ existit vltra hominem, & cui subiicitur homo, non solùm sit vna imò magis vna quàm humana natura: Si enim humana natura ad quam tendunt omnes res inferiores naturæ, est magis vna quàm sunt omnes inferiores: quia illæ sunt plures & diuersæ naturæ & species: & inter eas est magna diuersitas & modica vnitas: in humana autem natura est vnitas in natura & in specie. Ergo similiter in natura illa quæ est supra hominem, & cui homo subiicitur, dicitur esse magis vna quàm humana natura: & in ea debet maior vnitas esse. Sed inferiores naturæ quæ seruiunt humanæ, sunt plures & diuersæ in speciebus & indiuiduis: humana natura est vna in natura & in specie: sed plures & diuersa in indiuiduis. Ergo illa natura quæ est supra hominem & quæ dominatur homini, debet esse vna in natura & in specie & vna in indiuiduis. Ita quòd in ea non debet esse nisi vna natura, vna species, & vnum indiuiduum: & nulla diuersitas in indiuiduis; aliter non esset magis vna quàm humana natura. Ergo sicut humana natura est solùm vna & eadem specie: ergo illa quæ est supra humanam naturam debet esse vna & eadem numero nullo modo multiplicata: quia vltra vnitatem

vnitatem in specie non est maior vnitas: quàm vnitas in numero: vt sicut omnes naturæ inferiores homine sunt colligatæ cum vna natura specie, scilicet cum humana. Ita humana natura quæ est sola vna in specie, sit colligata cum vna alia natura superiore quæ sit tota vna numero: & mundus sit colligatus & vnus & terminetur & finiatur in summa vnitate & maiori quæ possit esse. Et sicut humana natura est alia & distincta & separata ab aliis naturis inferioribus. Ita etiam illa natura quæ est supra hominem quæ ordinauit omnia: est summè distincta & separata ab humana natura & ab omnibus aliis naturis habens suum proprium esse in se. Et hoc est diuina natura omnia ordinans, omnia regens, & etiam omnia conseruans.

TITVLVS VI.

Quòd talis natura sit actu infinita.

PRæterea diuina natura quæ est supra omnes naturas, debet esse maior quàm omnes aliæ. Ita etiam debet esse maior quàm humana natura. Sed humana natura est infinita in possibilitate: quia est multiplicabilis, quàmtum est de se, in infinitum: quia sibi nòn repugnat, quin duobus hominibus existentibus, scilicet mare & fœmina, procreetur tertius quàmtum est de natura. Ita similiter est de natura ignis: quia in infinitum potest crescere & multiplicare appositis combustibilibus. Ergo diuina natura cùm non sit facta est maior humana & quàm omnes naturæ factæ. Si ergo humana natura sit infiinita possibilitate, cùm sit facta: sequitur quòd diuina natura sit infinita magis & hoc non potest esse nisi actu: quia inter actum & potentiam nihil est medium. Et quia nullo modo potest multiplicari in indiuiduo: sequitur quòd tota infinita actu est in indiuiduo: & extra illud indiuiduum non potest esse. Ergo diuina natura quæ est supra hominem est vnum solum indiuiduum infinitum actu: sicut omnes homines possibiles qui sunt infiniti, essent vnus & singularis homo, vt vnum indiuiduum. Ergo probatum est quòd illa natura quæ supra humanam naturam & vnum indiuiduum, qui fecit eam est vna solo numero & infinita actu: & per consequens quòd vnus est solus Dominus & Deus. Si enim essent plures

Vt in pracedēti capitulo probatū est.

plures: an essent contrarij & discordes: an amici concordes. Si discordes, ordo rerum non esset vnus, néque mundus esset colligatus & ordinatus sicut est. Si amici & concordes: aut essent necessarij insimul coniuncti; Aut vnus sufficeret. Si ambo essent necessarij tunc semper vnus indigeret altero: & necessario semper deberent esse coniuncti adinuicem. Et hoc non potest esse: quia tunc non possunt dare alicui rei nec esse, nec viuere, nec sentire, nec intelligere, nec conseruare ordinem rerum in suo statu: quia ambo essent indigentes, cùm vnus non posset esse sine altero. Si autem vnus sufficeret, superfluum esset ponere alterum sine necessitate: & hoc ordo rerum non permittit: vndè non sunt duo soles: quia vnus sufficit: néque in animalibus & hominibus duo capita: quia vnum sufficit. Ita non sunt duo mundi: quia vnus sufficit: néque duo Dij in mundo: quia vnus sufficit. Si igitur in rebus inferioribus est talis vnitas & nulla superfluitas: quomodò in tam suprema natura & perfectissima esset superfluitas, quæ sic omnia ordinauit. Conclusio. Ecce homo ex ista comparatione cum aliis rebus & naturis considerando conuenientissima quam habes cum eis & comparando vnam naturam cum alia: & vnum gradum cum alio inuenisti & conclusisti aliam naturam inuisibilem esse supra te: sicut tu es super alias creaturas: quæ omnes istos gradus ordinauit & mensurauit in rebus: ergo aliquis est supra te, qui est maior quàm tu. Illius ergo es opus, illius es factura & creatura. Manus suæ sic te fecerunt. Ille ergo est Dominus tuus & Pater tuus, & omnium aliarum rerum quæ sunt infra te. Deindè habes superiorem, habes vnum & non plures, & eundem, quem habent aliæ res.

Probat quòd non sint plures Dij.

Conclusio.

TITVLVS VII.

Quod ex comparatione istorum quattuor graduum ad Deum probatur quod ipse habet esse, viuere, sentire, & intelligere, siue liberum arbitrium.

POstquam per ipsos quatuor gradus comparando vnum ad alterum, homo ad tantam ascendit notitiam, quòd inuenit suum factorem, quem non videbat esse realiter & existere vnum numero & actu infinitum, non debet desistere ab inquisitione; immo magis debet

debet laborare, si poterit ipsum magis cognoscere in speciali, scilicet qualis sit, quales conditiones habet. Et hoc comparando istos quatuor gradus ad ipsum. Vnde postquam ipse solus: & nullus alius ordinauit produxit & mensurauit istos gradus, scilicet, esse, viuere, sentire & intelligere, siue liberum arbitrium, dando aliquibus esse tantum, aliquibus esse viuere tantum: ergo: sequitur necessario quòd ipse habet in seipso istos gradus, postquam dedit alijs: ergo sequitur quòd ipse est, viuit, sentit, & intelligit, & habet liberum arbitrium. Ergo habet esse, viuere, sentire & intellire & velle & nolle libere & sponte.

TITVLVS VIII.

Quomodo Deus habet in se esse, viuere, sentire & intelligere.

ET quia ipse à nullo recipit ista: quia nihil est supra ipsum: à quo reciperet ista, ergo habet omnia ista sine mensura & sine termino: & sine limitatione. Quia quis limitasset vel mensurasset sibi, cum à nullo habeat: nec etiam ipsemet sibi mensurauit: quia ipsemet non dedit sibi esse nec viuere nec sentire: etiam quia tunc aliquando ea non habuisset: & sic aliquando non fuisset. Ergo quando non erat, quomodo poterat sibiipsi dare vel alijs? Igitur ista non sunt sibi data, nec ab aliquo nec à seipso: & tamen habet ea: ergo ab æterno & sine principio habet à seipso: ergo nihil recipit: nec ista sunt recepta in eo nec data; & tamen habet & sunt in eo realiter: & verissime sequitur quod sunt in eo sine mensura & sine termino. Quare concluditur quòd suum esse est infinitum, immensuratum & sine termino: & similiter suum viuere, suum sentire, suum intelligere, &c.

TITVLVS IX.

Hic tractatur de his quatuor gradibus prout sunt in Deo: & ostenditur qualiter conueniunt & comparantur adinuicem. Et primo ostenditur quod esse est principium, radix & fundamentum omnium aliorum.

ET quia nos videmus per experientiam quod esse potest inueniri sine viuere, sine sentire, & sine intelli

intelligere vt in rebus primi gradus sed non econuerso: sine esse enim non potest inueniri viuere, neque intelligere similiter: quia omne quod viuit, est: sed non econuerso. Et omne quòd sentit, viuit; sed non econuerso. Et omne quòd intelligit, sentit; & non econuerso: ipsum esse enim separatim potest reperiri sine alijs: sed alia non possunt inueniri sine esse. Sequitur ergo quod omnia alia sustentantur & fundantur in ipso esse. Ergo esse est principium, radix atque fundamentum omnium aliorum & omnia portat: & ipsum esse à nullo portatur neque sustinetur neque fundatur.

TITVLVS X.

Quod in Deo idem sunt, viuere, sentire, intelligere, & omnia alia idem sunt quod ipsum esse & idemmet esse.

ET quia omnia ista sunt in Deo vt probatum est: ergo esse in Deo erit principium, radix & fundamentum aliorum: & cum ipse à nullo receperit esse, nec per consequens viuere, sentire, nec intelligere. Ergo sequitur quod viuere in ipso non est receptum in ipso esse, neque sentire in ipso viuere, nec intelligere, seu liberum arbitrium in ipso sentire: & sic de alijs. Quare sequitur quòd viuere non est coniunctum cum esse, nec sentire cum viuere, nec intelligere cum aliis, nec in eo est aliqua coniunctio ipsorum. Quia quis coniunxisset ea simul, quis adiunxisset vnum alteri: cum nullus sit ante ipsum, nec supra ipsum: quoniam si in eo esset aliqua coniunctio: tunc absque dubio esset factus: & sic cum aliquis fecisset & coniunxisset vnum alteri: & sic aliquando non fuisset, nec etiam sibimet coniunxisset, quia tunc non esset summè simplex: quia coniunctio opponitur simplicitati, cum fiat inter diuersa Sed cum verissimè sint in eo, quia aliis dedit: sequitur necessario quòd in Deo esse, viuere, sentire, & intelligere non sunt coniuncta: sed in ipso Deo viuere est idem quòd esse: & sentire idem quòd esse, & intelligere idem quòd esse: ergo omnia idem sunt quòd esse: & quicquid est in ipso, idem quòd esse: ergo omnia idem sunt quòd esse: quia esse est principium & fundamentum; ergo

ergo in Deo nostro idem est esse quòd viuere: idem esse quòd sentire: idem esse quòd intelligere: & sic de aliis: & esse est omnia: & omnia sunt ipsummet esse: alias in ipso aliqua coniunctio esset ex diuersis quòd est impossibile.

TITVLVS XI.

Quod esse est radicale fundamentum & regula ad probandum & cognoscendum omnia alia de Deo & quòd quale est suum esse talia sunt omnia & quod omnia conueniunt ei per esse.

ET quia esse est primum: & in Deo omnia alia sunt idem quòd esse, ergo sequitur quòd quicquid dicitur esse Dei: dicitur de omnibus aliis: & quicquid attribuitur ipsi esse: attribuitur omnibus aliis: & eo modo quo esse se habet in Deo: eodem modo se habent viuere: sentire: intelligere: velle: & nolle: & quia esse est primum: omnia conueniunt ei per suum esse. Ideò si volumus cognoscere quale est suum viuere: suum sentire: suum intelligere: suum velle: & alia non opus est nisi videre quale est suum esse: ergo totum fundamentum est in esse & tales conditiones quales habet suum esse tales habent omnia alia: & per ipsum esse tanquàm per medium probantur omnia alia. Ecce habemus vnum fundamentum radicabile ad sciendum & ad cognoscendum omnia de Deo nostro: cognito ergo ipso esse omnia manifesta videbuntur nobis. Ecce ergo breuissimam doctrinam: cognoscamus igitur ipsum esse, si volumus alia cognoscere & videamus proprietates ipsius esse.

TITVLVS XII.

De conditionibus & proprietatibus: & etiam de doctrina ipsius esse.

QVia ergo ipsum esse est ianua & principium ad intrandum in omnia alia. Ideò quæramus conditionem ipsius esse: vndè quia esse Dei non est receptum per ipsummet Deum nec datum nec communicatum similiter ab aliquo: sequitur quòd in suo esse nulla est pluralitas nec multitudo: nec intelligi potest; nec aliqua coniunctio est in suo esse duorum *Dei esse non est plura nec diuersa.*

vel plurium, quia quis coniunxisset ea: cùm à nullo receperit esse: nec ipsemet dedit sibi suum esse. Ergo suum esse: scilicet Dei nullam habet pluralitatem, nullam diuersitatem, nullam compositionem, sed habet omnimodam & summam vnitatem indiuisibilem & simplicitatem carens omninò partibus: ac per hoc ipsum esse Dei est summe vnum, summe indiuisibile & summe simplex: & per consequens purissimum nihil habens secum permixtum. Prætetea sequitur quòd Deus est suummet esse: eo quòd suum esse est simplicissimum. & quia à nullo recepit esse: & ideò de se habet suum esse: & est ipsummet esse & totum esse: & nulla alia res est suum esse: quia omnis alia res recipit ab ipso suum esse: & per consequens habent non esse: de se: quia omne quod de se non habet esse, vel de se habet non esse & ideò quia inter esse & non esse non est dare medium. Ergo nulla alia res est suum esse. sed magis dicitur de se non esse & nihil. Igitur in omni alia re possumus intelligere esse & non esse: non esse de seipsa esse autem habet ab alio. In Deo autem non possumus intelligere non esse: quia de se habet esse & nullo modo non esse. Et ideò omnis alia res dicitur habere esse: sed non est suum esse: sed Deus habet esse & est suum esse. Sed impropriè dicitur habere esse: quia est suum esse. Colligamus iam probata de ipso esse: vndè Dei esse non est ab alio receptum & est simplicissimum & est ipsemet Deus: & Deus est ipsummet esse. Et indè ergo sequitur quòd esse Dei est infinitè elongatum & non esse & ab ipso nihil: vndé quia Deus est ipsum esse: & est suum esse & non ab alio acceptum: suum esse non venit à non esse, neque de nihilo: nec ab aliquo, sed est totaliter primum: quia si esse non esset primùm tunc non esse, nihil esset primùm, & tunc ipsum esse nunquàm posset existere: quia nunquàm non esse & nihil de se non potuissent fecisse esse: ergo necessariò ipsum esse est principium totaliter, ergo ipsum fugat totaliter non esse & ipsum nihil. Et ideò ipsum non esse & nihil nullo modo possunt aliquid in ipso Deo esse nec possunt ipsum destruere nec diminuere. Et per consequens ipsum esse quod est Deus non potest non esse. Ideò semper necesse est esse, & impossibile est non esse. Et per consequens nunquàm est deficiens nunquàm incipiens

Esse Dei est suum esse.

Esse Dei excludit omne nõ esse.

Esse Dei est infinitum:

cipiens

cipiens. Sed est æternus sine principio & sine fine. Vlterius quia ipsum esse cùm primum fugat totaliter ipsum non esse sequitur quòd ipsum esse quod est Deus est infinitum interminatum, non limitatum, non clausum : quia esse non potest restringi nisi per non esse quod est suum oppositum. Et quia nullum non esse potest esse in ipso esse : sequitur quòd esse se extendit in infinitum. Et per consequens ipsum esse quod est ipsemet Deus habet in se quicquid pertinet ad esse. Et ideò omnes modos & gradus essendi : & infinitos modos & gradus essendi habet sicut si esset infinitum in quantitate ? vt infinita magnitudo complecteretur & comprehenderet omnes gradus & modos quantitatis ; si esset infinitum numero, infinitos numeros complecteretur : & infinitos modos & gradus numerorum comprehenderet. Ita infinitum esse habet infinitos modos & gradus essendi & etiam fugat à se infinitos modos & gradus non essendi : & infinita non esse : & quicquid pertinet ad non esse. Quare sequitur quòd ad nihil est in potentia : & nihil potest recipere cùm nulla additio ei posset fieri : quia nullum esse ei deficit : quia tunc in ipso esset aliquod nullum esse & deficeret ei aliquod esse : nam non esset adhuc quod posset esse : & adderetur ei aliquid. Ideò necesse est quod sit semper actu quicquid potest esse. Et exindè sequitur quod est actualissimum & completissimum & perfectissimum maximum. Et quia in infinitum elongatus à non esse : ideò est immutabilissimum. Quia si mutaretur haberet aliquid non esse : scilicet ante mutationem loci ad quem, & post mutationem loci à quo, semper permanet id quod est sine omni permutatione ; nec decurrit de vno in aliud ergo non habet præteritum esse ; nec futurum esse, sed tantùm esse præsens : idest nihil esse noui acquirere potest, nec potest aliquid quod habet perdere. Item quia Deus est esse infinitum non terminatum : ideò est fons & mare infinitum essendi infinitum sine mensura, sine termino, sine fundo. Concludamus & colligamus illa quæ dicta sunt de ipso esse quod est Deus. Dicamus ergo quod esse Dei non est acceptum ab aliquo, & ideò primum totaliter simplicissimum fugans totaliter ipsum non esse & nihil in infinitum elongatum ab eo. Et ideò infinitissimum actu actualissimum

Esse Dei non est in potentia.

Esse Dei est immutabile.

tissimum completissimum immutabilissimum & æternum: & omnia ista probantur per vnum fundamentum.

TITVLVS XIII.

Regula & doctrina ad probandum omnia de esse.

VT autem habeamus regulam & modum ad probandum omnia de ipso esse: & sic ordinato modo procedamus. Oportet facere vnum fundamentum & vnam radicem in quo omnia fundentur: primum autem fundamentum & prima radix est: quod ipsum esse non est acceptum ab aliquo nec à se ipso, & ideò est primum esse. Et exindè sequitur omne quod dictum est de ipso. Item ad aliud fundamentum, scilicet quod esse Dei non est acceptum & est primum esse sequitur vnum aliud, scilicet quod esse Dei in infinitum elongatur à non esse & ab ipso nihil & fugat totaliter ipsum non esse, Per ista duo omnia radicaliter probantur & concluduntur. Vndè quia ipsum esse Dei non est acceptum ab aliquo. Ideò sequitur quod est totaliter primum. Et vlterius sequitur quod est simplicissimum & sine partibus. Et exindè sequitur quod esse Dei est ipsemet Deus & quod Deus est ipsummet esse Et exindè sequitur quod elongatur in infinitum à non esse, & fugat totaliter ipsum non esse & nihil: & quod non esse & nihil nullum posse habent contra ipsum: & exindè tunc concluduntur omnia. Vndè quia ipsum esse primum quod est Deus totaliter fugat ipsum non esse. Ideò ipsum esse quod est ipsemet Deus: non potest non esse: nec deficere sed necesse est esse ideò æternum: ideò non potest ei fieri additio, vel diminutio neque mutatio: & sic est necessarium quod est perfectissimum & completissimum: habens omnem plenitudinem essendi. Et ideò est fons infinitissimus essendi: quia postquàm elongatur in infinitum à non esse & à nihil: & ipsum non esse & nihil in infinitum elongatur ab esse ipso. Et quia esse primum & æternum: ideò non esse totaliter fugatum est ab ipso esse: & quicquid pertinet ad non esse: elongatur à Deo qui est suum esse: & quicquid pertinet ad ipsum esse: necessario est in eo. Ideò si vis intelligere veritatem certissime compara semper ipsum esse

Esse Dei non est acceptũ.

Esse Dei fugat omne non esse.

ad non esse: & quicquid potest dici vel cogitari quod pertinet ad esse vel ad non esse. Coniunge autem ista insimul, scilicet esse Dei non est acceptum: Deus est suum esse: & est ipsum esse & totaliter fugat ipsum non esse. Ista tria simul coniuncta manifestant omnia de ipso esse. Et quicquid sequitur ad ista necessario verum est: & quicquid repugnat istis: necestario impossibile est & falsum: vt verbi gratia: si quæratur si possent esse duo talia esse, scilicet vt dictum est, scilicet quorum esse non est acceptum & sint suum esse & fugant totaliter à se non esse statim dicetur quod non quia apparet repugnantia. Si enim sunt duo talia esse iam ipsum esse non fugat totaliter ipsum non esse: quia vnum tale esse quod est Deus habet non esse alterius Dei: quia non est ipsum postquàm sunt duo diuisa esse:& vnum non est de altero: quia quodlibet est indiuisibile, per se: & sic vnum deficit alteri: & in quolibet esse infinitum non esse: quia ita magnum est non esse: quia non esse vnius esset in esse alterius. Et quia quilibet habet infinitum, esse: ideò in quolibet esset infinitum non esse & sic simul esset in vno & eodem infinitum esse & infinitum non esse quod est impossibile. Quare sequitur quod impossibile est nisi vnum tale esse vt dictum est: ergo impossibile est nisi vnum Deum esse: qui est ipsum esse: & est suum esse: & qui fugat totaliter ipsum non esse. Præterea si quæratur si in Deo sit omnis fortitudo: omnis virtus: omnis potestas: statim respondetur quod sic: quia Deus est ipsum esse: & in infinitum elongatur à non esse. Et ideò necessario in eo est quicquid pertinet & conuenit ad esse & fugatur ab eo quicquid pertinet ad non esse. Et ideò debilitas impotentia, fragilitas pertinent ad non esse. Et fortitudo, virtus, potestas pertinent ad esse. Ideò debilitas, fragilitas, impotentia in infinitum elongantur ab eo: & fortitudo, virtus, potestas, sunt in infinitum in eo. Et ideò esse est fortissimum, potentissimum, & virtuosissimum elongatum in infinitum ab omni fragilitate, debilitate & impotentia. Item si quæratur. An in Deo sit potentia creandi & faciendi aliquid de nihilo. Iam soluitur ista quæstio similiter quia in Deo necessario est quicquid magis pertinet ad esse. Et ideò quia potentia creandi pertinet ad esse:& impotentia pertinet ad non esse. Ideò necessario in

Quod solum sit vnus Deus.

Deo est illa potentia, aliàs esset in Deo aliquod non esse: quod est impossibile.

TITVLVS XIV.

De duplici esse & duplici non esse: sicut de duplici nihil.

QVia dictum est quod esse Dei fugat à se omne non esse & per consequens nullum esse ei deficit: quia nullum esse est extra ipsum: sicut per contrarium dicimus quod homo non habet esse terræ: nec esse aquæ nec esse ignis: nec arboris: nec asini & sic de omnibus aliis: ita quod homo habet tot non esse: quot sunt res quæ remouentur ab eo, quia homo non est asinus: ideò non habet esse asini. Et quia homo non est lapis: ideò non habet esse lapidis. Et ideò esse hominis non fugat totaliter non esse: sed solum fugat vnum non esse. Et quia esse Dei fugat à se omne non esse: ideo habet necessario omne esse. Et per consequens sequitur quod esse Dei habet in se esse terræ: esse aquæ: aëris & ignis: & esse omnium quatuor graduum & omnium quæ continentur in ipsis gradibus, quia nullum esse Dei deficit. Et ideò esse Dei est vniuersale omnium. Sed tamen duplex est esse terræ: aquæ: ignis: & omnium aliorum. Vnum in se & in natura propria quam videmus. Aliud est in esse Dei quod esse non videmus. Sicut domus est duplex esse: vnum in propria natura extra quod videmus: Aliud in mente artificis quod non videmus. Res autem quantum ad esse quod habent in propria natura: hoc esse non habent in Deo: quia esse Dei non potest esse tale esse: quia esse Dei non est ista terra; ista aqua: & sic de aliis. Quia esse Dei est indiuisibile, immutabile: æternum, &c. vt probatum est. *Titu.12.* Terra autem & aqua & alia elementa sunt mutabilia, diuisibilia, finita: & sic per oppositum sunt. Et per consequens esse eorum prout sunt in eorum propria natura non est in esse Dei. Sed cum necesse sit quod esse Dei sit omne esse: quia extra Dei esse non potest aliquid esse. Ideò oportet quod sit aliud esse omnium rerum quam esse proprium: quia necesse est quod omnia habeant esse in Deo. Istud autem esse est: sicut esse domus in mente artificis: & esse ipsius artificis in anima quod non semper habuit. Sed est differentia

Esse Dei est omne esse.

differentia: quia artifex recepit esse ipsius rei quia aliquando non habuit. Sed esse Dei nihil potest accipere: nulla additio potest ei fieri: quia in eo est infinita simplicitas: nulla coniunctio. Et ideo necesse est quod esse Dei ab æterno habeat in se esse omnium rerum. Et necesse est quod esse omnium rerum sit æternum in Deo: & necesse est quod sit idem cum esse Dei: quia in esse Dei nulla potest fieri pluralitas sed summa simplicitas. Et ideo sunt vnum esse omnia in esse Dei quod est summè vnum: & sic nihil nouum est apud Deum: sed omnia sunt ab æterno.

TITVLVS XV.

Quod esse omnium rerum in propria natura: est etiam in esse Dei & in Deo.

ET quia esse Dei fugat omne non esse: ideo nullum esse potest esse extra ipsum. Et cum creaturæ habeant proprium esse reale distinctum & separatum ab esse Dei: ergo illud esse reale non est in Deo. Et dicendum quod esse tale reale rerum omnium necessarium est in Deo. Non quidem quod sit idem esse Dei: sed necesse est quod veniat ab esse Dei: & oriatur ab esse ipsius Dei totaliter. Quia esse Dei est primum & non acceptum neque inceptum: ergo necesse est quod omne aliud esse oriatur ab isto esse & pullulet ab isto esse tanquàm à radice. Et quia esse Dei est indiuisibile summe simplex: ideò tale esse rerum impossibile est quod sit decisum aut sumptum ab esse Dei quod est infrangibile. Ergo necesse est quod sit & venit de nō esse & de nihilo postquàm nō potest venire de esse quod est Deus. Et quia non esse & nihil non possunt producere aliquid ergo necesse est quod esse primum produxerit omne aliud esse reale de non esse & de nihil: vndé solum esse potest producere esse: sicut ignis ignem & simile suum simile. Cùm ergo esse omnium rerum reale non sit esse Dei: sed aliud: ergo necesse est quod sit productum ab esse Dei: quod est primum & principalissimum de non esse & de nihilo. Et ideò sequitur quod esse tale reale pro tanto est in Deo: quia totaliter venit à Deo & ab esse suo: & est productum de nihilo: & totaliter conseruatur in tali esse ab ipso esse Dei. Et si primò non haberent esse in

Nota.

Esse primū produxit alia.

Deo, & in esse Dei ab æterno : non possunt habere esse reale in ipso : quia istud esse reale venit ab ipso esse quod habent in Deo ab æterno. Sicut ergo inuenimus duplex esse Vnum est esse primum, & non acceptum , simplicissimum : fugans omnino non esse, quia nunquàm habuit non esse quod est æternum & immutatum. Et aliud est esse quod descendit ab isto esse : & est aliud ab eo : quod productum est ab ipso esse primò de non esse & de nihilo : & hoc est esse omnium rerum aliarum. Primùm esse est simplicissimum & indiuisum : & secundum esse est diuisum per multas partes, scilicet per tot partes quot sunt res : & est multiplicatum. Vndè primo est diuisum per quatuor gradus in generali : & postea quilibet gradus est diuisus per multa esse in speciali : & per multas species: & quælibet species per multa indiuidua. Postquàm ergo sunt duo esse vera & indubitata & vnum est primum non acceptum ab aliquo neque sumptum per se existens æternum & immutabilissimum & sustentatum nec esse quod aliud esse : quia non est idem quod primum esse oriatur & veniat à primo esse : aliter esset æquale alteri esse : quia non esset acceptum : & hoc est impossibile vt sint duo æqualia esse prima : ergo esse quod reperitur aliud ab esse primo quod à nullo est acceptum oritur ab illo. Et quia primum esse non potest diuidi neque diminui neque mutari. Ideò impossibile est quod aliud esse possit recipi de illo esse : ergo necessario oportet quod ortum sit de non esse totaliter. Ergo sequitur necessario quod omne aliud esse sit productum à primo esse : de non esse de nihilo à primo. Ergo omnes quatuor gradus qui faciunt aliud esse à primo sunt producti de non esse & de nihilo à primo esse.

Duplex esse.

TITVLVS XVI:

Comparatio istorum duorum adinuicem.

ET quia primum esse quod est per se : sed non venit de non esse : producit aliud esse de non esse. Ideò habuit ipsum necessario in seipso antequàm produceret ipsum : quia omne quod producitur ab aliquo : necessario est quod priusquàm producatur ab illo sit in eo : sicut domus prius est in mente artificis

antequàm

antequàm producatur ab artifice: aliter impossibile esset quod artifex posset producere domum extra in tali esse reali: neque pictor imaginem. Ergo esse quod est productum: necessario fuit primitus antequàm produceretur in primo esse ab æterno. Et ideò quia esse aliud quod est productum: est de non esse productum. Ideò habuit alias conditiones quàm primum esse: quod non est acceptum ab aliquo. vndè non potuit esse æquale ei, & ideò necessario habuit esse diminutum & incompletum, & necessario habuit non esse sibi admixtum: quia de non esse venit: nec potuit habere omne esse, sed partem de esse. Ideò necessario habuit esse finitum mensuratum: limitatum & terminatum. Sicut ergo quia primum esse non est acceptum ab aliquo: & secundum esse est acceptum de non esse & de nihilo. Ergo omnes conditiones quæ conueniunt primo esse: per hoc quia non est acceptum ab aliquo: & secundum esse est acceptum de non esse & de nihilo. Sic remouetur ab alio esse per hoc quia est acceptum ab aliquo de non esse & oppositæ conditiones ei conueniunt. Et ideò quia primum esse est primum & primatum tenet quia non est ab aliquo acceptum. Ideò aliud esse est secundum quia est acceptum ab alio de non esse. Et sicut esse Dei quod est primum esse & summe simplex nullam habens pluralitatem eo quia non est acceptum ab aliquo & est primum. Ita omne aliud esse est compositum habens aliquam pluralitatem eo quia est acceptum ab aliquo & non est primum. Ideò in omni alio esse: habemus intelligere aliud præter esse, scilicet non esse: quia venit de non esse & potest redire ad non esse: in esse autem Dei nihil possumus intelligere, de non esse: quia non venit de non esse: nec potest redire in non esse. Item sicut Deus est summum esse, & est ipsummet esse: & non est aliud nisi esse: quia non est acceptum de non esse, quia est summe simplex sine vlla pluralitate. Ita nullum aliud ab esse Dei est suum esse: nec ipsummet esse sed est aliud quam esse: quia acceptum est de non esse: & habet aliquam pluralitatem. Item sicut esse Dei fugat omne non esse totaliter, & in infinitum elongatur à non esse: eo quia non est acceptum à non esse: nec de aliquo. Ita nullum aliud esse fugat totaliter

Conditiones mundi Secunda.

Tertia.

Quarta.

ter non esse: nec in infinitum elongantur à non esse: immo necessario ipsum creatum esse vadit ad non esse vnde venit: eo quia productum est de non esse. Præterea quemadmodum esse Dei est immutabilissimum & inuariabilissimum: eo quia non est acceptum & fugat totaliter non esse. Ita omne aliud esse est mutabilissimum & variabile: eo quia est productum de non esse: nec fugat totaliter non esse. Sic ergo sunt duo esse realia distincta, scil. esse Dei, & esse mundi. Etiam sunt duæ radices ad probandum conditiones amborum: & habent radices oppositas. Quia radix ad probandum omnia de esse Dei est: quia non est acceptum, neque receptum, neque datum ab aliquo. Radix autem ad probandum omnia de esse mundi est: quia est acceptum & receptum atque datum, & de non esse productum. Rursus autem reuertentes comparamus vnum esse ad aliud. vt nobis magis manifestetur. Et dicamus quod vnum esse, scil. esse mundi continens quatuor gradus est nobis manifestum primo per se: imo manifestissimum, & certissimum, & perducit nos ad aliud esse: & fecit nobis ipsum inuenire quod erat occultissimum. Et repertum est infallibiliter quod istud esse mundi est productum & venit de non esse. Et aliud est esse quod est ipsum esse per se existens: & non est productum, neque venit de non esse. Et quod esse mundi postquam est productum oportet, quòd sit productum ab ipso esse occultissimo quod est Deus. Et ideo esse occultissimum Dei est tanquam radix: & est vera origo ipsius esse mundi. Et esse mundi est sicut truncus frondes, & rami arborum. Et ideo sicut in arbore est vnum, scil. quod videtur, scil. quicquid est supra terram: & aliud quod non videtur, scil. radix occulta & tamen illud oritur quod videtur ex illo quod non videtur. Ita sunt duo esse tantum. vnum quod videtur & apparet nobis, scil. totum esse mundi cum suis branchiis & frondibus ramis, & floribus quod diuisibile est per multos gradus. Aliud est esse quod non videtur, nec apparet, scil. ipsum esse Dei per se existens occultissimũ, & tamen illud esse quod videtur est mundus, & oritur ab illo quod non videtur: id est ab ipso esse Dei. Sed tamen in hoc est dissimilitudo quia radix est pars arboris: sed esse Dei non potest esse pars alicuius. Neque ex istis duobus esse fit vnũ. Sic ergo esse mundi

Quinta.

Duo esse realiter distincta.

Comparatio duorum esse adinuicem.

di erat manifestissimum primo, sed nesciebamus vnde venerat. Sed istud esse mundi manifestauit nobis aliud esse, scil. esse Dei quod est primum esse: & cognouimus quod istud esse Dei à nullo venerat. Deinde iterum istud esse Dei manifestauit nobis esse mundi, scil. quod de nihilo, & de non esse venerit. Et sic modo cognoscimus mundum de non esse, & de nihilo venisse, & productum fuisse quod primo nesciebamus. Et ita fuit ibi ascensus & descensus, & vnum esse manifestauit aliud esse & adinuicem se manifestant & reuelant. Et exinde possumus dicere quod esse totius mundi est quasi punctum & centrum respectu esse Dei quod est ipsum esse, quia ipsum esse Dei est infinitum actu: & elongatum à non esse: sed esse mundi est finitum de non esse, & de nihilo productum: & Deus produxit mundum sicut artifex domum. Compara vnum ad aliud, & vide quod esse totius mundi non est nisi quoddam punctum, dum comparatur ad ipsum esse Dei maximum & sine mensura.

TITVLVS XVII.

Quod ipsum esse Dei produxit totum esse mundi de non esse & de nihilo voluntarie & per modum artis & non naturaliter: nec ex necessitate.

ET qualiter esse mundi de nihilo productum est videamus si productum est naturaliter ex necessitate sicut ignis naturaliter producit calorem: vel voluntariè sicut artifex domum. Et dicendum est quod sic: per modum artis: & non naturaliter nec ex necessitate. Quia enim esse Dei est idem quod intelligere, & velle seu liberum arbitrium. Ideo producere Dei est per intellectum & voluntatem, & intelligendo & volendo produxit omne quod produxit. Vlterius quia esse mundi est extraneum ab esse Dei & non est de natura sua quia est de non esse & de nihil: & esse Dei nunquam habuit non esse. Ideo sequitur quod esse mundi productum est sicut res artificiales producuntur ab arte, quia sicut res artificiales non sunt de natura artificis immo esse earum est extraneũ ab artifice. Ita esse mundi non est de natura Dei: immo est extraneum ab ipso. Et ideo totum esse mundi est quasi vna res artificialis: vel vna domus: vel vnum pala *Deus artificialiter produxit mũdum.*

Correlariũ primum. palatium productum per artem à Deo. Et ideo sicut artifex producit domum voluntariè & non ex necessitate neque naturaliter: ita Deus producit mundum voluntariè & artificialiter & non naturaliter. Ex quo sequitur quod sicut artifex antequam producat domum habet in intellectu suo totam formam atque imaginem & similitudinem & ideam domus. Aliter esset impossibile quod produceretur. Ita ipsum esse Dei producens: quod est ipsum intelligendo & volendo producere & intellectus habuit in se formam & ideam mundi: antequam rempublicam produceret: aliter esset impossibile quod mundum produxisset. Et quia Deus nihil potest recipere vt probatum est. Ideo à nullo alio potuit accipere formam mundi nec similitudinem. Et ideo ab æterno habuit in intellectu suo formam totius mundi. Et per consequens ab æterno totus mundus fuit in Deo & in esse Dei: & quia in esse simplicissimo nulla est pluralitas: & esse Dei & Deus idem sunt: sed quod mundus vt est in esse Dei. Et est in Deo & est idem quod Deus & esse Dei: quia esse Dei est nobilius & dignius quam esse mundi quod est productum de nihilo. Ideo sequitur quod nobilius & dignius esse habet mundus in Deo sine aliqua comparatione: quam propria existentia & natura: quia in propria existentia esse mundi est de nihilo productum: & in Deo habet esse æternum quod nunquam habuit nõ esse. Verum quia artifex indiget materia in qua ponat formam domus: sed ipsum esse quod est Deus totum de nihilo produxit quia quicquid est præter ipsum est ab ipso de nihilo productum. Et exinde sequitur quod artifex sicut ipse potest infinitas domos producere; per domum suam quam ipse habet in mente & in intellectu absque diminutione domus quæ est in mente. Ita Deus qui est ipsum esse potest producere infinitos mundos: per mundum quem habet in intellectu suo absque diminutione istius mundi & maxime: quia totum de nihilo produxit. Et quia producit omnia volendo & intelligendo: ideo totum mundum produxit sine labore: sine fatigatione & sine pœna. Et quia artifex producit domum meliori modo quo fieri potest: & hoc iuxta exigentiam domus. Ita Deus produxit mundum meliori modo quo fieri potuit & debuit: iuxta exigentiam mundi. Ita quod ni-

Secundũ. *Titu. xii.*

Tertium.

Mundus habet dignius esse in Deo quam in se.

Quartũ.

Quintũ.

Sextum.

hil

hil vltra potuit addi vel minui nec est aliquod superfluum. Sed quia artifex ponit solam formam in materia: & non facit ipsam materiam. Ideo non est necesse quod artifex sit semper cum domo immo domus facta potest per se stare & remanere & conseruari sine præsentia artificis: sed non sic de mundo respectu Dei artificis. Quia enim ipse Deus artifex non solum ponit formam in materia: sed tam materiam quam formam & totum de non esse: & de nihilo producit: Ideo continuò necessaria est præsentia ipsius Dei esse in toto mundo. Nec mundus potest per se stare & conseruari absque pręsentia incessabili Dei per vnum momentum immo statim rediret in non esse & in nihil totus mundus quia de nihilo venit. Ideo necessario eo indiget mundus: si debeat non in non esse vel in nihil redigi: & quod totum esse Dei sit præsens per totum esse mundi. Non tamen quod sit inclusum in totum esse mundi: immo etiam est extra mundum in infinitum. Et sic summus artifex Deus continuè portat & sustinet & continet totum mundum in pugillo & in manu sua & ipsum sustinet sine labore quia volendo. Item quamuis præsentia ipsius esse Dei non possit deficere mundo: quia esse Dei necessario est vbique. Attamen quia solum voluntariè & non naturaliter conseruat mundum. Ita etiam sola voluntate posset destruere mundum: & in nihil redigere si vellet: quia ex nihilo venit. Præterea sequitur: quod ipsum esse Dei artificis summi semper & continuè mundum producit: eo quod ipse mundum continue conseruet: contineat & manu teneat: ne redeat in nihil & ideo ipsum continuò creat sicut sol suos radios continuò creat in aëre. Aliter si non produceret continuò radij deficerent. Ideo de nocte radij non sunt in aëre sed esse desinunt. Ita mundus esse desineret si non à Deo continuò crearetur & conseruaretur.

Septimum. *Octauum.* *Nonum.* *Ti. xvij.*

TITVLVS XVIII.

Quod Deus qui ipsum esse per se subsistens produxit esse mundi de nihilo, absque sui indigentia

ETiam indubitanter est conclusum quod Deus est ipsummet esse: & in infinitum elongatum à non esse & à nihil: & fugat à se omne non esse: plenissimum perfe *Titu. xij.*

perfectissimum indigens nullo alio esse: & est infinitum esse: voluntariè & non naturaliter: sed artifex produxit mundum quia alias sequeretur quod ipsum esse æternum: per se existens in infinitum elongatum à non esse indigeret ipso esse producto de non esse & de nihilo: quod est absurdum valde & impossibile; cum ipsum esse quod est Deus sit perfectissimum, completissimum, habens in se omnem plenitudinem quomodo posset hoc esse? quomodo tale esse indigeret hoc esse? & alio esse producto ab ipso de nihilo. Ergo concluditur quod Deus qui est ipsum esse per se subsistens: produxit totum esse mundi de non esse absque aliqua sui indigentia.

TITVLVS XIX.

Quod Deus qui est suum esse produxit mundum de nouo & non ab æterno: neque esse mundi est æternum sed nouum.

ET quia duo sunt esse: vnum quod est ipsum esse non acceptum de non esse: & aliud quod non est ipsum esse: sed est acceptum de non esse de nihiloque: quod in infinitum elongatum à primo esse: & habet conditiones appositas primi esse: vt probatum est.

Tit.xiiij. & xvj. Rursus etiam quia esse productum de nihilo: est summè inæquale ipsi esse quod est ipsummet esse. Et iterum quia Deus qui est suum esse: produxit mun-

Tit.xvij. dum absque sui indigentia de non esse voluntariè & non naturaliter: ex omnibus istis patet quod taliter debebat produci de non esse: voluntariè & non naturaliter. Sequitur ex omnibus istis quod taliter debebat produci esse mundi: vt manifestaretur omnis inæqualitas & taliter quod per esse mundi nulla apparet indigentia ipsius Dei: nec intelligi nec cogitari possit. Quæ quidem indigentia si esset destrueret totale esse Dei & suam perfectionem. Sed potius vt cognosceretur summa liberalitas & bonitas ipsius: & quod sine mundo haberet suum perfectum esse. Et ideo mundum produxit de nouo & non ab æterno. Quia si mundus esset productus ab æterno & non de nouo: & ipse non præcederet mundum duratione: tunc iam notaretur inter Deum & mundum aliqua æqualitas in æternitate. Et per consequens notaretur

quod ipse Deus indigeret mundo & non potuisset esse sine mundo. Et etiam quod naturaliter & ex necessitate produxerit mundum: & non ex mera sua voluntate & liberalitate. Et omnia ista sunt absurdissima: & incongrua ipsi esse excellentissimo Dei. Si autem mundus sit productus de nouo: & ipse præcessit mundum duratione: totum oppositum significatur & denotatur: & excellentia & nobilitas & perfectio ipsius esse Dei manifestantur. Et quia Deus non produxit mundum contra seipsum: & ipsum produxit per modum artis intelligendo & volendo. Ita concluditur quod produxit eo modo quo magis conueniebat excellentissimo esse Dei: & etiam esse mundi: & quod Deo neque mundo repugnet. Et per consequens non fuit æternus: sed de nouo factus. Aliter produxisset mundum contra seipsum: neque propter hoc in esse Dei est aliqua nouitas neque aliquod esse nouum vel nouum velle: quia ab æterno voluit producere mundum in esse reali altero ab ipso: & de non esse. Et voluit ab æterno quod mundus produceretur per illum modum per quem magis suum esse excellentissimum & perfectissimum manifestaretur: & appareret & distingueretur ab illo esse de nihilo producto. Ideo ab æterno voluit quod suum esse præcederet esse mundi: & hoc duratione, quia aliter contra se voluisset. Ergo ab æterno voluit quod tunc produceretur quando productus est.

TITVLVS XX.

Quod ipsum esse quod est Deus produxit totum esse mundi propter finem principalem & propter seipsum.

QVoniam autem probatum est infallibiliter & est verum quod Deus produxit mundum de nihilo per modum artis: & sicut artifex domum. Et quia omnis artifex operatur quicquid operatur propter aliquid & propter aliquem finem & intentionem: & ideo necesse est: & impossibile aliter esse: quam quod ipse summus artifex Deus produxerit mundum totum propter aliquem finem: & propter aliquam intentionem. Et ideo quia nihil erat præter ipsum: ideo non potuit producere mundum propter aliquem alium

Tit. xvj. & . xvij.

alium quam propter seipsum. Non enim potuit producere mundum propter non esse ergo propter esse: ergo propter semetipsum qui solum est esse. Rursum etiam quia esse de nihilo productum: non potuit esse semper propter esse: quod nunquam habuit non sint nisi ista duo esse: ergo vnum est propter aliud. Sed cum ipse Deus nullo modo indiget mundo quomodo ergo ipse fecit mundum propter semetipsum. Dicendum est quia Deus non fecit mundum ita quod ipse indigeret mundo: nec ipsum esse perfectissimum & indeficiens quod est Deus sine sui diminutione communicabile alteri extra se daret communicando seipsum. Et ideo produxit ipsum esse nouum de nihilo: vt istud esse creatum participaret illud æternum esse. Non quidem quod vnum esse mutaretur in aliud esse: quia hoc esset impossibile. Sed ipsum esse de nihilo productum vniretur ipsi esse immutabili vt perficeretur in eo: vt scil. essent ibi duo bona. s. ipsum esse productum: & ipsa communicatio vel vnio seu participatio ipsius esse excellentissimi & optimi: vt sic manifestaretur sua liberalitas: qua sine indigentia sui voluit producere aliud esse vt ei se communicaret nec indiguit ipsum esse quod est Deus: vt se communicaret alicui extra: sed sua mera liberalitate se voluit communicare. Sicut ergo ex conditionibus istorum duorum esse est conclusum quod ipsum esse mundi est de nihilo productum: eo quia est de non esse necessario est ordinatum ad aliud esse: quod non venit de non esse: & est propter ipsum & ipsum esse quod est Deus: eo quia est perfectissimum: est finis & complementum & perfectio alterius esse.

TITVLVS XXI.

Quod ipsum esse mundi de non esse productum respicit ipsum esse quod est Deus: & ligatur cum eo triplici respectu & inuisibili ligamine.

QVoniam autem omne artificium vt domus necessario ad tria respicit scilicet artificem Primo sicut ad causam efficientem. Secundo ad formam & similitudinem in intellectu artificis existentem sicut ad causam exemplarem. Tertio ad finem propter

Nota. quem domus facta est. Quia ergo totum esse mundi est

est productum à Deo per modum artis & rei artificialis: ideo necessario respicit Deum sub triplici respectu. Primo respicit ipsum sicut suum artificem & causam efficientem: etiam respicit ipsum tanquam causam exemplarem habentem in se formam totius mundi ab æterno. Tertio tanquam causam finalem propter quam est. Causam autem naturalem non respicit mundus: quia de nihilo est: & sic esse mundi nihil aliud respicit nisi Deum: ideo totus mundus est à Deo: & secundum Deum: propter Deum: & Deus est causa mundi efficiens: exemplaris & finalis: & sic produxit mundum ex se secundum se & propter se.

TITVLVS XXII.

De comparatione istorum duorum esse ad duo nihil & ad duo non esse.

QVoniam autem duo sunt esse realia & existentia in rerum natura, vnum æternum & aliud nouum. Et quia esse respicit non esse & nihil tanquam suum oppositum & inimicum. Ideo sicut sunt duo esse, ita consideranda sunt duo non esse, & duo nihil eis correspondentia. Vnum non esse seu nihil opponitur ipsi esse æterno & ipsum respicit. Aliud non esse & nihil respicit ipsum esse nouum & eidem opponitur & contrariatur. Considerandum est ergo diligenter quomodo vnum quodque istorum duorum esse: se habeat ad non esse & ad nihil sibi oppositum: vnde aliter se habet non esse & nihil ad primum esse æternum aliter ad ipsum esse nouum. Quod ipsum esse æternum præcedit non esse & nihil sibi oppositum: & ideo est primum de vtilitate ex seipso. Et ideo quia est primum quam non esse sibi oppositum: & habet possessionem primitatis: in infinitum expellit non esse & nihil: & per consequens sine mensura se extendit: & ideo non esse & nihil nullum possunt habere locum in ipso esse: quia ipsum esse occupat totum: eo quia est primum. Sicut etiam si non esse & nihil esset primum & præcederet esse: & haberet possessionem primitatis: in infinitum se extenderet: & totum occuparet: & ipsum esse nullum locum haberet: & sic totum esset non esse & nihil, & ipsum nihil esset æternum: & esse non haberet vnde venire: quia ipsum non esse seu nihil non produceret aliquid: quia solum esse potest producere

esse : nec faceret ipsum esse sibi oppositum. Quia autem ipsum esse primum est : ideo cum sint duo contraria opposita : & vnum oppositum nunquam creat vel producit:sed destruit & expellit in infinitum non esse & nihil. Et ideo quia non est nisi esse ipsum non esse : & nihil non habent vnde veniant in ipso esse quia non possunt venire de ipso esse. Et ex hoc necessario concluduntur ex tali comparatione quod tale esse necessario habet in se:ex se:& de se:& de natura sua esse : & quicquid est contra non esse : & in infinitum & sine mensura. Quoniam si aliquid deficeret ei quod potest peruenire ad esse : hoc iam non esset : & sic nihil posset esse in ipso esse quod est impossibile. Ideo esse necessario ad primarium absolutum à nullo dependens : æternum simplicissimum : actualissimum : perfectissimum : summe vnum immutatum & immensum : quia omnia ista pertinent ad esse : & nullo modo intellectus intelligens ipsum potest cogitare opposita istorum : immo ista sunt ita certa quod nullo modo possunt dubitari : nec primum esse potest cogitari non esse : & tale esse nominat Deum. Et exinde concluditur necessario quod esse quod est Deus habet omnem potestatem : omne dominium supra non esse : & supra nihil : & ista est prima potestas & amor qui possit esse : & ista est prima comparatio.

TITVLVS XXIII.

De comparatione mundi ad suum non esse & nihil.

TVnc restat videre qualiter alterum esse, scilicet esse mundi se habeat ad non esse & nihil, vnde manifestum est quod alio modo immo opposito modo se habet quam primum esse : quando non esse & nihil præcesserunt tale esse eis oppositum : & ideo non esse mundi & nihil : præcesserunt esse ipsius mundi in propria existentia : quia ipsum esse quod non est Deus : habet suum proprium non esse & nihil : sed non prout esse mundi est in esse Dei : quia tunc non esse & nihil : non præcessissent tale esse. Primo ergo non esse habuit primatum respectu esse mundi : & esse mundi sibi oppositum non potuisset habuisse existentiã : nisi primum esse quod est Deus (qui habet plenum imperium supra non esse ex eo quia in esse Dei est realiter omnẽ esse :

esse: vt supra probatum est) extraxisset mundum de tali non esse & de tali nihil: quia per se non potuit exire de non esse: cum sit eius oppositum: & ideo nisi ipsum Deus qui est esse manuteneret & defenderet continuo & incessanter per suam manum fortem totum esse contra non esse & contra ipsum nihil: statim rediret in nihil: vnde extractum est. Et ideo esse mundi semper est in potentia ad non esse de se: & semper potest non esse natura sua. Et quia non esse & nihil: *Tit xiv.* nullam resistentiam possunt facere contra ipsum esse quod est Deus: ideo sequitur quod esse quod est Deus: habet omne præceptum, & omne imperium: omnem potestatem & dominium supra non esse & supra nihil. Et ideo potest sine quocumque impedimento: sine quacumque resistentia facere quicquid vult & quicquid sibi placet: solo velle de non esse: & de nihil, & producere in esse reali: & per consequens sine fatigatione & sine labore: quia velle non est fatigari quando nulla fit resistentia. Et exinde sequitur: quod totum esse mundi est tanquam nihil in respectu Dei. Ergo iam habemus Deum nostrum fortissimum: omnipotentem: æternum: infinitum: immutabilem & summè vnum: qui non potest non esse: qui totum mundum fecit de nihilo. Ergo cum tu homo sis principalior pars mundi: sequitur quod tu es totus productus & factus de non esse & de nihilo. Gaude ergo quia tu habes tam nobilem: tam excellentem & omnipotentem creatorem & conditorem: qui tam nobilem & excellentem creaturam sicut tu es potuit facere de nihilo.

TITVLVS XXIV.

Comparatio duorum esse ad duo luminaria: & quod esse Dei est tanquam sol: & esse mundi est tanquam luna & vmbra.

ECce ergo quomodo habemus duo esse tanquam duo luminaria magna: scilicet luminare maius & luminare minus. Primum est tanquam sol: & est æternum & maius. Secundum est sicut luna: & est mundi & minus. Primum est tanquam sol: quia sicut luna de se nullum habet lumen: sed totum recipit à sole ita esse mundi nullum habet esse de se: sed totum recipit de

esse æterno. Et sicut sol de se habet lumen: & nullum lumen recipit ab alio corpore: & ideo semper plenus est lumine: nunquam deficiens. Ita primum esse de seipso habet suum esse: & à nullo alio recepit suum esse: & semper habet plenum esse numquam deficiens. Et sicut per lumen quod videmus de nocte cogitamus lumen solis quod est occultum de nocte. Ita per esse mundi quod videmus: cogitamus esse Dei: quod non videmus. Et sicut lumen lunæ in præsentia solis nihil apparet: sic esse mundi in præsentia ipsius esse Dei nihil apparet. Et dum magis appropinquat ad esse Dei: tunc minus apparet. Sed dum per se consideratur: tunc apparet magnum esse: sicut lumen lunæ dum elongatur à sole apparet maius. Ista ergo duo esse sunt duo lumina intellectus. Primum est lumen æternum indeficiens: scil. Deus. Secundum est lumen nouum, scil. sacrum: scil. mundus habens tot radios quot sunt creaturæ. Primo lucet nobis debile lumen factum, scilicet mundus: & ipsum possumus videre sine periculo, & damno oculorum: sicut lumen lunæ, Et postea per istud lumen debile cogitamus aliud lumen fortissimum solis, scil. Dei sicut oculi non possunt videre lumen solis directe per se sine destructione oculorum. Sed tamen in luna bene videmus lumen solis sine damno oculorum. Ita oculi nostri interiores non possunt per se videre de directo ipsum esse Dei æternum: luminosum & excellentissimum in hoc mundo sine destructione oculorum. Et ideo esse mundi est sicut vmbra per quam possumus intueri & respicere ipsum esse æternum quod est lumen & speculum diuinæ essentiæ infinitum & immensum. Aliter est nobis videre impossibile sicut sol per vmbram. Et sic sufficit ad præsens de ipso esse duplici & de non esse & nihil: & quod primum esse est ianua aliorum.

TITVLVS XXV.

Sequitur doctrina de ipso viuere: & primo quod viuere facit per se secundum gradum.

POstquam dictum est fundamentaliter cum Dei adiutorio de esse quod est fundamentum & ianua omnium. Nunc secundo loco dicemus de viuere. Sicut autem esse se habet ad viuere: & ad sentire: & intelligere

intelligere: Ita viuere se habet ad sentire & intelligere: quia etiam esse inueniri potest sine viuere & aliis: & ideo facit per se primum gradum. Ita viuere potest inueniri separatim ab ipso sentire & intelligere: & non econuerso: nam omne quod sentit viuit: sed non omne quod viuit sentit. Et etiam omne quod intelligit viuit: sed non econuerso: & viuere potest inueniri sine sentire & sine intelligere: sed non sine esse: quia omne quod viuit est. Et ideo viuere facit per se secundum gradum: vnde nobilius est viuere quam esse tantum. Ideo oportet considerare ipsum viuere per se: sicut consideratum est ipsum esse per se.

TITVLVS XXVI.

Quod dupliciter probatur viuere esse in Deo.

QVoniam autem esse reperitur separatim per se in primo gradu. Ideo consideramus ipsum esse in Deo sine aliis: scil. sine viuere & sine intelligere. Ita similiter quia viuere reperitur separatim sine sentire & intelligere: ita similiter considerabimus ipsum viuere per se sine intelligere & sine sentire: sicut autem per esse mundi quod videmus: & est manifestissimum, arguimus esse aliud: scil. ipsum esse Dei: quod non videmus sic viuere Dei à quo peruenit viuere mundi: quod est nobis manifestissimum: & hoc iam probatum est. Sed aliter probatur viuere esse in Deo: & hoc per ipsum esse: quia omnia conueniunt in Deo per suum esse: vnde quia Deus est suum esse: & esse est primum quam non esse: ideo necessario Deus habet esse & est quicquid est contra non esse & quicquid conuenit cum esse. Et quia viuere conuenit cum esse: & est nobilissimum esse: ideo necessario est in Deo viuere & in esse suo. Et per eundem modum dicemus de ipso sentire & de ipso intelligere: quia conueniunt cum esse: ideo sunt in Deo necessario. Et similiter dicendum est de posse & de velle: & de bonitate & de veritate de omnibus: quia per se omnia probantur: & ipsum Dei esse necessario omnia includit. Et dum nomino ipsum esse Dei: dicendo ipsum viuere: sentire: & intelligere: velle posse esse bonum & verum & omnia: nihil aliud dico: nec aliqui addo supra suum esse: quia suum esse est omnia istd

Tit. xvi

Supra titu. x.

de necessitate. Sed in aliis rebus dum dico esse: non intelligo viuere: nec sentire: nec intelligere: quia esse inuenitur sine illis. Et dum dico sentire: non dico intelligere quia sentire reperitur sine intelligere. Sed in Deo dum dico esse omnia intelligo. Sic ergo duobus modis viuere probatur esse in Deo: & per creaturas quas fecit quibus dedit viuere: & per suum esse. Et ita de aliis sicut de viuere.

TITVLVS XXVII.

Tit. vii. Titu. xi

Quod similis processus & ordo sit in ipso viuere sicut in ipso esse. Et quod omnia quæ probata sunt de esse, probantur etiam de viuere.

QVamuis autem per cognitionem iam habitam de ipso esse omnia alia cognoscuntur & fiunt manifestata: quia omnia clauduntur in ipso esse. Attamen quia magis gaudet dum audit quodlibet per se & iunctum cum alio: quia magis gaudet dum audit Deum esse & viuere quam esse solum: & dum audit Deum esse viuere: sentire & intelligere posse: velle verum: bonum & sic de aliis: quam quando audit eum tantum esse. Ideo congruum est, vt de quolibet per se loquamur. Forma autem & modus dicendi de omnibus est similis & talis sicut fuit de ipso esse: quia omnia in Deo sunt idem quod esse & sunt ipsummet esse: & ideo sicut esse Dei non est acceptum ab ipso Deo nec ab aliquo nec venit de non viuere, nec de non esse, nec de alio. Ita viuere Dei non est acceptum ab ipso Deo: nec ab aliquo: nec venit de non viuere: nec de aliquo alio. Et ideo sicut esse Dei est totaliter primum & simplicissimum & per consequens sicut Deus est suum esse & esse idem est quod Deus: ita Deus est suum viuere & ipsummet viuere: & viuere Dei est idem quod Deus: & per consequens Deus est vita & non est nisi vita. Item nulla alia res quam Deus est suum esse: quia quælibet alia recepit ab alio esse, & per consequens de se habet non esse. Ita nulla alia res est suum viuere: quia recepit viuere ab alio: & per consequens de se habet non viuere. Et sicut in omni alia re quæ habet viuere: possumus intelligere non viuere in Deo autem non possumus cogitare non viuere: quia de seipso habet viuere. Et ipsum viuere Dei est

est ipsemet Deus. Præterea sicut esse Dei in infinitum elongatur à non esse: & fugat totaliter ipsum non esse. Ita viuere Dei in infinitum elongatur à non viuere: & fugat totaliter ipsum non viuere. Ideo sicut esse Dei est æternum nunquam incipiens nunquam deficiens: immutabile: inuariabile: actualissimum: completissimum & perfectissimum. Ideo habet optime viuere. Et omnia quæ dicta sunt de isto esse: proportionabiliter dicas de ipso viuere: quia idem sunt in Deo. *Titu.xii. etiã xiii.*

TITVLVS XXVIII.

Generalis doctrina tam ad esse viuere & omnia alia.

QVamuis autem doctrina habita de ipso esse Dei: sufficiat ad viuere & ad omnia: tamen de qualibet parte sine alia vt plena habeatur notitia: hic datur doctrina generalis ad omnia & summe facilis & leuissima. Et primo in ipso esse: & per esse ad omnia alia. Vnde debemus comparare esse ad non esse: duobus modis, scil. ante esse & post esse: vt dicamus sic: quod non esse duobus modis cogitatur: vno modo quod sit ante esse. Alio modo quod sæpe sequatur ipsum. Primum non esse quod intelligitur ante esse vocatur negatiuum: & est purissimum nihil: secundum non esse quod sequitur ipsum esse: vocatur: non esse priuatiuum seu corruptiuum: sic ipsum esse potest comparari ad ipsum non esse ante & post. Deinde est quærendum: quod est primum ante esse vel non esse: & si esse habuit ante se non esse. Et respondendum est quod de necessitate esse Dei est primum: & non habuit ante se non esse. Et exinde necessario sequitur: quod post ipsum esse non potest sequi non esse sic ipsum esse caret non esse ante & post. Et si caret non esse negatiuo & priuatiuo seu corruptiuo: per consequens est æternum indeficiens, &c. Et istud esse est Deus. Aliud autem esse mundi habet non esse ante se: & potest habere non esse post se. Quia cum mundus non sit Deus: habet non esse ante se: & sic stat in medio non esse negatiui & priuatiui: quia venit de non esse: & potest ire in non esse. Sicut autem fecimus de ipso esse: ita similiter faciemus de ipso viuere: & de omnibus aliis. Vnde cum non sit mundus æternus: vt probatum *Tit.xvi.*

Non esse cogitatur duobus modis.

Esse negatiuum

Esse priuatiuum

probatum est supra: sic habuit principium & habebit finem. Item sicut duplex est non esse: ita duplex est non viuere. Primum non viuere est quod potest cogitari ante viuere: & istud est non viuere negatiuum: secundum non viuere: est quod sequitur post viuere: & istud non viuere priuatiuum & corruptiuum: & habet speciale nomen, scilicet mori: seu mors. Quærendum est postmodum quod est primum: an viuere: an non viuere: & si viuere habuit ante se non viuere. Et dicendum est quod viuere est primum & non habuit ante se non viuere quia si non viuere esset primum: tunc viuere non posset esse: quia viuere non potest venire de non viuere: sicut esse non potest venire de non esse: vt supra. Et exinde sequitur quod viuere ab æterno fuit & nihil habet de non viuere: sed est purissimum elongatum à non viuere: quia viuere totum occupat. Et ideo quia viuere est principium: non habet ante se non viuere: sequitur necessario quod ipsum viuere quod est primum non potest habere post se non viuere: quia viuere totum occupauit: & per consequens mori seu mortem non sustinet & tale viuere est Deus. Et ita Deus qui est viuere: caret non viuere ante & post: & sic caret non viuere negatiuo & priuatiuo. Et ideo ab æterno & in æternum viuit: sine principio & sine fine: & ideo mori seu mors non habuit dominium supra ipsum. Ideo solus est immortalis de sua propria natura de seipso. Et exinde sequitur quod in ipso solo viuere & in sua vita: nulla potest esse mutabilitas nulla additio: nulla diminutio: quia non potest mutari in non viuere: quia iam non viuere esset in ipso nec potest perdere suum viuere: quia tunc mors esset in ipso. Et quia iam probatum est quod totum esse mundi est ab æterno in Deo. Et quia Deus est ipsum viuere & totus est vita: sequitur quod omne quod factum est: viuit in Deo: & est vita in Deo: & omnia viuunt ab æterno & in æternum in Deo: & ideo nihil moritur Deo sed omnia viuunt ei. Rursus quia Deus est ipsum viuere: ideo omne aliud viuere est productum ab ipso de non viuere: sicut omne aliud esse est productum de non esse. Et ideo omne aliud viuere quia venit de non viuere: potest habere non viuere post viuere, scil. mori. Et sic omne quod viuit præter ipsum viuere quod est Deus: venit de non viuere necess

Tit. xvi. Tit. xiv.

Duplex non viuere & mors.

Tit. xii.

Deus caret non viuere negatiue & priuatiue.

Quod Deus est immortalis.

Tit. xv.

Omnia viuunt in Deo.

re necessario: & potest ire in non viuere priuatiuum, scil. in mortem post viuere: quantum est de se. Et ideo nisi manu teneatur ab ipso quod est viuere: & conseruetur continuò statim verteretur in non viuere & in mori. Præterea sequitur: quod ipse Deus habet omnem potestatem omne imperium: omne dominium: omne præceptum supra non viuere: & supra mortem: & ideo potest extrahere quicquid vult de non viuere ad viuere: sine omni impedimento & resistentia: & etiam de morte potest reducere quicquid vult ad vitam solo velle: sola potestate: & sic ipse est verus Dominus vitæ & mortis. Ecce ergo habemus duas vitas & duo viuere realia vnum occultum: & aliud manifestum: vnum æternum: & aliud nouum de non viuere acceptum. Compara ipsa adinuicem: & postea ad non viuere sicut fecisti de esse: & habebis notitiam completam de ipso viuere. Vide ergo homo quomodo inuenisti tuum conditorem qui viuit in æternum: & est vita æterna: qui non potest mori qui tibi dedit de non viuere viuere & te conseruat ne reuertaris in non viuere & in mortem quia ipse est Dominus vitæ & mortis & immortalis.

TITVLVS XXIX.

Doctrina de ipso sentire: & est tertius gradus.

SIcut dictum est de ipso esse & de ipso viuere: ita dicendum est de ipso sentire. Quia sentire per se facit tertium gradum in natura: nam esse & viuere possunt esse & sine sentire: & ipsum sentire potest esse sine intelligere. Sicut autem duo sunt esse & duo viuere. s. vnum quod videmus: & aliud occultissimum quod non videmus. Per illud quod videmus cognoscimus & peruenimus ad illud quod non videmus & probamus sentire esse in Deo: quia dedit aliis. Item etiam per esse est probatum sentire esse in Deo: quia sentire est esse & nobile esse: & ideo necessario est in Deo. Aliter in ipso esset non esse: nec haberet quicquid est contra non esse: nec esset omne quod est impossibile. Et quia Deus est suum esse & suum viuere: ita est suum sentire: & est ipsum sentire: quia idem est esse viuere quod sentire in Deo. Et ideo in Deo est videre: audire & omne sentire. Non tamen tale sentire

Titu. x.

Titu. xxviij.

Titulus xxviij. ſentire eſt in Deo ſicut in aliis rebus : quia hoc eſt impoſſibile : ſed nobiliſſimo & perfectiſſimo modo : ſicut ei conuenit. Rurſum ſicut dictum eſt de ipſo viuere : ita dicendum eſt de ipſo viuere:ita dicendum eſt de ipſo ſentire : quia ſentire poteſt comparari ad non ſentire ante & poſt : primum non ſentire eſt negatiuum tantum : ſecundum eſt priuatiuum & vocatur inſenſibilitas. Et quia ſentire in Deo eſt primum quam non ſentire : ideo ante ſe non habuit non ſentire : ſicut viuere eſt primum. Et ideo ſequitur quod poſt ſentire non poteſt ſequi non ſentire nec inſenſibilitas. Ideo ab æterno & in æternum ſentit : ſed omne aliud ſentire productum eſt ab ipſo de non ſentire : & habuit ante ſe non ſentire : & ideo poteſt redire in non ſentire & in inſenſibilitatem : niſi manuteneatur ab ipſo qui eſt ſuum ſentire & qui ſolus non poteſt eſſe inſenſibilis. Et ideo omne aliud quod habet ſentire : ſentit per ipſum videt:audit:tangit : odorat & guſtat per ipſum. Et ſicut omne quod eſt & viuit per ipſum eſt & viuit: ita omne quod ſentit. Et ſicut habet omnem poteſtatem & imperium ſupra non eſſe : & ſupra non viuere : ita & ſupra non ſentire. Ideo poteſt extrahere quicquid vult de non ſentire ad ſentire : & omnia quæ dicta ſunt de eſſe : dicantur de ſentire.

Inſenſibilitas.

Deus ab æterno ſentit.

TITVLVS XXX.

Doctrina de ipſo intelligere.

Tit.xvij. QVia ipſum intelligere eſt vltimus gradus in ſcala naturæ : & per conſequens eſt nobiliſſimus. Ideo de ipſo loquendum eſt amplius quam de viuere & ſentire. Vnde quia probatum eſt quod omnes quatuor gradus producti ſunt de non eſſe. Ideo intelligitur quod in mundo illud quod eſt : eſt productum de non eſſe : & de non intelligere. Et ideo neceſſario ſequitur quod ille qui produxit & dedit intelligere:habet in ſeipſo intelligere quod eſt nobiliſſimum eſſe. Præterea per ipſum eſſe hoc idem eſt iam probatum quoniã ipſum eſſe Dei eſt Deus:& Deus eſt ipſum eſſe: & habet quicquid pertinet ad eſſe & pertinere poteſt. Et quia intelligere pertinet ad eſſe immo eſt nobiliſſimum eſſe & excellentiſſimum : ergo neceſſario eſſe

Titu.xv.

Tit.xij. & xiij.

Dei

Dei est intelligere: aliter deficeret in suo esse illud quod est nobilissimum: sed cum esse Dei sit summè simplex: & in eo nulla sit compositio: sequitur quod ipsummet esse Dei: est ipsummet intelligere. Et ideo quicquid probatum est de esse Dei: iam probatum est de intelligere. Nec oportet probare de nouo sed solum applicare ad intelligere. Dicamus ergo per ordinem sicut dictum est de esse. Vnde sicut esse Dei non est acceptum ab aliquo: neque etiam ab ipso Deo nec datum nec communicatum. Ita nec ipsum intelligere Dei. Et sicut esse Dei est primũ totaliter: ita intelligere est primum. Et sicut esse Dei est simplicissimum indiuisibile ita intelligere. Et sicut esse Dei est summe vnum: ita intelligere Dei. Et sicut Deus est suum esse: & est ipsum esse sic Deus est suum intelligere: & est ipsummet intelligere: & ipsum intelligere est Deus. Et quemadmodum esse Dei: eo quia est primum: elongatur in infinitum à non esse: & fugat totaliter non esse & ante se non habuit non esse: nec post se potest habere non esse. Ita intelligere Dei eo quod est primum: est idem quod ipsum esse. Ideo elongatur in infinitum à non intelligere. Nec ante se non habuit non intelligere negatiuum quod est nihil: neque potest post se habere non intelligere priuatiuum quod est ignorare. Et sicut esse Dei nunquam est incipiens numquam desinens: ideo est æternum. Item sicut esse Dei est infinitum & sine mensura: ita intelligere Dei est infinitum & sine mensura. Et sicut esse Dei non potest restringi per non esse: ita intelligere Dei non potest restringi per non intelligere: & ideo in suo intelligere est omne intelligere: & quicquid pertinet ad intelligere. Et sicut ad esse Dei non potest fieri additio neque diminutio nec aliqua mutatio: ita nec ad intelligere potest fieri additio: mutatio vel aliqua diuisio. Et ideo sicut esse Dei non est in potentia ad aliquod esse nec potest recipere: ita intelligere Dei non est in potentia ad aliquod intelligere nec in suo intelligere potest aliquid recipi. Et sicut suum esse est semper in actu completissimum: perfectissimum; ita suum intelligere est semper in actu cõpletum & perfectum. Vlterius sicut suum esse est immutabile: & ideo non decurrit ab vno in aliud: nec habet præteritum nec futurum: sed tantum præsens. Ita

Titu. xij. & xiij.

Intelligere Dei non est acceptũ.

Deus est suum intelligere.

Est infinitum.

Est semper in actu.

Non est per discursum. Ita suum intelligere non discurrit ab vno in aliud: nec habet præteritum nec futurum: sed tantum præsens: & ideo sunt ei præsentia omnia ab æterno & in æternum. Et sicut Deus non indiget aliquo alio ad essendum: ita non indiget aliquo alio ad intelligendum: quia sicut de seipso est: ita de seipso intelligit. Et quia esse Dei est infinitum. Et quia in ipso esse est totus mundus: & quicquid potest esse: ideo quia ipse intelligit suum esse continuò: intelligit & videt totum mundum & omnia quæ possunt esse. Et quia in suo esse sunt omnia simul ideo omnia simul intelligit & videt & cognoscit per suum esse quod est speculum vniuersale: in quo omnia sunt & cognoscuntur. Præterea quia perfectissimè cognoscit seipsum & intelligit: quia tantum est suum intelligere quanũ est suum esse: & ideo intelligit se habere esse æternum: & se vincire in æternum & esse immortalem omnipotentem: perfectissimum: & plenissime intelligit suum esse tale quale ipsum est. Et quia idem est suum esse & suum intelligere. Ideò intelligit suum intelligere. Et quia in ipso esse Dei sunt infiniti gradus essendi actu vt probatum est. Et quia ipse intelligit totaliter suum esse: ideo simul intelligit infinitos gradus essendi: intelligendo suum esse. Vlterius quia duo sunt tantum esse vt probatum est. s. esse Dei infinitum: & esse mundi productum ab ipso esse Dei continens quatuor gradus generales: & quilibet gradus continet quasi innumerabilia: & quia totũ esse mundi est productũ ab eo. Ideo simul actu intelligit cognoscit & videt totum esse mundi: & omnes gradus species & naturas: & omnia indiuidua: & quicquid continetur in toto mundo: & quicquid fuit: est & erit & potest esse. Ideo simul & actu videt & numerat totam arenam maris: & guttas omnium aquarum & omnes partes terræ & omnia quæ continentur in terra & in visceribus terræ omnes stellas cæli: omnes dies: omnes horas: omnia momenta temporum: quæ fuerunt sunt & erunt: omnes herbas & virtutes earum omnes arbores & folia earum: omnia semina & grana omnes aues pisces & pecora: omnes homines qui fuerunt sunt & erunt. Et cogitationes: intentiones & desideria eorum: & opera & verba simul omnia scit & cognoscit & videt clarissimè: & nihil est ei

Intelligit omnia.

Intelligit se totaliter.

Titu. xij.

Tit. xvj.

Intelligit actu totum esse.

ei occultum. Ecce quale est suum intelligere: quia infinitum inexcogitabile:& ita necesse est esse &omnia sunt tanquam nihil apud eum. Præterea quia numerari possunt numeri in infinitum & multiplicari: & etiam figurari. Ideo ipse actu & simul intelligit infinitos numeros:& infinitas figuras:vt infinitos triangulos: infinitos quadrangulos, &c. qui multiplicantur in infinitum. Et ideo scientia Dei est infinita: innumerabilis: inexcogitabilis: & sapientiæ eius non est numerus. Sicut rursum comparatum fuit esse ad non esse: ita comparari potest intelligere ad non intelligere. Quia sicut duplex est non esse: negatiuum & priuatiuum: ita duplex non intelligere scilicet negatiuum & priuatiuum:& ideo quia intelligere Dei est primum: & ipse Deus est intelligere: ideo non venit de non intelligere nec potest habere post se non intelligere priuatiuum: quod vocatur ignorantia. Sed omnis alia res quæ intelligit: recipit suum intelligere ideò non potest habere totum suum intelligere sicut nec totum esse. Ideo omne aliud intelligere præterquam intelligere Dei est finitum & mensuratum nec potest aliqua alia res intelligere simul sed successiue. Et quia omnis alia res quæ intelligit habuit de non intelligere suum intelligere. Ideo potest habere post intelligere non intelligere: sicut non esse post esse: nisi manu omnipotentis teneatur ab ipso Deo: qui est esse & intelligere: aliter statim rediret in non esse & in non intelligere. Sicut Deus habet potestatem supra non esse eo quia est ipsum esse: & supra non viuere: eo quia est ipsum viuere: & supra non sentire: eo quia est ipsum sentire: ita & supra non intelligere & ignorare eo quia est ipsum intelligere. Ideo potest deducere quicquid vult de non esse & non intelligere ad esse & ad intelligere & de ignorare ad scire.

Duplex intelligere.

TITVLVS XXXI.

Quædam regula generalis ad omnia quæ dicuntur de Deo.

RVrsum ponenda est hic quædam regula generalis ad omnia prædicta & subsequentia. Et est ista. Quia sicut in Deo idem est esse quod viuere: & idem est esse, quod sentire: idem esse quod intelligere: idem est esse quod bonum esse: idem quod verum esse: & sic

Nota.

ſic de aliis. Ita in Deo per oppoſitum: idem eſt non eſſe: quod non viuere quod non ſentire: quod non intelligere: quod non bonum, non verum eſſe: & ſic de omnibus. Ergo qui dicit Deum non viuere: dicit Deum non eſſe. Et qui dicit Deum non intelligere, dicit Deum non eſſe. Et qui dicit Deum non bonum: non verum, non iuſtum: aut non poſſe: dicit eum non eſſe: ergo ſicut impoſſibile eſt Deum non eſſe: ita impoſſibile eſt Deum non viuere: non ſentire: non intelligere: non bonum eſſe: & ſic de aliis. Et ſicut Deus fugat à ſe per ſuum eſſe omne non eſſe: ita fugat omne non intelligere: omne non poſſe: omne non bonum: omne non verum, & ſic de aliis.

TITVLVS XXXII.

Titulus xxxii.

Quod per intelligere probatur: quod Deus non eſt corpus neque res corporalis.

QVoniam autem probatum eſt iam in Deo eſſe idem eſſe quod intelligere & intellectus. Et quia intelligere eſt nobiliſſimum eſſe & ſupremum. Ideo intelligere trahit ad ſe omnia alia, ſcilicet eſſe viuere & ſentire: & intelligere conuertit ad ſe omnia prædicta. Ideo totum eſſe Dei eſt intellectuale & ſpirituale: & ſimiliter totum viuere Dei eſt intellectuale: & ſimiliter totum ſentire Dei eſt intellectuale & ſpirituale. Et quicquid in Deo eſt intellectuale eſt & ſpirituale. Et quia eſſe Dei ſimpliciſſimum eſt per ſe exiſtens ſine partibus. Ideo totum pure intellectus & ideo totum intellectualiſſimum & ſpiritualiſſimum. Et exinde ſequitur quod eſſe Dei non eſt corpus, neque corporale. Et hoc probatur per quartum gradum ſcalæ: quia intelligere non eſt operatio corporalis: nec fit cum corpore.

Supra titu. j.

TITVLVS XXXIII

Quod idem probatur per viuere & per ſentire.

SIc etiam nec viuere nec ſentire eſt corpus quamuis viuere ſit coniunctum cum corpore: & etiam ſentire. Quia viuere ſeu vita & corpus duo ſunt & ſentire etiam & corpus ſunt realiter diſtincta. Vnde non eſt de natura corporis quod viuat: nec quod ſentiat: quia

quia reperitur corpus sine viuere & sentire : vt patet in j. gradu scalæ. Quia omnia contenta in primo gradu sunt corporea & tamen non viuunt neque sentiunt. Et similiter totum Dei sentire est spirituale & intellectuale : ergo viuere & vita & sentire & sensus non sunt corpus nec de ratione corporis : quia si essent corpus viuerent & sentirent : sed tunc viuit & sentit corpus : cum sensus & vita coniunguntur cum eo : ideo corpus potest separari à viuere & à sentire : quod patet : quia quando arbores perdunt viuere & vitam remanent corpora sine viuere & quando animalia moriuntur remanent corpora sine viuere & sine sentire. Ergo aliud est corpus & aliud viuere & sentire : & quia in Deo est viuere non receptum:neque iunctum cum aliquo : sed simplicissimum, sequitur quod in Deo nullum est corpus nec Deus est res corporalis : sed totus spiritualissimus.

TITVLVS XXXIV.

Quod solus homo potest Deum cognoscere in hoc mundo & propter hoc habet intellectum.

ET quia Deus est totus intellectualis & spiritualis ideo non est visibilis oculo corporali:quia nullum colorem habet : nec aliquam figuram : nec est palpabilis nec per aliquem sensum corporeum sensibilis quia sensus qui sunt communes nobis & bestiis:solum apprehendunt & sentiunt & corpora & accidentia corporum : vt visus apprehendit colores & figuras & lucem corporalem. Auditus sonos qui fiunt in aëre qui est corpus. Et odoratus odores, & gustus sapores & tactus calidum & frigidum. Et ideo quia Deus est res solum intellectualis, & spiritualis non potest cognosci nec videri, nec apprehendi nisi per intellectum & per intelligere. Quare sequitur quod solus homo in mundo potest cognoscere & apprehendere Deum : & quod animalia bruta nullo modo possunt cognoscere Deum. Et ideo propter hoc homo habet intellectum vt possit cognoscere conditorem suum.

TITVLVS XXXV.

Quod in infinitum intellectualia spiritualia excedunt corporalia & sensibilia : & quod visibilia nihil sunt respectu inuisibilium.

Titu. xij,

Ti.xxxij.

QVoniam autem iam infallibiliter monstratum est quod esse Dei est infinitum & sine mensura : & quod in suo actu sunt infinita esse : & quod totum suum esse est intellectuale spirituale & indiuisibile. Et ista visibilia corporalia ac sensibilia sunt producta de non esse & sunt finita & mensurata. Ergo sequitur quod indiuisibilia : intellectualia : & spiritualia excedunt sine mensura corporalia & visibilia. Et per consequens ista visibilia quæ apparent nobis sunt quasi nihil in comparatione ad indiuisibilia quæ non apparent : quia non habent mensuram neque terminum. Ideo ciuitas & regnum indiuisibilium non habet mensuram neque clauditur neque terminatur. Et cum intellectus hominis sit factus ad videndum intellectualia & inuisibilia:& sensus ad sentiendum visibilia & sensibilia:cum etiam sensibilia sunt bona ipsius sensus.Ita intellectualia sunt bona ipsius intellectus. Sequitur quod bona intellectus sunt æterna:infinita:immutabilia : innumerabilia:semper existentia : sed bona sensus sunt de nouo facta finita mutabilia variabilia & non semper existentia.

TITVLVS XXXVI.

De velle & libero arbitrio.

QVoniam autem Deus dedit aliis velle liberè : spontè & absque coactione & liberum arbitrium & liberalitatem volendi : sequitur necessario cum hoc sit nobilissimum quod Deus habet in seipso velle liberè & spontè absque coactione & liberum arbitrium : & plenissimam libertatem volendi , hoc idem probatur per suum esse intellectuale : quia vbicunque est intelligere seu intellectus : ibi necessario est velle seu voluntas libera : & per consequens liberum arbitrium. Et quia voluntas Dei quæ est idem quod velle est prima voluntas : ideo nullam aliam sequi potest voluntatem. Et ideo quicquid vult sola sua propria voluntate vult. Et quia in Deo idem est esse quod velle : & esse

Quod Deus habeat liberum arbitriũ.

Dei

Dei est immutabile: inuariabile: æternum: completissimum: nullo extra se indigens sicut probatum est supra titu. xij. Ideo sua voluntas est immutabilis inuariabilis æterna completissima & perfectissima nullo alio indigens extra se cum sit plenissima omnipotentissima sicut suum esse. Rursus quia suum esse est primum nobilissimum optimum & perfectissimum: & quia Deus intelligit primo se & suum esse sequitur quod primo vult seipsum & esse suum & suam perfectionem plenissimam. Et exinde sequitur quod omnia alia à se vult propter seipsum non quod indigeat: sed quod aliis se communicet extra se. Et quia primo vult seipsum, ideo primo vult sibiipsi bonum: & ideo nihil potest velle contra seipsum: nec per consequens facere contra seipsum, ideo non potest velle se non esse: & quia habet in seipso quicquid vult & omnem plenitudinem. Ideo est in continuo gaudio & lætitia sine omni tristitia. Et sic habet æternum gaudium in seipso & æternam lætitiam:

Voluntas Dei est immutabilis.

Æternũ gaudium Dei.

TITVLVS XXXVII.

Quod per intelligere seu intellectum concluduntur & probantur perfectiones & nobilitates voluntatis Dei.

ET quia conclusum est quod intellectus Dei intelligit actu semper omnia & infinita, neque in ipso potest esse aliqua ignorantia. Et cum voluntas in Deo idem sit quod intellectus: & velle idem quod intelligere: vt probatum est. Ideo impossibile est quod voluntas Dei possit aliquid velle contra rationem: & contra rectum iudicium intellectus. Cuius prima operatio est intelligere verba & sensum verborum vt infra tit. lxiij. Secunda operatio est discutere per rationem: an res intellecta sit vera vel falsa iusta vel iniusta: qua discussione facta ratiocinatur intellectus tunc per suã secundam operationem quod est verum & iustum approbat & verum affirmat. Sed quod falsum est & iniustum est: reprobat & negat vt infra tit. lxvij. & per istas duas operationes intellectus operatur naturaliter & de necessitate, vt tit. li. Et sic eius operationes sunt iustæ & rationabiles: quia regulantur per rectum iudicium suæ diuinæ rationis: vt supra deductum est. Et idem sequitur quod nihil potest velle iniustum nec

Tit. xxx.

Titu. xxxvi.

Eodem tit. Deus non potest velle iniustum.

inordinatum nihil iniquum nihil contra voluntatem veram & veritatem: quoniam si posset, iam voluntas sua deuiaret ab intellectu: & sic non esset idem quod intellectus. Et ideo sequitur quod voluntas Dei est rectissima: iustissima: ordinatissima: & regulatissima: & hoc ex seipsa: quia est prima & à nullo ordinata nec regulata. Et quia est idem quod intellectus: & non solum est hoc sed etiam est prima rectitudo: prima iustitia & ipsamet iustitia. Et regula prima quæ non potest obliquari: nec tortuosa esse: quia non potest declinare à veritate: cum sit ipsamet veritas. Et exinde sequitur quod voluntas Dei est rectissima: sanctissima & summe bona: immo est ipsa bonitas & prima bonitas. Et sequitur exinde quod nullum malum potest facere nihil iniustum nihil inordinatum: quia non potest velle neque facere iniustè qui nihil potest velle facere: nisi quod potest facere. Et quamuis permittat fieri malum: tamen nunquam relinquit illud inordinatum: sed ordinat illud malum & bonum.

Voluntas Dei est rectissima.

TITVLVS XXXVIII.

Quod nulla alia voluntas est recta nisi concordet cum voluntate Dei.

QVoniam autem voluntas Dei est prima: & ipsamet rectitudo: ipsa iustitia: prima regula: ideo nihil est rectum nihil iustum: nihil bonum: si non conformetur cum ipsa: & ideo omnis voluntas quæ deuiat à voluntate Dei & ab ea discordat: est tortuosa t iniusta & mala eo quod deuiat ab ipsa prima rectitudine.

TITVLVS XXXIX.

Quod per voluntatem & libertatem possumus omnes perfectiones concludere de Deo.

Tit.35. COnclusum est autem in Deo esse liberum arbitrium: & quia est primum & æternum: ideo sua libertas est prima: æterna: plenissima & summa. Et ideo nullo modo potest deprimi vel violari. Et exinde sequitur quod habet omnia quæ pertinent ad summam libertatem: & sine quibus non potest esse summa

summa & plenissima libertas. Ideo quicquid vult est: & quicquid non vult non est: & eo modo quo vult & sicut vult est. Et exinde sequitur quod est talis qualis esse vult: & tantus quantus esse vult aliter sua voluntas esset restricta: & per consequens in eo non esset summa libertas: & ideo necessario est optimus quia vult esse optimus: summè bonus, summè benignus, summè iustus, summè pius, summè misericors, summè sciens: & omnia de nihilo producens: quia talis & tantus vult esse. Item sequitur quod in eo est omne dominium, omne imperium: & quod est summus Dominus: & summus Imperator: & solus & nullus alius præter ipsum: quia talis vult esse & tantus, & omnia fundantur in voluntate & libertate: quia Deus vult esse infinitus in omnibus perfectionibus, & si non esset talis qualis vult esse & tantus nunquam posset esse: quia nullus alius posset eum talem & tantum facere nec ipsemet: & tamen vellet esse & non posset, & sic posset esse in æterna pœna & miseria quod est absurdum valdè: & sic necessario in seipso est talis & tantus qualis & quantus ipse vult esse, & extra ipsum nihil potest esse nisi sicut vult esse & permittit esse. Et sic per voluntatem & libertatem possumus omnia probare de Deo si volumus. Attamen per libertatem probatur specialiter dominium: & ideo in Deo est naturale dominium & primum æternum: quia sua libertas est prima & æterna. Ideo ex seipso est Dominus & primus Dominus & æternus & omnipotens solus & verus quia sua potestas suum dominium nulla potest potestate impediri: quia neque non esse potest ei resistere. Et ideo in eo est summa libertas: summa maiestas & potentia quæ nulli subiici potest.

Quicquid vult Deus est.

In Deo omne dominium.

TITVLVS XL.

De posse.

Tit. j.

QVamuis autem ipsum posse non fieri positum in scala quatuor graduum expresse. Attamen concluditur necessario in quolibet gradu scalæ. Et quilibet gradus scalæ præsupponit ipsũ posse & includit. Vnde omne quod est potest esse. Sed non omne quod potest esse est. Similiter omne quod viuit potest viuere: sed non omne quod potest viuere viuit. Eodem modo

omne quod sentit vel intelligit vel vult: hoc potest sentire, intelligere, velle, & non econuerso: sed tamen ipsum posse non facit gradum aliquem in rebus: quia non potest reperiri posse in aliqua re separatum sine esse. Attamen esse mundi productum est ex nihilo habuit tamen primo posse esse antequam fuit quia si non potuisset fuisse: non esset, & istud posse esse non erat aliquid extra Deum. Vnde ideo esse mundi potuit habere esse quia Deus potuit producere ipsum in esse. Sed de se potest habere non esse. In Deo autem idem est esse quod posse, vnde quia Deus est ideo potuit esse. Et quia potest esse: ideo est. Et similiter de viuere intelligere velle, & idem est viuere quod intelligere quod posse, & velle quod posse. Et sicut esse Dei est infinitum sine mensura: ita & suum posse, & omnia quæ dicta sunt de esse Dei & de posse Dei. Ideo posse Dei est primum æternum & incommutabile: in infinitum elongatum à non esse: & à non posse,& ab impotétia:& ideo est optimus. Et inde sequitur quod Deus non potest non esse nec potest non viuere: quia idem est in Deo viuere quod posse viuere. Nec Deus potest non intelligere: quia idem est in Deo intelligere quod posse intelligere. Vlterius sequitur quod Deus est purus actus quia in eo idem est esse quod posse: sicut autem in Deo idem est esse quod posse ita in Deo idem non esse quod non posse esse: & idem est non posse esse & impossibile esse. Ideo si Deus non est Deus non potest esse. Ita de omnibus: vt si Deus non est bonus neque iustus neque pius, &c. non potest esse bonus neque iustus, &c. Et hoc confirmatur quia nullus posset ipsum facere bonum si non esset bonus. Nullus potest sibi aliquid dare nec ipsemet sibi potest dare esse vel aliquid quia si posset sibi aliquid dare sequeretur quod in Deo esset aliqua indigentia, saltem ipsius rei quam ipsemet sibi dare potuisset: & sic Deus non esset perfectissimus vt probatum est supra tit. xij. Ergo vel totum habet: vel impossibile est quod habeat.

TITVLVS

TITVLVS XLI.

Titu. xj

Quomodo intelligitur quod Deus est omnipotens.

SI autem quæratur quomodo Deus est omnipotens dicitur quia omnia potest facere quæ potentiæ sunt. Quoniam posse corrumpi: posse in nihilum redigi: posse deficere & cætera, quæ arguunt impotentiam: & non posse magis quam posse. Et ibi intelligitur impotentia per potentiam: quia quanto plus aliquis habet talem potentiam: tanto auersitas & peruersitas in illo sunt potentiores: & ipse in eis impotentior. Omnia ergo illa potest Deus & sola quæ posse potentia est: immo ab eius potentia prædicta remouemus: vt Deus non est non optimus non iustus: & sic de aliis vt omnia infirmitatem vel debilitatem vel malitiam aut impotentiam indicantia.

TITVLVS XLII.

Quod per intelligere & sapere probatur in Deo esse posse & plenitudo potentiæ.

QVia autem conclusum est quod intelligere & nosse seu sapere Dei: & eius posse seu potentia: idem sunt quod suum esse. Ideo nihil magis nihil melius est in eius intelligere seu nosse quam in eius posse. Quicquid ergo optimum ab eius sapientia intelligitur totum hoc iuxta eius potentiæ plenitudinem comprehendunt: & totum in suo esse concluditur. Nam si aliquid quam ad perfectionis summitatem intelligeret: quod non realiter haberet in seipso: iam latius se extenderet per sapientiam quam per potentiam & vna & eadem res esset seipsa maior: & seipsa minor quod implicat. Si igitur Deus intelligit aliquid de plenitudine potentiæ quod habere non posset: maius erit aliquid in eius intelligere seu noscere quam in eius posse: quorum vtrumque nihil aliud est quam ipsum esse. Erit ergo vnum & idem esse seipso maius & seipso minus; quod natura non patitur. Sed cum intellectus Dei intelligit omnem gradum potentiæ. Et per consequens omne posse & plenitudinem potentiæ. Et simile argumentum potest fieri de plenitudine omnis perfectionis. Sequitur

ergo quod Deus nihil maius: nihil melius seipso potest intelligere & quicquid perfectionis potest intelligere hoc totum habet.

TITVLVS LXIII.

Quod econuerso per posse: & ex plenitudine potentiæ probatur plenitudo sapientiæ, &c. & etiam omnis perfectionis.

SIcut autem ex plenitudine sapientiæ concluditur plenitudo potentiæ: ita ex plenitudine potentiæ diuinæ concluditur & probatur plenitudo sapientiæ. Et ideo quia vbi est plenitudo sapientiæ ibi non potest deficere plenitudo potentiæ. Nam si aliquid deficeret ex plenitudine sapientiæ quod habere posset: etiam deficeret ex potentia quam in Deo habere non posset: igitur si est summa sapientia in Deo sequitur quod est etiam in eo summa potentia. Et conformiter potest dici de plenitudine bonitatis: veritatis & pietatis, &c. vbi ergo est plenitudo potentiæ: ibi est omnis perfectio & plenitudo omnium bonorum.

Hæc desunt in versione.

TITVLVS XLIV.

Quod non potest esse nisi vnus optimus.

QVi autem verè omnipotens est omnem gradum potentiæ habet: ergo sine difficultate potest facere quod nullus alius potest: & vt nullus alius posset aliquid & vt statim perdant omnes eorum potentias: aliter vere non esset optimus si hoc non posset. Ergo sequitur quod nullus talis est optimus qui potest fieri nihil potens. Sicut ergo omne quod est citra Deum potest redigi in non esse: ita etiam in non posse. Sequitur ergo quod vnus solus est omnipotens: qui non præsupponit non esse: sed habet esse æternum & immensuratum. Si enim essent duo omnipotentes tunc vnus posset alium destruere: alias non esset omnipotens: & si posset alium destruere: tunc ille qui destrueretur non esset omnipotens: quia non posset resistere potentiæ alterius. Sequitur ergo quod non est possibile esse nisi vnum omnipotentem: videlicet Deum viuum & æternum.

TITVLVS

TITVLVS XLV.

Epilogatio omnium prædictorum.

EX prædictis possumus concludere qualiter esse mundi: quod est quasi quoddam corpus diuisum distinctum & ordinatum per quatuor gradus fecit nos ascendere ad aliud esse: ipsum nobis manifestauit: à quo totum esse mundi est productum de nihilo de nouo. Et in primo esse necessario inuenimus existere omnes gradus quatuor: scilicet esse, viuere, sentire, & intelligere, seu liberum arbitrium. Et vltra inuenimus ipsum posse quod non facit gradum sed fundat omnes gradus: ac etiam includitur in omnibus gradibus. Et sic inuenimus infallibiliter conditorem mundi esse viuere, sentire, intelligere, velle, & posse: & quod omnia sunt ei idem quod esse. Et vltra inuenimus conditiones & proprietates & nobilitates diuini esse: qualiter sit esse increatum: primum sempiternum: immutabile: incorruptibile: increatum æternum, &c. Et omnes istæ proprietates conueniunt æqualiter aliis: quoniam tale est suum viuere: suum intelligere: suum velle: suum posse: sicut suum esse. Quamuis autem omnia conueniunt Deo per suum esse: tamen magis appropriatè aliqua conueniunt ei per viuere: aliqua per intelligere: aliqua per posse: vt per viuere quod est immortalis: per intelligere sapiens: prudens: verus iudex. Et per velle quod est bonus: mitis: benignus: sanctus: rectus: iustus: liberalis: per posse quod est omnipotens. Sic ergo primo cognoscimus Deum esse: viuere: sentire: intelligere: velle posse. Et per ista postea cognoscimus conuenire ei omnia alia: & omnia includuntur in suo esse. Coniunge ergo vnum cum alio: & compara adinuicem simul: & intelliges mirabilia de eo: verbi gratia, coniunge intelligere cum posse & velle: quia tantum suum posse quantum est suum velle & suum intelligere & econuerso: quia omnia vnum sunt: & vnum & idem quod esse & sic habebis maximam scientiam de Deo.

TITVLVS XLVI

Hic tractatur & ostenditur quomodo productio mundi à Deo facta de nihilo : nobis iam certa manifestat & arguit aliam productionem : summam occultam & æternam in Deo quæ est de sua propria natura & suo proprio esse. In qua producitur Deus de Deo : & per quam ostenditur summa trinitas in Deo.

POstquam per esse mundi per quatuor gradus diuisum & ordinatum per experientiam nobis manifestissimum ascendimus ad videndum & cognoscendum infallibiliter aliud esse : quod erat occultissimum quod est summum & infinitum : vt cognoscimus infallibiliter quod totum esse mundi est productum de nihilo : de nouo ab illo esse supremo : & quod est quasi punctum & nihil respectu infinitatis & immensitatis illius æterni esse. Et sic per consequens manifestum est nobis vna productio : quæ erat nobis occulta, scilicet productio mundi de nihilo facta ab illo esse æterno incommutabili quod est Deus. Postquam ergo illa productio est cognita : tunc vlterius laborandum est fortius si per istam productionem per Dei gratiam nobis manifestam poterimus ascendere ad cognoscendum & videndum aliam productionem excellentiorem meliorem & altiorem quam sit ista : vt ascendamus de gradu in gradum: & de vna productione ad aliam : sicut de vno esse ad aliud esse. Vnde prima productio nobis cognita facta de nihilo & non esse nobilis est excellens potens : & manifestat nobis excellentiam : potentiam sapientiam & bonitatem diuini esse. Sed sine bonitate aliquali nobilior : excellentior : melior : altior : dignior & maior esset productio de ipso diuinomet esse æterno : infinito : & excellentissimo quam productio de nihilo : & magis radicalis & naturalis ipsi Deo : & de tanto de quanto esse diuinum & æternum distat á nihil. Sicut homo artifex produxit domum inquantum artifex & non inquantum homo, de aliena natura á se. Et etiam producit hominem sibi similem viuentem de sua propria natura & substantia inquantum homo & non inquantum artifex. Sed nobilior : altior : & magis radicalis

Duplex productio hominis.

&

& conueniens homini inquantum homo eſt productio qua producitur homo quam illa qua producitur domus: quia in vna producitur homo de homine: viuens de viuente & de propria natura & non aliena: sed in alia non producitur domus de homine: ſed de extranea natura ab homine. Conformiter cum Deus qui eſt ipſum eſſe æternum: produxit totum eſſe mundi tanquam artifex non de proprio eſſe: nec de propria natura: ſed de nihilo: quod in infinitum elongatur ab ipſo. Si enim producat aliter alterum nonne iſta productio erit excellentiſſima: quia Deus viuus producit Deum viuum de ſua natura glorioſiſſima: artifex enim non producit de ſua propria natura aliquod extraneum. Nonne etiam iſta productio erit ergo radicalis: naturalis & conueniens Deo inquantum Deus & maximè propria hoc ergo nunc inueſtigandum an ſicut Deus inquantum artifex produxit totum mundum de nihilo. Ita inquantum Deus producat de ſua propria natura & de ſuo proprio eſſe alterum aliquem: & ſic per vnam productionem poſſumus arguere alteram eſſe de neceſſitate: ſicut per vnum eſſe arguitur aliud eſſe de neceſſitate. *Deus de Deo producitur.*

TITVLVS XLVII.

Hic ponuntur rationes probantes productionem eſſe in Deo de ſua propria natura.

QVod autem in Deo ſit productio de ſua propria natura de neceſſitate, & non poſſit aliter eſſe: oſtenditur multis rationibus, & hoc comparando artificialem ad naturalem. Primo ſic: productio quæ conuenit Deo inquantum Deus eſt: magis eſt conueniens Deo quam productio quæ conuenit Deo inquamtum artifex eſt. Sed productio qua producitur Deus de Deo & de proprio eſſe Dei: conuenit Deo naturaliter inquantum Deus eſt, & productio qua producitur mundus de nihilo à Deo: eſt conueniens Deo artificialiter inquantum artifex eſt. Sed cum potuit Deus vtramque productionem feciſſe cum ſit Deus optimus: ſequitur quod productio qua producitur Deus de Deo, & de propria natura Dei eſt magis conueniens Deo quam productio qua producitur mundus de nihilo. Vnde prima eſt connaturalis, radicalis: *Ratio prima productio filii eſt naturalis.*

propria intrinseca: & alia est artificialis & extrinseca. Si ergo productio quæ minus conuenit Deo existat in re: & hoc inquantum Deus est: tunc illa quæ magis conuenit Deo maximè hoc quia Deus est: maximè existet: quia illud quod magis Deo conuenit hoc prius existit. Item hoc homini magis placet quod naturaliter producit, & hoc magis diligit quod de natura sua generauit: quia sibi simile in natura existit: quam domum vel aliam rem artificialiter productam: quæ non est de natura sua sed aliena, & sine comparatione diligit magis rem productam de sua natura quam rem productam per artem & cætera non de natura sua. Item magis complacebit Deo naturaliter si produxerit naturaliter aliquem similem sibi de natura sua qui sit Deus quam producendo mundum per artem qui non est de natura sua: sed de nihilo & non est Deus. Item si Deus voluit aliquid producere de nihilo: ergo multo magis aliquid voluit producere de seipso & hoc est Deus si potuit. Sed probatum est quod potuit vtrumque: ergo quia produxit mundum de nihilo: etiam producit Deum de se & de sua propria natura: vnde postquam produxit mundum signum est quod in ipso complacuit: quia si non complacuisset tunc non produxisset. Ergo multo magis complacuit in producendo Deum de seipso quam mundum de nihilo: quia excellentissima est productio vna & infinita respectu alterius. Et hoc quia quantomagis res est producenti similior tanto magis complacet ei: quia pater gaudet magis in filio producto quam in domo facta per ipsum. Cum ergo magis sit desiderabile & delectabile Deo producere de sua propria natura quã de aliena. Ideo est melius & magis credendum quod ipse de seipso & de sua propria natura produxit primo Deum & postea mundum: quia illud quod est sibi magis delectabile & amabile & quod sibi magis conuenit hoc fecit: quia ipse habet actu omne quod vult vt probatum est: & si vult & non potest: tunc erit in summa tristitia & impotentia: quod absurdum est de Deo cogitare: quia continuo intelligere se non posset in æternum quod desideraret: & ergo ibi esset tristitia æterna. Et exinde sequitur etiam quod si Deus habet in se æternam displicentiam quod non operabitur; nec producet aliquid de nihilo: quia nihil potest

Secunda ratio pater diligit filiũ.

Tertia pater cõplacet sibi in filio.

Quarta. Tit. xlvj.

Deus primo produxit filium deinde mũdum. Titu. xxxix.

producere

producere nisi per complacentiam : sequitur ergo quod mundus non est : & tamen hoc est falsum. Sic ergo concluditur quod si Deus non produxit aliquem de natura sua : quod nihil est productum in esse. Præterea Deus complacet in producēte creaturas sibi magis similes : & quanto sunt sibi magis similes magis complacet : ergo sequitur quod summe complacet in producendo aliquem sibi similem in natura & substantia. Sed nullus potest esse sibi similis neque conformis summe : nisi de sua propria natura & substantia : & de suo proprio esse : quia omnis creatura est producta de nihilo : & ideo non potest esse Deo summe similis & conformis. Et quia necesse est in Deo esse summam complacentiam & vltimum gradum complacentiæ qua non possit cogitari maior. Ergo necesse est quod Deus habet aliquem alium productum de sua propria natura summe similem & conformem sibi vel ei inhærebit summa displicentia : quod est impossibile. Præterea Deus complacet in societate & congaudet quia aliter non produxisset mundum de nihilo. Sed si Deus complacet in societete alterius ab ipso producti de non esse ergo sine comparatione complacebit in societate alterius producti de sua propria substantia & natura: vt ei non differat summa complacentia societatis suæ conformis. Item Deus est realissimè infinitus infinitæ virtutis & infiniti vigoris: & summa natura est summè actiua & summè in actu. Ergo necessario sequitur quod sit in eo productio infiniti : vt sit in eo summa productio qua non posset excogitari maior : vt producat secundum suum totum vigorem & totam suam virtutem naturaliter aliquid quod sit infinitum:aliter esset otiosus secundum suam naturam. Sed productio mundi cum sit de nihilo & finita secundum suam naturam : & quasi productio vnius puncti & centri respectu infinitatis Dei : & est impossibile quod infinitum in actu posset produci de nihilo. Quod si posset : sequitur quod possent esse duo domini contrarij infiniti actu quod est impossibile : vt probatum est supra tit. xiij. Ergo necesse est quod producat in infinitum de sua natura & substantia : & de suo esse infinito. Vnde postquam in Deo reperitur productio necesse est quod in eo sit summa productio qua nulla posset intelligi maior : & ista est productio talis

Quinta.

Filius est patri per omnia similis.

Sexta.

Septima.

Productio filij est infinita.

talis infiniti sicut ipsemet est. Et hoc non potest esse nisi productio suæ imaginis. Postquam ergo produxit finitum de nihilo: necesse est quod primo produxerit infinitum de seipso: vt sit in eo plenitudo productionis: & ista est plenitudo naturalis & non artificialis: & ideo est necessaria, vt probatur infra tit. lj. Sic ergo comparando productionem artificialem & naturalem reperiemus quod est impossibile productionem artificialem de nihilo esse primam: immo necesse est productionem naturalem præcedere productum secundum artem: & sic per productionem mundi de nihilo factam à Deo manifestatur nobis alia productio in Deo quæ est de suo proprio.

TITVLVS XLVIII.

Quod etiam per productionem quæ reperitur in esse producto de nihilo potest probari productio Dei de Deo.

VLterius possumus idem probare per productiones repertas in creaturis arguendo per illas productionem esse in Deo, vndè cum in homine qui est in quarto gradu scalæ reperiantur duæ productiones, scilicet vna naturalis & alia artificialis: quia homo producit hominem de homine naturaliter & domum per artem: & non de homine: sed de aliena natura: & sic artificialiter. Quare ergo in summo Deo qui dedit homini hoc: non erunt duæ productiones, scilicet naturalis & artificialis: sed in Deo reperitur productio artificialis, scilicet productio mundi de nihilo. Ergo etiam erit productio naturalis in qua producet Deum de Deo: sed ista est occultissima: quia Deus est occultissimus: & productus occultissimus. Item totum esse mundi est à nihilo productum per Deum: sed quælibet res creata nobis nota producit naturaliter suam imaginem continuò & incessanter: vt sol suum radium qui est imago solis: & ignis calorem qui est imago eius: & quæcumque alia res producit suam imaginem: vt patet in speculo. Ergo quare similiter Deus qui dedit hoc aliis rebus non producet suam naturalem imaginem de seipso continuò & incessanter: sed cum Deus sit intellectualissimus: spiritualissimus & simplicissimus, vt probatum est supra tit. xxxij. oportet & necesse

cesse est quod imago Dei producta ab ipso Deo de seipso & de natura sua intelligens sit sicut ipse. Si enim producit de nihilo res corporales viuentes & intelligentes: ergo quanto magis sine comparatione imago producta de sua natura propria:& emanata de sua substantia: erit viuens & intelligens: immo necesse est quod sit ei totalis & totaliter conformis & non minor: eo quia de ipsomet oritur tamquam radius:splendor & figura seu imago suæ substantiæ.

TITVLVS XLIX.

Quod idem probatur ex plenitudine iocunditatis quæ non potest deficere vbi est omnis perfectio.

QVia autem nihil melius, nihil dulcius:nihil amabilius summa iocunditate. Ergo necesse est in Deo esse summam iocunditaté: qua non possit cogitari maior: sed summa iocunditas non potest esse sine societate alterius summè sibi similis & conformis: in qua sit verus amor & vera dilectio, & tantus amor quo non possit maior excogitari. Quæ enim iocunditas summè solitario. Si autem Deus producat aliquem alium de sua substantia qui sit Deus perfectus sicut ipse est erit sibi summa iocunditas, summa societas & summa dilectio: quia diliget alterum á se productum de sua natura in infinitum: & productus diliget ipsum producentem in infinitum: & sic erit sibi summa dilectio ex parte vtriusque: & per consequens summa & infinita iocunditas. Si autem Deus caret societate suæ naturæ: tunc carebit summa iocunditate: quam non potest habere cum creatura de nihilo facta. Ergo vt in Deo sit plena iocunditas:necesse est quod producat aliquem de suo proprio esse: quem diligat sicut seipsum: & á quo diligatur in summo: quod si non potest: tunc per suam impotentiam priuatur infinita iocunditate: quam non potest habere: quia non potest producere de sua propria natura aliquem sibi conformem: & tunc est defectuosum sua natura quia non potest illud quod est sibi melius & dulcius & amabilius: sed omnia ista absurdissima sunt: quia iam: totum fuit probatum & declaratum in contrarium quia Deo nihil potest deficere: quia ipse habet ab æterno omne complementum in seipso: & per consequens

Generatio filij est summe iocũda.

sequens summam iucunditatem.

TITVLVS L.

Quod ex dare & plenitudine dandi manifestatur in Deo æterna productio de suo proprio esse & trinitas summa.

QVoniam autem dare est Deo naturalissimum & summè proprium: ideò per naturam ipsius dare ideò tanquam per illud quod summè conuenit poterimus probare in Deo esse summam & æternam productionem & summā trinitatem. Sed tamen oportet primo probare: quod de natura Dei sit dare: hoc autem ostenditur primo per modi productionem: quia Deus in productione mundi cuilibet rei dedit suum esse completum: iuxta suam naturam & secundum suam capacitatem:& quamlibet adimpleuit secundum quod capere potuit licet nulla creaturarum sibi aliquid prius dedisset: quod non fecisset nisi de sua natura esset dare. Et hoc ostendit & probat modus dandi:quia ipse dedit singulis creaturis: quæ dedit vt & ipsæ aliis darent. Et hoc ostendunt res ab ipso productæ: quæ quanto maiores & digniores sunt & superiores tantomagis dant: nihil recipiunt: vt videmus quod corpora cœlestia quæ continuè & incessanter dant & influunt in ista inferiora: & nihil recipiunt ab eis:& tamen nunquam diminuuntur & decrescunt in dando nec vnquam cessant dare vt sol incessanter suas dat influētias suum lumen & suum calorem istis inferioribus: nec vnquam subtrahit suam influentiam. Tertio hoc probant & ostendunt elementa quæ à Deo in esse sic sunt producta vt & ipsa singulis creaturis se dent vt ex ipsis cuiuslibet rei esse & natura conferatur. Quarto hoc etiam probant res ab ipsis elementis in esse productæ: vt arbores & herbæ & folia & fructus: & ea dant hominibus & brutis ad conseruandam vitam eorum: & non solum dant illis illud quod producunt in esse; immo seipsas vt truncos & palmites & radices ad calefaciendum: & ad domos ædificandum: ac alia necessaria faciendum: & sic de aliis. Et in hoc ostenditur quod summa nobilitas est dare: & per consequens in Deo: cum sit nobilissimus & creator omnium est ipsum dare in summo gradu:quia etiam inter homines

Primo. *Secundo.* *Quarto.*

homines nobiliores quique magis dant quam minus nobiles. Sic ergo concludere possumus quod dare est Deo naturalissimum: propriissimum & conuenientissimum. Et quia idem est Deo dare & esse: quia alias esset in Deo coniunctio diuersorum quod est impossibile: vt probatum est supra tit.x. Ideo sicut esse suum est infinitum sine mensura: ita quod tota natura sua est esse, sic & dare & in infinitum elongetur à non dare, & per consequens sequitur quod nihil possit nisi totū det: nec possit desinere nisi det totum. Ideo necesse est quod sit infinitus dans & infinitus recipiens, seu communicans: vt non possit cogitari maior: & sit æternus dans. Non autem posset esse talis: si tantum aliquantam partem suæ substantiæ, & naturæ daret alteri: quia tunc datum esset finitum. Oportet ergo, quod det & communicet totam suam naturam & substantiam infinitam: & totum suum esse excellentissimum & nobilissimum vni alteri vt scil. sit alius ab eo productus æquè nobilis sicut ipse producens: qui sit per omnia æqualis sibi: ita nobilis: ita magnus, & infinitus sicut ipse in omnibus perfectionibus. Et quia maior est datio actualis quam potentialis: & intrinseca quam extrinseca: & substantialis quam accidentalis: & de propria natura quam de nihilo producta: ideo necesse est quod in Deo sit ab æterno talis datio & per consequēs productio consubstantialis: actualis & æquè nobilis sicut est producens. Nam dare quod fit ex parte Dei creaturis dum dat esse creaturis de nihilo est quasi punctum, & nihil respectu infinitę bonitatis & immensitatis suæ. Vnde maius dare quod potest esse: est quando dans communicat totam substantiam suam & naturā alteri. Nisi ergo det totum suum esse: vt alter habeat sicut ipse: cum esse Dei sit indiuisibile: nihil dat de suo proprio: nec dat quod est melius: immo retinet sibi totum: & ideo auarus est & summè retinens, & non dans quod est contra Dei naturam Nec sufficit dare tale esse: sicut datum est creaturis quia ipsum esse creaturarum est de nihilo, & vertibile in nihil. Ideo non potest esse summum datum. Sic ergo vel dans non est Deus: vel necesse est quod det totam suam naturam alteri ab ipso producto seipso: vt nihil habeat quod non sit communicatum & datum. Et hoc est summæ magnificentiæ, & summæ gloriosum: nihil habere, neque

In Deo est summum dare.

Dare Dei est infinitum.

Pater dedit filio totum suū esse.

Æterna consubstantialis & actualis est productio.

que velle habere quod non sit alteri communicatum. Et sic probata est æterna productio Dei de suo proprio esse.

TITVLVS LI.

Quod ex prædictis ostenditur summa Trinitas personarum in Deo in summa vnitate vnius esse simplicissimum & inuisibilissimum.

ET quia dare non potest esse sine recipere: neque dans sine recipiente: ideo necessario in esse diuino & in natura diuina sunt duo: scilicet vnus dans & alter recipiens: vnus producens & alter productus. Et quia esse Dei est infinitum indiuisum, & summè simplex: impartibile non habens partes: ideò non potest vna pars dari & alia retineri: sed totum esse necesse est vt detur & cõmunicetur, & totum esse recipiatur: idcirco totum datur & totum retinetur: Persona dans & persona recipiẽs habent idem esse indiuisibile ac realem vnam naturam numero: vnam & eamdem substantiam simplicissimam in nullo differunt nisi quod vnus est dans: & alter recipiens: hic habens esse diuinum à seipso: ille ab alio vnus producens alter productus. Et quia dans inquantum dans non est recipiens, nec recipiens inquamtum recipiens est dans, nec producens est ipse productus: immo necessario duo realiter distincti: ideò iam in esse diuino inuenimus duos realiter distinctos: ita quod vnus non est alius habentes idem esse & totum esse diuinum. Et quia totum esse diuinũ datur & nihil retinetur quin cõmunicetur: ideò necessaria est ibi summa coæqualitas: summa cooformitas: summa consubstantialitas: germinitas: & inseparabilitas: & hoc ex summa cõmunicabilitate & per consequens est ibi summa coæternitas: & summa & eadem potestas: & nihil plus in vno quam in alio de perfectione. Nec ideò vnus maior quia dans, & alius minor quia recipiens: quia idem esse est in ambobus. Ideò sunt vnum essentialiter substentialiter & naturaliter: & per consequens est vnus Deus tantum & non sunt duo Dij: quia non habent in se nisi vnum & idem esse numero & indiuisum. Item nec vnus est prior secundum durationem nec alter posterior: quia licet vnus oriatur & producatur ab alio: tamen similiter sunt

Vnitas essentiæ patris & filij.

Distinctio personarum.

Coæqualitas patris & filij.

sunt ab æterno, & sine initio Deus est dans: quia sua natura est dare: & ideo ab æterno, & sine initio est: recipiēs in eadem natura: quia ab æterno: & continuo, & semper sunt dans, & recipiens simul: nec possunt: separari. Et ideo istud dare, & istud recipere est sine initio & sine fine: & semper est vnus dans: & alius recipiens: nunquam desinens: quia si desineret esse dans & producens desineret esse recipiens. Ecce ergo iam cum Dei adiutorio inuenimus vnam productionē in natura diuina: quæ quidem productio est naturalis, & necessaria siue per modum naturæ. Et quia Deus est spiritualis & intellectualis naturæ, & totus spiritus, & nullo modo corpus nec res corporalis: ideo necesse est quod producat, & det naturam suam alteri: secundum modum naturæ intellectualis & spiritualis. Et quia in omni natura intelligibili est intellectus & voluntas: & intellectus est naturalis, & operatur naturaliter, & ex necessitate: & voluntas liberalis, & non necessaria, & operatur liberè, & non de necessitate: ideo necesse est quod omnis productio quæ est in diuina natura sit per modum intellectus: & sit naturalis, & necessaria vel per modum voluntatis, & sit liberalis: nec sunt alij modi producendi nisi isti duo. Prima autem productio in esse diuino est naturalis: & ideo per modum intellectus: & sic necessaria. Vnde Deus intelligendo suum esse, & suam substantiam: producit necessario suam Imaginem, & figuram sui esse, & suæ substantiæ: sicut sol radium: & communicat & dat suæ Imagini totam suam substantiam. Et quia productio est per modum naturæ: ideo vocatur generatio: & quia productus est æque nobilis, & per se subsistens sicut producens & est perfecta Imago producentis ideo vocatur filius eius: & producens vocatur pater. Et quia pater produxit filium intelligendo se: ideo filius vocatur verbum patris. Et quia illud quod producitur per modum intellectus vocatur verbum intellectuale siue notitia seu sapientia: ideo vocatur imago, & verbum, & sapientia patris. Et quia quilibet est per se subsistens, & natura intellectualis, & rationalis: ideo vterque vocatur persona. Et sic sunt duæ personæ in diuina natura per vnam productionem: coæquales: coomnipotentes & coæternæ. Nec potest esse nisi vna productio in Deo per modum naturæ, & per vnum modum: quia Deus producit naturaliter tantum quātum potest, & secundū totam

Non est in eis prioritas durationis.

Tit. 32.

Productio filij est naturalis.

Vocatur generatio.

Dicitur filius.

Dicitur verbum patris.

Dicitur Imago patris.

Vocatur persona.

Est solū vnus filius. suam virtutem. Et ideo quia est actus purus, & infinitè actiuus totus quicquid potest per modum naturæ produxit vna vice. Ideo non potest esse nisi vnus productus per modum naturæ: quia in illo terminatur tota productio. Nec pater potest vltra producere per illum modum naturæ: & sufficit ei vnus productus: & vnus filius: & vna productio per illum modum: quia productus est infinitus: & productio infinita. Et sic non potest esse nisi vnus filius: vna Imago: vnum verbum: & sapientia patris.

TITVLVS LII.

Quod productio per modum intellectus, & natura iam reperta: manifestat nobis de necessitate esse in deitate aliquam productionem per alium modum, scil. per modum voluntatis & libertatis.

Tit. 51. ET quia semper oportet nos procedere ordinatè: & de gradu in gradum: ideo per istam productionē summam & infinitam iam dictam: Dei gratia inuentam: debemus vlterius currere ad inueniendum si est in esse diuino alia productio. Et quia pater dans est intelligens: & filius productus recipiens similiter est intelligens, & non ignorans: & cum ex dare & recipere quando sunt perfecta: oportet quod procedat & sequatur aliud: quod non est dare neque recipere, scil. amor ideo cum in diuina natura sit dare, & recipere, & dans & recipiens oportet quod procedat amor à dante in recipientem: & à recipiente in dantem, & sic est ibi processio amoris ab vno in alterum: & econuerso: & sic est ibi tertia res producta, scil. amor: quæ quidem res non est pater neque filius: sed procedens necessario de ambobus: quia pater non potest non amare suam imaginem: suum filiū ab ipso productū: cui dedit omne quod habet nec filius potest non amare patrem qui genuit eum æqualem per omnia sibi. Et sic per primam productionem inuenimus secundam: & prima probat & manifestat secundam: & sic sunt duæ productiones in diuina natura multum differentes: quia prima est per modum intellectus naturalis & necessaria: & secunda per modum voluntatis & libertatis, & sic voluntaria quia productus per istā productionem est amor & charitas: sed amor à voluntate procedit. Rursus ista productio fit à duobus simul, sc. à Patre

De processione Spiritus-sancti.

Spiritus-sanctus à patre & filio procedit.

à Patre & filio : quia ambo producunt tertium sed prima productio fit ab vno tantũ scilicet à patre. Sed quia pater non est prior filio sed ab æterno sunt simul : ideo non prius procedit amor à patre in filium quam à filio in patrem : ideo non sunt duæ productiones amoris patris & filij : sed vna tantum : & ideo producitur amor ab ambobus tanquam ab vno, & per vnum modum scilicet per voluntatem liberalem. Rursus sicut productus per modum naturæ. & intellectus nominatur Imago: verbum & filius: Imago nominatur tanquam habens similitudinem expressam & conformem patris. Verbum nominat ipsum tanquam similitudinem expressiuam & intellectualem. Et filius tanquam similitudinem per se subsistentem & connaturalem. Ideo productus per modum voluntatis vocatur donum : amor : charitas vel nexus : vinculum & spiritus-sanctus patris & filij : quia ista sunt voluntaria : donum nominat ipsum vt voluntarium donum seu datum. Amor nexus : charitas : & vinculum nominat ipsum : vt donum voluntarium primum & prnicipium. Spiritus-sanctus nominat ipsum vt donum voluntarium primum & per se subsistens : siue hypostaticum quod idem est. Ecce distinctos modos producendi duos productos:distinctos realiter : qui sunt æquales in omnibus: quia habent eamdẽ numero essentiam:& idem esse indiuisum. Sicut enim filius est æqualis per omnia patri : nec vnus maior altero ita spiritus-sanctus est æqualis per omnia patri & filio quia producitur ab ambobus tanquam ab vno. Neque est posterior eis propter hoc quia est tertius:sed ab æterno simul sũt: quia ibi non est ordo durationis sed tantũ ordo originis. Ideo pater est primus:& à nullo recipit esse diuinũ: nec oritur ab aliquo. Filius est secundus quia primo oritur à patre:non prioritate temporis. Spiritus-sanctus est tertius:quia ab ambobus procedit. Et tamen omnes tres æquales sunt : quia habent idem esse diuinum & eandem substantiam indiuisam sed per tres modos.Quia pater tanquam fons deitatis habet à se esse : & per modum dantis tantum. Filius habet esse diuinum per modum recipiendi ab alio tantum : & hoc per modum generationis:& quicquid habet tanquam ei datum à patre. Sed spiritus-sanctus habet diuinum esse per modũ procedentis seu procedendi ab vtroque ad modum voluntatis:ideo sua productio vocatur spiratio siue processio.

Filius dicitur Imago verbum.

Spiritus-sanctus dicitur multis nominibus.

Trinitas personarum concluditur.

Et sic in esse diuino est vera origo & vera distinctio & tamen idē esse: nec tamen est ibi prioritas neque posterioritas durationis, nec processionis sicut patet in sole: quia quamuis radius oriatur à sole: tamen non est prius sol quam radius: & similiter de igne: quia licet splendor & calor oriantur ab igne: tamen simul sunt: nec ignis est prior quā splendor: sic & calor sic ergo pater & filius & spiritus-sāctus æquales sūt: & pater infinitus: & filius innitus, & spiritus-sanctus infinitus: quia necesse est quod amor qui procedit à patre in filium & econuerso: sit infinitus quia pater amat filiū quantū potest: & filius amat patrem quātum potest: & quia pater potest in infinitum: & filius potest in infinitum igitur amor qui est spiritus-sanctus est infinitus, & ille est tertia persona: & per consequens æqualis patri & filio in infinitum: sicut ambo sunt infiniti. Ecce ergo qualiter recto ordine Dei auxilio inuenimus in esse diuino duas æternas productiones indesinentes & tres personas æquales realiter distinctas: & tamen non est nisi vna substantia: vna natura: vnum esse indiuisum: infinitum in tribus.

TITVLVS LIII.

Quod homo potest induci ad concedendum quod vna & eadem substantia infinita indiuisa possit esse in tribus realiter distinctis quamuis sit incomprehensibile ab homine.

QVoniam autem valde incomprehensibile est in intellectu humano: quod vna eademque substantia indiuisa realiter sit in pluribus: ideo hic per aliqua jam nota nobis in rebus creatis fiet manifestatio: vt non videatur impossibile: immo valde possibile. Si enim vna natura creata de nihilo: finita: eadem specie sed non numero: potest esse in pluribus realiter eadem specie vt in petro & Ioanne. Quare non dabimus vnum gradum: maiorem in vnitate ipsius naturæ increatæ: infinitæ & sine mensura: vt scil. ipsa natura diuina: infinita: increata: vna necessario indiuisa: realiter sit & possit esse in pluribus personis realiter distinctis? Vnde maior vnitas & idemtitas post vnitatem in specie: est vnitas in numero. Ergo sicut natura dinina increata & infinita ascendit semper supra naturam creatam & finitam sine mensura: ita vnitas naturæ infinitæ & increatæ ascendit

Vnitas diuina naturæ.

ascendit

cendit semper supra vnitatem naturæ finitæ & creatæ: & hoc sine mensura. Ergo postquam creata natura eadem specie inuenitur realiter in pluribus : & ei repugnare non potest quin hoc possit ergo ipsa natura infinita increata eadem numero inuenitur realiter in tribus : & sibi non repugnat. Item vbi maior vnitas : ibi maior perfectio : maior concordia : maior pax : ergo inter personas in diuinis necessario est quod sit summa vnitas quæ non possit esse maior nec excogitari. Et ita est quod sit vna substantia necessario in tribus numero: aliter non esset maxima vnitas nec maior quæ possit esse aut excogitari : nec maior quam inter personas creatas: sicut inter hominem & hominem & sic possibilis esset discordia aut diuisio inter personas diuinas sicut inter homines vel posset intelligi esse : quod est impossibile. Sicut necesse est ergo esse pluralitatem personarum in diuina natura summa ita necesse est esse vnitatem substantiæ. Debet tamen homo concedere licet non possit comprehendere quomodo possit esse. Quia non sequitur quod si non possit comprehendere ita esse : quod ergo non sit. Vnde aliquando homo multa cognoscit per experientiam : quæ tamen comprehendere non potest per rationem. Quod corpus & anima quæ sunt valde diuersa faciunt vnum hominem hoc videmus: sed quomodo hoc fieri poterit non conprehendimus. Si ergo est illud incomprehensibile quomodo sit : & tamen homo per experientiam hoc cognoscit esse quanto magis id quod per nullam experientiam potest videri humanam & tamen multa per experientiam potest cognoscere qui per rationem nullo modo potest comprehendere:& econuerso. Vt ratio probat quod idẽ est in Deo : posse intelligere & velle : & sunt idem quod esse in Deo:& sic tria sunt vnum : & tamen hoc quomodo fieri potest nemo comprehendit. Tantum autem est incomprehensibile quod esse Dei sit tria hæc scilicet posse intelligere velle : quantum quod tres personæ sunt vna substantia & vnum esse : & tamen primum omnes concedunt.

Pluralitas personarũ.

TITVLVS LIV.

Quod omnia quæ probata sunt de pluralitate personarum & vnitate in diuinis possunt manifestari per verbum actiuum & passiuum.

QVoniam autem omnia prædicta sunt altissima: & nostrum intellectum supergredientia: ideo vt fiant nobis aliqualiter proportionata per exempla: quæ maximè sunt nobis familiaria: & cum quibus clericus habeat notitiam à pueritia de verbo actiuo & passiuo ideo per illa quilibet cognoscit de ipsis. Ecce valde congruum ascendere ad intelligendum illa quæ dicta sunt: ecce exemplum valde conueniens & nos illuminans. Sicut se habet verbum actiuum ad passiuum: & econuerso: sic se habet in diuinis pater ad filium & econuerso: quia pater est actiuum & persona actiua: & filius passiuum & persona passiua. Sicut enim verbum actiuum est plenum & perfectum verbum & à nullo alio verbo oritur nec producitur inquantum actiuum immo est primum seipso. Ita pater in deitate est plenus Deus: & perfectus Deus: & à nullo alio oritur & producitur: immo est prima persona & primum principium in esse diuino. Et sicut verbum actiuum de seipso habet plenam significationem & suum totum significatum, ita pater in seipso habet plenam deitatem: & totum esse diuinum & totum continet in seipso. Vnde significatum siue res significata verbi actiui: est sicut esse diuinum seu substantia diuina. Et sicut verbum actiuum quamuis ex seipso sit perfectum & plenum: producit ex seipso verbum passiuum ita quod actiuum oritur à nullo: & passiuum oritur ab actiuo & non econuerso: & est secundum & non est primum: & actiuum est primum & non secundum. Ita pater quamuis ex seipso sit perfectus & plenus Deus producit tamen de seipso filium tanquam passiuum & filius oritur à patre tanquam à suo actiuo & non econuerso. Et filius est secunda persona: & pater prima persona & non secunda. Et sicut de necessitate verbum actiuum producit suum passiuum verbum ita quod impossibile est verbum actiuum esse quin producat verbum passiuum: & simul sunt quia non est prius actiuum quam passiuum quia actiuum non potest esse sine passiuo: nec

Prima conuenientia. *Secunda.* *Tertia.* *Quarta.*

prius

prius est actiuum & postea passiuum: sed simul sunt vel non sunt. Ita pater qui est totus actiuus de necessitate producit suum filium ita quod impossibile est Deum actiuum esse quin producat proprium passiuum: nec est prius pater actiuus quam filius passiuus. Item sicut verbum actiuum communicat suo passiuo verbo dum ipsum producit quicquid habet scilicet totum suum significatum: & quicquid se tenet ex parte rei significatæ & omnia sibi communicat: dempto suo modo proprio & sua proprietate per quam est actiuum quia suum proprium modum non potest communicare: & ideo similiter verbum passiuum habet suum proprium modum & suam proprietatem quam non habet verbum actiuum quia actiuum non est passiuum: nec passiuum est actiuum: sed tamen omnia alia sunt eis communia: demptis propriis modis qui non possunt stare simul in eodem: & ideo necesse est quod sint duo verba: nec possunt esse vnum verbum: & tamen habent vnum & idem significatum: & vnam & eandem rem significatam & nihil est in actiuo quin etiam sit in passiuo verbo sed alio modo. Et sicut verbum actiuum & passiuum sunt duo verba distincta propter duas proprietates distinctas: quæ non possunt esse in vno simul: ita similiter in diuino esse pater qui est totus actiuus: communicat suo filio passiuo dum ipsum producit quicquid habet: totam suam essentiam & totum suum esse: & quicquid se tenet ex parte sui esse & esse diuini & omnia communicat suo modo proprio dempto solum: & sua proprietate actiua: per quam est pater & summè actiuus quia hoc communicare non potest. Similiter suus filius passiuus habet suum proprium modum & proprietatem passiuam correspondentem proprietati actiuæ patris quam proprietatem habere non potest pater. Et ideo pater non est filius: & filius non est pater: & tamen omnia alia sunt communia: & omnia quæ sunt in patre sub modo actiuo & sub illa proprietate paternali: sunt in filio sub modo passiuo & proprietate filiali. Et sic necessario sunt duo distincti pater & filius propter duas proprietates incommunicabiles. Item sicut verbum passiuum per omnia est æquale suo verbo actiuo nec vnum est maius altero quia in verbo actiuo reperitur significatũ & modus significandi proprius & in verbo passiuo similiter reperitur idem significatum & suus proprius modus signifi-

Quinta.

Sexta.

Septima.

Exemplum de æqualitate in trinitate.

candi. Ita conformiter filius per omnia est æqualis patri: nec vnus est maior altero: quia in patre non est nisi esse diuinum & proprius modus & in filio idem esse diuinum & suus proprius modus: ita quod idem esse est sub duobus: cum modis inæqualibus vtrobique. i. esse vtrobique. proprietas non eadem sed correspondens: & sic tantum est in vno sicut in altero. Et sicut nos videmus quod verbum actiuum inquantum actiuum habet suum proprium casum. scil. accusatiuum: & hoc est sibi proprium inquantum actiuum & ideo nunquam communicat illum accusatiuum suo verbo passiuo & similiter verbum passiuum inquantum passiuum habet suum proprium casum. scil. ablatiuum quem non actiuum: immo isti casus sunt incommunicabiles inter ipsa quia ipsis conueniunt per suas distinctas proprietates: & tamen si verbum actiuum habeat aliquem alium casum vltra proprium actiuum vt vel genitiuum vel datiuum vel alium accusatiuum vel ablatiuum: quia illum non habet tanquam actiuum: nec ratione proprij modi sui sed ratione sui significati & rei significatæ: vt verbi gratia. istud verbum accuso præter proprium actiuum habet genitiuum: vt accuso te sceleris, & istud verbum do habet datiuum vt do tibi filium & doceo alium accusatiuum: vt doceo te grammaticam: hic est alius accusatiuus: vt hic audio lectionem à magistro: est ablatiuus: ideo sicut hic verbum passiuum habet eundem casum quem habet suum verbum actiuum vltra propriũ actiuum. habet etiam vltra suum proprium ablatiuum & totum quicquid habet verbum actiuum vltra proprium accusatiuum hoc: totum communicat suo verbo passiuo & sic primo habet actiuum postea passiuum. Ideo dicitur accusor à te sceleris: filius datur tibi à patre doceor à te grammaticam: lectio auditur à te magistro: logica legitur à me Henrico. Et causa huius est: quia habent idem significatum: & eandem rem significant: & illi casus tenent se ex parte significati: & non ex parte modi proprij: ideo sunt casus communes. Ita conformiter in deitate. Pater inquantum pater & actiuus: habet aliqua quæ sibi soli conueniunt: vt esse primum principium nõ de alio principio in deitate: esse à se: & innascibilem: esse improductum, & esse primam personam: similiter generare. Et quia ista conueniunt per suum modum proprium inquantum pater: non communicat ea suo filio

Octaua. Exemplum de propriis personarum.

filio passiuo preducto ab ipso. Et similiter filius inquantum filius & passiuus habet aliqua quæ sibi soli conueniunt: vt esse productum per modum naturæ & intellectus natum esse: secundam esse: imaginem esse: verbum esse. Et quia ista conueniunt & per suum proprium modum: ideo solus habet. Sed tamen quicquid pater habet inquantum Deus & & ex parte ipsius esse & essentiæ & omnes proprietates quæ conueniunt esse diuino totum communicat suo filio. Et quia æternitas: omnipotentia: summa sapientia: summa bonitas veritas voluntas vita & multa alia se tenent ex parte esse & essentiæ: & conueniunt patri inquantum Deus est: ideo omnia communicat suo filio & sunt communia & propria. Præterea sicut verbum passiuum quicquid habet: habet vt datum & receptum & totum tamen habet sicut actiuum: ita filius quicquid habet: habet vt datum & receptum & totum tamen habet quod pater. Et sicut si verbum actiuum esset ab æterno: necesse esset etiam verbum passiuum esse ab æterno. Ita quia pater est ab æterno: necesse est filium ab æterno esse. Et sicut verbum actiuum non habet nisi vnum verbum passiuũ: nec potest habere aliud: & illud ei sufficit. Ita pater non habet nisi vnicum filium nec potest alium habere: quia ille sufficit ei. Ecce igitur qualiter magna similitudo inter patrem & filium ab vna parte: & verbum actiuum & passiuum ab altera parte ita quod multum relucet nobis mysterium diuinarum personarum in ista comparatione quia vtrobique est vnum & idem commune: & duæ proprietates vt in verbo actiuo & passiuo idem significatum & duo modi nam idem significatum intelligo dum dico amo & amor sed duobus modis: similiter in patre & filio est eadem essentia quæ est communis: & duo modi seu duæ proprietates. Et sicut in verbo actiuo & passiuo est comparatio intellectualis. Ita est in patre & filio. quia pater intelligendo produxit filium: sicut verbum actiuum per virtutem intellectus produxit verbum passiuum de necessitate. Et sic habemus exemplum valde conueniens & familiare ad duas diuinas personas. Sed quia verbum actiuum & verbum passiuum non sunt res intelligentes: ideo non producunt amorem inter se sed tamen si verbum actiuum intelligeret suum passiuum verbum: ipsum diligeret tanquam suam imaginem & verbum passiuum diligeret

Nota.

Decima.

Vndecima.

Duodecima.

 suum

suum actiuum: quia ab ipso habet omnia. & sic esset ibi similitudo tertiæ personę in Trinitate: scilicet spiritus-sancti quia actiuum & passiuum semper sunt simul: & insimul producerent vnum amorem. Sed tamen large possumus compatare verbum impersonale passiuæ vocis spiritui-sancto quia verbum actiuum & verbum passiuum producunt ipsum personale & ab eis procedit & sumit omnia quæ habet: & est tertium verbum productum ab eis. Vnde capit vocem passiuam á passiuo & significationem actiuam ab actiuo: & habet suum proprium modum & proprietatem: & non est actiuum neque passiuum. Vnde distinguitur ab actiuo & passiuo quia significat indeterminite sine certa persona & numero & tamen habet idem significatum & rem eandem significat quam significat actiuum & passiuum. Vnde idem significatur dum dicitur lego lectionem: & lectio legitur: ac legitur impersonaliter sumptum sed tamen non eodem modo & sic est idem significatum & tres modi: & ideo sunt tria verba distincta.

Tredecima.

TITVLVS LV.

Generalis epilogatio.

RE colligentes ergo in generali omnia quæ manifestata & reuelata sunt nobis per scalam quatuor graduum naturæ possumus videre qualiter per comparationem hominis qui est in quarto gradu ad alias res inferiores tres & ipsorum adinuicem & hoc secundum conuenientiam generalem ascendimus ad cognitionem vnius naturæ supremæ & infinitæ quæ est supra hominem: & qualis sit & quanta sit & inuenimus in illa natura suprema: esse, viuere: sentire & intelligere aliud quam scala naturæ. Et ibi fecimus aliam scalam: ab ipso esse incipiendo & procedendo ad alios gradus & inuenimus quod in illa summa natura quæ est Deus noster idem est esse quod viuere: quod sentire: quod intelligere. Rursum inuenimus illud esse improductum non acceptum: sed æternum: & quod ab illo esse æterno & ab illa natura est productum totum esse mundi & tota scala naturæ: & hoc de nihilo & de nouo. Item per istam productionem mundi de nihilo præinuentam: ascendimus ad vnam aliam productionem nobilissimam & æternam: & illam conclusimus esse quod

Primo. *Secundo.* *Tertio.*

quod esse est de ipso esse diuino: per quam inuenimus in natura diuina duas personas æternas & Deum de Deo esse productum: & hoc per modum naturæ. Rursus per istam productionem quam inuenimus in natura diuina reperimus etiam ibidem esse necessario aliam productionem de esse diuino: quæ est per modum voluntatis & libertatis per quam producit tertia persona in esse diuino. Et sic in generali per scalam naturæ inuenimus quatuor scilicet esse diuinũ & tres productiones ipsius esse diuini scilicet ipsius Dei: & tria producta à Deo. Prima productio inuenta est in productione mundi & de nihilo extra se. Et secunda productio est Dei de Deo intra se: ab æterno per modum naturæ. Tertia est productio Dei de natura diuina per modum voluntatis. Et istæ duæ sunt æternæ: & sine principio: & sine fine nunquam cessantes. Tria ergo sunt producta scilicet mundus: Filius: & spiritus-sanctus: & vnum improductum: scilicet: Pater. Filius ergo est à patre, spiritus-sanctus à patre & filio: & à patre & à filio & à spiritu-sancto tanquam ab vno mundus est productus. Ex istis omnibus possumus concludere talem diuisionem in qua clauduntur omnia. Omne quod est vel est ab æterno & à seipso: vel non ab æterno nec à seipso: vel est ab æterno: & non à seipso sed ab alio. In prima parte diuisionis est pater, in alia parte mundus: in tertia filius & spiritus-sanctus. Et sic per istum processum inuenimus Deum trinum & vnum. Vnum in essentia: & trinum in personis: à quo omnia: in quo omnia: & per quem omnia qui viuit benedictus in secula. *Quarto.*

TITVLVS LVI.

Sequitur comparatio hominis qui est in quarto gradu ad alias res inferiores trium graduum secundum conuenientiam specialem & de fructu qui inde colligitur.

Consideratа comparatione hominis ad alias res inferiores trium graduum secundum conuenientiam generalem: ex qua collectus est fructus inæstimabilis. Et quia est adhuc alia conuenientia & similitudo specialis: ideo nunc considerandum est: vnde homo habet conuenientiam & similitudinem specialem vltra generalem. Primo cum rebus quæ sunt in primo gradu quæ *De for-*

matione hominis secundũ corpus.

tantum habent esse: scilicet cum elementis & cum corporibus cœlestibus. Quia sicut illa ordinata sunt inter se: sic homo est ordinatus in seipso. Nam in illis quæ habent tantum esse: nobiliora & digniora sunt superius & altius & minus nobilia & minus digna sunt inferius & infinita: vt celum sursum & terra deorsum. Et inter elementa similiter: quia terra minus digna ideo infima: & aqua quæ est dignior: ideo superior est quam terra: & aër quam aqua:& ignis quam aër. Ita similiter in corpore hominis caput est supremum in altissimo loco positum: nobilissimum: & dignissimum inter membra exteriora: & alia membra minus digna sunt infima: vt pedes: sicut terra: quia infima portans omnia elementa.Ita pedes sunt infimi portantes alia menbra. Sicut ergo inter elementa sunt superius & inferius ita in homine. Item sicut supériora corpora regunt inferiora corpora: ita caput & membra superiora & manus regunt inferiora membra. Et sicut corpora celestia:vt sol qui influit vitam omnibus aliis corporibus & dat eis lumen & influit vitam omnibus corporibus viuentibus: collocatur in medio septem planetarum: & influit superius & inferius sedens in medio Ita in homine cor quod influit vitam:& calorem omnibus membris collocatur in medio & ibi sedet influens superius & inferius. Ecce magnam conuenientiam & similitudinem.

TITVLVS LVII.

De conuenientia specialiter hominis ad res secundi gradus qua habent viuere & esse tantum.

Quod homo est similis arboribus.

ADhuc antem tu homo habes magnam conuenientiam cum rebus secundi gradus scilicet cum arboribus & plantis ac herbis. Quia sicut semen & granum de quo pullulans arbor post certum tempus apparet: sicut natura illius seminis & illius grani exigit: sic planta seritur & plantatur in terra: & clauditur per

Secundo.

certum tempus tanquam in ventre.Ita granum & semen de quo tu homo pullulas ponitur & seminatur in terra sicut in agro:& in ventre matris tuæ,& ibi clauditur.Et sicut illud granum seu semen de quo nascitur arbor seu planta recipit materiam & augmentum de terra,scil. vt exinde fiant radices:truncus & similia. Ita illud granum

num de quo tu pullulas recipit materiam & augmentũ de terra. ſcil.de ſanguine menſtruo mulierum in ventre matris : vnde membra fiunt & creſcunt. Et ſicut de vno grano modico & paruo arborum in quo nulla fere apparet diuerſitas: ſed magna ſimilitudo exeunt & pullulant tot diuerſa : ſicut ſunt radices truncus : cortex : medulla : frondes : folia : flores & fructus : & ſemina. Ita cõformiter de illo modico ſemine patris tui in quo nulla eſt diſſimilitudo nec diuerſitas exeunt & pullulant tot diuerſa ac mirabilia & innumerabilia membra quot tu habes exteriora : ſicut ſunt caput : oculi:nares: aures: dentes lingua : digiti : manus pedes , &c. habes etiam interiora vt cor : pulmonem : ſtomachum : hepar:inteſtina : renes : oſſa neruos & venas , &c. quæ omnia exeunt & pullulant de illo paruo ſemine patris tui. Ex quo tu potes concludere : quod tu homo es opus magni Dei qui de ita modico grano tot diuerſa & mirabilia membra extraxit & quod ille idem qui in arboribus ordinauit fieri tot diuerſitates mirabiles: ſicut radices:truncum:frondes. Illemet ordinauit quod de ita modico grano patris tui tot mirabilia membra & diuerſa ſicut ſunt in corpore tuo exirent. Quis enim ordinauit quod tot partes & non plures & tales pullularent de illo paruo modico grano arboris: & quod tot membra & non plura & talia & taliter diſpoſita & non alio modo ſic menſurata inter ſe ſic proportionata in certa menſura & certo numero & certo modo exirent de illo paruo grano vt duæ manus & quinque digiti & duo oculi & non plures neque pauciores caput altum : & ſic de conſimilibus aliis. Qui iſta ordinauit : fabricauit : diſpoſuit : menſurauit : collocauit & cuilibet officium proprium tribuit. Nonne ille idem qui in arboribus ordinauit :ita ſimiliter in hominibus? Nunquid pater tuus & mater tua formauerunt iſta mẽbra ? Nonne ipſis neſcientibus & dormientibus membra formantur occultè etiam multotiens ipſis nolentibus:& non cupientibus formantur: Quandoque etiam ipſi volentibus non poſſunt generare. Nonne tunc clariſſimè manifeſtatur in formatione tui corporis potentia immenſa ſapientia : ineſtimabilis : bonitas & benignitas innumerabilis tui creatoris ? Qui ſic potenter & rationabiliter cum magna ſapientia & benignitate omnia membra tui corporis organizauit : diſtinxit & ordinauit

Quod homo ſit opus Dei.

nauit

organizauit: distinxit & ordinauit dulciter & insensibiliter matre nesciente supra omnia corpora mundi ita pulchre. Sicut enim homo qui prudenter agit ille ordinatè, & sine impetu facit illud quod intendit donec ad finem & suum intentum perueniat. Ita similiter arbores & plantæ operantur ad modum operationis artificis: qui rationabiliter operatur vnũ post aliud producendo ordinatè: ac si cognscerent finem propter quem operantur, & sic producunt eorum fructus & semina flores, & folia propter fructus & quando fructus sunt maturi: tũc cessant operari exterius: & sic arbores plantantur: seminantur crescunt nutriuntur augmentantur ipsis nescientibus. Ita homo fuit plantatus: nutritus & generatus ipso ignorante. Ergo bene similis est homo arboribus. Et sicut nutrimentum quod habent arbores capiunt à terra mixta cum aqua ita tota magnitudo tui corporis venit de terra mixta cum aqua. Ita vt ex nutrimento quod venit ex elementis vt aqua & terra: homo crescat: augmentetur & viuat.

TITVLVS LVIII.

De conuenientia hominis speciali, & similitudine ad res tertij gradus.

Quod homo est similis animalibus.

SEd adhuc homo magis est similis animalibus brutis quam arboribus & plantis, & maiorem conuenientiam habet cum eis. Nam sicut illa generantur per coitum & masculum & femellam in vtero: & ibidem membra animalium formantur. Ita tu homo generaris per coitum: & per masculum: & femellam in vtero matris tuæ. Et sicut animalia habent caput: oculos: aures: nares: os: linguam: dentes: cor: hepar: stomachum & alia membra. Ita tu homo habes omnia ista. Et sicut ista ambulant per se de loco ad locum: vident: audiunt: bibunt & comedunt: nutriuntur: digerunt: egerunt: & sic de aliis. Ita tu homo habes omnia ista. Item alia magna conuenientia sicut arbores plantæ: & animalia omnia in terram reuertuntur: ita corpus hominis reuertitur in terram: ergo de terra sumptum est. Eadem ergo materia tui corporis: arborum: plantarum: animalium postquam reuertuntur totum ad vnam & eandem materiam.

TITVLVS

TITVLVS LIX.

Qualis vtilitas colligitur ex ista comparatione speciali.

QVid autem colligere debemus ex ista comparatione & conuenientia speciali hominis ad quatuor gradus quæ signant omnia ista. Et hæc specialis conuenientia, & similitudo arguunt, & dicunt primo quod vnus & idem artifex: vnus & idem Dominus: vnus ordinator est hominis: animalium ac aliarum rerum & graduum aliorum: vnum consilium: vna prouidentia. Secundo arguunt summam potentiam: summam prudentiam: summam bonitatem eiusdem. Arguitur primo vnitas artificis summè potentis: summè prudentis & optimi. Non enim esset tanta conuenientia & similitudo hominis cum arboribus plantis & animalibus: si essent duo consiliatores in rebus: duo rectores: duo artifices: nec opera plantarum & arborum sic ordinatè procederent & agerentur ad modum operum humanorum. Neque omnes assimilarentur: nisi ille idem regeret & dirigeret opera ipsarum arborum & plantarum qui dedit homini rationem: vnus est ergo qui dedit homini intellectum, & qui dirigit opera arborum qui sunt ad modum intellectus: cum in arboribus & plantis non sit ratio vel intellectus. Sed multofortius vnitas materiæ & identitas viuendi tam hominum quam animalium arborum & plantarum arguit vnitatem artificis. Cum enim sit eadem materia tam hominum quã animalium arborum & plantarum: quia omnia reuertuntur in terram, & per consequens de terra facta sunt à principio sicut nix sumpta de aqua quæ reuertitur in aquam: in gelu & sal similiter. Sed tamen nec homo seu corpus per seipsum factum est de terra: nec tot species animalium factæ sunt per se de terra: nec tot species arborum & plantarum fecerunt seipsas de terra: quia hoc opus est opus artificis habentis sapientiam & intellectum. Sequitur ergo quod est artifex vnus: qui de eadem materia omnia ista fabricauit: quia si essent duo contrarij non conuenirent in eodem modo fabricandi neque formandi: neque esset tanta similitudo: neque esset eadem materia: quia vnus alteri non communicaret materiã. Item ostenditur & probatur summa potentia: summa sapientia: summa bonitas summi artificis: qui de vna & eadem

Vnus Dominus & artifex omnium.

Summa sapiẽtia illius artificis.

eadem materia tot innumerabiles & mirabiles: ac diuersas res & species producere potuit: voluit: sciuit & fecit. Vide quot species arborum: herbarum: plantarum: ac animalium: & tamen omnes de eadem materia. Sed multo mirabilius est de materia vili ac infima & grossissima posse & scire formare tam nobile corpus: sicut est corpus humanum: quod est capax animæ rationalis & intellectualis quæ est imago summi artificis. Vide quanta est distantia inter corpus humanum & terram in nobilitate: maior enim est potentia & sapientia posse de materia vili & grossa facere nobile corpus quam de materia nobili facere nobile opus: sicut etiam maior subtilitas est scire facere de luto vasa aurea & pulchra pretiosa: quam facere de auro & lapidibus pretiosis vasa pretiosa. Ex hoc ergo potest homo certitudinaliter arguere summam potentiam: summam sapientiam sui factoris & considerare quod qui te potuit & sciuit & voluit tam nobilem & excellentem super omnes alias res facere de terra infima: & ita te exaltare magis si voluerit: & ad statum altiorem & nobiliorem eleuare. Ecce ergo quot fructus: quot vtilitates: quot vtiles cognitiones poterit homo colligere ex ista comparatione suijpsius ad creaturas inferiores. Non ergo spernat eas. Illas enim debet amare: & cogitare similitudinem quam habet cum eis & fraternitatem & humiliare se per eas: & fricare animam suam cum eis. Ipsæ enim cognoscunt eum mirabilem & excellentiorem eis in multo: quia est in nobilitate excellentissima & dignitate constitutus super eas. Sed tamen cogita quia tu es creatura. Non enim propter tuam excellentiam desinere potes quin sis creatura. Noli ergo obliuisci quia es de numero creaturarum: nec separari potes à consortio earum: quia magnam habes cum eis conuenientiam: scilicet eandem materiam & eundem artificem. Exercita ergo te in cognitione earum: quia quanto magis cognoscis ipsas: tanto magis cognoscis tuam dignitatem & acquires maiorem cognitionem & certiorem de tuo conditore. Si ergo vis quòd in te fiat cognitio tui ipsius & tui conditoris: fiat primo in te cognitio creaturarum: quia quanto magis appropinquas te ad creaturas eas cognoscendo tantomagis appropinquabis ad teipsum & ad tuum conditorem. Et quantomagis elongas te à creaturis: tanto

Summa potentia illius artificis

tantomagis elongas à teipso & à tuo conditore. Si ergo crescat in te cognitio creaturarum crescet in te etiam cognitio tuiipsius & tui conditoris in teipso : & si illa diminuitur etiam illa : & si illa annihilatur : etiam illa annihilatur. Et si illa manet etiam ista manet : quia ex illa nascitur illa.

TITVLVS LX.

Et sic est finis qui est de comparatione hominis ad tres gradus secundum conuenientiã generalem & specialem. Sequitur secunda pars principalis istius operis, scilicet de comparatione hominis quæ est in quarto gradu ad illas res inferiores trium graduum penes differentiam & hoc duobus modis: scilicet generaliter & specialiter.

POstquam cum Dei adiutorio comparauimus hominem ad alias res inferiores penes conuenientiam. Nunc autem debemus ipsum comparare penes differentiam ad alias res inferiores : dum enim comparamus vnam rem ad aliam : duo manifestantur nobis. s. conuenientia & differẽtia vnius ad alterum: & per istam duplicem comparationem manifestatur nobis natura cuiuslibet rei naturaliter : quia ipsa est via naturæ ista est etiam via intrandi in notitiam cuiuslibet rei. Et ideo ad habendum notitiam verã de homine: & ex consequenti de Deo per hominem : oportet hominem comparare ad alias res : & videamus quomodo conuenit cum eis & quomodo differt. Et quia iam vidimus Dei gratia quanta sunt nobis reuelata : comparando hominem per conuenientiam. Nunc videamus quæ manifestabuntur nobis comparando hominem ad alias res cum quibus conuenit per differentiam, Et si magna cognouimus per conuenientiam : magna cognoscemus per differentiam & magis nobis vtilia : immo hoc erit complementum totius nostræ congregationis: nobis necessariæ ad salutem. Nec prima cognitio prodest nobis sine secunda quicquam.

TITVLVS LXI.

Quod primo facienda est duplex comparatio secundum differentiam omnium quatuor graduum. Prima generalis vnius gradus ad alium. Alia & secunda spiritualis infra quemlibet gradum.

ANtequam autem ad prædictam comparationem accedamus: primo volumus considerare omnes tres gradus rerum generales distinctos, & hoc penes differentiam inter se scilicet vt videamus processum in excellentia nobilitate & dignitate: ac superioritate vnius gradus ad alium ac quarti gradus super omnes tres. Et ista differentia primo considerata est: & iam ex prædictis manifesta est. Secundo oportet considerare specialem infra quemlibet gradum generalem. Multum enim differunt res vnius gradus: quia in vno gradu licet conueniant generaliter sunt tamen species distinctæ multæ. Et ideo oportet videre qualiter vna natura differat ab altera: & qualiter vna est superior: dignior & nobilior quam sit altera. Verbi gratia. In primo gradu quatuor elementa per esse tantum conueniunt: sed tamen differunt inter se: quia vnum est nobilius altero: & etiam quolibet habet suam singularem naturam: vt terra aqua, &c. Terra enim infima est & minus digna: minus nobilis & minus pulchra. Aqua habet naturam superiorem digniorem: pulchriorem quam terra: & aër quam aqua & ignis quam aër. Et similiter inter metalla: quia nobilius est aurum quam argentum: & argentum quam stamnum: & stamnum quam plumbum. Inter lapides etiam quia vnus pretiosus lapis nobilior est altero. Et corpora cœlestia vt sol: luna: stellæ: & alia sunt nobiliora quam omnia ista prædicta: & tamen omnia ista conueniunt in vno gradu generali: & solum habent esse & non viuere. Similiter est in rebus quæ sunt in secundo gradu generali: quia omnia conueniunt generaliter & habent esse: viuere: & non sentire: & tamen differunt in se: quia arbor continet & habet infinitas species & naturas: & similiter planta & herba continent in se innumerabiles & infinitas species quarum quælibet habet suam singularem naturam distinctam à natura alterius. Et sic est ibi magna differentia. Conformiter res quæ sunt in tertio gradu conueniunt in

Duritia rerum in primo gradu.

Differen.

in generali. s. in esse: viuere & sentire: sed differunt multum: quia inter eas sunt infinitæ & innumerabiles species animalium: vt est declaratum ante. Nam quædam sunt quæ ambulant super terram: alia habitant infra terram: alia super aquas alia in aquis: alia in aëre. Etiam considera & vide quot sint species differentes multum: quot dignitates: quot nobilitates: quot superioritates: quot differentiæ super naturam. In rebus autem quarti gradus in quibus est liberum arbitrium: vt sunt homines non est differentia sicut in aliis gradibus: quoniam in tribus gradibus prædictis: & in quolibet sunt species multum diuersæ: & intra istum quartum gradum sunt species indiuidua diuersa & multa: & non sunt nisi vna species & natura. Nam in aliis tribus gradibus: sunt multæ species & multum diuersæ: quia quælibet habet suam naturam: sed in quarto gradu est tantum vna natura: & omnes res istius gradus sunt vnius naturæ: nec vnus homo est nobilior & dignior altero secundum naturam. nam omnes habent æqualiter liberum arbitrium per quod quartus gradus constituitur: & ab aliis distinguitur. Licet autem omnes homines sint eiusdem naturæ: tamen intra istum gradum & intra istam naturam humanam fiunt multi gradus & diuersitates accidentales & multæ differentiæ & nobilitates: dignitates superioritates & inferioritates. Vnde illa fiunt per accidentia & per illa quæ adueniunt post naturam & hoc per acquisitionem vel donationem. Et ideo sicut in rebus secundi & tertij gradus inter quemlibet gradum generalem sunt multi gradus speciales: differentes naturaliter & secundum naturam ita infra quartum gradum qui non habet nisi vnam speciem: sunt multi gradus accidentales & differentes per accidentia nobiliora & minus nobilia: magis digna & minus digna: superiora & inferiora: & ergo illud quod facit natura in rebus: hoc facit accidens in hominibus: quæ sunt in quarto gradu: scilicet accidens intellectuale. Vnde quia homo facit quartum gradum per intellectũ & per liberum arbitrium. Ita prima differentia inter homines est nobilitas superioritas. Et iste gradus debet accipi penes accidentia intellectualia: quæ adueniunt intellectui & voluntati & animæ: & non penes accidentia corporalia: quæ conueniunt aliis rebus & aliis inferioribus gradibus per naturam. Et rationabile est vt

tia rerũ in tertio gradu.

Omnes homines sunt eiusdem naturæ.

Inter homines sũt multæ differentiæ accidentales.

Homines differunt penes nobilitatem

& superioritatem.

quia res primi: secundi & tertij gradus operantur naturaliter & non voluntariè: quod distinctio nobilitatis & dignitatis fiat in eis secundum naturam. Est quia homines operantur secundum voluntatem: libertatem & intellectum: rationabile est quod distinctio nobilitatis & dignitatis: fiat in eis per accidentia liberi arbitrij quæ sunt voluntaria & intellectualia. Ipsa autem accidentia intellectualia per quæ differunt homines: & faciunt multos gradus speciales inter homines sunt ista: potestas: iurisdictio: officium: scientia: ars: virtus: sapientia: & similia quæ aliquando acquiruntur per hominem: aliquando dantur à Deo liberaliter. Et quia sunt accidentia: ideo possunt perdi: & tamen qui perdit manet homo: & ideo non sunt naturalia homini licet autem sint accidentia tamen multum nobilitant hominem & dignificant & exaltant naturam humanam: & faciunt vnum hominem nobiliorem & etiam multo digniorem altero. Et sine istis natura humana esset nuda & expoliata. Et dicuntur ideo habitus vestientes ipsam naturam: propter quod dicuntur vestiti melius nobiliores ita similiter induti istis habitibus nobiliores sunt. Et simile de panno crudo nondum præparato: quia licet plures panni sint eiusdem valoris: tamen propter tincturas superadditas crescunt in valore: & nobilitatur supra alterum alter. Ita in homine. Si enim natura humana est nobilissima de se super alias naturas: quantomagis ipsa per accidentia nobilissima nobilitatur: & etiam licet omnes homines sint æquales quantum ad naturam: tamen accidentia prædicta aliquibus superaddita: faciunt tales homines ascendere supra alios sicut panni propter tincturam & tales homines magis appropinquant Deo.

Ecce accidentia quibus homines differũt.

TITVLVS LXII.

De comparatione hominis ad alias res inferiores trium graduum penes differentiam generalem.

POstquam autem visa est ista duplex comparatio & considerata superioritate inferioritate & dignitate & nobilitate vnius gradus ad alium & vnius naturæ ad alteram: intra eundem gradum. Nunc videamus quomodo homo differt ab omnibus rebus inferioribus trium graduum: hæc est clauis & secretum totius veræ cognitionis

cognitionis & naturæ humanæ & totius boni. Vndè duplex est differentia hominis ad alias res: vna communis & generalis & alia specialis. Differentia communis & generalis dicitur quæ etiam reperitur inter alios gradus. Quia sicut vnus gradus differt ab altero: & vna natura ab altera: quæ est dignior & nobilior: vt arbor quàm terra: & asinus quam sit arbor. Sic conformiter differt homo ab aliis gradibus per suam nobilitatem & dignitatem eo quod habet nobiliorem & digniorem naturam super alias res: & per istam differentiam dignitatis suæ bene consideratam cognoscimus quod homo habet maximam dignitatem naturalem inter omnes res quas videmus: habet enim dignitatem liberi arbitrij ita quod habet rationem per quam iudicat: intelligit & discernit omnia: & habet voluntatem liberam & naturalem libertatem: ita quod non potest cogi sed operatur ex libertate & non ex necessitate. Et ideò quia homo habet istam dignitatem super alias res: habet duas excellentias naturales super alias res. Primò præest præficitur & præponitur omnibus aliis rebus trium graduum: vt brutis: auibus: piscibus: arboribus & cæteris. Et ideò quia homo habet dominium super omnia inferiora: & omnibus dominatur ex dignitate liberi arbitrij: nullæ creatæ rei subiicitur quia talis est dignitas liberi arbitrij. Et ista est maior nobilitas: dignitas & excellentia naturalis quæ possit esse in rebus: nec aliqua dignitas naturalis poterit esse superior: & ideò non potest esse ascensus super hanc dignitatem in natura. Et ista dignitas non potest cognosci nisi per comparationem ad eius oppositum quod reperitur in aliis rebus. Quoniam omnes aliæ res inferiores trium graduum sunt inferiores homine & operantur ex necessitate. Nam elementa quæ sunt in primo gradu omni die producunt ex necessitate arbores herbas & alia quæ ex ipsis infra terram & supra eam nascuntur: & ipsæ arbores & herbæ quæ sunt à secundo gradu producunt quotidiè ex se frondes, flores, folia vel fructus. Res verò tertij gradus vt sunt animalia producunt ex impetu naturæ:& faciunt hoc ex impetu quod faciunt nec possunt facere nec habent potestatem faciendi aliud. Et ideò omnes dicuntur naturaliter siue coactè facere id quod faciunt. Solus autem homo operatur liberè. Et ideò dignitas sola liberi arbitrij separat hominem ab aliis rebus inferioribus

Duplex differentia hominis ad alias res.

Homo præest cæteris.

bus : ideò homo dicitur ſedere ſuper omnes res inferiores.

TITVLVS LXIII.

Quod in iſta differentia hominis ad alias res fundatur vna regula homini certiſſima quæ eſt fundamentum firmiſſimum ad cognoſcendum ſine difficultate omnia neceſſaria de Deo.

Homo præ aliis intelligit.

QVoniam autem homo habet ſuper animalia bruta & alias res inferiores intellectum & voluntatem. Conſiderandum quid & quantum poteſt homo plus per ſuum intellectum ad ſuam voluntatem quàm animalia nec aliæ res poſſunt : vt clarior differentia cognoſcatur: vndè homo per intellectum poteſt intelligere verba ſermones & ſententias & percipit ſignificata dictionum & ſermonum & hoc non faciunt alia animalia : quia ſolum audiunt ſonum verborum ſed ſignificationem & ſententias non poſſunt intelligere : ſed homo audit & intelligit & reuoluit ſignificationem verborum & ſermonum : & hoc eſt primum intelligere hominis : & per hoc homo maximè ſeparatur ab animalibus : & aſcendit ſuper illa:ita quod iſta eſt prima operatio intellectus.De ſecũda autem operatione intellectus dicetur infra titu. lxv. & eſt quædam porta ad omnia alia & hoc eſt maximum & dignitas magna : ſed homini non videtur per quod poſſe hoc facere ſit magnum : immò apparet ſibi quod nihil ſit & cauſa eſt : quia non comparat ſeipſum per differentiam ad animalia quæ non poſſunt hoc facere. Ideò ſi homo vult clarè videre ſi illa quæ habet ſint magna & magnæ dignitatis : comparet ſeipſum ad inferiora animalia bruta quæ non habent hoc. Et hoc eſt totum ſecretum & clauis totius cognitionis hominis de ſeipſo:& niſi faciat hoc nunquam cognoſcet ſeipſum : nec contentabitur de Deo : & ſi hoc facit & continuè facit : & tunc continuè magis cognoſcit ſeipſum : & per experientiam videbit quod magna ſunt illa quæ accepit vltra animalia : & gaudebit & relinquet extra ſe omnia alia : & erit ſemper contentus de ſuo creatore:& hoc ſit præceptum omnibus hominibus. Nam homo factus eſt magnus ſuper alia animalia:quia accepit quod poteſt intelligere : & percipere ſententias & verborum ſignificationes vltra ſonum : & quod poteſt reuoluere in corde

corde suo diuersas sententias & significationes: & non solum hoc: sed potest ascendere de vna sententia ad aliam: & de vna cogitatione ad aliam: & de minore ad maiorem: quia potest intelligere quod est magna potestas facere de aliquo aliquid: & est maior facere de nihilo aliquid: immò est maxima potestas: immò hoc potest homo reuoluere intra se: ac etiam discutere de vna ad aliam quod facere non possunt alia animalia: & quia quicquid homo habet dignitatis & potestatis totum accepit & totum sibi datum est à suo Creatore: & ille idem qui dedit esse solum & non viuere rebus primi gradus. Et esse viuere & non sentire rebus secundi gradus. Et esse viuere sentire & non intelligere rebus tertij gradus. Ille inquam dedit homini esse viuere sentire & superaddit intelligere & velle cogitare & quicquid homo potest vltra animalia. Et quia creatura non potest ascendere supra suum Creatorem. Ideò impossibile est quod homo per suum intelligere & cogitare ascendit supra Deum qui creauit esse: & etiam qui eum creauit: dedit & omnia ista. Ergò impossibile est quod intelligere cogitare & desiderare ipsius hominis possit esse maius & altius quàm ille qui dedit ista homini. Sequitur ergò quod homo non potest intelligere neque cogitare in corde suo neque desiderare quod maius est & melius suo conditore. Aliter homo esset maior cogitando quàm suus conditor existendo: & esset aliquid maius in creatura quàm in Creatore: quia ipsa cogitatio sic existens in corde creaturæ esset aliquid maius suo Creatore: quia quod cognoscitur est in corde: & hoc est absurdum valdè. Quomodò enim Creator tribuisset hoc suæ creaturæ vt creatura maius quàm ipse sit posset cogitare vel desiderare maius vel melius ipso hoc natura non sustinet: & quia intelligere & cogitare desiderare & velle hominis potest crescere in infinitum ad modum numerorum qui non habent terminum neque finem: quia intellecto & cogitato quolibet & quocunque finito adhuc potest ascendere cogitando & intelligendo & cogitare & desiderare maius & melius. Ergò postquàm ista potestas data est homini per suum intelligere & velle: & non aliis rebus: sequitur quod ille qui dedit homini hanc potestatem est infinitus & sine mensura. Et ista differentia hominis ad alias res per potestatem intelligendi & cogitandi & desiderandi:

Intelligere hominis est infra Deum.

extrahitur vna regula infallibilis de Deo quæ est fundamentum & radix ad probandum & cognoscendum certissimè & sine labore omnia de Deo. Et iste modus cognoscendi est propinquissimus homini: quia ex propria cogitatione & ex proprio intelligere potest probare omnia de Deo: nec oportet quod quærat alia exempla: extra se nec aliquod testimonium quàm seipsum. Regula autem quę radicatur in homine est ista: quod Deus est quo nihil maius cogitari potest vel Deus est maius quod cogitari potest. Et ideò sequitur quod Deus est quicquid melius cogitari potest: & quicquid melius est esse quàm non esse. Quicquid ergò potest homo cogitare perfectissimum: optimum: dignissimum: nobilissimum: & altissimum: hoc est Deus. Quæcunque ergò potest homo cogitare meliora: nobiliora, &c illa potest Deo attribuere. Et in ista regula fundatur tota scientia & cognitio de Deo certissima.

Quid sit Deus.

TITVLVS LXIIII.

Sequitur modus & practica istius regulæ ad probandum per ipsam omnia de Deo.

ET quia ista regula se extendit ad omnia quæ de Deo dicuntur: & oritur ex nobis & natura hominis: ideò vtile & desiderabile est videre practicam eiusdem & fundare omnia in homine. Quoniam autem melius est esse quàm non esse: ideò esse attribuitur Deo: & dicitur de Deo & ideò Deus non potest cogitari non esse. Et quia maius est esse non acceptum: nec productum de non esse quàm esse acceptum & productum de non esse: & hoc potest cogitari: ideò esse Dei non est acceptum nec productum de non esse. Et quia maius est quod Deus est suum esse: quàm si non esset: ideò necessario Deus est suum esse postquam hoc potest cogitari quod hoc est maius. Similiter quia maius est esse æternum sine principio & sine fine: quàm non æternum: ideò necessario Dei esse est æternum. Vndè possum cogitare esse quod habet principium & finem: & esse quod habet principium & non finem: & hoc est maius quàm primum: & possum cogitare esse quod caret principio & fine: & hoc est maximum quia non possum cogitare maius nec plus: ideò Deus necessario est tale esse: & sic est infinitus & habet esse infinitum: quia Deus est

Deus est.

Deus est vnum esse.

Esse Dei est æternum.

maius

maius quod cogitari poteſt: & quo nihil poteſt cogitari maius: & quicquid melius eſt eſſe quàm non eſſe. Item ſequitur quod Deus eſt ſummum eſſe omnium quod ſolum exiſtens per ſeipſum: omnia alia fecit ex nihilo: quia ſi non habebat hoc: iam non eſſet maius quod cogitari poſſit: quia hoc cogitari poſſet: quod eſſet abſurdiſſimum. Item ſequitur quod Deus eſt omne eſſe: ergò eſt iuſtus: verax beatus: viuens: intelligens: quia melius eſt eſſe bonum quàm non bonum: & iuſtum quàm non iuſtum: & veracem quàm non veracem: & beatum quàm non beatum: & viuentem quàm non viuentem ac intelligentem Et quia maius eſt melius eſt eſſe ipſam bonitatem quàm bonum: & iuſtitiam quàm iuſtum: & vitam quàm viuentem: & ſapientiam quàm ſapientem: & ipſam veritatem quàm verum: & ſic de omnibus aliis ideò neceſſario ipſe Deus eſt ipſa bonitas: ipſa iuſtitia ipſa ſapientia: ipſa vita ipſa veritas. Vlterius quia melius eſt eſſe indiuiſibilem quàm diuiſibilem: quia diuiſibile poteſt faciliter diſſolui: & ſic poteſt deſtrui & annihilari: & ſimplicem quàm compoſitum: ideò Deus neceſſario habet eſſe indiuiſibile: ſumme ſimplex: ſumme vnum: ideò eſt ipſa vnitas & ipſa ſimplicitas nihil habens compoſitum: quia compoſitum ſtat ex partibus quæ poſſunt ſeparari & ſic compoſitum poteſt annihilari Ideò bonitas ſapientia: vita: veritas & ſimilia non ſunt partes: ſed ſunt vnum quodlibet & totũ quod eſt Deus: & quoniam Deus non habet partes quoniam quicquid eſt ex partibus iunctum hoc eſt vere & omnino vnum: ſed quodammodo plura: quia omne diuiſum à ſeipſo diſſolui poteſt actu vel intellectu: quæ omnia aliena ſunt à Deo quia nihil melius excogitari poteſt eo. Item omne quod nullo loco clauditur aut tempore maius eſt quàm illud quod loco clauditur & tempore: quoniam autem nihil maius eſt Deo nec cogitari poteſt maius Deo: ergò ſequitur quod Deus neque loco neque tempore claudi poteſt: nec poteſt cogi eſſe in aliquo loco. Item poſſum cogitare quod vna res ſit ſemel & ſimul in vno loco ſolum: ſed maius eſſet ſi ſimul & ſemel in diuerſis & pluribus locis eſſet: & adhuc maius eſſet ſi tota ſimul & ſemel in omnibus locis eſſet & extra omnem locum. Ergò quia hoc eſt maius: & ego poſſum cogitare & intelligere quod hoc eſt maius ergò Deus

Eſſe Dei eſt infinitum.

Eſſe Dei eſt ſummum.

Deus eſt omne eſſe.

Deus eſt ſua bonitas.

Deus habet eſſe indiuiſibile.

Deus loco non clauditur.

Deus eſt vbique.

est simul & semel in omnibus locis : & extra omnem locum. Item sequitur ex dicta regula quod Deus plura potest facere quæ nullus homo potest intelligere:& hoc est maius quàm si solum potest facere quod homo potest intelligere & ego possum cogitare quod Deus multa potest facere quæ homo non potest intelligere : quia si hoc non esset tunc non esset maius quàm illud quod homo potest intelligere. Et per istam regulam homo potest certitudinaliter attribuere Deo sine dubitatione infinitas proprietates & dignitates per quas habebit magnam consolationem & gaudium. Et hoc per istum modum dicendi. Deus est ita bonus quod non potest cogitari melior: Deus est ita benignus : pius, mansuetus : iustus: potens, &c. quod non potest cogitari vltra. Et conformiter dicemus de scientia: fortitudine : amore : gaudio : beatitudine:communicatione : gloria : honore: retributione : & sic de aliis. Et indè poteris addere quæ Deo non conueniunt, scilicet odium vt Deus odit mendacium : vitium superbiæ : luxuriæ : dolum : fraudem : & sic de aliis: intantum vt non possit maius cogitari. Similiter Deus diligit charitatem : mundiciam : humilitatem : obedientiam : timorem : verecundiam : & similia intantum vt non possit maius cogitari. Si autem addas cuilibet istorum duo adiectiua, scil. æternum & infinitum multum consolaberis : vt si dicas: Deus est æterna & infinita bonitas:infinita pietas : & sic de aliis. Et sic isto modo multiplicando habetis magnam notitiam de Deo & consolationem. Item per istam regulam potest etiam ostendi summa & æterna Trinitas in Deo : quia oportet quod in Deo sit tota productio : & talis quod non possit cogitari maior : & tanta communitate quod non possit cogitari maior. Item oportet quod in Deo sit productio infinitæ personæ : & ita nobilis sicut ipse est de substantia propria : aliter non esset summa productio : immò posset cogitari maior:& quod sit communicatio infinita actu : ideò oportet quod det totam substantiam suam infinitam alteri aliter non esset maior quam cogitari possit : sed oportet quod in eo sit productio per modum naturæ : & per modum voluntatis & amoris. Et ideò oportet quod sit duplex productio in Deo de ipsa substantia diuina:& sint duæ personæ productæ æquales : aliter aliquid deficeret Deo & posset cogitari maius ipso quod est impossibile. Ecce ergò

Deus omnia potest.

Quomodo cognoscitur Trinitas.

ergò qualiter homo ex vnitate & magnitudine cogitationis suæ : & sui intellectus & ex propria & intrinseca operatione sibi certissima : potest certitudinaliter cognoscere qualis & quantus sit suus conditor qui ipsum creauit ex nihilo : quoniam necessario habet dicere & non potest negare quod suus conditor est id quo non potest maior cogitari : & per consequens est id quod maius potest cogitari : & ideò est quicquid est melius esse quàm non esse. Item non solum necessario hoc habet dicere: immò tenetur facere attribuere & dare de iure naturæ suo conditori quicquid nobilitatis dignitatis & magnitudinis & potestatis & excellentiæ & bonitatis potest cogitari & tenetur affirmare de ipso. Quoniam sicut conditor suus magnificauit ipsum hominem super omnes mundi creaturas sua libertate. Ita homo tenetur de iure naturæ inquantum poterit magnificare : dignificare : & exaltare suum conditorem. Ideò tenetur sibi attribuere & dare quicquid magnum & bonum potest in corde cogitare & facere eum maiorem quantum poterit cum acceperit ab eo posse & cogitare. Aliter homo esset conditoris sui inimicus capitalis quia homo cum his quæ conditor suus ei dedit & est contra ipsum & ipsum diminuit & inferiorem facit quantum in eo est cum posset ipsum facere supremum. Ideò esset malus & peruersus & contra totum ordinem creaturarum : si non faceret ipsum maiorem inquantum posset cum eis quæ accepit attribuendo sibi quicquid maius aut melius est. Vndè si conditor hominis ascendat ad vnum gradum supra hominem : non est mirum vt homo qui est creatus ascendit vsque ad supremum cogitando: & etiam desiderando per virtutem sibi datam à Deo : quod conditor suus habeat vltra vnum gradum & ascendat in infinitum existendo. Et istum gradum debet homo attribuere suo conditori vt præponat eum omnibus modis supra se : quia maius est esse infinitum in existendo quàm in intelligendo & cogitando. Et ideò illud quo maius cogitari non potest in solo intellectu & cogitatione minus est quàm dicere aliquid quod potest cogitari in intellectu & etiam sic esse in re quia si dicatur quod sit in solo intellectu & non in re. Tunc illud quod maius cogitari non potest est illud quod maius cogitari potest : quod est impossibile Ergò homo habet necesse affirmare & concedere quod illud

Homo de iure naturæ tenetur Deo attribuere omnem excellentiam.

quo

quo maius vel magis cogitari non potest in intellectu & in re existens realiter.

TITVLVS LXV.

Hic ponitur regula & ars affirmandi & negandi omnia necessaria homini inquantum homo est. Et ista fundantur in secunda operatione intellectus quæ est componere & diuidere & affirmare vel negare.

CVm autem homo habeat intellectum vltra animalia alia & alias res. Ideo per intellectum & eius operationes & officia: differt ab aliis rebus inferioribus: & visa est vna potestas ipsius intellectus & vna operatio quæ est apprehendere vltra sonum significata verborum & sermonum & ista erit prima & porta in domum. De ista satis dictum est in præcedentibus. Et in ista etiam operatione fundata est vna regula quæ posita est supra ti.lxiij.in fi. Ex qua sequitur vna alia operatio seu officium ipsius intellectus quæ est nobilior per quã homo magis adhuc differt à brutis scilicet affirmare & negare. Vnde nulla res inferior homine potest affirmare: vel negare hoc autem est officium solius intellectus: & quia dum homo affirmat aliquid recipit illud: & dicitur esse receptum dum est affirmatum quia per affirmare omnia intrant intellectum: & per negare refutãtur & dum intellectus affirmauit & concessit vnum iam recepit illud: & tenetur & obligatur est de necessitate: ad affirmandum & concedendum omnia quæ sunt ligata & coniuncta cũ primo affirmato & concesso quæ sequuntur ad aliud. Similiter est de negatione. Et ideo affirmare vel negare affirmant & ligant ipsum intellectum: & ideo maximum periculum est affirmare vel negare hoc in illis rebus quæ tangunt bonum vel malum hominis inquantum homo est: & quandoque homo affirmat hoc quod falsum & malum suum: & ad suam destructionem: & negat illud quod est verum & bonum suum & ad suam saluationem. Ideo valde vtile est & necessariũ cuilibet homini habere artẽ affirmandi vel negandi: vt homo sciat quid debeat affirmare vel negare: seu concedere vel refutare: & sic fit certus & non dubius. Non quidem vt habeat artem affirmandi vel negandi omnia: sed solum quæ pertinent ad hominem inquantum homo est. Si enim homo habet

Ti. lxiij.

Alia differentia hominis ad alias res,

bet

bet artem scribendi: loquendi & dictandi multomagis habere deberet artem affirmandi & negandi quæ magis pertinent ad hominem inquantum homo est: & in quibus est periculum maximum de perditione hominis. Ideo dabitur hæc ars & regula affirmandi & negangandi quæ magis pertinent ad hominem inquantum homo est & maxime illarum quæ sunt supra naturam & intellectum & supra hominem non quidem quod homo propter hoc de facto concedat & affirmet: & recipiat & credat: sed quod cognoscat debitum & obligationem affirmandi & credendi ita quod quilibet homo videbit se esse obligatum de iure naturæ: & teneri ad affirmandum & credendum: quamuis de facto non affirmet & credat. Aliud est enim cognoscere & videre se obligatum esse ad faciendum aliquid & aliud est facere de facto illud: quia non propter hoc facit quamuis se cognoscat obligatum ad faciendum illud sicut homo potest cognoscere & videre se obligatum de iure naturæ ad credendum & affirmandum aliquid & tamen non propter hoc affirmabit nec credet. Vnde regula potest poni quod quando aliquid probatur de homine pertinens ad operationes hominis inquantum homo est concluditur quod debet vel tenetur vel obligatur hoc facere ratione & non coacte quia si esset obligatus de necessitate tunc non posset in contrarium nec haberet liberum arbitrium. Et etiam dicitur quod homo tenetur hoc & hoc facere: & tamen non sequitur quod facit hoc & hoc. Et ideo concluditur de facto hominis scilicet quod tenetur per modum obligationis & debiti: quia ex ratione tenetur facere & non per modum facti. Et hoc est ideo quia homo est Dominus suorum operum. In rebus autem secundi & tertij gradus concluditur quod res illorum faciunt ex necessitate id quod faciunt. Ideo sufficit ostendere & probare homini: debitum suum & obligationem suam naturalem. Et quia ista scientia est de homine inquantum homo est. Ideo debemus hic probare debitum & obligationem hominis inquantum homo est: ad quid tenetur: & quid debet facere hoc autem est scientia de homine. Non autem oportet probare quod homo est: quia hoc notum est: nec quod viuit: sentit & intelligit: quia hoc per experimentum notum est. Sed nondum notum est per se qualis debet esse homo & tenetur esse: & quid

Homo naturaliter obligatur ad affirmandum & credendum.

quid debet tenetur facere. Et ideo in partibus præcedentibus: per illa quæ nota erant per experientiam de homine & de aliis rebus: vt quia notum erat hominem esse:viuere:sentire:& intelligere:& alias res primi secundi: & tertij gradus vel esse tantum vel viuere tantum, &c.probatum fuit Deum esse: & qualis debebat esse:& quantus: & quod necessario semper talis erat & tantus: & qualis necessario & quantus debebat esse. Et ideo tota scientia de præteritis fuit magis de Deo quam de homine: sed tota pars sequens erit magis de homine quam de Deo & hoc fiet per comparationem ad alias res: aliquando per differentiam aliquando per conuenientiam quandoque per ambo simul: & aliquando per comparationem hominis ad Deum vel Dei ad hominē: & quandoque per comparationē hominis ad hominem. Quoniam autem homo vt homo: habet intellectum & voluntatem cum libertate: & per hoc est homo & differt á brutis & alijs rebus inferioribus Ideo omnia quæ concludentur & probabuntur de homine inquantum homo est:concludentur vel ratione intellectus:tantum vel ratione voluntatis & libertatis tantum:vel ratione vtriusque insimul. Quia quicquid tenetur homo & facere & debet: inquantum homo vel pertinet ad intellectum:vel ad voluntatem vel ad vtrumque simul: & etiam quicquid ei conuenit inquantum homo: conuenit ei ratione illorum. Et quia intellectui conuenit ei affirmare vel negare: quia hoc est suum officium. Ideo probemus quid ei tenetur homo:vel ad quid obligatur de iure naturæ affirmare vel negare.

TITVLVS LVI.

Hic ponitur fundamentum omnium sequentium.

QVoniam autem ars in quo tota ista ars affirmandi seu credendi stat est hæc scilicet quod omnis res debet & tenetur vti his quæ habet ad suam vtilitatē & suum bonum & melius:& ad augmentum bonum sui: & hoc inquantum potest:& nulla res debet vti his quæ habet contra seipsam: & ad propriam destructionem & annihilationem suæ vtilitatis & boni:quinimmo debet suam naturam conseruare debet exaltare & dignificare & desinere omnia illa & expellere quæ ipsam nituntur destruere & minorare. Hoc autem manifestum est quod quælibet

quælibet res habet id quod habet ad sui conseruationem & vtilitatem:& non ad suum proprium damnum & malum : & cuilibet rei data sunt omnia quæ habet propter bonum suum & non propter malum : vt quælibet res acquirat suam perfectionem : suum bonum & suum complementum & non suam destructionem & suum malum nec faceret aliquid contra seipsam hoc autem videmus per experientiam in rebus primi secundi & tertij gradus (vt verbi gratia in elementis) Nam quodlibet multiplicat seipsum : & auget se inquantum potest & destruit suum contrarium : & nunquam facit aliquid contra seipsum : nec contra suam naturam sed trahit oleum in ligno & seipsum in candela vt viuat & conseruetur in esse. Item videmus in arboribus & plantis:quomodo attrahunt alimentum ad suam vtilitatem: & attrahunt id quod est conueniens eis : & nunquam disconueniens confirmant suas radices in terra vt viuant & nutriantur : & profundunt radices ita vt firmius stent : & multiplicant suam naturam inquantum possunt : vt durent. Similiter faciunt animalia iuxta suam naturam. Cum autem homo sit de numero rerum : & sit res naturalis de quarto & de nobiliori gradu tenetur & obligatur de iure naturæ : vti omnibus quæ habet in se & quæ sibi data sunt ad sui vtilitatem & ad suum bonum & ad augmentum suum & suam meliorationem : & hoc quantum potest. Et nullo modo debet vti his quæ sunt contra seipsum:& ad destructionem sui ipsius: & minorationem & annihilationem quia aliter esset contra ordinem vniuersi & omnium creaturarum : & esset deuiatus à toto ordine rerum Ex isto fundamento firmissimo per omnes creaturas confirmato : sequitur de necessitate : quod cum homo habeat intellectum & voluntatem vltra alia animalia : & per illam differat ab eis & est homo : quod debet : tenetur & obligatur de iure naturæ vti suo intellectu & sua voluntate ad suum bonum : & ad suam vtilitatem scilicet ad suum gaudium & lætitiam : ad maiorem spem : consolationem : pacem : quietem & confidentiam & contra damnum malum tristitiam desperationem : & contra omnia aduersa. Vndè cùm homo debeat per suum intellectum & voluntatem acquirere totum suum bonum : & totam suam perfectionem : dignitatem & nobilitatem inquantum homo est ideò ipse non debet vti illis contra seipsum

Homo de iure tenetur vti datis sibi ad vtilitatem.

Homo de iure tenetur vt intellectu & voluntate ad bonum.

ipsum: & ad suum destructionem & contra hominem: Sed pro homine.

TITVLVS LXVII.

Hic ponitur conclusio in qua concluditur regula & ars affirmandi & negandi.

QVoniam autem ad intellectum pertinet affirmare & negare: credere & denegare: & est actus secundus qui sequitur post cogitare: qui etiam est in duas partes diuisus oppositas: quia affirmare & negare sunt opposita. Et hoc est propter hoc: quia omne quod cogitatur & dicitur: habet suum oppositum sibi repugnans & contradictorium: quæ simul non possunt esse sed necessario illud quod cogitatur & decitur esse est verum vel non verum: ideò homo debet vnum affirmare: & aliud negare & vnam partem recipere & admittere tanquam veram: & aliam repellere tanquam falsam. Et sic concluditur quod homo de iure naturæ debet & tenetur affirmare credere & recipere illam partem: tanquam quæ magis est ad eius vtilitatem ad eius bonum & meliorationem: perfectionem dignitatem: & exaltationem: inquamtum homo est: & per quem generãtur in homine gaudium: & lætitia & consolatio: spes: confidentia: securitas: & fugatur tristitia: desperatio ab ipso homine: & per consequens sequitur quod debet affirmare illam partem tanquam veram quæ magis est amabilis: desiderabilis de se & de sua natura: & quæ magis habet de esse & de bono: & aliam partem oppositam tenetur negare tanquam falsam & à se fugare tanquam inimicam sibi. Si autem homo facit oppositum: tunc vtitur intellectu suo contra seipsum: & contra hominem: & contra suum bonum & ad suum damnum & desperationem: & tunc facit contra totum ordinem rerum: quia quælibet res inferior homine vtitur his quæ sunt ad suum bonum: & homo faciendo alio modo vtitur ad suum damnum & destructionem suo intellectu & voluntate: & ideò facit contra cursum naturæ & omnium rerum & contra hominem: ideò tunc non debet dici homo: quia facit contra hominem & habet intellectum deuiatum & corruptum. Et quamuis non intelligat quomodo fieri potest: nec quomodo potest esse verum: non est excusatus quin teneatur affirmare

Homo naturaliter tenetur recipere quod est sibi magis vtile.

mare & credere. Et si aliquis dicat: quare tu affirmas & credis illud quod non intelligis: quia forsitan est falsum, ad hoc respondetur quod excusatur per hoc: quia credit ad suum bonum & ad suam vtilitatem: quia hoc tenetur facere naturaliter & de iure naturæ: & qui facit secundum suam naturam facit id quod debet: & qui facit id quod debet excusatus est. Neque intellectus potest in hoc errare: postquam credit illud & affirmat quod est sibi maximum bonum & oppositum eius est priuatio sui boni: quia tunc facit maximum bonum sibi ipsi: & suæ voluntati. Et hoc tenetur facere: quia intellectus factus est & datus homini ad ipsius vtilitatem & non contra se. Et quia melius est homini sine comparatione affirmare & credere partem quæ est pro seipso & pro bono suo: quàm affirmare oppositum: quia hoc tenetur facere: quia quælibet res tenetur facere quod est melius pro se: & sufficit homini ad videndum & ad cognoscendum certitudinaliter quod affirmare & credere debet licet non intelligit quomodo est. Si enim homo affirmet & credat partem oppositam quæ est priuatio sui boni tunc recipit in seipso inimicum suum: & illud quod intra se est expellit & fugat amicum suum & illud quod est pro se: & ideo est peruersus valde & maximus inimicus: & aduersarius suiipsius & nocens sibiipsi & nulli proficiens: & sic est reprehensibilis & ab omni creatura merito condemnatur. Et ideo est stultissimus & sine sensu. Et istud est certissimum signum & argumentum: quod si aliquis homo ita faciat: & nolit credere & affirmare quod melius est pro se: quod ipse possidetur ab inimico suo mortali: qui dominatur intellectui suo: & tenet ipsum ligatum & vinculatum & non possit vti ipso intellectu nec officio eius affirmãdo & credendo ad suam vtilitatem: sed ad suum damnũ & contra seipsum & contra totum ordinem vniuersi & omnium creaturarum. Et talis homo est sicut ille qui habet stomachum corruptum plenum malis humoribus qui non potest recipere aliquem cibum bonum sed statim euomit. Sic talis intellectus & talis hominis voluntas: non potest recipere illud quod est bonum & melius credendo: quia est corruptio in eis. Ecce igitur conclusio: ars & regula ac debitum affirmandi & negandi in his quæ pertinent ad hominem inquantum homo est cui concordet tota natura.

Homo tenetur credere id quod est sibi magis vtile etiã si non intelligit quomodo est.

Qui non vult credere: quod melius est pro se possidetur ab inimico suo.

TITVLVS LXVIII.

Sequitur modus & practica vtendi prædicta arte regulæ qua probatur quod tota fides christiana est affirmanda & credenda: & quod omnis homo de iure naturæ tenetur credere: & obligatur eam tenere & affirmare.

VT autem prædicta magis elucescant: declaremus per practicam & per exempla. Modus autem exercendi est iste: quod si alicui proponatur aliquid ad affirmandum vel negandum: quod possit intelligi per rationem: statim debet accipere eius oppositum contradictorium & facere duas partes oppositas: quas impossibile est simul esse veras nec falsas: sed de necessitate oportet solum vnam partem esse veram & aliam falsam: & tunc si vult cognoscere: quam partem tenetur & debet affirmare & credere: cum tantum possibile est vnam partem esse veram: debet comparare ambas partes inter se: & postea ad hominem & ex ista comparatione videbit quæ pars est magis amabilis: & desiderabilis de se: & quæ pars magis cum eo: & cum maiori esse & maiori bono. Et dum comparabit ambas partes ad hominem videbit quæ illarum partium est bonum hominis, vel quæ est priuatio boni hominis vel quæ erit ad maius bonum hominis. scil. ad maius gaudium consolationem & securitatem: & sic de aliis. & sic statim apparebit quæ pars est pro homine: & quæ est contra hominem: vel quæ est magis pro homine: & tunc facto isto discursu: statim debet affirmare & credere illam partem quæ est pro homine: vel quæ magis est pro homine. Vel quæ est contra hominem: & quæ minus pro homine negare & refutare. Quia postquam vna sola possit affirmari & credi: & non simul ambæ: debet illa affirmari & credi quæ est pro homine: & non illa quæ est contra hominem: vt verbi gratia. Illa proponatur Deus est. Fiant statim duæ partes oppositæ: scilicet Deum esse: & Deum non esse. & comparentur istæ duæ partes inter se: & videamus quæ conuenit cum esse & cum bono & cum maiori esse: & quæ non. Ista pars Deum esse: quæ ponit infinitum esse: & infinitum bonum: quo maius cogitari non potest: quia Deum esse significat hoc: & alia opposita. scil. Deum non esse priuatur infinito esse & infinito bono. Maxima ergo differentia

Quod Deũ esse est credendum.

rentia est inter infinitum esse & infinitum bonum & inter infinitum malum. Vlterius videamus quæ istarum est ad bonum hominis : vel Deum esse vel Deum non esse. Nonne ista pars Deum esse. Quia ex ista parte Deum esse:sequitur maximum bonum homini,scilicet, gaudium:consolatio:spes ; & fiducia. Et sic melius est homini Deum esse quam Deum non esse : quia ex ista parte Deum esse, sequitur maximum bonum homini. s. gaudium : consolatio:spes:& fiducia. Et sic melius est homini Deum esse quam Deum non esse : quia ex ista parte Deum non esse : malum & non bonum sequitur homini. Ergo homo tenetur de iure naturæ affirmare & credere istam partem : Deus est : & recipere in seipso tanquam magis amabilem & desiderabilem in se & meliorem & vtiliorem sibi & non aliam nullo modo amabilem : nec desiderabilem in se nec bonam nec vtilem homini : immo priuantem bonum suum : ideo odibilem. Aliter vteretur homo intellectu suo ad malum suum & contra seipsum quod non conuenit homini inquantum homo est.Quale enim bonum poterit sibi dare ista Deus non est. Qualis fructus potest sequi ex ista. Et quare homo vult se iungere parti sterili & sine fructu : quæ priuat suum bonum. Quare vult illi dare locum in corde suo:& dare sibi fidem.Nonne melius est se iungere & habere fidem cum parte fructuosa quæ ponit suum bonum.Nonne melius est sibi dare locum & fidem suam. Si enim homo societ se cum ista parte Deus est:& recipit eam in intellectu suo credendo affirmando & adhærendo : vt plantet eam in se:ecce quanta bona sequuntur ex hoc. Nam intellectus efficitur exaltatus ac nobilior : excellentior:& dignior & recipit magnum incrementum & ascensum perfectiorem: & vadit de non esse ad esse eo quod coniungit se cum parte magis amabili : & quæ magis conuenit cum esse & cum bono : & recipit influentiam ab eo : quia intellectus efficitur illius nobilitatis & dignitatis & perfectionis quale est illud quod credit. Ideo debet se totum dare parti nobiliori & perfectiori. Si autem societ se cum parte opposita quæ est:Deum non esse tunc intellectus efficitur prauus & tendit ad nihil & ad non esse & ad mala infinita. Quare concluditur quod homo de iure naturæ tenetur & obligatur affirmare istam partem : Deus est : & aliam partem ei oppositam negare &

refutare Deus non eſt. Et hoc dicitur omnis creatura homini quod hoc debet facere. Sed vlterius ſequitur quod verum eſt: Deum eſſe: quia poſtquam homo de iure naturæ tenetur & obligatur hoc credere & affirmare:& natura non mentitur : ergo ſequitur quod hoc eſt affirmabile & credibile & verum quia homo non obligatur naturaliter ad falſum:ſed obligatur naturaliter ad verum : ergo ſequitur Deum eſſe. Secundo concluditur quod hoc eſt verum:ex tali debito naturæ:quia in natura nullum falſum eſt:nec eſt obligatio naturalis ad falſum. Ecce ergo modum & practicam trahendi homines non credentes ad credendum & ad affirmandum illa quæ non intelligunt per rationem:& per iſtum modum intellectus roboratur & confortatur vt firmius credat.

TITVLVS LXIX.

Aliud exemplum de vnitate Dei.

T.lxvij. Tantum vnum eſſe Deũ eſt credendum. T.lxvij.

VLterius vnde magis ars videatur, ponatur exemplum. Si enim tantum vnus Deus ſtatim fiant duæ partes vt dictum eſt & ſunt iſtæ: Deum eſſe tantum vnum & Deum non eſſe tantum vnum : ſed plures de neceſſitate ergo earum vna eſt vera tantum & non ambæ. Vt ergo cognoſcamus quam partem debeamus affirmare & credere: comparemus iſtam partem Deus eſt tantum vnus ad aliam ſibi oppoſitam : & poſtea ad hominem & tandem proceſſum faciamus ſicut in alio exemplo. Vnde ſtatim apparebit quod iſta:Deus tantum eſt vnus : eſt magis amabilis quam iſta plures dij ſunt: quia iſta magis conuenit cum bono hominis. Nam vide quanta mala ſequerentur ad iſtam : plures ſunt dij ſeparati & diuiſi inter ſe:per voluntatem & ſubſtantiam poteſtatem & ſapientiam. Nam ſi ſint plures : quilibet habebit ſuam propriã voluntatẽ & per conſequens poterit eſſe diuiſio & diſcordia inter eos & quilibet diligeret honorem proprium : tunc homo eſſet in magna tribulatione & pœna : immo totum vniuerſum deſtrueretur ex eorum diſcordia & etiam homo nunquam eſſet ſecurus neque in quiete : nec pace immo natura non poſſet pati duos Dominos nec duos Deos:ſed ſi tantum eſt vnus Dominus & Deus : vitantur multa mala & ſequuntur infinita bona. Et ſic bonum eſt homini eſſe tantum

tantum vnum Deum & Dominum. Et esse plures Deos seu Dominos & valde malum immo pessimum homini & est contra hominem. Et ideo homo debet credere & affirmare istam partem: scilicet esse vnum & singularem Dominum & Deum & debet negare aliam partē. Tunc vlterius sequitur quod verum est quod est tantum vnus solus Dominus & Deus ex obligatione: vt supra in prædicto exemplo.

TITVLVS LXX.

De productione diuina inter se.

ITem si proponatur vltra hoc si Deus produxit filium: de natura sua sibi summe æqualem vel si in Deo non est productio de propria substantia & natura. Certe magis est amabile Deum esse productum de sua substantia quam sterilem & non productum: quia homini est magis desiderabile: quod Deus suus est tantæ potentiæ & virtutis: quod ipse possit Deum producere de seipso quam quod non posset. Etiam quia ex hoc quod Deus produxit ex se Deum & filium. In hoc arguitur maxima communicatio: & ex hoc homo capit quandam fiduciam de cōmunicabilitate Dei: quia Deus totam suam substantiam potentiam & sapientiam: communicat vni alteri. Si autem non communicaret: non esset ita bonus nec summe communicatiuus: sed multo melius est Deum habere se summe cōmunicatiuum quā eius oppositum. Vnde ex hoc potest homini surgere gaudium & solamen magnum erga Deum si totum cōmunicat quicquid habet: & quod nihi retinet quod non communicat. Sed ex parte opposita scilicet quod in Deo nulla est productio de sua propria natura nullum bonum sequitur homini & etiam est iocundius Deum credere fecundum & non sterilem quia qui credit oppositum diminuit Deum: & per consequens bonum hominis. Qui autem affirmat Deum habere filium de sua propria natura generatum dat Deo esse summum bonum: & per consequens affirmat bonum hominis. Quare sequitur quod homo tenetur affirmare & credere in Deo esse plenam productionem de sua natura & negare oppositum: quia prima pars est ad bonum hominis: & secunda pars ad malum hominis: quia diminuit bonum hominis: quia quantum bonum sequitur homini de vno

tantum malum ſequitur ei ex eius oppoſito: quia priuat totum bonum hominis.

TITVLVS LXXI.

De omnipotentia: ſapientia & bonitate Dei.

ITem bonum eſt homini habere Deum omnipotentem ſumme ſapientem: & ſumme bonum: & oppoſitum eſſet malum hominis. ſcil. non habere Deum omnipotentem neque ſumme ſapientem: neque ſumme bonum. Et etiam conuenit homini habere Deum ita potentem: ita ſapientem: ita bonum quo cogitari non poterit vltra & oppoſitum eius eſt totum malum hominis. Quare ſequitur quod homo debet affirmare & credere illud quod Deo magis conuenit & ſibi inquantum homo eſt. Et hoc eſt totum illud quod magis cadit ad eſſe quam ad non eſſe.

TITVLVS LXXII.

De veritate Dei & fidelitate & aliis proprietatibus.

ITem bonum eſt homini habere Deum veracem: ac ſumme veracem & ſumme fidelem: ſumme benignũ: ſumme pium: & ſumme clementem & miſericordem: & oppoſitum eius eſt malum hominis: ergo homo tenetur affirmare & credere Deum veracem: fidelem, &c. & etiam negare oppoſitum: quia tenetur facere bonum ſuum & non malum ſuum.

TITVLVS LXXIII.

De creatione.

QVia bonum eſt homini habere Deum ita potentem quod omnia creauit ex nihilo: cœlum: terram: mare & omnia in eis contenta: & oppoſitum eius eſt malum hominis vel eſt non bonum homini: eſt etiam bonum homini quod de nihilo fuit creatus: & melius quam ſi eſſet factus de aliquo quoniam ex hoc oritur maior confidentia: maior ſpes & ſecuritas quia ſi Deus potuit eum facere talem ex nihilo etiam poteſt eum reſuſcitare & reſtaurare quando in aliquid quaſi nihil redigitur & poterit eum exaltare & facere eum multo maiorem. Si autem Deus feciſſet hominem de aliquo: homo

homo non haberet tantam ſpem de ſua potentia ſicut modo habet: quia maior eſt potentia ad creandum quã ad faciendum ſine etiam comparatione. Debet igitur homo affirmare potius illud quod eſt ad totum bonum eius quam contrarium eius, & quod eſt ad totum malum eius. Et vltimo ſequitur tunc quod verum eſt quod Deus creauit omnia ex nihilo: & quod homo eſt ex nihilo creatus: eo modo quo iam dictum eſt.

TITVLVS LXXIV.

De Incarnatione.

PRæterea melius eſt homini quod Deus ſit homo factus & humanitas vnita ſit deitati in vna perſona quam eius oppoſitum: immo hæc vnio eſt ſumma perfectio: ſumma nobilitas: ſumma dignitas: & ſumma exaltatio: ac ſummum bonum hominis: & maius quod poſſit eſſe. Ergo qui affirmat & credit quod nunquam Deus fiet homo nec poſſit fieri: amouet inquantum in eo eſt ſummam & maximam perfectionem hominis: & priuat humanam naturam tanto bono ergo talis eſt inimicus hominis inquantum homo eſt & humanæ naturæ: & eſt contra hominem. Ergo melius eſt homini affirmare & credere quod Deus factus ſit homo: quam eius oppoſitum.

TITVLVS LXXV.

De conceptione Filij Dei & humana natura.

ITem melius eſt homini & dignius affirmare & credere quod ille homo cuius dignitas vnita eſt deitati ſit conceptus de Spiritu-ſancto quam de ſemine virili: & ſine carnali concupiſcentia: & melius & dignius eſt credere quod ſit natus de Virgine quam de muliere corrupta: quia in omnibus his nobilitatur humana natura: quia cum ille homo ſit nobilior & excellentior omnibus hominibus: nec poſſit eſſe nobilior: nec magis exaltatus: melius eſt & dignius: vt habeat omnem nobilitatem & dignitatem ex parte ſuæ conceptionis & natiuitatis & melius & dignius eſt credere hoc quam eius oppoſitum: quia hoc ponit nobilitatem in humana natura. ſcil. quod habet talem hominem: & oppoſitum poneret indignitatem & ignobilitatem in natura

humana : & etiam hoc eſt ſumme amabile & deſiderabile homini inquantum homo eſt quod humana natura intantum ſit dilecta Deo : quod ipſe Deus dignatus eſt eſſe homo : & hoc eſt per homine : aliud vero contra hominem.

TITVLVS LXXVI.

De Reſurrectione mortuorum.

VLterius melius eſt homini affirmare & credere Reſurrectionem mortuorum in corpore & anima : quam eius oppoſitum & quod tota natura humana reſurget à mortuis : & mutabitur in immortalitatem: quoniam affirmare & credere hoc : ponit hominem & naturam humanam in maximo gaudio:ſpe & fiducia:ac conſolatione magna & dignitate : exaltatione & ornatu:quod bonum exaltat eum ſuper omnia alia animalia. Credere autem & affirmare oppoſitum : nullum bonum ponit in natura humana : immo omne bonum remouet & priuat. Ergo ille qui affirmat & credit oppoſitum eſt contra hominem & eſt inimicus hominis inquantum homo eſt : & per conſequens eſt contra ſeipſum. Vnde etiam ſummè amabile eſt vt homo credat ſe & totam naturam humanam in futuro debere reſurgere & oppoſitum eius eſt valde odibile & triſtabile. Item melius & iocundius eſt homini credere quod iam aliquis reſurrexit à mortuis ad vitam immortalem : quam quod nullus reſurrexiſſet : quia hoc ponit hominem in maiori fiducia & ſpe & conſolatione futuræ Reſurrectionis.Si autem adhuc nullus reſurrexiſſet non eſſet tantà ſpes aut tanta ſecuritas in homine de futura reſurrectione. Si autem aliquis credat futuram reſurrectionem generalem : & non credet aliquem reſurrexiſſe : minorem habebit ſpem & confidentiam de hoc quod ipſemet reſurget : ille autem qui vtrumque credit : habet maiorem ſpem & confidentiam: ergo hoc eſt homini melius credere quam eius oppoſitum.

TITVLVS LXXVII.

De Ascensione ad cœlos.

PRæterea melius est affirmare & credere : quod iam aliquis homo ascendit ad cœlos quam eius oppositum:quia ex hoc sequitur maxima spes consolatio & & securitas ac gaudium humanæ naturæ : ac etiam ponit maximam dignitatem & exaltationem in humana natura : & maximum desiderium eundi ad cœlum & relinquendi terram. Oppositum autem credere nullum bonum facit homini.

TITVLVS LXXVIII.

De iudicio vniuersali.

ITem melius est homini credere & affirmare : quod iudicium fiet vniuersale in quo omnes homines recipient à Deo suam vltimam mercedem secundum opera sua quam credere eius oppositum : quoniam ex hoc homines inducentur ad operandum bonum : & ad meliorandum opera sua vt remunerentur: & ad fugiendum mala opera ne puniantur aut condemnentur. Item est necessarium homini credere & affirmare si vult esse bonus : & conuenit ratione liberi arbitrij homini quod cum homo per liberum arbitrium posset facere bonum seu malum & non compellitur ab aliquo : & tamen tenetur esse bonus & non malus. Summè vtile est & necessarium homini credere & affirmare futurum esse iudicium : in quo vnusquisque recipiet secundum quod gessit in corpore summum bonum vel summum malum: summam gloriam vel summam confusionem: si autem non credit tunc non conabitur ad bonum : immo viuet secundum carnem vt brutum : & insequetur concupiscentias carnales & delectationes carnis.

TITVLVS LXXIX.

De immortalitate animæ.

ITem melius est homini credere & affirmare quod homo animam habeat immortalem : quam eius oppositum : quoniam hæc est magna exaltatio & dignitas & bonum humanæ naturæ & per hoc magis separa-

tur à bestijs & appropinquat Deo & generatur in homine magnum gaudium magna spes & fiducia. Ista enim credulitas sine comparatione est multo melior quam credere animæ immortalitatem: quia si credat mortalitatem ipsius animæ: quid importat gaudij seu consolationis? nulla autem consolatio potest esse in illo: sed tristitia & desolatio. Sed quia homo tenetur credere illa: per quæ in ipso maius generatur gaudium seu consolatio & spes: nam habere spē est magna consolatio & magnum bonum: habere eius oppositum est magnum malum & desperatio. Et sic qui non vult credere illa per quæ generatur in homine magna consolatio & spes facit contra seipsum & contra hominem inquantum homo est & est causa suæ desperationis.

TITVLVS LXXX.

Conclusio de omnibus istis de fide christiana.

QVia ergo quicquid continetur in fide christiana est magis amabile & desiderabile homini inquantum homo est quam eius oppositum: vt nihil est magis amabile & desiderabile: quam illud quod conuenit cum bono hominis & cum esse. Sed fides christiana magis conuenit cum bono hominis & cum esse perpetuo: ergo ipsa magis est desiderabilis quam eius oppositum. Item ex crudelitate fidei christianæ: sequuntur infinita bona & gaudia hominis inquantum homo est. scil. eum esse creatum ad imaginem sui creatoris Deum esse hominē propter ipsum hominem: debere resurgere cum eodem corpore glorificato: ipsum debere perfrui æterna gloria: & similia quæ generant in homine maxima gaudia. Oppositum vero eius nullum eorum generat: sed priuatio totius boni sui. Sequitur exinde: quod quilibet homo tenetur de iure naturæ credere fidem christianam & negare eius oppositum: quia eum oportet audita & intellecta fide christiana: eam affirmare vel negare: & eius oppositum credere vel refutare. Postquā ergo est melius homini credere fidem Christianam quā oppositum eius sequitur quod etiam tenetur potius credere & affirmare illud quod est ei melius quia ipse non debet vti suo intellectu ad ipsius malum & tristitiā: sed ad gaudium & consolationem & ad bonum ipsius: sicut faciunt aliæ creaturæ. Aliter sequeretur quod homo

homo esset deuiatus & alienatus à seipso:& à ratione & ab ordine omnium creaturarũ:nec facit vt homo:immo contra hominem inquantum homo est:& ad suum malũ damnum:& non ad suam perfectionẽ & ad suum bonũ. Et quia homo inquantũ homo non est contra hominẽ: sequitur quod qui non vult affirmare & credere fidem christianam : quod ille habet aliquid intra se quod est contra hominem & inimicatur homini & destruit bonum hominis inquantum homo est. Vlterius sequitur quod fides christiana nullo modo est contra naturam : immo pro natura & pro bono naturæ ad complementum naturæ & ad eius perfectionem : quia est ad exaltationem & dignificationem naturæ humanæ : propter quam omnes aliæ naturæ sunt factæ & cui omnes aliæ naturæ seruiunt : & per consequens oppositum fidei est contra naturam & pro malo naturæ : quia vilificat ac destruit naturam humanam quantum in eo est : & per consequens omnes alias creaturas inferiores : quia vt dictum est omnes aliæ creaturæ sunt factæ propter hominem : nam qui nocet Domino nocet omnibus subditis Domini. Vlterius sequitur quod qui credit & affirmat fidem christianam nullo modo est increpabilis neque Deo neque ab aliqua creatura : quia credit quod melius est pro humana natura. Et licet quod fides christiana non esset vera quod est impossibile excusatus esset coram Deo & omnibus creaturis : quia affirmat & credit partem meliorem & magis amabilem & quæ magis est pro bono vtilitate & perfectione hominis inquãtum homo est : & hoc tenetur facere : hoc enim clamat omnis creatura : & qui facit quod debet est excusatus in omnibus:& qui facit oppositum ille increpandus est & culpa dignus à Deo & à natura & ab omni creatura : & nullam habet excusationem : quia relinquit quod bonum est & eligit malum & partem magis odibilem neque vtilem.

TITVLVS LXXXI.

Alia confirmatio ad debitum.

ITem etiam quod non solum fides Christiana est magis amabilis & desiderabilis quam eius oppositum:sed etiam est publicata prædicata annunciata præconizata per orbem vniuersum : per homines etiam sanctissimos

omnis nationis etiam credere nolentibus sunt damnationes æternæ pronosticatæ. Et credentibus æterna præmia sunt promissa. Etiam pro confirmatione & veritate fidei Christianæ quam plures mortui & martyrisati sũt voluntariè. Oppositum vero fidei non est prædicatum neque annunciatum per vniuersum orbem cum comminatione pœnæ æternæ: neque cum promissione vitæ æternæ:neque etiam pro sustinendo oppositum fidei mortui sunt plures & deuoti viri. Etiam in ipsa vixerunt infiniti homines: nobiles & magnates laudabiliter & mãsuetè vsque in finem. Omnia ergo ista & plura alia reddunt homines non credentes neque affirmantes fidem Christianam inexcusabiles & culpabiles, & vigorant & confirmant credentes, & faciunt eos stabiles in fide & omnino excusabiles. Tutum est ergo, securum stare in fide tam rationabili in qua homo credit suam perfectionem & bonum: ad quod est factus à Deo & ordinatus. Ecce ergo qualis cognitio generatur in nobis dum comparamus hominem ad alias res inferiores per conueniẽtiam & differentiam: quoniam ex hoc magis cognoscimus nosmetipsos: ac nostram naturam ac debitum & obligationem: & sic generatur scientia de homine inquantum homo est.

TITVLVS LXXXII.

De comparatione hominis ad alias res prout homo est, & penes differentiam liberi arbitrij per quod fit cognitio certissima de homine, & operibus eius quæ immediatè ducunt hominem in cognitionem Dei.

QVoniam autem cognitio de Deo quæ oritur ex propria natura est nobis certior,& magis familiaris, & placens ideo quantum possumus laborare debemus, vt cognoscamus naturam hominis: & per nostram naturam quam intra nos habemus cognoscamus Deum & omnia de Deo:quia tunc cognitio est nobis valde propinqua cum est intra nos. Quamuis autem multis modis per comparationem hominis ad tres gradus inferiores cognouerimus Deũ esse,& suas proprietates:tamẽ adhuc restat alius modus valde securus & grossus: & qui ab omnibus potest videri faciliter per quem nascitur cognitio de homine, & de operibus eius quæ vltra ducit in cognitionem Dei certissimam. Iste autem modus est per

per differentiam liberi arbitrij. Vnde autem omnes res trium graduum inferiorum carent libero arbitrio. Ideo operantur sua opera non liberè & voluntariè: sed ex necessitate naturæ vel ex impetu: nec habent potestatem, & dominium suarum operationum: nec cognoscunt sua opera: neque iudicant de suis operibus: nec sciunt quid faciunt: & hoc est quia non habent liberum arbitrium: sed homo qui est in quarto gradu propter hoc quia habet liberum arbitrium: ideo est Dominus suarum operationum. Ideo operatur liber & sicut Dominus, & non ex necessitate, & potest iudicare de suis operibus & deliberare antequam faciat. Ista ergo est generalis differentia hominis ex vna parte & omnium aliarum rerum & operationum illarum ex parte altera: quia homo inquantum homo operatur ex libero arbitrio: sed aliæ res operantur ex necessitate. Exinde sequitur quod operationes hominis inquantum hominis multum differunt ab operationibus aliarum rerum: & sunt alterius conditionis & alterius naturæ. Nam opera hominum sunt dignissima & nobilissima de sua natura eo quia sũt facta cum deliberatione & libertate voluntatis: quæ non capit æstimationẽ: & excedunt in dignitate sine mensura opera aliarum rerũ. Item propter istam differentiam sequitur quod opera hominis dicũtur sua: quia sunt sua potestate facta: sed opera aliarum rerum nõ sunt ipsarum rerũ quę operãtur: quia potius agũtur quã agunt. Itẽ sequitur ex hoc quod opera hominis imputãtur homini: sed opera aliarum rerum non imputantur eis. Item ex ista differentia sequitur quod opera hominis inquantũ homo est sunt laudabilia & honorabiliora vel vituperabilia approbabilia vel reprobabilia: & sunt remunerabilia & punibilia. Et ideo iudicabilia & examinabilia. Vnde in homine remanet aliquod quod non est opus: sed sequitur ad opus: & hoc est meritum vel demeritum seu culpa. Ita quod ipsa opera postquam sunt facta relinquunt in homine meritum vel culpam & hoc est ideo quia operatur cum libertate ac ratione vel voluntate. Sed opera aliarum rerum non habent tales proprietates eo quia non sunt tales: & ideo opera hominis ordinant hominem vestiunt ac ornant vel maculant & vitiant hominem propter illud quod remanet ex ipsis. Vlterius quia homo bene potest operari vel male: & hoc voluntariè: & ex hoc generatur & remanet in homine culpa seu

Homo est Dominus suarum operationum.

Opera hominis dicuntur sua.

Imputãtur sibi.

Sũt laudabilia.

Et sunt culpabilia.

Eis debetur naturaliter præmiũ.

seu præmium. Ideo vltra opera hominis debetur de iure naturæ aliquod scilicet præmium vel pœna quod non debetur operibus aliarum rerum. Vnde homo tenetur operari inquantum poterit: quia non debet esse otiosus: quia debet implere mundum suis operibus: sicut aliæ res continue & incessanter operantur & non sunt otiosæ: & tenetur melius operari quo poterit sicut faciunt aliæ res. Nam ex hoc decoratur vniuersum & totus ordo creaturarum: quia non propter hoc habet libertatem. scil. vt non operetur: sed vt non male operetur: quia si ad hoc haberet liberum arbitrium vt male operaretur tunc haberet illud ad suum malum damnum & perditionem quod absurdum & cogitare in homine: cum aliæ res id quod habent non habent ad suum damnum & malum: sed earum perfectionem: sed habet liberum arbitrium vt continue & incessanter bene operetur sicut aliæ res: & quod ex illo libero arbitrio consequantur præmia & retributiones quæ in aliis rebus non possunt sequi: quia non operantur ex libertate: nam si homo non operetur otiosus est & non operatur ad quod ordinatus est: & si male operatur tunc non operatur sicut aliæ res inferiores quæ operantur ex necessitate. Et si homo tunc facit & operatur mala tunc vult mala operari, & non bona: cum poterit ita bene bona facere sicut cæteræ res faciunt bona: & ergo ipse solus destruit ordinem creaturarum vt lædit propriam naturam & diminuit bonum proprium & corrumpit seipsum: & ipse perturbat armoniam totius vniuersi cuius ipse principalior pars extitit. Et ergo de iure naturali debetur sibi vituperium & confusio & si facit id quod debet tunc ornat & decorat ordinem vniuersi: & meretur habere præmium & honorem. Et sic sunt quatuor quæ sequuntur ad opera hominis de natura sua & non ad alia opera aliarum rerum. s. meritum & culpa pœna & gloria: & est tanta obligatio vnius ad alterum quod vnum non potest sine altero esse: neque possunt separari: quia primo ad opera hominis postquam sunt facta: sequitur vel culpa vel meritum: & postea ad culpam requiritur pœna: & ad meritum præmium. Recolligendo igitur omnia opera hominis inquantum homo est: inueniuntur tales proprietates inseparabiles vltra opera aliarum rerum. scil. quod dicuntur sua & imputantur homini: & ex eis nascitur meritum

Non habet li. arbi. vt nō male operetur.

Quatuor naturaliter sequuntur ad opera hominis.

tum vel culpa : & ideo eis debetur pœna vel præmium. Et propterea ſunt laudabilia vel vituperabilia : præmiabilia vel punibilia : & ſi ſunt bene facta ſunt honorabilia : vel digniſſima : & ſi ſunt male facta tunc ſunt vituperabilia & reprehenſibilia : & vel decorant vniuerſum : vel deturpant. Et omnes iſtas conditiones habet ex ſua radice : ſcilicet quia ſunt voluntariè & ex libertate facta. Ecce qualiter ex comparatione hominis ad alias res penes differentiam liberi arbitrij generatur & naſcitur magna cognitio & ſcientia de homine inquantum homo eſt : & ex operibus eius. Quæ vlterius inducet nos ad magnam Dei notitiam & cognitionem infallibilem.

TITVLVS LXXXIII.

Hoc oſtenditur qualiter cognitio nunc habita de homine & operibus eius ducit nos, & faciat aſcendere in Dei cognitionem & ſuarum proprietatum.

QVoniam autem homo inquantum homo eſt talis naturæ quod facit opera ſua talia ad quæ de natura ſua ſequitur meritum vel demeritum : & per conſequens debetur eis præmium vel pœna: & dicuntur præmialia vel punibilia : & per conſequens etiam iudicabilia vel examinabilia. Et quia homo non poteſt remunerare inquantum homo eſt & cum opera hominis requirãt hoc Ideò neceſſe eſt quod ſit aliquis ſupra hominem maior : qui poſſit hoc remunerare vel punire & correſpondere ſibi ſecundum opera ſua. Si enim non eſſet aliquis qui poſſet hoc facere ſequeretur quod homo eſſet fruſtra & in vanum:quia opera eius eſſent fruſtra : quia vltra alia opera aliarum rerum ſunt præmialia & punibilia : & ſi nullus ſit qui correſpondeat operibus ſuis præmiando : ſequitur quod totum vniuerſum eſt fruſtra & inordinatum : quia omnia inferiora ſeruiunt homini : & ſunt propter hominem : & homo eſt pars principalis vniuerſi. Et ſi homo eſt fruſtra : ſequitur quod totum reſiduum eſt fruſtra. Et tamen videmus ad ſenſum quod omnia inferiora vſque ad hominem ſunt ordinata : & tamen homo non ordinauit illa. Sequitur ergo quod etiam homo erit ordinatus.Et etiã ſequitur quod aliquis reſpondebit homini ſecundum eius naturam. Aliter eſſet dare vacuum in vniuerſo : & maximum:

Quod ſit aliquis præmiator vel punitor operum hominis.

maximum: immo totum erit vacuum: quia opera hominis sunt vacua: quia de natura sua sunt capacia præmij vel punitionis. Et si eis hoc non detur tunc manebunt vacua: & tamen vacuum esse in natura est impossibile: etiam in minimis rebus: quia citius cœlum descenderet antequam hoc permitteret. Ex quo ergò in minimis rebus natura non patitur: quomodò in maximis patietur sicut sunt opera hominis inquantum homo est. Vndè videmus quod in natura cuilibet rei correspondet quod sibi proprium est & proportionabile ac debitum: quia nihil remanet vacuum: sed cuilibet rei correspondet secundum suam naturam illud quod exigit. Vt verbi gratia: Rebus visibilibus correspondet oculus ad videndum: rebus audibilibus auris ad audiendum: rebus intelligibilibus: intellectus: & sic de aliis: & hoc est vt omnia ista non fiant frustra talia. Quare ergò non similiter correspondet rebus præmiabilibus præmiator ad præmiandum: & punitor ad puniendum: & rebus iudicabilibus iudex ad iudicandum, Et hoc vt merita & demerita non sint frustra nec in vacuum talia: hoc non potest pati ordo vniuersi. Ergò necessario correspondebit homini iuxta opera sua aliquis præmiator seu punitor maior homine. Item quia opera hominis imputantur homini: & ideò si male egit ipse est in culpa illius mali: & iam est in eo culpa: ergò in culpa est homo quando male operatur: & quando facit, quod non debet facere sibi totum imputandum est: quia potestatem faciendi habet & non faciendi. Ergò postquam est in culpa alicui fit offensa: alicui fit iniuria quæ est in natura. Ergò homo statim alicui obligatur: dum est in culpa ligatus debitor fit: quia culpa inquantum culpa obligat hominem de natura sua ad pœnam & facit hominem debitorem naturaliter. Et tot quot sunt culpæ: tot fiunt obligationes ad pœnam: & hoc impossibile est aliter esse. Ergò de iure naturæ remanet obligatus ad pœnam propter culpam. Sequitur ergò quod aliquis est superior homine cui est obligatus homo propter culpam: & etiam cum culpa non possit remoueri nisi per veniam vel per solutionem pœnæ, Et cum homo non possit sibimet dare veniam de sua culpa: nec soluere neque remittere debitum proprium sequitur quod aliquis est supra hominem qui potest hoc facere & dare vel remittere. Quia ergò necessario

Homini respondet aliquis præmiator.

culpa

culpa hominis arguit & concludit Deum esse : & similiter meritum hominis arguit Deum esse. Et ideò bonum argumentum potest formari ex isto : homo potest peccare : ergò Deus est. Similiter dicendo homo potest benè facere & habere meritum : ergò Deus est. Sic ergò opera hominis inquantum homo est:necessario concludunt aliquem esse maiorem supra hominem qui sit præmiator & punitor : remunerator & retributor.

TITVLVS LXXXIV.

Quod ex operibus hominis ostenditur quod ille qui est supra hominem præmiator & punitor : est summè potens : summè sapiens : summè iustus.

ET quia ad recte & debite remunerandum & addendum cuilibet operi quod secundum naturam suam ei debetur necesse est quod omnia opera præordinentur : examinentur : discutiantur : ac rectè iudicentur. Aliter esset magna inordinatio & confusio in vniuerso quod natura non patitur. Quia videmus quod nobilior anima est in corpore humano quàm in corpore asini:eo quia ei debetur meritum præmium : & remuneratio : & alteri non debetur. Et quia opera hominis sunt magis vel minus remunerabilia vel etiam magis vel minus punibilia : secundum quod cum complacentia maiori vel minori fuerint facta & secundum maiorem vel minorem cognitionem : & secundum quod fuerint magis vel minus bona : magis vel minus etiam mala. Ideò necesse est quod ille qui debet præmiare vel punire:cognoscat: discutiat & discernat omnia opera hominis & quòd ponderet & quod nullo modo possit falli : vt sic rectè & infallibiliter iudicet : & hoc quantum & quale : & vt omnia rectè & iustè iudicet : & omnia sint proportionata:& in natura nihil inordinatum sit:quod esset si quodlibet opus hominis non haberet quod ei deberetur. Et ideò necesse est quod aliquis sit qui habeat plenam & perfectam cognitionem de omnibus operibus humanis: & clarè & apertè videat.opera omnia totius humanæ naturæ. Similiter sciat & cognoscat omnes cogitationes & desideria hominum ac etiam verba & omnia interiora & exteriora : & quia opus hominis secundum intentionem facientis est magis vel minus præmiabile vel punibile : ideò necesse est vt ille qui debet esse præ-

Oportet præmiatorem habere omnium cognitionem.

miator vel punitor: perfectè & clarè cognoſcat omnes intentiones & voluntates occultas omnium hominum. Aliter impoſſibile eſſet: quod poſſet rectè remunerare ſeu punire aliquod hominis: quia totum oritur ex intentione & voluntate. Et iſta eſt radix & origo remunerationis & punitionis. Et quia iam omnes homines qui ſimul viuunt etiam ſimul operantur. Ideò neceſſe eſt quod ſimul & ſemel etiam videat omnia opera omnium hominum viuentium. Et ſimiliter etiam intentiones & voluntates & deſideria ac verba: & non ſolum omnium viuentium ſed omnium præteritorum. Quia neceſſe eſt quod nihil obliuiſcatur ſed omnia retineat in memoria: vt non ſit aliquod minimum opus quod non habeat quod ei debetur. Cogitemus & penſemus quãtum eſſet videre & cognoſcere opera cogitationes & voluntates atque deſideria vnius hominis: à principio ſuæ diſcretionis vſque ad finem vitæ ſuæ & plus duorum & adhuc plus trium vel quatuor: & quid tunc millium millium. Si ergò cogitemus & penſemus quot millium millia fuerunt hominum: & quot adhuc ſunt: & quot millia millium fuerunt cogitationes: tot millium & voluntates verba & opera & quid omnibus illis de iure debetur. Ecce poſſum concludere quod ſapientia & ſcientia illius qui eſt ſupra hominem neceſſe eſt quod non habeat menſuram & quod non habeat terminum. Eſt ergò ſumme ſapiens: ſumme ſciens: ſumme cognoſcens: ac ſumme & perfecte ac clariſſime omnia videns. Si ergò omnia nuda & aperta ſunt oculis eius: & nihil inuiſibile eſt in conſpectu eius. Eſt ergò iudex ſapientiſſimus: ſcientiſſimus: nullo modo fallibilis & ideò eſt eſſe: quia hoc arguunt & exigunt opera hominis de eorum natura inquantum homo eſt. Vide ergò ſcientiam Dei infinitam: latiſſimam & profundiſſimam: quia hoc requirunt opera hominis vt rectè & debite remuneretur aut puniatur.

Quod videat omnia opera hominum ſimul.

TITVLVS LXXXV.

Quod eſt etiam ſummè potens.

ET quia ad remunerandum & puniendum non ſufficit rectum iudicium, neque ſcientia aut ſapientia: immò etiam requiritur potentia: vt poſſit de factis dare & retribuere cuilibet quod ei debetur ac punire quodlibet

libet opus secundum suam exigentiam: & illud quod iustè est sententiatum possit etiam exequi. Et quia opera humanæ naturæ sunt quasi infinita: ideò requiritur infinita potentia ad remunerandum & ad puniendum: & etiam requirunt diuersas maiores & minores retributiones ac pœnas: secundum quod opera sunt magis bona vel magis mala. Ideò necesse est quod ille qui est supra hominem: non solum omnia videat & cognoscat & iudicet: sed etiam quod habeat plenissimam potestatem remunerandi & puniendi: vt sic nihil remaneat irremuneratum seu impunitum ex parte suæ impotentiæ: quia alias esset aliquod inordinatum & vacuum in vniuerso: quod est impossibile: vt superius probatum est. Est ergo summè potens remunerator & punitor: quia hoc exigunt opera hominis inquantum homo est cui nihil potest resistere.

TITVLVS LXXXVI.

Quod etiam est summè iustus.

QVia autem non sufficit habere scientiam & sapientiam ad rectè iudicandum & discernendum: ac habere potentiam nisi etiam habeat bonam voluntatem ad hoc rectè volendum. Et per consequens quod habeat summam & rectissimam iustitiam: vt sic velit iustissimè & æquissimè dare cuilibet quod suum est: & quod ei debetur per iustitiam: nec sit acceptor personarum sed retribuat & puniat secundum merita & demerita: vt nullum bonum relinquat non remuneratum neque nullum malum impunitum. Et ideò necesse est quod habeat iustitiam inflexibilem & inuariabilem: inconuertibilem & immutabilem: aliter ordo vniuersi periret: quod fieri non potest. Est ergò summè iustus remunerator & punitor. Recolligendo igitur omnia dicamus: quod homo inquantum homo habet liberum arbitrium: per quod facit opera meritoria seu demeritoria. Et ideò necesse est quod in natura sit aliquis præmiator vel punitor. Et etiam quod iudex sit summè sapiens: summè potens: summè iustus. Summè sapiens: vt per suam ignorantiam nihil maneat indiscussum. Summè potens vt per suam impotentiam nihil maneat irremuneratum seu impunitum. Summè iustus vt per suam voluntatem corruptam nihil maneat inde- *Titulus lxxxiij.*

terminatum. Sed totum quod libero arbitrio est commissum: perfectam & completam habeat recompensam: hoc autem clamat totum vniuersum : cuius homo principalior pars existit. Et etiam opera hominum hoc requirunt qui volunt habere debitum : scilicet pœnam vel præmium.

TITVLVS LXXXVII.

Quod necesse sit quod sit vnus præmiator & punitor & non plures nec nisi vnus iudex.

ET quia omnia opera hominis sunt remunerabilia seu punibilia : & hoc ex vna & eadem radice, scilicet quia procedunt ex libero arbitrio : quod est vnus & eiusdem naturæ in omnibus hominibus. Quia etiam omnia opera debent rectissimè remunarari seu puniri:& nullum debet relinqui : & si essent plures principales remuneratores & punitores seu iudices : esset inordinatio & confusio maxima in remunerando & puniendo : & opera hominis non possent rectè præmiari & puniri:nec examinari & iudicari. Vndè oporteret quod tantam potestatem haberet vnus sicut alter & tantam scientiam seu sapientiam : potestatem seu iustitiam ac voluntatem sicut alter : & quod vnus sciret alter sciret : & semper essent concordes : sed hoc non potest esse : quia hoc repugnat naturæ quod plures sint : quia si essent plures, & quilibet haberet potestatem distinctam ab alio : & scientiam & voluntatem : possent esse discordes. Et etiam esset superfluitas in natura : & sic opera humana non possent rectè seu debitè ordinari & iudicari. Sic ergò opera hominis inquantum homo est : requirunt & exigunt tantum vnum præmiatorem & punitorem ac iudicem : quia aliter esset impossibile quod haberent quod eis deberetur per iustitiam : & vniuersum esset inordinatum nec posset stare. Et etiam quia liberum arbitrium esset eiusdem & vnius naturæ in omnibus hominibus quod est radix & origo retributionis meriti & demeriti & quia requirunt tantum vnum & eundem retributorem ac iudicem & non plures.

TITVLVS

TITVLVS LXXXVIII.

Quod principalis remuneratio hominis inquantum homo: est intellectualis: spiritualis & inuisibilis & corporalis.

QVia autem opera hominis sunt remunerabilia & punibilia propter liberum arbitrium quod est causa & radix remunerationis ac punitionis. Et cum homo sit homo propter liberum arbitrium: & per hoc separatur à bestiis. Similiter cum liberum arbitrium sit intellectuale: spirituale & inuisibile: & nullo modo corporale: nec sensibile neque visibile: sequitur quod principalis remuneratio aut punitio hominis inquantum homo est: debet etiam esse intellectualis: spiritualis & inuisibilis: & nullo modo corporalis neque sensibilis neque visibilis quia remuneratio correspondet radici: quæ non est corporalis: postquam tota radix vndè oritur meritum est spiritualis: nec etiam remunerare debet esse corporale: quia nullum corporale potest comparari ad intellectuale & ad spirituale: neque etiam omnes res corporales possent satisfacere vni rei operatæ hominis inquantum homo est: si iustè debet remunerari. Si ergò opus hominis inquantum homo est: requirit remunerationem intellectualem & spiritualem: & similiter de punitione hominis inquantum homo est: quia sua principalis punitio est spiritualis: intellectualis & non corporalis. Quia remuneratio hominis debet recipi in homine: & esse in homine: & non extra hominem: ideò est necesse quod remuneratio hominis inquantum homo est recipiatur in libero arbitrio à quo oritur meritum & necesse est quod in libero arbitrio sit arbitrio capacitas præmij ad præmium: & ideò cum liberum arbitrium comprehendat voluntatem & intellectum sequitur quod principalis remuneratio hominis: inquantum homo est: est in ipsa voluntate & intellectu: & per consequens tota capacitas præmij principalis. Ergò totum quod debetur homini inquantum homo est: est ex suis operibus in bonum & remuneratio voluntatis & intellectus. Sequitur etiam quod principale bonum hominis inquantum homo est: est bonum intellectuale & voluntatis: & per consequens malum hominis inquantum homo est: est malum intellectus & voluntatis. Exindè sequitur quod diuitiæ & thesauri ho-

Hominis remuneratio est inuisibilis.

Remuneratio debet recipi in libero arbitrio.

minis inqúantum homo est : sunt intellectuales & inuisibiles per aliquem sensum corporalem Et etiam sequitur quod regnum hominis inquantum homo est : est etiam intellectuale & non corporale. Et quia liberum arbitrium abstinet vel abstrahit à loco & tempore: & non subiicitur eis de natura sua nec temporale nec locale sequitur etiam quod bonum hominis inquantum homo est : non est temporale neque locale : neque diuitiæ hominis sunt temporales neque locales : & ideò sunt extra tempus & extra locum, & ergo non fluunt à præsenti in futurum : neque prætereunt : sed semper manent in eodem statu : & ideò æternæ & immutabiles: ac incorruptibiles & fixæ. Et exindè sequitur quod bonum hominis inquantum homo est:non consistit in aliquo quod sit commune hominibus & bestiis : & ideò non consistit in aliqua re quæ potest videri oculis corporalibus neque audiri neque tangi neque odorari : neque gustari : neque etiam imaginari in aliqua re lata : longa seu profunda : nec extensa extensione corporali. Et per consequens bonum hominis non consistit in aliqua corporali delectatione. Et sicut dictum est de bono:ita similiter dicendum est de malo hominis inquantum homo est quod suum malum sit aliquod quod commune non sit cum bestiis. Et ideò malum hominis inquantum homo est : non consistit in aliqua re sensibili per aliquem sensum corporis : & per consequens non est in pœna corporali. Sic igitur concludendo dicamus : quod principalis remuneratio hominis & etiam punitio inquantum homo : est intellectualis : spiritualis & inuisibilis : nec per aliquem sensum corporalem apprehensibilis. Quia quale est liberum arbitrium : necesse est quod talis sit remuneratio : & talis punitio.

Regnum & diuitiæ hominis sunt spiritualia.

Non est temporale.

Bonum & malū hominis non consistit in aliquo communi cum bestiis.

TITVLVS LXXXIX.

Quod per prædicta omnis homo potest certitudinaliter cognoscere quam legem debeat tenere.

ET quia remuneratio principalis hominis inquantum homo est intellectualis : spiritualis & inuisibilis : & nullo modo corporalis neque visibilis, vt iam probatum est : sequitur necessario quod omnis lex seu secta quæ ponit principale bonum hominis & principalem remunerationem in rebus corporalibus visibilibus & sensibilibus

ſenſibilibus quod talis ſit mendoſa: falſa & deceptiua & quod illa eſt contra hominem inquantum homo eſt: & tales homines tenentes talem ſectam ſeu legem ſunt decepti,& quærũt vanitatem & mendacium:& omnes ſunt perditi: & quicunque inceperit talem legem: decipit ſeipſum: & fit deceptor aliorum. Et oppoſitum poſſumus concludere quod illa lex quæ ponit principale bonum hominis & principalem remunerationem eius in rebus intellectualibus & ſpiritualibus & inuiſibilibus ac æternis: & quæ magis elongantur à corporalibus rebus & à delectationibus corporalibus quod talis lex eſt ſanctiſſima ac ſaluberrima & talis eſt lex hominis inquantum homo eſt. Et ideò ſequitur quod omnes homines tenentes talem legem: ſunt in veritate & tendunt ad verum bonum: & ad veras diuitias & ad veros theſauros. Et ſequitur quod talis qui fundauit & inſtituit talẽ legem quod fuit verus: ſanctus:perfectus:ſine dolo & ſine fraude:diligens bonum hominis inquãtum homo eſt:& cognoſcens verum bonum hominis. Ex hoc ſequitur quod quilibet homo poteſt certitudinaliter cognoſcere quã legẽ debeat tenere & in qua debeat viuere.

TITVLVS XC.

Quod opera hominis Deus non ſtatim remunerat: neque punit ſed expectat. *Titulus xc.*

QVoniam autem ex libero arbitrio tanquam à radice oritur meritum vel culpa: & ex merito ſequitur præmium & ex culpa pœna:quia ſi tollis liberum arbitrium: etiam tollis culpam & præmium pœnam & meritum: nam totum bonum hominis in quantum homo eſt: eſt habere meritum: & totum malum hominis eſt habere culpam:& ex meritis ſuis naſcitur præmium: & ex culpa pœna: ideò quanto homo plura habet merita tanto etiam plura habet præmia: & ſuum bonum plus creſcit. Et ideò ſequitur: quod non ſtatim dum bonum opus eſt factum finali retributione remuneretur: quia tunc amplius homo non poſſet habere alia præmia ſeu merita: ſed eſſet finalis retributio: ſed quia homo poteſt continuè accumulare merita: debet expectari totalis remuneratio omnium meritorum vſque in finẽ: vt ſimul remuneretur de omnibus & totum præmium recipiat ſimul. Rurſus etiam ſi ſtatim homo

Non ſtatim punitur vel remuneratur homo.

dum habet culpam puniretur punitione finali : & pœna sibi debita & statim fieret executio & iudiciũ : iam esset totaliter condemnatus & perditus:& non posset amplius reparari neque restaurari. Et quia homo quandiu viuit est conuertibilis de malo in bonum : & de bono in malum ex parte liberi arbitrij & si male operatus est potest cognoscere culpam & malum suum : & reuocari ad bonum : & non est impossibile : ideò ipse est expectandus : si velit se ad bonum opus conuertere & relinquere viam malam. Et hanc expectationem requirit natura liberi arbitrij : non ex merito : quia ei non debetur ex merito nisi punitio : sed quia ex eo quod immutari potest & conuerti. Et ideò necesse est iudicem punitorem esse misericordem ad expectandum vt non statim iudicet ac puniat : ac finalem sententiam det : quia melius est hominem saluari quàm condemnari. Sic ergo natura hominis ex parte liberi arbitrij exigit talem remuneratorem & punitorem : qui neque statim remuneret neque puniat statim : sed semper respiciat ad bonum & ad melius hominis ipsius : & per consequens est summè misericors quia parcit & expectat hominem si velit suam malam vitam relinquere & facere bonum.

Peccator est expectandus.

Probat Deum esse misericordẽ

TITVLVS XCI.

Quod ex operibus hominis ostenditur duas esse principales ciuitates : & perpetuas habitationes hominum paradisum & infernum.

QVamuis autem homines sint eiusdem naturæ & conueniant in libero arbitrio:tamen quia liberum arbitrium potest tendere & ire per duas vias : & duo itinera contraria & opposita adinuicem quia potest ire per viam meriti operando bonum : & per viam culpæ male operando vel stare otiosè : & quia meritum & culpa sunt viæ repugnantes adinuicem : nec possunt simul esse in eodem. Et exinde sequitur quod homines possunt diuidi separari & esse contrarij ac inimici inter se quia quidam possunt ire per viam meriti : & quidam per viam culpæ Et quia non sunt nisi istæ duæ viæ in hominibus contrariæ · ideo tota natura humana non potest diuidi nisi in has duas partes contrarias:& in has congregationes. Et quia pars hominum quæ ambulat per viam culpæ & operum puniendorum contrariatur

&

& inimicatur inquantum potest alteri parti hominum quæ ambulat per viam meriti & operum remunerandorum: ideo necesse est quod istæ duæ partes abinuicem perpetuo seperantur tali elongatione & distantia locali qua non possit esse maior: vt sicut elongantur per voluntatem & culpam & meritum elongatione qua non potest esse maior: ita etiam elongentur distantia locali qua non potest esse maior. Talis enim separatio debetur eis ex eorum propria natura. Neque esset conueniens remuneratio: nisi fieret illa separatio localis: quia malis debetur separatio à bonis & bonis debetur separatio à malis & ideo Deus qui est præmiator & punitor ac rectissimus iudex debet separare finaliter istas duas partes hominum abinuicem maiori separatione quæ possit esse. Et ideo quia separatio localis maior quæ possit esse: est quod vna pars ponatur supra cœlos & supra omnia loca: & alia pars ponatur in medio terræ. Vnde circunferentia & centrum distant summe. Et quia medium terræ est centrum mundi: ideo vna pars debet ibi habitare: & alia pars hominum debet habitare supra circunferentiam vltimi cœli. Et habitabunt ibi perpetuò: quia talis habitatio conuenit vtrique ex propria natura. Item quia remuneratio bonorum operum & punitio malorum debet fieri in distinctis locis & congruis: ideo debent esse duæ habitationes & duæ ciuitates separatæ & oppositæ. Sic igitur ex operibus concludere possumus duas esse ciuitates principales & perpetuas habitationes omnium abinuicem distinctas localiter: quarum vna vocatur paradisus: & altera infernus. In quarum vna non est nisi verum & purum bonum hominis inquantum homo est: in alia non debet esse nisi malum totum hominis & verum malum ipsius. In vna sola præmiatio bonorum operum: in alia sola punitio & pœna malorum operum. Et sic possumus concludere esse tria loca. Vnus est locus bene operandi & meritorie vel male & culpabiliter: & in illo loco pro nunc sumus. Alia duo loca sunt remunerationis & punitionis. Quorum vnus est altissimus: & alius profundissimus. De loco vero purgatorij alibi dicetur.

Probatur infernum esse in medio terræ.

Tria loca hominũ.

Infra tit. 164.

TITVLVS XCII.

Quod etiam ex operibus hominis inquantum homo est: ostenditur immortalitas & perpetuitas liberi arbitrij.

Infra tit. 217. *Ratio prima.* ET quoniam ex operibus hominis inquantum homo est nascitur meritum vel culpa: quibus debetur punitio vel præmium: & cum homo quamdiu viuat acquirat meritum vel culpam: & de illis non recipit retributiones nec punitiones dum viuit: & ordo vniuersi non patitur quod aliquid quantuncumque modicum remaneat irremuneratũ neque impunitum: ideo necesse est quod remaneat liberum arbitrium: quod fiat radix meritorum & culparum: vt recipiat debitum & rectam retributionem siue punitionem quod fieri non posset nisi remaneret liberum arbitrium. Vnde cum culpa vel meritum remanet post mortem necesse est etiam quod maneat liberum arbitrium in quo est culpa vel meritum: & cui debetur punitio vel retributio: & in quo est capacitas præmij. vel punitionis. *Ratio secunda.* Item etiam quia meritum posset esse perpetuum: & etiam culpa perpetua: quia tandiu aliquid durat quamdiu non est destructum: sed nulla res destruitur nisi per suum contrarium ergo meritum non potest destrui nisi per culpam neque culpa nisi per meritum. Si ergo meritum postulat præmium: & quia non destruitur nisi per culpam eius contrarium: sequitur quod quamdiu non est culpa: manet meritum & præmium: & quando meritum suscipit præmium: tunc perficitur quia vnum complet & perficit aliud. Et sic sequitur quod meritum hominis inquantum homo est: est perpetuum quantum est de se: nec potest destrui nisi per culpam: sed culpa non potest esse quandiu meritum est tamen meritum semper est dum est coniunctum cum præmio: quia vbi præmium est: nulla potest esse culpa: ergo adhuc sequitur quod præmium est perpetuum & per consequens liberum arbitrium in quo est meritum. Similiter quia culpa non potest destrui nisi per meritum: quia pœna seu pnnitio non destruit culpam: nec delet: immo eam complet & perficit: quia pœna ei debetur: & hoc est suum complementum: ideo dum culpa recipit suam pœnam non destruitur: sed immo manet: & est coniuncta

iuncta cum pœna sicut materia cum sua forma & suo complemento. Dare enim debitam pœnam non est destruere culpam: quia culpa & punitio concordant: quia vnum non potest destruere aliud. Culpa enim non deletur nisi per veniam: & venia non debetur nisi merenti & petenti eam: & nullus meretur veniam nisi à culpa habeat absolutionem: & semper imputatur donec per contrarium expellatur scilicet sicut generata est culpa volendo: ac si voluntarie intrauit & libere cum complacentia: ita nolendo: displicendo: libere ac voluntarie expellatur: & etiam odio habeatur & tunc veniam merebitur. Aliter semper manebit culpa: & imputabitur & ideo potest esse perpetua: & maxime quia non potest post mortem deleri: & per consequens liberum arbitrium est perpetuum. Item punitio manet quamdiu culpa manet: quia punitio non destruit culpam: sed punitio non potest esse sine illo qui punitur: ergo si punitio potest esse perpetua: liberum arbitrium potest esse perpetuum quod punitur. Sicut enim sequela infirmitatis manet quamdiu ipsa infirmitas manet & infirmitas manet quamdiu eius causa manet: ita punitio & pœna: quæ est dolor ac sequela culpæ: manebit quamdiu culpa manebit. Simile est de merito & præmio: quia tandiu manebit præmium quamdiu manebit meritum: sed meritum potest semper manere: quia non destruitur nisi per culpam. Sed si præmium semper manet: semper etiam manebit ille qui præmiatur: quia præmium esse non potest sine præmiato: sed hoc est liberum arbitrium: ergo liberum arbitrium: potest semper manere: & est perpetuum: & natura sua est talis Ordo ergo est: quod liberum arbitrium vel bene operatur: vel male: vel est otiosum. Et exinde sequitur præmium & meritum: culpa & punitio. Et sic necesse est liberum arbitrium in æternum manere præmiatum vel punitum & esse in præmio vel in pœna. Nec est dare aliam viam mediam per quam posset ambulare vel fugere. Ecce igitur qualiter homo inquantum homo est ex parte liberi arbitrij ostenditur clarissime esse immortalis & perpetuus: & per consequens intellectus & voluntas sunt immortales qui ipsum liberum arbitrium constituunt: & per consequens anima hominis est immortalis & perpetua: & viuens mortuo corpore. Tractare autem de forma & qualitate præmiorum & pœnarum:

Tertia ratio.

Concludit liber. arbi. esse immortale.

rum : & de forma iudicandi in speciali : non est præsentis intentionis. sed sufficit generaliter ostendisse ea quæ dicta sunt de homine, & de Deo. Ostensum est etiam qualiter comparando hominem ad alias res per differentiam liberi arbitrij : nascitur vera & magna cognitio de homine & de operibus eius : quæ ducit nos in cognitionem Dei infallibilem & propinquam. Et in ista differentia generali liberi arbitrij fundatur tota cognitio de homine inquantum homo est in generali. Optimum est ergo se exercitare in ista comparatione per differentiam generalem.

TITVLVS XCIII.

De comparatione hominis ad omnes res trium graduum inferiorum.: penes differentiam specialem & modum differendi singularem nulli rei inferiori communicatum & est vltima & finalis comparatio in qua completur scientia hominis.

POstquam visum est de comparatione hominis ad alias res per differentiam & modum differendi generalem:qui erat pars ipsius comparationis ex qua comparatione ortus est magnus fructus nunc restat considerare secundam partem istius considerationis : quæ est de comparatione hominis ad alias res penes differentiam & modum differendi specialem. Et ista est finalis & vltima comparatio, de qua extrahitur vltimus fructus & finalis & totum complementum hominis:& sic erit completa de homine notitia. Prima enim differentia, & primus modus differendi fuit generalis & cõmunis : & fuit per habere:& iste modus conuenit omnibus rebus, & omnibus gradibus : quia quilibet gradus differt ab alio : quia habet aliquam dignitatem super alium : & infra alium gradum. Similiter vna res differt ab alia : quia habet aliquam naturam : aliquam perfectionem quam non habet alia:& talis modus differendi non solum conuenit homini sed omnibus. Sicut homo habet dignitatem super alias res : ita aliæ res habent dignitatem super alias res inferiores : sicuti animalia habent dignitatem maiorem quam arbores,& arbores quã lapides, & aurum quam argentum & ignis quam aqua: & sol quam luna : & luna quam stella. Sed est vnus alius modus differendi specialis qui solum conuenit homini:

Generalis differẽtia hominis ad alias res.

Spiritualis differẽtia hominis ad alias res.

homini: per quem modum specialiter homo differt ab omnibus. Et iste modus non est per habere sed per cognoscere se habere. Omnes enim res inferiores homine habent suas dignitates: ac suas naturas & perfectiones à suo conditore: & vna plusquam alia: & est nobilior alia: sed tamen quamuis habeant: tamen non cognoscunt se habere nec possunt cognoscere se habere quod habent: nec quid est illud quod habent: nec quantum valet: nec cognoscunt se esse in illo gradu in quo sunt: neque in illa dignitate neque pulchritudine in qua sunt. Quia animalia bruta non cognoscunt quantum ipsa acceperunt vltra arbores de dignitate: neque arbores cognoscunt quantum ipsæ acceperũt plus dignitatis & nobilitatis quam lapides, & elementa: & sic de omnibus: sed solus homo habet hoc specialiter: & accepit de suo conditore: quod non solum habet excellentiam & dignitatem super omnia alia: immo accepit illud cum quo potest cognoscere se habere talem dignitatem. Homo ergo non solum plus & maiorem dignitatem habet: sed etiam cognoscit se habere & accepisse plus & maiorem dignitatem quam aliæ creaturæ. Et sic habet plus: & cognoscit plus se habere: & etiam cognoscit quod aliæ res non cognoscunt se habere id quod habent: & cognoscit quod ipse solus est qui cognoscit: & suam excellentiam & aliarum rerum. Accepit etiam solus quod potest iudicare & discernere inter meliores res ac priores: nobiliores & viliores.

Homo cognoscit se habere quod habet.

TITVLVS XCIV.

Quod in ista differentia & modo differendi continentur quinque gradus adinuicem ordinati.

VT autem dicta differentia hominis ad alias res magis clare videatur considerabimus quinque gradus ordinatos qui inter se continentur in prædicto modo differendi: vel sunt colligati cum eo. Primus gradus est, scilicet habere aliquam perfectionem: vel habere esse vel viuere, &c. Secundus est cognoscere se habere: & cognoscere etiam quid aliæ habent. Tertius gradus est cognoscere: quod à seipso non habet hoc quod habet: sed ab alio habet & accepit hoc quod habet: & quod aliæ res non habent à seipsis: nec ab ipso quod habent. Quartus gradus est posse quærere & inuenire

&

& cognoſcere illum à quo accepit hoc quod habet: & à quo aliæ res acceperunt hoc quod habent. Quintus gradus eſt poſſe tenere illum à quo accepit dum inuentus eſt: & regratiari illi indeſinenter: & poſſe habitare cum eo inſeparabiliter. Primum gradum habent omnia quæ ſunt, ſcilicet habere quia quælibet res debet habere hoc quod habet, ſcilicet ſuam naturam. ſuam perfectionem: & ſuam proprietatem. Alios autem quatuor gradus ſolus homo habet in mundo, ſcilicet cognoſcere ſe habere: & cognoſcere ſe accepiſſe ab alio & non à ſeipſo: & poſſe quærere & inuenire illum à quo habet: & ipſum cognoſcere & inuentum poſſe tenere: & illi regratiari.

TITVLVS XCV.

Quod ſolus homo habet gaudere de his quæ habet & aliæ res non.

QVid autem valet & quid prodeſt alicui rei habere aliquam nobilitatem ſiue excellentiam & nobiliorem naturam: & non cognoſcere ſe habere. Quid prodeſt theſaurum habere infinitum: & neſcire neque cognoſcere ſe habere. Quale gaudium vel lætitiam haberet indè. Certè nullum: & eſt quaſi non haberet: hoc autem eſt in omnibus quæ ſunt infra hominem. Quæ gloria: quale gaudium eſt aquæ: quod eſt nobilior terra: & igni quod eſt nobilior aqua: & ſoli quod eſt nobilior aliis corporibus cæleſtibus: & roſæ quod eſt pulcherrimus florum: & auro quod eſt pretioſius metallorum & arboribus quæ ſunt nobiliores quàm elementa: & animalibus quæ ſunt nobiliora quàm arbores. Certè nullum gaudium nulla lætitia ſiue gloria eſt eis de hoc. Et huius cauſa eſt quia ipſa non cognoſcunt ſe habere talem naturam pulchram neque talem dignitatem: nec cognoſcunt quod alia inferiora ſunt minus digna. Ergò gaudium oritur ex hoc quod aliqua res ſcit ſe habere id quod habet: & non ex hoc quod habet Quid enim proficeret homini habere tantam dignitatem ſuper omnes creaturas: & habere excellentiam liberi arbitrij: & non ſcire ſe habere. Quale gaudium ſeu gloria eſſet. Ecce iam hic incipit gaudium & gloria & bonum quod ipſe cognoſcit ſe habere. Sed adhuc non ſufficit cognoſcere ſe accepiſſe ab alio: & quod à ſeipſo

Homo gaudet ex hoc quod ſcit ſe habere quod habet.

ſo

so non habet nisi possit quærere & inuenire illum à quo habet. Nec adhuc sufficit illum inuenire: nisi sciat & poterit illum tenere & sibi debite regratiari. Ista autem omnia homo solus in vniuerso habet: solus homo accepit: & nulla alia res inferior: homo ergò habet & cognoscit se habere: & etiam potest tenere illum à quo accepit: & potest illi regratiari. Ecce igitur qualiter ista omnia sunt ordinata adinuicem: & vnum non valet sine alio: & qualiter homo habet omnia & pro se & pro aliis vt dictum est. Et propter hoc sequitur quod solus homo potest gaudere de his quæ habet: & hoc inquantum potest: & aliæ res non possunt gaudere de his quæ habent inquantum habent: quia eis deficiunt quatuor gradus ex quibus nascitur gaudium: & lætitia sequitur.

TITVLVS XCVI.

Quod per istam differentiam hominis ad alias res manifestatur debitum de iure naturæ: & naturalis: & vera obligatio indelebilis quia solus homo in vniuerso soli Deo est naturaliter obligatus: & primò tam pro se quàm pro omnibus creaturis.

QVoniam autem dictum est: quod habere non cognoscere se habere: nullum gaudium generat rei habenti nec est aliqua gloria: & cum conditor & creator omnium dederit omnibus creaturis inferioribus homine esse: & nobile esse & vni plus & alteri minus & tamen nulli earum dedit cum quo possit cognoscere se habere illud quod sibi datum est: quia nesciunt se habere quod habent: nec dedit eis cum quo possint cognoscere se accepisse quod habent: nec illum à quo habent: nec cum quo possint regratiari sibi: solus autem homo in vniuerso hoc habet & accepit: quod potest cognoscere se habere & accepisse: & cognoscere illum à quo habet & illi regratiari. Et ideò quærendum & inuestigandum est quale signum est hoc: quid significat hoc quid arguendum est ex hoc: quod scilicet soli homini datum est hoc & non aliis creaturis. Et verissimè dicere possumus: hoc signum verissimum & argumentum infallibile: quod ipse conditor omnium Deus non fecit creaturas inferiores propter seipsas nec propter bonum earum: sed omnes fecit & ordinauit propter hominem

Tit. xcv.

Quod omnia sũt creata propter hominem.

hominem: & propter bonum hominis: & propter eius vtilitatem: vel propter seruitium: vel propter necessitatem: vel propter solatium & gaudium hominis: vel propter doctrinam: & quod quicquid Deus dedit creaturis dedit eis propter hominem: & quicquid habent & acceperunt creaturæ inferiores à Creatore: totum habent & acceperunt propter hominem: & non propter seipsas Quid enim proficit eis quod habent: quia nesciunt se habere. Et exindè potestatem: quod omnes creaturæ inferiores sunt colligatæ cum homine: quia quod eis deficit: homo habet pro ipsis: quia ipse homo potest cognoscere se habere id quod habet: quantum habet: & etiam quid habent aliæ creaturæ: & quantum habent. Et id eò quia solus homo hoc accepit & aliis deficit homo accepit pro omnibus, ergò omnia faciunt cum ipso vnum corpus: vnam ciuitatem: & vnum regnum: vbi ipse homo est caput & Rex. Cùm enim omnes creaturæ inferiores & ipse homo: acceperint quicquid habent ab vno & eodem & soli homini datum est vt possit cognoscete seipsum: & quicquid ipse accepit & quicquid alia habent & acceperunt: & ipse solus possit cognoscere illum qui dedit: tenetur illi regratiari pro se & pro omnibus aliis. Signum enim verissimum est quod omnia sunt data homini & omnia sunt vnum cum homine. Et ideò solus homo dicitur accepisse propriè: & aliæ creaturæ non dicuntur propriè accepisse: quia non pro se: sed pro homine acceperunt: quod acceperunt. Quia si pro seipsis accepissent: haberent cum quo cognoscerent se habere & accepisse: & possent illum cognoscere à quo acceperunt & illi regratiari: sicut homo potest. Sic ergò tu solus homo accepisti. Accepisti enim quicquid habes in teipso: & accepisti quicquid habent aliæ creaturæ: quia illæ nihil acceperunt pro seipsis: sed tu es accipiens & acceptor in vniuerso: & solus Deus est dans & donator. Omnia ergò quæ sunt: clauduntur in tribus: scilicet datore: accipiente: & dono. Sunt ergò tria tantùm, scilicet Deus dans: homo accipiens: mundus & creaturæ: donum seu munus. Et quia ex dare & recipere & ex dando & recipiendo oritur obligatio naturalis ex parte recipientis: & omnis qui dat aliquod bonum siue donum libere: voluntarie: & non ex necessitate: obligat illum qui recipit: & hoc maximè si ille qui recipit non potest

Homo est rex omnium rerum.

Homo tenetur pro aliis Deo regratiari.

Solus homo accepit à Deo.

Homo naturaliter obligatur Deo regratiari pro omnibus creaturis.

potest esse sine illo dono. Quia ergò solus Deus dat & solus homo recipit & omnia sunt homini data liberè & voluntariè: & non ex necessitate naturæ: ergò ex omnibus his concluditur infallibiliter naturale debitum: ac necessaria & naturalis obligatio hominis ad Deum Creatorem omnium: & quod solus homo tenetur naturaliter & necessario in hoc mundo Deo: & quod aliæ creaturæ non teneantur Deo de his quæ habent: sed solus homo obligatur Deo pro omnibus creaturis simul: & pro qualibet in particulari. Et sic omnes creaturæ clamant & testificantur solum naturaliter hominem in hoc mundo esse obligatum pro ipsis Et non solùm homo est obligatus Deo pro creaturis: sed etiam pro seipso: & pro his quæ accepit in seipso: & quicquid habet totum accepit. Et sic Deus dedit totum mundum homini: & etiam dedit sibi quicquid habet in seipso: & sic dedit ipsummet hominem sibiipsi. Et sic homo est datus sibiipsi: & est datum & accipiens: & sic homo accepit seipsum & accepit mundum: & sic ipse obligatur pro seipso & pro mundo. Conclusa est ergò & inuenta obligatio naturalis hominis ad Deum indelebilis & infallibilis: & non negabilis sed manifesta & summè visibilis.

TITVLVS XCVII.

Hic declaratur experimentaliter quod omnia seruiunt homini & sunt bonum hominis.

ET quia probatum est quod omnia sunt propter hominem & quicquid omnes creaturæ acceperunt: propter hominem: ideò oportet etiam videre qualiter seruiunt homini: & qualiter sunt ad bonum hominis: & vt homo magis cognoscat se obligatum esse per experientiam visibilem. Vndè quia homo non habet nisi animam & corpus: & ideò quicquid seruit homini: vel quicquid est ad bonum hominis: vel seruit animæ vel corpori: & est ad bonum animæ vel corporis. Et primò declarabimus, scilicet qualiter omnia seruiunt corpori: vel ad necessitatem: vel ad delectationem: vel solatium seu adiutorium. Vndè aliquæ sunt creaturæ quæ sunt necessariæ homini: & hoc quantum ad corpus sine quibus non potest esse neque permanere: sicut sunt quatuor elementa & sol & multa alia. Necesse est enim

Tit. xcvi

Omnia seruiunt corpori hominis.

homini vti terra, aëre, sole, & similibus. Ista enim necessitas magis videtur, scilicet cogitando & imaginando ipsorum absentiam Nam si imaginemur terram non esse quomodo possemus manere. Item si aqua, si ignis, si aër, si sol auferrentur à nobis & quomodo possemus viuere. Ergò ista sunt necessaria omnino: sine quibus homo viuere non posset. Et si non essent arbores, neque plantæ, neque blada: quomodo homo iocundè viueret & benè. Et si non essent animalia: quomodo homo viueret decenter: quia aliqua sunt sibi in cibum: aliqua in adiutorium: aliqua ad vtrumque: aliqua ad solatium: aliqua in exemplum. Omnia ergò ista sunt homini necessaria quo ad corpus: vt homo non potest carere istis, & accipit beneficium istorum velit nolit: & hoc incessanter & continuè. Sic ergò omnia quæ sunt in mundo sunt pro homine: & die ac nocte laborant pro homine & seruiunt sibi continuè. Et sic vniuersum est pro homine: & propter hominem: & propter bonum suum sic mirabiliter ordinatum. Et si fortè dicat homo: quia ista quæ seruiunt homini etiam seruiunt & bestiis & animalibus: vt inspiratio aëris, lumen solis, aqua, terra, herbæ, & alia plura. Ad hoc respondetur quod verum est, scilicet seruiendo bestiis & brutis seruiunt homini: quia bestiæ & animalia sunt propter hominem, & non propter se: & ideò seruitium quod fit propter hominem, scilicet animalibus fit homini. Siue ergò illa quæ seruiunt homini: siue illa quæ seruiunt seruientibus homini necessaria sunt. Ergò omnia sunt data homini: omnia obsequium impendunt homini. Vide igitur homo istum mundum vniuersum & considera si sit aliquid in eo quod tibi non seruiat. Omnis enim natura ad hoc laborat in obsequiis tuis vt famuletur vtilitati tuæ: deseruiatque tuis necessitatibus & delectamétis secundum affluentiam indesinentem hoc cœlum, hoc terra, hoc aër hoc mare, hoc cum omnibus quæ in eis sunt complete non cessant: hoc etiam circumitus temporum per quatuor tempora anni: innouando & renouando omnia quolibet anno continue ministrant. Cogita ergò homo quis hoc instituit quis istud præcepit naturæ vt sic vnanimiter tibi seruiat. Beneficium sentis, & hoc negare non potes. Quare ergò datorem tanti beneficij non cognoscis? Quoniam hoc datum non est tuum debitum: sed alienum beneficium.

Vndè

Vndè tu non accepisti ea quæ habes à teipso: ergò nec aliæ res quæ seruiunt tibi acceperunt illa quæ habent à seipsis: quia tunc essent maiores quam tu. Nec etiam à te acceperunt. Sed cum tu accipis seruitium earum rerum: & continuè accipis beneficium earum: & non dedisti rebus id quod habent, & per quod seruiunt tibi: nec ordinasti ipsas res vt seruirent tibi cum semper accipis seruitium ab eis ergò obligatus es pro illo beneficio suscepto: sed non obligaris ipsis rebus quæ tibi seruiunt quia licet tibi seruiant: non tamen libere: sed quodammodo coacte. Ergò alicui alteri obligaris: non alicui inferiori: ergò alicui superiori: qui omnes res sic tibi seruire facit. Multum ergò tibi dedit qui tibi hoc totum dedit. Multum ergò illi obligaris, & teneris illi regratiari: qui tibi tantum dare voluit. Vndè omnis creatura clamat tibi, accipe, redde, accipe beneficium, accipe seruitium: redde debitum. Cœlum dicit. Ministro tibi lumen in die vt vigiles: tenebras in nocte vt dormias & quiescas: egò ad tuam recreationem facio temporum innouationes ac mutationes, scil. temperamentum veris, feruorem æstatis, plenitudinem autumni, & frigus hyemis: ego vario dies & noctes: nunc breues, nunc longas: vt varietas tollat fastidium: & ordo faciat delectamentum. Aër dicit. Communico tibi statum vitalem & mitto tibi ad tuum obsequium omne genus auium. Aqua dicit. Potum tibi præbeo: sordes tuas purgo: rigo sicca & arida & ad tuum cibum ministro diuersa genera piscium. Terra dicit. Ego te porto, ego te nutrio, pane conforto, vino te lætifico, omnium generum fructibus oblecto, diuersis animalibus mensam tuam repleo. Mundus totus dicit. Vide quomodo te amauit qui propter te fecit me seruire tibi: quia factus sum propter te: vt & tu seruias illi qui fecit me: & tenet propter te: & te propter se. Si sentis beneficium redde debitum. Ecce ergò qualiter omnia quæ sunt in mundo seruiunt experimentaliter homini & sunt ad bonum hominis ex parte corporis.

Homo tenetur Deo regratiari.

TITVLVS XCVIII.

Quod etiam sunt ad bonum hominis omnia quantum ad animam: quia vel sunt ad gaudium vel ad doctrinam.

Tit. xcv. Omnia sunt ad gaudiũ hominis.

NOn autem totus iste mundus vniuersus solum est ad seruitium hominis & obsequium quantum ad corpus: immò magis est ad animam: quia non est aliqua creatura quantumcunque modica quin homo possit extrahere ab ipsa aliquam doctrinam vel documentum: vel aliquod bonum. Vndè omnes creaturæ sunt vel ad gaudium hominis vel ad doctrinam. Et primò videamus qualiter omnes sunt ad gaudium hominis. Vndè dictum est quod solus homo gaudet & potest gaudere de his quæ habet & de his quæ habent aliæ creaturæ: & quia aliæ creaturæ non possunt gaudere de his quæ habent: quia gaudium oritur ex eo quod aliqua res cognoscit se habere id quod habet: & quia solus homo cognoscit se habere id quod habet & etiam scit illud quod habent aliæ creaturæ: ideò homo potest gaudere de se & de aliis creaturis: & totum gaudium hominis est quod aliæ creaturæ habent id quod habent ad gaudium hominis: & ipsæ nullum gaudium habent de his quæ habent: sed totum gaudium quod quælibet res deberet habere de his quæ habet & de sua pulchritudine solus homo habet: quia solus homo cognoscit ipsas res habere id quod habent & gaudet: quia habent id quod habent: maximè quia cognoscit quod illa quæ habent: habent pro ipso. Et ideò quia homo gaudet de his quæ habet ipse in seipso: sic etiam gaudet de his quæ aliæ creaturæ habent pro ipso. Verbi gratia. Totum gaudium quod deberet habere aqua de sua claritate & pulchritudine, homo habet: totum quod deberet habere rosa quæ est pulcherrimus florum: homo habet: & totum gaudium quod deberet habere sol de sua luce & nobilitate: solus homo habet. Et simile est de stellis. Et sic patet quod omnes creaturæ quicquid sunt & habent: ad gaudium hominis habent: & non ad gaudium proprium.

TITVLVS XCIX.

Maior declaratio gaudij.

ITem adhuc euidentius patet & potest declarari: quomodo omnes creaturæ sunt ad gaudium hominis: immo nullum gaudium haberet homo: nisi essent inferiores creaturæ: ex eo quia non cognosceret se esse nobilem & excellentem creaturam: neque cognosceret seipsum. Nam dum homo comparat seipsum ad alias creatũras inferiores: tunc cognoscit se esse nobiliorem creaturam & suam naturam esse digniorem & meliorem omnium aliarum rerum. Ita quod aliæ creaturæ faciunt videri & apparere nobilitatem naturæ humanæ: sicut subditi: milites & barones faciunt apparere nobilitatem Regis & tunc homo gaudet: quia habet pulchriorem & digniorem naturam super omnes alias creaturas & gaudet quia sibi plus datum est quàm omnibus aliis creaturis & quod sua natura exaltata est super elementa, super lapides & arbores, & super omnia bruta & de hoc homo habet magnum gaudium, & maximè quando videt se tantum esse dilectum præ omnibus creaturis à suo conditore: qui sola sua voluntate & benignitate & bonitate fecit hominem talem: & voluit omnibus aliis præferri. Ista omnia non cogitaret homo nisi essent aliæ creaturæ inferiores: quia respiciendo alias creaturas: tunc homo se comparat ad illas & videtur quod illæ multominus acceperunt quàm ipse & sic comparando hominem ad omnes, & hominem ad quamlibet per se. Si ergò homo vult habere gaudium de his quæ habet, & quæ data sunt sibi comparate se debet ad inferiores creaturas: & tunc videbit seipsum: & cognoscet seipsum & dignitatem suam: nec aliter poterit seipsum cognoscere. Quando enim comparat staturam sui corporis ad staturam aliorum animalium: tunc cognoscit suam dginitatem & nobilitatem. Quia animalia respiciunt semper terram & habent faciem semper versus terram: homo autem respicit Cœlum: & habet caput & faciem semper ad Cœlum: & animalia habent staturam curuam: & homo habet staturam rectam. Et dum homo etiam videt quomodo cætera animalia ambulant: & qualiter ipse ambulat videt differentiam magnam: & dum etiam comparat, pulchritu-

Qualiter homo potest sibi gaudiũ acquirere.

dinem faciei suæ ad pulchritudinem aliorum animalium: & pedes ad pedes: & manus suas ad membra aliorum animalium: tunc certè homo cognoscit suam nobilitatem & multum gaudet: & reputat se ex hoc solum esse diuitem: quia cognoscit quod conditor omnium creaturarum sibi tantam voluit conferre dignitatem & excellentiam præ omnibus aliis creaturis maximè quia voluit ipsum facere creaturam rationalem: & alias creaturas irrationales & bruta: & quia voluit ei conferre liberum arbitrium: & non aliis creaturis quæ omnes sunt seruæ respectu hominis: & dum etiam voluit homini dare imaginem suam: & non aliis creaturis & istam dignitatem & prærogatiuam cognoscit se habere homo super alias creaturas ad quas se comparat. Et sic apparet quod aliæ creaturæ sunt omnes ad gaudium hominis: quia per ipsas cognoscit seipsum: & hoc est maximum bonum hominis cognoscere seipsum: & maximum malum hominis ignorare seipsum. Item etiam res inferiores homine sunt ad magnam doctrinam & cognitionem hominis. Vndè per animalia bruta cognoscit quod suum vltimum ac finale & verum bonum non consistit in istis rebus corporalibus & insensibilibus ac in delectamentis corporis sicut in bibendo: comedendo; luxuriando: quia ista omnia communicantur etiam bestiis: ideò arguit homo: quod debet habere alia bona quæ non conueniunt animalibus sicut ipse homo excedit alia animalia. Et ideò cognoscit quod sua vltima felicitas non consistit in istis rebus corporalibus quibus etiam vtuntur bestiæ. Et si animalia non essent fortè crederet quod non essent maiora alia bona pro ipso: sed solum ista & ideò istam cognitionem habet propter animalia. Vlterius non est aliqua creatura: à qua non possit extrahere aliquam doctrinam aut aliquod exemplum ad suum bonum & ad suam vtilitatem. Et sic omnia vel sunt ad bonum corporis: vel animæ: vel vtriusque simul. Præterea iam declaratum est in scala naturæ: quæ composita est ex omnibus creaturis: qualiter homo ascendit in cognitionem sui Creatoris: & acquirit magnam scientiam de Deo ita quod omnes creaturæ intimant homini ad acquirendum veram scientiam homini necessariam vt declaratum est. Et non solum hoc: sed etiam plures alias scientias quæ non sunt necessariæ simpliciter: sed in illis potest homo delectari: sicut sunt

Supra tit. j.

sunt geometria: arithmetica: musica: astrologia: philosophia naturalis & metaphysica: quæ omnes ortæ sunt à creaturis. Concludamus ergò iterum ex dictis: quod omnia quæ sunt in mundo facta sunt propter hominem: & quod nulla creatura inferior homine est propter seipsam: nec ad bonum suipsius: sed propter hominem ad seruiendum corpori vel animæ videlicet vel ad necessitatem vel ad vtilitatem seu ad iuuamen siue consolationem siue gaudium: aut doctrinam & exemplum. Sequitur ergò quod homo est obligatus Deo pro omnibus his & pro toto mundo, quia propter ipsum factus est. Verissima ergò & realis obligatio hominis est ad Deum, & illa scripta est in omnibus creaturis, & ista obligatio est primum ligamen & vinculum quo homo ligatur cum Deo. Sic ergò creaturæ ligantur cum homine: quia sunt propter hominem & exindè homo ligatur cum Deo per talem obligationem: quia accepit ab eo: & sic factus est debitor.

Concludit omnia esse propter hominē.

TITVLVS C.

De conditionibus & circumstantiis & modis istius obligationis & primo de magnitudine obligationis.

QVoniam autem manifestata est obligatio inter hominem & Deum: quæ orta est ex acceptione & donatione. Visis ergo radice & fundamentis obligationis ipsius: vt magis cognoscantur: videndæ sunt conditiones & circunstantiæ ipsius & modi: quæ omnia oriuntur vel ex parte recipientis: vel ex parte dantis: vel ex parte doni & rei datæ. Et primo consideranda est magnitudo obligationis quam magna sit & quanta. Et quia donum & acceptum est manifestissimum ideo primo videbimus magnitudinem obligationis ratione donorum acceptorum. Vnde magnitudo obligationis crescit ex magnitudine donorum & tanta est obligatio quanta sunt dona: ideo ponderanda ac mensuranda: & memoranda sunt omnia dona & accepta pro quibus est obligatus Deo homo & tenetur quantum fieri poterit. Et quia primo homo obligatur Deo pro toto mundo: & pro omnibus creaturis: ideo tantum obligatur quantum totus mundus valet & omnes creaturæ. Vnde ipsa terra accepit totum quod habet

Tit. xcv.

Tantum homo obligatur Deo quātum accepit.

Tit. xcvj homo obligatur Deo pro omnibus creaturis

bet à Deo quia accepit esse de non esse & de nihilo: quia terra plus habet quam nihil. Et quia accepit pro homine: ideo homo tenetur pro ea reddere Deo quantum terra teneretur Deo si ipsa pro se accepisset: & ad tantum obligatur quantum valet: & terra tantum valet quantum plus valet aliquid quam nihil: immo etiam quantum ipsa valet homini. Aliud enim est dicere quantum terra valet homini: & quantum terra valet in se: quia alius est iste valor: alius ille. Item obligatur pro seruitio quod facit & impendit sibi terra. Vlterius obligatur homo Deo pro aqua quantum ipsa aqua obligaretur si ipsa hoc accepisset pro se quod accepit pro homine: & plus quam terra quia est lucidior & clarior. Et ergo quanto plus ipsa accepit de tanto plus homo debet regratiari Deo. Item homo etiam capit seruitium de aqua: pro quo tenetur Deo regratiari & seruire & tantum Deo tenetur pro aqua pro quanto nollet carere aqua. Vlterius quia aër accepit quicquid habet à Deo: & quia accepit esse de non esse & accepit nobiliorem naturam quam aqua & terra, ideo plus tenetur aër Deo quam terra & aqua. Sed quia non cognoscit se habere & accepisse quod habet: & homo cognoscit pro ipso aëre ideo homo tenetur Deo facere pro aëre quod aër teneretur si cognosceret: & si hoc quod habet pro seipso haberet & etiam pro illo seruitio quod aër attribuit homini & pro quo nollet carere aëre. Similiter est de igne, &c. Ita ergo duplici via tenetur & obligatur homo Deo pro creaturis. Primo quia nulla creatura cognoscit se habere id quod habet: & ideo nescit quid Deo debet & quantum debet & tamen accepit: & ideo tenetur Deo reddere pro his quæ accepit. Et quia solus homo scit & cognoscit hoc: ideo ipse homo tenetur facere pro qualibet creatura id quod quælibet creatura deberet facere Deo: quia ipse est solus in mundo qui potest & scit. Sicut si in aliqua ciuitate non esset nisi vnus sapiens & omnes alij essent insipientes vel pueri: & si aliquis princeps faceret vnum magnum bonum ciuitati illi & cuilibet nonne ille qui est sapiens deberet reddere gratiarum actiones & loqui pro omnibus. Et si non fieret: nonne totum imputaretur illi & non aliis. Sic est similiter de Deo & de aliis creaturis & homine quia solus homo scit & aliæ creaturæ nesciunt. Igitur homo pro omnibus tenetur respondere.

Dupliciter obligatur homo Deo pro creaturis

pondere. Secundo tenetur homo pro omnibus creaturis Deo: quia creaturæ acceperunt à Deo quicquid habent & non acceperunt propter seipsas: sed propter hominem & pro homine videlicet ad seruiendum ei. Et ideo sicut Dominus obligatur pro omnibus: quæ dantur seruis suis propter ipsum & non serui: ita homo tenetur Deo pro omnibus quæ dantur creaturis propter ipsum & non ipsæ creaturæ quia hoc quod ipsæ creaturæ acceperunt non propter se sed propter hominem acceperunt: & propter hoc vt seruirent homini. Et ad cognoscendum quanta sit obligatio pro qualibet creatura. Primum consideranda est creatura quantum valeat in seipsa: & quantum valeat vna plus quam altera in nobilitate: & perfectione & in natura & in vniuerso. Secundo considerandum est seruitium & beneficium quod recipit homo de creatura: & quantum creatura valet homini: & quantum homini est necessaria & consideranda est nobilitas & ignobilitas creaturæ seruientis. Vnde quamuis aliquando creatura minus nobilis & infima: sit homini magis necessaria: & magis seruiat homini quam creatura magis nobilis & superior: attamen seruitium quod impendit illa creatura magis nobilis: est dignius & nobilius: & magis homo tenetur pro seruitio dignioris creaturæ quam alterius. Quia sicut creatura excedit creaturam in nobilitate ita seruitium creaturæ nobilioris excedit seruitium creaturæ minus nobilis: quamuis non in necessitate: vt declaratum est per exemplum. Plus enim tenetur aliquis Dominus pro seruitio vnius militis, quàm decem aliorum inferiorum quia plus appretiatur illud seruitium. Et seruitium vnius comitis plus appretiatur quàm decem militum & seruitium vnius ducis, quàm multorum comitum. Quanto enim res quæ seruit fuerit nobilior, tanto etiam seruitium factum per talem rem, est nobilius, & pro illo plus obligatur hoc enim est ad magnũ honoré & magnam nobilitatem & exaltationem alicuius rei: quod res nobiles & excellentes seruiant ei. Sic ergò considerandа est necessitas seruitij & nobilitas & ipsa nobilitas excellit necessitatem. Et ex hoc sequitur quod homo plus tenetur pro seruitio aquæ quàm terræ, & plus pro seruitio aëris quàm aquæ & ignis quàm aëris, & plus pro seruitio solis, lunæ, & stellarum quàm elementorum & plus pro seruitio rerum viuentium quàm

Quãtum homo obligatur Deo pro creatura.

Tit. xcvij.

non viuentium & plus pro seruitio animalium brutorum quàm arborum & herbarum: & plus pro seruitio hominum quàm animalium. Et hoc totum est ratione nobilitatis creaturæ seruientis: cuius vnum seruitium quandoque est nobilius quàm mille aliarum creaturarum minus nobilium: sicut etiam seruitium membrorum superiorum sicut cerebri, capitis: oculorum, linguæ manuum: cordis & cæterorum est multo nobilius seruitio aliorum membrorum inferiorum sicut pedum & tibiarum & cæterorum. Ex omnibus his fundatur regula de magnitudine obligationis videlicet quod considerandum est de qualibet creatura quantum habet & accepit: & quantum sibi datum est: & per consequens quantum obligaretur Deo si sciret se habere id quod habet & si pro seipsa haberet. Et quia omnes creaturæ sunt ordinatæ per gradus: ideò possumus considerare valorem creaturarum per gradus: & etiam in quolibet gradu sunt multi gradus. Vndè illæ creaturæ quæ sunt in primo gradu: quæ habent tantum esse & non viuere tenentur Deo pro esse quod acceperunt: quia habent plus quàm non esse & plus quàm nihil: & ideò tantum debent Deo quantum esse plus valet quàm non esse. Et quia in illo esse sunt adhuc multi gradus ac differentiæ nobilitatis & pulchritudinis: quia vna res habet nobilius & pulchrius esse quam alia: ideò plus tenentur illæ res quæ pulchrius habent esse. Et quia homo obligatur pro creaturis vt dictum est: ideò ipse tenetur pro omnibus pro quibus tenentur creaturæ. Vlterius creaturæ quæ sunt in secundo gradu: plus tenentur quàm illæ quæ sunt in primo gradu: & similiter illæ quæ sunt in tertio gradu: plusquam de secundo gradu quia habent hoc quod illæ: & plus: & ideò obligantur Deo plus. Et vt dictum est homo obligatur Deo pro omnibus creaturis: quia creaturæ acceperunt id quod habent; non propter seipsas sed propter hominem. Sunt enim in istis gradibus multi gradus alij vt dictum est in scala naturæ: de animalibus: de auibus: de piscibus & similibus. Pro omnibus his obligatur homo Deo quia hoc esse nobile quod habet nobilius vna creatura quàm alia: totum habet propter hominem Ecce ergò quanta obligatio hominis erga Deum: & quantum tenetur homo Deo pro toto mundo. Tantum enim quantum valet quod mundus accepit & quælibet creatura pro homine

Concludit quãtitatem obligationis hominis ad Deum pro creaturis.

Eodem tit.

Eodem tit.

Titu. j.

mine à Deo. Satis ergò est homo obligatus Deo pro mundo: & si nihil aliud accepisset.

TITVLVS CI.

Quod magis est obligatus homo Deo pro his quæ accepit in seipso quàm pro toto mundo.

ET quoniam homo accepit à Deo quicquid habet in seipso sicut aliæ creaturæ: ideò si homo obligatur pro his quæ acceperunt aliæ creaturæ: quia pro ipso acceperunt: & quia ipse solus cognoscit eas accepisse quod acceperunt: & quantum acceperunt: multo ergò magis debet esse obligatus Deo pro his quæ ipsemet accepit pro seipso: cùm ipse cognoscat se habere & accepisse: & quantum valet quod accepit cùm etiam cognoscat quantum plus accepit quàm aliæ creaturæ & quantum valet id quod accepit plus. Sicut ergò homo tenetur pro toto mundo: ita tenetur pro toto seipso: quia sicut Deus dedit totum mundum homini: ita dedit hominem sibiipsi. Ideò tantum tenetur homo pro se: quantum ipsemet valet. Quod autem homo multum valeat & sit multum in natura sua pretiosus: hoc ostendit & manifestat totus iste mundus: & omnes creaturæ quæ sunt in eo: quia totus iste mundus factus est propter hominem & pro homine: ergò homo plus ponderat & magis est pretiosus: quàm totus mundus & omnes creaturæ simul cùm tamen in natura sint tam nobiles & excellentes creaturæ & tam pretiosæ & tam magnæ: quæ omnes sunt propter hominem & seruiunt homini: sicut sunt elementa & viuentia ac sentientia: & corpora cælestia incorruptibilia & perpetua: & inter omnia maximè ipse sol. Vt autem ex pretiositate & magnitudine seruitorum cognoscatur magnitudo & nobilitas ipsius naturæ cui seruitur: cogitare possumus quanta est magnitudo, pretiositas & valor naturæ humanæ: cui totus mundus plenus tam magnis & pretiosis creaturis continuè seruit.

Supra titu. c.

Supra titu. c. in fi.

Pretiositas hominis hic ostenditur.

Supra titu. xcvij.

TITVLVS CII.

Hic concluditur immortalitas animæ rationalis.

Pretiositas hominis.

ET sine dubio pretiositas & nobilitas creaturarum homini seruientium manifestant & dicunt nobis quod

quod in homine est aliquod immortale & incorruptibile ac perpetuum semper viuens : quia creaturæ quædam seruientes homini : sunt incorruptibiles & semper durantes in suo esse : sine aliqua diminutione : sicut sol & corpora cælestia. Vndè enim esset hoc : quis ordo esset iste quod creaturæ quæ continuè seruiunt homini:& ad hoc factæ sunt & ordinatæ,essent tātæ nóbilitatis perfectionis & pretiositatis & essent omninò incorruptibiles & perpetuæ:& quod homo cui seruiūt esset totus corruptibilis ac mortalis:& nihil esset in eo immortale. Ergò in homine est aliquid immortale. Sed hoc non est corpus : quia corpus moritur : ergò in homine est aliquod vltra corpus quod est immortale & perpetuum. Hoc autem non potest esse nisi id quod est excellentius in homine : & hoc est liberum arbitrium. Et per consequens anima hominis est immortalis in qua est liberum arbitrium radicatum & plantatum. Ergò magnitudo & pretiositas creaturarum ostendunt hominem esse magni pretij quia sibi continuè & incessanter seruiunt. Si ergò ipse homo dignior est aliis creaturis sibi seruientibus:& plures tales creaturæ sunt perpetuæ : sequitur quod homo quantum ad maiorem partem sit perpetuus. Vel seruiens erit pretiosius & nobilius illo cui seruitur quod est homo : & ergò esset ibi ordo in vniuerso peruersus quod tamen est contra naturam ordinis : quia ordo de se dicit regulatum & non peruersum. Ergò sequitur quod homo est magni pretij, & magni ponderis & valoris. Nam Deus dedit homini magnum donum : quando dedit homini ipsummet hominem. Plus igitur dedit illi in hoc : quàm quando dedit sibi totum mundum : quia homo plus valet quàm totus mundus : & ideò obligatur Deo pro tanto quantum ipse valet.

TITVLVS CIII.

Quod ponderandus est homo per partes suas vt sciatur quantum valeat.

QVoniam autem homo non potest scire quantum obligatur Deo pro seipso nisi sciat quantū valeat & ponderet : & quia totus homo simul est magni ponderis & pretij:& plus ponderat quā totus mundus:ideò sicut mundus non potest pōderari:nisi sit in partes suas diuisus : ideo homo multo minus poterit ponderari nisi diuidatur

diuidatur per partes & partes ipsæ ponderentur: & sic melius sciemus pondus ipsius hominis simul & pretium quantum fieri poterit. Et primo diuidatur homo in suas partes generales & magnas & postea iterum illæ partes diuidantur in partes speciales & paruas: quia quælibet pars in homine est magni pretij & valoris. Partes autem magnæ & grossæ in quas potest diuidi homo totus sunt esse: viuere & sentire: & intelligere seu liberum arbitrium. Vel partes magnæ & grossæ hominis sunt corpus & anima: sed partes speciales & paruæ sunt partes corporis & animæ: quia corpus habet suas partes similiter & anima. Ponderandus est ergo homo secundum omnes suas partes magnas primo: secundo secundum omnes suas partes paruas. Ponderet ergo homo seipsum secundum esse primo: quæ est prima pars. Vnde homo debet cogitare quod aliquando non fuerat & nihil erat. Accepit ergo homo primo hoc vt esse inciperet: cum non esset: & aliquid fieret cum nihil foret ante. Ergo bonum accepit quando esse accepit quia non erat & nihil habebat. Et quamuis aliæ creaturæ similiter acceperunt esse cum non essent & factæ sunt cum nihil essent ante & Deus dedit eis esse cum non essent propter hominem & propter esse hominis: & ideo pretiosius est esse hominis quam esse aliarum rerum. Vnde esse omnium respicit esse hominis: & ad ipsum tendit tanquam ad principalius & maius esse & pretiosius propter quod est esse omnium creaturarum. Ecce igitur quantum ponderat esse hominis quod accepit: quantum valet: & quanti pretij est. Multum ergo obligatur homo Deo pro esse quod accepit: & quamuis nihil plus accepisset: plus valet esse hominis supra nihil quam esse omnium creaturarum. Item non solum accepit homo esse: immo amplius quia pulchrum & formosum esse & artificiosum: hoc enim est maius quam esse tantum & aliquid tantum. Plura enim sunt quæ habent esse: sed non habent pulchrum esse neque formosum sicut homo habet. Et si aliquibus sit datum pulchrum esse: attamen esse hominis est pulchrius & formosius quam omnium aliarum creaturarum: & etiam si habent pulchrum esse totum hoc habent propter hominem quare multum tenetur homo Deo. Item secundo homo debet cogitare & ponderare se per viuere. Vnde non solum est homini datum esse pulchrum: sed

Pretiositas hominis

Deus

Pretiositas hominis ratione viuere.

Deus voluit eum magis exaltare : & dedit illi viuere & vitam. Vnde maius sine comparatione est viuere quam esse tantum : & maius est accipere viuere de non viuere quam esse de non esse. Et licet aliis creaturis sit datum viuere : attamen hoc est eis datum propter viuere quod est in homine : quia omnia quæ viuunt, viuunt propter hominem. Ideo pretiosior est vita hominis : quam vita omnium aliarum creaturarum. Vnde omne viuere omnium creaturarum tendit ad viuere hominis : & respicit illud tanquam principalius & nobilius : & ideo viuere hominis tanquam principale viuere : excellit omne viuere. Magnæ ergo nobilitatis est viuere quod est in homine : & plus obligatur homo Deo pro suo viuere : quam pro viuere omnium creaturarum. Vlterius tertio post esse & post viuere:est homini datum sentire & homo eleuatur altius. Et licet aliis sit similiter datum : attamen totum hoc habent propter hominem. Et non solum sentire : immo multis modis : vt videre audire, &c. O quantus ornatus est iste : & quanta nobilitas. Et similiter est istud dilatandum sicut prius de esse & viuere. Vlterius debet homo seipsum ponderare per suum proprium valorem: videlicet per liberum arbitrium. Non enim accepit solum & pulchrum esse : non solum viuere & nobile viuere : non solum sentire : & completum sentire : sed plus. Supra omnia ista accepit liberum arbitrium : rem grandissimam : in natura dignissimam & nobilissimam. Ecce pretiositatem liberi arbitrij : quia nulli alteri datum est nisi homini specialiter. Ecce speciale priuilegium & prerogatiua hominis quoniam viuere:esse :sentire : alijs rebus data sunt etiam sicut homini. Communia ergo sunt alijs creaturis & homini. Sed hoc scil. liberum arbitrium specialiter datum est homini. Non enim est homini & alijs commune. Ista ergo specialitas significat pretiositatem liberi arbitrij & dignitatem. Plus ergo ponderat liberum arbitrium quam omnia alia.scil. esse viuere sentire : ideo est supra omnia eleuatum : dignissimum & altissimum in natura. Ecce ibi maiestatem naturæ : imperatorem & regem totius naturæ. Omne igitur esse : omne viuere : omne sentire est propter liberum arbitrium. Vnde sicut omne esse quod est in creaturis & omne viuere & sentire : sunt propter esse : viuere & sentire hominis : ita esse viuere

Pretiositas hominis ratione sẽtire.

Pretiositas hominis ratione li. ar.

&

& sentire quæ sunt in homine sunt propter liberum arbitrium immediate. Ecce mirabile regimen naturæ: liberum arbitrium est rex. Vnde viuere & sentire quæ sunt in homine sunt ipsa sedes liberi arbitrij : in quibus immediate sedet liberum arbitrium. Et quia immediate seruiunt ei : ideo sunt nobilissima in homine: quia immediate sunt coniuncta libero arbitrio : & seruiunt ei & portant ipsum sicut equus Dominum suum. Deinde omne aliud esse extra hominem in creaturis : & omne viuere : & omne sentire sunt propter esse : viuere & sentire: quæ sunt in homine. Omnia ergo quæ sunt in homine laborant in ipso continue & incessanter vt maneat & sedeat ipse Rex : scilicet liberum arbitrium quod est immortale perpetuum & diuinum. Ideo tota natura extra hominem est sollicita pro homine: vt sedes liberi arbitrij quæ est in homine conseruetur duret & permaneat. Vnde omnia quæ sunt inferiora homine habent quoddam esse in homine : & includuntur in homine. Nam elementa, arbores : plantæ & animalia omnia habent esse in eo quia cum elementis est : cum arboribus & plantis viuit : cum animalibus sentit. Attamen esse nobilius habent elementa in homine quam in seipsis : & arbores nobilius viuere : & animalia nobilius sentire in homine quam in seipsis : & hæc est ratio quia omnia habent in homine esse humanum & sunt coniuncta cum libero arbitrio quod est dignissimum inter omnia creata : per quod in homine est principatus & dominium & regnum : & ideo omnia quæ coniunguntur cum eo nobilitantur & dignificantur. Exinde sequitur quod omnia elementa & arbores & animalia habent aspectum ad illud esse nobile quod habent in homine : & ordinantur ad illud : & sunt propter illud & appetunt conseruare naturaliter illud : quia in hoc nobilitantur. Non autem omnia ista immediate coniunguntur cū libero arbitrio: neque æqualiter appropinquant ei quia non sunt æque dignæ: sed per quemdam pulchrum ordinem maiorem vel minorem dignitatē magis vel minus appropinquant. Vnde esse elementorum quod est in homine est infimum & ibi portatur & collocatur vita vegetatiua : quia nobilior : deinde vita vegetatiua portat ipsum sentire & & sensitiuam : quia dignior est ista quam alia. vltimo ipsum sentire siue virtus sensitiua cum omnibus suis partibus

Tit. 101. *Omnia habent quoddā esse in homine.*

partibus nobilius portat ipsum liberum arbitrium: & ideo ibi sedet & regnat in illa vbi imperat: ibi dominatur liberum arbitrium. Vlterius autem liberum arbitrium nihil portat creatum vel sedet in eo quia nihil creatum est supra ipsum: sed ipsum est supra omnia: ergo solum creator debet ibi sedere. Quia valde rationabile est quod sicut liberum arbitrium quod est supra omnia creata: sedet supra omnia alia: ita creator qui est supra liberum arbitrium sedeat supra ipsum. Ecce liberum arbitrium factum est sedes Dei ibi enim solus Deus debet imperare: dominari: & regnare. Vide ergo qualiter liberum arbitrium immediate & sine medio coniungitur Deo: & cum summo creatore: & tangit ipsum sine medio & portat ipsum: & non potest magis sibi appropinquare. Ecce summam hominis dignitatem per liberum arbitrium: quia factum est Dei habitacuculum perpetuum & immortale. Omnia autem in natura clamant liberum arbitrium esse pretiosissimum & dignissimum supra omnia: & ordo creaturarum hoc clamat hoc clare manifestat. Vide qualiter ipsum esse reperitur in omnibus creaturis generaliter quia est infinitum omnium. deinde vide quomodo viuere est in paucioribus & est nobilius deinde sentire adhuc nobilius & in paucioribus quam viuere: & vltra attende quomodo ipsum liberum arbitrium reperitur adhuc in paucioribus: quia est in solis hominibus: iste ergo ordo manifeste declarat dignitatem liberi arbitrij: quia coniungit omnia cum Deo quia elementa coniunguntur cum vita vegetatiua: & vita vegetatiua cum sensitiua: & sensitiua cum libero arbitrio: & liberum arbitrium immediate cum Deo. Ecce igitur qualiter Deus eleuauit hominem per quandam scalam de gradu in gradum donec venit & traxit vsque in seipsum. Neque potuit eleuari per naturam nec maiorem accipere dignitatem naturalem: quia tractus est & eleuatus vsque ad Dei similitudinem & imaginem viuam. Nam liberum arbitrium est imago Dei viua. Et quid altius dignius & nobilius & quid melius esse poterit imagine Dei viui Multum autem dedit Deus homini quando dedit sibi esse cum non esset: adhuc plus quando dedit sibi viuere: & multoplus quando dedit sibi sentire sed maximum quando dedit sibi liberum arbitrium quod est immortale & perpetuum & dedit sibi suam imaginem

Solus Deus sedet in li. arb, sicut rex.

Repetit pretiositatem hominis ratione li. ar.

nem suam similitudinem quia tunc fecit eum sibi similem in natura: & quasi de suo genere & nullam aliam creaturam mundi ad hanc dignitatem eleuauit. Vnde sine dubio in homine est plena Dei imago & similitudo creata: nec vltra est ascensus. Et hoc ostendit ipse ordo naturæ. Vnde plus imitantur ipsæ creaturæ Deum quæ viuunt quam quæ sunt tantum & plus illæ quæ sentiunt quam illæ quæ viuunt. Maxime ergo imitatur homo Deum habens liberum arbitrium: quia in scala naturæ nulla creatura est supra: quia in eo est finis & complementum: & plena & completa imitatio: imago & similitudo creatoris. Vide ergo quanti ponderis est homo quanti valoris & quanti pretij per liberum arbitrium. Vide ergo quantum accepit homo quale donum: quia accepit liberum arbitrium: perpetuum ac immortale. Vide quantum tenetur & obligatur homo Deo: qui solus accepit tantum donum specialissimum: & accepit alia dona: ante tamen nihil habuit. Sic igitur diuidendo hominem per partes suas magnas: & eas ponderando cogitare possumus pondus & pretium totius hominis & valorem. Plus ergo sine dubio valet homo quam totus mundus: & ergo plus obligatur Deo pro seipso quam pro toto mundo. Inuigilare igitur debet vt sciat quid accepit: cum hoc scire possit & aliæ res hoc cognoscere non possunt. *Vt supra tit.* 101.

TITVLVS CIV.

Quod ponderandus est etiam homo per animam & corpus quæ sunt principales partes eius.

QVoniam autem totus homo non solum diuiditur in partes supradictas: immo etiam aliter potest diuidi: & communiter in duas partes principales quæ sunt corpus & anima: & ex quibus compositus est; ideo si volumus scire quid accepit homo: aliter quam per modum supradictum & clarius ponderemus hominem ex parte corporis & animæ & videamus quantæ nobilitatis & valoris sint corpus & anima. Et primo nobilitatem corporis: quia est mirabilissime dispositum & organisatum: sapientissime ordinatum & fabricatum super omnia mundi corpora. Ecce quanta proportio: quanta ordinatio est inter omnia membra: quomodo sunt inter se connexa, inter se proportionata. Vnum enim *Tit.* 103. *Pretiositas hominis ratione corporis.*

iuuat aliud : vnum seruit alteri. Ecce quanta pulchritudo. Vide primo faciem hominis & manus,& pedes:quia nihil in eis inuenies superfluum nihil diminutum. Ecce staturam hominis pulcherrimam erectam. Quanti ergo ponderis : quanti valoris homo sit:potest æstimare quis per corpus humanum. Plus ergo tenetur homo Deo pro suo corpore quam pro toto mundo. Vt autem magis ponderemus corpus videamus ipsa membra in se quantum valeant : & quantum appretiet homo quodlibet membrum videamus quantum appretiet homo manum suam. Pro quanto nollet carere sua manu,& si non haberet manum quantum vellet dare vt haberet. Certè homo sanæ mentis nollet amittere manum suam pro toto mundo : imo daret totum mundum quod manus sua non auferretur : & si esset ablata daret totum mundum si posset rehabere. Sed quantum reputaret se homo esse obligatum:qui sibi manum ablatam restauraret interim etiam homo obligatur Deo qui sibi manum dedit. Sed quid loquimur de tota manu homo vno digito nollet carere pro magno bono. Et sic quantum obligatur Deo de illo quod non vellet carere digito : de tanto etiam homo obligatur Deo de duobus : tribus,quatuor : & de omnibus : de quanto nollet carere illis. Similiter homo reuoluat & penset de omnibus membris:& innumerabilibus in homine existentibus tam ornate & pulchre fabricatis & homini datis. Pro quanto ergo nollet carere omnibus & singulis membris pro tanto etiam obligatur Deo. Et si amiserit etiam membra adhuc obligatur Deo pro his : quia accepit semel & Deus dedit.

Vt supra tit. 101.

Concluditur maior obligatio hominis Deo.

TITVLVS CV.

Quod plus obligatur homo pro anima quam pro corpore.

SIcut ergo homo habet corpus mirabilissime organisatum & fabricatum supra omnia corpora mundi in quo sunt omnia corpora dissimilia : pulcherrima : visibilia & manifesta ita habet animam excellentissimam & nobilissimam : correspondentem corpori : iuxta suam capacitatem & dignitatem implentem ipsum corpus : & omnia organa viuificando dando vitam & sensum ac motum omnibus membris: ita quod sicut in corpore est multiplicitas organorum pulcherrimorum : & magna diuer

Ex multiplicitate organorum corporis

diuersitas & differentia inter ea tamen coniunguntur & faciunt vnum corpus mirabilissimum. Ita proportionabiliter habet anima multiplicitatem & multitudinem officiorum nobilissimorum & mirabilium seu virtutum & potestatum naturalium & indiuisibilium: iuxta exigentiam organorum corporis ita quod quot sunt membra organisata & distincta.tot sunt etiam virtutes & officia distincta ipsius animæ inuisibiles:& ita anima intrat corpus: tota plena officiis & virtutibus ac potestatibus: vt totum impleat corpus & nullum vacuum membrum relinquat. Sicut enim vnus homo potest habere diuersa officia & diuersas artes quas exercet per diuersa instrumenta & dissimilia: ita anima habet diuersa officia & diuersas virtutes quas exercet: & dissimilia membra & instrumenta diuersa. Diuersitas ergo organorum & instrumentorum in corpore arguit diuersitatem potestatum & virtutum in anima. Sunt tamen etiam aliquæ potestates in anima quæ non exercentur per organa. Et quia omnes operationes procedunt ab anima:necesse est quod tot sint virtutes tot officia: tot potestates in anima: quot sunt operationes dissimiles inter se. Et quia omnia quæ sunt extra hominem sunt ordinata per pulchrum ordinem secundum superius & inferius secundum maiorem & minorem dignitatem: ita quod non omnia sunt æqualia & etiam ciuitates & regna sunt ordinata secundum diuersitatem officiorum: ita quod officia non sunt similia: neque æqualia in dignitate: & tamen omnia facta sunt propter hominem ergo multomagis debent esse ordinata officia naturalia in anima: & virtutes & potestates secundum superius & inferius secundum maiorem & minorem dignitatem. Ideo non omnes virtutes nec potestates sunt æquales vel officia sunt æqualia in ipsa anima: sed aliquæ sunt mediocres aliquæ superiores: aliquæ infimæ: aliquæ magis nobiles aliquæ minus nobiles. Ideo anima est quoddam regnum in se: quia habet suas potestates: sua officia ordinata ad modum regni: quia superiores virtutes & potestates imperant præcipiunt & dominantur inferioribus: & eas regunt & gubernant. Sed & virtutes inferiores obediunt famulantur & seruiunt superioribus: & recipiunt mandata ab eis. Et ideo regnum est bene dispositum & in pace: quando superior potestas vt regia vel imperialis: bene regit &

Diuersitas membrorum arguit multiplicitatem officiorũ animæ.

Ex inæqualitate officiorum in membris arguitur inæqualitas officiorum in anima.

Anima est quoddam regnum.

imperat: & inferior potestas obedit & famulatur. Ita igitur in regno animæ est bona dispositio & bona pax & tranquillitas: quando superiores potestates quæ sunt in anima bene regunt & imperant: & inferiores bene obediunt & famulantur. Incipiamus autem ab infimis operationibus animæ. Infimæ autem quæ sunt in homine: sunt nutrire; augmentare: generare. Communiter in homine primo apparet nutritio augmentatio generatio. Et ideo quia istæ tres operationes sunt dissimiles necesse est quod sint tres virtutes & potestates dissimiles in anima eis correspondentes. Ideo est in anima virtus nutriendi: augmentandi & generandi. Et sic sunt ibi officia tria naturalia: & ista tria continentur sub vna potestate generali: quæ vocatur virtus vegetatiua. Et istæ tres virtutes sunt in regno animæ ad modum laboratorum agricolarum: & mercatorum: quoniam sicut isti incessanter laborant ad sustinendum alios status nobiles regni: quoniam aliter nullus status posset durare nisi isti continue operarentur: & ideo isti portant totum pondus regni & omnes status superiores. Ita conformiter isti tres status siue virtutes infimæ cōtinent & portant alias virtutes & potestates superiores ac nobiles in regno animæ: & continue & incessanter laborant pro eis: & portant pondus totius regni: & omnes status superiorum potestatum & officiorum. Et istæ etiam tres virtutes habent quatuor alias eis famulantes & ministrantes eis continue. scil. Virtutem appetitiuam seu attractiuam cuius officium est cibum desiderare & accipere. Virtutem retentiuam cuius est cibum retinere: virtutem digestiuam cuius est cibum coquere & digerere. Virtutem expulsiuam: cuius est superfluitates expellere & bonum chimum in omnia membra delegare. Omnia enim ista officia exercet anima cum instrumentis & organis corporalibus: ita quod istæ potestates & virtutes sunt ligatæ cum corpore & operationes earum fiunt cum corpore: & mediante corpore. Ideo etiam fortificantur & debilitantur istæ operationes secundum debilitates & fortificationes corporis: ita quod quanto corpus est fortius: tanto etiam istæ virtutes sunt fortiores. Et ideo istæ virtutes dicuntur virtutes corporales. Post vero statum in regno animæ: sequuntur alij status superiorum virtutum & potestatum & officiorum magis nobilium. Vnde

Declarat potētias animæ.

De potētia vegetatiua.

De partibus vegetatiuæ potentiæ.

De potētia sensitiua & eius partibus.

Vnde in homine sunt operationes aliquæ magis nobiles quam prædictæ:quæ tamen non sunt supremæ sed mediocres: sicut sunt videre: audire:odorare: gustare: & tangere. Et quia istæ operationes sunt dissimiles: necesse est quod in anima sint etiam quinque potestates dissimiles istis operationibus correspondentes, scilicet. Potestas visiua: cuius officium est apprehendere & cognoscere colores: figuras & lucem: & ista virtus est coniuncta cum oculis: & anima exercet istud officium cum oculis. Alia virtus est potestas auditiua: cuius officium est scire & cognoscere sonos & voces & armonias: ac consonantias sonorum & vocum. Et ista virtus est coniuncta cum auribus: & cum illis exercet illud officium. Alia virtus est olfactiua: quæ apprehendit odores. Et similiter de gustu & de tactu. Ecce mirabile matrimonium inter membra corporis organica ex vna parte & virtutes & potestates seu officia animæ ex alia parte. Ecce corpus cum multitudine organorum pulcherrimorum. Ecce animam cum multitudine & varietate virtutum: potestatum & officiorum nobilium. Omnes autem virtutes istæ & potestates continentur sub vna virtute & potestate generali seu communi quæ dicitur sensitiua. Et ideo omnes istæ virtutes dicuntur sensitiuæ, & vocantur corporales & carnales seu organicæ:quia sunt coniunctæ cum corpore & carne & organo. Et operationes earum sunt cum adiutorio organi corporalis: ideo etiam debilitantur & fortificantur secundum quod organum debilitatur & fortificatur. Item etiam istæ potestates dicuntur seruiles seu seruæ: & non liberæ. Et hoc ideo: quia sunt ligatæ cum corpore & etiam subiectæ sunt aliis potestatibus superioribus naturalibus. Quamuis autem istæ potestates omnes vno nomine dicuntur corporales: attamen inter eas est dignitas & maioritas: nec sunt æquales. Quia sicut vnus sensus excellit alium in locorum diuersitate:ita excellit eum in virtute & nobilitate. Vnde odoratus excellit gustum ratione situs & loci:quia sentit & percipit longinquius. Similiter auditus excellit odoratum:longius enim odoramus quam gustamus. Et longinquius audimus quã odoramus: & sic oculi excellunt aures: longius enim videmus quam audimus. Sensus autem tactus est infimus omnium & est per totum corpus expansus. Præter autem istas virtutes seu sensus

Potentiæ sensitiuæ dicuntur organicæ corporales carnales & seruæ.

Differentia earũ: & nobilitas.

De sensu communi.

exteriores: habet anima alios sensus interiores occultos & nobiliores qui habent organa interiora occulta in crebro & capite: quæ quidem virtutes: sunt sensus communis: imaginatiua: fantastica: estimariua & memoratiua. Post prædictas virtutes & officia: alia virtus est & potestas in regno animæ: scilicet virtus motiua de loco ad locum. Et per istam virtutem anima dilatat & extendit membra constringit & attrahit progreditur de loco ad locum & operatur opera mechanica & artificialia. Et omnia ista sunt per ordinem: & fiunt per organa corporalia scilicet per neruos per pedes & per manus. Per istum statum prædictarum virtutum & potestatum ac officiorum quæ habent coniunctionem cum organo corporali & operantur mediante carne: sequitur in regno animæ alius status supremus & nobilissimus virtutum: potestatum seu officiorum quæ habent totum regimen omnium virtutũ præcedentium. Vnde in homine sunt duæ altissimæ potestates supra quas nulla alia virtus est nec potestas in homine: quæ sunt intellectus & voluntas quæ habent distinctas operationes & distincta officia: quia aliud est officium intelligendi: & aliud officium volendi. Et istæ duæ potestates faciunt vnum statum separatum ab aliis statibus aliarum virtutum in regno animæ: quia istæ non sunt colligatæ nec coniunctæ cum corpore nec cum organo corporali: sed sunt per se operantes sine corpore neque carnales neque organicæ: nec etiam debilitantur neque fortificantur propter fortitudinem seu debilitatem corporum. Dicuntur autem spirituales incorporales seu immateriales & intellectuales. Et ideo anima per istas potestates & virtutes est separata ab omnibus corporalibus: & nulli rei corporali subiicitur: nec temporali: sed est in libertate: sine quocunque ligamine corporali. Et ideo status istarum duarum virtutum est in regno animæ status imperialis & regalis: & quidam principatus & suprema curia qui sunt sicut cõsiliarij summi regis iudicantes & consulentes ac discernentes & consentientes: & postea est rex imperans & mandans ac præcipens: quod consilium iudicauit & decreuit. Ita conformiter in regno animæ & in statu supremo est intellectus seu ratio tanquam consiliarius iudicans: discernens & consulens. Et est voluntas imperialis præcipiens & imperans & executionem demandans:

De virtute motiua.

De intellectu & voluntate.

dans:& hoc sine quocunque impedimento. Et istæ vltimus status dicitur liberum arbitrium: & ideo liberum arbitrium est supremus status animæ. Sic patet quod anima hominis vna & eadem numero existens: est quoddam regnum in seipsa naturale: continens in se naturaliter distinctos status mirabiliter ordinatos: diuersarum virtutum potestatum seu officiorum scilicet infimos: medios & supremos. Ecce ergo animam hominis dotatam: ornatam: vestitam & indutam: tot mirabilibus virtutibus & potestatibus & officiis naturalibus. Et non solum anima habet in se potentias: virtutes & officia naturalia: immo etiam potest dotari de nouo: ornari: & superuestiri nouis virtutibus potestatibus & officiis: non tamen naturalibus sed moralibus & gratuitis: & hoc tam per gratiam sui creatoris quam per acquisitionem proprij laboris. Sic ergo homo potest videre obligationem ex parte animæ suæ quam accepit à Deo tam mirabilem tam excellentem naturaliter diuitem: abundantem plenam tot officijs: tot potestatibus: tot virtutibus: aptam ad recipiendum nouas & nobilissimas super potentias naturales potestates & virtutes. Pōderet ergo homo animam suam secundum partes suas: & videbit partium valorem inestimabilem: & inappretiabilem & incogitabilem. Quis estimabit quantum valet intellectus: quantum valet libertas: quantum valet voluntas: quantum valet memoria. Et similiter de tactu: & de gustu: & de odoratu: de auditu: de visu: & sic de aliis. Cogitet ergo homo magnitudinem obligationis erga Deum creatorem suum & tam pro his quæ accepit extra se, scilicet, pro toto mundo: qui propter ipsum factus est: tam etiam pro his quæ ipse accepit intra se. scil. pro toto corpore & pro omnibus membris suis: & pro tota anima & pro omnibus potestatibus & virtutibus animæ. Et sic aliqualiter manifesta est obligatio qua homo obligatur Deo: & magnitudo obligationis naturalis ratione donorum acceptorum quæ sunt tam manifesta quod negari non possunt.

Concluditur quod anima est regnum naturale

Quod gratia superadditur naturali regno animæ.

TITVLVS CVI.

De magnitudine obligationis ex parte dantis scilic. Dei.

ET quia obligatio non solum crescit ex magnitudine & multitudine donorum: immo magis ex volun-

tate & affectu dantis ipsum donum vel ipsius doni: ideò pensāda est magnitudo obligationis principalius ex parte dantis, s. Dei. Et quia duo sunt dona: vnū est sensibile, visibile & manifestum, & aliud est inuisibile & occultū. Donum manifestū est mundus: & quicquid homo habet in se. Donū inuisibile & occultū est amor dantis qui est inuisibilis & occultus. Vndè primū quod datur est amor, & amor est primū donum: sed quia est occultus & inuisibilis: ideò quasi non reputatur donum, & tamen est primū & radix atque fundamentum omnium aliorum donorū, & omnia alia dona sequuntur amorē, & procedunt ab amore tanquam à radice & principali dono. Et ideò omnia alia dona non sunt nisi signa amoris, & declarant & manifestant ipsum amorem occultum & inuisibilem: eo quod ipsa dona videntur, & ipse amor non videtur & ideò in dono videtur & relucet amor. Sicut enim fumus arguit ignē infallibiliter ita dona exteriora arguūt amorem infallibiliter dantis. Quamuis primò detur, & sit primum donum: attamen primò apparent dona alia & rectè ostendunt qualis & quantus sit amor. Vndè hoc est simile sicut de productione mundi visibilis & manifesti: quæ manifestat aliā productionem occultā in Deo: quæ est maior in infinitum & æterna: ita donū visibile quod videmus: manifestat donū inuisibile Dei occultum, s. suū amorem: qui præcessit omnia dona: quia nisi prius dilexisset nihil dedisset: ita quod ipsa dona exteriora sunt via & scala ad veniendum ad amorē Dei: & ipsum inueniendū. Quia ergò ipsa dona sunt prima signa & argumenta amoris: ideò ex quantitate & prærogatiua donorū: rectè possumus arguere & concludere quantitatē & prærogatiuam amoris. Et quia Deus totum mundū fecit propter hominem: ideò in toto mundo primo dilexit hominem, & principaliter, & omnia alia dilexit propter hominem. Et quia super omnes creaturas exaltauit hominem & ornauit, & dotauit in corpore & in anima: sequitur quod super omnes creaturas & præ cæteris dilexit hominem. Et quoniam amor Dei quod est donum occultum eius: excellit & super omnes creaturas & omnia dona creata: ideò super omnes creaturas dilexit hominem. Cùm etiā amor Dei erga hominem sit purissimus, verissimus, securissimus, sincerissimus & summè liberalis ac gratuitus: quia ipse primò dilexit hominem, & amor suus præcessit, nec dilexit hominem propter aliquod quod habebat ab homine, nec aliquid prius dedit ei homo: vt eum Deus

Duplicia sunt dona.

Titulus xlvj.

Titulus xcvj.

ſic diligeret & tanta dona donaret:ſed ſua bonitate ſola ac pura liberalitate præuenit hominem amando ipſum antequam eſſet gratis & gratuitò,& dando ſua ineſtimabilia Sequitur ergò quod homo obligatur Deo creatori ſuo plus ſine comparatione pro amore ſuo liberaliſſimo quo primo dilexit eum:quàm pro omnibus aliis donis:de quanto magis valet amor Dei : quàm omnes aliæ creaturæ.Duo ergò ſunt penſanda diligenter,ſ.dona Dei & amor Dei quæ præceſſerunt.Magna autem eſt obligatio ex parte donorum:ſed maxima ex parte amoris.Ecce ergò duo ligamina per quæ obligat Deus ſibi hominem & reddit eum ſibi obligatum.Declarata eſt ergò magnitudo obligationis ex parte dantis, ſ. Dei quæ oritur ex puritate & ſinceritate ſui nobiliſſimi amoris omnia dona præcedentis qui amor tantum eſt excellens quantum ille qui amat.Et quid excellentius Deo? quid potentius Deo?quid melius?quid nobilius?ergò nihil excellentius: nihil melius ſeu nobilius amore Dei.

TITVLVS CVII. *De magnitudine obligationis ex parte accipientis : ſcilicet ipſius hominis.*

NOn ſolum autem magnitudo donorũ & amor dantis ſinceriſſimus & puriſſimus cauſant magnitudinem obligationis,ſed etiam neceſſitas ineuitabilis ipſius accipientis,ſ.hominis. Non enim ſicut eſt libera volũtas & gratuitas ex parte dantis & non neceſſitas:ita quod libertas ex parte accipientis:quia homo velit nolit neceſſe eſt ſibi vt accipiat dona & bona Dei ſine quibus non poteſt eſſe vno mométo.Refutet enim ſi poteſt & dicat: non indigeo aëre neque terra:non indigeo ſole:iam ſine illis viuere poſſum:amplius non recipiã dona & beneficia Dei.Videte ergò ineuitabilem neceſſitatem hominis accipiendi dona & beneficia Dei & continuam & inceſſabilẽ.Videte quomodo Deus liberaliter & inceſſanter& gratis tribuit ſua dona & ſuccurrit indigentiæ hominis nunquã deficit nũquã denegat.Rurſũ eſt alia neceſſitas& maior in homine:quia cõtinuè & inceſſanter indiget cõſeruari & manuteneri in eſſe quia de nihilo eſt:& in nihil rediret ſi non à manu Dei conſeruaretur vt iã oſtensũ eſt. Ecce ergò quomodò homo ſummè indiget Deo:quia ſine ipſo nullo modo poteſt eſſe:nec poteſt durare per vnũ momentũ.Quia ergò homo ſemper indigetDeo:& capit ab ipſo inceſſanter & neceſſario omnia prædicta nec aliquis alius poteſt ſibi dare illa ſequitur etiãtũcquod homo ſoli Deo obligatur & ſũmè obligatur tanquã amico:ſũmo

Neceſſitas accipiendi obligat hominẽ Deo.

Neceſſitas conſeruationis obligat hominem Deo.

Tit.17. in fine.

& intimo: qui eum in necessitate summa, & continua non deserit neque deficit. Sic ergo summa & extrema necessitas qua homo incessanter postulat: concludit summam obligationem hominis ad Deum.

TITVLVS CVIII.

De cæteris conditionibus circunstantiis & proprietatibus istius obligationis.

QVia autem ista obligatio ligat hominẽ cum Deo: & dum magis cognoscitur magis ligat, & hoc est totum bonum hominis quod sit cum Deo ligatus: & ab alia re separatus: quia nihil prodest homini cognoscere Deum nisi iungatur ei, & societur cum Deo: ideo summe vtile est cogitare, & cognoscere circunstantias conditiones,& proprietates istius obligationis quantum fieri poterit: quia tunc quærit suum bonum. Visa autem est magnitudo dictæ obligationis: & vnde oritur sed sunt adhuc aliæ quamplures conditiones eius. Vnde vna alia conditio est, scilicet primaritas obligationis quia ista obligatio est prima & præcedit omnem aliam obligationem:& ideo omnis alia obligatio vera & iusta fundatur in ista & ideo etiã in ista obligatione fundatur ius primũ & prima iustitia:& ab ista oritur prima actio. Itẽ ista obligatio est infallibilis,& indelebilis,& immortalis ac incorruptibilis,& carta & scriptura eius indelebilis quia scripta digito Dei in qualibet creatura in ipso homine:& in corpore,& in anima:& omnibus patens, & quilibet potest eam legere in libro naturæ. Item omnibus est communis,& generalis & naturalis: & ipse homo & omnes creaturæ dicunt, & sunt testimonium verissimum huius obligationis, & ideo nullus potest negare. Vlterius hæc obligatio est obligatio totius vniuersi & pro toto vniuerso. Sunt autem multæ aliæ conditiones: quæ de præsenti relinquuntur quas quilibet per se potest inuestigare. Et sic cum adiutorio Dei manifesta est obligatio hominis inquantum homo est ad Deum: cum suis conditionibus & circumstantiis.

Tit. 100. Tit. 96. Primaritas obligationis hominis.

TITVLVS CIX.

Hic ostenditur quid homo debet, & tenetur ac obligatur Deo dare pro omnibus datis & acceptis.

QVoniam autem demonstratum est hominem inquantum hominem esse verissime & summe obligatum

gatum & debitum Deo pro omnibus quæ accepit: ideo necesse est demonstrare quid debet homo dare Deo quia omnis debitor & qui est obligatus:ad aliquid est obligatus & aliquid debet. Et quia homo soli Deo est debitor & obligatus & quicquid habet accepit ab eo ideo tenetur dare Deo & retribuere quicquid potest: & omne quod pretiosius ac melius habet: amabilius & nobilius quod possit dari & meliori modo quo potest. Ergo quicquid homo habet in se quod possit dari: iam est Deo totum debitum & obligatum de iure naturæ. Considerare autem oportet vtrum habeat aliquid quod sit proprie suum quod possit dare & sit Deo acceptabile. Et necesse est quod ita. Quia postquam ostensum est infallibiliter hominem esse summe obligatum Deo de iure naturæ:immo noscitur totus obligatus: & cum homo cognoscat se totum obligatum & verissime cognoscit se omnia accepisse quæ habet sequitur quod necesse est quod homo habeat in se aliquid naturaliter quod possit dare & retribuere Deo pro beneficiis acceptis:aliter in vanum esset obligatus & obligatio naturalis esset frustra quod est impossibile:& homo esset naturaliter constitutus in maxima pœna:quia cognosceret se omnia accepisse: & per consequens obligatum esse & debitorem: & tamen nihil habere vnde posset soluere & recompensare pro tantis beneficiis acceptis continue & incessanter:& tamen vellet & non posset quia naturale est quod omnis qui accipit aliquod beneficium quòd ille vellit & desideret aliquid retribuere pro illo. Quæ autem maior pœna quam se cognoscere debitorē & esse obligatum & velle soluere: & tamen non habere vnde posset soluere. Ergo est necesse quod homo habeat aliquod quod possit dare pro omnibus quæ accepit. Et quia nullus vere iuste & proprie potest dare alicui quod non est vere & totaliter suum, quia aliter non esset donum perfectum neque recompensatio: neque retributio conueniens: nec etiam acceptabilis: ideo necesse est quod homo habeat aliquid quod si totaliter & proprie suū & quod sit in mera & libera sua potestate & Domino: nihil autem potest dici quod sit vere & proprie suū quod possit ab eo auferri aliquo modo:aut tolli per violentiā ipso nolente & inuito. Si autem homo non habet in se tale donum quod possit dare non erit acceptabile Deo: quia oportet quod retributio & recompensatio correspondeant

Tit. 96. Homo habet naturaliter aliquid quod potest Deo reddere.

Homo habeat aliquid quod est totaliter & proprie suū.

pondeant

Retributio hominis debet esse libera & volūtaria.

pondeant obligationi & modis & conditionibus ipsius dantis. Et quia Deus dedit liberè, spontè, ac voluntariè & gratis sine necessitate, sine coactione, & ex sincero & purissimo amore:& ex tali libertate & spontanea voluntate, & tali amore tanquam à radice:tota est obligatio: ideò necesse est quod retributio & recompensatio conformis sit & correspondens,s. quod sit libera:spontanea: voluntaria & non coacta. Vndè nullum donum est acceptabile nisi tale:quod procedat de intimo cordis affectu.

Quid sit illud quod propriè sit hominis

Oportet autem inquirere si homo habeat tale donum: & aliquid quod sit verè & propriè suum & in suo dominio ita quod nemo possit ab eo tollere illud inuito. Vndè talis res non potest esse aliquid extra hominē: qui omnia quæ sunt extra hominē possunt tolli ab homine per violentiā ipso nolente. Ideò non sunt verè & propriè sua nec in sua mera & libera potestate:quare de illis non potest fieri recōpensatio Deo. Vlterius talis res non potest esse corpus hominis:nec aliquid de eius corpore: nec vita corporalis quia & totū corpus & quodlibet membrū & vita hominis possūt tolli ipso inuito & per violentiā: & per consequens non sunt vere & proprie sua:nec in sua mera potestate. Nec etiā omnia ista sunt maximè pretiosa & optima quæ habeat homo & homo debet dare optimū quod habet:& quod pretiosius & melius existit. Restat ergò quod talis res sit anima: vel aliquid quod sit in anima. Non autem potest esse tota anima: quia quædam

Titu.cv.

eius partes & virtutes sunt coniunctæ cū corpore & organo corporali. Et ideò illæ partes & illæ virtutes non sunt in libera & pura potestate hominis sicut nec corpus. Restat ergò quod illa pars sit nobilior & potior pars ipsius animæ vel sit in illa parte quæ est separata à corpore, s. à carne organo corporali & nullo modo sit coniuncta cū carne. Hoc autem est liberum arbitrium:quod est res nobilissima & pretiosissima in anima purum spirituale: & hoc conuenit cum Deo spirituali & nullo modo corporali. Sed in libero arbitrio sunt duæ partes,s. intellectus & voluntas:& sola voluntas est libera:spontanea:& in ipsa est mera libertas & dominium:imperium:& nulla coactio vel violentia potest in ea esse:quia sola domina est suipsius:& dominium procedit à voluntate: aliter non esset dominium. Ergò talis res quàm quærimus erit voluntas vel donum liberale & spontaneum: quod sit in pura & mera libertate & dominio volūtatis. Tale autē donū est amor solus procedēs liberè & spōtè à volūtate.

Volūntate & amore retribuimus Deo.

Sola autē volūtas potest dare:& primū quod dare potest est amor. Ergò amor est primū donū volūtatis & maius & pretiosius: quia est donū liberalissimū spontaneum: & voluntariū:& nullo modo potest cogi vel auferri:nec tolli per violentiā ipsi homini inuito. Nihil ergò habet homo quod sit verè & propriè suū nisi amorem quia est in ipsa sola volūtate quæ sola est domina imperatrix:& regina:habens imperiū & dominiū in homine. Ergò amor est totus thesaurus hominis, & honorabilior, pretiosior, carior, & propinquior qui sit in homine qui dare potest. Inuenimus ergò rē quā quærebamus & talē qualem inquirebamus:non est extra hominē sed in homine non est extra hominē:neque in corpore sed in anima:nec in tota anima sed in suprema parte animæ & nobilissima. Habet ergò homo in seipso aliquid & in sua potestate quod dare potest Deo:& de quo potest retribuere & recōpensare ei. Tenetur ergò homo & obligatur Deo soli retribuere & dare sibi totū suū amorē quantū potest:& meliori modo quo potest cuius solus est & totaliter. Totus ergò amor hominis est Deo debitus & obligatus de iure naturæ. Inuenimus ergò rem quā homo debet & tenetur Deo dare & retribuere pro omnibus acceptis & donis Dei,s. ipsū amorem liberalē ac spontaneū & totū.

Totum amorem tenetur homo dare Deo.

TIT. CX. *Quod sola amoris retributio est conuenientissima retributio & magis acceptabilis Deo.*

Titulus xcvj. Titu. cv.

QVoniā autē declaratū est iā in præcedētibus quod ex parte dātis,s. Dei duo præcesserūt,s. amor & dona eius:exteriora & manifesta:& quod amor Dei præcessit omnia dona quia nisi præcessisset nihil datū fuisset à Deo & sic nihil ab homine acceptū fuisset : primū ergò quod dedit Deus homini est amor suus:& exindè per amorē omnia data sunt & accepta. Omnia ergò sunt data per amorē. Et quia amor requirit amorē & amare requirit amari de sua natura nec aliter satisfit amori nisi per amorē:immò cōqueritur nisi sibi reddatur amor pro amore:ideò reddēdus est amor. Quia etiā primum donum Dei est amor eius & est primū fundamentū & radix omnia dandi sequitur ex his quod illud quod prius ante omnia est conuenientius debet retribui & reddi ex parte hominis ipsi Deo primò amāti:vt amor retribuatur pro amore:& homo debet primo radici & fūdamēto & causæ omniū donorū correspōdere,s. amori ipsius Dei:vt sicut Deus 1. dilexit hominē antequā aliquid daretur ei:& exindè per amorē dedit omnia quę dedit:ita homo debet

Tit. cvj.

Amor debet retribui Deo amanti.

primò ante omnia ipsum amare : & dare sibi suum amorem : & exindè per amorem dare omnia alia vt correspondeat Deo proportionabiliter & conuenienter aliter non esset proportio neque ordinata retributio nec per consequens Deo placens : quia nihil inordinatum placet Deo. Item etiam quia sicut amor Dei est liberalissimus & pretiosissimus sine comparatione : quàm omnia alia dona exteriora & excellit ea in infinitum : ita quoque proportionabiliter amor liberalis ipsius hominis sine comparatione est nobilior : pretiosior : & amabilior quàm omnia quæ posset dare & omnia alia sine comparatione excellit : ergò primum quod debet homo reddere pro suo amore Deo est amor liberalis sicut amor Dei est liberalis. Postquam homo habet fundamentum & radicem quare ipsum debeat amare:& quia Deus eum primo amauit : si aliter eum amaret non esset conueniens causa neque retributio : nec correspondentia : neque acceptabilis Deo. Prætereà ad confirmationem Nam amor per se sine omnibus aliis placet : & est amabilis per se & per se acceptabilis:per se iocundus: per se dulcis : sed nulla alia per se placent sine amore : nihil amabile : nihil acceptabile : nihil iocundum vel dulce sine amore. Timor enim sine amore non acceptatur nec honor nec alia dona. Amor enim semper est acceptabilis : nunquam refutatur nunquam displicet. Et ideò quantumcunque sit aliquis potens : diues & plenus omni bono : semper vult amari : & semper vult habere amorem. Nunquam enim refutat amorem. Et ideò sequitur quod quamuis ipse Deus sit potentissimus & ditissimus & plenissimus omni bono : & amore amari vult semper & nunquam refutat amorem. Magna immò maxima res est amor : qui solus per se est amabilis : per se acceptabilis : & nunquam refutabilis. Debet igitur talem rem pretiosissimam & acceptabilissimam retribuere & dare Deo postquam habet in se : & obligatur Deo Condare quicquid melius & dulcius ac nobilius habet. Concluditur igitur quod sola amoris retributio : est conueniens & acceptabile donum Dei.

Amor est pretiosius quod reddi potest.

Amor semper placet.

Deus sẽper vult amari.

TITVLVS

TITVLVS CXI.

Quod solus amor est in quo potest homo correspondere Creatori : & de simili rependere vicem.

EST autem magna amoris dignitas : pretiositas : & excellentia :quia solus amor est in quo & ex quo homo potest correspondere suo creatori : quamuis non ex æquo nec æqualiter vel de simili rependere vicem. Vndè si Deus irascitur homini:homo nō reirascitur Deo sed expauescit si Deus redarguit hominem : homo non redarguit Deum : si etiam iudicat hominem : non reiudicatur ab homine & sic de aliis. Sed videamus de amore. Vndè cum Deus amat hominem : non vult aliud quàm amari iterum. Vult ergò hominem sibi correspondere in amore : & de simili rependere vicem in quo ostenditur maxima amoris pretiositas : quamuis homo non possit ex æquo correspondere : nec tantum amare quantum amatur à Deo eo quia minor est & creatura : & ideò minus diligit : immò si homo se totum conuertat in amorem : nihil adhuc erit in comparatione amoris Dei erga hominem : quia amor Dei in infinitum superat & vincit amorem hominis : quantumcunque magnum. Attamen debet homo ex seipso toto ex tota mente & ex tota virtute & ex toto corde correspondere amòri Creatoris sui : vt ipsum amet quantum poterit vt ex toto seipso amet : & meliori & puriori modo quo poterit : quia Deus principaliter vult amorem sibi retribui pro suo amore & pro suis beneficiis. Ideò vult illum mundissimum : castissimum : purissimum : sincerissimum & sanctissimum esse : sicut amor suus erga hominem est purissimus mundissimus & sic de aliis. Aliter non esset correspondentia nec similitudo:quia esset valdè inconueniens & turpe reddere Deo pro amore suo purissimo & sincerissimo immundum & corruptum amorem sed debet reddere amorem pro amore postquam habet : & similem pro simili inquantum potest. Patet ergò quomodo homo per amorem potest Deo correspondere : & ei assimilari : quod nulla creatura Dei habet alia. Maxima ergò est & dignissima res amor: quia facit hominem Deo similem.

Homo ex se toto debet Deum amare.

TITVLVS

TITVLVS CXII.

Quo ordine quali modo obligatur homo dare Deo amorem & ipsum amare.

Tit.96. QVoniam autem hic tractauimus de debitis in speciali in quibus homo obligatur Deo & inuestigamus omnia illa quæ homo tenetur dare Deo & tota cognitio omnium illorum quæ debet homo reddere Deo oritur ex obligatione iam fundata in æternum. Et ideo si volumus habere veram & infallibilem certitudinem de omnibus illis quæ homo obligatur Deo reddere necesse est semper recurrere ad ipsam obligationem: quoniam ipsa est radix: fundamentum & origo: ac lumen indeficiens ad cognoscendum quid homo debeat facere & dare Deo. Et ideo qui non cognoscit obligationem istam non cognoscit quid tenetur & debet dare Deo. Et quia obligatio oritur ex dare & recipere: quia solus Deus & dedit & solus homo accepit: quoniam si Deus nihil dedisset & homo nihil accepisset nulla obligatio esset: nec modus nec ordo nec forma reddendi & dandi Deo debitum. Oritur ergo ex modo & forma dandi & accipiendi. Et ideo si volumus cognoscere modum & formam & ordinem dandi & reddendi Deo debitum obligationis: oportet considerare per quem modum: ordinem & formam homo accepit: quia homo obligatur ex hoc quia accepit. Sicut & qualiter accepit sic. & taliter obligatur reddere quod debet. Et quoniam homo primum donum quod vnquam accepit fuit amor Dei: quia Deus primo quando ipsum de nihilo formauit ipsum dilexit. Ideo homo primo obligatur & tenetur reddere & dare Deo amorem suum & probatum est. Ideo videamus modum formam & ordinem quibus obligatur homo: & debet dare Deo amorem. Vnde quia homo quicquid boni habet accepit à Deo: ideo quia Deus ipsum dilexit & nihil accepit à seipso nec ab alio quam à Deo: ideo nulli obligatur nisi Deo. Nec etiam sibi ipsi obligatur dare aliquid quia nihil accepit à seipso sed solum à Deo. Et ergo sequitur quod homo debet suum amorem primo dare Deo & non sibiipsi primo: quia totum à Deo accepit quicquid habet: vt dictum est. Ideo debet suum amorem dare Deo quia totum quod habet accepit à Deo & nulli

Deo tenemur primo dare amorem.

Tit.90.

Tit.109.

Homo semper

nulli debet dare partem quia à nullo alio aliquid accepit:& ergò primò debet dare Deo. Et quia homo continuè & incessanter conseruatur à Deo : & capit beneficium continuè ab eo : quia sine eo esse non posset : & quia omnes creaturæ impendunt sibi seruitium & beneficium sine quibus non posset durare per vnum momentum : ideò sequitur quod sine intermissione & sine cessatione homo tenetur reddere & dare Deo suum amorem & ipsum amare pro omni momento. Patet ergò quo ordine quali modo obligatur homo dare amorem suum Deo & ipsum amare:quoniam primò totaliter incessanter & continuè : & pro omni momento. *teneatur amare Deum.*

TITVLVS CXIII.

Quod creaturæ omnes incessanter clamant ad hominem quod reddat Deo debitum amoris quod debet & ostendunt qualiter reddere debet.

NOn solum autem amor Dei continuus : nunquam cessans erga hominem clamat continuè : quod homo incessanter debet reddere beneficium & debitum amoris primò totaliter fortiter:ex toto seipso:& ex toto corde : & quantum poterit & meliori modo & puriori quibus poterit : quia Deus primò dilexit hominem : & inter omnes creaturas mundi dilexit Deus hominem primò : immò in toto mundo non dilexit nisi hominem : quoniam totum mundum & omnes creaturas in eo fecit propter hominem : & sic dilexit solum hominē. Verumetiam omnes creaturæ & totus mundus hoc idem clamat ad hominem incessanter. Sicut etiam totus mundus ex præcepto & voluntate Dei seruit homini : & etiam omnes creaturæ impendunt seruitium & beneficium de meliori quod habent & totum quod habent melius dant homini : vt manifestum est per experientiam : ita homo debet seruire Deo:& impendere & dare de meliori quod habet & totum quod melius habet:sed illud quod melius habet homo est amor : ergò omnis creatura dicit quod homo debet seruire Deo & dare Deo debitum & seruitium amoris tanquam de meliori : quia ipsæ creaturæ de meliori seruiunt & dant homini quod habent : & per consequens homo debet seruire de voluntate & libertate sicut aliæ creaturæ seruiunt homini ex voluntate & præcepto Dei meliori modo quo *Homo debet amare*

Deum meliori modo quo potest.

possunt & puriori & veriori & non ficto. Sic etiam homo debet seruire Deo, & dare debitum amoris meliori modo quo potest & sincerum non fictum. Nonne etiam sicut omnes creaturæ ex ordinatione Dei quantum possunt totis suis viribus ex totis seipsis seruiunt homini & præstant beneficium: ita etiam tenetur homo inquantum potest totis suis viribus, & ex toto seipso seruire Deo, & præstare seruitium & debitum amoris quod verè debet. Nonne etiam incessanter & continuè sicut creaturæ indesinenter per omnem modum die ac nocte & omni tempore seruiunt homini ex mandato & voluntate Dei: ita etiam debet homo Deo reddere debitum amoris incessanter, indesinenter, omni tempore, die ac nocte, & per omne momentum. Nonne hoc rationale est. Nonne rursum sicut omnes creaturæ soli homini seruiunt: ita etiam homo debet soli Deo seruire: & nulli alteri. Quia hoc quod faciunt creaturæ homini: hoc faciunt præcepto & voluntate Dei neque aliud intendunt: neque ad aliud ordinatæ sunt nisi vt seruiant homini. Debet ergò etiam similiter homo facere: & non intendere aliud neque suam voluntatem ordinare ad aliud quàm ad seruitium Dei. Nonne etiam creaturæ faciunt homini seruitium acceptabile & gratum. Ita similiter homo debet dare Deo acceptabile & gratum seruitium. Sed nullum est seruitium Deo delectabilius quàm seruitium amoris. Item etiam quemadmodum creaturæ seruiunt homini secundum propriam naturam quam habent & secundum suum proprium modum ita debet homo seruire Deo iuxta suam propriam naturam & proprium modum suæ naturæ. Et ideò sicut creaturæ seruiunt homini naturaliter & ex necessitate: & quasi ad modum seruorum; quia ista est propria natura earum: quia non habent libertatem ita etiam homo debet seruire ex libertate: sponte: & bona & libera voluntate: quia talis est sua natura vt sic agat: quia aliter non ageret vt homo. Et ideò sicut creaturæ seruiunt homini secundum quod sunt tales & suo modo: ita homo debet seruire Deo secundum quod est talis: & suo modo. Ideò seruitium hominis debet esse vt hominis: & ideò debet esse liberum spontaneum & voluntarium: & non coactum. Et ideò quicquid homo debet dare Deo debet dare liberè: spontè & voluntariè; & non coactè. Et quia nihil est magis liberum

Homo debet seruire Deo ex libertate.

vel

vel magis spontaneum ac voluntarium quàm amor: qui nullo modo potest esse coactus neque de necessitate datus: ideò solum seruitium amoris est hominis: & est solum Deo acceptabile. Sic ergò est duplex modus seruiendi: vnus, scilicet ex necessitate naturaliter: & alter ex voluntate seu voluntarius. Primus est creaturarum erga hominem. Secundus debet esse hominis erga Deũ: quamuis etiam seruitium creaturarum ex parte Dei mandantis ordinantis & volentis sit liberum & voluntarium. Videte ergò quomodò ipse amor Dei verissimus: purus & liberalissimus & gratissimus præueniens hominem: & continuus erga hominem ex vna parte & ex alia parte seruitium & beneficium quod faciunt creaturæ soli homini ex Dei voluntate & ordinatione & ex meliori quod habent: & meliori: puriori: & veriori modo quo possunt: & sine fictione: & fortius quo possunt: ac totis viribus: incessanter: indesinenter: & continuè & per omnem modum placibilius & acceptabilius quo possunt: & secundum suam propriam naturam & modum. Ista duo inquam clamant incessanter ad hominem: quod ipse debet & tenetur seruire Deo soli: & dare ei soli id melius quod habet & reddere & soluere ei solum debitum amoris modo meliori: puriori: veriori quo poterit sine fictione: fortius quo poterit: & totis viribus incessanter indesinenter: & continuè in omni momento placibilius: acceptabilius quo poterit: & secundum naturam propriam: & suum modum: & ideò liberè & spontè ac voluntariè. Clamant ergò incessanter istæ creaturæ: & dicunt ipsi homini quid Deo reddere debet: & quale Deo debet reddere.

Duplex modus seruiẽdi Deo.

TITVLVS CXIV.

Doctrina & regula generalis docens hominem qualiter & quomodò debeat dare ac reddere Deo omnia illa quæ tenetur ei dare & reddere.

QVoniam Deus vult quod sibi detur & reddatur illud quod sibi debetur ab homine: & in quibus ei obligatur homo de iure naturæ: & hoc requirit & exigit quod sibi detur & soluatur eo modo quo sibi debetur: quia nihil est Deo acceptabile: nec seruitium nec aliquid aliud nisi sit per modum & formam sicut ei debetur: & ideò ne homo perdat tempus suum & serui-

uium necesse est quod cognoscat & sciat: quid qualiter & quomodo debet dare Deo & exoluere omne quod ei debetur vt sit sibi acceptabile. Istud autem potest homo cognoscere infallibiliter per creaturas quia homini seruiunt ex Dei ordinatione & voluntate ac beneplacito. quoniam in hoc quod Deus fecit creaturis & ordinauit ad seruiendum homini soli, & ad dandum homini beneficium significat & declarat quod ipse vult quod homo similiter seruiat ei: & suo modo. Vndè quia seruitium creaturarum quod impenditur homini est primum: ideò est regula & doctrina secundi seruitij: quod homo debet reddere Deo: quia seruitium creaturarum est iuxta Dei voluntatem, & ideò est benè ordinatum, & tale quale esse debet. Et ideò in omnibus quæ homo debet reddere Deo: recipit pro exemplo & magistro qualiter creaturæ inferiores seruiunt & dant suum beneficium homini. Vt arbores non solùm dant fructus suos homini, sed dant eos maturos & dulces bonos & placibiles & acceptabiles, & hoc ex ordinatione diuina & ad hoc laborant quia homo non acceptaret aliter. Non enim homo acceptaret fructus immaturos virides & amaros, nec corruptos immò tales refutaret & dimitteret: ita quod arbores in vanum laborarent. Ita conformiter debet homo reddere non solùm seruitium & amorem & timorem vel honorem: & quicquid aliud sed etiam debet dare amorem maturum, dulcem, placibilem, bonum verum & perfectum. Et ita de timore & honore & de omni seruitio. Et ad hoc quantum potest laborare debet: quia aliter Deus non acceptaret. Non enim Deus acceptat amorem corruptum neque timorem, neque honorem, nec seruitium, immò dimittit, & homo in vanum laborat. Et sicut arbores non seruiunt homini cum dolo nec cum fraude, sed simpliciter & purè sine aliqua fictione, sed cum bona intentione, vt sit ei acceptabile. Est igitur regula & doctrina certa & infallibilis & generalis homini quod ita debet se habere erga Deum ad dandum sibi seruitium, amorem timorem & honorem, & omne quod debet suo modo: sicut creaturæ inferiores se habent erga ipsum hominem ad præstandum ei seruitium & beneficium suo modo, & ad hoc quantum potest debet laborare vt sicut creaturæ seruiunt ei ipse seruiat Deo suo modo, nec cessare debet donec ita faciat. Et sic homo potest cognoscere per

Homo debet dare Deo amorem integrũ.

creaturas

creaturas inferiores quod nihil fictum, dolosum fraudulentum corruptum vel impurum est acceptabile Deo: sed magis odibile vel refutabile.

TITVLVS CXV.

Quod nulla potest esse excusatio de non reddendo & exoluendo debitum continuum amoris Deo nec propter penurias vel impotentiam neque fatigationem seruitij seu laboris pœnam.

QVoniam autem homines habent aliqualiter liberum arbitrium & tantum habet de libertate voluntatis vnus sicut alter cum nullus possit cogi ex voluntate: quia hæc est propria natura voluntatis vt cogi non possit. Et exindè sequitur quod quilibet est dominus suæ voluntatis,& per consequens cum amor procedat à voluntate propria secundum puram libertatem: sequitur quod quilibet est dominus sui amoris æqualiter & potest dare cui voluerit: & nullo modo impediri contra voluntatem. Et cum voluntas semper habeat amorem & sit plena amore: neque vnquam deficit in amore: nec diminuitur propter amorem: quia etiam homo continuè & incessanter obligatur reddere Deo continuum debitum amoris de iure naturæ: vt certissimè probatum est. Exindè sequitur quod nulla potest esse excusatio alicui homini de non reddendo & exoluendo Deo debitum. Istud enim debitum amoris non potest propter aliquam impotentiam aut penuriam impediri: quin homo poterit istud semper & incessanter exoluere, nec bibendo, nec comedendo, nec operando. Et sic sicut semper obligatur amare Deum: sic potest si vult incessanter & continuè, sine impedimento ipsum amare die ac nocte, & omni momento, & in omni loco. Rursum, quia in amando nulla est fatigatio, nullus labor, nulla tristitia, nullus dolor, nec aliquod tædium, immò releuat à pœna & à labore & à fatigatione & à tædio, & omnes labores alleuiat ac reddit eos suaues: quia dulce est amare & delectabile dat gaudium & lætitiam. Et exindè sequitur quod nulla potest esse excusatio alicui de non reddendo & soluendo Deo continuum debitum & seruitium amoris continuè & incessanter: neque propter fatigationem neque tædium seu pœnam laboris in continuè amando. In omnibus autem aliis operationibus

Tit. 112.

Cõtinuè & semper tenemur Deũ amare

bus est fatigatio, labor seu pœna ac tædium præterquam in amando. Et ex hoc cognoscere potest homo qualiter obligationis debitum & radicale primum & principale quod tenetur reddere & exoluere pro beneficiis acceptis non est graue neque ponderosum nec importabile: immò leuissimum, suauissimum & delectabile valdè. Et hoc summè manifestat summa Dei dulcedo & benignitas Dei erga hominem quæ non voluit hominem obligare ad rem pœnosam, laboriosam & fatigabilem. Concludatur ergò quod nulla potest esse excusatio de non reddendo & exoluendo debitum continuè amoris Deo nec propter penuriam, impotentiam nec fatigationem seu laboris pœnam.

TITVLVS CXVI.

Quod omne debitum & omne seruitium quod obligatur & debet homo Deo reddere & soluere redundat & reuertitur in solam hominis vtilitatem bonum & commodum.

Tit. 112. QVia vero in partibus præcedentibus infallibiliter demonstratum est Deum esse infinitum: plenissimum: perfectissimum: & nullo indigentem: quia habet in se omne complementum: ideo indigere non potest aliquo neque seruitio neque vtilitate aut commodo. Vt ergo seruitium inferiorum creaturarum non sit vanum. Primo enim venit ad magnam vtilitatem hominis: ac bonum & commodum: vt experientia manifestat: sequitur quod seruitium hominis quod tenetur exoluere Deo: non debet esse vanum & inutile: immo debet esse ad maximam vtilitatem & ad maximum bonum & commodum & proficuum alicuius. Si enim tam vtile & fructuosum est seruitium creaturarum: nonne magis sine comparatione seruitiū hominis excellit creaturas: & est vtile & fructuosum: & maxime debet sequi aliquid vtilitatis & profectus & de tanto quanto homo excellit alias creaturas inferiores. Et quia seruitium hominis non potest venire ad Dei vtilitatem: quia Deus nulla indiget vtilitate nec indigere potest: sequitur quod totum seruitium hominis quod reddit Deo reuertitur in vtilitatem propriam & non Dei: & per consequens cum seruitium ipsarum creaturarum redundat in magnam vtilitatem &

Omne seruitiū Dei vertitur in nostram vtilitatem.

& profectum hominis: sequitur quod seruitium hominis redundat in maximam vtilitatem & inæstimabile commodum hominis. Et sic tam seruitium creaturarum quam seruitium ipsius hominis ad Deum: totum venit & redundat in profectum & vtilitatem hominis. Et propter hoc homo debet magis inclinari totis viribus ad Deo seruiendum. Vnde magis tenetur homo sibiipsi ad suam vtilitatem propriam quam aliæ creaturæ tenentur sibi & cum aliæ creaturæ seruiunt homini ad ipsius vtilitatem: ergo homo debet multo magis seruire Deo ad suam propriam vtilitatem: aliter homo esset contra seipsum. O admiranda Dei bonitas & amor erga hominem: qui totum ordinauit ad bonum hominis commodum & vtilitatem & non suijpsius. Et ex hoc homo maxime obligatur Deo vt eum diligat & amet sine mensura.

TITVLVS CXVII.

De comparatione istorum duorum seruitiorum ad hominem & inter se.

QVoniam vero duo sunt seruitia. Primum est seruitium creaturarum ad hominem. secundum est seruitium hominis ad Deum: & cum ambo sint ad bonum hominis vt dictum est: ideo oportet videre quomodo comparentur ad ipsum hominem: & qualiter inter se differant. Vnde primum seruitium scilicet creaturarum ad hominem est naturale & ex necessitate & non ex libertate: quia creaturæ ex necessitate & naturaliter seruiunt homini neque possunt oppositum facere: sed secundum seruitium, scil. hominis ad Deum: est voluntarium & liberum. Et exinde sequitur vna differentia, scilicet, quod seruitium creaturarum non est remunerabile neque præmiabile: quia non est factum ex libertate. Ideo creaturæ non sunt remunerabiles de seruitio homini impenso: sed seruitium hominis eo quod est voluntarium & ex libertate non ex necessitate coactionis: est de natura sua præmiabile & remunerabile. Nam de tanto seruitium hominis quod impenditur Deo est nobilius & altius: de quanto libertas excedit seruitutem & necessitatem. Vnde quamuis homo tenetur & obligatur seruire Deo ex debito: attamen quia hoc seruitium est liberum & spontaneum: ideo est remunerabile.

Tit. 116.

Seruitiũ hominis quã remunerabile.

munerabile. Patet ergo & manifesta est differentia istorum duorum seruitiorum inter se. Et restat comparare ambo seruitia ad ipsum hominem cum ambo sint ad suam vtilitatem & commodum: & considerare oportet quare sint necessaria ista duo seruitia homini: & quid habet & recipit per primum seruitium: & quid per secundum: & per quod recipit maius bonum & quod est sibi maius necessarium & vtile an primum vel secundum. Propter quod considerandum est quod homo non solum indiget esse & durare in esse: immo etiam indiget bene esse: & optimum esse. Talis est enim natura hominis quæ non potest contentari nisi habeat bene esse & optime esse & ad hoc continue laborat quantum potest. Quia ergo homo indiget durare & permanere in esse: immo indiget bene esse: ideo sunt duo seruitia quæ respiciunt hominem. Primum, scil. creaturarum respicit esse hominis: & durationem ipsius esse. Secundum seruitium hominis respicit bene esse hominis & optime esse hominis. Creaturæ seruiunt homini vt si & duret & permaneat in esse: & ipse homo debet seruire Deo: vt ei bene sit & optime: & vt per tale seruitium recipiat bene esse & optime à Deo. Vnde cum vtrumque seruitium sit ad bonum hominis & homo non potest habere neque recipere alia bona nisi ista duo scil. durare in esse: & habere bene sequitur quod ista duo seruitia sunt propter esse & propter bene esse hominis & cum per primum seruitium. scil. creaturarum homo permaneat & duret in esse: sequitur quod per secundum seruitium cum sit maius & excellentius homo recipiat bene esse. Sicut maius est bene esse quam esse: ita maius est seruitium secundũ quam primum. Quemadmodum ergo seruitium creaturarum est homini continue necessarium vt duret & permaneat in esse: ita necessarium est homini vt ipse continue seruiat Deo vt habeat & recipiat bene esse. Et quemadmodum si seruitium creaturarum deficiat homini: homo statim moritur & perdit suum esse vt experientia manifestat: quia homo non potest durare per vnum momentum: si deficiat ei aër vel terra: ita similiter si deficiat seruitium quod homo debet facere Deo & homo non seruit Deo: statim perdit homo suum bene esse: & acquirit male esse. Sicut ergo ex defectu seruitij creaturarum perdit homo suum esse. Ita per defectum proprij seruitij sui quod

Seruitiũ creaturarũ sit vt homo habeat esse.

Seruitiũ hominis quod facit Deo est sibi ad bene esse.

Non seruiẽs Deo

quod debet facere Deo perdit suum bene esse. Et ideo sicut dicitur hominem mori quando perdit suum esse ita dicitur mori:& magis quãdo perdit suum bene esse. Ideo homo qui non seruit Deo mortuus est. Sicut ergo creaturæ indesinenter seruiunt homini vt duret in esse ita ipse incessanter debet seruire Deo : vt ei bene sit & habeat bene esse. Item sicut homini nihil proficit esse nisi habeat bene esse:ita non proficit ei seruitium quod faciunt ei creaturæ : nisi ipse seruiat Deo. Et quemadmodum magis est necessarium homini & magis amabile bene esse quam esse tantum : ita magis necessarium est homini seruitium quod ipse debet impendere Deo quam seruitium quod sibi faciunt creaturæ & magis amabile. Sicut ergo indiget homo plus bene esse quam esse tantum : ita plus indiget seruitio quod debet impendere Deo quam seruitio creaturarum. Sicut ergo se habet bene esse ad esse ita seruitium quod homo facit Deo: se habet ad seruitium quod sibi impendunt aliæ creaturę. Et quemadmodum esse est propter bene esse : ita seruitium creaturarum est propter seruitium quod homo facit Deo. Et ideo sicut creaturæ sunt vt seruiant homini : ita homo est vt seruiat Deo. Ideo si secundum seruitium deficit : primum est frustra. Ideo perditum est seruitium creaturarum : quando homini seruiunt non seruienti Deo. Et talis homo inquantum in eo est frustrat totum vniuersum. Et sicut ordinatum est quod homo non possit durare in esse nisi creaturæ seruiant ei: ita ordinatum est quod homo non recipiat bene esse nisi seruiat Deo. Ecce ergo qualiter ista duo seruitia habent comparationem adinuicem & ad hominem.

mortuus est.

Quod homo seruiat Deo est sibi maximè necessarium.

TITVLVS CXVIII.

Quod per seruitium creaturarum homo potest quasi ad oculum videre quod necessario Deus est : qui manutenet omnia in esse.

ET quia homo non potest durare nec permanere in esse neque aliæ creaturæ nisi ipsas manuteneat in esse Deus & etiam homo non potest permanere in esse neque durare : nisi creaturæ manuteneant ipsum in esse: vt experientia manifestat. Si enim homo qui maior est & nobilior non potest manuteneri neque perdurare nisi à creaturis manuteneantur : quæ sunt multum in-

 feriores

feriores eo: sic etiam impoßibile est vt aliæ creaturæ manuteneantur absque adiutorio alicuius: ergo essent maiores homine: quia homo esset indigens: & aliæ creaturæ nullo indigerent. Sed homo non manutenet creaturas inferiores: immo manutenetur ab eis: ergo sequitur quod aliquis alius manuteneat ipsas creaturas vt durent in esse: & per consequens ille idem manutenet hominem: qui manutenendo hominem manutenet creaturas propter hominem & manutenendo creaturas manutenet hominem scilicet Deus propter hominem. Et per consequens sequitur quod homo tenetur Deo primo pro se & pro omnibus creaturis & etiam creaturis propter seruitium earum.

TITVLVS CXIX.

Quod per ista duo seruitia totus mundus est obligatus vnitus & mirabiliter ordinatus Deo & cum Deo.

Quomodo amor colligat hominē cum Deo.

ECce mirabilem obligationem & mirabilem ordinem in vniuerso per ista duo seruitia: quia creaturæ inferiores seruiunt homini: & sunt propter hominem & seruiendo homini sunt colligatæ & vnitæ cum homine. Et sic primum seruitium colligat omnia inferiora cum homine. Deinde homo debet seruire Deo per amorem: & sic homo seruiendo Deo colligatur cum Deo: sicut aliæ creaturæ seruiendo homini colligantur cum homine. Et sic secundum seruitium colligat hominem cum Deo. Et sic obligatio amoris complet ac consummat ac colligat totum mundum. Vnde primo ab amore omnia procedunt. & processerunt: & in amore consummantur. Et ideo amor complet omnia quia primo per amorem omnes creaturas ordinauit ad hominem: deinde homo per amorem coniungitur & colligatur cum Deo. Et ideo si homo non colligatur cum Deo ei seruiendo tunc mundus est inordinatus & disligatus. Et hæc duo seruitia sunt ad bonum totale hominis: & non alicuius alterius quia primum ad esse: secundum vero ad bene esse: quoniam creaturæ seruiendo homini nullam vtilitatem recipiunt ab homine sed homo recipit totam vtilitatem & commodum: nisi quia nobilitantur seruiendo homini: sed homo seruiendo Deo recipit solam vtilitatem & commodum seruitij: ac nobilitatur seruiendo ei. Videte ergo qualiter

Tit. 117.

liter per hæc duo seruitia totus mundus est colligatus & vnitus intra se: & cum Deo & ad ipsum ordinatus mirabiliter. Ecce duas ligas mirabiles in mundo. Prima est naturalis & necessaria: videlicet creaturarum ad hominem: & hoc ex parte creaturarum: quæ necessario seruiunt ei: sed ex parte Dei sit libera & spontanea. Secunda liga. scil. hominis ad Deum: est libera & voluntaria ac spontanea. Et ideo prima liga semper durat & perseuerat quantum ad creaturas: sed secunda liga semper durat neque ligat in omnibus hominibus: immo sæpe frangitur & desinit. Prima liga est pulchra magna & mirabilis: sed secunda est pulchrior maior & mirabilior. Prima liga est sensibilis & visibilis & omnibus manifesta: sed secunda liga est insensibilis: inuisibilis & occulta. Prima liga est corporalis creaturarum ad hominem & extrinseca: secunda liga est hominis ad Deum spiritualis & intellectualis & intrinseca. Nam de tanto secunda excellit primam: quanto spirituale excellit corporale. Et sic apparet quod homo est quoddam medium inter Deum & inter creaturas per quod creaturæ inferiores coniunguntur & redeunt cum Deo & ad Deum. Ecce medium coniungens extrema. scil. Deum & hominem. Et ex hoc apparet quod mirabilis & valde bona est obligatio hominis ad Deum: quæ totum complet & consummat vniuersum & hominem ad Deum colligat vt ab eo esse & optimum esse recipiat.

Duplex colligatio mundi cum Deo.

TITVLVS CXX.

Quod ex prima obligatione & ex primo debito amoris hominis ad Deum: oritur alia obligatio necessaria ad aliud debitum amoris.

QVoniam autem probatum est probatione experimentali quod homo debet Deo totũ suum amorẽ: & quod hæc est præobligatio ac principalis & primum debitum: & ideò sequitur quod soluere & reddere ista alicui alteri est facere iniustè & contra iustitiam: quia illud iustè tenemur reddere Deo. Sequitur exindè quod totus amor hominis sit Dei iustissimè: & Deo totaliter obligatus & debitus: quod nulli alteri poterit dari quàm Deo: & si hoc fecerit tunc faceret contra iustitiam & iniustè: nec per consequens potest nisi iniustè partem

Tit. 112.

Deo tenemur totum amorem dare.

partem sui amoris dare alicui: neque amorem suum diuidere Et ex hoc sequitur quod homo non tenetur alicui creaturæ dare amorem ex debito propter aliqua beneficia & seruitia accepta: sed soli Deo: & per consequens sequitur quod nulla creatura facit homini aliquod beneficium: sed Deus per creaturam: quia omnis creatura Dei est: & ideò totum bonum quod creatura facit Deus facit: quoniam aliter sequeretur quod totus mundus non esset obligatus Deo. Et etiam sequitur: quod nullus homo habet sibiipsi attribuere: quando facit aliquod beneficium alicui: sed Deo: nec debet exigere ex eo debitum obligationis: neque amorem neque honorem nec aliquod beneficium sed debet totum attribuere Deo. Sed quoniam homo debet Deo primò suum amorem dare tanquam sibi debitum & vere obligatum: ideò etiam debet & obligatur amorem dare omnibus his quæ Dei sunt inquantum Dei sunt. Et cum omnis creatura sit Dei: sequitur etiam quod homo tenetur amare omnes creaturas quæ Dei sunt in quantum Dei sunt & ad hoc obligatur & tenetur facere in virtute primæ obligationis & primi debiti. Et sic ex prima obligatione & debito oritur: secunda obligatio & secundum debitum quod continetur in prima obligatione & ideò propriè non est alia obligatio nec aliud debitum à prima. Et quia non omnes creaturæ sunt æquales: & inter omnes illa est maior quæ est Dei imago viua: & quæ portat suam imaginem & suam similitudinem: & ideò homo statim post Deum debet & obligatur amare suam imaginem viuentem: & illam creaturam quæ portat imaginem & similitudinem suam: quia post Deum sequitur immediate imago sua. Et quia homo inter omnes creaturas mundi est imago Dei viua: & portat suam imaginem & similitudinem ideò immediate post Deum debet dari homini amor tanquam imagini & similitudini Dei & ipsius viuæ creaturæ. Quia sicut tenetur amare Deum: ita etiam tenetur amare imaginem Dei.

Homini post Deũ debemus amorem. Titu. j.

TITVLVS CXXI.

Quod totus ordo creaturarum dicit & clamat: quod homo est tota & completa imago Dei impressa & creata.

ET quod homo sit tota imago Dei & completa: cognoscere possumus per ordinem creaturarum. Vnde in

creaturis est ordo & in eis sunt multi gradus vt iam declaratum est: & omnis creatura aliquo modo imitatur Deum: vna minus alia magis. Vndè magis imitantur Deum viuentia quàm non viuentia & magis sensitiua quàm non sensitiua: & magis adhuc intellectiua quàm non intellectiua. Ergò cum in creaturis sit quædam scala imitandi Deum secundum magis & minus & ad oculum videri potest: & creaturæ habent ordinem inter se imitando Deum in natura: ita quod in homine est finis & status & vltimus gradus imitandi: quia in ipso completur scala imitationis: signum est: postquam nulla creatura est supra hominem in hoc mundo: & in isto ordine quod in homine sit completa imitatio aliter enim esset in vanum inchoata scala imitationis nisi compleretur: & per consequens sequitur quod homo est Dei imago completa & tota quia in eo completur scala imitationis Et sic homo secundum suam naturam: & in qaantum homo est: est ipsa imago Dei tota & completa. Sicut sigillum imprimit totam suam imaginem in cera ita Deus impressit totam suam imaginem in homine: & homo totum Deum repræsentat. Et sic patenter ordo creaturarum manifestat ipsum hominem esse completam imaginem Dei viuentem. Et quia totus Deus est spiritualis & intelligibilis: ideò etiã sua imago perfecta & completa est spiritualis & tota intellectualis: & nullo modo corporalis. Exindè sequitur quod cum homo habeat duas partes in se, scilicet corpus & animam & anima est spiritualis & intellectualis quod homo est imago Dei completa secundum animam. Et ideò cum homo post Deum teneatur amare imaginem Dei sequitur quod post Deum tenetur amare tanquam Dei imaginem spiritualem & intellectualem.

TITVLVS CXXII.

Quod quilibet tenetur & obligatur amare omnẽ hominẽ.

ET quia omnis homo inquantũ homo semper habet Dei imaginem: & vt sic quilibet tenetur post Deum eius imaginem amare: & ex hoc quia quilibet portat in se imaginem Dei ergo quilibet debet amari inquantum portat imaginem Dei: & hoc siue sit amicus siue inimicus: siue proficiat sibi: siue noceat sibi: quia sẽper est homo: & per consequens viua Dei imago & quamdiu est homo tandiu est Dei imago.

TITVLVS CXXIII.

Quod omnis homo obligatur amare quemcunque alium ſicut ſeipſum.

ET quia omnis homo obligatur amare ſeipſum : eo & inquantum eſt homo & imago Dei viua:quia æqualiter eſt homo : ſequitur quod omnis homo tenetur amare omnem alterum hominem ſicut ſeipſum : & tantum ſicut ſeipſum : quia omnes homines ſunt vnius naturæ inquantum homines : & eodem modo ſunt Dei imago & vniformiter ſequitur quod omnes homines debent ſe amare adinuicem tanquam naturam vnam & vnius Dei imaginem. Et ideo quilibet debet reputare alium tamquam ſeipſum & non diuiſum neque diuerſum ab eo : & omne bonum hominis inquantum homo & inquantum Dei imago eſt : éſt vnum & idem reſpectu omnium hominum : & conuenit vni ſicut alteri : & cum quilibet tenetur amare alterum ſicut ſeipſum : ſequitur quod omne bonum quod quilibet vult ſibi & optat ſibi inquantum eſt homo & imago Dei:hoc etiam debet velle & optare omni homini inquantum eſt Dei imago : ergo cum ſit omnis homo eiuſdem naturæ cum ipſo ſequitur etiam quod inter omnes homines debet eſſe maxima liga de iure naturæ : & maxima vnitas:pax & concordia : quia omnes tenentur ſe amare propter vnam cauſam adinuicem : quia ſunt Dei imago viua: & per conſequens omnes homines debent eſſe tanquam vnus homo & non plures. Et quia iſta obligatio & iſtud debitum oritur à primo debito & prima obligatione : & per quam obligati ſunt omnes homines : ſequitur poſtquam prima obligatio ſit iuſtiſſima & rectiſſima & de iure naturæ : & in iure naturæ fundata : quod etiam iſta ſecunda obligatio ſit iuſtiſſima rectiſſima & in iure naturæ fundata : & per conſequens ſicut prima obligatio & primum debitum eſt prima iuſtitia: ita iſta ſecunda obligatio & ſecundum debitum eſt ſecunda iuſtitia naturalis : & quia quilibet homo eſt imago Dei ſecundum animam ſequitur quod omnis homo tenetur diligere animam alterius ſicut ſuam propriã. Ex iſtis omnibus patet quod ſecundum ius & ordinem naturæ debent eſſe duo ligamina & vincula amoris in hominibus. Primum debet eſſe hominis cuiuſlibet ad

Duo ſunt

Deum:

Deum: quia quilibet homo est obligatus dare amorem primo Deo. Et sic debet esse obligatus primo ac ligatus Deo per amorem. Secundum vero ligamen & vinculum debet esse omnium hominum adinuicem per amorem. Et secundum ligamen oritur à primo: & virtute illius omnes homines debent se amare adinuicem: quia sunt Dei imago: & quilibet est Dei imago. Et ideo quia secundum ligamen oritur à primo si primum non est, secundum esse non potest: & si primum sit necessario secundum est. Et sic creaturæ ligantur cum homine seruiendo ei: & homines ligantur cum Deo eum amando: & per consequens tunc homines colligantur inter se amando se adinuicem. Et sic per ordinem vniuersum debet esse colligatum. Ecce mirabilem ordinem. Deus dilexit primo & continue diligit homines. & creaturæ manifestant continuam istam dilectionem seruiendo hominibus: & sic Deus trahit ad se homines amando & obligando continue & per amorem tracti debent amare Deum primo & exinde obligati sunt seinuicem amare continue. *ligamina amoris.*

TITVLVS CXXIV.

Quod istud debitum secundum seu obligatio amoris erga omnem hominem redundat & reuertitur in solam hominis vtilitatem bonum & commodum.

QVia vero iam probatum est: quod omne debitum & seruitium quod homo obligatur de iure naturæ reddere & exoluere Deo redundat & reuertitur in solam hominis vtilitatem & commodum. Ideo sequitur necéssario quod cum istud secundum debitum quo quilibet homo tenetur alteri oriatur à primo quo homo obligatur Deo: quod tamen totum redundat & reuertitur in hominis vtilitatem & non Dei. Et ideo sequitur quod homines debent se amare adinuicem: quia sunt Dei imago: quod totum est ad bonum & vtilitatem hominis. Et quia hoc est primum quod homines debent & tenentur facere: sequitur quod amare Deũ primo & homines quia sunt Dei imago est primũ bonum hominis radicale ac principale. Et ideo omne bonum aliud hominis necesse est vt oriatur ab isto bono tanquam à principio primo & radicali: & quidquid non oritur ab isto bono non est verum bonum hominis. Et *Tit. 116.*

sic

ſic apparet quod quanto plus multiplicabitur debitum hominis erga Deum & creſcit : tanto multiplicabitur bonum hominis & commodum : & per conſequens apparet quod omnia facta ſunt propter vtilitatem hominis & non Dei : & ipſe homo non eſt propter alterius vtilitatem, ſed propter ſeipſum tantum ad ſuam vtilitatem.

TITVLVS CXXV.

Quod omne ſeruitium creaturarum indifferenter ſine acceptione perſonarum cuilibet homini ſeruientium inquantum eſt imago Dei manifeſtat quod omnes homines adinuicem debent ſe reputare tanquam vnum hominem.

NOn ſolùm ex virtute primæ obligationis qua omnes homines ſunt obligati ipſi ſe debent reputare vnũ hominem,& quilibet debet ſe amare:& alterũ ſicut ſeipſum immò ipſæ creaturæ hoc idem ſignficant& manifeſtant. Ipſæ enim creaturæ quæ factæ ſunt propter hominem ad ſeruiendum ei ex voluntate Dei nullam differentiam faciunt in ſeruiendo inter homines ac beneficium impendendo : immò quantum in eis eſt : non plus ſeruiunt vni homini quàm alteri : ſed æqualiter omnibus quantum in eis eſt non plus laborant pro vno quàm pro altero nullum reſtant maiorem nullum minorem : non reſpiciunt neque nobiles neque rurales. Nam hoc apparet manifeſtè diſcurrendo per creaturas. Nam ſicut terra ſeruit ruſtico : ita etiam ſeruit Regi : & ſimiliter omnibus. Similiter aër, aqua, ignis, arbores, plantæ & animalia : quantum in eis eſt. Et hoc maximè apparet in ſole : qui eſt nobilior creatura : qui plus ſuper omnes creaturas ſeruit hominibus. Nam ipſe æqualiter ſeruit omnibus hominibus : non plus vni quàm alteri. Quid eſt ergò quod ſic omnes creaturæ indifferenter ſeruiunt omnibus hominibus ex Dei ordinatione: niſi quod omnes homines reputantur quaſi vnus homo & quod omnes homines debent ſe reputare tanquam vnum hominem. Vndè creaturæ ſeruiunt homini inquantum homo eſt & creatura Dei & ideò æquales reputant omnes homines. Et ideò quod ſeruiunt homini inquantum imago Dei eſt : ſignificat quod tale ſeruitium conuenit Dei imagini : & ideò honorabiliter diligenter

Quilibet debet alterum ſicut ſeipſum amare.

Omnes homines debent ſe reputare tanquã vnum hominẽ.

ligenter & purè homo debet accipere ſeruitium à creaturis inquantum Dei imago eſt : nec aliter eſt dignum quod homini ſeruiatur. Et ideò talis mundus tam nobilibus creaturis plenus factus eſt propter hominem quia homo Dei imago eſt : & imago Dei tam nobilis & honorabilis eſt:quod tam nobiles & excellentes creaturæ debeant ei ſeruire. Non enim æſtimet homo quod iſte mundus ſibi ſeruiat niſi ex eo quia eſt imago Dei : & non propterea quia talis vel talis eſt. Si ergo illæ creaturæ ſeruiant homini inquantum homo portat Dei imaginem : multo magis vnus homo debet alterum honorare & ei ſeruire inquantum portat Dei imaginem viuam : & tanto plus quanto homo magis cognoſcit hoc : & inquantum homo ſperat ex hoc aliquid ſibi accumulare præmij. Creaturæ ergò manifeſtant quod omnes homines ſub vna vocatione, & propter vnam cauſam ſe debent amare adinuicem quia vnus portat imaginem Dei ſicut alter & ſic ſe debent reputare : vt & quaſi vnus homo. Si ergò commune ſeruitium creaturarum indifferenter ſine acceptione perſonarum cuilibet homini ſeruit inquantum Dei eſt imago ſequitur quod omnes homines ſe debent reputare tanquam vnum hominem & per conſequens debent ſe diligere adinuicem ſicut ſeipſum : quia ſicut hominem.

TITVLVS CXXVI.

Recollectio eorum quæ dicunt omnes homines debere ſe reputare tanquam vnum.

CONcludamus ergò quod communitas vnius ſolius Dei æternaliter viuentis : cuius quilibet homo inquantum eſt viua imago & conformis, & communis amor ipſius Dei erga omnes homines inquantum ſunt homines & ſuæ imagines : eadem acceptio beneficiorum : eadem indigentia : eadem obligatio & pro eadem cauſa qua quilibet homo obligatur vni & eidem Domino : eadem conſeruatio Dei qua omnes homines conſeruantur in eſſe idem & commune ſeruitium. Creaturæ moriuntur cum homine : & indifferenter ſeruiunt homini ſine acceptione perſonarum:& inſuper etiam conformitas & vnitas eiuſdem naturæ & nominis in omnibus : hæc omnia ſimul collecta : clariſſimè dicunt & concludunt homines omnes debere ſe reputare adinuicem

cem tanquam vnum hominem & debere habere adinuicem maximam vnitatem. Et ex omnibus supradictis manifestatur duplex fraternitas hominis: vna generalis ad omnes creaturas: quia homo est creatura Dei: & habet esse à Deo: & aliæ creaturæ similiter ideò homo habet ratione istius originis generalis ab vno & eodem patre fraternitatem generalem cum omni creatura. Alia fraternitas est specialis inter omnes homines: quia sunt à Deo tanquam ab vno patre & quilibet est eius imago. Et ista est fraternitas maior quæ esse possit.

Duplex fraternitas hominis.

TITVLVS CXXVII.

Quod ex vnitate quæ debet esse de iure naturæ inter homines oritur fortitudo maxima & inuincibilis.

QVoniam autem omnis fortitudo oritur, ex vnitate: & debilitas oritur ex diuisione: & quanto maior est vnitas: tanto maior est fortitudo & vbi est summa vnitas quæ debet esse inter homines oritur ex hoc quod primo quilibet homo est vnitus cum Deo per amorem: & deindè quod quilibet est Dei imago clara & viua & vera. Ideò ex consequenti debet se inuicem amare & habere vnitatem. Et impossibile quod aliquis amet Deum quin amet imaginem eius viuam & quanto magis amat eius personam tanto magis amet eius imaginem. Et ideò cum vnusquisque homo sit Dei imago viuens: quanto ergò quis amat Deum tanto etiam magis amabit quemlibet hominem & quanto magis vnus homo amabit alium: tanto magis illi vnitur. Ista vnitas durabit quamdiu amor durat & amor semper potest durare: ergò etiam vnitas semper potest durare. Et exindè sequitur quod inter homines potest esse perpetuitas & perpetua vnitas: quia ista vnitas quæ prouenit ex tali amore: facit homines vnum: ideò mutat vnum hominem in alium & transfert: & econuerso. Et homines habent semper istam vnionem: & sunt tantum vnum quod non possunt esse magis vnum. Et quia ex maxima vnitate consurgit maxima fortitudo ideò homines dum sunt vniti per istum modum habent maximam fortitudinem & inuincibilem. Et sic patet quod homines dum respiciunt ad Deum, indè vniuntur inter se: & fiunt vnum & per consequens fortificantur inter se: ac magis fortificantur & dum homines respiciunt ad se ipsos &

Inter homines potest esse perpetua vnitas.

non

non ad Deum, sed quilibet ad seipsum tunc diuiduntur inter se, & fiunt plures, & per consequens debilitantur, & tota fortitudo destruitur: quæ solùm oritur ex vnitate. Ideò ista vnitas est totum bonum hominis ac tota fortitudo: & quanto magis crescit tanto magis crescit bonum hominis. Et quia ista vnitas potest semper durare: immò bonum hominis potest esse perpetuum. Et quia omnes esse possunt in ista vnitate: ideò omnes possunt participari vnum bonũ simul sine diminutione: neque vnus impediat alium. Et tamen ista vnitas procedat ex mera voluntate & libertate: ideò non potest destrui per violentiam: neque per aliquam potentiam. Ideò sequitur quod in ea est fortitudo inuincibilis, & fit bonum verum incorruptibile & immortale. Videte ergò quantum bonum potest prouenire homini ex amore & societate quam habet ad Deum & ad homines quia hoc est totum bonum ipsorum hominum: perfectum & verum.

TITVLVS CXXVIII.

Breuis epylogatio prædictorum.

EPylogantes autem generaliter totum processum huius libri iam dictum: videre possumus qualiter primo incipiendo ab infimis creaturis: & à primo gradu & inferiori scala naturæ ascendendo: paulatim peruenimus ad veram notitiam & cognitionem Dei inuisibilem summè potentis, summè sapientis & summi boni: ita quod creaturæ nos duxerunt & eleuauerunt quasi per quandam scalam ordinatissimam ad Deum Creatorem omnium: tanquam ad vnum summum principium & Patrem & Creatorem omnium, & iterum ipsæ creaturæ duxerunt nos profundius ac intimius ad ipsum Deum: quia duxerunt nos ad amandum Deum & in amorem eius, & ostenderunt nos summè esse obligatos ipsi & ad eum totaliter amandum Et sic quantum in eis est vnierunt & coniunxerunt nos cum Deo quasi matrimonium facientes Deindè descendimus ab ipso summo Creatore ad ipsas creaturas: ita quod per amorem Creatoris descendimus ad amorem omnium creaturarum. Quia amando Deum Creatorem: amamus omnes creaturas: & omnia quæ sunt sui inquantum sunt sui. Et sic amamus omnes creaturas propter ipsum. Et sic fit as-

census & descensus. Primò ascensus à Creaturis ad Creatorem: secundò descensus à Creatore ad creaturas omnes. Primò enim amabamus creaturas: quia erant pulchræ & bonæ, & quia nobis seruiebant, & propter nos. Secundò autem amamus eas propter Creatorem: scilicet quia sunt ipsius & ipse fecit eas: immò etiam diligimus nosmetipsos quia sumus Dei. Et iste amor est perfectus, bonus, durabilis, nobilis & permanens quia oritur à Creatore nobilissimo, ab altissimo & à summo. Et sic apparet quod amor dum datur primo Deo non perditur non diminuitur immò crescit & multiplicatur in infinitum & extenditur sine mensura quia per amorem Dei amantur omnes creaturæ: & omnia quæ sunt Dei. Et sic omnia amantur per vnum amorem, & in virtute vnius amoris, & nulla res est quin sit amata per virtutem istius amoris. Et ideò amor noster dum datur Deo est altissimus vniuersalissimus & latissimus.

TITVLVS CXXIX.

Scientia de natura amoris, seu de eius conditionibus, viribus & proprietatibus & de fructu amoris.

Tit. 109. QVoniam autem manifestum est quod nihil habemus in nobis quod verè nostrum sit, & quod totaliter in nostra potestate consistat nisi solus amor, & per consequens thesaurus noster totum bonum nostrum est amor bonus & totum malum nostrum est amor malus. Quia postquam nihil habemus quod sit verè nostrum nisi amorem: si tunc amor non est bonus: quicquid tunc habemus non est bonum & si amor noster est bonus: quicquid tunc habemus est bonum. Vndè si amor noster est bonus boni sumus, si malus est, mali sumus. Solus enim amor facit hominem bonum vel malum. Et sicut nihil melius est in nobis quàm amor bonus: ita nihil peius est in nobis quàm amor malus. Quia etiam nihil habemus in nobis quod sit verè nostrum nisi amorem ideò quando dedimus amorem nostrum: omnia dedimus quæ habemus: & nihil amplius habemus quod demus. Et ideò si perdimus amorem nostrum: quicquid habemus perdidimus: & per consequens perditi sumus. Tunc autem perdidimus amorem nostrum: quando dedimus eum illi cui dare non debemus. Quia etiam totum bonum nostrum est amor bonus: & totum malum

Solus amor facit hominẽ bonum vel malum.

malum

malum nostrum est amor malus: sequitur quod virtus non est aliud quàm amor bonus, & vitium non est aliud nisi amor malus. Et ergò cum totum bonum nostrum sit constitutum in amore sequitur quod qui habet scientiam & cognitionem de amore: habet cognitionem & scientiam de toto bono hominis: & qui ignorat naturam amoris ignorat totum bonum hominis. Ergò quilibet quantum potest: debet habere notitiam & scientiam de amore. Et ideò hic tradetur in speciali scientia & cognitio de amore, & de natura & conditionibus ac proprietatibus & fructu eius.

TITVLVS CXXX.

Quod principalis fortitudo & proprietas amoris est quod vnit amantem cum amato, & mutat, conuertit & transformat amantem in rem amatam.

HAbet autem amor vim & virtutem viuendi, mutandi, conuertendi ac transformandi. Et ista est sua propria natura & conditio inseparabilis. Et ideò vnit amantem cum re amata & transformat exindè & conuertit ac mutat amantem in rem amatam. Et quamuis hoc sit nobis notum per experientiam: tamen per naturam amoris potest nobis hoc manifestari. Quia amor de sui natura est donum, & est primum donum ita quod est res donabilis de natura sua & ideò non potest detineri quin detur, & quia amor non potest cogi, ideò est donum liberaliter & sponte datum & quia donum sponte datum est illius cui datum est ac totaliter translatum & transformatum in eius dominium & quia amor est tale donum: ipse amor est illius cui datur & transfertur in dominium rei amatæ. Et ideò res amata possidet & obtinet in sua potestate: in suo dominio amorem sibi datum liberè ac spontè: quia suus est postquam sibi datus est. Et cum amor trahat & ducat secum totam voluntatem: quæ habet totum imperium in homine: ideò quo vadat ducit & trahit ac portat secum totum hominem & per consequens cuicumque datur ipse amor datur tota voluntas & totus homo. Et exindè apparet quod amor & voluntas immutantur, & conuertuntur ac transportantur in dominium & naturam rei amatæ. Et ideò amor mutat rem amantem in rem amatam & amantem cum amato vnit, & facit vnum de duobus

Amor Dei est primum donum.

quia amans fit vnum cum re amata per virtutem amoris. Ecce ergò quàm magna est fortitudo amoris & proprietas: quia habet vim vnitiuam, mutatiuam, conuersiuam & transformatiuam vnius in alterum.

TITVLVS CXXXI.

Qualis sit ista mutatio & conuersio.

Vnio amoris est fortissima.

Amor denominatur à re amata.

ISta autem conuersio seu mutatio non est naturalis non est coacta, non est violenta, non est pœnosa nec laboriosa, sed est libera seu liberalis spontanea voluntaria ex liberalitate facta placibilis & delectabilis & dulcis. Et quia amor quocunque vadat, semper vadit, sponté, liberè, voluntariè, placibiliter, delectabiliter & dulciter, & ideò voluntas quæ per amorem vnitur & coniungitur cum re amata non potest separari ab ipsa nisi liberè & spontè ac voluntariè: quia non potest cogi: quia tunc non esset voluntas neque amor si cogeretur. Et ista vnio seu coniunctio est fortissima quia voluntas non potest separari à re amata per violentiam, sed solùm voluntariè ac spontè. Licet autem amor mutet voluntatem in rem amatam tamen amor semper remanet amor & liberalis amor: quia amor quocunque vadat semper remanet in sua natura, & voluntas semper remanet voluntas, nec destruitur cum mutatur sed ipsa voluntas recipit modum, formam, & naturam rei amatæ, & induitur ac vestitur vestimentis rei amatæ, & portat habitum eius, & denominatur à re amata quia talis est amor qualis est res amata, & talis est voluntas qualis est amor. Res enim primò amata dat nomen amori & voluntati quia voluntas de se non est nisi voluntas: nec habet aliud nomen: nec amor est nisi amor nec habet aliud nomen de se: sed res amata dat sibi nomen suum in quam mutatur. Immò si voluntas amat terram: tunc dicitur terrena vel terra: & amor dicitur terrenus. Et si amat res mortuas ac mutas tunc dicitur mortua & muta. Et si amat res brutales & bestiales tunc dicitur brutum & bestiale & amor brutalis. Et si amat homines tunc dicitur humana: & si amat Deum tunc dicitur diuina & amor diuinus. Et ita homo potest per amorem mutari, transformari, & conuerti in aliam rem nobiliorem vel turpiorem, liberè & spontè.

TITVLVS

TITVLVS CXXXII.

Quod per istam conuersionem & mutationem amoris voluntas potest exaltari nobilitari & ascendere supra se: & etiam potest vilificari: corrumpi & descendere infra se.

ET quia voluntas per amorem conuertitur in rem primo amatam & recipit materiam & formam eius: ideo ipsa voluntas exaltatur vel deprimitur: nobilitatur vel ignobilitatur seu vilificatur: ascendit vel descendit secundum quod res primo amata est dignior vel nobilior quam voluntas sit vel ascendit supra seipsam vel secundum quod est inferior vel infra voluntatem. Vnde res primo amata potest esse superior vel inferior: vel æqualis respectu nostræ voluntatis. Si ergo voluntas det primo amorem suum rei superiori: maiori & digniori ac nobiliori quam ipsa sit tunc ipsa mutatur & conuertitur in gradum nobiliorem: ac fit nobilior & dignior & ascendit supra se. Sed si det suum amorem æquali: non ascendit: nec fit nobilior quam ante. Si autem det suum amorem rei inferiori & minus nobili quam ipsa sit: tunc ipsa vilificatur: & descendit à sua nobilitate & à suo gradu & à statu suæ naturæ: quia semper mutatur & conuertitur in rem primo amatam: & ab ea denominatur. Et quia omnis bona mutatio seu conuersio seu transformatio debet esse in melius & nobilius & in altius: & non in inferius sibi: neque in vilius: ideo voluntas nostra non debet dare amorem suum nisi rei superiori & nobiliori: ac digniori & altiori quam ipsa sit: quia aliter non mutaretur nec conuerteretur in nobilius neque ascenderet. Et quia nihil est supra voluntatem nostram nisi Deus immediate: ideo sequitur quod voluntas debet primo dare amorem suum Deo soli vt ipsa mutetur & conuertatur ac transformetur in melius & nobilius ac dignius. Hoc autem clarè docet natura per experientiam in ipsis gradibus quatuor quia inferiora & minus digna mutantur in superiora & magis digna: & ea quæ sunt in primo gradu: vt elementa mutantur & conuertuntur in res quæ sunt secundi gradus & res secundi gradus mutantur in res tertij gradus: quia aqua terra & aër mutantur in arbores & plantas: ibi habent esse nobilius arbores per fructus &

Voluntas debet primo dare amorem suũ Deo.

plantæ mutantur in naturam animalium : & ibi capiunt esse nobilius. Et sic est ordo naturæ. Sic etiam animalia mutantur in res quarti gradus : vt in hominibus vbi capiunt nobilius esse quam in se. Ita ergo voluntas cum sit libera & spontanea in sua libertate : debet mutari in melius & in altiorem gradum. scil. vt ipsa mutetur in esse diuinum : aliter ipsa faceret contra totum ordinem vniuersi : & contra seipsam. Quare tota natura clamat quod res primo amata debet esse Deus aliter ei fieret iniuria naturalis : cum sit nobilior & dignior omnibus. Et sic patet quia nostra voluntas potest ascendere vel descendere : nobilitari vel vilificari.

TITVLVS CXXXIII.

Quod nulla res est digna de se amore nostro : nec ei debet dari primo nisi habeat amorem quem posset reddere: & etiam posset nostrum amorem meliorare & nobilitare.

QVoniam autem amor noster est donum nobilissimum & dignissimum : eo quia est liberalissimum & mutat ipsam voluntatem in naturam alterius in dominium rei amatæ: ita quod res primo amata dominatur voluntati nostræ ; & quia non est dignum nec iustũ nec debitũ quod res inferior habeat dominiũ rei superioris & dominetur ei: ideo nulla res inferior est digna: volũtate nostra nec amore nostro de se nec per se : quia tunc dominaretur volũtati nostræ. Et ideo quia voluntas est intellectualis & spiritualis de natura sua: ideo est superior omni re corporali : ideo nulla res corporalis est digna amore nostro: quare nec corpus nostrum : nec animalia: nec aurum : nec argentum neque sol : neque luna : nec arbores : neque elementa sunt digna amore nostro liberali. Item non est dignum quod res æqualis dominetur æquali sed cum voluntas creata inquantum est creata est ei æqualis : ideo nulla voluntas creata de se & primo est digna amore nostro: quia tunc haberet dominium voluntatis nostræ. Sed quia solum dignum : iustum & debitum est quod res superior: maior & dignior habeat dominium rei inferioris & dominetur ei : & quia solus Deus est superior voluntate nostra ac maior: ideo ipse solus est dignus de se amore nostro : primo & per se. Et sic per naturam amoris concluditur quod solum

Nullum corporale est dignum amore nostro.

Solus Deus dignus est

solum dignum est quod Deus ametur per se : & primo à voluntate nostra : & nulla alia res. Rursum quia amor est donum & primum donum & totum quod habemus: & quod voluntas nostra habet & nihil aliud habet quod sit suum : & ideo quando dat amorem totum quod habet dat : & nihil retinet sibi. Et quia non est iustum: non est debitum quod voluntas det totum quod habet: & quod nihil recipiat:cum enim dat amorem debet recipere amorem : cum amor requirat amorem:& voluntas non curat nisi de amore:quia solus amor est bonum suum & suus thesaurus : & ideo sequitur quod nulla res de se est digna amore nostro liberali : neque ei debet dari amor nisi ipsa possit reddere amorem : & cognoscere amorem sibi datum : & quantum valet. Et quia etiam amor est donum voluntarium & liberum: ideo etiam nulla res est digna amore tali : nisi etiam habeat voluntatem per quam possit voluntariè & libere rependere amorem : quia liberalitas requirit liberalitatem. Et ideo concluditur quod nulla res inferior ac minor voluntate : est digna amore nostro : nec ei debet dari amor. Quare sequitur quod nec terra:nec aqua: nec elementa : nec aurum : neque argentum : nec animalia : nec corporalia sunt digna amore nostro : quia non habent amorem quem possunt rependere : ac dare pro amore nostro. Quare sequitur quod quando datur amor noster talibus rebus qui non possunt reddere liberaliter:neque habent amorem liberalem quod voluntas recipit maxima damna. Primo quia voluntas efficitur vilis inferior:corporalis : & recedit ac degenerat à natura suæ dignitatis & excellentiæ:& vnitur ac coniungitur cum rebus totaliter extraneis : quia voluntas mutatur in rem amatam : & efficitur similis rei quam amat & talis est sicut ipsa. Secundo recipit magnum damnum & perdit quicquid habet quia perdit suum amorem : quia nihil recipit ab illis rebus : quia nullum amorem potest ab illis recipere cum nullum habeant & sic ipsa voluntas cum amore suo est extra patriam suã: extra naturam suam : & habitat in terra aliena & extranea vbi nullus est amor : & ideo paupertima denudata nihil habens : ac mutata & conuersa in res extraneas: & ideo perdit seipsam : & ipsæ res non dant seipsas voluntati : quia non possunt : & facit iniuriam rebus nobilibus & dignis suo amore : quibus se noluit dare. Sequitur

amore nostro.

Nulla natura est digna amore nostro.

quitur ex istis quod tales res non sunt dignæ amore nostro: immo est contra naturam dare eis nostrum amorem: quia etiam cum nostra voluntas dat amorem non solum requirit amorem sed nobiliorem & digniorem quam dat: & etiam quod amor suus quem dat nobilitetur à re amata. Et quia solus Deus qui est superior nostra voluntate potest nobis dare nobiliorem amorem quam sit noster amor: & hoc in infinitum: quia solus suus amor est infinitus & increatus: & etiam ipse solum potest exaltare & nobilitare amorem nostrum sibi datum. sequitur ergo ex omnibus supradictis quod solus Deus est dignus amore nostro & nulla res inferior est digna amore nostro: nisi poterit refundere amorem: & etiam poterit meliorare & nobilitare nostrum amorem. Quare si sit aliqua primo amata quam Deus: fit Deo maxima iniuria naturaliter & maximus contemptus.

Solus Deus dat nobis nobiliorem amorem.

TITVLVS CXXXIV.

Quod tantum se extendit amor seu voluntas: quantum se extendit res primo amata: nec vltra ascendit vel descendit.

Tit. 130. QVoniam autem amor mutat amantem & voluntatem in rem amatam & in suum dominium: ita quod res amata assimilat sibi voluntatem: & communi-
Tit. 131. cat ei suam similitudinem: & format eam: sua forma: atque denominat ipsum amorem: ita quod ipse amor totus est de natura rei amatæ: & ideo quia amor est ita ligatus & vnitus cum re amata: ideo voluntas transformat rem amatam in se. Ideo amor non potest ascendere supra rem primo amatam: nec voluntas: eo quod ipse amor extendit se ad omnia ad quæ se extendit res primo amata: & ad omnia quæ sunt ligata cum ipsa: & non vltra. Et ideo quanto res primo amata erit magis communis & vniuersalis: tanto ipse amor erit magis vniuersalis & communis: & etiam voluntas: & quanto res primo amata erit magis particularis: tanto etiam voluntas erit magis particularis & minus communis. Vnde quia ipsa voluntas per amorem transformatur & mutatur in rem amatam & sequitur eam: ideo res primo amata totaliter obtinet & possidet ipsam voluntatem & habet totam possessionem amoris. Et sicut res primo amata est vna: ita generatur & fit vnus primus

primus amor in voluntate qui totus est de natura rei primo amatæ: ita quod sicut non possunt esse plures res primo amatæ : ita non potest esse nisi vnus primus amor in volũtate. Ideo res quæ primo amatur ædificat: plantat: stabilit & fundat primum amorem in voluntate : qui est radix: caput & origo omnium aliorum amorum qui pullulant à voluntate. Fit ergo in voluntate nostra vna prima radix omnium aliorum amorum: quæ radix recipit suam virtutem totam à re primo amata: & ab illo primo amore pullulant : exeunt & procedunt omnes alij amores Et ideo in anima fit quædam magna arbor amoris : cuius radix est primus amor : qui se multiplicat in tot amores quot sunt res quæ habent colligantiam cum re primo amata : & omnes illi amores sunt inclusi in illo primo amore qui est basis & causa omnium. Sicut enim ab vno semine seu grano pullulant infinita grana : ita ab vno amore pullulant infiniti amores tanquam ab vno semine. Et sicut omnia grana quæ exeunt de primo grano sunt illius naturæ cuius est granum: vnde exierunt ita omnes amores qui exeunt de primo amore sunt illius naturæ cuius est primus amor. Qualis est radix talia sunt omnia quæ pullulant de radice. Qualis est fons tales sunt riuuli. Et ideo si ~~primus amor~~ fuit bonus : omnes alij sunt boni: & si iustus iusti : & si ordinatus ordinati. Et si primus est malus & corruptus : alij etiam erunt mali & corrupti. Et omnes non sunt nisi vnus amor: quia non est nisi vna res primo amata: & omnia alia amata amantur in virtute rei primo amatæ: quia propter illam amãtur : eo quod sunt colligata cum ea : & in omnibus non amatur nisi res primo amata. Et exinde sequitur quod necessario amatur quicquid coniunctum est cum re primo amata : & necessario odio habetur quicquid est contra rem primo amatam: & tot odia generantur quot res apparent contra eam. Sed tamen quia primus amor est radix omnium aliorum amorum : ideo sicut radix semper est occulta & non apparet extra : & omnia alia quæ exeunt de radice videntur : ita primus amor est occultus : & non apparet extra se : sed alij amores qui exeunt ab eo sunt valde manifesti & apparentes : ita quod res primo amata : eo quod est prima vehementissime & fortissime coniungitur cum voluntate : & trahit totam ad se: & ipsa voluntas etiam coniungitur fortissime

Omnes amores à primo amore exeunt.

Primus amor est occultus.

tissime cum ea quia nihil est quod impedit. Ideo talis primus amor est ita fortis: ita solidatus quod nullo modo potest destrui: nisi veniat alia res primo amata & quæ primo ametur fortior & maior quam prima: & quæ excellit rem totaliter primo amatam & eradicet illum primum amorem à voluntate. Nec ipsa voluntas potest hoc facere nec vult nec potest velle per seipsam. Et quia tota nobilitatio: tota fortitudo & virtus & extensio oritur à re primo amata: ideo quanto res primo amata est fortior: magis virtuosa: magis potens: ac magis vnita: & quia Deus est potentissimus: fortissimus & immortalissimus: virtuosissimus ac summe vnus: ideo quando Deus est res primo amata: & ipsa voluntas vnitur ei primo per amorem: tunc efficitur potentissima virtuosissima fortissima & vnitissima. Et ideo tunc summe confortatur & roboratur. Et hoc totum fit virtute rei primo amatæ quæ Deus est. Et tunc ab illo amore pullulant infiniti amores: quia ille amor est communissimus & vniuersalissimus ad omnia se extendens sicut Deus. Vnde quia omnis creatura respicit Deum & est Dei: ideo ille amor primus qui est Dei: extendit se ad omnes creaturas: & amantur omnes creaturæ in virtute primi amoris. Et sic amor Dei quando est primus includit in se omnes alios amores: vt sicut omnis creatura respicit Deum: ita omnis amor creaturæ includetur in amore Dei. Si autem res primo amata sit creatura & non Deus: tunc amor primus est fundatus in creatura: & totus secundum naturam creaturæ: non se potest extendere ad creatorem nisi secundario: & hoc propter creaturam: ita quod Deus non possit amari: nisi inquantum respicit illam creaturam primò amatam & iuuat eam: & habet colligantiam cum ea: & ideò non amatur tunc Deus sed creatura: quia non amatur nisi in virtute creaturæ & propter creaturam. Conclusum est ergò quod quantum se extendit res primò amata: tantum extendit se voluntas & amor: & ideò sequitur quod primus amor qui est vnus solus: radicatur in voluntate & virtute rei primò amatæ: quæ est radix: fons: origo & principium causa & caput omnium aliorum amorum. Et exindè possunt extrahi: concludi & elici multæ aliæ conclusiones.

Amor Dei est fortissimus.

Amor Dei est ad omnes creaturas.

TITVLVS

TITVLVS CXXXV.

Similitudo & exemplum familiare ad oculum: in quo omnia quæ dicta sunt de amore manifestantur: & hoc est quod se sic habet res primò amata ad voluntatem & amorem sicut vir sponsus seu maritus se habet ad sponsam seu vxorem.

QVoniam autem res primò amata habet dominium & principalitatem ac superioritatem respectu voluntatis nostræ: ita quod ipsa nostra voluntas transformatur in eam: & ipsa res primò amata denominat: determinat & specificat voluntatem & amorem nostrum: & nobilitat & exaltat ac dignificat: & etiam fortificat ac roborat: firmat: & confortat: & hoc fit ratione vnionis & coniunctionis voluntariæ & spontaneæ quæ est inter voluntatem & ipsam rem primò amatam per amorem liberalem & spontaneum: & ideò fit quoddam matrimonium inter ipsam nostram voluntatem & rem primò amatam. Et talis vnio seu coniunctio: liberè & sponte facta matrimonium potest appellari eo quia ipsa res primò amata: habet modum viri & sponsi: & conditiones eius & ipsa voluntas habet modum & conditiones mulieris & sponsæ. Sicut enim in matrimonio seu coniugio vir habet dominium: principalitatem & superioritatem: & mulier habet subiectionem & inferioritatem: ita similiter se habet res primò amata ad ipsam voluntatem & vtraque coniunctio est voluntaria, spontanea & libera, & fit per amorem liberè & spontè, & quasi omnes conditiones quas habet vir respectu mulieris, & econtra: similes habet res primò amata respectu voluntatis, & econuerso. Vndè sicut mulier non habet nisi vnum virum & sponsum: ita voluntas non habet nisi vnam rem primò amatam: cum qua facit suum matrimonium. Et sicut matrimonium postquam factum est non separatur nisi per mortem: ita matrimonium voluntatis & rei primò amatæ non separatur nisi per mortem & hoc de se vel per se. Et ideò ratione istius conuenientiæ omnia quæ dicta sunt de amore & voluntate & de re primo amata possumus clarè videre per experientiam ad oculum in matrimonio reali: quod fit inter virum & mulierem: quia vtrobique fit similiter & eodem modo: sed ibi in voluntate

occulte:

*Tit.*130. occulte: & in viro & muliere manifestè. Et ideò resumamus quæ dicta sunt de amore & voluntate & de re primo amata: & sic manifestè videbitur per matrimo-
*Tit.*132. nium viri & mulieris sicut dictum est. Vndè dictum est enim quod per amorem voluntas mutatur: conuertitur & transformatur in rem amatam. Et etiam dictum est quod voluntas potest exaltari: nobilitari: & ascendere
*Tit.*134. supra se: ac etiam vilificari ac descendere infra se. Et hoc secundum naturam & conditionem rei primo amatæ. Et etiam quod tantum ascendit voluntas: & ad tantum se extendit quantum res primo amata: & cætera alia. Vt ergò omnia ista clarè videamus exemplum tale faciemus.

TITVLVS CXXXVI.

Exemplum familiare ad omnia quæ possunt dici de amore & voluntate & re primo amata.

SIt enim aliquis pauper & de genere infimo: nullius reputationis habens sex vel octo filias eiusdem conditionis: certum est omnes istas æquales esse natura: & genere & in nobilitate: dignitate & paupertate: vna namque non excellit aliam: & non poterunt esse magis æquales: tunc contingat quod vna earum coniungatur per matrimonium vni rustico sicut ipsa est: & alia vni ciui qui non multum ipsam excedat in nobilitate: tertia vero vni militari: quarta militi: quinta comiti: sexta duci: septima regi: octaua imperatori. Ecce omnes istæ puellæ à principio de natura sua propria erant æquales nulla alia nobilior: nulla potentior ditior: seu dignior: sed per copulationem cum viris videmus maximam differentiam inter eas & inæqualitatem quia prima est rustica: & alia modicum excedit: tertia magis exaltatur: quarta multum exaltatur: quinta adhuc magis: sexta & septima adhuc plus: octaua est maxime exaltata: quæ est vxor imperatoris. Sed ista nobilitatio: exaltatio: & ascensus: venit tantum ex parte virorum quibus matrimonialiter coniunguntur: & non ex parte mulierum: quia omnes erant æquales. Et sic apparet quod mulier sponsa mutatur in virum sponsum & ab ipso denominatur: specificatur & deter-
voluntas minatur. Similiter autem fit de voluntate: ita quod
nobilita- ipsa potest exaltari & ascendere secundum naturam rei amatæ

amatæ: & secundum gradum suum. Et ideo ipsa voluntas denominatur terrena: si res primo amata sit terrena: & si res primo amata sit brutalis: ipsa denominatur brutalis: & si res talis sit humana: ipsa denominatur humana & si res primo amata sit Deus: ipsa denominatur diuina:& quia Deus est Rex & imperator summus: etiam ipsa dicetur regina & imperatrix omnium sicut Deus. Et tunc voluntas non potest ascendere ad maiorem dignitatem & excellentiam neque potest habere maiorem sponsum. Et tamen omnes voluntates primo sunt æquales in natura: sed postea vna ascendit & exaltatur supra aliam secundum sponsum cui coniungitur: secundum quod res primo amata & cui primo coniungitur est magis vel minus digna. Item sicut videmus quod mulier quæ est vera spõsa cum suo vero spõso habet vnũ nouum amorem qui nouiter causatur qui est vnus virtute illius primi amoris in quo amantur de nouo omnes alij: qui habent colligationem cum illo sponso viro suo: & omnes quos vir suus diligit: ipsa diligit: & tamen antea non dilexit: vel si amabat: non propter virum neque virtute viri amabat sed modo generantur noui amores: & tot amores nascuntur de primo amore quot sunt illa quæ vir amat: & quæ habent vnitatem cum viro: & præ omnibus amat suum virum: & omnes amat virtute viri: qui sunt amici & cognati viri: & sic in amore viri includuntur omnes alij amores tanquam in radice: & ille amor primus continet omnes alios amores: si autem vir moriatur & mulier accipiat alium virum sponsum: tunc destruitur ille primus amor:& per consequens omnes alij amores qui habebãt ortum ab illo amore & causatur vnus alius nouus amor: qui est radix aliorum amorum. Sicut autem fit de muliere respectu viri: ita fit de voluntate respectu rei primo amatæ: sed istud matrimonium est inuisibile & spirituale & occultum. Vnde si Deus sit res primo amata:necesse est quod per virtutem illius primi amoris amentur omnia quæ Deus amat. Et tunc voluntas est potentissima ad amandum quia habet amorem suum communem: summe vniuersalem: per quem potest omnia amare sine labore: sine difficultate: ita quod per vnum amorem omnia amabit: nec in seipsa diuiditur: sed semper manet in vno amore: quia semper manet in vna re primo amata. Item sicut mulier si coniu

...tur secũdum naturã rei amatæ.

Per amorem deamantur omnia quæ Deus amat.

Amor Dei est indeficiens.

gatur vni bono: diuiti: forti: potenti: nobili viro: tunc manet in securitate: in pace: in gaudio: & in quiete: & si coniugatur vni viro malo peruerso misero: pauperi: tunc semper erit in tribulatione & miseria. Ita similiter quando voluntas coniungitur cum re primo amata: quæ sit bona: fortissima: ditissima: & potentissima: solida immobilis: æterna & inuariabilis: nullo indigens: in se habens omnem sufficientiam: tunc ipsa est in pace: in consolatione & in gaudio: & nullo modo potest turbari: nec lædi affligi nisi in re quam amat & diligit. Et propterea qui illam rem solum amat quæ auferri non potest lædi neque habere defectum: quia neque præter illam rem aliquid appetit habens sufficientiam in illa: nec sollicitatur de amissione illius quia eam perdere non potest nisi velit. Quia ergo illa res sufficiens est: non patitur indigentiam: influxibilis & immutabilis: non potest sustinere aliquam violētiam neque sentire mutabilitatem. Et ideo quando Deus est res primo amata: talis est voluntas nostra.

Amor creaturarum sēper est deficiēs.

Sed quando coniungitur per amorem cum re primo amata: quæ est infirma: mobilis: variabilis: fluens: indigens non habens per se sufficientiam: tunc ipsa voluntas est in tribulatione: nullam habens securitatem in seipsa: quia sequitur rem primo amatam: & multa mala veniunt illi per illam. Vnde oportet quod tot res diligat quot sunt res quibus res primo amata indiget: & sine quibus esse neque permanere potest. Et quia illæ res sunt corruptibiles: fluxibiles: perdibiles: ideo voluntas semper est in tribulatione nunquam secura: & talis res primo amata est creatura: & talis est voluntas: quando res primo amata est creatura: & tamen ipsa voluntas non desistit amare illam rem: quia postquam amata est primo: ille amor non potest destrui nisi per aliam rem primo amatam: sicut si mulier coniungatur viro: nunquam desistat amare ipsum. Item sicut ineptissimum esset & contra naturam coniungere mulierem cum bruto: ita etiam contra naturam esset si voluntas nostra quæ est de natura spirituali coniungatur per amorem cum re primo amata naturæ extraneæ. Vt cum vero argento & rebus mutis & irrationabilibus. Item sicut mulier dicitur perdita: quando datur in sponsam viro malo & nequam: ita etiam voluntas dicitur perdita quando per amorem coniungitur cum re

mala

mala & pessima. Et vt omnia concludamus in omnibus quæ dicuntur de amore & voluntate : & de primo amata : recurrendum est ad illud exemplum iam dictum de puellis : quia ibi clare omnia videre possumus.

TITVLVS CXXXVII.

Capitulum de duobus amoribus primis & non sunt nisi duo amores primi. Vnus est amor Dei qui dicitur amor communis vniuersalis seu voluntas communis & vniuersalis : & alius est amor suiipsius qui dicitur proprius & priuatus : seu voluntas propria & priuata.

QVia iam dictum est quod ex re primo amata : & ex voluntate fit in nobis vnus amor qui postquam est generatus est radix caput o go & principium : & primum fundamentum omnium aliorum amorum & in virtute illius primi amoris omnia alia amentur : & quod per illum primum amorem nascuntur de nouo innumerabiles amores : vel possunt nasci : & hoc declaratum est etiam per exemplum familiare. Et ideò sequitur quod qui vult habere firmam & solidam cognitionem de amore necesse est quod cognoscat naturam conditiones & proprietates primi amoris. Et quia hic nunc debet tradi scientia de amore : ideò ad complendum eius scientiam quantum nobis sufficit & est vtile scire tractandum est de ipso primo amore inquantum primus est. Iam enim dictum est quod non possunt esse in nobis neque in voluntate nostra duo primi amores simul nisi vnus tantum propterea quia non potest esse nisi vna res primo amata à voluntate: & non duæ simul. Sed considerandum quot sunt amores primi & qualiter se habent inter se. Vndè tot possunt esse amores primi : quot possunt esse res primo amatæ à voluntate. Et quia res primo amata non potest esse nisi Deus : vel creatura facta de nihilo : seu aliud quod Deus non est : ideò primus amor non potest esse nisi Dei sit vel creaturæ factæ de nihilo : seu alicuius quod non est Deus. Et si amor Dei non est primus : necesse est quod amor creaturæ est primus : quia si Deus non sit res primo amata necesse est quod creatura sit res primo amata aut aliquid quod non sit Deus. Rursum inter creaturas omnes illa erit primo amata ab ipsa voluntate quæ est sibi magis amica & propinqua : & quia ipsa voluntas potest reflectere

Titulo 134.

Titulo 136.

Titulo 134.

Tot sunt amores primi quot res primo amata.

suum amorem ad seipsam & potest vti seipsa vt duabus rebus: & per consequens ipsa voluntas primo amabit seipsam tanquam maximè amicam & propinquam sibiipsi. Et sic inter omnes creaturas res primo amata erit ipsa voluntas propria: siue ipsemet homo: ita quod si Deus non sit res primo amata: homo dat amorem primum sibiipsi quàm alicui alteri. Et sic si amor Dei non sit primus: necesse est quod amor suiipsius sit primus. Et sic habemus duos primos amores: & ad istos duos reducuntur omnes alij amores. Quæ ergò possunt esse res primo amatæ: & per consequens duo primi amores. habemus ergo cognitionem de istis duobus amoribus: & habemus completam cognitionem de amore quantum nobis necesse est scire. Quæramus ergò proprietates & conditiones cuiuslibet & quomodo se habeant inter se.

TITVLVS CXXXVIII.

Quod isti duo amores primi sint inter se capitales inimici & contrarij.

ET quia non possunt esse duæ res primo amatæ simul ab ipsa voluntate: sicut nec duo sponsi primi vnius sponsæ: nec duo rectores nec duo Episcopi primi vnius Ecclesiæ: quare si duo viri volunt habere vnam sponsam erunt capitales inimici inter se. Et ideò necesse est quod isti duo amores erunt inimici inter se capitales: quia non possunt esse simul: vt quilibet sit primus. Et ideò inquantum quilibet vult esse primus & vult habere primitatem: repugnant & non possunt stare in voluntate: & ista repugnantia oritur ratione primitatis: quæ non potest esse nisi vni. Et ideò si amor Dei sit primus & amor suiipsius si voluerit intrari: oportet quod sit secundus: aut non potest stare sub ratione primitatis: & si amor suiipsius sit primus: & amor Dei si vult esse in voluntate oportet quod sit secundus: & sub alio: aliter non potest stare sub ratione primitatis. Et sic amor Dei inquantum primus non habet aliquem inimicum in voluntate nostra: nisi amorem nostriipsius: quia solus potest esse primus & vult esse primus: & ille solus potest sibi facere bellum. Et ideò quia isti duo amores sunt inimici inquantum primi habent contrarias proprietates & conditiones. Et ideò cognitis proprietatibus

Amor Dei & amor sui ipsius sũt inimici.

tatibus vnius cognoſcentur & conditiones alterius.

TITVLVS CXXXIX.

Quod prærogatiua primitatis de iure vni ſoli iſtorum amorum poteſt competere & ſolum vni debetur.

ET quoniam iſti duo amores inter ſe pugnant ſuper poſſeſſione primitatis:& cum non poſſit eſſe niſi vnus primus,& oportet, ſcilicet quod ſit: ideò neceſſe eſt quod vni ſoli debeatur de iure poſſeſſionis, & detur poſſeſſio primitatis ſeu prærogatiua. Et quia omnia iura naturæ & omnes creaturæ concluſerunt quæ non poſſunt mentiri: quod amor Dei de iure debet eſſe primus: & quod Deus debet eſſe res primo amata: & quod ei ſolus debetur totus amor primus & nulli alteri: ac habet ex naturali obligatione quæ non poſſunt negari Et ſic iam declaratum eſt quod amor Dei debet habere de iure & iuſtitia: poſſeſſionem primitatis & prærogatiuam: & quod Deus debet eſſe res primo amata:& etiam natura amoris hoc requirit quod ei, ſcilicet Deo detur vt iam probatum eſt: quia nulla res digna eſt primo amore noſtro niſi Deus. Et exindè concluditur quod amor Dei qui ſolus eſſe debet eſſe primus in nobis de iure & debito obligationis. Et ſi ſit primus vt debet eſſe: tunc ipſe eſt ordinatus, iuſtus, verus, rectus, & iſta prima iuſtitia, prima rectitudo eſt voluntatis. Sed ſi amor ſuiipſius ſeu proprius ſit primus: ita quod primo aliquis det amorem ſibiipſi, & taliter quod ipſemet ſit res primo amata tunc iſte amor per oppoſitum primi amoris dicti cum de iure naturæ non debeat eſſe primus: eſt inordinatus, iniuſtus, falſus, tortuoſus, indebitus, contra Deum,contra veritatem, contra totum ordinem naturæ: & eſt prima iniuſtitia,prima inordinatio,prima iuiuria Dei,prima offenſa Dei, primum malum,primum vitium & prima obliquitas. Vndè cum do primo mihi ipſi amorem cui non debeo & non do Deo cui primo debeo: tunc facio Deo maximam iniuriam, maximum contemptum, quia aufero ſibi debitum ſuum, & amorem quem ſibi debeo, & facio ſibi maximam iniuſtitiam & maximum dedecus, & eſt Dei contemptus primus & maximus. Et ideò quando homo dat primo ſibiipſi & ſuæ propriæ voluntati amorem duobus modis eſt conetra Deum.Primò quia ipſe homo eſt res primo amata:

Tit. 133.

Tit. 135.

Amor ordinatus vel inordinatus eſt.

Dant ſibiipſi primo a-

morem dupliciter est contra Deum.

ta : & solus Deus est res primo amanda de iure naturæ. & hoc sua dignitate : & sic ipse homo vel ipsamet voluntas recipit locum primum : & prærogatiuam ac primitatem : quæ soli Deo debetur. Secundo quia ipse homo dat amorem sibimetipsi primo & in hoc facit Deo maximam iniuriam : quia tollit ab eo quod suum est : & dat sibi cui non debet : & etiam accipit ipsemet honorem & amorem Dei : & sic inquantum dans & inquantum recipiens inimicatur Deo : & est contra Deum. Si autem res primo amata est alia res quàm ipse homo : tunc solum vno modo, scilicet inquantum dans iniustè alteri : quod solum Deo debetur.

TITVLVS CXL.

Quod homo qui primo amat seipsum : facit seipsum tanquam Deum & præponit se Deo.

ET quia prærogatiua primitatis soli Deo debetur & nulli alteri : & sibi soli debetur primo amor : ideò qui primo dat amorem & prærogatiuam primitatis alteri quàm Deo : dat alteri quod soli Deo conuenit & quod soli Deo debetur : & per consequens repugnat ei : & consentit in illam rem tanquam Deum. Si ergò homo dat amorem alteri rei quam sibiipsi tunc constituit & facit illam rem tanquam Deum. Si autem primo amat seipsum : & ipse sit res primo amata : tunc facit seipsum tanquam Deum : & tunc non solum est contra Deum : quia aufert Deo quod sibi debetur:sed est contra Deum magis & maximè : quia facit seipsum tanquam Deum : quia recipit dignitatem & prærogatiuam primitatis : & tunc homo de directo quantum in eo est destruit & annihilat Deum : & facit Deum non Deum. Et hæc est summa inimicitia : summa contrarietas qua non potest esse maior : quia qui facit se Regem : facit contra Regem : & summè inimicatur Regi. Et sic homo efficitur summè inimicus & aduersarius Dei capitalis & totalis : & de directo pugnat contra Deum. Et quia amor conuertit, mutat.& transponit voluntatem seu amantem in rem amatam : ideò tunc ipsa voluntas seu amor mutatur : conuertitur & transformatur in seipsam : seu ipsa voluntas totaliter mutatur & conuertitur in seipsam : & facit seipsam suum proprium fundamentũ extra Deum & contra Deum : & sequitur solum seipsam & amat solum

Amans primo seipsum facit se tanquã Deum.

lum

lum seipsam. Et quia primo amat se : ideò amat omnia alia quæ amat propter se & in omnibus non diligit nisi se. Et quia ipsa voluntas est res primo amata : ideò habet totum dominium & totum imperium suiipsius : & solum dominatur sibiipsi : & nullam aliam sequitur voluntatē: sed ipsa est prima in seipsa & facit seipsam primam. Et ideò tunc est contra Deum : quia aufert Deo quod soli ei proprium est. Et quia soli Dei proprium est habere propriam voluntatem : & nullam aliam habere supra se quam sequatur & esse primam voluntatem : & velle quicquid vult propria voluntate. Sed quando homo amat seipsum & suam voluntatem : tunc vult illud quod vult propria voluntate : & nullam aliam sequitur voluntatem. Et ideò aufert tunc Deo quasi coronam suam. Quia sicut corona soli Regi competit : sic amare propriam voluntatem competit soli Deo. Et sicut inhonoraret & iniuriaretur Regi in summo qui auferret Regi coronam suam : ita homo in hoc iniuriatur & inhonorat Deum si aufert sibi suum priuilegium, scilicet propriæ voluntatis : quia illud solus Deus debet habere. Et sic quia ex amore suiipsius sequitur propria voluntas : ideò sequitur maxima inimicitia contra Deum de directo. & qui homo facit se tantum : ideò facit se tanquam Deum. Ideò ex,consequenti appetit & vult & desiderat illa quæ soli Deo debentur, scilicet proprium honorem laudem & gloriam. Quia postquam homo facit se tanquam Deum : oportet ex consequenti quod velit sibi dari quæ Deo debentur. Quia sequitur quod qui facit se Regem : vult illa quæ Regi debebtur. Et tunc homo facit in semetipso suum regnum proprium dominium : extra Deum & inchoat aliud regnum quod est contra Deum. Ergò homo qui primo amat seipsum & constituit se tanquam Deum facit Deo iniuriam & contra Deum : & facit se inimicum capitalem Dei : & per consequens pugnat semper contra Deum:& aufert continuò quod Deo debetur inqnantum in eo est. Sic ergò solus amor suiipsius ex quo sequitur propriam voluntatem : constituit ipsum hominem inimicum Dei capitalem.

TITVLVS CXLI.

Simile infra.

Quod ſicut amor Dei quando eſt primus : eſt prima radix & prima origo & fons omnium bonorum: ita amor ſuiipſius quando eſt primus:eſt prima radix & prima origo & exordium omnium malorum.

Tit. 199.

Tit. 139.

QVoniam autem iſti duo amores : ideò ſunt primæ radices amoris : & omnium amorum aliorum qui fiunt ab homine : quia amor eſt cauſa omnium : & per amorem omnia fiunt. Et quia ſunt capitales inimici : ideò ſi vnus eſt bonus oportet quod alter ſit malus. Et quia amor Dei debet eſſe primus ſolum & tunc eſt rectus:bonus iuſtus : verus:& ſecundum Deum vt iam dictum eſt : & ideò quia amor Dei eſt prima radix oportet quod omnia oriantur ab illo, ſcilicet omnes amores : & quod omnia quæ fiunt fiant ſecundum illum amorem. Et quia eſt prima radix bona : ideò neceſſe eſt quod ſit radix omnium bonorum & origo & fons. Quia qualis eſt radix : talia ſunt omnia quæ oriuntur de radice. Et quia amor Dei quando eſt primus in nobis : eſt primum bonum noſtrum : ideò omnia bona noſtra oriuntur ab eo : & nihil eſt bonum noſtrum : niſi oriatur ab ipſo : & nullum malum poteſt oriri ab ipſo : ideò quia eſt prima iuſtitia noſtra & ideò omnis iuſtitia noſtra oritur ab ipſo. Et etiam eſt primum bonum noſtrum:ideò eſt prima lux noſtra & lumen noſtrum à quo oritur omne lumen noſtrum : & etiam eſt omnis rectitudo noſtra à quo oritur omnis rectitudo noſtra. Et eſt prima ordinatio recta : à qua oritur omnis recta ordinatio. Et eſt prima amicitia vera & bona : à qua naſcitur omnis amacitia noſtra bona & vera. Et eſt prima fortitudo & prima vita & primum bonum : à quo oritur omne bonum noſtrum:& primus amor:prima quies: prima pax & tranquillitas : à quibus oritur omnis pax vera & quies vera. Sicut ergò amor Dei eſt primum bonum noſtrum exiſtens in nobis : ideò eſt radix omnium bonorum noſtrorum ſequitur quod eſt radix in nobis finis & origo omnis iuſtitiæ omnis lucis & luminis:veræ pacis : veræ conſolationis : veræ lætitiæ : veri gaudij veræ quietis : veræ amicitiæ : omnis virtutis & veritatis : omnis fortitudinis : omnis vitæ : omnium bonorum operum : & omnium quæcumque ſunt bona homini.

Amor Dei eſt radix omnium bonorũ.

ni. Qui ergò habet in se amorem Dei: primo habet in se radicem tot bonorum & omnium bonorum & omnia ista procedunt à re primo amata quæ est Deus: qui est omne bonum, & quia amor conuertit voluntatem nostram in rem primo amatam: ideò conuertit, mutat, & transformat totaliter hominem in Deum & in suam voluntatem: & sic facit hominem diuinum vnum cum Deo: amicum Dei. Et quia Deus est communissimus & vniuersalissimus ad omnia: ideò quia tantum se extendit amor quantum res amat: sequitur quod amor Dei facit voluntatem nostram communem & vniuersalem communicabilem & extensibilem ad omnia: ideò amat non propter necessitatem & indigentiam: sed quia Dei sunt. Et ideò quia Deus non indiget creaturis ideò etiam tunc voluntas nulla indiget creatura: & per consequens talis voluntas nullam habebit indigentiam: non est fluctuans: non est variabilis: sed est stabilis: firma & solida: & hoc habet: quia res primo amata est Deus. Sicut autem amor Dei quando est primus: est prima radix omnium bonorum in nobis: eo quia est primum bonum nostrum existens in nobis: ita per oppositum necesse est quod amor proprius seu priuatus: qui est amor suiipsius quando est primus: sit prima radix omnium malorum & necesse est quod omnia mala oriantur ab illo quia primum malum est radix & origo & exordium omnium malorum. Et ideò amor suiipsius: seu propriæ voluntatis est origo & radix omnis iniustitiæ: omnis vitij: omnis peccati: & omnis cæcitatis & ignorantiæ: & breuiter omnium dolorum & malorum: & ideò ab ipso necessario oriuntur tot mala & venena & maculæ. Qui ergò habet in seipso amorem suiipsius: habet in se plantatam radicem omnium malorum. Et omnia ista procedunt ex eo quod res primo amata est ipsamet voluntas seu ipse homo non quia est amata sed quia est primo amata: nec quia est amor suiipsius: sed quia est primus inquantum primus: & ideò est contra Deum & sine Deo. Et sicut Deus est fons & origo & radix omnium bonorum: ita ipsa voluntas: quando est primo amata: est radix & origo omnium malorum: & est pœnitus contra Deum: eo quia facit se primam voluntatem contra Deum: ideò facit se Deum falsum. Ideò sicut Deus verus est origo omnium bonorum: ita propria voluntas quę est falsus Deus est origo omnium

Amor Dei facit voluntatem merā communem ad omnia.

Ex amore proprio sunt omnia mala.

Amor suiipsius est radix omnium malorū.

 malorum.

malorum. Et quia ipsa res primo amata est creatura de nihilo facta & in se nullam habens firmitatem, sed semper tendens ad non esse de natura sua & est semper indigens:& ideò cum amor mutat amantem in rem amatam tunc homo nullam habet in se firmitatem, nullam securitatem sed semper fluctuat, & indiget: nunquam quiescit. eo quod est mutatus in creaturam, scilicet in seipsum. Et ideò quia creatura est in se vanitas: ideò homo tunc conuersus est in vanitatem. Et quia homo indiget aliis creaturis sine quibus esse non potest: ideò tunc amat alias creaturas propter indigentiam & propter vanitatem, & est subiectus eis. Et quia creaturæ corrumpuntur & mutantur & non permanent: ideò ipsa est in continua sollicitudine & tribulatione. Sic ergò amor suiipsius quando est primus facit hominem inimicum Dei capitalem & facit ipsum malum & peruersum ac plenum omnibus malis & subiectum aliis creaturis. Et sic habemus duas radices primas oppositas vnam omnium bonorum, aliam omnium malorum & necesse est semper vnam vel aliam esse in voluntate & in homine: & operatur contrarias res in voluntate. Et prima radix, scilicet amor Dei quando est primus facit voluntatem diuinam communem & vniuersalem communicabilem sed alia radix scilicet amor suiipsius quando est primus facit voluntatem contra Deum,& propriã & priuatam totam & suiipsius & incommunicabilem. Prima facit voluntatem iustam sanctam & rectam, bonam, benignam & humilem: sed amor suiipsius reddit voluntatem iniustam, malam, peruersam & malignam & superbam. Amor Dei facit voluntatem quietam, pacificam & amicabilem, sed amor suiipsius reddit ipsam inquietam, litigiosam & discordem. Amor Dei facit voluntatem largissimam, amplissimam & maximam: sed amor suipsius reddit ipsam strictissimam & minimam. Amor Dei facit voluntatem in summa libertate nulli creaturæ subiectam, sed omni creaturæ inferiori dominantem, sed amor suiipsius ponit ipsam in summa captiuitate & omni creaturæ subiectam. Amor Dei facit ipsam immobilem, stabilem, firmam, fixam: sed amor suiipsius reddit ipsam fluctuantem, instabilem, mobilem, ac variabilem. Amor Dei facit ipsam mitissimam, vnitissimam in se,& ideò fortissimam: sed amor suiipsius reddit ipsam diuisibilem, frangibilem, & ideò valdè debilem

Duæ sũt radices omnium bonorũ, s. & malorum.

debilem. Amor Dei facit ipsam plenam, saturam, diuitem, sed amor suiipsius facit eam vacuam, esurientem, pauperem & indigentem. Amor Dei facit voluntatem habitare in proprio regno, in propria terra, & in propria patria, & in domo sua: sed amor suiipsius facit ipsam exire de terra propria, de patria propria, de domo propria, & habitare in terra aliena, & in patria extranea, & facit ipsam vagam extra domum suam. Amor Dei facit voluntatem pulcherrimam & amabilem: sed amor suiipsius facit eam turpissimam & odibilem ab omnibus.

TITVLVS CXLII.

Quod amor Dei & amor suiipsius sunt duæ portæ, duæ ianuæ & duo principia ac duo lumina cognitionis hominis.

ET quia ab istis duobus amoribus oriuntur omnia: procedunt omnia & fiunt omnia & gubernãtur omnia scilicet quæ fiunt ab hominibus voluntariè: ideò cum isti duo amores sint causa omnium aliorum amorum: sequitur quod ab ipsis dependet tota cognitio aliorum, scilicet bonorum & malorum; quia amor Dei est principium ad cognoscendum omnia bona hominis: & amor suiipsius seu proprius est principium ad cognoscendum omnia mala hominis. Et qui ignorat amorem Dei: ignorat omnia bona hominis: & qui ignorat amorem suiipsius: ignorat omnia mala hominis. Quia qui ignorat radices & causas bonorum & malorum hominis non videt bonum nec malum quia non videt ianuas nec portas bonorum & malorum Et tamen magna est differentia inter istas duas radices: quia qui habet amorem Dei primo in se: talis cognoscit ipsum per ipsum Etiam cognoscit amorem alium: scilicet suiipsius & omnia quæ sequuntur ex illo. Et qui habet in seipso amorem suiipsius primo: talis non cognoscit neque amorem Dei neque suiipsius neque illa quæ consequuntur ex eis. Et causa est quia amor Dei lux est & lumen illluminans & ideo facit videre seipsum & suum oppositum scil. amorem suiipsius & illa quæ oriuntur ab eis: sed amor suiipsius quia est tenebra & obscuritas prima de natura sua: ideo abscondit & obscurat seipsum & celat ne videatur: atque obscurat & excæcat

Simile infra Tit. 199.

Amor Dei lux est.

Amor suiipsius est tenebra.

intellectum ne videat ipsum amorem. Et ideo qui habet talem amorem: omnia bona & mala hominis ignorat: & nihil videt de bonis & malis hominis quia tenebræ totum possident & nulla lux est in eo & talis est ignorantissimus. Et quia etiam radix est semper occulta & latens: ideo difficile est cognoscere ipsam radicem: quia est causa latentissima omnium malorum. Sic igitur sicut habemus duas radices omnium bonorum & malorum:ita habemus duas portas ad intrandũ in cognitionem omnium bonorum & malorum. Continue ergo debemus videre istas portas ne ignoremus eas: quia si ignoramus eas: ignoramus duas ciuitates scilicet ciuitatem bonorum & ciuitatem malorum.

TITVLVS CXLIII.

Quod ex amore suiipsius nascuntur duo principales amores distincti.

ET quia homo habet animam & corpus quæ non sunt idem neque appetunt idem:ideo ab amore suiipsius fluunt & oriuntur duo amores distincti: quorum vnus non causatur ab altero. Nam vnus est ratione animæ: alius vero ratione corporis. Ratione animæ causatur amor proprij honoris & excellentiæ: & ratione corporis causatur amor delectationis & voluptatis corporalis. Vnde qui amat primo seipsum: amat statim honorem proprium seu excellentiam: vel amat delectationem carnis. Et ista duo amat tanquam duo maxima bona suiipsius. Et deinde ad istos maximos amores sequuntur alij amores: quia necessario amat omnia illa quæ ad proprium honorem augendum: defendendum & conseruandum: vel ad corporis delectationem pertinent: & contrahitur amicitia magna & familiaritas cum illis rebus. Et ideo necessario amat bona exteriora: scilicet diuitias & res temporales: & abundantiam earum & magis amat illa quæ magis valent ad hoc.Et quia pecuniæ multum valent ad vtrumque: ideo summe amat eas:& sic contrahitur maxima amicitia & singularis familiaritas cum pecunijs. Amat etiam scientias officia & dignitates quæ valent ad honorem & excellentiam propria.Et sic ex amore suiipsius oriuntur quatuor amores vitiosi: mali & corrupti:qui dicuntur quatuor vitia: scilicet superbia: quæ est amor

Ex amore suiipsius nascuntur omnia peccata etiã mortalia.

mor proprij honoris & excellentiæ : & luxuria & gula quæ sunt amor corporis & carnalis voluptatis : & auaritia quæ est amor inordinatus rerum exteriorum & maxime pecuniarum. Et qui amat honorem proprium & propriam delectationem : habet odio omne id quod potest destruere vel diminuere illum vel quod potest venire contra ipsum honorem vel ipsam delectationem: & exinde nascitur ira quæ est amor vindictæ contra illos qui nituntur lædere honorem proprium vel delectationem corporalem. Nascitur etiam inuidia quæ habet odium de alieno bono inquantum potest diminuere proprium & amorem de alieno malo inquantum non potest diminuere. Nascitur etiam ex amore propriæ delectationis corporis amor quietis corporis : & fugiuntur labores & exercitia & hæc est pigritia & acedia seu negligentia. Et sic omnia vitia oriuntur ex amore suijpsius & proprio.

TITVLVS CXLIV.

Quod solus amor Dei quando est primus : causat veram vnionem inter homines & facit eos vnum. Et solus amor suiipsius seu proprius facit diuisionem & litem inter eos.

QVoniam autem amor mutat voluntatem in rem primo amatam : ideo si res primo amata vt vna numero tantum existens communis omnibus hominibus & illa res sit primo amata à quolibet : tunc omnes illi amores sunt similes & conformes : & necessario omnes illi amantes habent vnionem inter se. Et ideo si amor Dei sit primus in quolibet homine : est prima radix tantum : quia res primo amata est vna numero ab omnibus hominibus & indiuisibilis & communis omnibus & insuper omnes tales amores sunt consimiles & conformes & oriuntur ab vna & eadem re : ab vno & eodem capite. Ideo tunc necessario est vnitas pax & concordia vera inter homines:quia nullus amat propriā voluntatem sed tantum Dei. Et ideo tunc talis diuisio & discordia non habent portam per quam possunt intrare inter homines quia amor Dei qui est in qualibet primus claudit totum vt non intrent. Et tunc necessario oportet quod omnes se ament adinuicem quia amor cuiuslibet oritur ab alto loco scilicet à Deo. Et sic amor

mor Dei quando est primus in quolibet causat veram vnionem & concordiam inter homines & vnit eos & facit vnum. Sed quando quilibet amat seipsum primo & suam propriam voluntatem : ita quod amor suiipsius est primus in quolibet tunc res primo amata à quolibet non est vna numero communis omnibus : immo tot sunt res primo amatæ quot sunt homines quia quilibet est conuersus & mutatus in seipsum singulariter & in suam propriam voluntatem & sequitur eam & per consequens amat primo suum proprium honorem & suam singularem excellentiam & suam propriam delectationem corporalem : ideo non potest amare alium honorem neque aliam excellentiam nisi propter suum honorem & inquantum auget & conseruat proprium honorem & eum multiplicat. Et ideo impugnat honorem alium vt defendat honorem suum. Et sic præponit suum honorem omni alij honori : & necessario habet odio omnem alium honorem qui potest diminuere suum honorem. Et quia supra monstratum est quod qui se primo amat facit se Deum inquantum in eo est : quia amat suam propriam voluntatem & suum singularem honorem primo : & ideo quot erunt homines amantes seipsos & suam propriam voluntatem & suum propriũ honorem tot erunt dij in mundo diuisi & separati inter se non habentes adinuicem vnitatem : quia non est res vna existens eadem numero primo amata ab omnibus à qua oritur vnitas inter homines & societas vera. Et ideo necessario tunc oportet quod sit lis diuisio & discordia : inimicitia : ira odium : & bellum inter homines: quia quilibet vult conseruare custodire augmentare & defendere suum proprium honorem quem primo amat : & hoc non potest fieri sine discordia lite & odio: quia nullus in hoc mundo habet sufficientiam neque de honore neque de corporalibus voluptatibus de se : sed semper indiget aliis & aliorum iuuamentis. Et sic patet quod amor suiipsius seu proprius aut propria voluntas causat veram diuisionem in hoc mundo : discordiam: litem & bellum. Et per consequens solus amor proprius est causa omnium malorum & radix & fundamentum omnis discordiæ. Amor vero Dei primo est causa omnium bonorum & omnis concordiæ sicut prius dictum est.

Amor Dei causat vnionem inter homines.

Tit. 140.

Amor sui ipsius facit discordiam inter homines.

TITVLVS

TITVLVS CXLV.

Quod omnis homo qui amat seipsum primo amat se tanquam hunc hominem & non tanquam hominem.

QVoniam autem quicquid est vel est singulare vel est commune quia singularitas & communitas sunt duo modi oppositi conuenientes omnibus. Et ideo qui primo amat seipsum necesse est quod amet se sicut hunc hominem & non tanquam hominem. Et quilibet homo est hic homo singularem existens: ideo idem numero habens suam propriam & singularem existentiam & personam & est diuisus & separatus à quolibet alio homine eo quia est hic homo & non est alius. Et ideo qui amat seipsum amat seipsum tanquam hunc hominem & sub ratione singulari tantum & non ratione communitatis: quia est separatus & diuisus ab omnibus aliis: quia amor mutat amantem in rem amatam. Et quia res amata est hic singularis homo & hoc indiuiduum: ideo tunc quia primo amat seipsum est mutatus, conuersus, transformatus, in hunc singularem hominem Et ideo talis est ligatus cum seipso tanquam cum hoc homine singulari. Et cum hic homo tanquam singulariter vt hoc indiuiduum est diuisus & separatus ab omni alio homine & ab omni alia re singulari quæcunque sit illa & cum nulla alia re conuenit propter hoc iste amor est singularis proprius & priuatus & non communis. Et quia tantum se extendit amor quantum res amata & non ascendit supra: ideo quia res primo amata est hic singularissimus homo inquantum est hic: ideo iste amor non potest se extendere neque ascendere ad communem hominis rationem: & ideo non extendit se ad hominem inquantum homo est: quia est res communis & altior. Et ideo tunc non potest amare alios inquantum sunt homines: quia hic amor non potest ascendere vltra hunc hominem & inquantum hic homo est. Et quia iste amor est primus: ideo ex isto exibunt omnes alij amores & omnes erunt amores priuati: & diligent bonum suum priuatum primo: scilicet suum honorem: suam priuatam excellentiam: nec se potest extendere iste amor nisi ad illa quæ respiciunt suum bonum priuatum vt honorem proprium: delectationem propriam: & voluntatem propriam. Et ideo diliget

Tit. 136.

diliget alios homines inquantum valent ad suum bonum priuatum ad suum honorem delectationem & voluntatem & non aliter neque alias Et sub isto respectu & sub ista causa amabit omnia quæ amabit. Et in omnibus non amabit nisi seipsum quia omnia amabit propter se. Et sic possumus concludere quod cum amor suiipsius seu priuatus sit radix omnium malorum & amor prius oriatur ex hoc quod res primo amata est hic homo: & ideo tanquam hic homo est radix & origo omnium malorum: quia quilibet qui amat primo seipsum tanquam hunc singularem hominem: ab omnibus est diuisus & separatus. Sed quia Deus est communis & vniuersalis omnibus creaturis: quia omnes ab ipso veniunt; & ab ipso manutenentur & conseruantur. Ideo quando Deus est res primo amata tunc amor talis est communis & vniuersalis: & ideo est radix omnium bonorum. Sic ergo communitas & vniuersalitas reddunt amorem bonum & singularitas & proprietates reddunt amorem malum. Quanto ergo amor magis communis est & vniuersalis tanto melior est: & quanto magis particularis tanto peior. Et hoc totum oritur à re primo amata & secundum quod est magis communis & vniuersalis: aut magis priuata: & singularis.

TITVLVS CXLVI.

Quod quilibet homo non potest facere certitudinaliter & per experientiam exemplorum scientiam sibiipsi: ex seipso per amorem suiipsius: quali forma se habere debeat erga Deum & quid debeat Deo inquantum Deus est.

QVoniam autem homo quilibet debet conari quantum poterit vt certissime videat omnia quæ debet dare Deo: quia hoc est bonum suum. Et ideo quia homo non potest esse magis certus quam per seipsum: & quando seipso videt quid debet facere Deo: ideo dabitur hic quædam breuissima doctrina quæ fundatur in amore suijpsius seu amore proprio: per quam doctrinam omnis homo potest videre in seipso tanquam
Tit. 133. in exemplari propinquissimo: qualiter ipse debeat se habere erga Deum & non indigebit nisi seipso ad cognoscendum: nec oportebit quærere alios testes extrinsecos.

eos. Vnde iam monstratum est quod solus Deus de iure naturæ debet esse res primo amata : & ideo soli Deo hoc debetur vt sibi primo amor detur. Et exinde monstratum fuit quod qui primo amat seipsum & primo dat amorem sibimet quod ipse facit se tanquam Deum : quia ipse est res primo amata quod soli Deo debitum est. Si ergo primo diligo meipsum : constituo me Deum : quia quod primo debeo Deo hoc do mihi:& & sic teneo locum Dei ex meipso : & per consequens omnia quæ deberem dare Deo & attribuere do mihiipsi : vnde postquam amor est primum quod debitum est dari primo soli Deo : & ego do mihimetipsi primo. Et per consequens do mihi omnia quæ sequuntur amorem primum & quæ ligantur cum amore. Et quia omnia illa quæ aliquis debet sibimetipsi vel vult sibi dari vel fieri : eo quia primo amat seipsum inquantum primo diligit seipsum : omnia illa debet dare Deo soli: & etiam velle quod ei soli detur : eo quia primo debet amare Deum. Si ergo aliquis vult scire quæ sunt illa quæ debet dare Deo videat quæ sunt illa quæ vult pro seipso & sibi dari : & quid pro seipso : facit eo quia primo amat seipsum. Vnde illa quæ vult & facit pro seipso & vult sibi dari & fieri eo. Et propter hoc : quia primo amat seipsum vult & facit tanquam Deo sibiipsi. Quia tunc est quasi Deus : & tunc erit certus quod omnia illa debet dare & facere pro ipso : & velle soli Deo dari & pro seipso fieri. ponat ergo Deum loco suiipsius: & ideo quia quando amo meipsum : primo amo voluntatem meam & sequor eam & nullam aliam. Et ideo similiter quia primo debeo amare Deum. primo debeo amare voluntatem suam & solum sequi eam & nullam aliam. Similiter eo quia amo meipsum & sequor primo voluntatem : desidero : volo : amo primo honorem meum præpono omni honori : & volo quod omnes mihi dent honorem & conseruent & augmentent illum. Ergo conformiter hoc debeo Deo. s. velle desiderare & amare primo honorem suum & conseruare illum & augmentare & exaltare & eius honorem omni honori præponere : & debeo velle quod omnes honorem suum augmentent : conseruent : & defendant. Ita quod Deum præponam mihi. Similiter quando diligo honorem meum primo habeo odio omnem alium honorem qui non concordat cum honore meo : & inquantum honorem

Tit. 139.
Tit. 140.
Tit. 14[illegible].

rem meum minueret : & contra illum pugno & irascor: Similiter debet habere odio omnem honorem qui non concordat cum honore Dei : & inquantum possum debeo diminuere & desinere illum : & debeo pugnare contra omnem alium honorem qui potest diminuere honorem Dei. Conformiter si primo amo meipsum amo primo laudem meam : & volo laudari ab omnibus: & volo quod omnes dicant bonum de me : & quod nullus dicat de me malum : & volo habere magnam famam & magnum honorem & nomen. Ita similiter quia debeo amare Deum : debeo ponere Deum loco mei : & ideo debeo primo laudem suam amare : & velle quod laudetur ab omnibus : & velle quod Deus habeat magnam famam & magnum nomen & quod nullus vituperet suam famam neque suum nomen. Quia postquam mihimetipsi volo ista : debeo ista magis velle de Deo: quia primo debeo amare Deum. Et si primo credo mihimetipsi : & nolo quod alij dent fidem & credulitatem mihi & nullus reputet me mendacem. Ita quia primo debeo amare Deum debeo Deum ponere loco mei : & debeo primo credere & dare fidem & credulitatem & velle quod omnes alij dent fidem & credulitatem sibi & nullus reputet eum mendacem. Similiter si primo diligo me volo quod omnia spectantia ad me conseruentur. Ita quia primo debeo Deum amare: debeo velle quod omnia quæ sunt Dei & quæ pertinent Deo conseruentur & crescant & non diminuantur. Et similiter de omnibus aliis quæ facio : quæ volo : & quæ desidero mihi debeo excellentius velle & desiderare de Deo. Sic ergo manifestum est quod quilibet homo potest habere veram & certam cognitionem de his quæ debet dare & facere Deo : & hoc per amorem suiipsius seu per proprium amorem quando omnia quæ quilibet facit & vult sibi fieri inquantum est res primo amata debet facere & velle fieri Deo qui solus debet esse res primo amata. Quia in hoc quilibet tenet locum & occupat locum Dei : quia Deus debet esse ibi vbi ipse est : debet ergo ipse remouere seipsum de illo loco primitatis & dare Deo locum illum & tunc faciet Deo in veritate omnia illa quæ sibimet faciebat vel fieri volebat : quia ista in veritate debent esse. Et sic amor suiipsius & proprius quando est primus manifestat & declarat per experientiam

tiam modum & formam qualiter nos debemus nos habere erga Deum. Et sic patet quod quilibet in seipso portat modum: formam: & exemplar scriptis & depictis: quomodo & qualiter se habeat habere erga Deū: & hæc est scientia certissima & clarissima quam nemo potest negare: quia videt ea in seipso quod falli nō potest.

TITVLVS CXLVII.

De vltimo & finali fructu qui nascitur ex istis duobus amoribus.

QVoniam autem vltimum & finale quod expectatur in omni re & desideratur est fructus: & nihil aliud expectatur vltra: & hoc manifestum est in seminibus & plantis & arboribus: quia propter fructum omnia finaliter fiunt. Quia illud quod de qualibet re colligitur est fructus eius. Diuersa autem semina habentur à diuersis fructibus: diuersæ arbores & plantæ habent diuersos fructus: & etiā diuersa semina producunt diuersos fructus: ita quod quilibet semen habet suum propriū fructum & quilibet fructus habet suum proprium semen. Et ideo quia in voluntate nostra tanquam in agro spirituali: & terra spirituali possunt esse & seminari & plātari & radificari duo amores primi: & amor Dei, & amor suiipsius tanquam duo semina duæ primæ plantæ: & duæ primæ radices. Et ideo considerandum est cum summa diligētia qualem fructum producet nobis quodlibet semen, quælibet planta: & quælibet radix finaliter & quem fructum colligemus de amore Dei: qui est primus in nobis: & quid de amore proprio quando erit primus. Et quia non sunt neque possunt esse plures radices quam duæ primæ radices amoris: & duo prima semina. Ideo etiam non possunt esse finaliter nisi duo fructus finales & vltimi. Et quia semina & radices contrariantur & opponuntur & inimicantur adinuicem ita quod non possunt aliquo modo simul esse in eadem terra quia vna radix destruit aliam totaliter. Ideo etiam necesse erit quod fructus finales & proprij istarum duarum radicum inter se contrarientur: opponantur & inimicentur: & non possint aliquo modo simul esse. Et necesse est quod vnus alium omnino destruat: occidat: euellat: & expellat. Considerandum ergo qui sunt isti fructus.

TITVLVS CXLVIII.

Quod gaudium durans sine fine & tristitia sine fine sunt duo fructus qui finaliter nascuntur in voluntate tanquam in agro de amore Dei: & de amore proprio suiipsius tanquam de duobus seminibus in ea primo seminatis.

ET quia ex omnibus quæ homo facit & operatur non remanet finaliter in homine & ipsius voluntate nisi gaudium vel tristitia: ita quod gaudium & tristitia sunt duo finalia & vltima quæ nascuntur & oriuntur in voluntate & in corde hominis: & ad ista duo terminantur omnia quæ facit homo. *Nota.* Quia quicquid facit homo non potest aliud colligere in seipso: neque secum ducere seu portare quod manet nisi gaudium vel tristitiam: hoc est enim totum suum lucrum quod de suis laboribus secum portat: vndè ista duo sunt colligata quod sequuntur omne opus hominis & necesse est quod sequatur gaudium vel tristitia in eo. Et ideò gaudium vel tristitia sunt fructus quos colligit homo de omnibus. Et propter hoc quicquid homo operatur propter gaudium operatur & habet finaliter gaudium: nec aliud vult nisi gaudium: & quando habet gaudium nil aliud quærit: quia gaudium ipsum implet. Et nulla res alia potest ipsum satiare nisi gaudium. Et quia tristitia opponitur gaudio & ei contrariatur. *Homo sẽper quærit gaudium.* Ideò homo semper fugit tristitiam & quærit gaudium. Et quia verum gaudium est verus fructus hominis bonus, & vera tristitia est verus fructus malus, & quia quilibet fructus habet suum semen proprium. Ideò necesse est quod ipsum verum gaudium habeat suum semen proprium de quo nascatur: & etiam ipsa tristitia. *Tit. 137.* Et cum in homine non possunt esse nisi duo semina prima: & duæ primæ radices: scilicet duo amores iam dicti. Ideò necesse est quod omnia alia ex istis nascantur & oriantur & quod habeant ista semina: & sicut non sunt nisi duo prima semina contraria inter se: & duæ primæ radices: ita non sunt nisi duo fructus contrarij, scilicet gaudium & tristitia. Sic ergò habemus duas primas radices & duos finales fructus illarum radicum. Et quia gaudium est bonus fructus & desideratus & amabilis. Ideò est necesse quod oriatur & nascatur de bono semine & de bona radice.

dice. Et quia tristitia est malus fructus: ideò est de malo semine & de mala radice. Et ideò necesse est quod verum gaudium oriatur & pullulet de amore Dei: & vera tristitia & finalis oriatur de amore suiipsius seu proprio. Et sic habemus primo agrum, scilicet ipsam voluntatem. Secundo habemus duo semina & amorem Dei & amorem proprium. Et habemus duos fructus finales, scilicet gaudium & tristitiam.

TITVLVS CXLIX.

Declaratio qualiter ex Dei amore quando est primus oriatur gaudium durans sine fine.

QVoniam autem vbi amor non est: vllum gaudium non potest esse: quia ex solo amore nascitur gaudium. Vndè gaudium generatur quando voluntas habet illud quod vult & amat. Si enim nihil amat nec aliquid vult tunc nullum gaudium habet. Sed tristitia similiter generatur quando voluntas habet illud quod non vult neque etiam amat: sed illud habet quod habet odio. Et ideò quando Deus est res primo amata ab ipsa voluntate tunc ex tali amore necessario generatur gaudium: quia Deus non potest mori: non potest deficere neque deperdi ab ipsa voluntate: sed semper est præsens, semper adest ipsi voluntati. Et ideò voluntas habet semper principaliter illud quod vult & quod amat: & habet semper rem amatam indeficientem immortalem immutabilem, semper viuentem, inuariabilem & nullo indigentem. Et ideò amor Dei semper potest durare & permanere: quia talis est amor: qualis est res primo amata. Et ideò talis amor erit immortalis indeficiens, fixus, firmus, immobilis, semper viuens nullo alio indigens continuè manens & durans. Vide ergò quod voluntas nostra in qua generatur amor & seminatur est immortalis & perpetua & spiritualis. Quia res primo amata quæ est Deus & immortalis impassibilis & inuariabilis, summè bonus, summè amabilis, summè delectabilis, summè spiritualis, & summè conueniens voluntati qui solus est dignus primo amari: & cui primus debetur amor: sequitur quod talis amor qui habet talia fundamenta immortalia erit immortalis & in perpetuum durans sine fine sine termino numquam deficiens: quia ipsa voluntas per amorem

Ex amore Dei necessario gaudium sequitur.

Amor Dei est immortalis.

mutatur in naturam rei amatæ. Ergò sequitur quod quicquid sentitur de re amata: sentitur etiam de amante. Et si res amata est indeficiens & immortalis etiam vt probatum est sequitur quod voluntas nostra si primo amet Deum sit immortalis, indeficiens, firma, fixa, inuariabilis, semper viuens, semper durans, sine fine, sine termino. Et quia ex tali amore necessario oritur gaudium: sequitur quod tale gaudium erit semper durans sine fine numquam deficiens numquam fluens: sed inuariabile, firmum, solidum, fixum, & immortale, manens in ipsa voluntate. Sicut enim ex amore oritur gaudium: ita ex æterno amore oritur æternum gaudium. Declaratum est ergò qualiter ex Dei amore quando est primus in voluntate oriatur in ipsa gaudium durans sine fine.

Infinitũ gaudiũ amoris Dei.

TITVLVS CL.

De conditionibus & proprietatibus quibus indutum est istud gaudium.

Tit. 148. ET quia vt dictum est gaudium est fructus amoris ideo tale erit gaudium qualis est amor: & talis est amor qualis est res amata. Et quia iam monstratum est certissime quas conditiones, quas proprietates habet ipse amor Dei: ideò sequitur quod similes conditiones & similes proprietates erunt in gaudio orto & nato de illo amore. Quia qualis arbor talis fructus eius. Et ideò quia amor Dei quando est primus: est semen iustum, sanctum, verum & ordinatum, purum, sincerum & immaculatum, mundissimum diuinum & optimum rectum & secundum naturam hominis inquantum homo est. Exindè sequitur quod istud gaudium quod nascitur de tali amore est fructus iustus, sanctissimus verus ordinatus purus sincerus immaculatus, mundissimus, diuinus optimus & rectus, & est gaudium quod conuenit homini inquantum homo & est secundum naturam hominis: & est totus secundum Deum. Quia sicut totus amor est secundum Deum; ita totum gaudium est secundum Deum: quia ex illo amore oritur gaudium: sic totum gaudium oritur & nascitur de Deo: & radicatur in Deo & in Creatore: & non in creatura & durabit tandiu quamdiu Deus Creator durabit: & quia Deus durabit semper; sic gaudium etiam quod indè surgit

Tit. 134.

git durabit semper. Et quia vbi est verum gaudium ibi est vera lætitia. Ideo tale gaudium includit veram lætitiam : veram iocunditatem : veram hylaritatem delectationem veram : & delectamentum verum: veram complacentiam: quietem : tranquilitatem : delitias exultationes:iubilationes : suauitatem:dulcedinem: satietatem & veram saturitatem. Et quia gaudium erit æternum semper durans sine fine : sequitur quod cum illo gaudio erunt omnia ista & lætitia æterna & vera sine fine : delectatio æterna : vera & recta, iocunditas æterna : hylaritas semper durans complacentia perpetua tranquilitas æternæ delitiæ :exultatio : iubilatio sine fine. Ecce ergo conditiones & proprietates quibus erit vestitum & fulcitum ipsum gaudium.

TITVLVS CLI.

Quod gaudium quod nascitur de amore Dei est tota vita hominis & voluntas.

ET quoniam istud gaudium est fructus. Ideo quia fructus nascuntur & oriuntur propter vitam & ad dandum vitam & nutrimentum ac sustentationem sequitur quod istud gaudium dat vitam & nutrimentum homini & eius voluntati. Et de ipso ipsa voluntas viuet & nutrietur : & est propria vita hominis & cordis. Sicut enim tristitia est mors hominis : ita gaudium est vita hominis. Vbi enim nulla vita est ibi nullum gaudium. Sed vbi tristitia est ibi mortis nuncius vel mors. Nam gaudium dilatat confortificat & confortat:nutrit & delectat. Et ideo nil aliud vult vel desiderat nisi gaudium : per contrarium vero ipsa tristitia mortificat constringit : debilitat : destruit & annihilat. Et nemo eam vult, neque etiam appetit. Nullus enim vult esse in tristitia continua neque in tribulatione sed in gaudio continuo. Sicut enim tristitia est mors animæ : ita gaudium est vita animæ. Quia qui habet verum gaudium & perpetuum:habet vitā verā & perpetuam:& qui habet veram tristitiam & perpetuam habet mortem veram & perpetuam. Ergo qui habet amorem Dei in se habet vitam veram & perpetuam. Quia de ipso amore Dei nascitur verum gaudium quod est vita vera.Qui ergo habet verum gaudium habet totum complementum : quia ergo totum bonum quod homo vult habere

Gaudiū amoris Dei est vita hominis.

Habens amorem Dei habet verā vitam.

est ipsum gaudium quod est vita eius: & quando habet gaudium habet totum quod vult habere: & nihil aliud vult habere: quia omnia vult habere propter gaudium & vt gaudium habeat. Et quia istud gaudium oritur de amore Dei solum & de nulla re alia: ideo sequitur quod ad habendum totum bonum nostrum & totam vitam nostram & totum complementum nostrum: sufficit habere vnicam rem. scil. amorem Dei. Et quia amor Dei est intra hominem & non extra: quia est in voluntate & in corde: ideo sequitur quod ad habendum totum bonum nostrum: & totum quod finaliter volumus. scil. ipsum gaudium: non est necesse habere aliquas res extraneas. Et per consequens nec aurum nec argentum neque lapides pretiosos: nec honorem: nec dignitates: nec officia: neque delectationes: neque scientias: nec bona temporalia: neque cibos neque potus. Sufficit ergo habere amorem Dei de quo nascitur omne bonum nostrum: & totum gaudium. Et quia amor Dei portatur in sola voluntate: ergo homo potest portare totum bonum suum in sua voluntate. Et quia voluntas est semper in sua libertate: & in suo dominio: & nullo modo potest cogi: neque potest auferri ab ea aliquid nisi ipsa volente: sic quod ipsa voluntas si vult non potest in æternum perdere bonum suum: nec suum gaudium Et per consequens vitam suam: quia nemo potest tollere ab ipsa amorem Dei in quo est vita & omne gaudium nisi ipsa velit. Concludamus ergo quod ipsum gaudium quod nascitur de amore Dei est tota vita hominis & voluntas.

Habens amorem Dei habet totum bonum.

Amans Deum portat totũ suũ bonum in corde.

TITVLVS CLII.

De gaudio quod nascitur ex amore Dei dum homo viuit in hoc mundo.

Tit. 134. QVoniam autem ipsum gaudium sequitur amorem: & prius est amor quam gaudium: quia eius fructus est ideo necesse est quod sicut dilatatur & extenditur amor sicut crescit amor: sicut multiplicatur amor: ita dilatetur & extendatur gaudium: ita crescat gaudium: ita multiplicetur gaudium. Et quia iam monstratum est quod ex amore Dei quando est primus oriantur & multiplicentur multi & infiniti amores: quia necesse est quod qui primo amat Deum: amet omnia quæ

Dei

Dei sunt. Et ideo amor Dei extendit se ad omnes creaturas inquantum Dei sunt: sed primo se extendit in imaginem Dei viuam. Et quia quilibet homo est imago Dei: ideo quia primo amat Deum: statim amat eius imaginem viuam: & per consequens amat omnem hominem: & exinde oritur statim gaudium ex tali amore. Quia sicut de amore Dei oritur gaudium: ita etiam de amore suæ imaginis viuæ: inquantum est Dei imago: & sic tot gaudia habebit quot homines amabit: inquantum sunt Dei imagines. Et sic de quolibet homine quem amabit inquantum est imago Dei: poterit habere gaudium: & sic multiplicabitur gaudium in hoc mundo. Et etiam quilibet gaudebit de seipso inquantum est Dei imago viua. Vlterius etiam qui amabit omnes creaturas inquantum Dei sunt sic gaudebit de omni creatura inquantum Dei est. Et sic de amore Dei inquantum est primus: nascentur homini & multiplicabuntur innumerabilia gaudia: quæ omnia habent ortum ab vna radice ab vno semine, scilicet, ab amore. Et ideo iam homo viuens in hoc mundo: recipit & colligit inestimabilem fructum de Dei amore: quia semper est in gaudio: quia semper est in amore recto & bono: & per consequens continue est in vita: & continue viuit & istud gaudium nemo potest tollere: sicut nemo potest tollere amorem. Nec oportet in hoc mundo habere aurum nec argentum: neque abundantiam rerum temporalium ad habendum istud gaudium. Quia qui habet amorem Dei in hoc mundo habet suas diuitias in seipso intra se: quas nemo videt: nemo scit nec cognoscit nisi qui habet. Et ideo qui habet amorem Dei: nihil extra se desiderat: nihil extra concupiscit: ideo nulli inuidet nil alienum desiderat: quia iam in se abundat: & est plenus suo bono. s. suo gaudio quod est vita cordis. Et ideo omna alia pro nihilo reputat: & ideo non sitit neque esurit bona corporalia: sed solum curat de amore Dei: de quo totum oritur gaudium. Patet ergo gaudium quod nascitur de amore Dei dum homo viuit in hoc mundo.

Amans primo Deũ etiã amat hominem.

Amans creaturas propter Deũ gaudet de omnibus creaturis.

Amans Deum habet suas diuitias in corde.

Amans Deum omnia despicit.

TITVLVS CLIII.

Quod gaudium sempiternum quod oritur de amore Dei potest esse tale & simile in infinitis hominibus sicut in vno: & in quolibet potest esse suum proprium gaudium sine impedimento alterius.

ET quia vna res potest esse primo amata ab omnibus hominibus. scil. Deus: & in quolibet potest esse amor Dei similis: & ideo sequitur quod etiam istud gaudium potest nasci & generari in quolibet homine: & tale potest habere vnus sicut alius. Quia sicut omnes simul possunt habere amorem Dei: ita possunt habere gaudium quod nascitur de amore isto. Nec gaudium vnius potest impedire gaudium alterius. Et sic omnes homines possunt habere simile gaudium:& possunt impleri gaudio:& tamen propter hoc nullus habet minus: & tale gaudium habere potest vnus sicut alius: & quilibet potest habere suum singulare gaudium & proprium: & tamen tale erit vnum sicut aliud: quia sunt similia: sicut amor talis vnus sic & aliud gaudium potest de nouo multiplicari semper: & semper potest fieri nouum gaudium & generari. Quia licet sint innumerabiles homines & illi habeant gaudium: attamen de nouo possunt innumerabiles generari: augmentari:& nunquam terminari: sed semper multiplicari. Et tamen propter hoc gaudium alterius non minuitur. Quanto ergò homines multiplicantur: tanto gaudium magis & magis multiplicatur. E tota causa est: quia res primo amata est ipse Deus: & est ipsa res primo amata quam vnusquisque potest habere in voluntate & corde amatam: & talis amor potest esse in quolibet & sic vnus amor est: quia est vna res primo amata: & per consequens erit vnum gaudium multiplicatum in infinitis hominibus. Sic ergò ex vna re gaudium potest in infinitum multiplicari sine diminutione: quia non propter hoc Deus perdit aliquid de suo. Ecce ergò qualiter omnes homines etsi sint infiniti possunt habere simul totum suum bonum: totam suam vitam, scilicet totum suum gaudium: & hoc ex ipso solo Deo. Et qualiter ipse solus est per seipsum sufficiens dare vitam simul omnibus hominibus: & æternum & sine sui diminutione: & hoc per amorem suum. Videte ergò qualiter bona

Gaudiũ vnius n impedit gaudiũ alterius.

Sicut homines sic & amor Dei & gaudiũ multiplicãtur.

na

na vera hominum nunquam diminuuntur: semper crescere possunt & non habent mensuram neque terminum: sed magis multiplicatis hominibus magis multiplicantur etiam bona & gaudium.

TITVLVS CLIV.

De gaudio quod nascitur ex Dei amore post vitam corporalem: & ostendetur ex perfectione gaudij & amoris: quod anima clarè Deum Creatorem suum facie ad faciem: & sine medio videbit.

QVoniam autem ipsum gaudium est fructus amoris Dei: & ideò necesse est quod illud gaudium similiter impleatur & veniat in tantam plenitudinem: in tantam abundantiam: quod non possit esse maior neque crescere vltra: ita quod anima non possit capere amplius de gaudio: & sic gaudium plenum fiat. Et quia anima amauit Deum primo per voluntatem: ideò ex tali amore sequitur gaudium. Et quia voluntas totaliter per amorem vnitur Deo: sequitur etiam quod ipsa vnietur ei per fruitionem & per gaudium quod est fructus amoris. Et cùm ex clara cognitione Dei sequitur maior amor. Quia vbi maior cognitio est: ibi maior amor aut maius odium est. Et quanto magis aliquid bonum cognoscitur: tanto magis amatur. Sed quia Deus est solum bonum nostrum: quanto ergò eum magis cognoscimus: tanto magis eum amabimus: & quanto magis eum amabimus: tanto magis gaudium habebimus. Et quia etiam Deus non potest cognosci & non amari: eo quia est summè bonus: summè benignus: summè sapiens: summè nobilis: summè pulcher: & in eo est plenitudo omnium gaudiorum & diuitiarum. Neque patitur in aliquo bono defectum. Si ergò Deus vult à nobis maximè amari: sequitur etiam quod vult à nobis maximè cognosci: & vt gaudium nostrum in eo plenum sit: necesse est vt anima videat ipsum Deum facie ad faciem: & hæc cognitio est clara: certa ac perfectissima & ad vota & tantum quantum voluerunt sine medio & sic magis diligatur: & vt sic animæ maius gaudium oriatur: quia istud aliter esse non potuit. Quia nisi Deus quem primo anima amauit in fide: ostendat se & manifestet clarè: & clarissimè non faceret debitum & ius amoris. Quia amor verus & purus

Plus amans Deum plus vnietur ei per fruitionem.

Maximè amans Deum maximè cognoscet: gaudebit & fruetur eo.

omnia aperit: omnia ſecreta reuelat. Hoc autem requirit natura amoris. Et quia anima primo amauit quando eum non vidit meretur eum videre facie ad faciem dum eo fruetur vt maius gaudium ex eo ſequatur. Et quanto clarius eum videbit: tanto magis eum amabit: etiam & quanto magis amabit tanto magis gaudebit: quia res quam aliquis habet quando eſt bona: magis gaudebit quanto eam magis cognoſcet. Et per oppoſitum eſt de re mala. Quanto aliquis rem malam quam habet cognoſcit: tanto eam magis odio habet: ergò ille qui primo Deum amauit cum ſit bonus & optimus: cum ipſum magis cognoſcit: tanto ipſum magis amabit & per conſequens magis gaudebit: & ſic cognitio erit cauſa maioris amoris: & amor erit cauſa maioris gaudij: & tantum gaudebit anima: quantum amabit: quantum cognoſcet & videbit: & vt perfectimè gaudeat: oportet vt perfectiſſimè amet:& oportet vt perfectiſſimè cognoſcat: & videat ſi perfectiſſimè amare & gaudere debeat. Et ideo plenitudo arguit & oſtendit: quod omnia clarè videbit: & cognoſcet Deum Creatorem ſuum: ſummè bonum: ſummè benignum: ſummè ſuauem & delectabilem. Quia quando clariſſimè videbit eum eſſe talem fortius amabit eum: & fortius tunc gaudebit. Et quia perfectio gaudij oritur ex perfectione & nobilitate amoris. Ideò vt gaudium ſit perfectiſſimum: oportebit quod amor ſit perfectiſſimus:& quod amor aſcendat ad gradum vltimæ perfectionis & dignitatis. Non autem erit talis niſi qualis conuenit Deo. Et ideò quia Deus de ſe & propter ſe eſt ſummè amabilis: eo quia eſt ſummè bonus & totus bonus: immò ipſa bonitas & puriſſima bonitas eſt ſummè benignus & ſumma benignitas & tota benignitas: & totus liberalis ſummè dulcis: ſummè ſuauis: perfectiſſimè amãs ſummè verus & ſummè potens: ſummè ſapiens & ſummè perfectus. Et propter hoc ſequitur: quod amor non erit perfectus: neque aſcendet ad vltimum gradum perfectionis: dignitatis & puritatis: niſi anima amet ipſum Deum Creatorem ſuum propter ſuam ſolam bonitatem: benignitatem & liberalitatem & pulchritudinem ſuam. Et non propter dona: neque propter obligationem: quia Deus amabilis: puriſſimus: nobiliſſimus & perfectiſſimus eſt. Et ex tali amore ſequitur perfectiſſimum & puriſſimum gaudium. Et quia ad perfectionem gaudij requiritur

Cognitio erit cauſa maioris amoris.

Amor perfectiſſimus habebit gaudiũ perfectiſſimum.

quiritur summa securitas : ita quod omnia sint certissima & securissima : ita quod nunquam perdet tale gaudium. Et ideò vt anima perfectè gaudeat : erit summè certa & secura : quia nunquam poterit amittere tale gaudium : & quod Deus nunquam velit auferre ab eo tale gaudium & etiam quod nullus est ita potens quod possit auferre ab eo quod anima clarissimè cognoscet Deũ & perfectissimè amabit eum:& cognoscet:quia non poterit ipsum non amare eo quia cognoscit quia Deus est : quia est summa bonitas: in æternum diliget eam : & sic anima erit securissima : quia ipsa in æternum diliget Deum. Et quod in æternum Creator Deus eam amabit & quod in æternum videbit eum : & quod nulla alia res poterit destruere eam neque illum amorem. Et per consequens erit securissima de suo æterno gaudio : quod in æternum non amittet : sed tenebit in æternum. *Perfectissimè gaudens erit summè securus.*

TITVLVS CLV.

Quod ex natura gaudij & amoris ostenditur quod anima recuperabit corpus suum in statu magis amabili : & per omnia sibi conformiter:in quo poterit anima magis gaudere.

ET quoniam anima quæ primo amat Deum & etiam seipsam inquantum est Dei & inquantum est Dei imago viua. Et ideò postquam anima amat seipsam vult bonum sibimet : & amat bonum sibi : & gaudet de bono suo : quoniam ergò animam amat suum corpus naturali amore : & habet naturalem inclinationem ad illud. Et quia Deus copulauit animam cum corpore : & corpus cum anima : & alligauit corpus animæ : & fecit quoddam naturale matrimonium inter ea : & anima cognoscit corpus esse factum propter ipsam. Et ideò anima amat suum corpus & omnia sua membra. Et exindè sequitur quod anima vult recuperare corpus suum : & vult bonum sui corporis. Et etiam quia anima est principalis pars hominis & non totus homo nec corpus est homo : sed simul anima & corpus sunt homo. Et ideò hoc est ad perfectionem animæ quod ipsa recuperet suum corpus : quia melius & perfectius est totum quàm & etiam hominem totum esse, quàm animam esse tantum. Et ideò quia anima amat suam perfectionem : amat suum corpus : & remanet cum eo : & per *Quod anima amat corpus suũ.*

per consequens vult & appetit quod suum corpus ei restauretur: nec potest velle contrarium. Quia hoc habet ex naturali inclinatione. Et ideò vt gaudium animæ impleatur: necesse est quod ei restituatur corpus suum: & hoc in illa forma in illo statu quo erit magis amabile ipsi animæ ac magis conforme: & magis proportionatum: conueniens & delectabile secundum statum ipsius animæ: & in quo poterit ipsa anima magis gaudere: & per consequens erit necesse vt sit plenum gaudium quod restituatur ei suum corpus in maxima pulchritudine & in summo decore & impassibile & immortale: subtile: agile clarum: sicut sol fulgens & resplendens: quia in isto statu erit magis amabile ipsi animæ: magis conforme & magis proportionatum secundum statum ipsius animæ:& hoc poterit facere Deus.Si enim potuit facere animam de nihilo cum non esset: & potuit facere de terra corpus tale: & potuit facere terram ascendere ad tantam dignitatem: vt ex ipsa fieret corpus ita mirabile vt coniungeretur animæ rationali & intellectuali portanti suam imaginem viuam: quare non posset facere ascendere ipsum corpus ad altiorem gradum quàm antè. Et sicut anima mutata est ad altiorem gradum & digniorem statum. Ita etiam expedit vt corpus eius mutetur in statum etiam altiorem & nobiliorem gradum & digniorem formam proportionabiliter. Et sicut anima ascendit: ita ascendit corpus suo modo. Item sicut anima mutata est in Deum & in naturam Dei per voluntatem & amorem. Ita etiam mutetur corpus in animam quantum fieri poterit & in naturam animæ secundum possibilitatem: & quantum naturæ corporis non repugnat : vt sicut anima facta est diuina: ita corpus factum spirituale:& hoc concludit & ostendit perfectio gaudij & natura amoris. Sic ergò anima vult tale corpus sibi restitui: quod sit impassibile:subtile: agile: clarum: sicut sol & cum omni decore & pulchritudine & immortale: & hoc poterit Deus facere. Ergò vt omnibus modis anima gaudeat ita fiet rursum quod anima amet omnes creaturas inquantum Dei sunt. Et ideò vt anima magis & pluribus modis gaudeat: totus mundus & creaturæ debent disponi:renouari & in statu poni: in quo amabiles & placibiles sint: vt sic ex eis sequatur maius & maius gaudium. Vt sicut anima est mutata: innouata & renouata in statum altiorem

Quod corpus tandem restituetur.

Corpus restituetur immortale.

Corpus quantũ possibile est sequitur animam.

Omnes creaturæ renouabuntur.

tiorem & digniorem: & corpus quod est propter animam: fuerit etiam mutatum & innouatum in altiorem & digniorem statum ita totus mundus qui factus est propter hominem debet renouari & immutari in altiorem & digniorem statum: ad gaudium ipsius hominis: vt sicut anima est vestita noua veste amoris perfectissimi in seipsa: & etiam corpus suum est vestitum nouo habitu etiam pulcherrima veste impassibilitatis: claritatis: agilitatis & immortalitatis: ita etiam totus mundus & omnes creaturæ mundi quæ factæ sunt propter hominem: induantur etiam noua veste: vt totum sit proportionatum: vt ipso homine qui est Rex & Dominus mundi innouato & exaltato: serui sui & omnia quæ sunt propter ipsum facta etiam innouentur & exaltentur. Et sicut omnia processerunt ex amore & sunt propter amorem: & ex amore nascitur gaudium: tanquam fructus eius: ita omnia sint in gaudio & taliter disponantur vt ex ipsius sequatur maius gaudium quod est fructus omnium. Sic ergò natura gaudij concludit & probat debere fieri innouationem totius mundi & omnium creaturarum.

TITVLVS CLVI.

De magnitudine gaudij post hanc vitam & de sua multiplicatione.

QVoniam autem gaudium est fructus vltimus qui expectatur: nihil aliud expectatur nisi gaudium. Et quia videmus per experientiam: quod fructus in fine & vltimate veniunt in summa abundantia & multitudine: sicut apparet in arboribus: vnde videmus quod de vno semine scilicet de vna parua nuce vel de vno amigdalo si plantetur: aut seminetur exibit vna magna arbor: & ex illa arbore exibunt infinitæ nuces vel amigdala: & tamen omnia venient de vno paruo semine. Et ideo quia gaudium est finalis fructus qui venit de amore: necesse est quod ipsum gaudium finaliter vltimate veniat in maxima abundantia & multitudine. Si enim fructus corporales tantum multiplicantur: quanto magis debent multiplicari fructus spirituales. Videmus ergo magnitudinem & multitudinem ipsius gaudij: quod expectatur: & quia gaudium nascitur de amore Dei: ideo necesse est quod gaudium se extendat

extendat ad tantum : ad quantum extenditur amor : & magnificetur ad tantum ad quantum amor. Vnde quia quilibet post Deum amabit seipsum : & per consequens de bono suo gaudebit : quia quanto aliquis amat aliquem tantò gaudet de bono suo. Et ideo quilibet gaudebit de bono suo tantum quãtum amabit seipsum. Et quoniam gaudebit vbi habebit gaudium sempiternum : & vbi erit lætitia sempiterna : iocunditas & delectatio : & omnis perfectio sempiterna : ibi habebit plenum gaudium : & quicquid vult habebit : & quicquid non vult non habebit : vbi erit immortalitas perpetua : impassibilitas æterna : agilitas : subtilitas & claritas corporis vt solis perfecta cognitio & clarissima visio de summa amicitia : de Deo creatore suo. Quantum igitur sic poterit videre se exaltatum : tantum poterit gaudere : quia videbit se abundare omnibus delitiis. Et quia quantum quis amat alium : de tanto gaudebit de bono suo. Et ideo si aliquis haberet simile bonum & simile gaudium quẽ tantum amaret sicut seipsum : tantum gauderet de bono illius sicut de bono suo : & non minus gauderet de illo quam de seipso : & sic duplicaretur gaudium : & sic tertium triplicaretur : & sic quartum & sic de aliis : semper multiplicaretur gaudium in millesies millia : in tantum augmentaretur gaudium in millesies millia. Et sic tantum quantum multiplicarentur homines quos amaret sicut seipsum qui haberent simile & tale bonum sicut ipse : tantum multiplicarentur eius gaudia : & hoc totum faceret ipse amor : quia ad multiplicationem amoris multiplicaretur gaudium. Et quia demonstratum est quod qui primo amat Deum amabit omnem alium hominem sicut seipsum : & omnis qui amabit Deum primo habebit omnia supradicta bona. Ergo si innumerabiles sunt homines habentes similia & eadem bona innumerabilia erunt gaudia cuiuslibet : quia nullus minus alium quam seipsum diliget : & ideo non aliter gaudebit quisque pro singulis quam pro seipso. Si ergo homo de tanto bono suo vix poterit capere suum gaudium : quomodo capax erit tot gaudiorum & tantarum delitiarum. Et insuper quia dictum est : quantum quis diligit alium : tantum gaudebit de suo bono. Et ideo quia post hanc vitam vnusquisque plus amabit Deum sine comparatione quam seipsum : & quam alios secum : & ita plus gaudebit de Dei bono quam

Quilibet gaudebit de seipso.

Quilibet gaudebit de alio.

Tit. 134. Gaudiũ vnius erit gaudium alterius.

Eodem titulo.

Plus amabimus Deũ quam nos ipsos aut alios.

quam de suo & omniũ suorum. Quia quanto amor crescit de tanto gaudium crescit. Ecce ergo magnitudinem & multiplicationem gaudij:& abundantiam quam quilibet qui primo amat Deum colliget de amore Dei. Et si placuerit eum in seipso primo: ecce quos fructus & in quanta multiplicatione colliget:& omnia ista erunt æterna: quæ nunquam deficient:quia amor Dei ex quo omnia oriuntur erit æternus & indeficiens:& sic est radix. Et ita radix & fructus in æternum durabunt :& in æternũ viuet homo de tot & de tantis fructibus æternis & indeficientibus. Ecce quos & quales fructus colliget homo & anima de ipso amore Dei tanquam de vno semine: tanquam de vna radice in voluntate plantata tanquam in agro spirituali. Declaratus est ergo finalis *Tit.109.* & vltimus fructus qui nascetur ex amore Dei quando erit primus: videte ergo & notate ordinem totius processus. Primo enim inuenta fuit obligatio amoris. Secundo natura amoris. Tertio fructus amoris qui est gaudium. Sic ergo obligant nos ad amorem & omnia facta sunt & nobis data propter amorem: & amor propter gaudium: & gaudium propter nihil aliud:in tribus autem totum clauditur in obligamine: in amore & in gaudio. Totus ergo ordo creaturarum: tota scala naturæ ostendunt nobis obligationem ad Deum & debitũ *Tit.147* amoris: & etiam gaudium. Ex creaturis manifestatur obligatio. Ex obligatione debitum amoris. Et ex amore gaudium. Et sic per scalam naturæ continue ascendimus de bono in melius: & de infimis ad summa cum Dei auxilio.

TITVLVS CLVII.

De fructu qui nascitur de amore proprio & priuato seu propriæ voluntatis: & ostenditur quod de tali amore non potest nasci verum gaudium: sed sophisticum & deceptiuum ac tantum apparens quod intus portat tristitiam latentem quæ nascitur post gaudium.

QVoniam autem iam dictum est quod quando homo habet rem quam vult & amat: & etiam sperat certitudinaliter habere tunc exinde sequitur gaudium. Et ideo de amore propriæ voluntatis potest ge- *Tit.149.* nerari gaudium Quia qui amat suam propriam voluntatem vult sibijpsi propriã laudem: proprium honorem propriam

propriam gloriam & propriam excellentiam : & hoc ex parte animæ : vult etiam & amat sibimet voluptates & delectationes corporis : & per consequens vult & amat omnia illa quæ valent ad hoc & ad habendum illa : sicut sunt bona exteriora : dignitates & officia & scientiæ. Et ideo quia homo dum viuit in hoc mundo potest habere omnia prædicta. scil. honorem : laudem, excellentiam & gloriam delectationes corporis & illa quæ valent ad hoc : ideo potest gaudere & habere gaudium Et quia ista possunt perdi & destrui : & non durant sed transeunt : & homo timet perdere ea Et etiam quia qni amat aliquam rem : habet odio illud quod destruit illam rem : vel potest diminuere illam. Et ideo qui amat omnia supradicta : necessario habet odio omnia illa quæ possunt destruere & diminuere proprium honorem propriam laudem propriam excellentiam & voluptatem propriam : & omnia quæ valent ad hoc. Et exinde sequitur : quod ex tali gaudio nascitur tristitia: & tale gaudium conuertitur in tristitiam : quia ex tali timore & odio sequitur tristitia: & ex perditione & destructione talium sequitur tristitia. Et ideo tale gaudium est falsum : vanum : deceptiuum & sophisticum quia intus abscondit maiorem tristitiam quam sit gaudium. Et sic de amore proprio non potest nasci nisi gaudium falsum & vanum ac deceptiuum quod tristitiam importat.

Amor proprius etiã habet gaudium.

Gaudiũ proprij amoris vertitur in tristitiam.

TITVLVS CLVIII.

De conditionibus & proprietatibus ab indumentis quibus indutum est gaudium quod nascitur de amore suæ propriæ voluntatis.

ET quia qualis est radix tale est illud quod sequitur ex radice : ideo necessario tale erit gaudium qualis erit amor ex quo oritur. Et ideo ex proprietatibus conditionibusque amoris proprij : concludemus proprietates & conditiones istius gaudij. Et quia iam conclusum est quod amor proprius : & suæ propriæ voluntatis est inordinatus . iniustus : indebitus : tortuosus falsus : vitiosus & corruptus : immundus : contra naturam hominis inquantum homo est, & contra totum ordinem vniuersi : contra omnes creaturas pessimus nequissimus: turpissimus: malignissimus; immo est primum malum

Tit. 139.
Tit. 141.

malum: & radix omnium malorum: primum vitium primum venenum: prima mors: prima tenebra: prima cœcitas: prima felicitas: primum mendacium: & radix omnium mendaciorum: prima iniustitia: prima turpitudo. Et ideo gaudium quod nascitur ex tali amore, necessario habet proprietates talis amoris. Ideo tale gaudium necessariò est inordinatum: iniustum: indebitum: falsum: vitiosum: corruptum: immundum: contra naturam hominis: contra totum ordinem vniuersum: contra omnes creaturas: pessimum: malignissimum: nequissimum: turpissimum: vitiosum: venenosum: mortale: tenebrosum: mendosum: quia talis est radix vnde oritur. Tale est gaudium quod quis habet de suo amore proprio: & de amore suæ laudis: suæ propriæ excellentiæ: proprij honoris, propriæ gloriæ & de voluptate carnis: & de omnibus quæ ipse amat propter ista. Et quia vbi est gaudium ibi est lætitia: & delectatio & exultatio: ideo etiam erit ibi talis delectatio: talis exultatio talis lætitia: talis complacentia. Et quia tale gaudium est corruptum: i[illegible]tum: pessimum, &c. Ideo etiam talis lætitia, talis delectatio, talis complacentia, talis exultatio, sunt pessimæ, corruptæ, inordinatæ, & iniustæ. Et quia iam declaratum est quod amor proprius seu propriæ voluntatis totaliter & de directo cōtra Deum, sine Deo, aduersus Deū, extra Deum, præter Deum, etiam inimicatur Deo, & constituit hominem inimicum Dei capitalem: eo quia qui primo amat se & suam propriam voluntatem, facit seipsum Deum, & aufert in quantum in eo est suam propriam coronam à Deo, scilicet, priuilegium suæ propriæ voluntatis. Ideo sequitur quòd istud gaudium, quod homo habet de tali amore est contra Deum, & aduersus Deum extra Deum sine Deo, Et totaliter & de directo inimicatur Deo. Et per consequens tunc homo gaudet, lætatur, delectatur, complacet & exultat contra & aduersus Deum, & contra suam voluntatem: & creatura contra Creatorem, & opus contra suum artificem. Et quia etiam vbi est amor suæ propriæ voluntatis, ibi est contemptus Dei qui est tantus, sicut ipse est: quia solus Deus dignus est amari primo; ergo tale gaudium, quod oritur de tali amore, oritur de contemptu Dei, & in contemptum, & offensam, & iniuriam eius. Et ideo illud gaudium est summe Deo inimicum,

Gaudiū hominis de se ipso est inordinatū.

Tit. 138
Tit. 100

Gaudiū proprij amoris est cōtra Deum.

& auget & multiplicat, complet & consummat contrarietatem & inimicitiam contra Deum. Quia amor proprius in quo est Dei contemptus, est radix & initium inimicitiæ Dei, iniuriæ & offensæ eius. Et gaudium, quod nascitur exinde, complet ipsam inimicitiam, & augmentat & multiplicat. Quia dum homo magis gaudet contra Deum, & lætatur: tunc efficitur & causatur maior inimicus eius. Et quia gaudium est inimicum contra Deum, & ideo confirmat inimicitiam contra Deum: & ideo illud gaudium portat & abscondit intra se latenter summũ venenum, pessimum venenum & maximum virus, pessimam mortem: quia portat secum & abscondit iniuriam Dei, offensam Dei, & inimicitiam sui Creatoris quo nihil est peius & venenosius, nihil mortalius, nihil magis nociuum, nihil damnabilius, nihil magis læsiuum, nihil tristius, & nihil indelectabilius. Malum enim est amare contra Deum, sed multo peius est lætari & gaudere, complacere & exultare contra Deum in iniuriam & offensam Dei.

Est inimicum Deo.

Sic ergo patent conditiones & proprietates, quibus indutum est gaudium, quod nascitur de amore suiipsius & suæ propriæ voluntatis de proprio honore & propria laude, propria gloria, de delectatione carnis, de omnibus, quæ sequuntur ad propriam amorem: quoniam tale gaudium est inordinatum, iniustum, indebitum, falsum, vitiosum, mendosum, corruptum, immundum, malignum, pessimum, nequissimum, veneno plenum, mortale, contra naturam hominis, contra totum ordinem vniuersi, contra omnes creaturas, sine Deo, præter Deum, extra Deum, & contra Deum, momentaneum, non permanens, fluens in momento, transiens, portans secum & abscondens iniustitiam & Dei iniuriam & offensam. Ecce ergo fructus qui nascitur de amore proprio, dum homo viuit in hoc mundo.

TITVLVS

TITVLVS CLIX.

De duobus gaudijs & comparatione eorum adinuicem cum duobus amoribus.

SIcut tunc sunt duo amores contrarij & capitales inimici, ita sunt duo gaudia adinuicem contraria & totaliter inimica: & ideo sicut duo amores primi, & amor Dei & amor suiipsius non possunt simul esse in voluntate: Ita nec ista duo gaudia, quæ oriuntur ab eis non possunt simul stare in voluntate: sed necessariò ad inuicem se destruunt & expellunt, vnumque fugat aliud. Primum gaudium quod oritur de amore Dei, nascitur in veritate, & est verum. Secundum gaudium, quod nascitur de amore suiipsius, nascitur de falsitate, & est falsum. Primum gaudium quod nascitur de amore Dei, oritur de iustitia: secundum, quod de amore suiipsius nascitur, de falsitate & iniustitia. Primum igitur nascitur de radice omnium virtutum. Secundum oritur de radice omnium vitiorum: primum oritur de radice omnium bonorum, secundum de radice omnium malorum. Primum oritur de æternitate: Secundum de vanitate. Primum de incorruptibilitate: secundum oritur de corruptibilitate. Primum gaudium oritur de Deo. Secundum gaudium oritur sine Deo, extra Deum, & contra Deum. Primum gaudium coniungit, consolidat, reficit & satiat & vnit hominem cum Deo: secundum gaudium diuidit, elongat, separat & ponit hominem extra Deum. Primum gaudium multiplicat & auget amicitiam cum Deo: secundum verò auget, & multiplicat inimicitiam cum Deo. Primum gaudium complet, satiat, solidat, dulcificat voluntatem: Secundum gaudium amarificat debilitat, euacuat voluntatem, & facit eam fluctuantem, inquietem, instabilem, esurientem & sitientem. Primum gaudium est secundum naturam hominis inquantum homo est: secundum gaudium est contra naturam hominis inquantum homo est, Primum est secundum ordinem vniuersi & omnium creaturarum: secundum gaudium est contra ordinem totum vniuersi & omnium creaturarum. Primum est durans, permanens & perpetuum: Secundum est fluens, transiens & momentaneum. Primum gaudium quod nascitur de amore Dei, potest haberi de amore Dei sine

Duplex gaudiũ & eorũ differentia

labore, sine expensis, sine adiutorio aliorum: sed secundum gaudium quod nascitur de amore suiipsius, non potest haberi nisi cum labore, cum expensis, cum multitudine rerum temporalium, cum damno aliorum & destructione. Primum gaudium numquam vertitur in tristitiam, sed secundum gaudium semper vertitur in tristitiam & dolorem. Primum gaudium facit hominem benignum, suauem, mitem & mansuetum; sed secundum gaudium facit hominem malignum, crudelem, pessimum. Primum gaudium multiplicat, auget, conseruat, fortificat, nutrit pacem, vnitatem, concordiam, amicitiam & omne bonum inter hommes: sed secundum gaudium multiplicat omne contrarium, & seminat inter homines omne malum. Item de primo gaudio nullum potest sequi malum, nullum potest sequi scandalum: sed ex secundo gaudio non potest sequi nisi malum & scandalum. Primum gaudium excitat ad operandum omne bonum: secundum gaudium excitat ad operandum omne malum. Primum gaudium est vitale, salutiferum, laudabile, amabile, desiderabile, gloriosum, honestum, delectabile, & secundum naturam & rationem: sed secundum gaudium est mortale & mortiferum, vituperabile, odibile, vitiosum, ignominiosum, contra naturam, & rationem. Primum gaudium est causa, origo & motiuum omnium bonorum operum: sed secundum est causa, origo & motiuum omnium malorum operum. Primum gaudium proficit semper habenti; Secundum gaudium est semper damnosum & nocet habenti. Primum gaudium est quo Deo nihil amabilius, neque placibilius: sed secundum gaudium est quo Deo nihil odibilius & displicibilius. Primum gaudium auget amorem & desiderium omnium bonorum, sed secundum gaudium auget amorem omniũ malorum & desiderium omnium vitiorum. Primum gaudium est conuenientissimum naturæ hominis inquantum homo est: sed secundum gaudium est disconuenientissimum & contra naturam hominis in quantum homo est. Et ideo nihil peius in homine, nihil mortalius, nihil magis damnosum. Primum gaudium illuminat & clarificat intellectum: sed secundum excæcat & obtenebrat intellectum: complet cæcitatem animæ. Primum gaudium est summè præmiabile, sed secundum gaudium est summè punibile, & causa omnis punitio-
nis

nis, & propter ipsum debetur summa pœna. Ecce ergo quantum malum natum est, & generatum est in corde & voluntate, quando in ea est natum & ortum tale gaudium venenosum: quanta malignitas & quanta malitia.

TITVLVS CLX.

Regula comparandi ista duo gaudia, vt comprehendantur omnia prædicta.

VT autem omnia prædicta facilius comprehendantur, debentur ista duo gaudia comparari. Primò penes conuenientiam: secundò penes differentiam. Penes conuenientiam, quia ista duo gaudia conueniunt in nomine: quia vtrumque vocatur gaudium. Item conueniunt, quia vtrumque habet esse in voluntate. Item conueniunt, quia omnia quæ fiunt, fiunt propter gaudium, siue vnum siue aliud, Sed differentia istorum gaudiorum capitur comparando ista ad radice, vnde oriuntur scilicet ad duos amores primos, vel ad Deum, vel ad operationes & effectus, quos faciunt in natura hominis, vel ad ipsas creaturas. Et sic diuersimodè comparando poterimus videre quæ attribuuntur vni gaudio, & quæ alteri, proprietates & conditiones vtrorumque. Ergo exercita teipsum nunc in duobus amoribus, nunc in duobus gaudiis: modò considerando vnum per se, modò comparando cum alio: & sic habebis magnam cognitionem de bono & malo hominis inquantum homo est. Considerandum tamen est, quòd gaudium est illud, quod super omnia petitur, quæritur, & desideratur: & omnia desiderantur propter gaudium. Et ideo ipsum gaudium statim attrahit homnem ad se, quia talis naturæ est: & ideo omnis deceptio fit ratione gaudij: & nullus decipitur nisi propter gaudium: & ideò gaudium inquantum gaudium semper attrahit & appetitur semper. Sequitur etiã quòd malum gaudium attrahit semper & appetitur, non quia malum, sed quia gaudium importat delectationẽ. Deinde excœcat hominem, & totum conuertit ad se, & dominatur totaliter homini. Nihil autem fortius quàm gaudium & delectatio: quia omnia vincit, omnia ad se trahit, omnia ad se conuertit, omnibus dominatur. Et ideo supra omnia fugiendum est malignum

Gaudiũ est.

gaudium, sophisticum, fraudulentum & deceptorium, falsum, apparens & transitorium.

TITVLVS CLXI.

De finali fructu, qui nascitur post hanc vitam de amore proprio, & de suo malo gaudio. Et ostenditur quòd tristitia vera quæ finem non habet, est finalis fructus proprij amoris, & sui, & proprij gaudij.

Tit.154
Tit.155

QVoniam autem iam monstratum est, quale & quantum gaudium nascetur in voluntate post hanc vitam ex amore Dei; exinde concluditur, quòd vbi non est amor Dei, ibi erit priuatio illius, & talis gaudij erit etiam priuatio infinitorum gaudiorum. Sed non solum priuatio talis gaudij, sed priuatio perfecta & pura omnis gaudij: & per consequens non erit ibi nisi pura & simpliciter tristitia. Vnde voluntas est talis naturæ, quòd in ea potest generari gaudium vel tristitia: quia aliquando habet quod vult, & non habet quod non vult: & aliquando habet quod non vult, & non habet quod vult. Et tristitia causatur, quando aliquis non habet id quod vult, & quando habet id quod summè odio habet, & non potest à se repellere. Non enim maior tristitia est, quàm non habere id quod vult homo semper, & desiderat, & continuò desiderat: Neque enim est maior tristitia, quàm habere semper & continuò in reipso id quod homo non vult, & quod summè habet odio, & non posse à se repellere, & maximè si illud sit in ipsa voluntate. Et quoniam anima post hanc vitam priuabitur omnibus quæ amabat, & nihil habebit quod amet: quia non habebit nec proprium honorem, nec laudem, nec gloriam, nec delectationem corporis, nec aliquid quod amabat: ideò priuabitur omni gaudio, quod habebat, dum viuebat in hoc mundo: & nullum aliud gaudium poterit habere. Et quia erit etiam priuata amore Dei, quia secum non portabit amorem Dei, quia erit totaliter extra amorem Dei: ideò etiam nullum gaudium bonum poterit habere: & sic erit priuata omni gaudio tam bono quàm malo. Et quia anima post hanc vitam erit exuta à corpore & à carne: ideo tunc ipsa anima erit cognoscens se clarè, & videbit seipsam, & reducetur ad seipsam: quia erit præsens sibiipsi. Ideò cogitabit circa seipsam, & sentiet seipsam

Æterna damnatio est æterna tristitia.

Anima exuta occupabitur circa seipsam.

ſeipſam, & intelliget propter quod facta erat, & quot bona habitura erat, & quantum bonum perdidit, & quare perdidit:& cognoſcet, quòd ipſamet fuit in cauſa, quare priuata eſt tanto bono, & quòd ipſa fuit in culpa, & ideò ſibimet imputabit. Et cognoſcet clariſſimè quod in æternum perdidit, & quòd numquàm rehabebit: tamen vellet habere & deſiderabit habere, & non poterit non deſiderare, imò neceſſariò deſiderabit. Et quantò magis ipſa intelligit illud bonum, tantò magis deſiderabit illud bonum. Ecce ergo ſumma triſtitia cognoſcere bonum, quod habitura erat,& quod ſibi debebatur ſecundum naturam,& neceſſariò velle & deſiderat illud habere: quia quælibet res neceſſariò deſiderare habere bonum ſuum, quando cognoſcit: & vltra numquam poſſe habere, & ſcire ſe in æternum non poſſe habere. Coniunge ergo iſta ſimul, & vide quanta erit hæc triſtitia, & quia anima non erit occupata niſi circa ſeipſam: ideò hoc continuò cogitabit,& non poterit hoc non cogitare:& ideò iſta cogitatio dabit ſibi perpetam & æternam triſtitiam. Vlteriùs quia anima tunc tota reducta ad ſeipſam clarè videbit ſeipſam: ideò videbit clariſſimè voluntatem ſuam eſſe inimicam Deo, eſſe tortuoſam, deformem,peruerſam, & contra naturam ſuam turpiſſimam & inordinatiſſimam, & totam deuiatam, & videbit ſe clarè ſicut eſt, & quia totaliter eſt contra Deum. Et quicquid eſt contrarium Deo neceſſariò eſt turpiſſimum,peruerſiſſimum &c. eò quia Deus eſt pulcherrimus, ordinatiſſimus, &c. Ideò anima,quæ erit contraria Deo,neceſſariò erit per oppoſitum. Et quia anima clariſſimè cognoſcet & videbit ſeipſam & ſine medio, & videbit ſe eſſe talem, vt eſt dictum:& quia totum hoc erit contra naturam ſuam, & non deberet habere,& hoc habebit: & etiam quia anima neceſſariò habebit odio ſuum malum, ſuam turpitudinem, ſuam confuſionem: quomodo enim non habebit omnia illa odio in ſeipſa, cum haberet ea odio in aliis rebus: ideo ex tali odio generabitur ſumma triſtitia in anima, eò quia ſemper habebit odio ſuum malum, & vellet expellere à ſe: tamen in æternum non poterit: & ſic in ſeipſa habebit in æternum illud quod ſummè habet odio: & ſic ipſa anima erit ſibiipſi cauſa triſtitiæ ſummæ,& talis triſtitia erit continua & æterna: quia anima ſemper erit præſens ſibiipſi: & ita ex ipſa

Anima exuta clare cognoſcet ſeipſam.

orietur sibi tristitia, & ideo habebit odio seipsam summè, vt vellet non esse, eò quia non poterit sustinere, nec tolerare seipsam propter suam turpitudinem, deformitatem & horribilitatem. Quia nulla maior turpitudo, nulla maior deformitas, nulla maior horribilitas, quàm ipsius voluntatis & animæ: nihilque magis odibile, nihil magis displicibile, quàm sit voluntas turpis & deformis. Et sic in ipsa erit fons & origo ac radix æternæ tristitiæ. Et omnia ista habebunt ortum ex amore suiipsius ex eo quia anima amauit primò suam voluntatem propriam, & omnia amauit secundum suam voluntatem propriam, extra Deum, contra Deum, extra voluntatem Dei, & contra Dei voluntatem. Et sic ex tali amore sequitur summum odium & summa displicentia suiipsius: & ex tali odio sequitur summa tristitia. Et loco amoris proprij generatum est odium, & ipsum odium est radix & origo tristitiæ: & ipsa anima erit tota plena odio, & nihil erit in ipsa nisi odium. Sicut autem amor Dei erit radix æterni gaudij: ita gaudium erit radix æternæ tristitiæ. Et ex odio suiipsius sequitur odium Dei: quia anima vellet tunc non esse, & non poterit tunc non esse: & ideo necessariò habebit tunc odio Deum, qui dedit sibi esse, & qui manutenet ipsam in esse. Et ideo vellet Deum non esse, vt ipsa non esset. Et quia Deus non potest non esse: ideo erit summa tristitia in anima ex hoc. Item habebit odio omnem creaturam: quia vellet, quod nihil esset, nec ipsa, nec aliæ res. Et quia hoc non poterit esse: si ex hoc sequitur odium omnium, quæ sunt: vt sicut priùs amauit seipsam primò, & omnia alia amauit propter se, & secundum se: ita postea hebebit odio primò se, & omnia alia habebit odio propter se. Et sicut priùs non gaudebat nisi propter seipsam, secundum seipsam, & de seipsa, extra Deum totaliter; ita posteà omnis tristitia orietur sibi secundum seipsam, & propter seipsam, & secundum seipsam, & de seipsa. Et sicut prius nihil placuit sibi nisi propter seipsam & de seipsa; ita omnia sibi displiceant propter seipsam; & ipsamet sibi displiceat, sicut sibiipsi priùs complacuit. Et sicut priùs fuit amica suiipsius primò: ita postea sit inimica suiipsius primò. Et sicut anima prius fecerat se tanquam Deum contra Deum dando sibiipsi primò amorem & propter se, & per consequens fecerat in seipsa suum

Summũ odium.

Damnati odient Deum.

Odient omnem creaturam.

Odient seipsos.

suum principium, suum fundamentum, & suum caput ponendo se loco Dei, faciendo se rem primò amatam. Et ideò sicut Deus, si fuisset res primò amata, esset fons & origo omnium gaudiorum ipsi animæ: ita per oppositum ipsamet sibi ipsi sit principium, fons & origo omnium tristitiarum. Et quia anima tunc non quiescet, nec poterit cessare à cogitatione: sed semper erit in continua cogitatione, semper erit in actu sicut ignis, & semper continuò intellectus operabitur, & memoria, & voluntas, & subitò: ideo tunc anima cogitabit omnes operationes suas, quas fecit: omnia venient ad memoriam, & videbit: eò quod portabit secum similitudines omnium suorum operum in seipsa Et quia omnia opera sua fuerunt contra Deum, extra Deum, contra naturam, contra rationem, contra veritatem, contra ordinationem rectam: ideo erant inordinata, turpia, deformia, horribilissima de natura sua & odibilissima, falsissima, contra seipsam, contra suam propriam naturam. Et ipsa anima necessariò habebit odio omnia illa opera, & cognoscet turpitudinem & deformitatem & horribilitatem & confusionem illorum operum: & quantò magis cognoscet, tantò magis habebit odio, & tamen semper erunt sibi præsentia in memoria in æternum & in æternum non delebuntur de memoria, sed semper viuent in memoria. Si tamen ipsa anima ea videre, nec cogitare vellet, neque recordari: sed semper vellet obliuisci, & non poterit. Et sic erit in anima continua tristitia & summa: quia continuò habebit in se, & videbit in se, quod summè habet odio, quod nollet videre: continuò recordabitur de illis, de quibus nollet. Et sic omnes suæ cogitationes, omnes sui actus, omnis memoria, omnis cogitatio, omnis visio, omnis recordatio, omne velle suum, omne suum nolle, omne desiderium, & quicquid in anima potest esse erunt summè aspera, & summè amara ipsi animæ, & summè contraria, & erunt in continuum tormentum & æternam tristitiam, & pœnam ipsius animæ sine fine: eò quia anima semper viuet, semper erit, semper durabit, & in æternum nullam sentiet, neque percipiet dulcedinem, neque suauitatem: quia continuò erit in tristitia & odio per puram amaritudinem & asperitatem contra naturam suam, quæ semper appetit dulcedinem & suauitatem & gaudium & delectationem. Et sic possumus

Anima cogitabit ōnes operationes suas.

Anima cognoscet turpitudinem suorum operum.

concludere quòd anima dum viuit extra Deum & contra Deum, & amat contra Deum, & facit sua opera contra Deum: ipsa semper multiplicat & congregat, acquirit & thesaurizat omnia illa, vnde sibi oriatur postea æterna miseria & tristitia: & ita ipsamet anima facit sibiipsi suam pœnam, suam tristitiam & suum tormentum. Quanta autem pœna est, quantus dolor, quantum tormentum habere talem tristitiam continuam intra seipsam, cùm omnia sunt propinquissima ipsi animæ: Quod ipsamet est sibi præsentissima, & omnia opera sua, & omnes cogitationes suæ. Non est intellectus, non est memoria, non est cor hominis, quod possit hoc cogitare, cùm tota tristitia illa sit intellectualis & spiritualis: & ideò excedit omnem tristitiam corporalem sine comparatione. Et sic manifestissimè declaratum est, quòd tristitia pura, quæ finem non habet, est finalis fructus, qui nascitur ex amore proprio & propriæ voluntatis: & hæc est mors æterna.

TITVLVS CLXII.

Quod ista tristitia futura nunc occultissima potest videri in clara experientia.

ISta autem tristitia, ista pœna, istud tormentum, iste dolor potest manifestari in vera experientia multis modis & experientiis manifestissimis. Primò sic. *Prima experientia.* Nam per experientiam videmus, quòd quando aliquis poterat habere aliquod bonum magnum sibi conuenientissimum, per quod esset ditatus, & exaltatus per totam vitam suam, vt verbi gratia, imperatum, ducatum, cardinalatum, seu episcopatum, vel aliquod huiusmodi siue officium, siue beneficium, & maximè in terra & in loco proprio: & si iste perdat tale & tam magnum bonum per culpam suam: & alius habeat, & ipsemet sit in causa & non alius: nonne toties quoties cogitat se perdidisse tantum bonum per suam culpam videndo quod nullus alius habuisset, esset in magna tristitia: ita quod sola cogitatio daret sibi magnam tristitiam in corde suo secretò: & quantò magis cognosceret hoc bonum esse maius, tantò magis doleret? Et tamen tota tristitia oriretur ex hoc: quia sua culpa perdidit. Sic ergo iste haberet in se continuam causam

causam tristitiæ. Ad propositum. Sic erit de anima: quia cogitabit videlicet, & cognoscet clarissimè se perdidisse per suam culpam propriam infinitum bonum, infinitum gaudium & æternum, quod nunquam in æternum habebit? & tamen alij habent: nonne ipsa in æternum ista cogitando contristabitur? Et quia hoc incessanter cogitabit, incessanter tristabitur, & talem cogitationem perdere non poterit. Secundò poterit ista manifestari tristitia ex parte turpitudinis & deformitatis ipsius animæ & suorum operum. Quoniam quilibet quantuncunque malus abhorret & habet odio turpitudinem & deformitatem in omnibus rebus suis: quia in omnibus, quæ habet, diligit atque affectat pulchritudinem & amœnitatem. Et quantò magis illæ res sunt sibi magis propinquæ & intraneæ & magis charæ, tantò magis abhorret, & habet odio turpitudinem & deformitatem: & magis amat in eis pulchritudinem; quia abhorret turpitudinem & deformitatem in domo sua magis quàm in horto, & magis in vestibus quàm in domo, in persona propria quam aliena: & sic de aliis multis similibus. Sic ergo anima amat naturaliter pulchritudinem, munditiam & amœnitatem: & habet odio turpitudinem, immunditiam, obscuritatem & deformitatem. Et quanto maior est tupitudo & deformitas maior, tantò magis abhorret: & quantò magis est in nobiliori re & digniori sibi propinqua: ita quòd homo non possit pati aliquam turpitndinem in rebus suis. Ad propositum. Cum anima, quæ est contraria Deo, sit turpissima, deformatissima & inordinatissima, eo quòd Deus est pulcherrimus & ordinatissimus: si ergo anima videat in seipsa tantam turpitudinem & deformitatem, necessariò abhorrebit, & odio habebit illam, nec poterit amare, neque pati. Et quia continuò videbit seipsam; continuò contristabitur, & tantò magis, quantò habebit magis odio illam turpitudinem & deformitatem. Si enim Deus est summè delectabilis & amabilis & summum guudium de sua natnra: necesse est, quod quicquid est contra Deum, sit summè tristabile, summè odibile, & det tristitiam de natura sua. Ergo necessariò ipsa anima, quæ est contra Deum & contraria Deo, erit valde tristabilis & odibilis, & dabit tristitiam sibiipsi, cum seipsam viderit. Et si omnia, quæ sunt facta secnndum rationem, secundum ordinem, secundum

Anima cognoscet se perdidisse infinitum bonum.

Secunda experiētia.

Damnatus odio habebit turpitudinem peccati.

cundum mensuram, secundum regulam & secundum Deum sunt pulcherrima & delectabilia & amabilia ex natura sua: necesse est, quod omnia, quæ facta sunt contra rationem, contra ordinem, contra regulam & contra Deum, sint turpissima, deformatissima, tristabilissima, & odibilissima de natura sua. Ergo cum ipsa anima portet in seipsa tanquam in libro viuo omnia opera turpia, deformia, quæ fecit contra rationem, contra ordinem, contra regulam, contra Deum, sint turpissima, deformatissima, necesse est, quòd odio habeat ea & abhorreat, nec poterit ea amare, immo necesse est quòd sibi displiceant sine mensura. Non tamen sibi displicebunt, quia sunt contra Deum; sed quia de natura sua sunt odibilia & deformatoria: & quia sunt contra suam propriam naturam & propriam rationem. Et sic cum anima non posset currere, nec ambulare nisi secundum duas vias scilicet, per viam amoris Dei; vel per viam amoris proprij: nam semper multiplicat & auget sibi causam suæ tristitiæ vel sui gaudij: si ambulat per viam amoris propriæ voluntatis: tunc ambulat extra Deum, vel contra Deum, & sic multiplicat & auget malum suum. Et totum apparebit dum separabitur à corpore, & à carne. Item tertiò potest manifestari tristitia animæ: quia ipsa anima sentit in corpore dolorem & infirmitatem & vulnera & mala corporis & læsionem: & statim sentit quicquid est contra corpus, & quicquid non conuenit corpori, aut quicquid est in corpore superfluum, vt patet in capite, in oculo, in auribus, & stomacho & in aliis membris: ita quod non potest sustinere, aut pati talia in corpore. Ergo multò magis anima quando sentit in seipsa vulnera sua, aut suam infirmitatem, aut aliud malum quodcunque, aut quicquid fuerit in ea superfluum, & contra naturam suam dolebit & tristabitur sine comparatione eò amplius de quanto erit sibi propinquius. Ergo cum anima portet secum totum suum malum, dum separabitur à corpore necesse est, quòd sentiat illud in æternum & doleat. Vnde tunc anima vulneratur, & læditur, quando voluntas inclinatur voluntariè per consensum contra Deum, contra ordinem, contra regulam & mensuram, contra Deum, & contra seipsam: & talis inclinatio est suum malum, suum vulnus, sua læsio, & sua infirmitas, sua turpitudo, sua deformitas, & sua obliquitas,

Nota.

Tertia experiẽtia.

Damnatus sentiet suũ malum in æternum.

tas, sua tortuositas, sua malignitas, suus casus, sua peruersitas, sua iniustitia, sua inordinario, suum opprobrium, suum vituperium, suum vitium, sua deuiatio. Et ideo tot, quot habet inclinationes tales, & toties quoties inclinatur contra Deum, tot acquirit vulnera ie seipsa, & toties ipsa vulnerat seipsam. Et ideò anima quando separatur à carne; sic vulnerata, sic læsa, sic inclinata contra Deum, contra rationem, contra ordinem rectum, contra seipsam, sic obliqua, sic turpis, sic deformis, sic deuiata sic inordinata, sic irregulata, sic maculata & confusa: necessario sentiet ista vulnera, & necessario tristabitur & maxime: quia in æternum remanebit talis, quia ista vulnera semper remanebunt in voluntate. Et ipsa anima tunc cognoscet per intellectum suum, quod hoc est totum contra rationem, contra veritatem, & quod totum deberet esse per oppositum. Et ideo tristabitur in æternum: & quanto magis cognoscet; tanto magis tristabitur: & magis ex hoc tristabitur, quia cognoscet, quod ipsamet ex sua propria voluntate & libertate, nullo cogente eam, fecit seipsam talem. Sic igitur declarata est tristitia futura, occultissima & æterna per rationes & exempla sensibilia, quam anima patietur sine fine de seipsa, & per seipsam & in seipsa: quam tristitiam ipsamet fecit, causauit, radicauit, plantauit, egit, perfecit, & fundauit in seipsa, dum erat coniuncta corpori, & in carne super terram. *Concludit.*

TITVLVS CLXIII.

Quod non solum patietur anima æternam tristitiam à seipsa intrisecùs; sed etiam à pœna sibi debita, & à Deo inflicta per vindictam, & iustitiam exterius.

ET quoniam anima, quæ primò amauit suam propriam voluntatem, fecit maximam iniuriam, maximam offensam, maximum vituperium & maximum dedecus Deo Creatori suò: quoniam Deus dedit esse: ergo primo debet amari solum, quia ei primo debetur prærogatiua primitatis, vt probatum est: & ipsa anima remouit à Deo istam dignitatem, & dedit sibiipsi & suæ voluntati iniustissimè: & hoc nullo modo fieri debet. Et sic dupliciter facit contra Deum. s. inquantum dans *Tit.* 133.

recipiens

recipiens primitatem amoris: & per consequens fuit
Tit.139. ibi maxima iniuria sui Creatoris & contemptus, qui solus est dignus amari primò. Et sic Deus Creator est vilissimè contemptus, & per consequens est iniuriatus & offensus sine mensura ab ipsa anima; & maximè quia se posuit loco Dei, & per consequens fecit seipsam Deum quantum in ea fuit: & omnia, quæ Deo debebantur de iure, sibimet tribuit; & aliis tribuere voluit, & à Deo remouit: quia ab ipso remouit priuilegium propriæ voluntatis, quod soli Deo debetur, & conuenit singularissimè: & etiam honorem, laudem & gloriam, quæ soli Deo primò debebantur, ab ipso abstulit, & sibi propriè dedit, & semper quæsiuit, amauit proprium honorem & propriam laudem, & non Dei: & voluit quòd illi, qui debebant dare Deo laudem, darent sibi, & laborarent pro laude & honore suo, & non Dei: & sic ipsa in hoc fecit se inimicam capitalem Dei: & contempsit, & iniuriauit & offendit infinitum Deum Creatorem suum, volendo suam laudem propriam, & destruendo honorem & laudem Dei: & non solum hoc, sed ipsa delectata est, & gaudium habuit in propria & singulari laude, & in proprio honore, & in illis, quæ sunt contra Deum. Et hæc est maior iniuria habere gaudium, lætitiam, delectationem contra Deum: habere placitum & complacentiam contra Deũ, & complacere sibi ipsi contra Deum. Et non solum hoc, sed ipsa anima, quæ primò amauit suam propriam voluntatem, commisit contra Creatorem suum summam ingratitudinem: quia non cognouit summa beneficia & innumerabilia recepta, quæ sibi Deus contulit incessanter gratis ex sua sola & ineffabili bonitate, sine suis meritis: propter quæ ipsa anima erat perpetuò obligata Deo totaliter ad ipsum amandum primò, totaliter super omnia ad Deo seruiendum. Et tamen ipsa nullo modo seruiuit Deo, nec amauit Deum, neque soluit Deo debitum obligationis: sed seruiuit sibiipsi, & suam propriam voluntatem fecit, & non Dei contemnendo Deũ & eius voluntatem, ac eius amorem. Et non obstantibus istis, Deum contemnendo, iniuriando, offendendo, & summam ingratitudinem committendo, ipsa anima continuò vsa est beneficiis & donis Creatoris sui, recipiendo continuò beneficia & seruitia, ab eis augmentando semper ingratitudinem. Quia ergo anima contempsit

tempsit atque iniuriauit & offendit omnipotentem Deū, & comtempsit ac iniuriauit Deum Creatorem, suum summè bonum, summè benignum, summè liberalem, summè largum. & contra ipsum ingratitudinem fecit infinitam: quia etiam ipsa existens sua creatura & opus manuum suarum, iniuriauit ac contempsit suum factorem & opificem, & habuit contrariam voluntatem contra eum, & ipsum impugnauit totis viribus suis, & toto corde suo, & se supra Creatorem suum erexit, & Deum Cretorem suum inferiùs depressit, & eum pro nihilo reputauit, quantum in ea fuit, & Dei voluntatem annihilauit, ac omnia propter seipsam amauit, & omnia ad suam voluntatem propriam tanquam ad finem vltimum ordinauit, & ad se tanquam si ad Deum ordinata fuissent, ordinauit: quia Deum & omnes creaturas quantum potuit, ad seipsam ordinauit: & hoc contra Dei voluntatem: & quia etiam ipsa anima portabat imaginem sui Creatoris pulcherrimam & nobilissimam, deturpauit, deformauit & denigrauit eam, & fecit eam turpissimam, summè deformem, summè horribilem ad iniuriam, contemptum & offensam Dei sui Creatoris: & ideò meruit iram & indignationem sui Creatoris, & vt de ipsa fiat summa iustitia & vindicta. Et quia à creatura contemnendo suum Creatorem, & conuertendo omnia beneficia in ingratitudinem fit summa iniuria, summa offensa, summa ingratitudo, summa nequitia, & certè summa stultitia: eò quia est tanta iniuria & offensa, quantus est ille, qui offensus est: & tanta est ingratitudo, quanta sunt beneficia recepta, & quanta est liberalitas & largitas tribuentis: idcirco ipsa anima lucrata est & meruit infinitam pœnam & punitionem: & toties lucrata est infinitam pœnam, quoties multiplicauit contemptum Dei, & iniuriam & offensam Dei. Si enim ordinatum est, quòd qui facit crimen læsæ maiestatis, capite suo truncatur: quæ tunc debet esse pœna animæ contemnentis Deum omnipotentem & summam maiestatem? Et quis poterit excogitare punitionem ei debitam? Et quia anima totaliter, dum separatur à corpore, est inimica capitalis Dei, & est contra suam omnipotentiam & iniustitiam: ideò necesse est, quòd ira Dei, vindicta & indignatio veniant totaliter contra eam tanquam contra inimicam suam formatam, & quòd iustitia Dei æternaliter

De dãnatis fit summa vindicta.

Totalis indignatio Dei erit contra dãnatos.

æternaliter puniat eam, & exerceat suam vindictam contra eam. Vnde quia conceptus, iniuria & offensa est facta contra Deum, qui est iustitia: ideò necesse erit, quòd ipsamet iustitia iniuriata, & offensa & contempta vindicet suum contemptum, suam iniuriam & suam offensam. Et quia est omnipotens, poterit: & quia est sapientissimus, sciet vtique facere suam vindictam. Si ergo ipse contemptus Dei, & gaudium siue delectatio contra Deum est formata inimicitia ipsius animæ quæ necessariò, cum omnia sint coniuncta cum amore propriæ voluntatis, concludunt necessario pœnam & punitionem infligendam animæ exteriùs per vindictam iustitiæ: Quia ergo anima non potest primò amare suam propriam voluntatem, nec deuiare, nec facere malum nisi contemnendo, iniuriando & offendendo Deum, & gaudendo & delectando contra ipsum, & infinitam ingratitudinem committendo: ideò vltra malum & tristitiam perpetuam, quam ipsamet facit sibiipsi, & in quam cadit per seipsam, incurrit aliam pœnam & aliam tristitiam per iustitiam: quia incurrit indignationem Dei & iram eius perpetuam ac inimicitiam propter contemptum & iniuriam.

TITVLVS CLXIV.

De loco & instrumento punitionis perpetuæ: & ostenditur quòd locus debet esse infimus omnium, in quo debent proiici faces totius mundi, & quòd ignis æternus comburens & non consumens, nec lucens erit instrumentum ad puniendum.

Damnati sũmè contemnentur. Et ab omnibus creaturis contemnentur.

ET quia necesse est quòd punitio ipsius animæ fiat in aliquo loco, & cum aliquo instrumento: ideò oportet inquirere in quo loco anima æternaliter collocetur & puniatur, & per quod instrumentum fiat vindicta punitionis æternæ. Et quia causa & origo punitionis per vindictam iustitiæ est ipse contemptus Dei, & gaudium siue delectatio contra Deum: ideò necesse erit quòd punitio correspondeat ipsi contemptui Dei & gaudio siue delectationi: ideò necesse erit, quòd quia anima contempsit Deum, quòd etiam ipsa summè contemnatur: & quia contempsit Creatorem creaturarum omnium: necesse est, quòd ipsa contemnatur ab omnibus creaturis. Et ideò erit necesse, quòd ipsa proiiciatur

iiciatur in locum infimum & maximè longinquum à cœlo: & hoc erit in medium terræ, in quo erit infernus profundissimus. Et vt perfectissimè contemnatur, necesse erit, quòd fæces omnium rerum corporalium ibidem proiiciantur, in quibus ipsa anima totaliter desigatur: vt ipsa, quæ spiritualis est, in ipsis fæcibus rerum corporalium immergatur, & contra suam voluntatem & appetitum naturalem, vt sic ab infima natura patiatur. Et ideò necesse erit, quòd omnes creaturæ à suis fæcibus purgentur, & omnes fæces in dicto loco ponantur. Et quoniam delectatiō debet puniri per oppositum, scilicet, per tristitiam contrariam & afflictionem: & quia ignis inter omnes creaturas est magis afflictiuus: ideò necesse erit, quòd ipsa maligna delectatio per ignem puniatur corporalem, qui comburat & non consumat, nec interimat, & nunquam inæternum extinguatur, nec mutetur, nec crescat, nec diminuatur: vt scilicet, ipsa anima sit inseparabiliter alligata igni corporali contra suam voluntatem. Sicut enim anima quamuis sit spiritualis potuit delectari & complacere in rebus corporalibus inordinatè contra Deum & rationem; ita etiam poterit tristari & puniri ac affligi in eis per iustitiam. Et ita ipsa diuina iustitia poterit facere talem ignem perpetuum, in quo ipsa anima æternaliter puniatur. Vnde sicut anima potuit alligari corpori per Dei voluntatem & ordinationem, vt homo fieret; ita poterit alligari igni corporali inseparabiliter ad suam iustitiam exercendam, non vt anima influat vitam igni corporali; sed vt recipiat pœnam in eo. Sicut enim Deus potuit animam coniungere corpori, & sibi dare inclinationem & appetitum, vt amaret corpus, & appeteret illud naturaliter, & inclinaretur ad illud, & sentiret in illo ad perfectionem naturæ: ita poterit ipsam alligare igni corporali, & dare inclinationem sibi & appetitum contra illum, & immittere timorem & terrorem: vt sit alligata contra suam voluntatem, vt sentiat ipsum ignem ad complementum iustitiæ suæ. Quando ergo anima sit punienda & alliganda per iustitiam exteriùs, & hoc debet fieri per naturam corporalem: & cum aliqua res corporalis non sit tantùm actiua, tantùm afflictiua sicut ignis: conuenientissimum est, vt anima puniatur æternaliter in igne, qui concremet, vrat & non consumat, nec interi-

Ad faces omnium rerum proiiciētur.

In igne punientur.

Quod anima patietur ab igne corporali.

mat, neque luceat Quia enim omnis pœna omnis & punitio fit ratione tristitiæ: vt vbi nulla est tristitia, nulla fit & pœna: & omnis tristitia nihil aliud est, quàm facere contra voluntatem: ideo erit necesse, quòd omnis punitio fiat per illa, per quæ maior fit tristitia: & per illum modum, per quem maior poterit fieri tristitia. Et ideò necesse erit, quod fiet per illa quæ magis erunt contra voluntatem. & etiam quòd ipse ignis æternus affligens sit concremans & vrens, sed non consumens, & nullo modo lucens, vt sic maiorem tristitiam inferat, & magis sit contra voluntatem.

TITVLVS CLXV.

Vt maior fiat declaratio, hic ponitur fundamentum, quare poterit homo puniri, & quare debet puniri, & qualiter debeat puniri.

VT autem tota cognitio puniendi faciliùs videatur: tria sunt videnda fundamenta, in quibus consistit tota rectitudo punitionis. Primum fundamentum est scire, quare poterit homo puniri. Vnde nulla res potest puniri, nisi habeat voluntatem: quia aliqua res potest ideò puniri, quia potest fieri aliquid contra suam voluntatem. Si autem nihil potest puniri; & quia homo habet voluntatem, & potest fieri contra voluntatem alicuius: tunc illa res non potest fieri aliquid contra suam voluntatem: ideo homo potest puniri. Et exinde sequitur, quòd potest pati tristitiam: quia potest aliquid fieri contra suam voluntatem. Et quia voluntas hominis est immortalis & perpetua: ideo homo potest puniri perpetuò, & potest pati perpetuam tristitiam: quia perpetuò potest aliquid fieri contra suam voluntatem. Et exinde sequitur, quòd Deus non potest puniri, nec pati tristitiam: quia nihil potest fieri contra eius voluntatem: quia ipso volente aut permittente, omnia fiunt. Et etiam quia Deus semper vult suum honorem, & bonum suum: ideò omnia reducit ad suum honorem & suum bonum; & nullus potest facere contra istam voluntatem, quin impleatur. Sic ergo habemus fundamentum, quare anima potest puniri & pati tristitiam. Et exinde sequitur, quòd quantò voluntas est maior & fortior & altior; tantò est magis susceptiua punitionis & tristitiæ, intensiuè & extensiuè.

Quare homo potest puniri.

Primò

Secundò

Tertiò

tensiuè. Ideò si voluntas esset infinita, & aliquid posset fieri contra eius voluntatem: tunc eius voluntas posset pati tristitiam infinitam. Secundum autem fundamentum, quare homo potest puniri, & sit dignus punitione, est: quia potest facere contra voluntatem Dei. Et si non faceret contra voluntatem Dei, nunquam deberet puniri. Quoniam etiam homo faciens contra voluntatem Dei, quantum in eo est, facit Deo infinitam tristitiam quia voluntas Dei est infinita; ideò iustum est, quòd Deus facit contra hominis voluntatem. Similiter homo est dignus recipere infinitam tristitiam, quia Deo fecit infinitam tristitiam, quantum in eo fuit. Et quia non potest in se intensiuè recipere infinitam tristitiam simul; ideò successiuè sine fine recipit. Et etiam quia homo fecit contra Dei voluntatem perpetuò, quia semper mansit in eadem voluntate contra Dei voluntatem; ideo conueniens est, quòd Deus faciat pepetuò contra hominis voluntatem. Et exinde sequitur, quòd qui facit magis contra Dei voluntatem, debet magis puniri, & magis pati tristitiam, & magis Deus debet facere contra eius voluntatem. Tertium fundamentum, qualiter homo debet puniri. Vnde quia voluntas non punitur, nisi quia patitur tristitiam: ideò punire animam est dare tristitiam sibi: ideò practica & ars puniendi sumetur ab ipsa tristitia. scil. scire illa administrare, quæ dant tristitiam. Et ideò perfectissimè punire est completissimè administrare illa, quæ completissimè dabunt tristitiam: quamuis enim omnia, quæ fiunt contra voluntatem, dent tristitiam, attamen secundum maius & minus sunt contra voluntatem. Et quia ipsa voluntas mala & inordinata primò appetit honorem, laudem & excellentiam: ideo dare sibi contrarium, scilicet, vituperium, confusionem, contemptum & opprobrium sempiternum est maximè contra voluntatem, & semper dat ei maximam tristitiam. Et ideò cum anima, quæ est natura spiritualis & excellens, sit cum re corporali infinita ligata, & patiatur ab ipsa re continuò, est contra honorem ipsius animæ. Ideò est maxima pœna ei, quòd sit ligata cum igne corporali, & magis est contra voluntatem, quod ipsa voluntas contra suam naturam crematur & vratur in igne, quàm si corpus vreretur. Et quia etiam anima mala & inordinata voluit delectationes corporales, & voluit dele-

Quare homo sit dignus punitione.

Primò.

Qualiter homo debet puniri.

Recapitulat & ad oppositum se confert.

ctari corporaliter: ideò debet sibi dari punitio corporalis, scilicet quòd sentiat dolorem in re corporali. s. in igne: & hoc est dare sibi maximam tristitiam. Et sic habemus tria fundamenta, in quibus consistit notitia tribulationis & remunerationis, scilicet, quare potest homo remunerari, & quare debet homo remunerari, & qualiter debet remunerari. Vnde ideò est homo aptus, vt possit remunerari, quia habet voluntatem, & quia potest fieri aliquid secundum eius voluntatem, & ad eius voluntatem, & exinde potest habere gaudium & lætitiam. Ideò ea, quæ non habent voluntatem, non sunt apta ad hoc, vt possint remunerari: quia non habent in quo. Et secundum quòd maiorem & minorem habent voluntatem, magis vel minùs possunt remunerari: quia vbi maior voluntas, ibi maior aptitudo & capacitas ad remunerandum. Sed quare homo debet remunerari, causa est: quia facit Dei voluntatem, & sic quantum in eo est, dat & facit Deo gaudium infinitum. Et ideò dignus est, quòd Deus det sibi econtra gaudium infinitum in duratione: quia homo non potest capere infinitum gaudium intensiuè: ideóque si capere non potest hoc modo, successiuè extensiuè capiat. Et quia homo semper fecit Dei voluntatem, & fecit ei semper gaudium: ideò dignum & iustum est, quòd Deus etiam faciat semper ipsius hominis sic facientis voluntatem, & per consequens vt habeat perpetuum & sempiternum gaudium. Sed qualiter homo debeat remunerari, fundamentum capietur ex gaudio & lætitia: quia remunerare hominem est facere secundum eius voluntatem: & hoc est dare sibi gaudium. Et sic remunerare hominem non est aliud, quàm dare sibi gaudium, & completissimè remunerare est dare illa quæ completissimè dant gaudium: & illa, quæ magis sunt propinqua voluntati, & magis sunt secundum naturam voluntatis, magis dant gaudium. Ideò quia amat Deum, non vult nisi amorem bonum primò est ordo in dando gaudium: & quia voluntas primò & principaliter: quia amor bonus est secundum naturam voluntatis bonæ & ordinatæ: & ideo necesse est, quòd detur amor ei & augmentetur amor eius, & compleatur. Ideò Deus complebit ipsi voluntati ipsum amorem: quia hoc vult ipsa voluntas ordinata completissimè amare Deum: & tunc dabit ei plenum gaudium, & deinde complebit voluntatem in visione: quia

hoc vult voluntas, & Deus facit ad eius voluntatem, postquam ipsa fecit ad Dei voluntatem.

TITVLVS CLXVI.

Hic ostenditur quæ sit voluntas Dei.

SEd quæ sit voluntas Dei, hoc manifestant nobis creaturæ & ordo creaturarum: quia quicquid significant nobis creaturæ, & dicunt nobis: totum est secundum voluntatem Dei, & hoc vult Deus, hoc dicit Deus: quia omnes creaturæ sunt ordinatæ secundum voluntatem Dei. Ideò quando creaturæ dicunt, vel significant nobis aliquid, hoc est secundum voluntatem suam: quia nil est in creaturis ordinatum contra Dei voluntatem. Et quia quicquid conclusum est in hoc libro, totum extractum est ab ipsis creaturis & ab ordine & comparatione creaturarum. Ideò quicquid conclusum est in hoc libro, est secundum Dei voluntatem. Ergo qui facit contra scripta in hoc libro, facit contra Dei voluntatem. Et qui facit ea, quæ hic scripta sunt, facit Dei voluntatem.

Damnati recipient corpus contra suam voluntatem.

TITVLVS CLXVII.

Quod ab ipsa tristitia ostenditur: quòd anima, quæ erit æternaliter punienda, recuperabit corpus proprium in illo statu, in quo erit magis tristabile, & odibile, & contra voluntatem animæ.

ET quia tota punitio animæ est tristitia, & nihil punit eam, nisi id, quod dat ei tristitiam: & nihil dat ei tristitiam, nisi sit contra eius voluntatem: ideò necesse est, quòd anima recuperet suum corpus contra eius voluntatem, & in illa forma & in illo statu, in quo magis erit contra eius voluntatem, & per consequens in quo maiorem inferat tristitiam animæ: vt sicut vsa est suo corpore proprio, & fecit in corpore contra Dei voluntatem; ita habeat corpus contra suam voluntatem. Et sicut homo fecit contra Dei voluntatem, ita Deus faciet contra hominis voluntatem: & sic totus homo punietur, & non tantùm anima, quæ est pars hominis. Et quia magis erit contra voluntatem animæ corpus si sit passibile, quàm impassibile: ideò recuperabit ipsum passibile. Et etiam quia magis erit contra

Accipiet corpus immortale & passibile & tenebrosum.

animæ voluntatem si sit passibile, & tamen immortale, quàm si esset mortale: ideò recuperabit ipsum immortale. Et quia magis erit contra voluntatem, si sit tenebrosum, quàm si esset lucidum: ideò recuperabit ipsum tenebrosum. Quia etiã erit magis contra eius voluntatem, si sit ponderosum quàm si esset leue; ideò recuperabit ipsum ponderosum. Et vt omnia concludantur, erit tale, quale magis erit contra voluntatem ipsius animæ. Recuperabit ergo ipsum immortale, passibile, tenebrosum, ponderosum, grauissimum, obscurissimum & deformissimum. Et omnia concluduntur ex parte tristitiæ.

TITVLVS CLXVIII.

De magnitudine & multiplicatione tristitiæ post hanc vitam.

QVoniam anima, quæ primò amauit suam voluntatem, & suum proprium honorem & suam propriam laudem, & fecit contra voluntatem Dei: & etiam destruxit eam, quantum in ea fuit: & etiam annihilauit Deum & suum honorem, & sic fecit se inimicam Deo: sequitur etiam, quòd in hoc contempsit omnes creaturas, & omnes eas iniuriauit, & inimicam omnium earum se constituit, postquam Creatoris omniũ inimica semper fuit, & abusa est omnibus creaturis: & eis maximam iniuriam fecit, quia eas ad honorem Dei factas supra Deum amauit: & in iniuriam Dei conuertit. Et ideo necesse est, quod omnis creatura vindicet iniuriam sui Creatoris; & propriam contra ipsam animam, quæ tota fuit dedita iniuriæ Creatoris omnium, cùm ipsa esset creatura. Et ideò necesse erit, quòd omnis creatura sit contra voluntatem ipsius animæ, & in tristitiam eius: vt nullum gaudium, nullam lætitiam, nullam consolationem recipiat ab aliqua creatura, neque in seipsa: quia creatura est. Et sic Creator & omnis creatura & ipsamet anima & sua propria natura, quam ipsamet iniuriauit & contempsit: omnia erunt contra animam & in tristitiam animæ: & non solùm Creator & omnis creatura, sed etiam malum, quod fecit, turpitudo & deformitas, erunt contra eam & in tristitiam eius. Et sic omne malum & omne bonum erunt contra eam. Et quicquid est, erit in tristitiam animæ: & ab omni

ab omnibus debet pati: vt nec in bono, nec in malo consoletur, neque gaudeat, nec lætetur: nec etiam in malis aliorum ipsa consoletur, nec solamen sit ei miseria aliorum, sed omnia sint in augmentum suæ tristitiæ: & sic in omnibus tristetur, & in nullis consoletur inæternum. Et sic ipse Creator & omnis creatura & omne malum tam culpæ quàm pœnæ, & omne gaudium aliorum, & malum aliorum, omnia sint in tristitiam animæ, quæ primò amauit suam propriam voluntatem, non Deum. Sed per oppositum & ipse Creator & omnis creatura & omne bonum, & omne malum tam culpæ quàm pœnæ, & gaudium aliorum, & malum aliorum: & omnia erunt in gaudium animæ, quæ primò amauit Deum: & nil potest ei dare tristitiam. Et sic apparet magnitudo & multitudo tristitiæ, & etiam longitudo & duratio, quæ generabitur in anima ex amore proprio & priuato. Et sic tradita est vera & infallibilis certitudo de duobus finalibus fructibus, qui sequuntur ex duobus primis amoribus.

TITVLVS CLXIX.

Quod ex istis duobus amoribus concluditur infallibiliter duas esse ciuitates perpetuas omnibus modis contrarias & inimicas.

SIcut autem purissimum gaudium & purissima tristitia totaliter abinuicem separantur & elongantur; ita oportet esse duas ciuitates & duo habitacula & duo loca, quæ abinuicem separantur & elogantur localiter, tanta elongatione, tanta distantia, qua non possit esse maior: quarum vna sit ciuitas gaudij, alia sit ciuitas tristitiæ: vna amoris, alia odij: vna vitæ æternæ, alia mortis æternæ: vna ad præmiandum, alia ad puniendum & vindicandum: vna in qua recipiantur amici Dei, alia in qua recipiantur inimici Dei: vna bonorum, alia malorum: vna in qua sit purus amor, alia in qua sit purum odium: vna in qua sit palatium Dei, alia in qua sint carceres & tormenta: vna in qua sit purum bonum, alia in qua sit purum malum: vna in qua sit pura pax, alia in qua sit pura discordia: vna ordinatissima, alia inordinatissima: vna in qua sit omne bonum, alia in qua sit omne malum: vna altissima, alia profundissima: vna clarissima in qua sit pura lux, alia in qua sint ob-

Duo sunt tantum loca animæ.

scuritas & tenebræ. Et vt omnia concludantur vno verbo, in vna erit bonum, quod non potest cogitari; in alia erit malum, quod non potest cogitari. Et istas duas ciuitates necesse est esse, & non plures. Cum enim non sint nisi duo primi amores, necessario oportet quod homines vel habeant vnum, vel alium: cum isti duo amores sint inimici capitales, & adinuicem se destruant Et per consequens isti duo homines per istos duos amores sunt inimici inter se. Ideo cum inimici non debeant simul habitare: necesse est, quod sint duæ ciuitates distinctæ & separatæ ac oppositæ & non plures. Vnde videmus per experientiam, quod omnes res vnius naturæ & vnius inclinationis tendunt ad vnum locum, & collocantur in vno loco & congregantur adinuicem, & separantur ab aliis. Ergo cum omnes homines, qui primò amauerunt seipsos, sint vnius naturæ, & vnius inclinationis & rationis, omnes debent situari simul & congregari, & in vno loco poni: quia faciunt vnum corpus. Et cum omnes homines, qui primò amauerunt Deum, sint etiam vnius inclinationis & vnius naturæ & rationis: ideo etiam debent insimul congregari & ab aliis separari, & per se collocari. Et cum non sint nisi istæ duæ inclinationes hominum, & non plures, non debent esse duæ ciuitates hominum. Et quia locus & habitatio debet dari cuilibet rei secundum suam naturam, & non contra suam naturam: ideo necesse est, quod istæ duæ ciuitates seu habitationes sint ordinatæ & situatæ secundum quod conuenit naturæ hominum inhabitantium. Et ideo illi, qui primo amauerunt seipsos, sunt inimici Dei capitales: quia quilibet fecit se Deum, & per consequens sunt inimici omnis creaturæ: ideo necesse est, quod ponantur in loco remotissimo à Deo secundum suam naturam & dignitatem, quantum fieri poterit: & hoc est medium terræ & in loco remotissimo ab omni creatura & nobilitate omnis creaturæ. Et etiam necesse est, quod qui primo amauerunt Deum, quod sint amici Dei, & ponantur in loco propinquissimo Deo secundum naturam suam & dignitatem: & hoc est cœlum. Ergo vna ciuitas erit in cælo; alia vero in medio terræ. Item qui primo amauerunt suam propriam voluntatem, sunt extra Deum & extra omnem creaturam: imo fecerunt se non creaturas; sed fecerunt seipsos nihil, & à Deo elongauerunt se totaliter:

Locus damnatorum in medio terræ.

Secunda ratio.

liter:

liter: ergo debent collocari iuxta eorum naturam, & per consequens debent poni secundum debitum ordinem extra omnes creaturas prope nihil: & talis locus est medium terræ: quia terra est prope nihil. Sed homines, qui primò amauerunt Deum: eo quòd facti sunt dij per amorem, & sunt intra Deum: debent poni super omnes creaturas localiter, & ideo supra cœlum. Et sequitur quòd primi debent poni infra omnem locum; & secundi supra omnem locum. Item homines, qui primò amauerunt seipsos habent voluntatem strictissimam; sed homines, qui primò amauerunt Deũ, habent amplissimam. Ergo primi debent habere locum strictissimum, & hoc est medium terræ & secundi debent habere locum amplissimum, & hoc est supra cœlum. Præterea nihil leuius amore Dei, & nihil grauius quàm amor suiipsius, & nihil ponderosius. Ergo sequitur, cùm locus debeat dari cuilibet secundum propriam naturam: quòd illi debent ascendere ad supremum locum & super omnem locum; & alij debent descendere in profundissimum locum. Quare sequitur, quòd duo amores arguunt duas ciuitates de necessitate quarum vna est in profundissimo, & alia in altissimo: quarum vna est exilium, alia patria. Et hoc summè congruum, imò necessarium est omni Regi. Quare non magis Deo, qui est super omnes Reges, qui est summus iudex, summè iustus, summè sapiens, & summè potens? Et ideo sicut fecit homines, qui possunt tendere per duas vias oppositas, & possunt fieri amici sui & inimici sui & possunt esse digni prœmiari, vel puniri æternaliter: ideo necesse fuit, quòd ordinauerit à principio duo loca specialia, & duo habitacula iuxta naturam cuiuslibet: aliter remaneret aliquid inordinatum, maximè in homine, propter quem facta sunt omnia.

Tertia ratio.

Quarta ratio.

Concludit.

TITVLVS CLXX.

Sequitur de odio: & ostenditur, quòd obligatio extendit se ad odium sicut ad amorem: & quòd eadem est scientia de odio & de amore.

QVoniam autem tractatum est cum Dei auxilio de obligatione amoris & de ipso amore; & odium

est contrarium amori : ideo tractandum est de odio sicut de amore : & quia eadem est scientia de odio & amore:ideo omnia quæ tradita & probata sunt de amore, possunt probari de odio suo modo. Vnde sicut voluntas habet amorem : ita habet odium. Et sicut potest amare ; ita potest odire : ita quod in voluntate est amor & odium, sed amor est primò ; & odium secundò. Amor est principale, quod est in voluntate ; & odium est secundarium;& semper ad amorem sequitur odium.

Naturaliter tenemur odire cõtraria Deo.

Et quia iam probata est obligatio de amore, scilicet, quia homo obligatur ad amandum Deum primò ex tota voluntate, & ex tota sua potestate, & quantum poterit, & meliori modo, quo poterit, & continuò, & indesinenter & fortiter, & sic de aliis conditionibus. Exinde necessario concluditur, quod etiam homo obligatur de iure naturæ ad odiendum quicquid est, vel potest esse contra Deum, quicquid inimicatur & contrariatur Deo : & hoc primò ex toto corde, ex tota voluntate quantum potest, & meliori modo, quo potest, continuo & indesinenter & fortiter:ita quòd eadem est obligatio de odio & de amore. Et etiam quia nulla creatura inquantum est creatura, est contra Deum:ideo homo non debet habere odio aliquam creaturam. Sed sicut homo primò debet amare Deum; ita primo debet

Tit. 144.

odire id quod primò est contra Deum.Et quia id quod primo est contra Deum, & inimicatur Deo primo, & primo est rebelle Deo,est propria voluntas & proprius amor & priuatus, vt iam probatum est, non inquantum amor, nec inquantum voluntas, sed inquantum

Propria voluntas primò odienda est.

propria voluntas : ideo sequitur, quòd omnis homo primo & principaliter & supra omnia, ex toto corde, quantum poterit, fortiter, continuo, indesinenter obligatur, & debet de iure naturæ odire propriam voluntatem inquantum propria est, & priuatum amorem in-

Proprius honor secundò est odiendus.

quantum priuatus est. Et sicut quia primo homo tenetur amare Deum, & consequenter omnia, quæ Dei sunt;ita quia primo debet odire propriam voluntatem; ita omnia debet odire quæ sequuntur ex propria voluntate, & colligantur cum ea, & oriuntur ab ea. Et quia amor proprij honoris & propriæ laudis & excellentiæ sequitur propriam voluntatem, & etiam delectationis carnalis : ideo homo debet habere odio proprium honorem, propriam excellentiam, & etiam delecta-

tionem

tionem carnalem. Et quia ad ista sequuntur auaritia, inuidia, ira, acidia: ideo homo tenetur de iure naturæ odire omnia ista. Item sicut ex vno amore sequebantur multi amores; ita ex vno odio sequentur multa odia. Item quia ex propria voluntate sequitur contemptus Dei, vituperium, dedecus Dei, offensa Dei, iniuria Dei: ideo obligatur & tenetur odire, quantum potest, contemptum Dei, & omnem offensam & iniuriam Dei, & vituperium Dei. Item sicut homo obligatur immediatè post Deum, suam imaginem viuam amare: ita etiam obligatur odire quicquid est contra imaginem Dei viuam, & quicquid inimicatur ei, & turpat & destruit eam. Item sicut quilibet homo debet & tenetur amare omnem alium hominem sicut seipsum; ita debet odire quicquid est contra alium hominem, sicut quicquid est contra seipsum. Item sicut quilibet homo debet amare seipsum, quia est Dei, & est imago Dei; ita debet odire quicquid est contra seipsum: eo quia est contra Deum, & quia est contra seipsum inquantum Dei est, & inquantum Dei imago est.

Tertiò contemptus Dei est odiendus.

TITVLVS CLXXI.

De natura & viribus & proprietatibus odij & de fructu eius.

SIcut etiam principalis fortitudo & proprietas amoris est, quòd vnit amantem cum amato, & immutat & conuertit; ita principalis fortitudo odij est, quod diuidit, separat, elongat odientem à re, quam habet odio. Et sicut omnis vnitas, omnis vnio, omnis propinquatio hominis fit per amorem, & non aliter: & sicut quanto magis amatur aliqua res, fit magis vnio; ita quanto magis habetur odio, fit magis diuisio & elongatio. Sic ergo elongatio & distantia & diuisio voluntaria ab aliqua re non est nisi odium. Et ideo tunc voluntas est perfectè elongata, quando habet perfectum odium. Et sicut amor transformat amantem in rem amatam; ita quòd voluntas recipit formam rei amatæ; ita odium expoliat voluntatem à forma rei exosæ: & hoc est verum, quando amor rei contrariæ est primus & habetur. Item sicut amor non potest cogi, nec violentari; imò vadit liberè, voluntariè, quocumque vadit; ita odium non potest cogi; imò volun-

tariè

tariè vadit. Præterea etiam sicut tantum se extendit amor, quantum se extendit res primo amata, ita tantum se extendit odium, quantum se extendit res primo exosa.

TITVLVS CLXXII.

De duobus odijs sicut de duobus amoribus.

Odium Dei & suiipsius. Sicut etiam sunt duo amores primi & principales; ita etiam sunt duo odia prima & principalia eis contraria. Sicut enim est amor Dei, & amor suiipsius, seu amor propriæ voluntatis; ita etiam est odium Dei, & odium suiipsius, seu odium propriæ voluntatis: ita quòd quilibet amor habet suum proprium odium sibi oppositum. Et sicut duo primi amores sunt inter se inimici capitales, cõtrarij & aduersarij, & nõ possunt esse simul; ita ista duo odia sunt inter se capitalia inimica, aduersaria & contraria. Et ideo amor Dei & odium Dei opponuntur inter se: & amor suiipsius & odium suiipsius opponuntur etiam: & odium Dei & odium suiipsius etiam opponuntur. Et ideo amor Dei & odium suiipsius, seu propriæ voluntatis conueniunt, & amor suiipsius & odium Dei etiam conueniunt, & simul stare possunt. Et possumus dicere, quòd amor Dei & odium Dei opponuntur contradictoriè: & amor suiipsius & odium suiipsius etiam opponuntur contradictoriè; sed amor Dei & amor suiipsius contrariè opponuntur: & odium Dei & odium suiipsius subcontradictoriè. Sed odium suiipsius & amor Dei subalternantur: etiam amor suiipsius & odium Dei subalternantur. Ergo ad amorem suiipsius seu propriæ voluntatis sequitur odium Dei: & ad amorẽ Dei sequitur odiũ suiipsius, seu propriæ voluntatis. Et amor Dei fugat totaliter odium Dei; & amor proprius fugat etiam odium suiipsius. Et qui recedit ab amore suiipsius, vadit ad amorem Dei, nec potest ire aliò: sicut qui recedit à frigiditate, vadit ad caliditatem, nec potest ire alibi. Similiter qui recedit ab amore Dei, necesse est, quòd veniat ad amorem suiipsius, seu priuatum amorem, nec potest venire ad alium locum: sicut qui recedit à caliditate, necesse est, quòd veniat ad frigiditatem. Et similiter est de odio: quia qui recedit ab odio suæ propriæ voluntatis, statim vadit ad odium Dei: & qui recedit ab odio Dei, statim vadit

vadit ad odium suiipsius. Et sic ipsa voluntas, quæ currit & ambulat, & vadit & venit; vel stat, vel quiescit: necesse est, quòd vel vadat ad amorem Dei & ad odium suiipsius: vel ad amorem suiipsius & ad odium Dei. Et necesse est, quòd superstet, vel quiescat, maneat & habitet in istis: quia non potest habitare extra illa: vel de vno ad aliud moueatur & ambulet, nec potest exire, nec ambulare extra ista sicut aqua de frigiditate ad caliditatem, & econuerso. Sed est differentia in ista ambulatione: quia sicut aqua per se currit ad frigiditatem: & per se quiescit, & habitat in illa: & ad caliditatem non potest currere, nec venire, nec ibi manere per se, nisi cum adiutorio alterius; ita voluntas per se currit & venit ad amorem suiipsius, & per se in illo quiescit & habitat sine adiutorio alterius: sed ad amorem Dei non potest currere, nec venire, nec ibi manere per se, nisi cum adiutorio alterius. Et potes facere comparationem de aqua ad voluntatem, & de caliditate & frigiditate ad amorem Dei & suiipsius. Exerce ergo te.

TITVLVS CLXXIII.

De fructibus amoris, qui oriuntur ex isto duplici odio.

ET quoniam amor tenet principalitatem & primitatem odij, semper enim amor est principalis& primus, & ex amore oritur odium : ideo enim habeo odium alicuius rei, quia amo aliquid : & ideo quia sunt duo amores; ita sunt duo odia : & quilibet amor ipsorum duorum respicit duo odia : quia vnum respicit aliud tanquam oppositum & inimicum suum : & aliud tanquam suum amicum & sibi conueniens. Et amor Dei respicit odium Dei tanquam suum oppositum : & respicit odium suiipsius seu propriæ voluntatis tanquam amicum. Et similiter est de amore suiipsius, qui respicit odium suiipsius tanquam oppositum : & odium Dei tanquam amicum. Et ideo sicut amor Dei est optimus, ordinatus, iustus & sic de cæteris proprietatibus iam dictis : ita odium Dei, quod est oppositum, est pessimum, inordinatum, iniustum, & sic de aliis conditionibus oppositis. Et similiter sequitur, quòd odium propriæ voluntatis est bonum, ordinatum, iustum, & sic

& sic de aliis: sicut amor Dei, cum quo conuenit. Et similiter amor suiipsius est pessimus, inordinatissimus, & sic de aliis: ideo sequitur, quòd odium suiipsius est ordinatum, bonum, &c. quia ei opponitur: & sic vnum odium est bonum, & aliud malum. Quia ergo ex amore oritur odium, & bonum odium oritur ex bono amore, & malum ex malo amore, possumus dicere, quod fructus illi, qui sequuntur ex bono amore, sequuntur ex bono odio, & illi fructus qui sequuntur ex malo amore, sequuntur ex malo odio; sed tamen principaliter ratione amoris, quia odium sequitur amorem. *Odium bonum & malum.* Et sic de odio suæ propriæ voluntatis sequuntur fructus, qui sequuntur ex amore Dei: & priuantur fructus qui sequuntur ex amore proprio, & omnia mala sua: & de odio Dei oriuntur omnes pessimi fructus, qui sequebantur ex amore proprio: & priuantur omnes boni fructus, qui oriebantur ex amore Dei. Et hæc sufficiant, quæ sunt de amore & odio, & de primo debito obligationis, quod est debitum amoris Dei.

TITVLVS CLXXIV.

Sequuntur alia debita, quæ Deo debentur, quæ homo debet, & obligatur dare & reddere Deo vltra amorem. Et primò in generali, & postea in speciali de quolibet.

QVoniam tractatum est ante cum Dei adiutorio de principali & primo debito obligationis naturalis, quod homo debet dare Deo de iure naturali, scilicet de ipso amore: & visum est qualiter ipsa obligatio & debitum & solutio debiti, scilicet dare amorem Deo, totum redundat in maximum bonum hominis, imo hoc est totum bonum hominis, inquantum homo est: quia conuertit hominem in Deum, & dat gaudium infinitum: ideo quia tantum bonum sequitur homini si det sibi amorem: debet homo continuò inquirere & inuestigare in seipso, si habeat aliquid aliud in se, quod possit dare, quod conueniat Deo: quoniam sicut de amore sequitur maximus fructus homini & maximum bonum: ita de omnibus aliis, quæ dabit Deo, sequetur maximus fructus & maximum bonum homini: Et sicut si homo non dat Deo amorem, sequitur

quitur infinitum damnum & malum homini; ita si non dederit Deo alia, quæ debet ei dare, sequetur infinitum damnum & malum homini. Et ista vtilitas, iste fructus, istud bonum maximum, & vitatio mali tanti debent inclinare hominem, vt det omnia quæ poterit Deo. Et non solum hæc debent inclinare hominem, vt det Deo omnia, quæ poterit sed etiam fortissima obligatio iam probata: quia virtute illius omnia, quæ potest dare, debet Deo. Vnde quia homo est opus Dei, & Deus est suus opifex & suus artifex, qui eum totum fecit, cum non esset: & homo est factura Dei & creatura: & non solum hoc, sed & propter ipsum fecit Deus omnia alia opera & alias creaturas: ideo quicquid homo habet, & quicquid potest, totum accipit à Deo: & ideo totum debet suo artifici: & tantum obligatur homo Deo, quantum opus suo artifici, & magis adhuc; quia Deus totum fecit, & ipsum hominem & omnia alia & quia opus debet amare suum artificem & timere & laudare & honorare, si potest hoc facere: ideo cum homo sit opus Dei viuum & possit amare, timere, laudare, honorare, & glorificare: debet omnia ista dare Deo, & nulli alteri debet ista dare: quia nulli aliquid debet nisi Deo, cui totum se debet. Vt autem homo claré cognoscat: quæ sunt illa specialiter, quæ debet facere Deo, debet cogitare in seipso, quòd quicquid habet opus aliquod, totum posuit & ordinauit artifex propter aliquid: & non in vanum, & nihil posuit frustra: & quòd ille, qui facit opus, vel fieri facit, propter seipsum facit, vt ei seruiat in aliquo: & secundum quod seruitium exigit, & requirit, taliter fit, & disponit opus. Et ideo aliter fit domus, aliter gladius, aliter serra, aliter clauis. Et quia homo cognoscit se esse opus Dei factum ab ipso solo: potest cognoscere, quòd quicquid posuit Deus plus in homine quàm in aliis rebus: quòd totum posuit propter seruitium suum, scilicet, vt de hoc seruiat ei principaliter & non in vanum: & quòd quicquid habet, totum habet propter suum artificem: ita quòd sicut quicquid habent res aliæ, quia factæ sunt propter hominem, habent propter hominem; ita quòd quicquid habet homo vltra alia opera facta, habet propter Deum, & vt de hoc seruiat Deo immediatè: quia inter Deum & hominem nullum est medium. Et

Omnia debemus Deo dare.

Liberum arbitriũ tenemur Deo dare.

ideo quia homo habet liberum arbitrium, scilicet intellectum & voluntatem, cum quo potest intelligere, velle, amare, timere, honorare, gratias reddere, cognoscere beneficia, laudare & honorare, adorare, orare, deprecari, supplicare, credere, confidere, magnificare, glorificare, benedicere, gaudere, lætari & exaltare: & aliæ res non habent omnia ista, nec habent cum quo possent hæc facere: sequitur, quòd homo habet omnia ista propter Deum immediatè: vt cum istis seruiat Deo, & omnia ista applicet Deo factori suo, & omnia reddat ei. Quid enim debet cognoscere ipsum opus factum, nisi factorem suum postquam potest & habet cum quo? Ad quid datum est sibi à factore suo, vt hoc possit facere, nisi vt ipsum cognoscat? Quid debet amare opus factum: quid debet velle, nisi suum factorem, postquam potest & habet cum quo? Ad quid dedisset sibi hoc, nisi vt amaret ipsum? Cui debet dare amorem opus, nisi factori suo? Quid debet aliud timere opus factum, nisi factorem suum, postquam cognoscit ipsum, & habet cum quo potest timere? Ad quid datum esset sibi, vt possit timere, nisi vt timeat ipsum? Quem debet honorare opus factum de nihilo, nisi factorem suum, postquam potest & scit? Cui dabit honorem & reuerentiam, nisi factori suo? Quem alium debet adorare opus nisi opificem, postquam potest? Cui debet supplicare, cui debet curuare genua opus factum de nihilo, nisi factori suo? Quem debet orare, quem debet deprecari, nisi factorem suum, postquam potest? Cui debet gratias reddere opus totaliter factum de non esse, nisi factori suo, postquam scit & potest? Cui totum se debet opus, nisi factori? Cui obligatur, nisi factori suo? Quem debet amare, quem debet glorificare, quem debet magnificare, quem benedicere ipsum opus, nisi suum opificem? Cui debet dare laudem & gloriam & honorem, nisi factori suo, postquam potest? Cui ipsum opus factum de nihilo debet credere, & in quo debet credere, & in quo debet sperare, in quo debet confidere, nisi in factore suo? De quo debet lætari & gaudere & exultare opus, nisi de Deo suo artifice? In quo debet complacere, in quo debet consolari, nisi in suo factore? Quantum obligatur opus factum de nihilo factori suo, qui fecit ipsum & viuum, & quod possit cognoscere suum factorem?

Quæ

Quæ dignitas est ista: qua opus possit cognoscere suum opificem? Quantum obligatur opus factori suo, qui fecit ipsum, cum nihil esset, simile sibi: cui dedit suam imaginem viuentem, intelligentem, cognoscentem & amantem & memorantem? Cui dedit inexterminabilem libertatem: cui dedit, vt possit seipsum mouere, & de vno loco ad alium per se ambulare. Quantum obligatur opus istud factori suo, qui fecit ipsum maius, excellentius, dignius, altius, nobilius, & superius omnibus aliis operibus suis, qui ipsum magnificauit & nobilitauit super omnia alia opera sua: cui soli & non aliis suam imaginem viuam dedit: supra quod nullum aliud opus posuit: qui fecit ipsum Dominum aliorum operum suorum, propter quod fecit & ordinauit omnia opera sua, & ipsum propter nullum aliud opus fecit, nec ad aliud ordinauit, nisi ad seipsum immediatè. Quantum obligatur illud opus factori suo, qui fecit ipsum solum, & non alia opera, & ordinauit ad hoc, scilicet, vt inæternum maneat secum, & secum habitet, & cum eo habeat æternum gaudium, æternam lætitiam cum eo, & viuat inæternum sua societate, vt & sibi communicet bona sua, seipsum & quicquid habet. Quantum obligatur opus illud factori suo, cui soli, & non aliis voluit dare nomen filij, & ipsum filium appellare, & nomine suo nominari, & seipsum patrem eius vocari, cum non sit de natura sua, sed de nihilo factum. Ecce ergo ex eo quia homo est opus Dei factum de nihilo, & cognoscit se esse opus Dei, potest clarissimè cognoscere quantum obligatur Deo: & quia omnia, quæ potest, debet factori suo dare & facere: & quod propter ipsum habet omnia.

TITVLVS CLXXV.

Quod homo ex his, quæ habet in seipso vltra alias creaturas, & ex propriis conditionibus potest arguere conditiones & proprietates, quas habet Deus factor suus.

QVia ergo immediatè homo est propter Deum: & omnia, quæ habet, habet propter Deum: & inter Deum & hominem nullum est medium: ideo inter Deum & hominem erit correspondentia proportiona-

lis:vt Deus correspondeat homini iuxta suas conditiones proportionabiliter. Vnde homo potest arguere per suas conditiones, quas habet inquantum homo: quas conditiones non habent aliæ res correspondentes in Deo factore suo. Ideo potest homo arguere, quòd quia ipse potest amare, Deus est amandus: & quia potest cognoscere & intelligere, quòd Deus est cognoscendus & intelligibilis: & quia homo potest timere, Deus est timendus: & quia potest honorare, Deus est honorandus: & quia potest adorare, Deus est adorandus: & quia potest orare, Deus est orandus: & quia potest dedeprecari, Deus, est deprecandus: & quia potest supplicare, Deus est supplicandus. Et quia potest laudare, glorificare & benedicere, Deus est laudandus, glorificandus, & benedicendus. Et quia homo potest cognoscere beneficia, Deus est beneficiorum largitor: & quia potest admirari, Deus est admirabilis factor: Et quia potest credere, Deus est credendus: & quia potest sperare, in Deo est sperandum: Et quia homo potest confidere, in Deo est confidendum, & Deus est fidelis: & quia potest delectari, Deus est delectabilis: Et quia homo quærit semper veritatem, ideo Deus est verax: & quia semper desiderat bonum; ideo Deus est bonus: Et quia homo potest in infinitum petere; ideo Deus potest in infinitum dare: Et quia homo potest in infinitum desiderare, Deus potest in infinitum satiare: Et quia homo potest benefacere, Deus potest ipsum remunerare: Et quia homo potest peccare & malefacere, Deus potest ipsum punire: Et quia homo potest cadere, Deus potest leuare ipsum: Et quia homo potest esse reus, Deus potest esse iudex: Et quia homo potest veniam postulare, Deus potest ei parcere: Et quia homo potest esse infirmus, Deus potest ipsum sanare: Et quia homo est miserabilis, Deus est misericors: Et quia homo est debilis & fragilis, Deus est fortis. Et sic de conditionibus ipsius hominis possumus proportionabiliter arguere per correspondentiam ad conditiones Dei: econuerso ex conditionibus Dei possumus arguere ad hominem; vt quia Deus est primò amandus; ideo homo debet ipsum primò amare, & ei primò debetur amor. Et quia Deus est primò & solum timendus; ideo homo debet ipsum primò & solum timere, & ei debetur

Deus est amandus. *Cognoscendus.* *Timendus.* *Laudandus.*

tur primò timor. Et quia Deus est primò & solum honorandus; ideo homo debet ipsum primò honorare, & ei debetur primò honor: Et sic de aliis conditionibus. Et quodammodo est simile de anima ad corpus, & econuerso, sicut de homine ad Deum: quia sicut sibi adinuicem correspondent anima & corpus: ita Deus & homo. Vnde quia corpus habet oculos; ideo anima habet virtutem viuendi: Et quia corpus habet aures; ideo anima habet potestatem audiendi: Et quia corpus habet nasum; ideo anima habet virtutem odorandi: Et quia corpus habet pedes; anima habet virtutem ambulandi: & sic de aliis. Et econuerso possumus arguere de anima ad corpus.

TITVLVS CLXXVI.

Quod licet quodlibet debitum Deo debeatur virtute amoris; tamen quodlibet per se habet suam propriam rationem specialem; quare debet Deo dari.

QVamuis autem omnia & vniuersa debita, quæ homo debet Deo, debeantur virtute primi & principalis debiti, scilicet, ratione amoris: quia omnia sunt obligata & connexa cum amore, & omnia sequuntur amorem, & omnia sunt inclusa in amore: & ideo cui homo debet totum amorem primò & principaliter, illi etiam debet totum timorem primò & totaliter, & illi etiam debet totum honorem primò & totaliter & quantum potest: illi etiam debet omnem laudem, omnem fidem, & quicquid dare potest, Deo conuenit. Vnde omnia ista dantur & donabilia sunt, scilicet, amor, timor, honor, laus, gloria, & obedientia, fides, spes & confidentia: & Deo conueniunt: ergo cum amor sit primum donum, & in ipso sint omnia dona: sequitur quòd cui debet homo ipsum amorem, debet omnia ista: quia homo vni solùm obligatur, & totum debet illi. Attamen vnumquodque istorum debitorum debetur Deo per suam propriam rationem specialem. Et per aliam rationem in speciali Deo debetur amor, & per aliam timor, & per aliam honor, & sic de aliis. Quia enim sunt distincta & diuersa dona inter se, & vnum non est aliud: ideo sub vna ratione debet dari vnum, & sub alia ratione aliud. Vnde amor non est

Omnia debentur Deo sub sua ratione.

timor, nec honor, nec timor est honor: nec potest dari amor sine timore & honore; nec timor sine honore & econuerso. Quamuis ergo omnia debeantur Deo; tamen sub distinctis rationibus. Vnde Deus est primò amandus: quia est primò bonus, & summè bonus, & solus bonus: quia nihil est bonum nisi per ipsum, & ab ipso, & eo modo quò est bonus, est amandus: & quia est summè bonus, est summè amandus: quia est purissimè bonus, est purissimè amandus: & quia in infinitum est bonus, in infinitum est amandus: quia nihil est bonum nisi propter ipsum, nihil est amandum nisi propter ipsum. Item Deus debet primò amari ab homine: quia Deus ipsum primò amauit, & propter dona & beneficia, quæ illi dedit: quia totum, quod habet, ille dedit, & ab eo accepit & seipsum. Propterea Deus est timendus, & ei debetur timor: quia est Dominus omnipotens: & eo modo, quo est Dominus, est timendus & eo modo debetur ei timor. Et ideo quia est omnipotens Deus, & infinitus, & summus, ideo debetur ei summus timor & infinitus, & est in infinitum timendus. Et quia est primò Dominus; ideo ei debetur soli timor, & solus est timendus. Et quia verissimè est Dominus, verissimè est timendus: Et quia semper est Dominus, semper est timendus: Et quia solus est Dominus hominis, & nullus alius; ideo debet timeri ab homine solus. Præterea Deo debetur honor & est honorandus: quia est primus & quia principium & quia maior & eo modo quo est primus & maior, & principium, est honorandus. Et quia est primum principium & primò: ideo primò honorandus est, & ei debetur primò honor: Et quia ipse solus est principium per se, & nihil est principium per se, nisi Deus; ideo propriè solus est honorandus per se, & nihil est honorandum per se, nisi ipse: & quicquid honorandum est, est honorandum propter ipsum: & quicquid est principium, est principium propter ipsum. Et quia est summum & infinitum principium; ideo summè & infinitè honorandus est: Et quia est verissimè principium: ideo verissimè est honorandus: Et quia est primum principium hominis; ideo ab homine debet primò honorari, & dari honor. Item Deo debetur obedientia: quia est superior: & eo modo, quo est superior, est ei obediendum. Item Deus est laudandus & glorificandus: quia est

Deus est amandus.

Timendus.

Honorandus.

Ei obediendū.

est operarius & artifex seu opifex: & eo modo: quo est operarius seu artifex, est laudandus & glorificandus: Et ideo quia est summus & optimus & sapientissimus & primus & solus operarius & artifex, ideo solus & summè & primò est laudandus & glorificandus, & ei debetur laus & gloria primò. Et quia est operarius & artifex hominis; ideo ab homine est laudandus. Item Deus est credendus, & ei debetur fides & credulitas, quia est verus & non mendax: & eo modo, quo est verus, eo modo debetur ei & fides. Et ideò quia est primò verus & perfectè verus, & est prima veritas; ideo debetur ei primò & per se fides: & quia est summè verus; ideo debetur ei summa fides & credulitas. Et quia in infinitum elongatur à mendacio, quia non potest fallere, nec falli: ideo in infinitum debet ei credi. Prӕterea Deo debetur confidentia, quia est fidelis: & eo modo, quo est fidelis, ei debetur confidentia, & in eo confidendum est. Item Deo debetur spes, & in eo sperandum est: quia potens & volens & sciens iuuare & saluare & dare: & eo modo debetur ei spes, quo modo est potens, & eo modo est in eo sperandum. Et quia solus est potens, & nullus alius, & primò potens & summè potens; ideo in eo est primò & solum & summè sperandum: Et sic de omnibus.

Laudandus. *Credendus.* *Sperandus.*

Sic ergo alia ratione est Deus amandus, alia ratione timendus, alia ratione honorandus, & sic de aliis. Et quia in ipso sunt omnes rationes istӕ dictӕ; ideo sibi soli debet dare homo omnia ista & primò. Non ergo sufficit homini dare solum amorem, nisi etiam det timorem & honorem, laudem & gloriam, fidem, spem, obedientiam & confidentiam: quia omnia debentur ei sicut amor. Sed primò & principaliter amor: quia in hoc correspondet Deo de simili: quia Deus amor est, & dat amorem, sed non honor ei timor: & sic de aliis. Et ideo principalissimum quod Dei debetur, est amor: sed non vult solum amorem, sed vult ipsum sociatum cum aliis, scilicet timore & honore: & sic de aliis: quia taliter ei debetur.

TITVLVS CLXXVII.

Quod quamuis sint multa spirituales rationes, quarè omnia prædicta debent dari Deo ab homine, tamen vna potest esse ratio generalis ex parte Dei, & alia ex parte hominis.

QVoniam omnes prædictæ rationes possunt concludi in vna ratione ex parte Dei, & alia ex parte hominis: ideo possumus ducere omnes ad duas generales rationes. Istæ autem duæ rationes sunt opus & factor. Vnde omnia debentur Deo ab homine: quia Deus est factor eius: & omnia debet homo dare, quia est opus eius. Et eo modo, quo Deus est factor hominis, & homo est opus suum: eo ei debentur dari, & homo debet dare Deo. Et ideo amor, timor, honor, laus & gloria, fides, spes, fiducia, confidentia, obedientia, debentur Deo ab homine: quia homo est opus suum, & Deus est factor eius. Vnde debet homo amare Deum: quia est opus eius, & Deus est factor suus. Homo debet honorare Deum, quia est opus eius. Et quia Deus est factor hominis, & homo est opus eius; ideo debet ei summè obedire: Et sic de aliis. Vnde quia Deus est factor hominis, & homo est opus suum; ideo amat ipsum hominem: quia factor amat suum opus, & ipsi dat sua beneficia. Quia Deus est factor hominis; ideo Deus est Dominus eius: Et quia Deus est factor hominis; ideo est principium hominis: & quia est factor hominis; ideo non decipit, nec fallit hominem, sed semper dicit ei veritatem: quia factor non decipit opus suum: & quia est factor hominis, est homini fidelis: & quia est hominis factor; ideo nescit deficere homini: quia factor non deficit operi suo: Et sic de aliis. Quia igitur homo est opus Dei, & solus homo se cognoscit opus Dei esse, & factum à Deo: & alia opera non cognoscunt se esse opera Dei, nec esse facta à Deo: & etiam solus homo cognoscit se esse obligatum Deo, & solus cognoscit, quid debet opus factori suo, & cognoscit quòd omnia prædicta debet opus factori suo. Et quia potest dare omnia prædicta Deo. Coniunge omnia ista simul, homo cognoscit se esse opus Dei, & cognoscit quid debet opus factori suo,

ſuo,& homo cognoſcit ſe eſſe ſeruum Dei & ſubditum, & cognoſcit quicquid debet ſeruus Domino ſuo facere, & cognoſcit ſe omnia accepiſſe à Deô, & cognoſcit quid debet facere recipiens danti, & homo cognoſcit poſſe dare & habere omnia, quæ debet dare. Ex iſtis omnibus ſequitur, quòd homo debet dare omnia prædicta Deo: nec excuſatur, ſi non dat,quia habet & poteſt dare. Et ſic in generali & ſimul manifeſtata ſunt debita & dona, quæ Deo debentur, & quæ homo debet dare Deo, & obligatur vltra amorem dare.

TITVLVS CLXXVIII.

Sequitur de iſtis in ſpeciali, & primò de timore.

QVoniam autem dictum eſt & tractatum de amore, quod eſt primum donum & primum debitum in ſpeciali, etiam tractatum eſt de aliis debitis & donis in ſpeciali, ſed tamen quia amor eſt primum debitum & donum, & ad ipſum ſequuntur omnia alia debita & dona, & nihil poteſt dici donum niſi ratione amoris, quia eſt primum donum; ideò neceſſariò includitur amor in omni dono & dato,aliter non eſſet donum nec datum: quia ipſe amor primò habet nomen boni, & primum ſemper includitur in aliis, & nihil poteſt eſſe verum donum, nec datum, niſi oriatur ab amore, & fundetur in amore: Et ſi amor non eſt, nullum donum eſt: quia bonum debet eſſe voluntarium,liberum,ſpontaneum & gratuitum: & nihil eſt tale niſi amor. Et ideo nihil eſt acceptum niſi amor vel propter amorem. Et propter hoc timor, honor & obedientia, &c. quæ poſſunt dari abſque amore, non ſunt acceptabilia, quia non ſunt voluntaria,nec dulcificata,nec mellificata cum dulcedine amoris, quæ eſt prima dulcedo. Ideo ſine amore omnia ſunt amara: Ideo nec dans gaudet de dando, nec recipiens complacet in recipiendo. Et propter hoc qui timet ſine amore, habet pœnam & triſtitiam & qui honorat ſine amore, adulatur: quia non eſt honor, ſed adulatio. Quia ergo ipſe amor eſt primum donum & debitum; ideo ſcientia & cognitio de amore eſt principium & ianua ad cognoſcendum omnia alia dona & debita: & ſimilis proceſſus eſt de omnibus ſicut de amore.

Tit. 110.

Differētia inter timorem & amorem.

Incipiamus ergo primò ab ipso timore. Vnde timor differt ab amore: quia amor est donum liberale & spontaneum, & ideo datur cum delectatione & lætitia, sine fatigatione, sine pœna, sine tristitia, sine coactione & liberalissimè: sed timor solus de se non potest dari nisi cum pœna & tristitia, fatigatione & coactione, non sponte, non liberè: quia non est donum voluntarium. Et ideo nisi coniungatur cum amore, dat tristitiam, pœnam & desperationem. Et ideo ipse timor est primus seruus, nullam libertatem habens. Sed quando coniungitur cum amore: tunc est liber, spontaneus & voluntarius & liberatus à seruitute & manumissus: & tunc non habet pœnam, nec tristitiam; sed gaudium. Sic ergo amor liberat timorem à seruitute, & ponit ipsum in libertate: & hoc facit amor bonus, & non amor malus. Et quia timor de se est seruus, & dat pœnam: ideo non debet multiplicari sicut amor. Vnde ex vno timore bono non sequuntur multi timores; sed quantò timor est melior, tantò minus multiplicatur. Ideo ex timore Dei nullus alius timor oritur; sed ex amore Dei sequuntur infiniti amores. Et sic amor extenditur quantum res amata; sed timor non extenditur quantum res, quæ timetur: quia nihil est timendum nisi Deus: quia creatura nullo modo est timenda. Et sic differentia est inter timorem & amorem; quia timor non est donum voluntarium, & dat pœnam de se & tristitiam, quando est solus, & non extenditur: & amor de se est voluntarium donum, & dat gaudium & extenditur. Sed etiam multùm conuenit timor cum amore, & est optima mixtura & optima societas: quia Dei timor iuuat amorem: quia timor vnit & ligat voluntatem magis cum Deo. Et ideo timor & amor sunt duæ cathenæ, duo claui tenentes voluntatem fixam cum Deo, & adinuicem se iuuant & fortificant. Vnde quia creatura facta est ex nihilo, & Deus est infinitæ potestatis: non esset conueniens coniunctio creaturæ cum Deo, nisi per amorem & timorem: nec aliter conuenit creaturæ amare Deum; nec Deo conuenit aliter amari: quia apparet quædam æqualitas, & nulla superioritas: nec esset firmissima vnio inter creaturam & creatorem. Et ideo quia timor maximè conuenit cum amore: quia ipsum confortat, fortificat, & iuuat & solidat, & habet virtutem vnitiuam: ideo post amorem

Conueniunt timor & amor.

rem tractari debet de timore.

TITVLVS CLXXIX.

Quod sicut duo amores sunt; ita sunt duo timores.

QVoniam autem duo amores principales iam dicti sunt radices omnium bonorum & malorum, quæ pertinēt ad homines; ideo necesse est vt omnia, quæ pertinēt ad hominē, diuidantur in duas partes: Et ideo necesse est ponere duos timores, sicut duos amores. Vnus timor est, qui oritur ex amore Dei; & alius timor est qui oritur ex amore suiipsius. Et sicut se habent duo amores inter se; ita & duo timores. Et ideo timor, qui oritur ex amore Dei, & conuenit cum Deo, bonus, sanctus & iustus est, & habet omnes conditiones ipsius amoris Dei. Sed timor, qui oritur ex amore proprio, est malus, iniustus, & inordinatus, & habet omnes conditiones proprij amoris. Et isti duo timores faciunt operationes contrarias: quia timor Dei non multiplicatur, sed semper est vnus solus: quia qui timet Deum, nihil timet aliud, quia nihil aliud est timendum: & ideo vnit & fortificat hominem cum Deo, & nullam pœnam, nec tristitiam dat: quia semper coniunctus est cum bono amore. Sed timor, qui oritur ex amore suiipsius, multiplicatur in infinitum, & plusquam ipse amor, vnde oritur: imò ex vno amore oriuntur infiniti timores. Et quia timor de se pœnam dat & tristitiam, nisi sit iunctus cum bono amore: ideo quilibet timor, qui oritur ex amore suiipsius, dat pœnam & tristitiam: & ideo ad multiplicationem timoris sequitur multiplicatio pœnarum & tristitiarum. Vnde ista multiplicatio timoris clarissimè manifestat venenositatem & malitiam ipsius amoris proprij, & quantum noceat habenti. Qui enim primò amat seipsum, summè amat vitam suam, suum esse, & consummationem suiipsius: Et ideo summè timet perdere seipsum primò, & suam vitam: eo quòd potest perdi & destrui & corrumpi: quia est res perdibilis & destructibilis: & ipse non potest conseruari per seipsum: & per consequens timet omnia ista, quæ possunt perdere & destruere, seu diminuere seipsum & suum esse & suam vitam & sibi nocere. Et ideo timet mortem, infirmitatem & pestes,

Timor malus multiplicatur in infinitum.

Amans seipsum omnia timet.

& fugit illas quantum potest: timet terram, timet aquas, aërem & ignem, venena, famem, sitim, animalia, timet homines, qui possunt auferre vitam suam. Item qui 1. amat seipsum, amat 1. proprium honorẽ, propriã famã, & suam laudem & excellentiam; & ideo timet perdere honorem suum, suam famam & suam laudem, & timet vituperari & per consequens timet omnia illa, quæ possunt diminuere & destruere suum honorem, suam famam & suum nomen. Item qui primò amat seipsum, amat suas proprias delectationes carnis: & ideo qui timet eas perdere, timet omnia illa, quæ possunt destruere, vel diminuere illas delectationes. Ideo timet tormenta, frigus, calorem, amaritudinem, paupertatem bonorum & penuriam. Item etiam quia pecunias diligit; ideo timet eas perdere. Ideo timet omnia illa, quæ possunt auferre, vel diminuere pecunias. Ecce ergo qualiter timor malus multiplicatur in infinitum: eò quia oritur de malo amore Item etiam qui amat primò seipsum, amat omnes illos, qui sunt coniuncti secum, vel qui iuuant ipsum, vel consolantur ipsum. Ideo amat amicos, filios, vxorem, parentes & fratres, & etiam omnia illa, quæ ei seruiunt, sicut sunt domus, possessiones & animalia. Et ideo timet omnia ista perdere: & per consequens timet omnia illa, quæ possunt auferre ista supradicta omnia, vel destruere. Fundamentum ergo quare generantur tot timores est: quia illud, quod amat, potest perdi & destrui & auferri, & est res perdibilis. Et sic amor malus non liberat timorem à seruitute & à pœna: imò ipsum timorem multiplicat, & pænam auget. Sed qui amat primò Deum, quia Deus non est res, quæ potest destrui, vel auferri, nec corrumpi, nec per violentiam tolli, nec aliquid sibi potest nocere: ideo nihil aliud timet, sed solum timet eum, quem amat & sic amor Dei non multiplicat timores; sed habet solum vnicum timorem: & ille timor cum amore liberat ab infinitis timoribus malis, qui dant pœnam & tristitiam. Et quia timor alicui debetur, quia Dominus: & ille, qui timet, est tanquam seruus: ergo sequitur, quòd homo, qui primò non timet Deum, subiicitur & est seruus omnium rerum, quas timet, & constituit se seruum omnium illarum rerum: & illæ res omnes dominantur homini: & ideo homo constituit se seruum & subiectum omnium creaturarum

Timor Dei non multiplicatur.

Amans seipsum omnium rerum seruus est.

creaturarum, & omnis creatura dominatur ei: quia omnes timet, & sic incurrit infinitas seruitutes & captiuitates & perdit libertatem suam. Sed qui primò timet Deum, est solum seruus vnius, & solùm vnum habet Dominum, qui est Dominus omnium creaturarum. Qui ergo timet Deum primò, quia timet quod timendum est: ideo habet bonum timorem: sed qui non timet Deum primò, timet quod primo timendum non est, quia timet creaturas de nihilo factas: & talis timor est contra naturam hominis inquantum homo est, & contra totum ordinem creaturarum: quia creaturæ sunt factæ propter hominem ad seruiendum homini: & sic est ordo peruersus in natura. Sed timor Dei est secundum naturam hominis inquantum homo est, & secundum ordinem omnium rerum, & ideo non est contra hominem; sed conuenit homini inquantum homo est: & ideo semper proficit homini. Et sic apparet, qualiter sunt duo timores, sicut duo amores.

TITVLVS CLXXX.

Quòd sicut sunt duo timores contrarij; ita sunt duo comptemptus oppositi.

ET quia etiam amori opponitur odium, & duobus amoribus opponuntur duo odia: ita etiam similiter timori opponitur contemptus. Et sicut sunt duo timores, ita erunt duo contemptus. Ideo sicut est timor Dei; ita est contemptus Dei: & sicut est timor creaturæ; ita est contemptus creaturæ, seu contemptus suiipsius. Et ideo similiter potest fieri hæc oppositio & comparatio inter duos timores & duos contemptus, sicut inter duos amores & duo odia. Vnde timor Dei & timor creaturæ, seu qui oritur de amore proprio; sunt contrarij, & contemptus Dei & contemptus creaturæ, seu suiipsius sunt subcontrarij. Sed timor Dei & contemptus Dei contradicunt: & timor creaturæ & contemptus creaturæ etiam contradicunt. Et timor Dei & contemptus creaturæ subalternantur: & timor creaturæ & contemptusDei etiam subalternantur. Compara ergo timorem ad amorem, & duos timores ad duos amores & ad contemptus: & sic acquires magnam scientiam de timore.

TITVLVS

TITVLVS CLXXXI.

Quòd honor & vtilitas, seu commodum sunt duo, propter quæ omnia fiunt.

QVamuis autem sit tractatum de honore aliqualiter simul cum amore & aliis debitis; attamen honor requirit specialem tractatum ab aliis distinctum propter suam singularem naturam & excellentiam: quia omnia, quæ facta sunt & fiunt, propter honorem fiunt. Vnde omnia, quæ fiunt, vel fieri possunt, ad duo reducuntur, scilicet, ad honorem & vtilitatem. Quia omne, quod fit, vel fit propter honorem, vel propter vtilitatem, vel propter vtrumque simul: ita quòd honor & vtilitas sunt duo fructus, qui colliguntur finaliter ab omnibus. Cum autem Deus fecerit mundum, necesse est quòd vel fecit propter honorem, vel propter vtilitatem, vel propter vtrumque simul. Vnde cum non sint nisi duo, scilicet, Deus & creatura, necesse est, quòd omnia fiant vel propter Deum, vel propter creaturam, vel propter vtrumque simul. Et quia creatura semper est indigens, quia de nihilo facta est & non potest per se esse, nec existere, & sic potest crescere in bonitate & perfectione, & melior fieri intra se: ideo ei solùm debetur vtilitas, seu commodum, & non honor. Sed quia Deus creator est plenus intra se omni perfectione, nullo indigens extra se: quia nullo modo potest crescere in seipso, quia summè plenus: & ideo quia in ipso nulla est, nec potest esse indigentia, quia est summè diues, omnibus abundans, habens omne complementum: ideo ei nulla debetur vtilitas; sed solum honor. Et sic creaturæ solùm debetur vtilitas, & Deo creatori solùm honor. Et quia Deus est summè bonus; ideo nihil potest operari, quin sit propter vtilitatem. Ideo ista duo sunt simul coniuncta in omni opere suo, scilicet honor & vtilitas: quia honor sine vtilitate videtur esse vanitas, quod non potest esse in summo bono: ideo Deus non potest operari propter solum honorem: ideò omnia, quæ Deus operatur, propter honorem operatur & vtilitatem, scilicet, propter honorem suum, cui debetur: & propter vtilitatem creaturæ, cui conuenit vtilitas & commodum: aliter sua operatio non haberet finem completum & plenum, quod esse non potest. Et sic omnia consistunt in duobus,

Soli Deo honor.

Homini vtilitas.

bus, scilicet in honore & vtilitate: & propter ista duo omnia fiunt: & vtilitas conuenit indigenti, & honor non indigenti, sed pleno in se. Cum enim Deus operatur omnia, quæ operatur, propter se primò, & ipse non possit aliquid recipere intra, nec crescere intra, nec augeri: sequitur, quòd non potest operari extra se nisi propter honorem & gloriam, quæ sunt exteriora bona. Impossibile est enim, quòd propter nihil operetur. Et cum sit summè bonus, est impossibile, quòd operetur nisi propter aliquam vtilitatem: & quia ipse nulla vtilitate indiget, ideo necesse est, quòd operetur propter vtilitatem creaturæ. Et sic honor Dei & vtilitas creaturæ semper sunt colligata in operibus suis.

TITVLVS CLXXXII.

Quamuis simul sunt honor & vtilitas, attamen magis principalis est honor quàm vtilitas.

ET quoniam honor pertinet Deo, & vtilitas creaturæ: ideo magis est principalis honor Dei, quàm vtilitas creaturæ: & de tanto, quanto Deus est principalior, quàm creatura: imò sicut Deus & creatura in infinitum distant; ita distant in infinitum & sine mensura honor Dei & vtilitas creaturæ. Et ideo quamuis simul operetur propter suum honorem & creaturæ vtilitatem; attamen magis principaliter operatur & primò propter suum honorem, & minus principaliter & secundariò propter creaturæ vtilitatem: ita quòd principalius respicit suum honorem quàm creaturæ vtilitatem. Sicut enim primò est Deus quàm creatura; ita similiter primò debet respicere Deus ea, quæ pertinent ad ipsum, quàm ea, quæ pertinent ad creaturam, licet vtrunque simul respiciat. Et ideo sequitur, quòd Deus principaliter fecit mundum & omnia, quæ in eo sunt propter suum honorem & ad suam laudem & gloriam, vt scilicet exinde sequatur diuinus honor: & etiam consequenter propter creaturæ vtilitatem. Et exinde sequitur, quod Deus omnia potest, quæcunque possunt pertinere ad propriam laudem & veram gloriam & veram vtilitatem & ad verum honorem: & quod omnia quæ Deus operatur in mundo, operatur ad suum honorem, & nihil potest facere contra suum honorem. Et ideo omnes creaturæ sunt factæ ad suum honorem,

ad

ad suam laudem, & regimen mundi & omnium creaturarum & totius vniuersi, totum est ad suum honorem. Et quia vtilitas creaturæ est ligata cum honore Dei; ideò sequitur, quòd quantò magis Deus respicit suum honorem, tantò magis respicit vtilitatem & commodum creaturæ: & quantò magis vult suum honorem, tantò magis vult vtilitatem creaturæ: & quantò magis crescit honor Dei, tantò magis crescit vtilitas creaturæ. Et sicut Deus nihil potest facere contra suum honorem; ita nihil potest facere quantum est de se contra vtilitatem creaturæ: quia simul sunt colligata. Quamuis ergo Deus intendat suum honorem principaliter, tamen non potest facere suum honorem, nisi faciat creaturarum vtilitatem & commodum: quia summè bonus, non potest nocere quantum est de se: ideo summè bonus non potest de se nisi proficere. Vtilitas ergo creaturarum & commodum sequitur semper honorem Dei.

TITVLVS CLXXXIII.

Quod sicut Deus solum intendit vnum honorem, ita solum respicit & intendit vnam vtilitatem principalem.

ET quoniam vtilitas sequitur honorem Dei, & non potest ab eo separari. & cum Deus respiciat vtrumque simul: sequitur; quòd sicut solum respicit vnum honorem, scilicet suum; ita respicit vnam vtilitatem principalem principaliter & primò. Quia enim creaturæ debetur vtilitas, & Deo honor: ideo quia ipse est vnus solus Deus, solum est vnus honor. Ita similiter quamuis sint multæ creaturæ; attamen vna est principalis creatura super omnes creaturas. Et quia creatura rationalis est supra omnes creaturas; ideo sequitur, quòd principaliter Deus intendit & respicit vtilitatem creaturæ rationalis, & vtilitatem aliarum creaturarum respicit propter vtilitatem creaturæ rationalis. Et quia solus homo in hoc mundo est creatura rationalis: ideo Deus primò & principaliter in mundo respicit vtilitatem hominis, & vtilitates aliarum craturarum, quæ sunt in hoc mundo, respicit propter vtilitatem hominis: & vtilitatem hominis propter aliam vtilitatem non respicit. Ideo solùm vna est principalis

Deus intendit vtilitatẽ hominis.

principalis vtilitas ad quam ordinantur omnes animæ vtilitates : & hæc est hominis vtilitas : & vtilitas hominis non est propter aliam vtilitatem : quia nulla est vtilitas alia supra vtilitatem hominis ; sed solum honor Dei laus & gloria sunt supra hominis vtilitatem : quia amor & honor Dei est superior , quàm hominis vtilitas. Ecce ergo ordinem : vtilitates omnium creaturarum sunt propter vtilitatem hominis , & vtilitas hominis propter honorem Dei est , & honor Dei propter nihil aliud est , quam propter Deum. Ergo omnia tendunt ad vtilitatem hominis & ad Dei honorem. Et quia iam probatum est,quòd Deus omnia,quæ operatur exteriùs , operatur propter honorem suum & hominis vtilitatem : & sic honor Dei & vtilitas hominis sunt simul coniuncta & colligata , nec seperari possunt. Et sic habemus in vniuerso vnum honorem solum, & vnam principalem vtilitatem , quæ sunt duo fructus totius vniuersi. Et hoc est valde conueniens, quòd solum vtilitas hominis sit principalis : quia sicut solus homo scit & potest honorare Deum in vniuerso , & laudare , quòd ita ipse solus recipiat vtilitatem.

Omnia tendunt ad vtilitatem hominis.

Tit. 181.

TITVLVS CLXXXIV.

Quod per Dei honorem & vtilitatem hominis seu creaturæ rationalis potest reddi ratio de omnibus, quæ operatur Deus extra se.

ET quoniam Deus operatur omnia , quæ operatur extra se, ad suum honorem & ad suam gloriam , & etiam ad vtilitatem hominis seu creaturæ rationalis:& nihil potest operari contra suum honorem , nec contra creaturæ rationalis vtilitatem ; ideo cum finis principalis, propter quem operatur exterius , sit honor suus & gloria cum vtilitate creaturæ , sequitur , quòd omnia, quæ de ipso possunt dici in opere extra se : & omnia opera eius possunt exterius reduci ad honorem & vtilitatem :& quòd per honorem & vtilitatem potest reddi ratio de omnibus , quæ operatur Deus exterius. Qui ergo vult habere scientiam de diuinis operibus, cognoscat vnum honorem Dei,& illa, quæ pertinent ad suum honorem & suam gloriam : & etiam cognoscat vtilitatem

tatem hominis, seu creaturæ rationalis. Quoniam necesse est, quòd opera diuina concordent & conueniant cum honore diuino, & nullo modo repugnent, nec contradicant: & etiam oportet, quòd conueniant cum vtilitate creaturæ rationalis. Simus ergo bene radicati in Dei honore & in vera hominis vtilitate: quia in istis omnia diuina opera radicantur. Et inde sequitur, quòd qui non semper videt, considerat, & cogitat Dei honorem & gloriam, nec ipsam hominis vtilitatem, nihil potest intelligere de operibus Dei, imò penitùs ignorat: quia non videt lumen, in quo videntur opera Dei. Et quia Deus est potestas, est sapientia, est bonitas, est iustitia, & sic de aliis: ideo omnia operatur ad honorem & gloriam suæ potestatis, suæ sapientiæ, suæ bonitatis, suæ iustitiæ, suæ virtutis, & sic de aliis: ita quòd nihil potest facere contra honorem suæ potestatis, nec contra honorem suæ sapientiæ, nec contra honorem suæ bonitatis. Et omnia opera diuina possunt reduci ad potestatem, sapientiam & bonitatem, & per hæc tria operatur omnia extra se, & ad ista tria reducuntur alia. Ad operandum enim ista tria sufficiunt, scilicet bonitas, potestas & sapientia: & ista tria simul requiruntur, nec vnum sufficit sine aliis.

TITVLVS CLXXXV.

Quod in diuino honore includitur vtilitas hominis seu creaturæ rationalis.

ET quia Deus operatur omnia opera sua ad honorem suæ potestatis, suæ sapientiæ & suæ bonitatis: & honor & gloria bonitatis est operari vtiliter & cômodè ad maiorem vtilitatem: ideo sequitur, quòd vtilitas semper includitur in Dei honore, & nullo modò honor diuinus potest separare à se vtilitatem creaturæ: quia nullo modo potest facere contra honorem suæ bonitatis: in cuius honore semper includitur vtilitas & commodum alicuius. Et ideo cum dico Dei honorem, dico creaturæ vtilitatem: nec est necesse exprimere ipsam vtilitatem, quia Dei honor totum importat. Et sic omnia totaliter reducuntur ad diuinum honorem, & de omnibus potest reddi ratio per diuinum honorem.

TITVLVS

TITVLVS CLXXXVI.

Quod diuinus honor probat opera Dei exteriùs esse potentissime, optimè, sapientissimè, & beneuolentissimè facta.

QVoniam autem Deus operatur omnia opera sua ad honorem suæ potestatis, suæ sapientiæ & suæ bonitatis: nec aliter potest ea operari: & quia honor & gloria potestatis est potenter potentissimè, operari: & honor & gloria sapientiæ suæ est sapienter & sapientissimè proportionabiliter & proportionabilissimè & congruentissimè & ordinatissimè operari: & gloria bonitatis est bene & optimè, beneuolenter, & beneuolentissimè, vtiliter & vtilissimè, operari: ideo sequitur, quòd opera Dei sunt potentissimè, sapientissimè, & optimè facta. Et ideo omnia opera Dei sunt proportionabilissima, ordinatissima, congruentissima & vtilissima. Ideo nihil potest esse in diuinis operibus improportionatum, incongruum, nihil inutile, nihil superfluum, nec diminutum, vel inordinatum.

TITVLVS CLXXXVII.

Quod quanto opera sunt magis ardua, magnifica, altiora, magis mirabilia & difficilia, & magis & pluribus vtilia & communia: magis Deo conueniunt & pertinent.

HOc autem ostenditur sic, quoniam honor & gloria soli Deo conueniunt & pertinent, & quantò magis honor ascendit, tantò magis Deo conuenit: & quantò magis aliqua pertinent & respiciunt ad honorem & gloriam Dei, magis Deo pertinent: & quantò opera sunt magis ardua magis alta, magis mirabilia, magis subtilia & difficilia, magis pertinent ad gloriam & honorem diuinæ potestatis & sapientiæ diuinæ: quantò etiam aliqua sunt magis vtilia & pluribus communia, tantò magis pertinent ad gloriam & honorem & laudem diuinæ bonitatis: ergo cum Deo conueniat quicquid potest esse magis & pertineat ad honorem suæ summæ potestatis & suæ summæ sapientiæ & infinitæ bonitatis; sequitur, quòd opera summæ potestatis &

summæ bonitatis Deo conueniunt & pertinent:& quantò magis sunt talia,tantò etiam magis ei cōueniunt.Et per consequens ei conuenit ad honorem suæ potestatis, sapientiæ & bonitatis ita potēter operari, quòd nō possit potentius cogitari:ita sapienter,quòd non possit cogitari sapientius : ita vtiliter & benignè, quòd non possit cogitari benignius , nec vtilius : & hoc requirit honor & gloria suæ potestatis , suæ sapientiæ & bonitatis. Quare concluditur, quòd quantò opera sunt magis ardua , magnifica magis, alta magis, magis incomprehensibilia & magis mirabilia,& subtilia & difficilia, & magis & pluribus vtilia : magis Deo conueniunt & pertinent , cum omnia, quæ magis pertinent ad honorem & gloriam suam & laudem, magis ei conueniunt. Et exinde possunt multa alia concludi & sequi. Vnde potest sequi, quòd quicquid magis pertinet ad honorem & gloriam Dei , magis oportet esse, magis debet fieri. Et ideo magis oportet mundum esse productum totaliter de nihilo, quàm de aliquo : & magis de nouo, quàm ab æterno: quia magis hoc pertinet ad honorem & gloriam suæ potestatis & bonitatis. Item sequitur, quòd quantò opera erunt magis vtilia homini & creaturæ rationali, magis fient: quia hoc magis est ad honorem suæ bonitatis. Item quia conuenit Deo, vt honor suus & gloria crescant exteriùs , quantum fieri poterit: & hoc non possit fieri nisi per opera : ideo conuenit Deo facere opera summæ bonitatis , summæ potestatis, summæ sapientiæ & benignitatis. Sic ergo per ipsum honorem Dei possumus cognoscere , quòd Deo conuenit magis extra se operari considerando honorem & gloriam suæ potestatis,suæ sapientiæ & bonitatis & iustitiæ & misericordiæ & pietatis.Et ex omnibus potest concludi, quòd opera Dei ex se comsummabuntur , finientur & terminabuntur in summo honore, in summa laude & in summa gloria suæ potestatis , suæ sapientiæ, bonitatis & iustitiæ : & quòd tunc cessabit operari exteriùs , quando honor suus , laus sua & gloria erunt completa.

TITVLVS

TITVLVS CLXXXVIII.

Quod honor Dei cum gloria & laude in æternum durabit & sine fine permanebit.

QVia autem iam dictum est, quòd quicquid operatur Deus exteriùs, operatur ad honorem & gloriam & laudem suæ potestatis, sapientiæ & bonitatis: ideo quia Deus à nullo potest impediri, necesse est, quòd honor suus fiat & compleatur: quia aliter honor & gloria suæ potestatis destruerentur. Et per consequens sequitur, quòd omnia debent determinari & consummari ad suum honorem & ad suam laudem & gloriam. Et quia non esset summus honor, nec summa gloria, nisi honor & gloria sua durarent & perpetuarentur inæternum, vt nunquam cessent: ideo necesse est, quòd honor Dei permaneat inæternum & gloria & laus. Et per consequens opera Dei debent permanere inæternum. Et quia honor requirit honorantem, & gloria glorificantem, & laus laudantem: ideo propter æternitatem honoris Dei & suæ gloriæ & laudis oportet, quòd sint creaturæ, quæ possint inæternum Deum laudare, honorare & glorificare de operibus suis, & quæ cognoscant opera. Si enim nulla esset creatura, quæ cognosceret opera Dei, & videret, in vanum Deus operaretur propter honorem & laudem & gloriam suam. Et quia sola creatura rationalis potest hoc facere: ideo creatura rationalis debet inæternum durare propter honorem Dei & laudem & gloriam. Et sic perpetuitas honoris Dei & gloriæ & laudis arguit perpetuitatem creaturæ laudantis & glorificantis. Et quia honor Dei non potest esse sine vtilitate: ideo sicut honor Dei debet perpetuari; ita debet etiam vtilitas perpetuari. Et ideo etiam vtilitas creaturæ rationalis perpetuabitur, vt simul maneat honor & vtilitas sine fine.

TITVLVS CLXXXIX.

Quod honor Dei est duplex, & dupliciter debetur.

COnſiderandum autem, quòd honor vno modo eſt naturalis,& debetur ex debito naturæ, ſcilicet, ratione primitatis & principalitatis & auctoritatis. Et iſte honor debetur alicui,quia eſt principiũ & primum: quia omne principium & primum inquantum tale eſt honorandum: Et quia ſolus Deus eſt principium totaliter, & nihil eſt ipſum primum principium niſi per ipſum: ideo ipſe eſt ſolus honorandus iſto honore primo:& omne aliud inquantum eſt principium & primum & honorandum, quia repræſentat ipſum. Et ideo pater & mater & principatus honorantur, quia ſunt principium quoddam. Et talis honor non includit gloriam, nec laudem, nec famam, nec nomen:quia non datur, nec debetur niſi ratione primitatis. Alius eſt honor, qui non eſt à natura, nec ex debito naturæ; ſed eſt honor acquiſitus & debitus ex mirabilibus operibus, honorabilibus, & glorioſis. Et iſte honor includit in ſe gloriam & laudem, famam & excellentiam & benedictionem. Et iſte honor iunctus cum laude & gloria eſt præmium extrinſecum,& remuneratio exterior bonorum, operum, quod debetur ab omnibus cognoſcentibus talia opera. Vnde fructus exterior bonorum operum eſt honor, laus, gloria, fama, benedictio: & ſunt corona bonorum operum: quia propter honorem, gloriam & laudem coronantur exteriùs bona opera, quia digna ſunt exteriùs coronari. Et quia ſolus Deus facit bona opera, & omnia bona opera per ipſum fiunt: & quamuis creaturæ operentur; tamen ab ipſo habent, quòd operentur, & non à ſeipſis, quia de nihilo factæ ſunt: & ideo ipſæ creaturæ & opera creaturarum bona ipſius Dei ſunt radicaliter & principaliter: ideo honor, laus & gloria, quæ ſunt præmium exterius & corona bonorum operum, ſoli Deo debentur. Siue ergo Deus immediatè operetur, per ſeipſum, ſeu per creaturam; ſemper ipſe honor, laus & gloria Dei ſunt, & ſoli Deo debentur.Sed quia creatura rationalis operatur ſimul cum Deo liberè, voluntariè & ſponte: & complacet in operibus bonis: ideo debetur

Honor naturalis.

Honor acquiſitus.

Honor eſt præmium virtutis.

Soli Deo honor.

ei præmium & remuneratio ratione libertatis & complacentiæ in bonis operibus: ſed non debetur ipſi creaturæ præmium, nec remuneratio exteriùs; ſed interius: quia eſſet ei vanitas. Et ideo non debetur creaturæ honor, nec gloria, nec laus ex operibus ſuis; ſed ſolùm vtilitas interiùs: quia creatura debet perfici & compleri & creſcere intra ſe, donec ſit completa. Quando ergo Deus operatur per ſe immediatè ſine creatura: tunc talia opera non poſſunt præmiari, nec remunerari niſi exteriùs per honorem, laudem & gloriam: & hoc ſoli Deo debetur: quia eſt plenus interiùs, & intra ſe. Sed quando operatur per creaturam rationalem: tunc debentur duo præmia, vnum interius, aliud exterius: vnũ pro Deo, aliud pro creaturis. Præmium Dei eſt honor & operis laus & gloria; præmium creaturæ eſt vtilitas: & hoc eſt valde rationabile: vt ſicut duo concurrunt voluntariè ſimul ad vnum, quòd vtérque habeat præmium ſibi conueniens, ſcilicet Deus honorem & creatura vtilitatem. Quid enim faceret creatura indigens de honore & gloria: & quid faceret Deus summè plenus de vtilitate, cum Deus non poſſit creſcere intra ſe, & creatura poſſit creſcere intra ſe? Et ſic honor eſt præmium extrinſecum, & vtilitas eſt præmium intrinſecum. Et ſic Deus præmiat & remunerat creaturam rationalem interiùs, dando ſibi præmium perficiendi eam & complendo & augmentando: & ipſa creatura rationalis, vt ipſe homo præmiat & remunerat Deum & coronat exteriùs, dando ſibi laudem & gloriam & honorem & benedictionem de ipſis operibus. Et ita vtérque habet ſuum præmium. Et in hoc oſtenditur magna Dei dignatio: qui vult à ſua creatura præmiari, honorari, laudari & glorificari. Et inde ſequitur, quòd poſtquam honor laus & gloria ſunt præmium, quod Deo debetur exteriùs, quòd excedunt omnia creata ſine menſura. Et ideo maior eſt honor Dei, quàm totus mundus: quia hoc eſt corona ſua exterior. Et ideo qui aufert ſibi honorem, plus tollit, quàm ſi tolleret totum mundum: Et ideo iniuria Dei non poteſt per omnes creaturas reparari. Dicamus ergo, quòd quicquid datur, vel acquiritur, vel eſt intrinſecum bonum illi rei, cui datur: ita quòd eſt eius perfectio & complementum, vel iuuamentum: vel eſt bonum extrinſecum non pertinens

Homini debetur præmium interiùs.

Præmiũ Dei.

Honor eſt præmium extrinſecum, vtilitas intrinſecũ.

Honor Dei eſt maior toto mundo.

ad perfectionem, vel ad complementum, nec ad adiutorium: & hoc est honor laus & gloria: sed primum est vtilitas, & hoc debetur solùm creaturis; sed aliud solùm Deo. Quicquid ergo pertinet ad perfectionem & complementum & ad adiutorium, ipsi creaturæ debet dari. Sed quicquid non pertinet ad perficiendum, nec ad complendum rem, nec ad adiutorium, soli Deo debet dari: & hoc est honor, gloria, laus, benedictio, gratiarum actio, & omnia, quæ exteriùs dantur. Et ex hoc possumus videre, quòd duplex est crementum, & dupliciter aliqua res habet crescere, scilicet intra se & extra se. Nam tunc aliqua res crescit intra se & interiùs, dum completur & perficitur. Et tamdiu crescit & potest crescere, donec perueniat ad vltimum complementum. Sed tunc aliqua res crescit exteriùs & extra se, dum acquirit honorem, laudem & gloriam & famam. Et istud crementum nullo modo intrat intra rem, nec vnitur ei: quia honor, gloria, fama, nullo modo sunt intra rem, sed extra rem, nec pertinent ad rem: & ideo sunt crementa exteriora, nec complent, nec perficiunt ipsam rem. Et ideo tale crementum non debetur creaturæ, sed præmium: quia creatura potest crescere intra se. Et ideo si non habeat in se totum suum crementum & quærat extra se crementum, quærit vanitatem: quia ipsa existens vacua à sua perfectione, à propria bonitate exteriori, à suo complemento interius quærit crementum intra se, quod nullo modo potest intrare rem nec perficere. Et ideo si creatura rationalis nondum completa quærat honorem, gloriam, laudem, exterius: tunc intra se impletur vacuitate & vanitate, & efficitur vacua à sua propria perfectione & bonitate interiori: & intrat in eam vanitas & inanitas, quæ est vacuitas propriæ perfectionis & bonitatis & vtilitatis: & in ea nulla est soliditas, nec firmitas: quia ibi non est propria bonitas, nec perfectio, nec potest esse firmitas. Et ideo sibi nihil proficit crementum exterius, honoris, laudis & gloriæ: imò dum magis vult crescere exterius, deficit interius, & remanet pauperrima intra se. Et quantum quærit extra se de honore, laude & gloria, tantum perdit intra se de perfectione & bonitate & vera vtilitate propria. Et quia omnis res appetit semper crescere, donec sit completa: ideo creatura rationalis si non quærit

Quærens honorem quærit vanitatem.

rit crescere interius, necesse est, vt quærat crescere exterius: ideo si non quærit propriam bonitatem intra se, necesse est, quod quærat honorem, laudem & gloriam extra se:& hoc est contra naturam,& contra rationem: quod res existens vacua intra se, & carens propria perfectione quærat honorem extra se,& gloriam, cum sit pauperrima & miserrima. Et ideo crementum extrinsecum non debetur creaturæ. Sed quia Deus est plenus intra se, & nullo modo potest interius crescere: ideo ei soli debentur laus, & gloria, & honor: quia in Deo nulla potest esse vanitas, neque vacuitas: quia in eo est summa plenitudo. Sic ergo habemus duplex crementum vnum extrinsecum, aliud intrinsecum:vnum pertinens creaturæ, aliud pertinens creatori. Et habemus etiam, quod honor debetur principio inquantum principium est, & debetur etiam bonis operibus. Et per consequens Deo debetur honor dupliciter: & quia est primum principium & etiam propter opera bona. Primus honor est naturalis, secundus est acquisitus: & iste honor acquisitus est crementum exterius, qui est semper coniunctus cum gloria & laude. Quod autem semper bono operi debeatur laus & gloria & honor, signum est euidentissimum, quia homo timet facere mala coram hominibus propter vituperium & confusionem: quia vituperium & confusio dantur propter mala opera & acquiruntur ex ipsis. Ergo per contrarium bonis operibus debetur honor, laus & gloria. Si ergo Deus facit opera bona: ei debetur honor, laus & gloria.

Quærere honorem est contra rationē.

Epilogat.

TITVLVS CXC.

Quod Deus fecit creaturam rationalem & totum mundum propter honorem qui acquiritur & debetur & sequitur propter opera vt ipse cresceret in creatura rationali extra se: & ipsa rationalis creatura cresceret simul intra se.

QVoniam autem Deus non potest crescere in seipso nec intra se:quia infinitus est & summe perfectus; sed tamen potest crescere extra se: & creatura potest crescere in seipsa & intra se: ideo propter ista duo crementa debent fieri omnia. Et quia tunc Deus potest crescere extra se, quando suus honor, sua laus, & sua

gloria, & sua fama crescunt. Et cum honor coniunctus cum gloria & cum laude acquiratur de nouo & sequatur opera: sequitur quod ipse omnia opera extra se facit, vt per illa sequatur & acquiratur honor cum laude & gloria. Et quia honor, laus & gloria, quæ sunt exteriora crementa, non possunt esse nisi Deus cognoscatur & cognoscantur etiam opera sua: & cum sola creatura rationalis potest cognoscere Deum & opera sua: sequitur quod propter honorem Dei & laudem & gloriam rationalis creatura facta sit. Et ideo cum Deus non possit crescere intra se, sed extra se: & extra se non possit crescere nisi in creaturis ipsis crescat: & quia tunc Deus crescit extra se, quando suus honor, sua laus, & sua gloria, & sua fama crescunt: & hoc non potest fieri nisi in sola creatura rationali: ideo sequitur quod fecit creaturam rationalem, vt ipse cresceret in ea, scilicet, vt cognitio Dei noua, & notitia Dei noua fieret in ipsa creatura. Quando enim notitia & cognitio Dei crescit, tunc crescit suus honor, laus sua, & sua gloria & fama. Et ideo quando notitiæ Dei multiplicatur & crescit, tunc Deus crescit & multiplicatur. Vnde notitia rei est similitudo rei: & ideo quando fit notitia in creatura rationali de Deo, tunc quodam modo fit Deus de nouo: quia sua similitudo fit in creatura rationali. Et quanto maior fit notitia Dei, tanto magis crescit Deus: Et quanto magis crescit notitia Dei, tanto magis crescit suus honor, sua laus, & sua gloria. Et sic fecit Deus homines & creaturas rationales, vt in eis cresceret. Et quia dum Deus crescit extra se in hominibus & in creatura rationali, ipsa creatura rationalis crescit intra se, & homines crescunt interius: ideo simul & semel Deus crescit extra se in creatura rationali: & creatura rationalis crescit intra se & in Deo & de Deo; & est vnū & idem crementum. Sic ergo crementum Dei exterius & extra se est crementum creaturæ rationalis interius & intra se, & crementum ipsius creaturæ est crementum Dei. Et sic creatura rationalis intra se crescit, dum Deus crescit in ea: & tunc Deus crescit in ipsa, dum fit cognitio & notitia Dei in ipsa. Et talis notitia fit in creatura per opera Dei: quia cognoscendo opera Dei cognoscitur Deus & manifestatur extra se: & dum cognoscitur per sua opera, tunc honoratur, laudatur & glorifica-

Homo factus est, vt Deus in eo cresceret.

glorificatur. Sic ergo quæratur Deus extra se vt cognoſcatur exterius & exinde honoretur, laudetur & glorificetur, & honor ſuus & laus ſua multiplicentur: & ex ſequenti vt creatura rationalis ipſum cognoſcendo creſcat de ſua cognitione, & impleatur notitia ipſius: & exinde honor, laus & gloria Dei creſcat & multiplicetur in ipſa creatura rationali, quæ dum Deũ cognoſcit, ipſum honorificat, laudat & glorificat. Sic ergo ad iſta duo crementa tendunt omnia opera Dei, quæ tamen ſunt vnum crementum. Si enim Deus non creſceret extra ſe, nec creatura rationalis poſſet creſcere intra ſe & quia rationalis creatura habet intellectum & voluntatem: ideo Deus debet creſcere in intellectu & voluntate ipſius creaturæ:& ipſa creatura debet impleri de Deo tam in intellectu, quam in voluntate ad honorem, laudem & gloriam Dei. Et quia aliter creſcit intellectus, aliter voluntas: & aliud eſt crementum vnius & aliud alterius: & vtrumque crementum oportet, quod fiat de Deo: ideo oportet, quod Deus multis modis creſcat extra ſe: & ideo ſunt plures modi creſcendi Dei extra ſe: quia creatura rationalis multis modis poteſt creſcere intra ſe. Vnde Deus creſcit, dum notitia de Deo creſcit: & Deus creſcit, dum amor Dei creſcit: etiam Deus creſcit, dum timor de Deo creſcit: & Deus creſcit, dum ſpes & confidentia in Deum creſcunt: Deus creſcit, dum fides in Deum creſcit: & dum omnia creſcunt, tunc honor, laus & gloria Dei creſcunt. Et ideo etiam ſimiliter creatura rationalis vt ipſe homo creſcit intra ſe, dum fit in eo & generatur cognitio Dei: creſcit etiam, quando fit in eo amor Dei: creſcit etiam, quando generatur in eo timor Dei, ſpes in Deo, confidentia in Deum, & fides in Deum. Iſta ergo ſunt incrementa Dei extra ſe, & incrementa creaturæ rationalis, ſeu hominis intra ſe. Attamen licet multis modis creſcat Deus extra ſe, & creatura rationalis intra ſe; tamen duo ſunt, principalia incremẽta, ſicut duo ſunt, qui poſſunt creſcere in creatura, ſcilicet, intellectus & voluntas. Iſta autẽ duo incrementa sũt notitia & amor. Vnde cognitio & notitia Dei eſt incremẽtũ intellectus: ſed amor Dei eſt incrementũ volũtatis. Tunc ergo creſcit intellectus in Deo & de Deo, & Deus in intellectu, dum creſcit Dei cognitio & notitia. &c. Et tũc creſcit Deus in voluntate, & voluntas in Deo,

Deus debet creſcere in intellectu & volũtate hominis.

Duo principalia incrementa hominis.

dum crescit amor Dei in voluntate. Sed tamen primum incrementum, scilicet, cognitio & notitia Dei est fundamentum omnium & radix. Si enim non sit cognitio Dei, non erit amor Dei, nec timor, nec honor, nec laus, nec gloria Dei. Ecce ergo quanta vnitas, & quanta propinquitas, & quanta obligatio Dei cum hominibus & cum rationali creatura: quia Deus voluit crescere exterius in ipsis hominibus, vt ipsi crescerent in eo, & simul honor, laus & gloria Dei fierent, & homines intra se crescerent. Ecce qualiter honor, laus & gloria Dei fecit rationalem creaturam, & homines fieri: Ecce qualiter honor Dei fecit homines crescere & impleri: Ecce qualiter laus Dei, gloria Dei fecit mundum, qui non erat, fieri. Ecce qualiter honor & gloria & gloria Dei fecit Deum extra se operari. Diligere ergo debemus super omnes creaturas honorem, laudem, & gloriam Dei: quia fecit nos fieri, fecit nos esse. Præponere debemus omnibus honorem Dei, propter quem sumus: custodire debemus honorem Dei, propter quem immortales erimus, & perpetuò viuemus.

TITVLVS CXCI.

Quod sicut Deus omnia operatur propter suam laudem, suum honorem & gloriam: ita operatur omnia propter suum nomen.

QVoniam autem quicquid potest de nouo acquiri, vel est res, vel est nomen: & quia Deus non potest sibi de nouo acquirere aliquam rem, cum omnes res mundi ipse fecerit: & sic cum sint suæ, non potest eas de nouo acquirere. Item frustra acquirere cum nulla re indigeat, quia est infinitus, & sic summè plenus intra se: ergo quicquid de nouo potest sibi Deus acquirere, est solum nomen. Et hoc Deo maximè conuenit: quia solum potest extra se crescere, quia acquirere, hoc est crescere extra se potest, non intra se. Vnde tunc aliqua res extra se crescit, quando nomen nouum acquirit: & quanto magis illud nomen crescit, tanto magis res extra seipsam crescit. Nomen autem acquiritur ex operibus, quæ apparent & videntur. Quando enim opera sunt bene facta, necessario ex eis sequitur honor, laus, fama

& gloria, cum attribuantur & debeant attribui illi, cuius est illud opus bene factum, & tunc res illa, cuius est opus, & cui attribuitur, acquirit sibi nomen nouum ex tali opere. Acquirere ergo nomen, est acquirere nouum honorem, nouam laudem, & nouam gloriam, & famam nouam ex propriis operibus. Et quia opera possunt esse bene facta, vel male facta: ideo ex operibus potest acquiri nomen bonum, vel nomen malum. Quia sicut ex operibus bene factis de necessitate sequitur honor, laus & gloria: ita ex operibus male factis sequitur dedecus, vituperium & inhonoratio. Vnde iste est ordo, quoniam res primo est, & deinde datur sibi nomen proprium importans & repræsentans & significans illam rem distinctè & determinate, vt verbi gratia, primo homo est & deinde datur sibi nomen proprium: Et istud nomen non datur propter opera bene facta: quia ante nominis proprij impositionem nondum homo operatus est aliquod opus bene factum, nec malefactum; sed significat rem nudam sine operibus. Et ideo habere istud nomen non est acquirere honorem, nec laudem, nec gloriam, nec famam; sed postea homo per cursum vitæ suæ operatur bona opera bene facta: & tunc acquirit honorem & laudem & gloriam & famam propter opera, & acquirit nouum nomen propter opus, & secundum naturam operis acquirit nomen, & ex multis operibus multa nomina. Et omnia ista nomina acquisita ex operibus coniunguntur cum primo nomine ipsius rei, quod erat nudum sine honore, sine fama: & sic primum nomen efficitur magnum & honorabile & laudabile & famosum, & crescit in nobilitate, in honore, in fama, in laude & in gloria, propter opera rei, cuius est. Sic ergo à principio nomen rei est sine honore, sine laude & sine fama: sed postea propter operationes rei, cuius est, ipsum nomen crescit & efficitur magnum in honore, in laude, in fama: & quantum crescunt opera bona, tantum crescit nomen rei in nobilitate & in dignitate: & opera illius rei à principio vsque ad finem importantur postea per illud nomen, & dum illud nomẽ auditur, intelliguntur omnia opera sua: Ita ergo res dum operatur, facit crescere suum nomen: & dum magis operatur, facit ipsum magis crescere: quia nomen sequitur rem. Et ideo quia propter bene facta o-

Deus acquirit nomen.

Ex operibus acquiritur nomen bonum.

Nota pulcherrimum exemplũ.

pera

pera de necessitate sequitur honor, laus, gloria, fama: & ista sunt exteriora & extra rem, sicut nomen etiam est extra rem, & non est ipsa res: ideo ipse honor, ipsa laus, & gloria, & fama coniunguntur cum nomine ipsius rei, per ipsum nomen ipsa res impletur honore, laude, gloria & fama. Vnde cum honor, laus, gloria & fama, quæ sequuntur ad opera, non possint intrare ipsam rem, cuius sunt opera: & ipsa res nihil habeat extra se magis propinquum, magis familiare quam nomen suum, quod importat totalem ipsam rem, & per quod ipsa res vbicunque portatur, imó prædicatur de ipsa in recto, quod nihil aliud exterius facit: sequitur quod ipse honor, ipsa laus, gloria & fama debentur nomini ipsius rei, eo quia ipsum nomen potest crescere & impleri de honore & laude, &c. Quia ergo ipsa res non potest crescere intra se de honore, nec de laude, nec de fama, & ipsum nomen potest crescere de ipsis: necesse est quod ipsum nomen crescat & impleatur honore, laude & gloria & fama: vt postquam non possunt manere in ipsa re, remaneant in suo nomine & dentur nomini suo. Ecce ergo opera exeunt à re, & apparent & videntur exterius, & ex operibus talibus debetur honor, laus, quæ sunt exteriora: & ipsum nomen rei est exterius & apparet: ideo honor, laus, fama, & gloria, quæ sequuntur ad opera, debent dari nomini ipsius rei operantis. Ergo ipsa opera faciunt exterius crescere ipsum nomen, & faciunt ipsum nomen honorabile, laudabile, famosum & gloriosum & benedicendum. Ipsum autem nomen potest duobus modis crescere. Primò in seipso, scilicet dum crescit & impletur honore, laude, gloria & fama propter opera: & istud est primum crementum. Secundo crescit nomen, cum iam est plenum in se, quando multiplicatur & dilatatur & extenditur per plures homines in cordibus hominum. Et ergo propter opera bene facta, quæ apparent, necessario sequitur verè honor, laus, gloria & fama rei, cuius sunt opera, quæ coniunguntur cum nomine ipsius rei, & faciunt nomen magnum. Et cum solus Deus operetur opera benè facta, & omnia opera benefacta sint ipsius Dei, quia omnis creatura est ipsius Dei opus, & per consequens omne opus creaturæ bene factum est opus Dei: sequitur quod honor, laus, gloria & fama, quæ sequuntur ad omnia opera bene fa-

Nomen alicuius dupliciter crescit.

cta

cta omnium rerum, vere & verissimè Dei sunt, & Deo debent verè dari, & nulli alteri rei. Et per consequens solus ipse debet acquirere nomen ex operibus omnibus bene factis, & solum suum nomen debet crescere in vniuerso in vero honore, laude, gloria & fama, in dignitate & nobilitate: Et per consequens omnis honor, omnis laus, omnis gloria & omnis fama in veritate omnium operum benefactorum nomini ipsius Dei debent dari. Et ideo solum suum nomen debet esse honorabile, laudabile, famosum, gloriosum, magnificum & benedictum; & nullum nomen creaturæ de se debet honorari, laudari, glorificari. Et sequitur vlterius, quod hoc est proprium soli Deo, scilicet acquirere nomen veri honoris & laudis & gloriæ. Et per consequens concluditur, quod Deus operatur omnia extra se propter suum nomen, scilicet vt impleatur omni vero honore, vera laude, gloria & fama: vt sit magnum magnificum, honorabile & gloriosum, famosum & laudabile: vt postquam non potest crescere intra se, crescat exterius in suo nomine. Et ideo sequitur, quod sicut operatur omnia propter sui honorem, laudem & gloriam: ita operatur omnia propter suum nomen. Et per consequens sequitur, quòd idem est operari propter suum nomen, & operari propter suam laudem & gloriam & honorem. Et ideo necesse erit, quòd quicquid fit, vel fieri potest in toto vniuerso siue bonum, siue malum, veniat ad honorem & laudem & gloriam nominis sui. Etiam quicquid iam conclusum & dictum est de honore Dei, concludi & dici potest de suo nomine.

Solum nomen Dei debet crescere in mundo.

TITVLVS CXCII.

Quod nomen Dei ex operibus acquisitum respicit semper veram vtilitatem hominis & commodum.

QVoniam autem iam declaratum est, quod honor verus & vtilitas vera sint ita colligata, vt non possint separari: ita vt verus honor Dei respiciat semper veram vtilitatem non suam, sed alterius: & vera vtilitas respiciat semper verum honorem: ideo verus honor Dei semper respicit veram hominis vtilitatem, & vera hominis vtilitas semper respicit verum honorem Dei.

Dei. Et quia omnia, quæ pertinent ad honorem Dei, pertinent ad ſuum nomen, & ſuum nomen exterius acquiritur & conſtituitur ex omnibus operibus, quæ pertinent ad honorem & laudem & gloriam: ideo etiam ſequitur quod ſuum nomen ex operibus extra acquiſitum ſemper reſpicit vtilitatem hominis veram. Quia enim Deus omnia fecit propter hominis vtilitatem: & cum nomen Dei acquiratur ex operibus, quæ facit extra ſe: ſequitur, quod etiam ſuum nomen pertinet ad hominis vtilitatem imò de tanto nomen Dei acquiſitum magis pertinet ad vtilitatem hominis, de quanto ſuum nomen excedit omnes alias creaturas. Plus ergo proficit, plus valet & plus eſt vtile nomen Dei homini, quam omnes creaturæ ſimul: Et plus valet nomen Dei, quàm omnes creaturæ: quia nomen Dei reſpicit Deum, & de directo & principaliter ad ipſum pertinet, & eſt magis propinquum ei, quàm omnes creaturæ. Creaturæ ergo & omnia, quæ Deus operatur, ſunt & fiunt, vt Dei nomen conſtituatur & acquiratur, & poſtea ipſum nomen Dei conſtitutum & acquiſitum facit & cauſat totam vtilitatem hominis.

Nomen Dei vtile eſt homini.

Si enim Deus nihil operaretur extra ſe, nullum nomen acquireret extra ſe: Quia ergo nomen Dei reſpicit veram vtilitatem hominis, & cum vera vtilitas hominis ſit, vt amet & timeat Deum, honoret & laudet & glorificet eum, ſperet & confidat in eo, credat & obediat ei: vt ſcilicet fiat & naſcatur in homine amor Dei, timor Dei, & ſpes eius, confidentia in Deo, & fides & obedientia, & totaliter homo vniatur Deo: ſequitur quod nomen Dei acquiſitum ex ſuis operibus ſemper reſpicit ad iſta ſupradicta, ſcilicet, vt per nomen Dei generetur in homine amor Dei & timor Dei, ſpes & confidentia, fides & obedientia. Ideo hoc ſequitur, quod totaliter debet eſſe nomen Dei extra ſe conſtitutum & acquiſitum, vt poſſit cauſare in homine & generare amorem, timorem, ſpem, confidentiam, fidem & obedientiam. Igitur quicquid pertinet ad nomen Dei, pertinet ad amorem, vel ſpem, vel confidentiam, &c. Et etiam nomen Dei acquiſitum debet eſſe nomen amoris, timoris, ſpei, confidentiæ, fidei, & obedientiæ, honoris, laudis & gloriæ, & ſit proportionatum & conueniens homini ad eius vtilitatem. Et ideo vt nomen Dei conuenientiſſimè & congruentiſſime conſti-

constituatur ad veram hominis vtilitatem, conuenit, quod homo faciat opera amoris, opera fidei & fidelitatis, opera spei, confidentiæ, & obedientiæ opera honoris, laudis & gloriæ. Et ideo conuenit Deo, vt faciat extra se opera omnipotentiæ, vt acquirat nomen omnipotentis, vt per hoc nomen timor Dei generetur in hominibus: Conuenit etiam, vt faciat opera, per quæ acquirat hoc nomen Dominus extra se, vt per hoc nomen generetur timor in hominibus: Conuenit etiam, vt faciat opera iustitiæ & iudicij, vt acquirat nomen iusti & iudicis, vt etiam per hoc nomen generetur timor in hominibus: Conuenit etiam, vt faciat opera exterius, opera summæ bonitatis, vt acquirat exterius hoc nomen (bonus,) vt per hoc nomen generetur amor in hominibus: Conuenit etiam, vt faciat opera summæ sapientiæ extra se, vt acquirat nomen sapientis extra se & summè sapientis, vt sic laudetur ab hominibus: Conuenit etiam, vt faciat opera, per quæ acquirat nomen & famam exterius, vt scilicet sit & nominetur veraciter fidelis & verus & pius, misericors & benignus, sanctus, amicus, adiutor, saluator, protector, vt sic per hæc nomina generetur in hominibus spes, confidentia & fides in eum. Sic ergo conuenit, vt ex multis operationibus acquirat Deus multa nomina, & ex multis nominibus constituatur & integretur vnũ nomen Dei magnum, gloriosum, laudabile, honorabile, magnificum, famosum, admirabile, amabile & timendum. Et hoc est summè vtile homini. Vnde quia voluntas non trahitur nisi excitetur, ideo oportet quod nomen Dei exterius acquisitum sit tale, quod excitet voluntatem, & excitet ad timorem & ad amorem, &c. quamuis enim Deus ab æterno sit Dominus omnipotens, sapiens, iustus & bonus, verax, fidelis, & sic de aliis: attamen hoc non esset manifestum, nec notum exterius extra se: & ideo quia res manifestatur exterius per operationes suas, conuenientissimum est Deum operari extra se opera, per quæ acquirat nomen & famam apud homines: vt sic cognoscatur & nominetur ad honorem sui & vtilitatem hominum. Deo enim non est necesse habere exterius nomen, nisi vt cognoscatur ab hominibus.

Nomen omnipotentis Domini.

Iusti.

Boni.

Sapientis.

Illa nomina excitant hominẽ.

TITVLVS

TITVLVS CXCIII.

Quid intelligitur per nomen Dei acquisitum.

VT autem omnia clarius manifestentur, considerandum est, quid intelligatur per nomen Dei acquisitum. Vnde nomen rei extra rem est; quia non est ipsa res, sed repræsentat ipsam rem, & significat & notificat. Per nomen autem Dei exterius acquisitum intelligitur tota illa cognitio & tota illa notitia, quæ habetur de Deo & acquiritur per illa opera, quæ operatur intra se. Vnde Deus non cognoscitur extra se, nisi per opera, quæ apparent & sunt manifesta. Tota ergo illa notitia, quæ acquiritur de Deo ex operibus, vocatur nomen Dei. Tantum enim cognoscitur de Deo, quantum opera sua manifestant. Per opera ergo, quæ Deus operatur extra se generatur notitia de ipso in cordibus hominum, siue æstimatio, siue reputatio, seu fama: & hoc est nomen Dei acquisitum apud homines. Vnde nomen bonum acquisitum est notitia, seu fama, siue æstimatio, seu reputatio cum laude & honore acquisita & generata in cordibus hominum de aliquo: sicut per contrarium malum nomen est notitia, seu fama, siue æstimatio cum vituperio & contemptu acquisita de aliquo in cordibus hominum. Tantum ergo habet aliquis de nomine, quantum habet de fama & reputatione & æstimatione in cordibus aliorum. Et qui nullius est reputationis & æstimationis, nullius est nominis apud homines, nec alicuius honoris. Tantum enim honoratur aliquis ab aliis, quantum cognoscitur, reputatur & æstimatur apud eos: Et quia ista æstimatio, seu reputatio, seu notitia potest esse maior vel minor, & crescere, & diminui: ergo & honor etiam. Nomen ergo Dei acquisitum est prima notitia, seu æstimatio, seu reputatio generata de nouo in cordibus hominum de Deo per opera sua. Et tale nomen habet Deus apud homines, secundum quod æstimatur & reputatur ab eis, & cognoscitur: Et secundum quod æstimatur & reputatur ab hominibus, secundum hoc honoratur ab eis. Et quia talis notitia seu æstimatio causatur per opera Dei: ideo quando non cognoscit opera Dei, nec cogitat inquantum Dei sunt, nihil cognoscit de Deo, nec ipsum æstimat aliquid, nec reputat.

Et per consequens Deus nullius nominis, nec famæ, nec honoris est apud illum. Et secundum quod magis, vel minus cognoscit opera Dei aliquis inquantum Dei sunt: secundum hoc nomen Dei crescit in illo. Et exinde sequitur, quod locus & habitaculum nominis Dei, in quo habitat, est cor hominis. Vnde nomen Dei est extra Deum: & ideo oportet, quod habitet in aliquo loco: & nullus locus est, in quo possit habitare nisi in corde hominis: ideo cor hominis est vas nominis Dei. Et quia omnes multiplicantur & per consequens corda eorum: ideo etiam nomen Dei multiplicari potest per corda hominum. Sed istud nomen, quod manet & latet in corde, est occultum, & manifestatur exterius per aliud nomen sensibile, audibile & visibile, quod est vocale, vel scriptum correspondens nomini existenti in corde, & repræsentans ipsum exterius & significans. Et etiam honor occultus in corde & inuisibilis inclusus in nomine occulto ipsius cordis manifestatur exterius per alium honorem visibilem: & talis honor, qualis est intus in corde, repræsentatur extra per signũ visibile. Omnia enim, quæ extra fiunt per hominem, sunt signa eorum, quæ fiunt in corde eius. Sicut enim Deus manifestat seipsum & dat notitiam de seipso per opera exteriora: ita homo extra manifestat nomen Dei occultum, notitiam & æstimationem occultam de Deo per signum visibile, & etiam honorem occultum manifestat per honorem visibilem. Sic ergo duplex est nomen Dei, scilicet occultum & visibile, vnum intus & aliud extra: & etiam duplex honor, scilicet, occultus & visibilis; vnus interior, alius exterior. Et ista nomina sunt apud homines, & fiunt in ipsis hominibus per opera Dei cognita inquantum Dei sunt: & ista duo nomina mensurantur secundum mensuram cognitionis operum Dei: quia quantum opera Dei cognoscuntur ab hominibus, tantum notitia de Deo generatur in hominibus, & tanta æstimatio & reputatio generatur de Deo in ipsis, quanta est notitia, æstimatio & reputatio de Deo in hominibus: tantus nominatur extra per vocem, quantus est honor exterior. Sic ergo nomen vocale exterius mensuratur secundum mensuram notitiæ & æstimationis seu reputationis interioris: & ipsa notitia, seu æstimatio mensuratur secundum mensuram cognitionis operum Dei, inquantum Dei sunt. Et ideo

Locus nominis Dei est cor hominis.

Duplex est nomẽ Dei.

quia opera Dei inquantum Dei sunt, non æqualiter cognoscuntur ab omnibus: ideo non est in omnibus æqualis notitia, seu æstimatio, seu reputatio de Deo, nec per consequens æqualiter nominantur exterius ab omnibus. Ista ergo sunt inter se ordinata, nomen vocale exterius, notitia, seu æstimatio interior, & cognitio operum Dei mensuratur secundum maiorem vel minorem capacitatem hominis; & secundum maiorem vel minorem familiaritatem hominis, & exercitium circa opera Dei cognoscenda: sed ipsa opera mensurantur, vel per cognitionem ipsorum operum intra se, vel per comparationem ad hominem, propter quem fiunt; vel per comparationem ad potestatem & sapientiam & bonitatem Dei, vnde procedunt. Radix ergo & fundamentum & origo nominis Dei acquisiti & notitiæ seu æstimationis, quæ fiunt de Deo, sunt opera Dei: ergo ipsa opera Dei portant in seipsis & includunt radicaliter & fundamentaliter & originaliter nomen Dei exterius acquisitum & honorem & laudem, gloriam & famam suam. Et ideo quanta sunt opera Dei, tantum est nomen suum, & tantus est honor suus & laus sua & gloria & fama sua veraciter & radicaliter & in se & de se. Et possumus ponere nomen Dei tribus modis. Primo modo in ipsis operibus. Et isto modo nomen est sibi acquisitum veraciter & de debito statim, dum opera facta sunt, & etiam honor, laus & gloria: quia semper ipsa opera portant secum nomen Dei, laudem, gloriam & honorem: & nomen & laus, gloria & honor semper consequuntur opera Dei. Et ideo ipsa opera Dei semper sunt plena laude; honore & gloria Dei & laudis eius plena est terra: & omnes creaturæ, quæ sunt opera Dei, sunt plenæ honore, laude & gloria Dei: & portant in seipsis semper nomen Dei & suum honorem, laudem, gloriam & famam. Et istud nomen est immortale & perpetuum, & etiam honor, laus, gloria & fama: quia postquam semel sunt, semper manent & nunquam destruuntur, sed semper viuunt. Et istud est primum nomen Dei acquisitum, & primus honor, & prima laus. Deinde ipsa opera Dei plena honore, laude & gloria sua & nomine intrant cor hominis & cognoscuntur ab homine, & veniunt ad eius notitiam, & tunc portantur in corde hominis, & relinquunt in eo notitiam & similitudinem Dei, seu vestigium

Nomen Dei in operibus.

Nomen Dei in corde hominis.

ſtigium cum honore, laude & gloria, quia ſunt plena ſua ſimilitudine & notitia eius & honore, laude & gloria & ideo dant illud, quod habent in ſeipſis. Et ſic ipſa Dei opera cognita vt Dei ſunt, cauſant & faciunt in homine notitiam, æſtimationem, & reputationem de Deo, à quo procedunt: & hoc cum honore, laude & gloria & bona fama: Et hoc eſt ſecundum nomen Dei acquiſitum in cordibus hominum. Deinde ſequitur tertium nomen, quod eſt ſenſibile, viſibile & audibile in voce, vel in ſcripto: Et iſtud nomen eſt ſignum ordinatum ad placitum ad ſignificandum & repræſentandum ſecundum nomen & etiam primum. Et iſtud nomen magis eſt ſignum nominis, quàm ſit nomen; ſed inquantum ſignificat & repræſentat verum nomen, dicitur nomen Dei. Ecce ergo tria nomina: Primum nomen acquiſitum eſt, quod ſedet in omnibus operibus Dei, & eſt fixum & permanens & immutabile, & non poteſt deleri, & ſolum ſemel generatum eſt cum ipſis operibus. Sed ſecundum nomen, quod habitat in cordibus hominum, quamuis ſit fixum & permanens; attamen poteſt deleri de cordibus hominum, & quotidie de nouo generatur & multiplicatur, ſecundum quod homines multiplicantur, & eſt idem apud omnes homines, ſed variatur ſecundum magis & minus, & ſecundum quod magis, vel minus creſcit. Sed tertium nomen eſt audibile, vt ſcriptum, non eſt idem apud omnes homines, ſed variatur ſecundum diuerſitatem linguarum & idiomatum. Et ſicut dictum eſt de nomine; ita dici poteſt de honore, laus & gloria. Nomen ergo Dei, laus, honor & gloria quaſi dormiunt in ipſis operibus, & quaſi ſunt in potentia nondum actuata: ſed poſtea dũ ipſa opera intrant cor hominis & cognoſcũtur; tunc ipſum nomen, laus, honor & gloria, quæ ibi dormiebant, excitantur & euigilant & actuantur, & vltimò per ſenſibile ſignum exterius manifeſtantur. Et ſic homo quodammodo viuificat nomen Dei & ſuum honorem & laudem, gloriam & famam ſuam. Apparet igitur, & declaratum eſt, quid intelligitur per nomen Dei acquiſitum ſibi de nouo, & in quo fundatur radicaliter. Aliud autem nomen habet Deus ab æterno, quod non eſt acquiſitum ab operibus: & hoc eſt hoc nomen eſſe, quia Deus eſt ipſum eſſe: Et hoc eſt primum nomen, in quo includuntur omnia nomina, &

Nomen Dei in voce, vel ſcripto.

Epilogat de triplici nomine.

Nomen Dei dormit.

Nomen Dei æternum.

clauditur omne nomen, vt declaratum est in principio libri in capitulo de esse. Et sic Deus ab æterno in seipso absque mundo & creaturis habet nomen vniuersale, in quo continetur omne nomen: Et sicut in hoc nomine esse continetur omne nomen; ita in nomine Dei acquisito continetur omnis honor, omnis laus, gloria & fama.

T.9. &c.

TITVLVS CXCIV.

Quod notitia de Deo acquisita per opera eius in hominibus habet multos gradus, & etiam nomen eius.

QVoniam autem opera Dei sunt radix & fundamentum notitiæ, quæ de Deo acquiritur in hominibus: ideo quia opera Dei habent gradus intra se; secundum hoc etiam notitia, quæ acquiritur in homine de Deo per opera eius, habet gradus. Vnde quædam sunt opera Dei, quæ multum distant ab homine, quædam propinqua homini, & quædam opera sunt & fiunt extra hominem, & quædam sunt & fiunt in homine: & illorum, quæ fiunt in homine, quædam fiunt in corpore, quædam in anima, & etiam quædam sunt opera Dei magis familiaria homini, & quædam minus. Et sic opera Dei non habent se æqualiter ad hominem, in quo debet generari notitia de Deo, & per consequens notitia, seu cognitio generata de Deo in corde hominis per opera Dei non est æqualis, sed habet multos gradus. Vnde maior est notitia, quæ acquiritur de Deo per opera Dei, quæ sunt propinqua homini, quàm per opera Dei, quæ multum distant ab homine. Et etiam maior est cognitio, quæ est generata de Deo in homine per opera, quæ sunt in homine, quàm per illa, quæ sunt extra hominem: & per opera Dei, quæ fiunt in homine, quàm per illa, quæ fiunt extra hominem: & etiam maior est cognitio generata de Deo in homine per illa quæ sunt in anima, quàm per illa, quæ sunt in corpore. Et quia nullum opus Dei est magis propinquum ipsi homini, quàm ipsemet sibi, quia opus est Dei: ideo notitia generata de Deo in homine per cognitionem suiipsius, qui est opus Dei, est maior omnium. Et sic homo dum cognoscit seipsum inquantum est opus Dei, magis cognoscit, & magis videt de Deo: quàm dum cognoscit pecus, quod etiam est

Notitia de Deo est inæqualis.

Maior cognitio de Deo.

est opus Dei. Et quia omne opus Dei inquantum Dei est, portat suam notitiam, suum nomen & suum honorem, suam laudem & suam gloriam: & opera maiora & digniora portant maius nomen, maiorem laudem & gloriam: ideo cum homo sit maius opus Dei inter omnes creaturas manifestas: sequitur quòd homo dum cognoscit seipsum inquantum est opus Dei, magis æstimat de Deo & magis reputat & maius nomen & maiorem laudem & gloriam sibi dat, quàm quando cognoscit alia opera. Et ista notitia acquisita de Deo per cognitionem hominis, inquantum est opus Dei, potest esse maior, vel minor, secundum quod homo magis vel minus cognoscit & videt seipsum. Præterea quædam sunt opera Dei, quæ fiunt circa illa, quæ sunt extra hominem, scilicet in aliis creaturis: & alia sunt opera, quæ fiunt in ipsomet homine & circa ipsum hominem. Et magis cognoscit homo Deum per opera, quæ fiunt in homine, quàm per illa, quæ fiunt extra hominem: Item quædam sunt opera Dei, quæ omnis homo potest videre per experientiam; & alia sunt, quæ non videt nisi per testimonium aliorum, qui dixerunt & viderunt. Et certius & magis cognoscit homo Deum per opera, quæ videt & percipit per experientiam, quàm per opera, quæ cognoscit per testimonium aliorum. Item quia nihil magis cognoscit homo, quàm illud, quod sentit & videt per experientiam: ideo notitia generata de Deo per opera Dei, quæ homo videt per experientiam, tenet vltimum gradum cognitionis per opera sua. Et iste habet duos gradus: quia aliquando homo videt per experientiam opera, quæ Deus operatur circa alium hominem, vel circa aliam rem extra se; aliquando videt & sentit per experientiam opera, quæ Deus operatur circa seipsum singulariter: Et iste est vltimus gradus cognitionis per experientiam; & iste est certissimus, solidissimus, & firmissimus, qui semper manet: & ibi est complementum cognitionis. Vnde ista notitia non potest esse nisi in vno homine; nec potest alicui communicari: quia nullus homo potest totaliter percipere, nec sentire illa, quæ fiunt circa seipsum, sicut ipsemet homo. Potest enim quilibet homo cognoscere per experientiam opera, quæ fiunt circa alios extra se; sed non sentire, sicut illa, quæ fiunt circa seipsum: sed magis cognoscit, quæ fiunt circa

Duplex cognitio Dei experimentalis.

seipsum, quam circa alios; imò nullus alius potest sentire illa, quæ fiunt circa seipsum, nisi ipse solus. Sic ergo cognitio per experientiam habet duos gradus. Et quia per opera Dei cognita generatur notitia de Deo in homine: & ideo cognitio, quam homo habet de operibus, quæ fiunt circa ipsum, est vltima, maxima & firmissima & solidissima & certissima: ideo sequitur, quod cognitio, seu notitia, seu æstimatio acquisita de Deo in homine per opera Dei, quæ fiunt circa ipsum singulariter, est vltima, maxima, firmissima, solidissima, & certissima: & donec homo cognoscat Deum per talia opera, non habet veram certitudinem, nec securitatem de Deo, nec verè Deum honorat, nec glorificat, nec cognoscit, nec amat, nec timet. Si ergo bonum est homini habere veram notitiam de Deo; bonum est ergo ei, quod Deus operetur in ipso & circa ipsum: Et quantò plus operabitur Deus circa ipsum singulariter; tantò maiorem acquiret de Deo notitiam per experientiam. Et ideo sequitur, quòd secundum quod Deus multis modis operatur circa ipsum hominem: secundum hoc homo diuersimodè nominat Deum: Aliquando enim nominat & dicit & cognoscit per experientiam Deum esse potentem, quando, scilicet sentit circa seipsum opera potentiæ Dei: aliquando nominat ipsum sapientem, aliquando pium, aliquando bonum, aliquando misericordem & benignum, secundum quod diuersimodè sentit operari Deum circa seipsum. Et tunc homo acquirit certissimam notitiam de Deo cum laude, gloria & honore: & hoc modo quilibet homo dat magnum nomen propter opera singularia, quæ operatur Deus in quolibet. Et sic Deus acquirit nomen multipliciter; Primò scilicet generaliter & communiter ab omnibus creaturis ex operibus vniuersalibus, quæ sunt communia creaturis: Secundo modo acquirit nomen specialiter & singulariter in quolibet homine, quando operatur singulariter & secretò in aliquo homine: & ideo notitia Dei & suum nomen multiplicatur & crescit in hominibus per talia opera, & secundum quod magis, vel minus operatur circa quemlibet: secundum hoc notitia & suum nomen crescit in quolibet. Et hoc est verè cognoscere Deum, sentire opera sua circa seipsum per experientiam. Item magis sentit homo per experientiam opera, quæ

Maxima cognitio Dei experimentalis.

Homo diuersimodè nominat Deum.

Deus acquirit multiplex nomen.

quæ Deus operatur circa animam, quàm circa corpus: quia anima, quæ cognoſcit, magis eſt propinqua ſibi-ipſi quàm corpus: & ideo maior & magis acquiritur notitia de Deo in homine per opera, quæ operatur circa ſuam animam, quàm circa ipſum corpus: & in illis operibus eſt vltimus finis, & vltima certitudo de Deo per opera. Ecce ergo qualiter notitia acquiſita de Deo per experientiam, per opera, quæ homo videt per experientiam, habet multos gradus. Primus gradus eſt per opera, quæ homo videt extra ſe in aliis: Secundus gradus eſt per opera, quæ homo ſentit in proprio corpore ſuo fieri: Tertius gradus eſt per opera, quæ homo ſentit & percipit circa ſuam animam. Et omnia iſta pertinent ad nomen Dei & ad laudem & gloriam & honorem & ad ſuam famam. Sic ergo ſecundùm quod opera Dei ſunt communia & vniuerſalia omnibus, vel pluribus, vel ſingularia & ſecreta: ſecundùm hoc acquiritur de Deo notitia communis, vel ſingularis, & maior, vel minor. Et homo poteſt cognoſcere Deum per creaturas extra ſe inquantum ſunt opera Dei; & per ſeipſum inquantum eſt opus Dei: & per opera, quæ operatur extra ſe in aliis hominibus & creaturis: & per opera, quæ operatur circa ſeipſum tam circa animam, quàm circa corpus. Et per conſequens multis modis poteſt ipſum laudare, glorificare, magnificare & honorificare, & ei famam dare. Patet ergo, quòd notitia de Deo acquiſita per opera eius in hominibus habet multos gradus: Et per conſequens reputatio & æſtimatio de Deo eſt maior, vel minor in cordibus hominum, & habet multos gradus, nec eſt æqualis apud omnes. Et exinde ſequitur, quòd cum ſecundum maiorem, vel minorem reputationem, ſeu æſtimationem detur honor maior, vel minor, & etiam laus & gloria & nomen ſequitur, quod ab omnibus hominibus non datur æqualiter, honor, laus & gloria, & nomen interius & exterius.

Epilogat de gradibus experimentalibus notitiæ Dei.

TITVLVS CXXV.

De obligatione hominis erga honorem Dei & laudem & gloriam: & nomen suum.

QVoniam iam manifestum est, quòd omnia, quæ Deus operatur extra se in creaturis, operatur ad suum honorem, laudem & gloriam & nomen: & etiam dictum est quod honor, laus & gloria & nomen Dei acquiritur & generatur & crescit per opera benefacta, & opera creaturarum: & quia homo, qui est creatura nobilior Dei, quæ sit in mundo, potest operari & habet potestatem operandi: ideo sequitur, quòd homo debet & obligatur operari omnia opera sua, quæ facit, propter honorem, laudem & gloriam & nomen Dei, & ad hoc debet dirigere omnia opera sua, vt scilicet per opera sua sequatur honor Dei, laus & gloria & nomen Dei. Vlterius sequitur, quòd homo debet & tenetur solum quantum potest, velle & laborare, vt suum nomen fiat, crescat & multiplicetur, inquantum fieri poterit. Et quia per opera hominis bene facta: sequitur, generatur & fit maior laus, maior gloria, & maius nomen, quàm per opera aliarum creaturarum, cum homo sit nobilior creatura: sequitur, quòd non solùm homo debet & obligatur facere omnia opera sua propter honorem Dei, vt dictum est; sed etiam tenetur & debet tantum operari, quantum poterit, & multiplicare opera sua & meliori modo, quo poterit operari. Et in hoc debet continuò & incessanter studere & omnem diligentiam apponere ad hoc, vt per opera sua honor Dei, laus, gloria, fama & nomen crescant, & multiplicentur, quantum fieri poterit. Et non solum hoc tenetur facere, sed & velle & laborare, vt in omnibus rebus, in omnibus hominibus, & in omnibus operibus honor Dei, laus, gloria, nomen & fama fiant, crescant & multiplicentur, quantum fieri poterit. Aliter si homo facit contrarium omnium supradictorum, sequitur, quòd homo non operatur vt creatura Dei, nec vt homo; imò operatur contra Deum & contra intentionem Dei totaliter, & contra ordinationem diuinam, & contra finem, ad quem facta sunt omnia. Et quia honor Dei semper est cum vtilitate, nec possunt separari honor Dei & vtilitas: & vbi maior honor Dei, ibi maior

Primo. *Secundo.* *Tertio.*

maior vtilitas : & quia etiam tota vtilitas est hominis, & non Dei, sequitur, quòd quando homo operatur ad honorem, laudem, & gloriam Dei; & ipse operatur ad suam vtilitatem : quod quantò magis homo laborat, vt honor Dei crescat & multiplicetur : tantò etiam magis laborat, vt sua propria vtilitas crescat & multiplicetur. Item quia homo debet & obligatur amare honorem Dei, & laborare, vt crescat & multiplicetur, inquantum fieri poterit : sequitur, quòd homo obligatur ponere totum seipsum, & totam vitam suam, & dare vitam suam, & omnia, quæ habet ad honorem Dei, laudem & gloriam. Et per consequens, quòd quando homo dat vitam suam, & quicquid habet, ad honorem Dei : quod tunc facit maximam suam vtilitatem : quia tunc laborat, quantum potest vsque ad vltimum de potentia ad Dei honorem : quia non potest magis laborare ad Dei honorem, quàm dare vitam suam pro illo : & ideo hoc est summa vtilitas, summum commodum & lucrum hominis. Et ideo sequitur quod homo nihil perdit, sed summè lucratur, dum vitam suam dat ad honorem Dei : & ideo non perdit vitam. Præterea etiam sequitur & concluditur, quòd homo debet & obligatur & tenetur credere de Deo, & confiteri, & attribuere, & dicere de ipso omnia illa, quæ pertinent ad suum honorem, ad suam laudem, ad suam gloriam & ad suum nomen, & famam suam : & magis illa, quæ pertinent ad maiorem laudem, ad maiorem honorem, & ad maiorem gloriam, quàm illa, quæ pertinent ad minorem.

Quarto.

Quinto.

TITVLVS CXCVI.

Quod omnia, quæ potest homo, vel debet dare Deo, reducuntur ad honorem : & quicquid facit homo Deo, semper ipsum honorat, vel inhonorat, seu contemnit, vel iniuriatur.

QVoniam autem iam declaratum est, quòd omnia, quæ Deus facit extra se, facit propter suum honorem : & quòd omnia, quæ Deo pertinent extra se, pertinent ad suum honorem, quia honor respicit & comprehendit totum statum Dei extra se : & quia homo potest & debet & tenetur reddere Deo & dare

Tit.181. & t.182.

Tit. proximo. plura, vt probatum est: & omnia, quæ homo potest facere Deo & reddere, sunt extra Deum: ideo sequitur quod omnia debita, quæ homo potest & debet dare Deo, reducuntur, & pertinent ad honorem Dei. Et quia omnia, quæ respiciunt Deum, exterius respiciunt & pertinent ad suum honorem, vel ad contrarium sui honoris, scilicet ad inhonorationem, seu contemptum & iniuriam: ideo quicquid homo facit Deo, semper ipsum honorat, vel inhonorat. Cum enim honorare & inhonorare contrarientur inter se: & omnia, quæ fiunt exterius extra Deum, debeant fieri ad suum honorem: sequitur, quòd si non fiunt ad suum honorem, quòd fiunt contra suum honorem. Et per consequens homo Deum semper honorat, vel inhonorat. Et ideo sequitur, quòd omnia ista quę homo debet Deo, scilicet amor, timor, laus, honor, & gloria, obedientia, spes, fides & credulitas & confidentia reducuntur & pertinent ad honorem Dei, & opposita istorum sunt contra honorem Dei. Et ideo qui amat Deum primò, honorat ipsum: & qui non amat ipsum primò, inhonorat ipsum: Et qui amat Deum, & non amat eum primò, inhonorat ipsum: quia est primò amandus: Et si non amatur, quod primò amandum est, iniuria & contemptus est: Et qui timet Deum primò, honorat ipsum; & qui non timet, inhonorat: & qui obedit Deo, honorat ipsum: & qui non obedit, inhonorat: Et qui sperat in Deo, ipsum honorat: & qui non sperat in Deo, ipsum inhonorat: Et qui confidit in Deo, honorat ipsum: & qui non confidit, inhonorat: Et qui credit & dat fidem Deo, ipsum honorat: & qui non credit ei, ipsum inhonorat: & qui non credit Deo primò & totaliter, etiam ipsum inhonorat. Sic ergo amare Deum primò, timere Deum primò, glorificare & laudare Deum primò, obedire Deo primò, sperare in Deum primò, & confidere in Deo primò, & credere Deo primò, hoc est honorare Deum. Sed non amare Deum primò, non timere Deum primò, non obedire Deo primò, non laudare, non sperare in Deo primò, non confidere in Deo primò, non credere Deo primò: hoc est Deum inhonorare, contemnere & iniuriare. Et sic omnia, quæ Deo dantur per hominem, reducuntur ad honorare Deum, & contemnere, vel iniuriari. Et sic honorare Deum, vel inhonorare, omnia claudunt.

Omnia reducuntur in honorem Dei vel contra.

Et

Et quia honorare Deum & inhonorare opponuntur; ſicut nullum maius bonum poteſt facere homo, quàm honorare Deum; ita nullum peius malum poteſt facere homo, quàm Deum inhonorare. Et ſicut nihil maius poteſt eſſe extra Deum, quàm honor Dei; ſic nihil peius poteſt eſſe extra Deum, quàm inhonoratio Dei, ſeu iniuria Dei. Sic ergo ſoluere & reddere Deo debitum eſt ipſum honorare; & non ſoluere, neque reddere eſt ipſum inhonorare & contemnere & iniuriari. Studere ergo debet homo diligentiſſimè, vt diligat Deum & reddat & ſoluat Deo quod debet. Vnde quia Deus vult ſuum honorem, quia propter illum fecit omnia: & omnia, quæ homo debet facere, & reddere Deo, pertinent ad eius honorem: ſequitur, quòd Deus vult, quòd homo reddat Deo quod debet, & nihil poteſt velle contrà ſuum honorem.

TITVLVS CXCVII.

De multiplicatione honoris & iniuriæ.

QVia autèm omnis creatura facta eſt ad honorem Dei, & reſpicit honorem Dei, & pertinet ad honorem Dei, & etiam reſpicit Deum quodammodo: ideo honor Dei reſpicit honorem omnium creaturarum; & iniuria Dei reſpicit iniuriam omnium creaturarum. Et ideo quando honoratur Deus, honorantur omnia, quæ Dei ſunt, ſcilicet omnes creaturæ. Et quando Deus inhonoratur, & contemnitur, ſeu iniuriatur: etiam iniuriantur & contemnuntur & inhonorãtur omnes creaturæ. Et ſic in inhonorare Deum includuntur infinitæ inhonorationes, & in iniuria Dei includuntur infinitæ iniuriæ ſimul & ſemel. Et ſic nihil ita citò creſcit & multiplicatur, ſicut honor & iniuria: quia honor vnius eſt honor infinitorum, & iniuria vnius ſimul & ſemel eſt iniuria infinitorum. Qui ergo honorat Deum, honorat omnes creaturas: & qui iniuriat Deum, ſimul & ſemel iniuriat omnes creaturas: ſicut qui iniuriat regem, iniuriat omnes de regno ſimul & ſemel.

Peccans inhonorat Deũ in infinitum.

TITVLVS

TITVLVS CXCVIII.

De honore proprio qui est contrarius honori Dei tanquam eius capitalis inimicus.

Tit. 95. QVoniam iam probatum est, quod homo debeat facere omnia opera sua ad honorem Dei, & tenetur laborare quantum potest, vt honor Dei, laus, gloria, & fama & nomen crescant & multiplicentur, quantum fieri poterit tam in seipso, quàm in omnibus aliis; aliter si non faciat hoc, tunc homo non operatur vt creatura Dei, nec vt opus Dei; imò facit contra Deum & contra intentionem totalem eius & contra suam ordinationem, quamuis hoc sit magnum malum. Sed tamen peius est, si operetur omnia & faciat homo, quæ facit, ad suum proprium honorem & ad suam propriam laudem & gloriam, & ad acquirendum sibiipsi nomen & famam: & ad hoc studeat & laboret, vt honor suus proprius, laus, gloria & fama & nomen fiant, crescant & multiplicentur: quia tunc homo studet & laborat de directo contra Deum; imò nihil magis est contra Deum, nihil magis repugnat Deo, nihil magis inimicatur Deo, quàm talis honor proprius, talis laus, talis gloria, & fama: quia contrariatur & & inimicatur de directo honori Dei & suæ laudi & gloriæ, & statui toti diuino extra se, qui consistit in laude, in gloria & in honore: quia Deus omnia fecit propter suum honorem, & soli Deo debetur laus & gloria, & hoc est sibi proprium: quia tunc homo facit per seipsum suum statum sicut Deus, separatus & diuisus à Deo & contra Deum, & tollit, rapit & furatur id, quòd est proprium Deo. Et ideo sequitur, quod nullo modo homo potest esse maior inimicus eius visibilis & manifestus: nullo modo potest magis iniuriare & inhonorare Deum, quàm quando studet & laborat & facit omnia ad suum proprium honorem & suam gloriam & laudem propriam. Et sic patet qualiter homo subitò potest effici inimicus Dei capitalis, volendo proprium honorem & laudem & gloriam: qualiter subitò fit guerra inter Deum & hominem: & maxima inimicitia & maxima diuisio & discordia fit propter proprium honorem, laudem & gloriam: quia hoc est de directo ire contra intentionem Dei, contra

Tit. 181. Tit. 189.

Subitò efficitur quis inimicus Dei.

cot

cor Dei,& contra fundamẽtũ Dei,& tangere cor ipsius Dei, & contra totum ordinem vniuersi. Et per consequens sequitur, quòd per nihil magis homo potest cognoscere manifestè & experimentaliter & infallibiliter, quod ipse vadit contra Deum, & quod iniuriet ipsum, & quòd sit cõtra ipsum, quàm per proprium honorem, laudem & gloriam: & quia nihil magis experimentaliter, visibiliter ad oculum manifestat iniuriam Dei & offensam, & inimicitiam Dei, quàm proprius honor: & nihil magis & nihil facilius homo sentit & videt in seipso, quàm proprium honorem & propriam laudem. Ergo proprium honorem & laudem & gloriam tanquam per illud, quod est summè sibi familiare, omnia potest cognoscere & iudicare experimentaliter: quia nihil magis est manifestum hominibus, quàm honor, laus & gloria. Et ideo sicut per duos amores *Tit.* 187. superius dictos omnia poterant probari; ita similiter *Tit.* 152. per duos honores. Vnde dictum fuit in tractatu de amore quod duo amores, scilicet, amor Dei & amor suiipsius erant duæ portæ & duæ primæ radices ad intelligendum omnia; ita similiter duo honores, scilicet, honor Dei & honor proprius sunt duæ portæ ad intelligendum omnia. Vnde magis sunt manifestiores isti duo honores, quàm duo amores: quia magis manifestus est honor, quàm amor. Et ideo probare per honorem est magis manifestum, quàm probare per amorem. Sicut autem omnia bona reducebantur ad *Tit.* 141. Dei amorem, & ab ipso oriebantur, & omnia mala reducebantur ad proprium amorem & priuatum, & ab ipso oriebantur; ita omnia bona reducuntur ad honorem Dei, & ab ipso oriuntur magis manifestè, & omnia mala reducuntur ad honorem proprium & priuatum, & ab ipso oriuntur magis manifestè. Quamuis autem omnia oriantur à duobus amoribus; non tamen ita manifestè, sicut à duobus honoribus; & tamen ipsi duo *Tit.* 181. honores oriuntur à duobus amoribus, vt dictum est: quia sunt duæ primæ radices.

TITVLVS

TITVLVS CXCIX.

Declaratio ad oculum, qualiter homo per honorem proprium est, & fit verus & rectus inimicus Dei.

QVoniam autem superiùs iam tractatum est de honore Dei & laude & gloria & fama & nomine suo, qualiter scilicet sit, qualiter generatur & qualiter crescit in cordibus hominum, vnde dictum est, quòd corda hominum debent impleri de cognitione Dei, & ad hoc facta sunt, vt fama Dei & nomen Dei habitent in cordibus hominum; vt scilicet homines cognoscendo Deum per opera sua habeant de Deo bonam æstimationem, bonam reputationem, & opinionem, & per consequens ipsum honorent, laudent, & magnificent, & glorificent in cordibus eorum: sic quod corda hominum debent esse vasa nominis Dei & honoris sui, & laudis suæ. Sed homo qui quærit proprium honorem, propriam laudem, & propriam gloriam, & famam: ipsemet primò occupat cor sum circa suummet proprium honorem, & circa illum continuò cogitat, & semper vigilat, & studet quomodo honor proprius fiat, crescat, multiplicetur & permaneat; & tamen deberet occupare cor suum circa honorem Dei, laudem, & gloriam, & in ipso fieri cognitio de Deo. Et sic cor suum, quod est nominis Dei vas, occupat circa honorem proprium suum, & tenet occupatum de proprio honore. Et in hoc facit maximam iniuriam: quia occupat sibi suum proprium locum & ponit illud, quod est contra Deum, intus in corde suo. Item non solum occupat, nec tenet occupatum & impeditum suum proprium cor circa suum proprium honorem; imò quod peius est, vult quòd corda aliorum hominum, quæ sunt vasa honoris Dei & nominis sui, occupentur & repleantur de suo proprio honore, de sua laude, fama, & nomine suo, & de sua æstimatione & reputatione: ita quod cogitent circa sua opera, circa suam famam, circa suum nomen, vt ipse cognoscatur & reputetur ab hominibus: & vult quod suus honor, sua laus & gloria & suum nomen, & sua fama, & reputatio sua diffundatur, crescat & multiplicetur, & habitet in cordibus hominum, & permaneat in æternum,

Tit. 213.

Quærens proprium honorem occupat locum Dei.

Secundo.

æternum, & ad hoc laborat quantum potest. Vnde qui quærit proprium honorem, necessario vult, quòd ille crescat & multiplicetur:& non potest multiplicari nisi in ipsis hominibus:& sic corda hominum vult esse occupata circa facta sua cogitanda, & non circa Dei facta: circa propriũ honoré & non circa honorem Dei: circa laudem & famam suam & circa nomen suum magnificandum & exaltandum & honorandum, & non circa honorem Dei, nec nomen: & vult tenere impedita omnia corda hominum, & seipsum multiplicare in eis: & vult, quòd imago sua multiplicetur & imprimatur in cordibus omnium hominum, vt semper cogitent de ipso, & loquantur de ipso, & sic vult totum mundum esse occupatum circa suum honorem. Et per consequens vult Deum expellere de regno suo, de habitaculo suo, & de domo sua propria. Ecce maxima inimicitia & manifesta contrarietas, grandissima iniuria contra Deum velle occupare, velle impedire omnia loca Dei, omnia corda hominum, & ponere intus inimicum Dei capitalem, scilicet honorem proprium, qui est contra Deum. Ecce ergo qualiter ad oculum manifestatur, quòd homo quando quærit proprium honorem, fit verus & directus inimicus Dei: Et homo, si non quærit honorem Dei, laudem, gloriam & famam: quærit suum honorem, suam laudem, gloriam & famam propriam: & si non operatur ad Dei honorem, operatur ad proprium honorem: nec est dare medium. Ideò homo necessariò est semper amicus, vel inimicus Dei, semper est pro Deo, vel contra Deum: quia non datur medium. Qui ergo non occupatur, non laborat, non cogitat, non vigilat circa honorem, laudem, & gloriam, & famam Dei: signum est, quòd occupatur, cogitat, laborat, vigilat, studet circa propriam laudem & gloriam: Et per consequens non potest videre, nec cogitare honorem Dei & gloriam: quia iam excœcatus est per proprium honorem & propriam laudem. Cauere ergo debet homo, tanquam à mortalissimo veneno & subitò interficiente, à proprio honore & propria laude & gloria, & semper vigilare circa Dei honorem, laudem & gloriam. Ecce ergo videte ad oculum, quomodo homo, qui occupatur & laborat circa proprium honorem, perdit totaliter tempus suum: videte qualiter occupatur circa vanita

Proprius amor facit inimicum Dei.

Proprius honor excœcat.

vanitatem & nihilum: Videte quomodo est seruus vanitatis & nihil: Videte qualiter facit Deum suum de vanitate & de nihilo: videte qualiter exponit seipsum, & quicquid habet, & illa, quæ Dei sunt, ad vanitatem & nihilum: videte quomodo vult tenere statum suum contra Dei honorem, & de his quæ Dei sunt, & quomodo laborat circa impossibile. Quia solus honor Dei fiet & permanebit, & omnis alius peribit & destruetur & ad nihilum reuertetur. Quis potest manutenere proprium honorem suum, nisi solus Deus omnipotens? Quæ creatura potest tenere honorem proprium, contra honorem sui creatoris? Qualiter opus de nihilo factum poterit tenere proprium statum suum contra statum & honorem sui opificis omnipotentis? Quæ maior stultitia, quæ maior inordinatio, quæ maior absurditas, quæ maior cœcitas, quid magis contra naturam, quàm quod opus de nihilo factum quærat proprium honorem, propriam laudem & gloriam, & propriam famam, contra honorem & laudem sui creatoris, & furetur & rapiat gloriam sui creatoris, & constituat se inimicum capitalem sui factoris omnipotentis? Et quid magis contra naturam, quàm quod opus specialiter factum ad laudandum, honorandum, glorificandum, & magnificandum suum factorem, laboret & studeat totis viribus ad laudandum, honorandum, glorificandum, & magnificandum seipsum in iniuriam sui factoris?

TITVLVS CC.

Quod sicut ad honorem Dei sequitur vtilitas hominis: ita ad honorem proprium sequitur eius inutilitas & damnum.

ET quia homo quiquærit honorem suum proprium, suam laudem, gloriam & famam suam, & nomen suum, totaliter est contra Deum: quia Deus fecit omnia & ipsum hominem propter suum honorem & suam laudem & gloriam: sed homo quærens proprium honorem facit omnia propter suummet honorem, & omnia reducit ad suummet honorem & seipsum & totum mundum: & omnia, quæ Deus fecit ad suum honorem, vult quod seruiant suo prorio honori: & per consequens ipse peruertit totum mundum & totam ordi-

Honor proprius peruertit totum mundū.

nationem

nationem Dei quantum potest & in eo est, & facit aliam ordinationem peruersam contra Dei ordinationem, & ordinat seipsum & omnes creaturas ad alium finem, quàm Deus, ordinauit, & ad aliam intentionem contrariam intentioni Dei. Et sic homo tunc est totus peruersus in seipso, & Deo, qui fecit omnia, contrarius, & permutatus in contrarium finem omnium creaturarum, & facit seipsum alterum Deum propria auctoritate. Et sicut iam probatum est, quod ad honorem Dei sequitur vtilitas hominis, & semper cum Dei honore est coniuncta, nec possunt separari: ita necesse est, quod ex contrario honore sequatur oppositum, scilicet inutilitas. Et ideo necesse est, quod ad honorem proprium hominis scilicet quando homo quærit honorem proprium, sequatur inutilitas hominis & damnum & incommodum: quia isti duo honores sunt contrarij & inimici adinuicem, & ex vno sequitur omnis vtilitas: ergo ex alio debet sequi omnis inutilitas. Quia ergo iste honor est peruersus, & peruertit totam ordinationem Dei, necesse est, quod ex ipso homini sequatur inutilitas & damnum. Quia enim soli Deo debetur honor, & homini vtilitas: ideo si homo rapiat honorem, & auferat Deo quod suum est: necesse est, quòd perdat vtilitatem & perdat quod suum erat, & acquirat inutilitatem & damnum, & totum peruertatur.

Tit. 185.

TITVLVS CCI.

Collectio damnorum & malorum & inutilitatum: quæ sequuntur hominem quando quærit proprium honorem.

ECce quot mala, quot damna & incommoda, quanta, inutilitas sequatur homini ex proprio honore & propria laude & propria gloria. Primum malum est, quia homo, qui est factura Dei & opus Dei, efficitur capitalis & formatus inimicus Dei factoris sui. Et quid peius homini est, quàm proprius honor, per quem fit inimicus Dei, & per quem destruit, quantum in eo est, Deum factorem suum: quia destruit intentionem suam, suum honorem, & per consequens elongat seipsum à Deo in infinitum: quia tantum distat à Deo, quantum sua intentione elongatur ab intentione

Primò.

Tit. 199.

Dei? Et quia homo intendit proprium honorem, & Deus suum, qui in summo elongantur & distant inter se: ideo totaliter tunc homo distat à Deo & elongatur. Et quia Deus est totum bonum hominis, & totum bonum hominis est, quod homo coniungatur & vniatur cum Deo: ideo quantum elongat se à Deo, tantum elongat se à bono suo. *Secundo.* Item aliud malum, postquam homo elongatur à bono suo in infinitum, necesse est, quòd appropinquet suo malo, & quod cadat in tantum profundum malum, quantum Deus est altum bonum: Et ideo necesse est, quod cadat in infinitum profundum malum & in carcerem profundissimum & abyssum. *Tertiò.* Item aliud malum: Quia facit Deo factori suo infinitam iniuriam & offensam, & destruit suam ordinationem & legem: ideo meretur infinitam pœnam & punitionem. *Quartò.* Item aliud malum: quia omnia, quæ facit, facit contra seipsum ad suum damnum & ad suam destructionem & ad suam perditionem: quia omnia reducit ad suum proprium honorem, quia peruersus & contrarius Deo: Et ideò quantò magis vult facere proprium honorem; tantò magis facit suum damnum. *Quintò. Tit. 199.* Item aliud damnum: quia excœcat seipsum per proprium honorem, laudem & gloriam: & quantò magis quærit suum honorem & cogitat circa illum & studet; tantò magis excœcatur in cognitione Dei: quia proprius honor, propria laus & propria gloria totaliter sunt contra Deum. Et ideo obtenebrant & obscurant & excœcant totaliter hominem, & ponunt ipsũ extra Deum, extra lucem, extra veritatem, & extra viam: Et ideò tunc homo non potest cognoscere illa, quæ Dei sunt, nec illa quæ pertinent ad hominem inquantum homo est, nec bonum, nec malum hominis, nec ordinem vniuersi, nec aliquo modo scientia Dei potest recipi in eo: quia totus est peruersus, & ideo contrarius, & ideo omnia, quæ Dei sunt, iudicat inordinata. *Sextò.* Item aliud malum: quia facit totum fundamentum suum in mendacio, in errore, in deceptione, in vanitate, in nullitate & in nihilo: quia proprius honor & propria laus hominis est mendacium, error, falsitas & deceptio & vanitas & nullitas. *Septimò.* Item quia honor est extra rem, & non intra ipsam rem: ideo homo, qui quærit laborare circa proprium honorem, & ad illum augmentandum & multiplicandum totaliter ædificat

dificat extra se, & nihil intra se, & totaliter laborat & est extra seipsum, & vult crescere extra se, & remanet vacuus intra se, nullum bonum habens intra se, & sic nihil boni acquirit intra se, sed tantum malum. Item in vanum laborat, perdit tempus suum, tempus exponit inane & frustrà, perdit conatum, perdit laborem, & ad impossibile tendit: quia nunquam suus honor poterit impleri: quia solus honor Dei fiet, cui nihil potest resistere: quia omnipotens est solus, qui potest manutenere suum honorem. Ecce ergo quot damna, quot inutilitates incurrit homo, qui quærit suum proprium honorem, quoniam est totaliter contra Deum, contra seipsum, contra omnes creaturas & contra principalem intentionem & finem, propter quem facta sunt omnia, & ad quem tendunt omnia. Videte ergo quomodo homo totis viribus, toto conamine fugere & fugare debet proprium honorem & propriam laudem & propriam gloriam. *Octauo.*

TITVLVS CCII.

Quod ex proprio honore & propria laude & gloria hominis, necessariò sequitur eidem æterna confusio, æternum vituperium, & sempiternum opprobrium.

ET quia honor verus & confusio opponuntur, & laus & vituperium, & gloria & opprobrium: & honor non potest mutari, nisi in confusionem, & laus non nisi in vituperium, & gloria nisi in opprobrium & econuerso, sicut calidum in frigidum & econtra: & etiam nullus honor verus nisi honor Dei, nulla laus vera nisi laus Dei, nulla gloria vera nisi gloria Dei: & per consequens nulla gloria, nulla laus, nullus honor permanebit nisi Dei. Et ideo ex honore Dei non potest sequi confusio, sed honor: ex laude Dei non potest sequi vituperium, sed laus: & ex gloria Dei non potest sequi opprobrium, sed gloria. Et ideo homo, qui quærit & laborat circa honorem, laudem & gloriam Dei, oportet, quòd transeat & perueniat in verum & perpetuum honorem, & veram & perpetuam laudem & gloriam. Sed quia honor proprius hominis est peruersus, inordinatus, falsus, iniustus, indebitus, & similiter de laude & gloria: & per consequens non

permanebit, sed destruetur: ideo necesse est per oppositum, quòd ex tali honore sequatur confusio, & ex laude vituperium, & ex tali gloria opprobrium. Et sic necesse est, quòd honor proprius hominis & propria laus & gloria transeant in æternam confusionem, perpetuum vituperium, & in sempiternum opprobrium. Et sic qui quærit proprium honorem, propriam laudem & gloriam, quærit æternam confusionem, perpetuum vituperium & sempiternum opprobrium suiipsius: Et
Tit.161. est etiam simile de proprio amore. Nam sicut de proprio amore finaliter sequitur odium perpetuum suiipsius. Et non solum hoc, sed etiam summa inutilitas, summum damnum & incommodum. Et sic desiderans proprium honorem desiderat summam suam confusionem, & suam summam inutilitatem.

TITVLVS CCIII.

Quod per honorem laudem & gloriam & per eorum contrarium scilicet per confusionem & vituperium magis visibiliter manifestatur distinctio & separatio ipsius hominis à brutis animalibus, quàm per aliquid aliud.

QVoniam autem experientia est rerum magistra, & quicquid videtur per experientiam est multum certum: & quia honor laus & gloria & fama sunt nota hominibus per experientiam: ideo illa, quæ probantur & concluduntur per honorem & alia, sunt multum certa hominibus & propinqua. Et ideo quantum possumus, debemus omnia probare per illa, quæ sunt nobis magis propinqua & familiaria, sicut sunt honor, laus & gloria, & eorum contraria, scilicet inhonoratio, confusio, vituperium. Videmus autem per experientiam, quòd animalia bruta, quæ sunt infra hominem, non cognoscunt honorem, nec laudem, nec gloriam, nec opposita istorum, scilicet inhonorationem, nec confusionem, nec vituperium: Et ideo videmus, quòd ipsa animalia nesciunt, nec possunt dare alicui honorem, nec laudem, nec gloriam, nec opposita istorum, scilicet inhonorationem, nec etiam appetunt, nec quærunt, nec desiderant honorem, nec laudem, nec gloriam, famam, nec nomen, nec timent inhono

inhonorationem, nec timent confusionem, nec verecundiam, nec vituperium, nec opprobrium, nec contemptum, nec ignominiam, nec derisionem, nec diffamationem, quæ omnia contrariantur honori: nec tamen videmus, quod aliquo modo amant & timent: sed per experientiam est manifestum, quòd ipse solus homo in mundo cognoscit omnia ista, & potest & scit dare alicui, & potest recipere & appetere & quærere & desiderare & tractare & inuestigare: Vnde potest dare aliis honorem, laudem, gloriam, & quærere sibiipsi: & etiam super omnia timet & fugit inhonorationem, confusionem, verecundiam, vituperium & opprobrium & diffamationem. Et exinde possumus cognoscere manifestissimam differentiam & separationem & distinctionem ad oculum inter homines & omnia animalia per honorem, laudem & gloriam & contraria istorum. Et ideo sequitur, quòd omnia ista ascendunt per animalia: & per consequens sunt res insensibiles & intellectuales & apprehensibiles per intellectum. Et ideo sequitur, quòd honor, laus & gloria, &c. solum pertinent ad res intellectuales & spirituales. Et exinde etiam possumus concludere, quòd homo habet in se aliquid occultum & inuisibile, & alios oculos occultos, & alias aures, & alium visum, alium auditum super omnia animalia: quia cognoscit honorem & confusionem, &c. & animalia non possunt.

TITVLVS CCIV.

Quod exinde ostenditur quòd maximè Deo conuenit honor.

ET quia honor, laus & gloria pertinent solum ad res intellectuales inuisibiles & spirituales, & non ad res corporales nec brutales: sequitur, quòd quantò res est magis spiritualis, intellectualis, inuisibilis, & magis distat à brutis; tantò magis ei conuenit honor, laus & gloria. Et quia Deus est summè spiritualis, summè intellectualis, & summè inuisibilis; ideo sequitur, quòd Deo summè & in summo conuenit honor, laus & gloria: & quòd Deus est summè honorabilis, laudabilis, & glorificabilis. Et per consequens opposita istorum, scilicet inhonoratio, confusio, vituperium,

opprobrium, & verecundia, contemptus, diffamatio & irrisio, & omnia, quæ sunt contra honorem, in summo ei disconueniunt & contrariantur. Et sic ordo creaturarum & scala naturæ manifestat, quòd Deo summè conuenit honor, laus & gloria. *Titul.* 1.

TITVLVS CCV.

Probatio quòd Deus velit defensare & manutenere suum proprium honorem.

QVod autem Deus velit manutenere, defensare, augmentare, & conseruare suum honorem, qui maximè & in summo ei conuenit: hoc possumus manifestare ex parte hominis. Si enim homines tantum diligunt honorem proprium, quibus tamen non conuenit: & omnia, quæ habent, exponunt pro honore proprio ad illum manutenendum, defendendum, & conseruandum, scilicet, aurum, argentum & amicos, & quicquid est eis subiectum: & quicquid magis diligunt; imò & quod plus est seipsos exponunt morti, & vitam propriam dant pro honore proprio defendendo & manutenendo: quantò ergo magis Deus, cui in summo conuenit honor & debetur, diliget & conseruabit, manutenebit & augmentabit suum proprium honorem & illum defendet? Et si homo eò quia diligit suum honorem proprium, nullo modo patitur, quòd suus honor diminuatur; quantò minus patietur Deus suum honorem diminui, cui solum debetur. Item si homo, qui diligit suum proprium honorem, habet odio omnem alium honorem, qui potest lædere & destruere, vel diminuere suum proprium honorem: quantò ergo magis Deus, qui diligit suum proprium honorem & singularem, & cui in summo conuenit, habet odio omnem alium honorem cuiuscumque, qui contrariatur suo honori, vel non concordat cum suo honore: & illum destruet & annihilabit? Ex hoc possumus concludere, quòd Deus deducet quicquid est, vel erit, vel fuit ad suum honorem: & quod omnia seruient suo honori. Et etiam possumus videre, quàm magna res est honor in se, quomodo est aliquid excellentissimum, & aliquid supra homines, cum homines exponunt seipsos morti pro illo manutenendo, & quicquid habent, dant pro illo & præeligunt mori,

mori, quàm quòd honor moriatur.

TITVLVS CCVI.

Quod per illa quæ dicta sunt de honore Dei, clarissimè & indubitanter ostenditur, quod Iesus-Christus est verus filius Dei æterni patris omnipotentis.

AD probandum autem, quòd Iesus-Christus, quem colit & adorat tota Christianitas, sit verus filius Dei æterni, omnipotentis, summè sapientis, summè boni; qui creauit mundum de nihilo, oportet resumere omnia quæ sunt iam conclusa de honore Dei. Vnde probatum est primò, quòd Deus operatur omnia, quæ facit extra se, propter suum honorem & ad suum honorem, & ad suam laudem & gloriam. *Tit.* 181. *& t.* 182. *Tit.* 189. *Tit.* 91. *Tit* 188. *Tit.* 25.

Item quòd soli Deo debetur honor, laus & gloria, & hoc quod est soli Dei proprium.

Item quod sicut Deus operatur omnia propter suum honorem; ita operatur propter suum nomen.

Item quod honor Dei permanebit in æternum.

Item conclusum est per creaturas, quod Deo summè conuenit honor, & quod Deus diligit honorem suum, & quod illum defendet & manutenebit.

Item quod Deus habet odio omnem alium honorem qui repugnat suo honori, vt dictum est in causa præcedenti.

Et quod Deus nihil potest facere contra suum honorem, nec permittere, quin totum reducatur ad suum honorem.

Istis præmissis, veniamus ad Iesum Christum, quem colit & adorat populus Christianus: & videamus verba & facta sua, & opera toti mundo manifesta. Vnde hoc est manifestum, quòd ipse se dicit esse verum filium Dei: & non solum hoc; sed dicit se esse æqualem Deo, & esse vnum Deum in essentia, eumdem numero, in eadem deitate numero, sine diuisione cum Deo. Item dicit, quòd habet totam deitatem, ita quod est Deus à patre, & est ei æqualis per omnia, & quòd est genitus à Deo æternaliter: ita quod est æternus filius, & nunquam habuit principium; sed semper cum Deo patre fuit. Item dicit per consequens se esse omnipotentem Deum, Creatorem omnium, sicut *Ioann.* 8. *Ioan.* 10. *Ioan.* 14.

pater : & vnum & eundem Dominum cum Deo patre, & non duos. Item dicit se missum à Deo patre suo in mundum, & dicit se venisse in nomine patris sui, qui est Deus, & non in nomine patris sui, qui est Deus, & non in nomine suo. Præterea attribuit sibi opera sua, quæ soli Deo conueniunt, & nullo modo alteri. Vnde remittit peccata hominum, quod est proprium Dei, vt probatum est: dixit se iudicaturum omnes homines in fine mundi, quod soli Deo conuenit : Item dicit se resuscitaturum omnes homines in fine mundi, & promittit dare vitam æternam omnibus credentibus in eum : Item misit discipulos suos per vniuersum mundum, ad prædicandum nomen suum, & doctrinam suam nouam & inauditam à sæculo : & nouam legem dando, promittendo credentibus vitam æternam, & comminando incredulis mortem & damnationem æternam. Item in nomine suo est tota christianitas ædificata, & ante non erat : & populus christianus, in quo est imperium romanum & multa regna mundi, colit Christum & adorat, & credit tanquam verum filium Dei, vnum in essentia cum patre, æqualem per omnia Deo patri, & tanquam missum à Deo, & tanquam vnum Deum cum patre, & non tanquam duos Deos : timet ipsum, honorat ipsum tanquam verum Deum Creatorem cœli & terræ. Et non solum hoc, sed etiam omnes Discipuli sui & Apostoli, qui ipsum prædicauerunt, & pro honore suo laborauerunt, sunt honorati & exaltati & dignificati in hoc mundo. Item ipse primò venit ad populum Iudæorum, qui colebat & adorabat solus in mundo verum Deum, qui creauit cœlum & terram: qui solus erat populus Dei, & venit ad eos tanquam filius missus à patre. Et multa alia possumus dicere, quæ iam sunt manifesta per totum mundum. Si ergo ille homo Iesus Christus non sit verus filius Dei, æqualis Deo, nec sit vnus Deus cum patre, nec sit missus à Deo vero ; sed totum sit mendacium : tunc sequitur, quòd ipse sit veru inimicus Dei, aduersarius Dei, & contrarius Deo ; imò nullus est, nec potest esse maior inimicus Dei, si non sit ita, sicut Iesus-Christus dixit. Si ergo non sit verus filius Dei, nec missus à Deo patre: & tamen se dicit esse filium, & missum à patre, & venire in nomine patris sui, & tale nomen attribuit sibi, & omnia, quæ operatur, facit vt Dei filius ; sed totum

Ioann. 8. *Ioan. 10.* *Mat. 9.* *Io. 5. & 6.* *Marci vltimo.* *Mat. 15.* *Primò probatur.*

sit

ſit mendacium: quomodo Deus verus, qui creauit cœlum & terram pateretur & permitteret Ieſum-Chriſtum, ſi non ſit miſſus ab eo, nec ſit filius eius, vſurpare ſibi in mundo totum honorem diuinum, & exercere opera illa, quæ ſoli maieſtati diuinæ conueniunt? Cum enim Deus diligit ſuum honorem, & facit omnia propter ſuum honorem, quomodo pateretur, quod aliquis alius, qui non ſit de natura ſua, nec miſſus ab eo, imò totaliter contra ipſum, vſurpet ſibi proprium honorem? Ergo ſequitur, quòd cum hic deſtruat totaliter ſtatum Dei, & honorem veri Dei de directo, ſi non ſit ita: quòd vel neceſſario ita eſt quod Ieſus Chriſtus eſt verus filius Dei, genitus de ſua propria ſubſtantia, & miſſus ab eo; vel quòd Deus non eſt. Quia vero Deus eſt, vt iam probatum eſt: & Ieſus-Chriſtus non eſt filius ſuus, nec miſſus ab eo, nec de ſuo conſenſu, nec voluntate: ſequitur quòd non poterit pati deſtructionem ſui honoris. Quis enim Rex ſapiens pateretur & permitteret in regno ſuo, in quo habet totum Dominium, quòd aliquis alius extraneus, qui non ſit filius ſuus, nec miſſus ab eo, nec de ſua voluntate, vellet regnare & dominari in regno ſuo: & quod diceret ſe eſſe verum filium Regis & miſſum à rege tanquam à patre & nomine Regis faceret omnia. Nonne iſte talis eſſet contra regem totaliter & maior inimicus Regis, qui poſſit eſſe. A ſimili ergo de Deo. Cum ergo Ieſus-Chriſtus regnet in mundo & regnauit & viguit, & obtinuit principatum & Dominum per mille & quadrigentos annos, & honoratur & adoratur & colitur & timetur & creditur vt verus Deus, & vt filius Dei, vel æqualis patri, vnus in eſſentia cum patre, nullo modo diuiſus ab eo: ſequitur, quòd vel ipſe eſt verus filius Dei; vel quod Deus non eſt. Sed Deus eſt, ergo Ieſus-Chriſtus eſt filius Dei, qui patitur ipſum regnare, adorari & coli & honorari ab omnibus tanquam ſuum verum filium ab eo miſſum, & tanquam de ſua propria ſubſtantia genitum, tanquam Deum verum de Deo vero genitum & æqualem per omnia ei, in poteſtate, in maieſtate, in dignitate, in ſapientia, in bonitate, & æternitate & gloria. Item ſi Ieſus-Chriſtus non eſt verus filius Dei, nec miſſus à Deo æterno, vnus Deus cum eo: & tamen dicit ſe eſſe verum filium Dei, miſſum à Deo: & tunc quæro, an *Secundo.*

verus Deus sciat hoc, aut ignoret. Non potest ignorare: ergo scit. Sed si scit & taceat: ergo permittit regnare & adorari & honorari mendacem in nomine suo, & permittit mundum decipi in nomine suo: quia
Ioan. 10. omnia, quæ Christus fecit, fecit in nomine patris. Sed
Ioan. 14. hoc est contra honorem diuinum, & derogat honori Dei de directo: ergo sequitur, quòd Iesus-Christus est verus filius Dei missus à patre. Item nullus alius ab
Tertiò. initio mundi vsque modò assumpsit sibi tale nomen, nec talem honorem, quòd diceret se verum filium Dei esse & Deum verum, vnum in essentia cum Deo æterno, & esse vnum Deum cum Deo & missum ab eo: Iesus Christus est solus, qui de seipso hoc dicit. Non potest esse maius nomen, quam istud, nec maior honor, nec vltra est ascensus. Nullus autem ante Iesum-Christum, nec post eum assumpsit sibi tam grandissimum nomen, nec tam grandissimum honorem. Vnde Mahometus, qui venit post Iesum-Christum per multos annos, non dixit se esse Christum, nec Deũ, nec filium Dei, nec æqualem, nec de essentia deitatis; sed dixit seipsum prophetam. Nulla autem comparatio est inter nomen prophetæ, & nomen filij Dei: quia in infinitum nomen filij Dei excedit nomen prophetæ: quia nomen filij Dei dicit æqualem honorem deitati: quia filius Dei necessariò Deus est, postquam genitus est de deitate. Quare sequitur, quòd cum istud sit maius nomen, quod possit esse: & maior honor, qui possit esse & cogitari: cum Iesus-Christus assumpsit sibi istud nomen nouum, nunquam auditum antea talem honorem nouum, sequitur, quòd vel est talis, qualem dicit se esse, vel Deus non est, cum istud nomen adhuc duret & eius honor. Ergo Iesus-Christus est verus filius Dei missus à Deo. Si autem post Iesum-Christum venit, vel veniat aliquis, qui assumat sibi aliquod nomen ex parte Dei, vel assumat sibi nomen Dei: & sic contra Iesum Christum iam significauit Deus & declarauit omnem talem esse mendacem, & non venire ab ipso: quia Iesus-Christus est primò ab eo missus, & est verus filius eius. Quare in hoc quod permisit & voluit Iesum-Christum regnare primò sub nomine suo, & tãquam filium eius: declarauit omnem alium, qui sit contra Iesum-Christum, qui venit in nomine suo, esse mendacem, esse falsum & deceptorẽ, nec esse missum ab eo. Quare nullus alius, qui sit contra I.C. est recipiendus,

nec ei aliquo modo est credendum, nec obediendum. *Quartò.*
Præterea si I.C. non sit verus filius Dei, cum ipse assumat sibi nomen istud & honorem istum, sequitur, quòd nullus est, nec potest esse magis contra Deum, nec maior aduersarius, nec inimicus Dei, quàm ipse, cum vsurpet sibi nomen deitatis: & per consequens est capitalis inimicus Dei, qui creauit cœlum & terram. Ergo sequitur, quòd omnes illi, qui persecuti fuerint, & occiderint I.C. propter hanc causam & propter hanc rationem, quia faciebat se filium Dei, & dicebat, & quia assumebat sibi istum honorem, quòd omnes tales fecerũt Deo vero maximum honorem: quia occiderunt & persecuti fuerunt suum inimicum capitalem, qui vsurpabat sibi talem honorem & dominium: & per consequens tales debent à Deo multum amari, honorari & exaltari super omnes alios, qui sic vindicauerunt diuinam iniuriam & conseruauerunt diuinum honorem. Et per oppositum omnes sustinentes I.C. debent esse in odium Dei, & deprimi vilificari, debilificari super omnes gentes mundi: quia sustinent illum, qui est inimicus Dei capitalis, qui vsurpat sibi talem honorem Dei. Ergo seqnitur ex istis omnibus, quòd populus Iudæorum qui persecutus est I.C. & occidit ipsum morte turpissima, & crucifixit: & hoc propter hanc causam, quia assumebat sibi istud nomen & istum honorem, scilicet quia faciebat se filium Dei: debet esse super omnes populos, & super omnes gentes honoratus, exaltatus & dignificatus, cum occideret inimicum Dei & aduersarium Dei capitalem. Et per oppositũ populus christianus, qui sustinet, adorat, honorat & colit I.C. debet esse super omnes gẽtes depressus, inhonoratus, & in odio Dei ab ipso totaliter derelictus. Sed tamen totum oppositum est in facto: quia ille solus populus Iudæorum est in mundo captiuatus, depressus, vilipensus, & in opprobrium totius mũdi dispersus. Et tamen antequam occiderunt I.C. erant iu honore: & tamen Deus non debet permittere, quòd ille populus, qui vindicauit suum honorẽ, sit in vituperio totius mundi, cum ei fecerit maximum honorem, quo nõ potest esse maior: & cũ nulla sit gens in mundo, quæ tantum fecerit Deo honorem, occidendo aduersarium suum & defendendo honorem suum, si I.C. non sit filius Dei & tamen sustinẽdo adhuc patrem contra I.C. manent Iudæi in captiuitate, & propter hanc causam sunt in opprobrium totius mundi, & fuerunt per mille

annos & quadringentos. Et per oppositum populus Christianus est, & fuit in magno honore, in magna exaltatione, & in magna dignitate, & tenet imperium romanum, & hoc propter Iesum-Christum: & omnes illi, qui sustinuerunt Iesum-Christum, sunt in maximo honore & reuerentia in mundo, & fit festum de ipsis, sicut de suis Apostolis, de suis Martyribus, de suis Confessoribus: & infra Ecclesiam Iesu Christi sunt & fuerunt Imperatores, Reges & plura regna. Ergo sequitur, quod Iesus-Christus est filius Dei verus: vel Deus non est Deus.

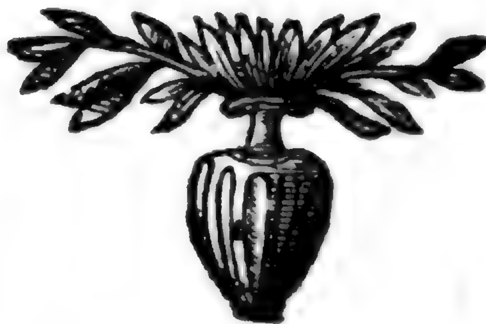
Quintò. Item Iudæi occiderunt Iesum-Christum & crucifixerunt, quia dicebat se filium Dei, & missum à Deo: & hoc est manifestum per totum mundum: ergo si non erat verus filius Dei, post mortem suam perdere debuit istud nomen & istum honorem, vt ampliùs non fieret sermo de isto in mundo, nisi in suum vituperium & dedecus; & tamen post mortem suam magis regnauit & viguit nomen suum, quam ante, & habuit maiorem honorem quam ante: quia post mortem suam prædicatus est, adoratus, honoratus & creditus tanquam verus filius Dei & æqualis Deo per omnia. Si ergo non erat verus filius Dei, cum fuerit verè mortuus per Iudæos suos inimicos capitales occidentes eum tanquam filium Dei, quomodo post mortem obtinuit tantum nomen, tantum honorem per vniuersum mundum? Et sic ante mortem & magis post mortem claruit ipsum esse filium Dei, quam ante: ergo sequitur, quòd ipse est verus filius Dei. Item non solum ipse Iesus-Christus fuit in maiore honore post mortem; sed etiam omnia, quæ Iudæi fecerunt ei in vituperium, conuersa sunt in honorem maximum: & crux, quæ erat supplicium latronum, conuersa est propter ipsum in maximum honorem. Et tamen si non esset verus filius Dei, non permisisset Deus verus ipsum post mortem honorari: nec illa, quæ facta sunt sibi in vituperium conuerti in honorem suum.

Sextò. Præterea si Christus non sit verus filius Dei, æternus, natus de deitate; tunc necesse est, quòd sit pura creatura; & tamen dicit se esse Deum, & natum de deitate: ergo sequitur, quòd dicit summum mendacium, quo non potest esse maius: sequitur ergo, quòd totaliter est contra Deum, & per consequens non amat verum Deum primò, ex toto corde; sed amat primò seipsum,

amat primò suam propriam voluntatem, & amat primò suum proprium honorem, suam laudem, suam gloriam, & facit se Deum sua propria voluntate & auctoritate. Et per consequens est elongatus in infinitum à Deo, & habet in se omnia mala, quæ sequuntur ex proprio honore & proprio amore: ita quod est iniustus, inordinatus, & deuiatus à veritate, excœcatus in seipso, non cognoscens veritatem, non habens in seipso quietem, nec verum gaudium, quod nascitur ex vero amore Dei, & est contra hominem inquantum homo est:& est contra bonuũ hominis & contra seipsũ, & contra ordinationem vniuersi totius: & est Deus falsus, deceptuosus, dolosus, fraudulentus, latro, proditor, rapiens sibi honorem diuinum. Et ideo est pessimus, pessima creatura, nec aliqua creatura potest esse peior: & superbissimus & in summo gradu superbiæ, appetens omnem honorem sibi & omnem laudem & omnem gloriam. Item sua propria lex, quam dedit, oportet quòd sit contra Deum, contra veritatem, contra iustitiam, & contra naturam hominis inquantum homo est: & contra ordinem creaturarum, contra naturam liberi arbitrij. Item habet in seipso radicem & fontem omnium malorum in summo gradu, scilicet amorem suiipsius priuatum, & per consequens habet in seipso radicem & originem totalem omnis iniustitiæ, omnis peccati, omnis vitij, omnis falsitatis & erroris, doli, fraudis, deceptionis, sicut est dictum superiùs in capitulo de duobus amoribus. Sed tamen *Tit.* 137.
omnia ista sunt falsissima: quia lex & doctrina Iesu-Christi est verissima, sacratissima, purissima, mundissima, iustissima, rectissima, ordinatissima, nullo modo contra Deum; sed totaliter secundum Deum conuenientissima homini inquantum homo est, toti ordini creaturarum, tendens ad bonum hominum & ad verum bonum & ad veritatem, fraternitatem & concordiam & pacem omnium hominum: tota spiritualis de rebus æternis, tota fundata in amore verissimo & castissimo, pugnans contra radicem omnium malorum, & illam totaliter destruens, scilicet contra proprium amorem & priuatum, & contra proprium honorem & propriam voluntatem. Et hoc patet discutiendo totum nouum testamentum, in quo continetur lex sua. *Ioann.* 5.
Et per consequens Iesus-Christus est verus filius Dei, *Septimo.*
sicut

ſicut ipſemet dicit. Præterea ſit Ieſus-Chriſtus non ſit verus filius Dei, & per conſequens non ſit verus Deus, ſicut ipſemet dicit ſe eſſe: ſequitur, quòd eſt ſuperbiſſimus, & cupidiſſimus honoris, laudis, gloriæ. & propriæ excellentiæ: ergo impoſſibile, quòd homo ſuperbus, qui vult reputari Deus & credi, cum non ſit, velit ſubire & recipere tam humiliter, tam pacificè, tam libenter, tam voluntariè tantam confuſionem, tantam illuſionem, tantam deiectionem, tantam paſſionem, tam ignominioſam mortem turpiſſimam, & ſubire ſponte mortem crucis, quæ crux erat in vituperium & ſcandalum totius mundi. Et tamen Ieſus-Chriſtus voluntariè, ſpontè, libenter voluit pati omnia ſupradicta. Et tamen omnia iſta ſunt contra naturam ſuperbiæ. Quare ſequitur, quòd cum omnia facta Ieſu Chriſti ſint fundata in ſumma humilitate, qua non poſſit eſſe maior, quòd ipſe verè eſt filius Dei, & verus Deus, & impoſſibile eſt aliter eſſe. Et ſic patet ex omnibus dictis, quòd ex parte honoris diuini, & ex natura honoris concluditur, quòd IESVS-CHRISTVS eſt verus Filius DEI, & eſt verus DEVS.

***

TITVLVS

TITVLVS CCVII.

Quod per omnia supradicta probatur, quòd tota christianitas fundata est in summa veritate.

ET quia I.C. est verus filius Dei, sequitur, quòd quicquid dicit, est verum: & impossibile est ipsum dicere mendacium, impossibile est ipsum errare, impossibile est ipsum deficere, impossibile est ipsum aliquod malũ agere, malè ordinare, malè loqui, impossibile est ipsum velle aliquem decipere, impossibile est ipsum velle alicui nocere. Et quia ipse dicit, quòd in deitate est Pater & Filius & Spiritus-sanctus: & quòd hi tres vnum sunt, & quod ipse est secunda persona in deitate: ergo sequitur, quòd ita est, & hoc est verissimum, quòd tres personæ sunt in diuinitate. Et sic probata est summa Trinitas personarum eo, quia filius Dei dicit. Item quia ipsemet dicit se esse hominem & filium hominis, sequitur, quòd *Ioan.* 15. ipse est homo verus, & per consequens est verus Deus & verus homo: quia ipsemet dicit: & quicquid ipse dicit, est summæ auctoritatis & infinitæ & summæ veritatis: quia est filius Dei loquens ex parte patris & auctoritate patris. Item sequitur, quòd quicquid ipse ordinauit, vel de mandato suo est ordinatum, totum est verissimum. Et quia tota Christianitas habet ortum à Iesu-Christo, & est fundata in ipso, & *Ioann.* 3. per ipsum, & secundum ipsum: sequitur, quòd ipsa est fundata in summa veritate, quia in vero filio Dei. Quia si radix est vera & sancta: totum quicquid inde procedit, est verum & sanctum. Et quia quicquid in Ecclesia fit, & est ordinatum: totum fit & est ordinatum in nomine & auctoritate Iesu-Christi filij Dei: sequitnr, quòd omnia, quæ fiunt in Ecclesia Iesu-Christi, sunt verissima & summæ auctoritatis, & quicquid Ecclesia facit inquantum Ecclesia est, totum verissimum & summæ auctoritatis est. Et per consequens quicquid Ecclesia Christi probat, est comprobatum: & quicquid reprobat, est reprobatum. Et sic probata est auctoritas Ecclesiæ. Item postquam I. C. est filius Dei, sequitur, quòd omnes articuli sunt verissimi: Item sequitur, quòd tota biblia est vera, & in ea nullum mendaciũ potest esse. Vnde totum nouum testamẽtum est à C. & ipsemet probauit antiquum testamentũ *Auctoritas Ecclesia probatur.*

&

Quod biblia ſit vera probatur.

& prophetas, & dicit, quòd de ipſo loquebantur: & per conſequens neceſſe eſt, quòd ſit verum: & ſic vtrumque teſtamentum eſt verum. Ecce ergo qualiter probari habet hoc, ſcilicet quod Ieſus-Chriſtus eſt verus filius Dei: & eſt fundamentum & radix vnica ad probandum omnes articulos fidei, & vtrumque teſtamentum & totam chriſtianitatem: & totam Eccleſiam eſſe in veritate: quia omnia reſpiciunt Ieſum-Chriſtum. Ecce ergo qualiter per vnam veritatem probantur omnia. Fundare ergo debemus iſtam veritatem principaliter in nobis, ſcilicet quod Ieſus-Chriſtus eſt filius Dei: quia eſt fundamentum totius ſcripturæ & totius Eccleſiæ, & omnium articulorum fidei,& omnium ſacramentorũ. Et exinde ſequitur,quod omnes illi, qui ſunt & veniunt contra Ieſum-Chriſtum, ſunt contra Deum, & extra Deum, extra viam & extra veritatem. Timere ergo debet omnis homo Ieſum-Chriſtum, qui non credit in eum, poſtquam ipſe eſt verus filius Dei: & etiam infiniti homines veraciter crediderunt in ipſum, & ipſum crediderunt eſſe verum filium Dei miſſum à patre, & propter hanc cauſam mortui ſunt, & voluntariè receperunt mortem, non poteſt excuſari. Sequitur ergo, quod nullus homo excuſatur. Si enim nullus crediſſet, forſitan excuſari poſſet. Cauere ergo debent ſuper omnia illi,qui iam Chriſtiani ſunt, ne deuient ab ipſo, ne ſint contra ipſum. Super omnia autem conſiderare debet Chriſtianus ſummum opus & arduiſſimum & vltimum quod fecit Ieſus-Chriſtus, quia voluntariè, ſponte, ſcienter, libenter voluit pati & ſuſtinere tam ignominioſam & turpiſſimam paſſionem, qua de cauſa voluit hoc facere. Quia cum eſſet ſapientiſſimus, quia filius Dei erat,non ſine maxima cauſa & vtilitate & neceſſitate voluit hoc facere: quia hoc tangebat perſonam ſuam. Et ideo ſuper omnia conſiderare debet Chriſtianus, quæ cauſa, quæ vtilitas, quæ neceſſitas, quis fructus tantæ paſſionis: quia impoſſibile eſt filium Dei in vanum tanta voluiſſe pati & ſuſtinere. Vnde nihil magis publicum, nihil magis certum apud omnes homines de Chriſto, quam paſſio ſua. Et ideo in paſſione ſua debemus facere nouum fundamentum tanquam in illo, quod eſt notiſſimum & manifeſtiſſimum & indubitatum, & tanquam in id, quod fuit vltimum ſuorum operum.

Chriſtus ſponte voluit pati.

Præterea

Præterea considerare debent homines, postquam Deus habuit filium, & ipsum misit hominibus, & fecit eum similem hominibus, cum quanto amore, cum quanto honore, cum quanta deuotione debent ipsum recipere. Si enim homines recipiunt creaturas, quia Dei sunt, & quia Deus fecit eas: quantò magis debent recipere filiũ Dei ad homines missum? Et si vnus homo amat alium hominem, quia est imago Dei creata: quantò magis debent homines amare illum hominem, qui est filius Dei? Et si homines debent amare Deum, quia dedit eis omnes creaturas: quantò magis debent amare Deum, quia misit eis filium suum & fecit eum hominem? Plus ergo est filius datus, quàm omnes creaturæ: quia factus est de natura hominum, & non potest dari magis hominibus: quia creaturæ sunt extra naturam humanam; filius autem Dei intra naturam humanam. Item si homines arguunt verum amorem Dei erga eos propter creaturas, quia fecit propter hominem, & dedit hominibus: quantò magis possunt arguere amorem Dei, quia misit filium suum, & fecit eum hominem? Pensare etiam debet homo cum quanta deuotione, cum quanto honore debet recipere & audire verba, quæ dicit filius Dei ex parte Dei patris Nonne debet relinquere omnia alia verba & recipere verba & sermones filij Dei, quæ locutus est ex parte patris? Nonne semper debet legere librum illum, in quo sunt verba, quæ filius Dei dicit ex parte Dei? Sicut enim homo recipit creaturas Dei, nonne magis debet recipere verba filij Dei, quæ dicit ex parte Dei? Nonne etiam homo debet accipere doctrinam filij Dei, & relinquere omnem aliam doctrinam? Cum quanta etiam obedientia & honore debent homines obedire filio Dei, cum sit verus homo? Quem enim alium hominem debent homines imitari; quem alium debent sequi, nisi hominem, qui est filius Dei? Cui alteri homini debent magis credere, quàm filio Dei, qui est homo? Cuius hominis verba, vel facta debent homines pensare & cogitare nisi verba & facta hominis, qui est filius Dei? Quia sua verba & facta excedunt in infinitum omnia verba & facta omnium hominum. Nonne præualet vnum verbum filij Dei, quàm omnia verba omnium hominum? Quid securius, quid firmius, quid solidius, quid pretiosius, quid dul-

cius, quàm verba hominis, qui eſt filius Dei? Quis maior contemptus, quis maior ſpretus, quàm contemnere verba & facta filij Dei, & de ipſis non curare? Item cum quanto honore, cum quanta reuerentia debent homines honorare matrem hominis, qui eſt filius Dei? Cum quanta etiam reuerentia debent homines honorare duces & milites & ſeruitores hominis, qui eſt filius Dei? Cum quanta etiam deuotione debent haberi & tangi omnia illa, quæ tetigit homo, qui eſt Filius Dei?

TITVLVS CCVIII.

Confortatio & confirmatio credentium in Ieſum-Chriſtum tanquam in verum filium Dei: Et increpatio non credentium.

ECce in quanta ſecuritate ſunt, qui nunc credunt in Ieſum-Chriſtum tanquam in verum hominem & verum filium Dei: & qualiter increpandi ſunt ſummè qui non credunt.

Glorioſũ eſt credere in Ieſũ Chriſtum.

Primò conſiderandum eſt quàm glorioſum eſt de ſe, quàm amabile, quàm iocundum, quàm bonum eſſe cum filio Dei, ſequi filium Dei, habere ſocietatem cum filio Dei, eſſe de regno, eſſe de populo, eſſe de gente filij Dei, eſſe ſub regimine, eſſe ſub regula, ſub doctrina, & viuere ſub protectione filij Dei. Nonne eſt hoc magis glorioſum, magis nobile, magis honorabile, magis amabile, magis bonum & ſecurum & iocundum, quàm ſequi purum hominem, qui non eſt filius Dei: quàm ſequi puram creaturam, quàm credere in prophetam, quàm eſſe & viuere ſub regula, ſub doctrina & ſub regimine puri hominis, & prophetæ & creaturæ? Ergo illi, qui credunt in hominem filium Dei, tenent & credunt illud, quod de ſe eſt ſummè glorioſum, ſummè nobile, ſummè honorabile, ſummè amabile, ſummè iocundum, & ſummè bonum & ſecurum. Et illi, qui credunt in purum hominem & prophetam, qui non eſt filius Dei, ſed pura creatura: tenent & credunt, quod de ſe eſt minùs glorioſum, minùs amabile, minus bonum, minus nobile, minus ſecurum, imò de tanto qui credunt in hominem filium Dei, ſunt nobiliores & altiores & digniores & honorabiliores in ſua credulitate & fide, quàm illi qui credunt

dunt in purum hominem & prophetam : de quanto homo,qui est filius Dei, excedit in nobilitate in dignitate & gloria & honore hominem, qui est pura creatura & propheta solum. Confortari ergo & confirmari debent christiani in sua credulitate & fide : quia credunt in hominem filium Dei, in hominem Deum,quo nihil maius : & alii homines credunt in hominem purum, in hominem prophetam, & in hominem puram creaturam. Et hoc est primum confortatiuum & confirmatiuum omnium credentium in Iesum-Christum tanquam in hominem verum & filium Dei verum.

Secundò considerandum est,quod Iesus-Christus totus nouus modo nouo apparuit in mundo : quia ante eum nunquam talis aparuerat, nec post eum apparuit cum tanto nomine, cum tanta auctoritate, cum tanto diuino honore, qui diceret se esse verum hominem & filium Dei missum à Deo, sicut Iesus Christus dicit de seipso. Vnde ipse dicit se esse Dei filium & Deum verum missum à Deo patre suo, & habere omnia, quæ habet, à patre suo, & non à seipso, & habere omnem potestatem sibi datam à patre & tanquam missus à Deo: omnia fecit cuius se dicit esse filium, & quem confitentur esse patrem suum, & tanquam verus filius Dei habens omnem potestatem & auctoritatem à patre super omnes homines & creaturas patris sui mandata denuntiauit, præconisauit toti mundo per suos Apostolos, quòd ipse est verus filius Dei missus in mundum, & promisit credentibus in eum vitam æternam, & eos resuscitare in nouissimo die, & promisit regnum cœlorum, remissionem peccatorum omnium, quæ fecerunt contra Deum : & comminatus est omnibus non credentibus in eum pœnas æternas, damnationem æternam, & mortem æternam, & ignem æternum, & quod in fine mundi veniet iudicare omnes homines, & retribuere bonis bona, & malis mala : & dicit tales minas & comminationes : ita quod non possunt esse, nec cogitari maiores. Ecce ergo generale mandatum quod præceptum omnibus omnes comprehendit, omnes includit, neminem secludit, & auctoritate Patris ex parte Filij. Ecce dicit se tantum, quòd non posset se maiorem dicere : promisit tam grandes promissiones, quòd non possint esse maiores, nec quibus possint cogitari valentiores : locutus est cum tanta auctoritate,

In Ioanne in multis locis.

Doctrina Christi est sancta.

qua nec potest esse, nec præcogitari maior. Et hoc est secundum confortatiuum & confirmatiuum omnium credentium in Iesum-Christum tanquam in verum hominem & verum filium Dei, scilicet generale mandatum omnibus factum.

Tertiò considerandum qualiter doctrina & lex Iesu-Christi est ita sancta, vt non possit esse sanctior: ita bona, vt non possit esse melior: ita vtilis bono hominis & conueniens inquantum homo est, vt non possit esse magis vtilis: ita concordans toti vniuerso, & ordini creaturarum, vt non possit magis concordare: ita concordare omnibus hominibus, vt non possit esse plus communis: ita tota secundum veritatem & secundum Deum, vt non possit esse magis secundum Deum: ita conueniens Deo & homini, vt non possit esse magis. Et hoc est tertium confortatiuum & confirmatiuum omnium credentium in Iesum-Christum.

Quartò cum supradictis considerandum est, quod infiniti homines crediderunt in Iesum-Christum tanquam in verum hominem & verum filium Dei, & secuti sunt eum & doctrinam eius & legẽ & totaliter vixerunt secundum eam cum summa deuotione, cum summa diligentia, & confessi sunt Iesum-Christum esse verum hominem & verum filium Dei publicè, qui omnes fideles fuerunt Iesu-Christo, & nunquam eum negauerunt; imò innumerabiles pro ista confessione sola dederunt vitam corporalem voluntariè, & sustinuerunt libenter tormenta infinita, pœnas & tribulationes innumerabiles permanendo semper fideles in confessione Iesu-Christi, sine timore, sine tremore, cum fiducia & audacia summa, & cum summa fortitudine. Et hoc totum est manifestum in tota christianitate, in qua Christus Iesus regnat & regnauit tanquam verus homo, & verus filius Dei, cum tanta auctoritate, qua non potest esse maior: cum tanta obedientia, qua non potest cogitari maior: cum tanto honore, quo non potest esse maior: Et fuit intãtum dilectus, quod pro eius amore & honore voluerunt innumerabiles dare propriam vitam, & relinquere omnia, quæ in mundo sunt, patrem, scilicet, & matrem, vxorem, filios, & fratres, amicos, possessiones, & omnes mundi honores & delectationes: Et aliqui istorum fuerunt Reges, aliqui potentes in mundo, Duces,

Comites, milites, & aliqui fuerunt summi Clerici & sapientes in mundo. Ecce quot Imperatores, & Reges, quot regna, quot duces, quot Comites, quot potentes mundi, & quot sapientes crediderunt in Iesum-Christum tanquam in verum filium Dei & verum hominem. Et hoc est quartum, quod debet confortare omnes homines nunc credentes in eum, vt permaneant & magis credant in ipsum.

Quintò considerandum est, quòd nulli homini constat de opposito, scilicet quod Iesus-Christus non sit filius Dei verus & verus homo missus à Deo patre, nec constat alicui, quod Deus cœli reuocauerit Iesum-Christum, & dixerit ipsum nec esse filium suum, nec missum ab eo; tamen constat, quod ipse Iesus-Christus nomine & auctoritate Dei viui patris sui regnauit & regnat & dominatur, & imperauit & imperat, etiam vsus est & vtitur & tanquam Deus auctoritate & officio deitatis supra totam christianitatem, & super omnes homines, quos Deus cœli creauit, & hoc per magna tempora. Et hoc est quintum, quob debet confirmare credentes.

Coniungamus ergo omnia ista simul & fiet vnum confortatiuum, corroboratiuum, & confirmatiuum nunc omnium credentium in Iesum-Christum, & increpatiuum non credentium. Ecce melius, securius, amabilius, & magis honorabile & gloriosum est sequi hominem filium Dei, quàm quemcunque alium: & credere in eum, quàm in quemcunque alium purum hominem & puram creaturam. Et quoniam Iesus-Christus apparuit nouus in mundo, & dicit, se verum filium Dei, verum hominem missum à Deo patre, qui creauit cœlum & terram: & nomine suo & auctoritate sua fecit omnia, & fecit promissiones & comminationes, quæ soli Deo pertinent, & hoc omnibus hominibus in generali: & dedit mandata & præcepta omni homini, & toti mundo generalia: dedit legem sanctissimam, qua non potest esse purior, nec verior, nec sanctior: & innumerabiles populi crediderunt iam in eum firmissimè, & secuti sunt eum & doctrinam suam fidelissimè, & cum summa deuotione, & non constat de opposito, nec de reuocatione, & ex parte Dei. Ex omnibus istis sequitur, quòd valde securum est credere in Iesum-Christum & sequi eum: & quòd valde dete- *Epilogat.*

stabile & increpabile & nullo modo excusabile est non credere in eum: quia illi, qui non credunt, nihil possunt allegare pro ipsis, & nihil habent contra ipsos, qui credunt, & nihil potest allegari contra ipsos: nec Deus cœli potest eos in aliquo increpare, nec inculpare, nec redarguere. Secuti sunt enim filium suum, & in eum crediderunt tanquam in missum à Deo: & si decepti sunt, vel essent: in nomine filij Dei decepti essent, quod summa deitas pati non posset.

TITVLVS CCIX.

De modo credendi verbis Dei. Et ostenditur ex parte honoris diuini, quod homo debet credere verbis Dei primò & per se, & ex eo quod dicit ipse.

Tit. 189.

QVoniam declaratum est, quod Deo debetur honor in summo, & homo tenetur & debet Deo summum honorem: & quia credere alicui, & verbis eius est dare sibi honorem, quia reputatur verax, sicut qui non credit alicui & verbis eius, reputat eum mendacem, vel velle mentiri, vel posse mentiri. Et ideo cum honor sit credere alicui & verbis eius, sequitur, quòd homo debet credere Deo; imò debet ei primò & per se sine alio testimonio, sine alia aliqua probatione purè & simpliciter suo simplici verbo solùm, quia ipse dicit, vel dici fecit, credere: & per consequens debet homo credere quicquid Deus dicit: ita quod tota causa, tota radix, totum fundamentum credendi verbis Dei debet esse, quia ipse dicit, & talem honorem tenetur & debet homo Deo & verbis eius, scilicet credere omnia verba Dei, quia ipse dicit. Aliter sequeretur, quòd ipse faceret Deo maximum vituperium contra suum honorem, quia reputaret eum mendacem, vel velle mentiri, vel fallere, vel posse falli. Si enim non volo credere verbis Dei propterea quia ipse dicit; sed quæro aliam probationem & aliud testimonium: tunc magis credo alicui alteri quàm Deo & reputo aliquid aliud magis verax quàm Deum: & si credo Deo & verbis eius eo quia mihi videtur, & propter meam rationem: tunc magis credo mihimetipsi, quàm Deo, & reputo me magis veracem quàm Deum: & sic facio

Deo

Deo maximum vituperium, & contra ſuum honorem, pono me ſupra Deum: quia primò credo mihimetipſi & rationi meæ & ſenſui meo plus quàm Deo. Sic ergo honor diuinus probat modum & formam credendi verbis Dei: ita quòd ratio credendi Deo & tota cauſa & tota radix debet eſſe: quia Deus dicit. Et iſte modus & iſta forma credendi Deo, debetur etiam ratione excellentiſſimæ ſuæ maieſtatis & auctoritatis. Vnde quantò homo eſt in maiori dignitate conſtitutus, magis creditur ei ratione dignitatis. Vnde magis creditur Regi, quàm alicui alteri de regno: & Papæ quàm alicui alteri de Eccleſia. Quantò ergo magis & maximè debet credi Deo ſuo ſimplici verbo, qui eſt Rex Regũ & Dominus dominantium? Et quantam iniuriam & quantum vituperium faceret aliquis ſubditus Regi, ſi non crederet verbis eius? Quis eſſet auſus dicere Regi: non credo verbis veſtris? Quid igitur de Deo debet eſſe? Item etiam ratione ſuæ infinitæ bonitatis & puriſſimæ, debet eius credi ſimplici verbo, & debet homo credere quicquid Deus dicit: quia datur fides & credulitas verbis & dictis alicuius hominis, quia reputatur bonus: & quantò magis aliquis reputatur bonus, tantò magis creditur verbis eius. Ergo cum Deus ſit ſummè & infinitè bonus, maximè debet credi verbis & dictis eius ſuo ſimplici verbo, & quia ipſe dicit. Item etiam ratione ſuæ veritatis infallibilis: quia eſt ſummè verax & ſummè ſapiens, qui non poteſt falli. Et ideo debet ei credi ſimpliciter. Sic ergo ratione ſummi honoris, qui ei debetur, & ratione ſummæ maieſtatis & potentiſſimæ auctoritatis & dignitatis, & ratione ſuæ infinitæ bonitatis, & ratione ſuæ veritatis & ſapientiæ, debet ei credi & verbis eius primò & per ſe ſimpliciter, quia ipſe dicit.

TITVLVS CCX.

Quod ſimilis modus procedendi erit in verbis Dei ſicut factus eſt in creaturis, quæ ſunt facta Dei.

SIcut autem duo ſunt, quæ procedunt ab homine extra ſe & apparent exterius, ſcilicet factum & dictum, ſeu opus & verbum: & per iſta manifeſtat ſeipſum homo exterius: ita ſimiliter quia homo eſt ad

Deus dupliciter se manifestat.

imaginem & similitudinem Dei: duo sunt, quæ procedunt à Deo & procedunt siue apparent: exterius, scilicet facta & dicta, siue opera & verba: & per ista duo Deus manifestat seipsum exterius. Duo ergo possumus habere de Deo exterius, scilicet facta & verba: & ad ista duo reducuntur omnia, quæ procedunt à Deo extra se. Et quia aliud est factum, & aliud est dictum, & aliud est opus, & aliud est verbum: ideo alia est scientia de factis & operibus Dei; & alia est scientia de dictis & verbis Dei. Et sicut laborauimus ad cognoscendum facta & opera Dei; ita debemus laborare ad cognoscendum verba & dicta Dei, si sint aliqua verba & dicta Dei. Vnde scientia creaturarum est scientia de factis & operibus Dei: & illa iam dicta est. Sed nunc restat tractare de verbis Dei, & videre si Deus dicit & locutus est aliqua verba, & si est aliquis liber, in quo sunt verba Dei scripta. Et quia opera Dei permanent facta, sicut sunt ipsæ creaturæ, quæ sunt nobis manifestæ ad oculum, & sunt omnibus nota, & ab omnibus videntur & cognoscuntur, & omnes vtuntur eis. Sed verba Dei, si aliqua sunt in mundo, non sunt omnibus manifesta: & ideo per cognitionem creaturarum seu operum Dei, tanquam per primò nota & magis manifesta, debemus ire ad cognitionem verborum Dei tanquam ad minus nota; ita quod ipsa facta, & ipsæ creaturæ Dei ducent nos ad verba Dei. Sicut autem aliud est videre & cognoscere ipsas creaturas & opera in se, non comparando ad Deum; sed solum cognoscere, quia sunt & existunt; & nescire cuius sunt, nec cogitare; & aliud est cognoscere ipsas creaturas & opera Dei inquantum Dei sunt, & sub isto respectu, & scire quod Dei sunt, & quòd à Deo sunt, & hoc est occultum, & hoc quæritur & inuestigatur de se: sed primum est manifestum de se: ita conformiter aliud est scire & intelligere verba Dei & audire in se & dicta non comparando; sed solùm intelligere quid significant: & sententiã verborum, & nescire cuius sunt: & aliud est nescire cuius sunt: & aliud est scire & cognoscere verba & dicta inquantum Dei sunt, & quod Dei sunt, & quod Deus locutus est ipsa. Nam multi possunt audire ipsa verba: & percipere quid significent in se; sed non possunt cognoscere quod Dei sunt talia verba, nec quòd à Deo sunt dicta: sicut possunt cognoscere

Ecce diuisio libri.

Differũt cognoscere creaturas in se & inquantum sunt Dei.

Nota de verbo Dei audiendo.

scere

ſcere terram ſub iſto reſpectu inquantum Dei eſt, & quod Dei eſt. Sicut autem ad cognoſcendum ipſas creaturas, quod Dei erant, oportebat primò videre & cognoſcere ipſas creaturas in ſe; ita quod iſte erit primus gradus cognitionis, quia videbamus ipſas creaturas eſſe abſque dubio, & hoc eſt certiſſimum nobis: ſed ignorabamus vnde erant, & cuius erant. Deinde per iſtum gradum aſcendimus ad alium gradum, & cognouimus Deum eſſe, & quod creaturæ erant Dei, & à Deo erant: & iſte fuit ſecundus gradus. Deinde cognouimus creaturas inquantum erant Dei donum; ita quod cognouimus ipſas creaturas eſſe datas hominibus à Deo ad ſeruiendum: & iſte fuit tertius gradus cognoſcendi creaturas. Sic ergo primò cognouimus ipſas creaturas in ſe, & ſciuimus, quòd erant. Secundo cognouimus quod Dei erant, & quod à Deo erant. Tertio quod donum Dei erant, & quod à Deo nobis datæ erant. Primò ergo cognouimus, quòd erant, & quod nobis ſeruiebant; ſed ignorabamus vnde erant, & cuius erant. Et ideo hoc quærebamus & inuenimus, quod Dei erant: & inde cognouimus, quod erant datæ nobis ad ſeruiendum. Ita ergo conformiter oportet procedere circa verba & dicta Dei ad cognoſcendum quod Dei ſunt. Vnde primò oportet videre ipſa verba in ſe: & iſte erit primus gradus. Deinde per iſtum primum gradum aſcendemus ad alium ſecundum, ſcilicet cognoſcere cuius ſunt verbum & dicta: vtrum ſunt verba Dei, vel hominis: vel creaturæ, vel creatoris Et tertius gradus erit cognoſcere, quòd nobis data ſunt ſicut creaturæ. Sicut autem ipſæ creaturæ nobis manifeſtauerunt Deum, & portabant in ſeipſis aliquod ſignum, per quod cognoſcimus vtrum ſunt Dei, vel hominis: creaturæ, vel creatoris: ita per ipſamet verba poterimus cognoſcere, ſi Dei ſunt, & ſi Deus dicit illa. Mirum etiam erit, quod ſi poterimus cognoſcere ipſas creaturas cuius erant per ipſaſmet: ſi non poterimus cognoſcere de verbis vtrum ſunt Dei per ipſa verba: ſed ad hoc iuuabunt nos ipſæ creaturæ & ſcientia ipſarum. Vnde iam per ipſas creaturas cognoſcimus Deum eſſe, & proprietates & conditiones Dei, & modum ſuum, & quid conuenit ei. Et etiam cognoſcimus proprietates & conditiones creaturæ, & modum ſuum, & quid conuenit ei. Ergo nunc non oportet niſi inueſti-

Oſtenditur modus procedendi in ſequẽtibus.

gare, vtrum talia verba sint Dei. Et quia iam scimus modum & formam, & conditiones creaturæ & creatoris: ideo ipsamet verba statim se debent manifestare, vtrum sint Dei vel hominis: vtrum habeant modum creaturæ, vel creatoris.

TITVLVS CCXI.

Hic probatur, quòd Deus dixit verba scripta in biblia, & quod biblia est liber Dei.

QVoniam autem in mundo inuenimus plures libros & plura dicta & scripta & verba, necesse est, quod omnia verba & dicta alicuius sint, & ab aliquo sint dicta, & omnis liber alicuius est. Et quia omnis loquens vel dicens, vel est creator, vel est creatura: & si est creatura, oportet quòd sit rationalis. Et ideo omnis loquens vel est creator Deus, vel est creatura rationalis, vel est factor, vel est res facta. Et ideo omnis liber, omne verbum & omne dictum vel est creatoris, vel est creaturæ rationalis. Et quoniam nos habemus vnum librum in mundo, qui vocatur biblia, qui continet duo testamenta, scilicet antiquum & nouum testamentum, & affirmatur, & creditur, quod ille liber est Dei, & à Deo, & quod Deus dicit omnia verba, quæ ibi continentur: ideo inquiramus, si poterimus cognoscere, si dictus liber & verba & dicta, quæ ibidem continentur, sint Dei, vel hominis: creaturæ, vel creatoris.

Ad cognoscendum autem hoc: oportet ponderare & considerare ipsa verba, quæ ibi continentur in se, & oportet considerare modum & formam, & conditiones verborum, & qualiter dicuntur. Et etiam oportet considerare modum & formam loquendi ipsius Dei Creatoris, qui ei conuenit: & etiam oportet considerare modum & formam loquendi creaturæ, qui ei conuenit, Deinde oportet comparare ipsa verba ad Deum Creatorem & ad ipsam creaturam: & videre si modus & forma & conditio ipsorum verborum conuenit Deo creatori, vel creaturæ.

Considerandum est ergo primò, quod ipse liber bibliæ habet singularem modum, quia in ipso non fiunt probationes, nec rationes, nec argumentationes ad probandum

probandum illa, quæ ibi dicuntur; sed simpliciter absque probatione omnia dicit & affirmat, & dicit ita esse simplici verbo sine probatione; & tamen illa quæ ibi dicuntur & affirmantur esse vera, indigerent maximis probationibus & rationibus, vt crederentur & affirmarentur ab hominibus: quia homines non possunt credere, nec affirmare talia verba per se: quia non sunt per se manifesta, nec per se cognita. Alij autem libri aliter procedunt, quia probantur omnia, quæ ibi dicuntur per rationes & argumentationes: & incipiunt ab illis, quæ per se sunt manifesta ad sensum. Liber autem bibliæ à principio incipit: In principio creauit Deus cœlum & terram. Etiam affirmat Deum esse, affirmat Deum creasse cœlum & terram, affirmat mundum habuisse principium & nihil probat: nec hæc sunt nota per experientiam immo contra experientiam. Vnde licet aliqui libri dicant Deum esse; tamen hoc probant per multas argumentationes. Quia Philosophus Aristoteles fecit octo libros physicorum ad probandum solum hoc, scilicet Deum esse: & etiam fecit in metaphysica duodecim libros ad probandum Deum esse. Sed liber bibliæ incipit in hoc, quod dicit Deum esse & ibi facit suum principium sine probatione. Quod significat hoc, quod omnes alij libri non laborant nisi ad probandum & certificandum Deum esse; & liber bibliæ incipit ibi sine aliqua probatione & certificatione. Quid significat iste modus dicendi bibliæ ipsius? Et quid hoc significat, nisi quod ille, qui loquitur in biblia & dicit illa verba, est tantæ auctoritatis, quod ei debet credi simplici verbo absque alia probatione, absque aliqua alia certificatione, absque aliquo testimonio: & quod sola sua auctoritas est tota certitudo, & probatio & testimonium ipsorum verborum: & quod sua auctoritas, scilicet loquentis talia verba, excellit omnes probationes & omnia testimonia: & per consequens, quòd præualet sua auctoritas sola, & suum simplex verbum plus quàm omnes alij libri, & quàm omnes rationes omnium aliorum librorum, qui probant Deum esse. Et per oppositum quia alij libri probant per rationes, per argumentationes, significatur, quòd ille, qui loquitur, non est tantæ auctoritatis, quòd ei debeat credi per suum simplex verbum. Duo ergo sunt modi dicendi & loquendi: Vnus est dicere, siue docere

Singularis modus bibliæ.

Responsio ad quæstionem.

Duplex modus loquēdi. docere, & loqui sine probatione, absque argumentatione & ratione: Alius est dicere & loqui cum probatione, cum argumentis & rationibus. Primus modus est auctoritatis, dignitatis excellentiæ, honoris, maiestatis, dominationis potestatis & superioritatis. Et sicut sunt duo modi dicendi & loquendi; ita sunt duo modi credendi proportionabiliter. Vnus est credere verbis simpliciter & dictis absque aliqua probatione & & argumentatione, sed per solam auctoritatem dicentis & loquentis: Alius modus est credere per rationes & probationes. Omne ergo, quod credimus, vel credimus per auctoritatem dicentis, vel rationem probantem. Et quoniam iam probatum est ex parte honoris, quod modus credendi verbis Dei est, scilicet credere verbis eius primò & per se absque probatione, absque testimonio; sed, solum quia ipse dicit. Iste enim est modus credendi, qui ei debetur & conuenit. Et etiam sequitur, quòd modus dicendi & loquendi Dei, inquantum Deus est, debet esse loqui simpliciter sine probatione, sine argumentatione, sine rationibus, tanquam existens Dominus omnium & Imperator & Rex, tanquam habens omne Dominium, omne imperium, omne mandatum, omne præceptum, & nihil habens supra se, sed omnia infra se. Ergo cum liber bibliæ incipiat loqui per talem modum & formam, & ita procedit continuò in toto processu suo, & talis modus soli Deo conuenit, & taliter ei credi debet: sequitur, quòd modus loquendi ipsius bibliæ arguit & probat, & ostendit librum bibliæ esse Dei, & à Deo, & quòd Deus dicit illa, & quòd sunt verba creatoris & non creaturæ, nisi creatura loqueretur ex parte Dei, & hoc idem est: Siue enim Deus loquatur per se, siue per creaturam, semper loquitur Deus. Et per consequens sequitur, quòd liber bibliæ magis est credibilis & magis debemus ei credere, quia nihil probat, sed simpliciter loquitur, quàm si probaret: quia in hoc significatur, quòd Deus est locutus, & dixit illa verba: Et quia nos debemus credere quicquid Deus dicit, eo quia ipse dicit; ideo debemus magis credere verbis & dictis bibliæ, quia non probantur, quàm si probarentur. Et vlterius sequitur, quòd dum minus probat, magis probat, & magis se reddit veracem: quia magis significat, quòd est à Deo, & quod Deus locutus est.

Duplex modus credēdi.

Tit. 209.

Ergo biblia est liber Dei.

Primò.

Secundò.

Et

Et exinde sequitur, quòd magis sunt credibilia verba & dicta bibliæ, & magis vera & solida & firma, & ab omni dubitatione remota, quàm alia verba aliorum librorum de tanto, de quanto auctoritas Dei loquentis excedit & superat omnes rationes, omnes argumétationes, & omnes probationes omnium aliorum librorum, qui sunt hominum; immo nulla est comparatio. *Tertiò.*

Et ex istis apparet summa concordia, summa conuenientia inter librum naturæ, seu creaturarum, & inter librum bibliæ: quia liber creaturarum dicit, quòd debemus credere Deo primò & per se & simpliciter absque probatione, solùm quia ipse dicit, & talis est modus loquendi Dei sine probatione: & ipse liber bibliæ ita loquitur & ita procedit. Vnde ipse creaturæ, quæ à Deo sunt, summè conueniunt, summè concordant cum verbis Dei & verbis bibliæ: quia ipsæ creaturæ in nullo fundantur, in nullo sustentantur, nisi in solo Deo immediatè, & ante se nihil habent nisi Deum. Ita ipsa verba & dicta Dei & ipsius bibliæ in nullo fundantur, in nullo sustentantur, nisi in sola Dei auctoritate immediatè, quia non fundantur in aliqua probatione, nec argumentatione. Et sic in hoc significatur, quòd sicut creaturæ sunt immediatè à Deo, quòd etiam verba bibliæ sunt immediatè à Deo. Et quoniam certitudo & firmitas & soliditas veritatis ipsius bibliæ sanctissimæ oritur & dependet ex sola Dei auctoritate infallibiliter, & in ea solum fundatur, eo quia ipse dicit, sequitur quòd nullus potest credere & adhærere verbis sacræ bibliæ, nisi primò cognoscat Deum esse & cognoscat ipsum esse veracem, & non posse mentiri, quia qui non habet notitiam de Deo, non potest cognoscere vtrum biblia sit liber Dei: Et per consequens si non cognoscit, quòd sit Dei, non credit ei: quia non probat, nec procedit per rationes. Et per consequens creditur, quòd liber creaturarum debet primò sciri, antequam homo veniat ad librum sacræ scripturæ: quia liber creaturarum docet cognoscere Deum, & suas proprietates, & suum modum. Et ideo liber creaturarum est porta, via, ianua, introductorium & lumen quoddam ad librum sacræ scripturæ, in quo sunt verba Dei: & ideo ille præsupponit istum.

Conuenientia libri creaturarum & libri biblia supra in prologo.

TITVLVS

TITVLVS CCXI

Sequitur alia probatio ad probandum, quòd Deus dixit verba scripta in biblia.

PRæterea alia probatio quod Deus dicit verba, quæ sunt in biblia: Quia liber bibliæ procedit per modum præcepti & prohibitionis, per modum promissionis & comminationis. Vnde præcipit & prohibet, & promittit promissiones æternas & beneficia æterna, & comminatur pœnas æternas & æterna mala, quæ finem non habent. Præcipit enim & monet & exhortatur, & dat præcepta omnibus hominibus, vt faciant bonum, & sint boni promittendo vitam æternam & beneficia perpetua: & prohibet, ne faciant mala, comminando de pœnis æternis & malis perpetuis. Sed iste modus loquendi & dicendi, scilicet per modum præcepti cum prohibitione, cum promissione bonorum æternorum, & comminatione pœnarum æternarum nulli creaturæ conuenit, sed soli cratori conuenit, qui solus habet præceptum & mandatum, Dominium & prohibitionem super omnes homines, & qui solus potest promittere & dare beneficia æterna, & comminari & dare pœnas æternas, & punitiones æternas ipsis hominibus. Quæ enim diceret creatura: ego iudicabo omnes homines in die iudicij, & dabo vnicuique iuxta opera sua, bonis bona & malis mala? Quæ enim esset illa creatura, quæ ex seipsa, & ex sua auctoritate comminaretur omnibus hominibus præteritis, præsentibus & futuris de pœnis æternis: & diceret se iudicare omnes homines, & omnia facta & verba & cogitationes hominum, & omnia simul discutere & iudicare, sicut scribitur in libro Isaiæ? Quæ creatura diceret: ego resuscitabo omnes homines simul, & dabo bonis vitam æternam, & malis æternam pœnam? Quæ esset illa creatura, quæ perciperet & prohiberet & daret præcepta & prohibitiones omnibus hominibus: & quæ promissionibus & comminationibus æternis promitteret omnibus benè operantibus vitam æternam, & malè operantibus punitionem æternam? Quæ esset illa creatura quæ poterit dicere: delebo omnem hominem de facie terræ, & inducam aquam diluuij super terram, sicut scribitur in libro Genesis? Quæ etiam esset illa creatura; quæ propria

Prima ratio. *Ioann. 5.* *Mat. 25.* *Mat. 12.* *Isa. 65.* *Ioann. 5.* *Mat. 25.* *Gen. 6.*

propria auctoritate prouocaret, induceret & moneret omnes homines ad bonum, & vt essent boni, & reuocaret à malo quantum fieri potest, modò per præcepta, modò per exhortationes & comminationes terribiles, modo per promissiones æternas. Et apparet, quòd cum verba sacræ scripturæ sunt talia, vt dictum est, & apparet per processum suum, quòd nulla creatura ex seipsa & suamet auctoritate potuit dicere talia verba. Aut enim esset bona creatura, aut mala. Non potest esse mala creatura: quia verba sacræ scripturæ repugnant malæ creaturæ totaliter: quoniam verba sacræ scripturæ prouocant, inducunt & monent quantum fieri potest omnes homines cum exhortatione & præcepto, promissione & comminatione ad verum bonum hominis inquantum homo est, scilicet ad verum amorem intra se & veram vnitatem, societatem & fraternitatem pacem, & concordiam; sed mala creatura non potest ex seipsa, & ex natura sua amare homines, nec verum bonum hominis inquantum homo est, nec inducere, nec prouocare ipsos homines ad verum bonũ hominis; immo totum per oppositum: quia mala creatura est contra verum bonum hominis inquantum homo est, & illud destruit inquantum potest: quia mala creatura est deuiata, & est contra veritatem & habet in se radicem omnium malorum, scilicet amorem priuatum & per consequens habet conditiones & proprietates superiùs dictas de amore suiipsius & propriæ voluntatis. Quare concluditur, quòd nulla creatura mala ex seipsa & propria inclinatione poterit dicere verba sacræ scripturæ. Nec etiam poterit bona creatura dicere verba sacræ scripturæ ex seipsa & proprio motu primò: quia verba sacræ scripturæ dicuntur per modũ mandati & præcepti, per modum comminationis & auctoritatis & dominationis, vt iam dictum est; sed nulla creatura bona assumeret sibi talem auctoritatem ex seipsa, vt perciperet & mandaret & comminaretur de pœnis æternis, & promitteret bona, seu beneficia æterna: quia tunc non esset bona creatura, immo præsumptuosa, quæ ex seipsa assumeret sibi talem auctoritatem præcipiendi & comminandi, & sic loquendi, quæ soli Deo pertinent: immo esset pessima & summè superba & contra Deum. Et hoc non potest esse: quia bona creatura habet in se radicem omnium bonorum. Quare

Probatur sufficienti diuisione quod verba biblia dixerit Deus.

Tit. 201.

Cõcludit quod Deus dixit verba biblie.

Quare concluditur, quòd nulla creatura neque bona, neque mala potuit primò dicere ex sejpsa & propria inclinatione & inuenire scripturam sacram. Ergo restat & concluditur, quòd cum ista verba sunt dicta ab aliquo primò,& aliquis dixerit ea primò & propria auctoritate, quòd vel Deus dixit primò & propria auctoritate verba sacræ scripturæ; vel aliqua creatura ex mādato & voluntate & ordinatione Dei, & non ex seipsa. Et sic modus & forma verborum sacræ scripturæ ostendunt manifestissimè, quod Deus dixit verba bibliæ, & quod biblia est liber Dei.

Differētia inter librum creaturarum & librum bibliæ.

Quamuis autem omnia, quæ probantur per librum creaturarum, sint scripta in libro sacræ scripturæ & ibi contineantur: & etiam illa, quæ ibi continentur in libro bibliæ, sint in libro creaturarum, tamen aliter & aliter. Quia in scientia libri creaturarum sunt omnia per modum probationis, quia ibi probatur per ipsas creaturas,quod ita debet facere homo & probatur debitum & obligatio hominis erga suum creatorem: Sed in libro bibliæ omnia eadem illa continentur per alium modum, scilicet per modum præcepti, & per modum mandati, per modum monitionis & exhortationis promitendo & comminando. Aliud autem est probare, quòd ita debet fieri, & aliud est præcipere & mandare & monere & exhortari cum promissionibus & pœnis, quòd fiat, hoc enim solum pertinet auctoritati & dominio: primum autem non, scilicet probare: quia quilibet potest probare, quòd fieri debet; sed non mandare, quod fiat. Vnde per librum creaturarum probatum est, quòd homo debet amare primò Deum & super omnia ex toto corde, & ex tota mente, & ex totis viribus, & quod ad hoc obligatur, & quod omnis homo debet amare secundò omnem hominem sicut seipsum. Sed sancta biblia dicit hoc idem, sed aliter, quia per modum mandati & præcepti, & non per modum probationis, & promittit facientibus hæc vitam æternam. Et iste modus est altior & maior:quia maior est præcipere, quàm probare. Et in hoc ostenditur, quòd liber bibliæ, qui loquitur per modum auctoritatis & præcepti, est de tanto maior & altior & superior, quàm liber creaturarum, de quanto maius est præcipere & mandare, seu imperare, quam probare tantum. Item liber creaturarum, seu naturæ probat, quòd

Tit. 112. *Deut. 6.* *Mat. 22.*

quod Deus est primò timendus super omnia, laudandus & glorificandus: & quòd omnis homo debet timere Deum, laudare & honorare & glorificare, & illi soli seruire, credere, obedire, & in eo solo confidere. Et liber bibliæ dicit hoc idem, sed aliter: quia non per modum præcepti & mandati & exhortationis: vltra proponit præmium & promittit retributionem æternam facientibus hæc, scilicet timentibus Deum, honorantibus, glorificantibus, & laudantibus. Vnde dicit: Time Deum, honora Deum, seruias Deo, honorifices, & laudes Deum, &c. Et liber creaturarum dicit & probat: hoc debeo facere, liber bibliæ præcipit: fac hoc.

Et sic apparet summa concordia, summa consonantia, & summa conuenientia inter librum sacræ scripturæ & librum creaturarum: & quòd liber creaturarum seruit & famulatur libro sacræ scripturæ quasi imperanti, mandanti & præcepienti: & apparet, quòd non differunt nisi in modo dicendi & loquendi: quia vnus loquitur per modum probationis, alter per modum præcepti & auctoritatis. *Epilogat*

TITVLVS CCXIII.

Alia probatio est, quòd Deus dixit verba sacra biblia, & quòd liber est à Deo.

VLterius est alia probatio, quòd Deus dicit ea, quæ sunt in libro bibliæ scripta. Vnde in libro bibliæ sunt verba quæ sunt supra homines, & supra naturam humanam totaliter: ita vt impossibile sit quòd homines dixerint talia verba de se primò, per se, nec inuenerunt. Vnde nullus potest dicere, nec loqui per se & ex propria scientia illa, quæ non potest cogitare: quia omne quod dicitur, primò cogitatur in corde. Sed verba, quæ scripta sunt in libro bibliæ, non possunt primò cogitari ab homine, nec intelligi, nec imaginari, non possunt primò cadere in imaginationem hominis; immò sunt supra omnem intellectum, supra omnem æstimationem, & supra omnem opinionem & cogitationem omnium hominum, & sunt totaliter incogitabilia ab omni homine, eo quia sunt altissima & profundissima & secretissima.

Probat per vtrũque testamentũ, quòd Deus dixit verba bibliæ. *Gen. 1.* *Isa. 6.* *Psal. 66.*

Si ergo verba scripturæ sacræ sunt ita alta & extra & supra æstimationem omnium hominum, sequitur, quòd si non potuit homo cogitare omnia illa primò, nec inuenire, quòd etiam non potuit ex seipso dicere, nec loqui: hoc autem patet discurrendo per vtrumque testamentum. Quis enim homo potuit primò cogitare in corde suo, & affirmare & dicere, quòd tres personæ essent realiter distinctæ: ita vt vna non sit alia: & essent vna & eadem essentia & substantia numero: ita vt vna & eadem res numero & essentia esset in tribus realiter distinctis personis: & quòd tres personæ essent vnus Deus simplex & indiuisibilis? hoc enim est supra omnem cogitationem, & supra omne cor humanum: nec aliquis homo potest hoc primò cogitare, nec dicere. Bene enim homo potuit cogitare, quòd vnus Deus esset tantum, simplex & indiuisibilis; sed quòd vnus Deus esset tres personæ realiter distinctæ & æquales in omnibus: hoc non potuit primò cadere in corda hominum. Ergo sequitur, quòd ille, qui dixit & primò locutus est hoc, quod vnus Deus essent tres personæ, quod erat supra homines & plus quàm homo: ergo erat Deus. Ergo Deus primò dixit hoc, quia homo non potuit. Quis enim homo primò dixisset & cogitasset hoc de Deo, cum adhuc vix homines cogitare possunt, quòd vnus Deus est: & tamen ista verba sunt scripta in libro bibliæ in nouo testamento per totum, & prædicata & publicata per totum mundum?

Item quis homo, vel creatura posset primò ex seipsa cogitare, aut dicere, vel affirmare de facto, scilicet, quòd Deus factus est homo, & quod ita est de facto, & quòd Deus vnitus est humanitati, & humanitas vnita est deitati in vna persona: ita quod humanitas & deitas sunt in vna & eadem persona: ita quod Deus est homo, & homo est Deus, & quòd hoc factum est in secunda persona Deitatis Trinitatis, scilicet filij; & non in prima, vel tertia persona deitatis? Quia ergo homo non potuit hoc primo cogitare, quæ creatura potuit hoc primò de Deo ex seipsa? Sic posset fortè cogitari, vel dici, quòd deberet fieri homo: sed quod de facto Deus sit factus homo, & quando, quomodo & in quo loco, quis homo potuit de Deo dicere, vel de Deo cogitare? Neque enim creatura bona, nec ma-

la potuit hoc primò dicere ex seipsa. Mala autem non potuit hoc primò dicere ex seipsa: quia hoc est ad verum bonum & exaltationem & summam dignitatem humanæ naturæ & maius bonum, quod possit esse. Neque etiam bona creatura potuit hoc dicere primò ex seipsa: quia nulla creatura potuit hoc scire ex seipsa. Ergo si bona creatura dixit, à Deo habuit, quia aliter dicere non potuit. Ergo qui primò hoc dixit & reuelauit, Deus fuit, & à Deo primò releuatum fuit. Sed cum totum testamentum nouum sit plenum istis verbis, quod Deus factus est homo: & homo non primò dicit: ergo Deus dicit.

Ioann. 1.
Luc. 1.

Item quòd virgo concipiat in vtero suo puerum sine viro, & quod pariat ipsum puerum existens virgo & permanens virgo post partum: quis homo potuit hoc primò cogitare, aut dicere; aut affirmare, cum hoc sit contra vsum humanum, & nullo modo possit cogitari, aut cadere in cogitationem hominis? Quæ mulier potuit hoc primò cogitare ex seipsa? Ergo sequitur, quòd qui primò hoc dixit, vel reuelauit, scilicet quod virgo deberet concipere & parere, vel Deus fuit, vel ex parte Dei dixit. Sed hoc scriptum est in libro bibliæ, scilicet in nouo testamento, scilicet, quod virgo concepit & peperit, & post partum virgo permansit, & quod ita factum est. Ergo sequitur, quòd si ibi est, quòd aliqua dicit hoc de seipsa, scilicet quòd ipsa concepit filium sine viro, & peperit permanens virgo; sequitur quòd ita est factum, & quod verum est: quia ipsa mulier, quæ hoc dicit, non potuit hoc primò cogitare ex seipsa: quia hoc est extra omnem æstimationem, & contra omnem experientiam consuetam. Ergo si dicit, & ex seipsa cogitare non potuit: sequitur, quod dicere non potuit, nisi quia sensit per experientiam, & vidit in seipsa: sequitur, quòd ita factum est: ergo prius factum est in seipsa, quam dicit, quia aliter dicere non potuit. Si autem ideo dicit, quia sibi reuelatum est, quia ita deberet fieri, quia solus Deus potuit hoc reuelare, vel aliquis ex parte eius: sequitur etiam quòd ita est, quia à Deo dictū est. Si ergo dictum est hoc, quod virgo concepit & peperit: sequitur quod ita factum est: & si ita factū est, à solo Deo factum est: vel ergo Deus dicit & reuelauit, quod ita fieret; vel si Deus non dicit, vel

Luc. 1.

reuelauit, & aliqua mulier dicit: sequitur quod ideo dicit, quia in ea Deus hoc fecit, priusquam ipsa dixerit. Sic ergo vel hoc est à Deo dictum & factum prius dictum, postea factum; vel est à Deo primo factum, & postea à muliere dictum: & sic semper necessario est à Deo. Et sic quia hoc dici non potuit à muliere, nisi priùs Deus hoc fecerit; nec Deus hoc dixerit, nisi quod ita faceret: sequitur quod ita factum est.

Præterea quæ creatura, quis homo potuit cogitare in corde suo & dicere, quod substantia panis inuisibilis sub colore latens & sub accidentibus conuertatur &
Mat.26. mutetur substantialiter in corpus humanum viuum, &
Mar.14. vinum conuertatur in sanguinem humanum viuum?
Luc. 22. Nulla enim creatura potuit hoc primò cogitare, nec
Ioann.6. dicere; & tamen dictum est & scriptum in nouo testamento. Ergo sequitur, quod Deus dicit hoc: & supra homines est hoc primo cogitare, vel dicere.

Præterea quis homo potuit primo cogitare, vel dicere ex seipso, quod Deus creauit mundum, dicendo
Gen. 1. tempus, & quando creauit, modum & formam & ordinem, sicut scribitur in antiquo testamento in primo libro, vbi scribitur tempus & modus & forma creationis, & ordo omnium creaturarum? hoc enim nullo modo potest scribi ab homine, nisi aliquis ei dixerit, scilicet quod mundus tali tempore inceperit. Quamuis autem potest probari, quod mundus sit creatus & quare, & propter quem finem sit creatus; sed tamen quando fuerit creatus, & quot anni fuerunt, quod mundus est creatus ponendo certum numerum, nullo modo potest hoc scire homo ex se, neque probare. Oportet enim, quod ille, qui creauit mundum, hoc dixerit. Neque enim primus homo hoc dicere potuit, neque aliquis alius post eum. Potuit enim primus homo scire de seipso, quando creatus fuit; sed quando alia creata sunt, quæ præcesserunt ipsum, hoc scire non potuit. Vnde scribitur, quod primus homo inter omnes creaturas vltimus fuit, & quod sexta die formatus fuit. Quomodo enim scire potuit, quod illa dies, qua ille formatus fuit, erat sexta, & quod non præcessissent nisi quinque dies, nisi quod Deus dixerit ei? Quia ergo in libro bibliæ scribitur primus dierum,

quo

quo mundus incepit, & certum initium temporis: & hoc nullo modo poteſt fieri ab homine: hoc ſignificat, quod ille, qui dixit hoc, eſt ſupra omnes homines, & reuelauit. Quia enim nullus homo ex ſeipſo potuit hoc dicere, nec ſcribere; ideo oſtenditur, quod nullus talis iſtum librũ fecerit. Omnis enim homo qui facit librũ & ſcribit ex ſeipſo aliquid, vult quod ei credatur: & quod illi, qui legent librum, credant verbis ſcriptis. Et ideo oportet, quod illud, quod homo ſcribit in libro ſuo, ſit tale: vel quod ſit per ſe manifeſtum, vel quod poſſit per experientiam manifeſtari, vel quod aliquo modo poſſit induci, vt credatur, vel per rationem, vel per ſenſum, vel per ſignum, vel per quemcumque alium modum. Quis enim homo poteſt affirmare in libro ſuo ex ſeipſo illud, quod eſt omnino incertum; nec aliquo modo ſcribi poteſt ab homine, neque fieri poteſt credibile per aliquam probationem, nec per aliquod motiuum; ſed eſt extra omnem æſtimationem, & extra omnem opinionem? Quis ita fatuus eſſet? ita ſine ſenſu, qui ex ſeipſo talia faceret & ſcriberet librum de hoc? Sed certum eſt & clarum, quod tempus, hora & dies inceptionis mundi, nullo modo poteſt ab aliquo homine ſciri, neque poſſunt eſſe rationes, neque perſuaſiones, neque probationes, neque inductiones, neque ſigna, neque experientiæ, neque æſtimationes, quibus poſſit credi, quod tali die incepit mundus, & non ante; immo hoc eſt occultum homini cuicumque & ignotiſſimum. Ergo ſequitur, quòd nullus homo fuit ita fatuus, ita ſtultus, ita ſine ſenſu, ſine experientia, quod ex ſeipſo ſcripſerit talia & affirmauerit in libro ſuo; ſed tamen in primo libro bibliæ in antiquo teſtamento certitudinaliter ſcribitur & affirmatur tempus & dies inceptionis mundi. Ergo ſequitur, quòd homo ex ſeipſo non ſcripſit, nec affirmauit. Quare oportet, quod ille qui mundum creauit, hoc reuelauerit & ſcribi fecerit & dixerit. Et ſic concluditur, quod Deus dixit verba bibliæ, vel homo ex parte Dei: & per conſequens, quod liber ſacræ ſcripturæ eſt liber Dei, & eſt liber Dei, & eſt à Deo. Et exinde concluditur, quod quantò verba & dicta, quæ ſunt in ſacra biblia, ſunt magis alta & ſupra omnem rationem & ſenſum: & quantò magis excedunt naturam humanam, quod

Gen. 1.

Gen. 1.

Epilogādo concludit propoſitum.

magis debent credi : & dum videntur magis difficilia ad credendum , debent credi : quia tunc signum est quod sunt à Deo dicta , & non ab hominibus : & homo debet credere quicquid Deus dicit. Et exinde sequitur , quod quia articuli fidei christianæ sunt altissimi & supra omnem hominem , quod ex hoc sunt magis credibiles, & maximè certi & firmi. Et sic probatum est, quod in mundo est vnus liber, qui est liber Dei & à Deo, qui nominatur biblia continens duo testamenta : Et quod Deus dicit verba in dicto libro scripta , vel aliquis ex parte sua.

TITVLVS CCXIV.

Hic concluduntur ex iam probatis aliqua proprietates circa librum Dei , & qualiter se debet habere circa illum librum ipse homo.

Tit. 121. QVoniám autem iam probatum ,est quod Deus habet librum, & quod vnus liber Dei est in mundo, in quo continentur verba , quæ Deus dicit , & quis est iste liber : nunc restat ostendere & concludere aliquas proprietates & conditiones illius libri , & qualiter homo se debet habere erga librum Dei. Vnde ex isto fundamento , scilicet quia ille liber est Dei , & quia Deus dicit verba illius libri, multa possunt sequi & concludi de illo libro & verbis eius. Vnde postquam ille liber est Dei , & verba illius sunt verba Dei : sequitur quod homo debet credere totum librum, & omnia verba scripta in libro : ita quod totus liber est credendus firmissimè & ex toto corde absque aliquo dubio : & hoc illo modo, qui conuenit libro & Deo , videlicet simpliciter, sine aliqua probatione & argumentatione: sed solum quia Dei est & Deus dicit : & hoc est totum fundamentum credendi ipsi libro. Et ideo tota ipsa biblia , & omnia verba eius reducuntur ad vnum fundamentum, ad vnam rationem , scilicet quia Dei est, & Deus dicit : & sub isto fundamento & sub ista ratione sunt credenda & accipienda omnia verba sacra bibliæ , & non sub alia. Si autem per istam portam & per istud principium & generale fundamentum non intrat quis in ipsam bibliam, sed vult intrare per aliam portam , scilicet per rationes & argumentationes : tunc intrare non poterit, quia iste

Prima proprietas bibliæ.

iste est solus modus conueniens tam libro Dei, quàm ipsi Deo. Qui enim aliter non vult credere ipsi Deo & libro suo nisi per rationes & probationes & argumentationes: tunc facit maximam iniuriam Deo, & libro suo & verbis eius: quia vult ire & intrare in librum Dei contra naturam & modum libri & Dei. Et ideo necesse est, quòd talis repellatur à libro Dei, & liber sibi claudatur & secreta libri non videat: eo quia iniuriauit librum & Deum, cuius est, reputat ipsum posse mentiri. Et hoc est primum, quod concluditur de libro Dei.

Vlterius concluditur de libro, quia Dei est, & Deus dicit, quòd nihil potest esse falsum in eo, & nihil potest esse inutile, nihil superfluum, nihil diminutum, & ideo nihil est ibi contemnendum, nihil respuendum, nihilque iniquum. Vlterius concluditur de necessitate: eo quia Deus dicit verba in dicto libro contenta, quod omnia verba implebuntur, & nihil remanebit incompletum: quoniam Deus nihil potest facere contra suum honorem. Vnde si non complerentur verba Dei, ipsemet mendax esset. Ideo propter suum honorem necesse est quod omnia verba impleantur, postquam verba Dei sunt, & ipse dicit. Si enim quilibet homo quantumcunque modicus non vult quod verbum suum mendax, sit sed impleatur: quanto maior est Dominus, tantò magis vult verba sua impleri, & non retrocedere; immo vnus Rex citiùs exponeret totum suum regnum, quàm verbum suum non impleretur. Quantò magis ergo Deus adimplebit verbum suum & illa, quæ dicit, cum sit omnipotens? Vlterius concluditur, quod postquam Deus habet librum, & verba Dei sunt in mũdo, & Deus locutus est: quod homo debet, obligatur & tenetur diligere & amare Deum & verba Dei: quæ processerunt de ore suo. Vnde quia homo debet amare Deum primò & super omnia, vt probatum est, sequitur, quòd debet etiam amare verba sua. Et quia nihil magis propinquum Deo, quàm verbum suum, quia verbum suum repræsentat ipsummet: & nihil magis pertinet Deo, quàm verbum suum, quia exit de ore suo: & per consequens nihil maius, nihil excellentius, nihil nobilius, nihil pretiosius, nihil melius, nihil potentius, nihil amabilius, quàm verbum Dei. Et per consequens sequitur, quòd verbum Dei est super omnes

Secunda proprietas.

Tertia proprietas.

Quarta proprietas.

Tit. 112. Nihil pretiosius verbo Dei.

creaturas, & excellis omnes creaturas, & magis propinquum est Deo, & magis pertinet Deo, quàm omnes creaturæ. Item sequitur, quòd sicut homo tenetur amare Deum; ita debet amare verbum suum repræsentans eum. Et sicut Deo tenetur dare omnem honorem; ita tenetur dare verbo Dei omnem honorem & omnem gloriam & omnem laudem, & debet se exponere ad mortem pro verbo Dei. Et sicut debet amare Deum plus quàm omnes creaturas, & quàm seipsum; ita debet amare verbum Dei plus quàm omnes creaturas & quàm seipsum. Et per consequens homo debet cauere super omnia, ne contemnat, ne iniuriet, ne offendat verbum Dei. Et per consequens sequitur, quòd postquam homo habet in seipso locum, in quo possunt recipi verba Dei, scilicet ipsum cor, debet recipere in corde verbum Dei, & præparare cor suum ad recipiendum verba sua. Et nulla alia verba debet primò in corde suo recipere, sed debet implere totum cor suum de verbis Dei. Et ideo homo si recipiat primò in corde suo alia verba, quàm verba Dei: tunc facit maximam iniuriam Deo & verbis eius: expellit verba Dei de sua domo, de suo loco proprio eis debito, & ponit ibi alia verba. Et quia etiam verbum Dei repræsentat Deum, & exit de ore Dei, & mittitur à Deo: sequitur quod qui recipit verbum Dei in code suo, recipit Deum: & qui habet verbum Dei in corde suo, habet Deum in corde suo & qui portat verbum Dei in corde suo, portat Deum. Et ideo nihil maius, nihil melius, nihil nobilius, nihil pretiosius, nihil amabilius potest homo habere in corde suo, quàm verba Dei. Et quia verbum Dei intrat cor hominis, & nulla alia res potest intrare ipsum cor, nisi ipsum verbum, & ipsum verbum principaliter in corde habitat: ideo nulla res est magis propinqua cordi, quàm ipsum verbum habens ingressum ad cor. Et quia verbum Dei est viuum, sicut Deus viuit, cuius est, & exit de ore eius: ideo necesse est, quòd viuificet ipsum cor, & faciat ipsum iocundum & lætum. Et quia est calidum, quia est ardens igne amoris: ideo calefacit cor, & facit ardere & inflammari in amore. Et quia est verum & certum; ideo firmat ipsum cor in veritate, & solidat, & illuminat & clarificat. Et quia est virtuosissimum & potentissimum & summè actiuum & operatiuum: ideo operatur

Verbo Dei debetur honor.

Tit. 193.

Qui verbum Dei recipit, Deum recipit.

Tit. 193.

Verbum Dei viuificat.

Verbum Dei calefacit cor.

operatur in corde subditô, & mutat ad se, & protegit & defendit. Et quia verbum Dei est altissimum; ideo eleuat ipsum cor & trahit ad altissima. Et sic patent aliquæ proprietates verbi Dei, & libri sui, in quo sunt verba Dei: & etiam qualiter se debet homo habere ad librum Dei & verbum Dei: quoniam debet primò Dei librum studere, audire & habere, & legere.

TITVLVS CCXV.

Comparatio verbi Dei ad creaturas.

DVo autem sunt nobis manifesta, quæ habemus & tenemus de Deo in hoc mundo, scilicet creaturæ eius & verba. Sed ista duo non sunt æqualia: quia verbum Dei est supra hominem, & supra omnem creaturam & omnis creatura exiuit de nihilo; sed verbum Dei exit de ore Dei. Et ideo verbum Dei, quia est maius omnium creaturarum, habet potestatem & dominium supra omnem creaturam: & omnis creatura subiecta est totaliter & penitus verbo Dei: & ideo impossibile est, quòd aliqua creatura possit resistere verbo Dei: & ideo verbum Dei mutat creaturam, & ipsa creatura non potest mutare verbum Dei: quia est immutabile, inuariabile, sicut Deus à quo est. Et quia verbum Dei est efficacissimum, virtuosissimum, & summè operatiuum & actiuum: ideo subitò quando mittitur & venit supra creaturam, mutat eam sine aliqua resistentia, & omnis creatura obedit verbo Dei. Item omnis creatura summè distat à verbo Dei: quia per verbum Dei omnis creatura facta est, & de nihilo venit in esse per virtutem verbi Dei: quia habet omnem virtutem & potestatem Dei, à quo est. Vnde Deus per verbum & dicendo creauit omnes creaturas: & ideo omnis creatura subiecta est totaliter verbo Dei: quia per ipsum esse habet & etiam portatur & sustinetur in esse. Vnde quia Deus dixit, creaturæ factæ sunt: & si non dixisset, nulla creatura facta fuisset: & sic omnis creatura ideo est, quia Deus dixit. Vnde primum, quod exit à Deo, est verbum suum, & per ipsũ omnia alia creantur, & recipiunt esse de nihilo. Et sic apparet maxima inæqualitas inter verbum Dei & ipsas creaturas: & quod necesse est esse omnem creaturam subiectam verbo Dei. Item Deus dedit homini crea-

Omnia sunt subiecta verbo Dei.

Verbum Dei mutat creaturam.

turas & verba sua; sed plus dedit, quando dedit verba sua, quàm quando dedit creaturas suas, de quanto plus valent verba Dei quàm omnes creaturæ. Et sic Deus duobus modis consolatur hominem, scilicet per creaturas & per verba sua: & plus per verba, quàm per creaturas: quia creaturæ sunt de nihilo; sed verba Dei exeunt de ore Dei. Et ideo sicut sponsa plus consolatur de verbis sponsi, quàm de arra sibi missa & de muneribus: & subditus magis appretiat verba Regis, quàm munera & magis consolatur: & filius bonus plus consolatur de verbis patris, quàm de muneribus; ita homo plus debet appretiare verba Dei, quàm creaturas, quæ sunt munera Dei data sicut arra: & plus debet gaudere de verbis Dei, quàm de creaturis sibi datis ad seruiendum. Si ergo homo tantum consolatur in creaturis Dei, magis debet consolari & lætari in verbis Dei. Et si recipit creaturas Dei cum tanta diligentia, magis debet recipere verba Dei & cum maiori reuerentia. Et si appretiat creaturas Dei, multo magis debet appretiare verba Dei. Valde enim contra rationem est, quod homo quotidie vtatur creaturis Dei, & quod contemnat verba Dei, & nolit audire verba Dei. Verba enim Dei procedunt & exeunt de corde Dei; & ideo portant cor Dei & intentionem & voluntatem Dei & intrant in cor hominis. Sed creaturæ exeunt de nihilo; & ideo verba Dei sunt propinquissima Deo: sed creaturæ sunt quasi alienæ à Deo, quia de nihilo. Quare sine comparatione plus valet verbum Dei, quàm omnes creaturæ: & Deus plus appretiatur verbum suum, quàm omnes creaturas. Qui ergo non vult recipere, nec audire verba Dei, non est dignus, quod vtatur creaturis Dei. Postquam ergo Deus locutus est homini & dignatus est loqui hominibus, Dominus seruo, Rex subdito, creator creaturæ, artifex operi manuum suarum, Dominus infinitæ maiestatis rei de nihilo factæ, & verba sua scripta sunt: magnam iniuriam facit homo Deo & multum contemnit eum, si non vult audire, nec verba sua recipere, & contemptis illis, audit, legit & studet & recipit verba hominum. Magis debet homo audire & legere verba Dei, quàm verba hominis: magis debet audire verba creatoris, quàm verba creaturæ: & magis debet audire illum, qui creauit omnia, quàm illum

Deus cõsolatur nos per verba sua.

Verba Dei portant cor Dei & eius intentionẽ.

Qui non vult audire verba Dei, maxime iniuriatur Deo.

illum, qui est creatus inter omnia de nihilo. Magis debet audire verba illius, qui non potest mentiri, sed est veritas, quàm illius, qui potest mentiri & decipi & decipere: & magis debet audire verba illius, qui viuit inæternum, quàm hominis mortalis: & qui iam mortuus est,& non viuit:& magis debet audire verba illius, à quo creatus est: & qui dedit ei suam imaginem, & à quo recipit quicquid habet, quàm verba illius, à quo nihil accepit: magis debet audire verba illius,qui continuò seruat eum in esse, & indesinenter largitur & dat ei sua beneficia, sine quibus non potest esse, quàm illius, à quo nullum beneficium recipit, nec potest recipere, nec potest aliquid sibi dare. Magis debet audire verba illius,qui promittit sibi vitam æternam, quàm illius, qui nihil promittit, nec aliquid potest dare. Multò magis debet audire homo, qui est opus, verba illius, qui facit eum & sui factoris, quàm illius, qui factus est: & magis verba Domini, quàm serui: Regis, quàm subditi: & omnipotentis,quàm nihil potentis:& illius, qui de se est infinitum & omne bonum, quàm illius, qui habet in se radicem omnium malorum: & illius, qui habet omnem hominem iudicare, quàm illius, qui iudicandus est: & multò magis debet delectari in studendo & legendo verba & librum Dei, qui creauit illum, quàm illius, qui creatus est. Si ergo homo facit oppositum istorum, maximam iniuriam & contumeliam facit Deo creatori suo & verbis eius.

TITVLVS CCXVI.

Qualiter creatura & verba Dei conueniunt homini.

QVoniam autem homo habet corpus & animam,& vnum non est aliud: quia anima est intellectualis & spiritualis; & corpus terrestre & elementale: & vtrumque habet suam vitam: quia aliter viuit corpus, quàm anima. Quamuis enim corpus viuat mediante anima, & ex præsentia animæ; attamen corpus indiget cibo & potu & nutrimento & conseruatione. Sicut autem corpus indiget cibo & nutrimento, vt viuat & nutriatur & conseruetur & argumentetur, aliter periret & moreretur; ita similiter anima indiget cibo & potu

potu & nutrimento & alimento, vt augmentetur, nutriatur & conseruetur in vita sua, qui est amor bonus, gaudium & spes & consolatio secundum Deum. Et quoniam nutrimentum & cibus & alimentum debet habere conuenientiam, seu conuenire cum re, quæ alitur & nutritur: & debet intrare in rem nutriendam, & vniri cum ea, aliter non nutrit: & ideo quia corpus est terrestre & elementale, ideo nutritur, viuit & crescit de cibis & alimentis terrestribus & elementalibus, tanquam sibi similibus, qui intrant corpus hominis realiter & per suam præsentiam, ex quibus fit bonus humor & sanguis: ita conformiter quia anima est spiritualis & intellectualis, & nullo modo terrestris, nec elementalis: ideo nutriri & viuere debet de cibis & nutrimentis & alimentis spiritualibus & intellectualibus, & non corporalibus, nec terrestribus tanquam de sibi similibus, quæ solum possunt intrare animam per suam præsentiam. Et quia anima est ad imaginem Dei facta, & nullum est medium inter animam & Deum: ideo debet nutriri & alimentari de cibis & alimentis & nutrimentis diuinis, quæ immediatè procedunt à Deo. Et quia verbum Dei exit de corde Dei & procedit de ore eius & potest intrare in cor animæ & eam penetrare: ideo anima debet nutriri & viuere, crescere & sustentari in verbis Dei, quæ procedunt de ore eius: & solum verbum Dei est proprium alimentum, proprius cibus, & proprium nutrimentum ipsius animæ & cordis. Sicut ergo cibus terrestris & alimentum corporale intrant in corpus iam prius viuum, & ipsum augmentant, nutriunt, corroborant, conseruant; ita verbum Dei, quod intrat cor & animam iam prius viuam & viuentem, augmentat ipsam & nutrit & corroborat, conseruat & sustentat in amore Dei & spe bona & gaudio & consolatione, & in omnibus, quæ pertinent ad vitam animæ & cordis. Ecce ergo qualiter conueniunt homini & proportionantur creaturæ & verba Dei: quia creaturæ corporales respiciunt corpus & vitam corporalem, & verba Dei respiciunt animam & vitam spiritualem: vt sicut corpus, quod est propter animam, viuit de creaturis corporalibus de nihilo factis; ita anima, quæ est propter Deum, & est ad imaginem Dei, viuit de verbo, quod immediatè procedit de ore Dei, quod est spirituale & intellectuale & diuinum.

Quòd verbum Dei est cibus animæ.

Verbum Dei corroborat & conseruat animam.

Epilogat

uinum. Ecce quanta propinquitas hominis ad Deum, quanta assimilatio, quanta vnitas, quanta Dei bonitas: quia verbum, quod exit immediatè de corde Dei, intrat cor hominis: verbum, quod procedit de ore Dei, intrat in animam hominis: Et nihil propinquius Deo quàm verbum eius: ideo totaliter trahit cor hominis & animam ad Deum, vnde exit, & facit cor hominis vnum cum corde Dei. Ecce ergo conuenientissimè dedit Dei. Ecce ergo conuenientissimè dedit Deus homini duo, scilicet creaturas & verba sua: creaturas ad augmentandum, nutriendum & conseruandum corpus in vita sua; & verba ad augmentandum, nutriendum & conseruandum animam in vita sua propria. Et ideo verba Dei sunt verba vitæ, & non corporis, sed animæ: & non carnis, sed cordis. Et ideo animalia bruta non possunt viuere de verbis Dei: quia non habent animam spiritualem, nec intellectualem, nec Dei imaginem. Ecce quantum distant ab inuicem, cibus corporis & cibus animæ, quia cibus, qui nutrit corpus, est corruptibilis; sed cibus, qui nutrit animam, scilicet verbum Dei, est incorruptibilis, permanens inæternum. Sicut autem homo non facit per seipsum cibos corporales, sed recipit iam factos & ordinatos à Deo; ita homo non facit cibum spiritualem, scilicet ipsum verbum Dei; sed recipit ipsum dictum & datum à Deo: quia vtrumque est à Deo. Si enim homo per se non potest facere cibos corporales, quibus viuat corpus, quomodo poterit facere cibum spiritualem, ex quo viuat anima? Et ideo nullum verbum hominis, quod procedit de corde & ore hominis, potest dare vitam animæ & nutrire ipsam; sed oportet, quòd ab alio procedat, scilicet de corde & de ore Dei.

Verbum Dei trahit animam ad Deum.

Verbum Dei est verbum vita.

Verbum Dei est incorruptibile.

Et sicut ad hoc, quod cibus corporalis nutriat corpus, non est necesse, nisi quòd corpus recipiat ipsum: nec est necesse inquirere causam & fundamentum & rationem, quare potuit sic fieri, qualiter factus est; ita ad hoc, quòd verbum Dei nutriat animam: non est necesse quod homo inquirat causam & fundamentum & rationem verborum Dei; sed sufficit scire, quia Dei sunt, & recipere ipsa verba in corde, quia sine hoc nutriunt animam.

Verbum Dei nutrit animã absque aliqua inuestigatione causæ.

Et quoniam in ipsa anima voluntas habet totum dominium

Verbum Dei habet modũ conuenientem volũtati.

nium & imperium, & in ea consistit principaliter vita animæ, quia quando illa viuit, tota anima viuit: quando illa est satiata, tota anima est satiata: quando illa crescit, tota anima crescit: quando illa nutritur, tota anima nutritur: quando illa deficit, tota anima deficit: quia ipsa est cor animæ, & quia verba Dei respiciunt animam & diriguntur principaliter ad voluntatem, & respiciunt principaliter ipsam tanquam cor ipsius animæ, & tanquam habentem totum imperium in anima: ideo verba Dei & liber Dei, habere debent modum secundum quem conuenit voluntati, quæ est libera & in libertate posita. Et ideo verba Dei, quæ sunt in libro Dei posita, habent aliquando modum præceptiuum, aliquando modum prohibitiuum, aliquando promissiuum, aliquando comminatiuum, aliquando narratiuum exemplorum, aliquando deprecatorium, aliquando laudatorium: quia omnes isti modi conueniunt voluntati & affectui, & inclinant & mouent & excitant & nutriunt ipsam voluntatem ad timorem & amorem & spem & gaudium & ad consolationem.

Verbum Dei est certissimum excedens omnes probationes.

Sed quia anima quærit semper certitudinem, & non recipit aliqua verba, nisi sint sibi certa & non dubia: quia intellectus, qui est in anima, semper appetit certitudinem, & in hoc satiatur & viuit; & aliter non quiescit, donec sit certus: ideo necesse est, quòd liber Dei & verba libri sui sint certissima & non dubia. Et ideo est in verbis Dei & in libro suo certitudo diuinæ auctoritatis, quæ est ita magna, vt excedat omnes rationes, omnes probationes hominum, & omne ingenium humanum, vt iam dictum est: ideò totus liber Dei est autenticus, & habet modum generalem autenticum per totum. Et sic liber Dei & verba Dei totam animam complent & confortant & nutriunt & intellectum & voluntatem.

Epilogat

Ecce igitur qualiter habemus cognitionem & scientiam de creaturis quæ sunt opera Dei & facta & de verbis Dei, quæ sunt dicta Dei. Et sic Deus manifestauit seipsum homini tam per creaturas, quæ sunt à Deo, quàm per verba, quæ dicit; sed magis propinquè se manifestauit per verba, quàm per creaturas: quia verba exeunt immediatè de corde Dei, & directè tendunt ad cor hominis, & ipsa verba sunt magis familiaria homini & propinqua, quàm creaturæ: quia etiam ipse homo habet verba, & dicit ea & loquitur

&

& habet, & in multis concordat cum Deo: quia Deus loquitur & dicit, & homo loquitur & dicit, & sic hominis verba conueniunt Deo. Et sic multum est familiaris & propinqua cognitio Dei per verba sua. Et sic ipse homo & per creaturas Dei & per verba Dei potest, venire ad Deum, & ipsum inuenire, & scire intentionem & voluntatem Dei. Ergo homo debet seipsum excitare tàm in creaturis Dei, quàm in verbis Dei, vt se propinquet ad ipsum, & fiat familiaris cum Deo.

TITVLVS CCXVII.

Quod anima rationalis existens in homine non est de natura corporis; sed potest viuere per se separata à corpore, & est immortalis, viuens sine fine.

QVoniam autem hæc scientia est de homine, & principalior res, quæ sit in homine, est anima rationalis: & quia fortè plures credunt, quod anima sine corpore nihil sit: & quod mortuo corpore, anima moriatur, & non remaneat viuens & viua: & per consequens non credunt bona æterna; & ideo non curant laborare pro illis: nec etiam credunt mala æterna; nec per consequens curant fugere illa: ideo vt omnis homo cognoscat, quòd ipse habeat animam immortalem, quæ inæternum viuet, hic probatur, quòd anima rationalis est immortalis. Quamuis enim superiùs in pluribus locis dictũ sit, quod anima sit immortalis, & quod liberum arbitrium est immortale; tamen hoc probatum fuit accidentaliter: ideo hic nunc tractabitur principaliter de immortalitate animæ, recolligendo etiam illa, quæ iam dicta sunt superiùs in multis locis sparsim: quoniam super omnia valdè necessarium est homini, quòd cognoscat sine dubio, quod habeat animam immortalem & semper viuentem: quia maximè erit diligens circa seipsum, ne inæternum perdat seipsum, & maximam diligentiam apponet ad habendum scientiam libri de homine, seu libri creaturarum, seu libri Dei, seu libri scripturæ sacræ.

Titu. 92. Tit. 102.

Ad probandum autem, quòd anima rationalis non sit de natura corporis, sed quod potest viuere & stare per

Idem sunt.

per se sine corpore separata, & quòd sit immortalis, capiemus fundamenta sequentia. Primum fundamentum erit ex parte obligationis, quia anima potest obligari Deo immortali & æterno: aliud fundamentum est ex parte honoris, laudis & gloriæ Dei: aliud fundamentum erit ex natura libertatis: aliud erit comparando operationes, quæ apparent in homine inter se: aliud erit comparando hominem ad omnes alias creaturas, quæ sunt propter hominem. Et sic probabitur, quòd anima rationalis est immortalis, vel comparando hominem ad Deum, vel comparando operationes hominis inter se, vel comparando hominem ad alias creaturas inferiores.

Titu.96. *Tit.100.* Quantum ad primum, scilicet quòd est ex parte obligationis, seu comparando hominem ad Deum, considerandum est, quod iam probatum est, quòd homo obligatur Deo immortali & æterno, & homo potest facere iustitiam soluendo; vel iniustitiam & iniuriam non soluendo Deo, sed oppositum faciendo. Si ergo homo potest facere iniustitiam, iniuriam & offensam contra Deum, & potest contemnere Deum. Et quia qui facit iniuriam Deo & offensam, debet pati pœnam æternam, æternaliter debet puniri: ergo anima potest mereri & lucrari pœnam æternam: & per consequens necesse est, quòd potest puniri æternaliter. Et hoc non potest fieri, nisi anima sit immortalis & semper viuat: ergo de necessitate sequitur, quòd anima rationalis existens in homine est immortalis & semper durans.

Tit.165. Item homo potest obligare sibi Deum æternaliter, & hoc faciendo iustitiam & placitum & complacentiam sibi. Sicut enim si anima facit iniuriam Deo & offensam, obligat seipsam ad pœnam & ad punitionem æternam: ita per oppositum si facit Deo placitum & conplacentíam, obligat Deum ad remunerationem æternam: quia non est maior ratio de vno, quàm de alio. Sed hoc non potest esse, nisi anima sit immortalis: ergo necesse est, quòd anima hominis sit immortalis & permaneat & duret inæternum.

Aliud fundamentum.

Fundamentum autem, quod fundatur in honore & laude Dei, dictum est in capitulo de honore.

PRæterea alia probatio potest fundari in natura libertatis, seu liberi arbitrij: & quasi concordat cum prima, quæ modò dicta est. Vnde operationes hominis inquantum homo est, sunt remunerabiles, vel punibiles de natura sua: eo quia factæ sunt cum libertate. Et exinde concluditur de necessitate, quòd anima est immortalis, in qua est ista libertas. Sed ista probatio ad plenum deducta est superiùs in rubrica de comparatione hominis ad alias res per differentiam generalem scilicet liberi arbitrij, in vltima parte illius rubricæ: & ideò vadite ad illam. *Titu. 42.*

Aliud fundamentum.

ALia autem probatio fundatur in operationibus, quæ apparent in homine. Vnde homo per suasmet operationes comparando eas adinuicem potest cognoscere, quòd anima est immortalis. Vnde pro fundamento primo præsuppono istam regulam, quòd tandiu durat res, quamdiu durat operatio sua. Exemplum de igne, qui tandiu durat, quamdiu durat operatio sua: Ergo si operatio alicuius semper durat; tunc illa res, cuius est illa operatio, semper durabit. Et ideo si in homine sit aliqua operatio, quæ semper duret; necesse est, quòd in homine sit aliqua res, quæ semper duret. Modò videamus, si in homine sit aliqua operatio, quæ semper duret: & discurramus per omnes operationes, quæ sunt in homine: & primò per operationes exteriores; videamus, si illæ operationes semper durent, & apparet, quòd non: quia operationes quinque sensuum exteriorum possunt diminui, debilitari, corrumpi, destrui, & auferri: & hoc fit per organum, cum quo fit illa operatio. Vnde ista operatio, quæ est videre, quæ fit cum oculo, aliquando diminuitur, aliquando debilitatur & totaliter aufertur: & hoc fit propter oculum. Et similiter est de ista operatione, quæ est audire, & sic de aliis. Ergo per istas operationes exteriores non possumus probare, quod in homine sit

Res tandiu durat quãdiu durat eius operatio.

aliqua res immortalis. Sed intendamus interiùs in operationes interiores & occultas, & videamus, ſi ſit intus aliqua operatio, quæ non poteſt deſtrui, nec impediri, quæ ſemper duret. Inter omnes autem operationes eſt ibi vna operatio, quæ ſemper durat, ſcilicet velle, nolle, deſiderare. Et iſta operatio quamuis ſit occulta & interior; attamen eſt manifeſtiſſima cuilibet homini intra ſe; ita quòd quilibet ſentit in ſeipſo iſtam operationem per experientiam.

Quod velle, nolle, deſiderare ſit immortale, probat.

Sed quòd iſta operatio, ſcilicet velle, nolle, deſiderare ſit immortalis in homine: hoc oſtenditur & probatur clariſſimè ad oculum ſic: Omnis enim operatio, quæ nec per debilitatem corporis, nec per infirmitatem debilitatur, non dependet à corpore, nec eſt ligata cum corpore: ſed non videmus per experientiam, quod iſtæ operationes, ſcilicet velle, nolle, deſiderare non debilitantur, nec diminuuntur propter debilitatem corporis, nec propter infirmitatem: vnde videmus, quòd in infirmis velle, nolle, & deſiderare non debilitantur, nec diminuuntur; immo dum corpus magis debilitatur: tunc magis creſcunt velle, nolle, deſiderare: nec propter hoc ceſſant deſideria; immo ad minus deſiderant ſalutem; ita vt operatio deſiderij non debilitetur propter debilitatem corporis: ergo ſequitur, quòd iſtæ operationes non dependent à corpore, nec ligantur cum corpore, nec fiunt cum corpore, nec cum organo corporali: ſicut iſtæ operationes, quæ ſunt videre, audire. Ergo ſi corpus moriatur, adhuc remanent iſtæ operationes.

Item iſta operatio, quæ fortificatur & creſcit, dum magis corpus debilitatur & deſtruitur, non dependet à corpore, nec fit cum organo corporali, nec eſt ligata cum corpore: ſed iſtæ operationes, velle, nolle, & deſiderare fortificantur & creſcunt, dum magis corpus debilitatur & deſtruitur; hoc autem apparet per experientiam: quia quantò homo efficitur magis antiquus, & corpus tendit ad deſtructionem: tantò magis deſiderat & vult, & fortius & magis creſcit deſiderium ſuum: ergo ſequitur, quòd talis operatio non dependet à corpore, nec ligatur cum corpore. Ideò ſequitur exinde, quòd cum tandiu duret res, quãdiu durat operatio eius, quòd illa res, cuius officiũ eſt & operatio propria velle, nolle, deſiderare, eſt immortalis & perpetua, ſẽper durãs

&

& semper viuens, & remanet, quando corpus moritur. Et per consequens sequitur, quòd illa res, quæ vult, & non vult, & desiderat, non est coniuncta, nec ligata cum corpore; sed per se existens, & non indiget auxilio corporis ad operandum suam propriam operationem, & est nuda & separata & expoliata ab ipso corpore: & per consequens non est subiecta corpori, sed libera. Item sequitur, quòd illa res est maior & excellentior & superior res, quæ sit in homine, habens dominium supra totum hominem. Quare sequitur, quòd homo habet intra se rem immortalem, incorruptibilem, viuentem in perpetuum: & hoc est ipsa voluntas, cuius officium & propria operatio est velle, nolle, & desiderare. Et sic voluntas hominis nunquam moritur, quamuis corpus moriatur; sed viuit inæternum in gaudio, vel tristitia. Et per consequens tota anima, in qua est voluntas, intellectus & memoria viuet, inæternum. Et sic voluntas non est de natura corporis, nec per consequens ipsa anima; sed potest viuere per se separata à corpore. Ergo homo debet ædificare & facere suum fundamentum supra voluntatem, tanquam supra fundamentum perpetuum & incorruptibile & durans in æternum.

Concludit, quòd anima sit immortalis.

Alia ratio, quòd anima non est de natura corporis.

ITem aliter probatur, quòd anima hominis non sit de natura corporis ex parte suæ operationis, & sui modi. Quia anima abstrahit & denudat & expoliat illud, quod recipitur in ea, ab omni quantitate, ab omni loco, & ab omni qualitate corporali: & quia anima nominat ipsas res, quas intelligit: nominando ipsas res, nominat eas sine qualitate corporali, sine quantitate, sine loco: vnde ita nominat, sicut intelligit: quia primò intelligit, quàm nominat: & sic anima dum recipit ipsas res in seipsa, facit ipsas sine quantitate, sine qualitate: sicut stomachus dum recipit cibos, expoliat & denudat eos à suis vestimentis & suis conditionibus, & induit eos vestimentis corporis & conditionibus: ita vt cibus perdat proprium modum & recipiat modum corporis. Ita & ipsæ res dum intrant animam, perdunt modum proprium & recipiunt alie-

num, ſcilicet modum animæ; ita quod perdunt quantitatem & locum & qualitatem accidentalem: & recipiunt modum & formam animæ. Et ideo ipſæ res dum intrant animam, recipiunt ab anima modum cōmunem vniuerſalem, & perdunt modum particularem & ſingularem & indiuidualem: ita vt non conueniant magis vni particulari, quàm alteri: ſicut homo, qui eſt in anima, habet modum communem & vniuerſalem, qui æqualiter conuenit omnibus hominibus, & non magis vni quàm alteri: & ita nominatur ab anima communiter & vniuerſaliter: & tamen talem modum non habet homo extra animam: quia nullus homo extra animam conuenit in ſuis conditionibus omnibus hominibus; ſed homo, qui eſt in anima, conuenit omnibus: ergo ſequitur, quòd talem modum recipit ab anima, & non à ſe: ergo anima hominis de natura ſua eſt ſine quantitate, ſine figura, ſine loco, ſine quantitate corporali, & ſine omnibus illis conditionibus exiſtentibus in rebus exterioribus, per quas ipſæ res ſunt particulares: quia anima aſſimilat ipſas res ſibiipſi: hoc autem clariſſimè oſtenditur, vel manifeſtatur in iſta litera, a, & etiam in alijs literis: quia iſta litera, a dum eſt in ſcripturis, habet certam quantitatem & magnitudinem, certum colorem, ſcilicet nigrum, vel rubeum: certum locum, ſcilicet in tali pergameno, & in tali parte pergameni: ita vt nullum aliud, a, ſcriptum ſit illudmet, a, immo habeat differentiam ab illo. Sed dum iſta litera, a, intrat animam: recipit alium modum & aliam formam & alias conditiones:& perdit modum proprium, quem habebat in ſcriptura: quia dum eſt in anima, tunc non eſt magnum, neque paruum, nec talis quantitatis, nec talis: & ſic perdit quantitatem: Item perdit omnem locum: Item non eſt rubeum, neque nigrum, neque alicuius coloris; & ſic perdit colorem & qualitatem: nec eſt ſcriptum in pergameno, nec papiro: ſed iſtud, a, exiſtens in anima eſt vniuerſale & commune omnibus aliis, & tantum conuenit vni, ſicut alteri: & ante de ſe non erat tale: ergo ſequitur, quòd ab anima recipit talem modum. Quare ſequitur, quòd anima hominis eſt ſine quantitate, ſine loco, nec eſt magna, nec parua: non eſt nigra, neque rubea, & eſt ſine omni colore. Et hoc nullus poteſt negare, quia ſua operatio

Quod animæ eſt ſine quãtitate, qualitate & loco.

ratio

tatio hoc manifestat. Quare concluditur, quòd anima hominis est sine quantitate, sine loco, nec est magna, nec parua: non est nigra, neque rubea, & est sine omni colore. Et hoc nullus potest negare, quia sua operatio hoc manifestat. Quare concluditur, quòd anima nullo modo est corporalis, nec est de natura corporis, nec habet conditiones corporis: quare sequitur, quòd non est grauis, nec leuis, nec rotunda, nec quadrata, nec alicuius figuræ: & sequitur quod omnes proprietates & conditiones corporis repugnant animæ, & sunt feces respectu animæ, & superfluitates. Si enim anima remouet tales conditiones à rebus, quando intrant animam, tanquam sibi repugnantes, tanquam quasdam feces & superfluitates: quanto magis ipsa in natura sua est separata ab illis? sic clarè possumus concludere, quòd quædam sunt res corporales, quædam spirituales, quædam res quantæ, & quædam sine quantitate. Item possumus concludere, quòd res sine quantitate & spirituales sunt nobiliores, altiores & digniores, quàm res corporales & quantæ, immo res corporales & quantæ sunt feces & superfluitates. Sicut enim, a, existens in anima est dignius, & nobilius & superius, quàm existens in scriptura: quia quando est in anima, est vniuersale, commune & perpetuum, & incorruptibile & inuariabile; sed, a, scriptum est variabile, corruptibile & particulare. Sic similiter se habet anima respectu rerum corporalium, quæ habent quantitatem & qualitatem corporalem. Quare sequitur, quòd anima hominis non est visibilis; quia non habet colorem: non est audibilis, quia non habet sonum: non est odorabilis, quia nullum habet odorem: non est gustabilis, quia non habet saporem: non est tangibilis, quia nullam habet quantitatem, nec qualitatem, quæ possit tangi: quia non est calida, nec frigida, nec humida, nec sicca, nec aspera, nec lenis, nec longa, nec breuis, nec ampla, nec stricta, nec lata, nec profunda, nec spissa, nec leuis, nec ponderosa: quia omnia ista sunt de natura corporis: & per consequens nobilior est, quia non habet, quàm si haberet. Et exinde possumus arguere de Deo, qui est supra animam: quia Deus non est visibilis, nec audibilis, nec odorabilis, nec gustabilis, nec tangibilis, nec palpabilis, nec coloratus, nec leuis, nec ponderosus, nec habens aliquam qualitatem corpora-

Quod anima est nuda ab omnibus conditionibus corporis.

Quod Deus est exutus ab omnibus conditionibus corporalibus.

lem, nec quantitatem, nec superficiem, & sic de aliis. Et sic probatum est quòd anima rationalis non est de natura corporis: & sic dum corpus moritur, anima remanet in sua natura. Et sic tam per operationes voluntatis, quàm per operationes intellectus probatur, quòd homo habet animam, quæ non est de natura corporis.

Vltimum fundamentum.

VLtimum fundamentum ad probandum, quòd homo habet animam immortalem, sumitur comparando homines ad alias creaturas, quæ sunt propter hominem, & seruiunt homini. Vnde pretiositas & nobilitas & incorruptibilitas creaturarum seruientium homini manifestant clarè, quòd in homine est aliquid immortale & incorruptibile, semper viuens. Et ista ratio fuit posita superius in rubrica de conditionibus obligationis in illa parte: quòd magis est obligatus homo Deo, &c. quærite ibi. Et sic comparando hominem ad Deum, comparando alias creaturas ad hominem & comparando operationes hominis inter se, probatur immortalitas animæ rationalis. Et sic anima hominis non habet finem post se; sed quòd anima sit creata & habeat ante se principium, ipsamet experitur in seipsa: quia ipsa anima non meminit se semper fuisse, & tamen si semper fuisset, recordaretur: quare sequitur, quòd non semper fuit, & sic habuit principium: sed non habet finem: & per consequens est creata ante se de nihilo à Deo. Et vltra possumus arguere, quòd si anima habeat principium, & non habeat finē, quòd Deus, qui est supra animam, & creauit eam, non habuit principium, nec finem. Ecce igitur postquam homo habeat animam immortalem, qualiter debeat esse solicitus de custodia eius, ne in perpetuum malè habeat, ne in perpetuum maneat in tristitia, ne in perpetuum captiuetur, ne inæternum puniatur, ne incidat in omnia mala iam superius nominata, & ne perdat in perpetuum æterna bona & infinita iam supra- dicta. O tam grandis res est anima! O tam grande malum malum animæ! O tam grande bonum, bonum animæ! Immortalis est vtique anima. Sed necesse est tamen ipsam esse bonam, vel ma

Tit. 101. &c.

Quod anima inceperit esse probat.

malam: iustam, vel iniustam: puniendam, vel remunerandam: necesse est ipsam esse & viuere in æternum in gaudio, vel in æterna tristitia: necesse est ipsam esse in æterna iocunditate & felicitate, vel in perpetua miseria: necesse est ipsam esse & viuere in æterna delectatione & dulcedine, vel in sempiterna amaritudine & dolore: necesse est ipsam esse & viuere in æterna societate cum Deo suo creatore, vel in æternum esse separatam à societate & consortio sui creatoris: nec inter illa est dare medium, imò necesse est, quòd vnum, vel aliud habeat.

TITVLVS CCXVIII.

Hic enim inuestigatur an sit & realiter existat aliqua tertia natura creata, quæ sit tantùm spiritualis, & tota intellectiua per se existens sine corpore.

QVoniam autem scala naturæ & creaturarum est nobis manifesta ad sensum; & nullus potest dubitare, an creaturæ ordinatæ per quatuor gradus sint & existant: quia hoc est per se manifestissimum. Sed quia omnes creaturæ nobis ad sensum manifestæ, quas videmus, reducuntur ad duas naturas: quoniam est vna natura, quæ est corporalis tantùm, sicut sunt omnes creaturæ, quæ continentur in primo, secundo & tertio gradu: quia omnes illæ creaturæ sunt corporales tantùm: quia in eis non est spiritus rationalis, seu anima intellectualis. Alia autem est natura corporalis & intellectualis seu spiritualis simul, sicut homo, qui est in quarto gradu, qui continet simul & coniunctim duas naturas in vna persona, scilicet corporalem & spiritualem seu intellectualem: quia in homine est anima rationalis, immortalis & corpus, vt dictum est. Et ideo *Tit. 217. de fundamento quinto.* quia videmus naturam corporalem & spiritualem coniunctas in vna persona in homine: & vltra videmus naturam corporalem per se existentem separatam ab intellectuali, vt in terra: quia per se existit terra, & est natura purissimè corporalis. Exinde habemus causam, quærendi & inuestigandi an sit & existat etiam natura spiritualis creata purissimè spiritualis, per se existens, nullo modo coniuncta cum natura corporali. Et quoniam nos nullo modo dubitamus de natura corporali

tantum an sit; & etiam de natura coniuncta ex corporali & spirituali: ideo per istas duas videtur, quòd debemus inuenire tertiam: quia per notum debemus inuenire, id, quod est ignotum. Vnde postquam est & existit realiter natura corporalis & natura spiritualis simul coniuncta in vna persona, vt in homine: & vltra hoc etiam natura corporalis est & existit per se separata: quare etiam non erit & existet natura spiritualis creata per se, sicut natura corporalis? Vnde fieret iniuria naturæ spirituali seu intellectuali: quia natura corporalis haberet duos modos existēdi, scilicet diuisim & coniunctim: quia reperitur coniuncta cum spirituali, & reperitur per se existens sine illa: & natura spiritualis non haberet nisi vnum modum existendi, scilicet coniunctim. Cũ enim nobilior sit natura spiritualis, quàm corporalis, si corporalis inuenitur per se existens sine spirituali: quantò magis debet habere natura spiritualis per se existentiã sine corporali, vt sic habeat duos modos existendi, s. coniunctim & diuisim per se. Vnde natura corporalis esset totum & pars; & natura spiritualis creata esset tantum pars, & non totum: & etiam natura corporalis esset per se existens; & natura spiritualis esset tantum cum alio existens: & etiam natura corporalis faceret per se vnum, & cum alio vnum, & sic duobus modis faceret vnum; sed natura spiritualis solùm faceret vnum cum alio, & non faceret vnum per se. Sed quod natura corporalis esset totum per se; & natura spiritualis creata esset tantùm pars, & non totum: & quod natura corporalis faceret per se vnum; & spiritualis non faceret per se vnum: hoc esset contra ordinem vniuersi, & contra naturam rerum: & contra nobilitatem & dignitatem & excellentiam naturæ spiritualis, & fieret maxima iniuria naturæ spirituali, & hoc Deus facere non debet. Vnde cum Deus sit totus spiritualis, plus debet dare naturæ spirituali, quàm corporali. Non enim repugnat naturæ spirituali, quòd per se creetur sine corporali, & existat, sicut non repugnat corporali, vt patet ad sensum. Nec etiam vniuersum esset completum: quia deficeret iste modus existendi naturæ creatæ spiritualis: esset enim natura corporalis & spiritualis simul, & esset natura corporalis per se; & non esset natura spiritualis creata per se & tamen ista natura magis decorat vniuersum, immò est principalior

Quod sit natura aliqua spiritualis per se tantũ hoc probat.

Magnũ inconueniens si non esset spiritualis creatura tantum.

principalior pars vniuersi: quare sequitur, quòd non potest deficere in vniuerso, vt sit complementum in creaturis. Quare de necessitate istæ duæ naturæ, scilicet natura corporalis & spiritualis coniunctæ simul & natura corporalis tantum, arguunt & concludunt naturam per se esse & existere sine corporali. Et sic habemus in vniuerso tres naturas, scilicet spiritualem tantum, corporalem tantum, & spiritualem & corporalem simul: & probatio fit ex parte creaturarum, quæ sunt in scala naturæ, ita vt ipsa scala naturæ hoc probet.

Quod sit creatura spiritualis tantũ hoc probat.

Præterea alia probatio sumitur ex parte Dei, qui est Dominus & creator omnipotens. Vnde cum Deus sit spiritus summus & totus intellectualis & nullo modo corporalis, magis conuenit cum Deo natura spiritualis & intellectualis, quàm corporalis; immò corporalis est ei opposita, & spiritualis est ei similis. Si ergo Deus fecit naturam corporalem sibi oppositam & infimam per se solam: quare nón fecerit etiam naturam, quæ est ei similis, per se existentem? Item conuenit Deo magis facere sibi simile, quàm dissimile: & creaturas totaliter sibi similes, quàm dissimiles: & magis conuenit Deo facere creaturas prope se, quàm distantes à se: ergo magis conuenit Deo facere creaturam spiritualem sibi similem & propinquam, existentem per se, quàm corporalem per se existentem, sibi totaliter dissimilem, & á se longè distantem: sed Deus fecit creaturas per se tantum existentes sibi totaliter dissimiles, longè ab ipso distantes, vt patet in primo, secundo, & tertio gradu scalæ naturæ: ergo magis facere debuit creaturas per se existentes sibi similes & prope se existentes. Item non solum debuit facere creaturam spiritualem per se existentem sine corporali; immò primò debuit facere creaturam spiritualem, quàm corporalem: quia est ei magis propinqua & similis. Et sic probatum est tam ex parte creaturarum, quàm ex parte Dei quòd natura spiritualis creata est & existit realiter & per se sine corpore: & talis natura vocatur angelica natura. Et ideo ista natura est sine quantitate, sine figura, sine longitudine & breuitate, sine latitudine & profunditate, sine extensione, & sine spissitudine, sine ponderositate & leuitate, nullum habet colorem, nullum saporem, nullum odorem, nec habet aliquam qualitatem, quæ pos-

Alia probatio ad idem.

sit tangi. Ideo non est visibilis, nec audibilis, nec tangibilis, nec aliquo modo per aliquem sensum perceptibilis, sicut dictum fuit superius de anima & de ista litera a.

TITVLVS CCXIX.

De multiplicatione naturæ spiritualis creatæ, id est Angelicæ.

Tit. præcedenti. POstquam probatum est, quòd natura spiritualis creata est & existit, vlterius est magis inuestigandum, si est multiplicata in multas species & in multa indiuidua. Sicut autem istæ duæ naturæ, scilicet natura corporalis humana, quæ constat ex spirituali & corporali, manifestauerunt nobis naturam spiritualem puram esse; ita etiam manifestabunt omnia alia & omnes suas conditiones & proprietates. Vnde necesse est, quòd omnia sint proportionata & ordinata inter se. Videmus autem, quòd in natura corporali infima, non solum est vna species, immo innumerabiles species. Vide enim quot species sunt in primo gradu, vide quot in secundo, & quot in tertio gradu. Si ergo natura corporalis est tantum multiplicata, quòd non potest comprehēdi sub numero; quare etiam non erit multiplicata creatura spiritualis quasi sine numero? Itaque non potest esse quod ibi sit tantum vna creatura spiritualis: immo debent esse innumerabiles tales creaturæ & spiritus. Si enim Deus voluit tantum multiplicare corporales creaturas sibi dissimiles, nonne magis debet multiplicare creaturas spirituales sibi similes & vniformes? Sicut enim magis debuit facere creaturam spiritualem, quàm corporalē; ita etiam magis debuit eam multiplicare, cum sint magis multiplicabiles res spirituales quàm corporales. Itē videmus etiam quod in natura humana, quæ constat ex spirituali & corporali, est maxima multiplicatio; quare etiam in natura purè spirituali, non erit maxima multitudo & multiplicatio spirituum & creaturarum spiritualium, cum natura purè spiritualis facit per se suum membrum in vniuerso, quia non sunt nisi tria membra, vt dictum est, in vniuersitate creaturarum. Ergo necesse est innumerabilem multitudinem esse creaturarum spiritualium & non vnam tantum creaturam.

De multitudine Angelorum.

Tit. præcedenti.

TITVLVS

TITVLVS CCXX.

Quod inter ipsas creaturas spirituales est multiplex ordo & inferioritas & superioritas, & non sunt omnes æquales.

NOn solum autem debet esse maxima multitudo creaturarum purè spiritualium, immo debent ibi esse multi ordines, & debent ibi esse inferioritas & superioritas inter eas: & vna creatura debet esse superior quàm alia. Videmus enim quod in natura corporali est ordo & inferioritas & superioritas, & non æqualitas: sicut in primo gradu etiam sunt multi ordines. Nam est ibi ordo elementorum: terra est infima, aqua superior, aër super aquam, ignis super omnia. Ecce ibi ordinem & superioritatem & inferioritatem. Similiter est ordo in metallis, & superioritas & inferioritas. Similiter est ordo in lapidibus pretiosis. Si ergo in gradu infimo est ordo & superioritas & inferioritas nonne etiam in gradu summo erit ordo & inferioritas & superioritas in ipsis creaturis summè spiritualibus? Si in minimis est ordo, nonne & in maximis erit? Similiter est ordo in secundo gradu scalæ inter arbores & herbas. Similiter est ordo & in tertio gradu in animalibus & in piscibus, & in auibus & in illis, quæ super terram ambulant. Vide ergo quot sunt species arborum & herbarum. Vide quot sunt species piscium, quot species auium, quot species animalium, quæ ambulant super terram. Vide quomodo est ibi superioritas & inferioritas: Et omnes isti gradus sunt in natura corporali. Si ergo Dominus Deus omnipotens posuit tantum ordinem in creaturis corporalibus, nonne magis debuit ponere ordinē & superioritatem & inferioritatem in creaturis spiritualibus & rationalibus, cùm magis ordo & ordinatio conueniat creaturis spiritualibus quàm corporalibus. Sicut ergo in creaturis corporalibus sunt multi ordines, quare etiam in creaturis spiritualibus non erunt multi ordines? Præterea etiam in natura humana, quæ est corporalis & spiritualis simul sunt multi ordines, & est ibi superioritas & inferioritas: & est ibi multiplex dignitas, multiplex prælatura multiplex principatus; immò est in omnibus ordo dignitatum, ordo officiorum, & ordo principatuum:

Quod inter Angelos sit ordo.

Alia probatio ad idem.

tuum: iste homo maior, iste minor, iste superior, iste inferior, iste prælatus, iste subditus: est enim in humana natura multiplex status. Nam est ibi status agricolarum infimorum, status mercatorum, status burgensium: Item status nobilium, vbi continetur ordo militum, ordo Baronum, ordo Vicecomitum, ordo Comitum, ordo Ducum: deinde est Rex & Imperator: & & sunt multi Reges & vnus Imperator. Et etiam multiplex est ordo potestatum. Nam sunt iudices inferiores & iudices superiores & medij: & potestates inferiores & mediæ & supremæ. Hoc etiam videmus in statu Ecclesiastico, in quo est multiplex ordo & inferioritas & superioritas. Nam sunt ibi rectores & Archidiaconi, Diaconi, Decani, præpositi, Abbates, Episcopi, Archiepiscopi, Patriarchæ, &c. Si ergo in natura, quæ est partim corporalis, & partim spiritualis, non est æqualitas, sed distinctio mirabilis & ordo, quamuis omnes homines quoad naturam sunt æquales; attamen per accidentia, quæ eis adueniunt, & quæ acquirunt postea, fiunt inter homines isti ordines. Ista autem accidentia sunt iurisdictio, potestas, officium, scientia, & ars: & ista accidentia nobilia fundantur in humana natura, rationæ naturæ spiritualis & naturæ intellectualis, quæ est pars humanæ naturæ & non ratione corporalis. Quare igitur postquam in natura, quæ est partim corporalis, & partim spiritualis, est tam multiplex ordo & mirabilis, & ratione naturæ intellectualis, scilicet ratione animæ, quare etiam non erit multiplex ordo & mirabilis in natura pure spiritualis & intellectuali & etiam distinctio dignitatum & officiorum & statuum, cum maior debeat esse ordo in spiritualibus quàm in corporalibus? quare non erit ibi Principatus & Prælatio & superioritas & inferioritas suo modo, & aliquæ superiores, & aliquæ inferiores & aliquæ mediocres?

Tertia probatio ad idem. Item infra hominem est ordo & superioritas & inferioritas & Principatus: & hoc à natura: nam est ibi status virtutum infimarum, scilicet generatiuæ, augmentatiuæ, & nutritiuæ: & istæ habent alias inferiores, scilicet virtutem attractiuam, digestiuam, & retentiuam. Vlterius post istum statum est secundus status superior, scilicet status virtutum & potestatum sensitiuarum: & tertius post istum est supremus status, scilicet

virtutum

virtutum & potestatum intellectualium. Si ergo in homine est talis ordo & Principatus, quare etiam in natura purè spirituali non erit ordo & Principatus? Et sic patet, quare in creaturis spiritualibus & summis spiritibus debet esse sacer ordo & multiplex, & superioritas & inferioritas & mediocritas, & æqualitas.

TITVLVS CCXXI.

Quod quamuis ibi sint multi ordines; tamen necesse est, quòd certus numerus sit ipsorum ordinum, & omnes debent consummari in vnitate.

QVare autem in ipsis spiritibus summis debet esse tantus ordo, tanta ordinatio, & tanta regulatio, quòd non possit esse maior: eo quia sunt prope Deum & ei similes totaliter in natura, à quo est omnis ordo & omnis regula & mensura. Et ideo in ipsis creaturis spiritualibus nulla potest esse confusio, sed necessariò debet esse in eis certus numerus ordinum, & omnes debent consummari in vnitate. Videmus autem, quòd in natura purè corporali sunt tres gradus generales: ita quod tota natura corporalis, quæ non habet aliquid spirituale & immortale, diuiditur per tres gradus: quia quædam habent esse tantum, alia habent viuere tantum, & quædam habent sentire tantum. Et vltra quilibet istorum graduum continet plures gradus sub se: quia in primo gradu, vbi est tantum esse, sunt plures ordines, scilicet ordo elementorum, ordo metallorum, & ordo lapidum pretiosorum: & in quolibet istorum ordinum est status & vnum principale, vt in ordine elementorum ignis, in ordine metallorum aurum, in ordine lapidum pretiosorum carbunculus. Similiter secundus gradus, qui est viuere, continet sub se multos ordines: nam est ibi ordo herbarum, ordo arborum. In tertio gradu, qui est sentire, sunt multi ordines: nam est ibi ordo piscium, ordo auium, ordo animalium, quæ ambulant super terram, seu animal volatile, aquatile, terrestre: Et quilibet istorum ordinum consummatur in vnitate: quia in genere piscium est vnus summus piscis: in genere auium, est vna maior & dignior super omnes aues, sicut est aquila: similiter in genere animalium, quæ ambulant super terram,

Supra titulo I.

terram, est vnum animal & vna species, quæ est maior omnium,& dominatur aliis, sicut est species leonum. Si ergo in natura corporali est tanta ordinatio, regulatio, & mensuratio sine confusione & certus numerus: nonne magis debet esse in natura purè spirituali? Et si Deus posuit tantam ordinationem & regulationem in natura infima corporali, quæ est ei maximè dissimilis: nonne magis posuit in natura purè spirituali sibi simili & & propinqua, cum omnia ista pertineant ad pulchritudinem & ornatum? Nonne ergo tota natura spiritualis debet diuidi etiam generaliter per certas portiones & & gradus generales, & iterum quilibet istorum graduū in certos ordines, & quilibet ordo in suas species: vt sit ibi omnimoda claritas & distinctio sine confusione; & in quolibet ordine sit vna species supra omnes, & quilibet ordo consummetur in vnitate. Et sic videmus, quòd ista natura purè spiritualis partitur & diuiditur generaliter in tres portiones generales, scilicet in tres principatus sacros: quia apposita communiter æqualiter diuiduntur, & maximè quia natura spiritualis est prior, quàm corporalis: & ideo natura spiritualis imitatur corporalem, & econtra: ideo per illa, quæ videntur in natura corporali, quam videmus, possumus arguere in natura spirituali, quam non videmus.

Quod tres sint hierarchiæ Angelorum.

Item sicut videmus quod omnes naturæ & species corporales correspondent vni speciei summæ, scilicet naturæ & speciei humanæ, quæ est spiritualis & corporalis: & illa species est super omnes & dominatur omnibus aliis & præest ex ordinatione Dei: ita vt omnes ordines creaturarum corporalium consummentur in vna specie, supra quam nulla est: ita conformiter possumus arguere, quòd omnes conditiones creaturarū spiritualium debent correspondere vni summæ speciei spirituali & vni summo spiritui creato, qui est super omnes. vt omnes ordines Angelorum consummentur in vnitate & finiantur.

Item sicut arguimus per naturam purè corporalem: ita possumus arguere per naturam, quæ est corporalis & spiritualis simul: quia tota natura, quæ est corporalis & spiritualis simul, scilicet natura humana, etiam diuiditur in certas portiones, & in certos gradus,& in certos principatus, & omnia consummantur in vnitate: ita vt sit vnus supra omnes. Et etiam in ipsomet homine

mine omnes virtutes, omnes potestates, & omnes status virtutum naturalium consummantur in vna virtute summa, scilicet in ipsa voluntate, quæ est domina omnium aliarum & maior. Et tota etiam anima hominis diuiditur in tres generales portiones, seu partes, seu hierarchias, scilicet in vegetatiuam, sensitiuam, & intellectiuam: & iterum quælibet illarum diuiditur in suas partes. Quare ergo similiter non erit certa diuisio & certus numerus in generali in natura spirituali: ita vt tota diuidatur in certas portiones generales & hæ iterum in alias? Postquam ergo tres sunt naturæ distinctæ creatæ in vniuerso, scilicet corporalis tantum, & spiritualis tantum, & mixta ex vtraque: ergo si natura corporalis habet suas hierarchias & suos ordines infra se: quare etiam natura summa & spiritualis non habebit suo modo suas hierarchias & suos ordines infra semetipsam? Et etiam postquam natura purè corporalis & distincta per differentias & gradus naturæ: & natura mixta, scilicet humana est distincta per differentias & gradus naturæ, scilicet per accidentia nobilia dignitatum & officiorum: quare igitur etiam natura purè spiritualis non erit distincta per differentias & gradus naturæ & differentias officiorum & dignitatum, vt sit vtraque distinctio? Et quoniam numerus trinarius magis concordat cum Deo, quàm aliquis alius numerus: quia in Deo est Trinitas personarum: ideo magis conuenit Deo ponere numerum trinarium in rebus, quàm alium numerum, & maximè in creaturis spiritualibus, quæ sunt ei conformes & similes. Et ideo magis conueniens fuit Deo, quòd tota natura spiritualis creata, scilicet angelica distingueretur & diuideretur per numerum trinarium, quàm per alium numerum. Vnde tota vnitas creata diuiditur in tres partes generales, scilicet in naturam corporalem tantum, & spiritualem tantum, & corporalem & spiritualem simul. Et iterum natura tantum corporalis diuiditur in tres partes, vt dictum est. Quia ergo diuisio est multiplex, scilicet quædam generalis, & quædam specialis, & alia specialissima, &c. ideo prima diuisio generalis & distinctio debet esse trinaria in Angelis, vt sicut diuina natura existens tantum eadem numero & indiuisibilis in se, tantum diuiditur in tres personas per tres proprietates distinctas, & non plures, neque pauciores:

Quod Angeli diuiduntur in tres hierarchias.

ciores : ita conformiter natura ſpiritualis creata , ſeu angelica ſibi totaliter ſimilis & conformis & propinqua , diuiditur & diſtinguitur in tres portiones & tres hierarchias generales : & deinde quælibet earum iterum in tres ordines : & ſic eſt ibi diuiſio generalis & ſpecialis per trinarium numerum. Et ſic patet quod in creaturis ſpiritualibus ſeu Angelicis debet eſſe certus numerus ordinum & certa diſtinctio ; & etiam quod talis numerus debet eſſe trinarius magis quàm alius : & hoc oſtendit natura corporalis & etiam natura diuina, quæ creauit omnia.

Quod nouem ſint ordines Angelorum.

Patet etiam quod omnes ordines debent conſummari in ſumma vnitate, quantum poteſt eſſe in creaturis: & quod ſupra omnes debet eſſe vnus ſummus Angelus & vna ſumma creatura ſpiritualis, & conſummans in vnitate omnes ordines ſpiritualium creaturarum. Et ſic probatum eſt quod eſt natura purè ſpiritualis creata, & quod eſt innumerabilis multitudo ſpiritualium creaturarum & Angelorum , & quod eſt ibi ordo debitus, quantum poteſt eſſe. Quamuis autem ibi ſit innumerabilis multitudo Angelorum : attamen omnes ſimul fuerunt creati de nihilo : quia vnus Angelus non poteſt cauſare alium , nec generare de ſua ſubſtantia : nec vnus poteſt deſcendere de alio , ſicut fit in hominibus: quia non ſunt corporales , ſed quilibet immediatè à Deo eſt creatus. Et ideo potuerunt omnes ſimul creari : quia nulla poterat eſſe reſiſtentia : quia Deus eſt omnipotens , qui de nihilo creauit eos : & ita potuit creare omnes ſimul ſicut vnum , qui ſolo velle omnia creat : nec repugnat eis creari ſimul.

Tit. 219. Tit. 220. Quod Angeli ſimul ſint creati ex nihilo.

TITVLVS CCXXII.

Quod natura ſpiritualis creata obligatur Deo ſicut homo : & quod omnia probata de homine inquantum homo eſt , ſunt iam probata de Angelis : & quod quidem eſt bonum hominis & Angeli.

QVoniam autem natura purè ſpiritualis creata exiſtit , & quia ipſa habet liberum arbitrium ſicut homo: ideo omnia, quæ probata ſunt de homine ratione liberi arbitrij , iam probata ſunt de Angelis : & quicquid conuenit homini ratione liberi arbitrij , conuenit Angelo. Et ideo qui vult habere ſcientiam de Angelis,

Angelis recurrat ad illa, quæ dicta sunt de homine, & applicet eis & faciat similem processum circa obligationem & circa amorem & circa fructum amoris, quod est gaudium: & comparet fructum amoris, & Angelū & alias creaturas, seu ad creaturas inferiores eo: & videat quod plus accepit à Deo, quàm aliæ creaturæ inferiores & qualiter cognoscit se habere & accepisse à Deo quicquid habet: quia de nihilo factus est, & nihil habet à seipso. Vnde Angelus ad cognoscendum suam dignitatem & suum gaudium, in quo est, potest se primò comparare ad ipsum nihil, vnde venit: deinde ad creaturam sibi oppositam, scilicet ad naturam corporalem: & potest videre quantum ascendit super illam in dignitate & excellentia: & hoc ex dono Dei. Deinde potest se comparare ad naturam mixtam scilicet ad humanam: & sic omnes creaturæ seruiunt Angelis, vt cognoscant propriam excellentiam, & quantum acceperunt. Et sic patet quod Angelus obligatur Deo sicut homo: & idem modus procedendi est in Angelo sicut in homine ad inuestigandum obligationem, per quam Deo obligatur: & per consequens ad inuestigandum omnia illa, quæ sequuntur ad illam obligationem. Et sicut comparamus hominem ad alias creaturas inferiores per conuenientiam & differentiam; ita possumus comparare Angelum. Exercita ergo teipsum. Et hæc sufficiant.

Quod Angelus obligatur Deo.

Ecce igitur qualiter per scalam naturæ habentem quatuor gradus distinctos inuenimus naturam diuinam esse & existere ab æterno sine principio & sine fine: deinde inuenimus totam scalam & omnes creaturas contentas in scala à Deo processisse ex nihilo per creationem: deinde inuenimus obligationem hominis ad Deum. Vlterius exinde deuenimus ad immortalitatem animæ hominis, ita vt inuenerimus hominem habere animam immortalem, & per consequens vt esse conpositum ex duabus naturis, scilicet corporali & spirituali: & reduximus omnes quatuor gradus scalæ ad duas naturas in generali, scilicet ad naturam corporalem tantum, quæ nihil habet immortale: & ad naturam mixtam ex corporali & spirituali, quæ habet aliquid immortale. Et vltimatè per istas duas naturas inuenimus tertiam naturam, quæ tantum est spiritualis: quæ dicitur Angelica natura. Et sic habemus in summa na-

Epilogat, totū processū huius libri.
Titul. 3.
Titu. 16.
Tit. 100.
Tit. 217.
Tit. 118.

turam diuinam increatam, quæ realiter vna & eadem numero existit, & est communis in tribus personis realiter distinctis: & habemus tres naturas distinctas creatas ab ipsa diuina natura, quæ est Deus æternus, trinus, & vnus, cui est laus & gloria in æternum.

TITVLVS CCXXIII.

Hic inuestigatur si homo est talis de facto: qualis debet esse: & si facit quod facere debet secundum ordinem creaturarum. Et inuenitur de facto quod homo est & facit contra ordinem creaturarum & est totus mutatus in oppositum & in contrarium sua propria natura, quam debet habere, sicut vinum in acetum.

Dictum est in tota parte præcedenti vsque huc de debito hominis, ad quod obligatur de iure naturæ: & conclusum est & probatum aliquod occultum esse debitum, quod homo debet Deo: & hoc tam ex datis & acceptis, vbi fundatur obligatio debiti, quàm ex parte dignitatis Dei, cui primò debetur amor, timor & honor: & hoc etiam requirebat natura amoris. Ergo vsque ad hanc partem processimus per debet & per modum obligationis & debiti: & vidimus qualis est: quoniam est primò naturalis & perpetua & infallibilis, indelebilis, incorruptibilis, & immortalis, & est generalis omni homini, & patens omnibus: quia est scripta in libro naturæ in omnibus creaturis, & in ipso homine tam in corpore, quàm in anima: & ipse homo, & omnes creaturæ sunt purissimum testimonium istius obligationis. Visum est etiam & conclusum quantum & quale bonum adueniet homini, si homo adimplet & facit debitum, ad quod obligatur Deo: & quantum & quale malum adueniet homini, si non facit debitum, quod debet Deo. Si ergo tria cognoscimus de homine, scilicet ipsum debitum hominis & bonum & malum, quod oportet sequi. Ipsum autem debitum semper viuit, semper manet radicaliter in suo vigore: & impossibile est, quòd tollatur; semper homo est debitor, semper est obligatus Deo, siue homo faciat. Et quoniam ordinatur debitum ad factum, & debere ordinatur

tur ad facere, & obligatio ad solutionem; immò omnia quæ pertinent ad hominem, concluduntur in istis duobus, scilicet in debito & in facto, seu in iure & in facto: quia ipsum debitum est ius, & ipsa solutio factum: sed ipsum debitum est primum & præcedit; & factum debet sequi post debitum: & ipsum factum est vltimum & complementum debiti: ideo nisi post debitum sequatur ipsum factum & facere, totum est vacuum: & si sequatur factum, totum est plenum. Ista ergo duo, scilicet debitum & factum debent esse proportionata & ligata in se: quia vnum nihil proficit sine alio. Quid enim proficit debitum, nisi non sequatur factum? Et quid valet factum, nisi concordet cum debito. Factum ergo & debitum quando concordant faciunt mirabilem armoniam; si autem discordant, destruitur armonia, & fit pessimus sonus. Et quia ista scientia est de homine inquantum homo est, & docet cognoscere hominem, & cognitio de homine consistit in duobus, scilicet in cognitione ipsius debiti, & in cognitione ipsius facti, seu facere: & cognitio ipsius debiti præcedere debet cognitionem ipsius facti, quod non est, nisi tanquam lumen ad cognoscendum ipsum factum: quia impossibile est cognoscere ipsum factum an sit tale, quale debet esse, vel non, scilicet vtrum sit iustum, vel iniustum, ordinatum vel inordinatum, nisi prius cognoscatur debitum. Debitum enim est mensura & regula & lex ipsius facti. Qui ergo ignorat ipsum debitum, ignorat ipsum factum & facere. Ideo postquam habemus infallibilem cognitionem de ipso debito hominis inquantum homo est, ad complendam totam cognitionem de homine necesse est nos habere cognitionem de ipso facto ipsius hominis & de suo facere, vtrum ius, & facere concordant in homine: vt postquam cognoscimus quod debeat facere, videamus quid facit: vtrum suum proprium factum, seu facere concordet cum suo proprio debito; vel discordet: & vtrum sit iustum, an iniustum: & ordinatum, vel inordinatum: rectum, vel tortuosum: secundum naturam hominis, vel contra naturam hominis: secundum Deum, vel contra Deum: vt postquam vidimus quid de iure, vel in iure, videamus quid in facto, vel de facto. Quamuis autem ista duo pertineant ad hominem. scil. debitum & factum; non tamen similiter &

Omnia consistũt in debito & facto.

Debitum est mensura facti.

Debitum hominis semper manet.

eodem modo: quia ipsum debitum semper manet in suo vigore, & est necessarium & de necessitate: nec est in potestate & libertate hominis, quia velit homo, aut non velit semper manet debitum, & homo semper manet debitor & obligatus. Sed ipsum factum est voluntarium & in libertate hominis: & ideo potest homo habere suum factum & suum facere, quod concordet cum suo debito: vel potest habere factum contrarium debito, vel potest desistere ab ipso facto. Et sic sunt ibi tria, scilicet facere quod debet, vel facere contrarium illius, quod debet, vel totaliter desistere ab ipso facere. Non est autem ita, nec similiter in aliis creaturis: quia factum & debitum semper concordant. Sed quia quando homo resistit ab ipso facere, tunc facit quod non debet; ideo homo potest generaliter ambulare per duas vias. Quia vel factum & facere hominis est simile & concordans cum debito, vel est discordans & contrarium suo debito proprio: Et quia ipsum debitum est propria lex, propria mensura & propria regula, proprium lumen & proprium ius ipsius hominis: ideo quando in homine factum concordat cum debito, tunc homo concordat cum sua propria lege & regula, & cum suo proprio lumine. Sed quando in homine factum est contrarium debito, tunc homo est contrarius sibiipsi, & suæ propriæ naturæ, & suæ regulæ, & suæ propriæ legi, & suo lumini, & iuri naturæ, & est contrarius omnibus creaturis & Deo. Quid est enim omnem hominem esse contrariũ sibiipsi, nisi quod ipsum factum hominis & suum facere sit contrarium suo proprio debito, & suæ legi naturali. Igitur nunc profunde intremus in ipsum hominem, & perscrutemur interiora eius, & palpemus viscera eius, & videamus suum factum & suum facere. Vsque enim modò non tetigimus hominem nisi superficialiter & in generali, ostendendo suum proprium debitum; nunc autem tangemus ipsum in visceribus & in profundo & in particulari tangendo proprium factum. Portemus tamen ante oculos ipsum proprium debitum tanquam lucernam & lucem ad videndum suum proprium factum & facere suum. Ipsum autem factum & facere hominis est duplex, scilicet visibile & inuisibile, intrinsecum & extrinsecum, intus & extra, occultum & manifestum: & vtrumque oportet concordare cum debito

In aliis creaturis factũ & debitum semper concordant.

Nota.

Duplex facere hominis.

bito & cum iure, seu lege sua naturali.

TITVLVS CCXXIV.

Hic comparatur factum seu facere hominis ad suum proprium debitum, & ad suam propriam legem, si conuenienter concordent.

QVoniam autem ipsum debitum hominis inquantum homo est, ius naturæ est & lumen ad cognoscendum ipsum factum hominis, quale sit & est propria lex & regula facti: ideo comparemus factum, seu facere hominis tam visibile, quàm inuisibile seu occultum ad ipsum debitum: & statim apparebit vtrum factum, seu facere hominis sit iustum, vel iniustum, bene vel malè. Si enim consideremus ipsum factum, seu facere per se, non comparando ipsum, nec applicando ad proprium debitum: tunc impossibile est cognoscere ipsum factum hominis: quia non potest cognosci, nisi in suo lumine, quod est debitum proprium. Et ideo qui magis cognoscit debitum ipsum hominis, facilius cognoscit ipsum factum, seu facere hominis: & qui totaliter ignorat debitum hominis, totaliter ignorat factum, seu facere hominis, & per consequens ignorat totaliter seipsum. Prima enim lux est & prima porta intrandi & cognoscendi hominem, scilicet cognoscere quid debeat facere: deinde intratur ad ipsum facere. Et quoniam ad cognoscendum vtrum factum hominis, seu facere concordet cum debito, oportet per experientiam videre ipsum factum in se & ipsum facere: & quia quilibet homo perfectæ ætatis cognoscit experimentaliter & infallibiliter suum proprium factũ & suum proprium facere, tam interius, quàm exterius, & nullo modo dubitat: quia est sibi certissimum quod est, immò nihil magis notum cuilibet nisi suum proprium facere, licet ignoret vtrum sit iustum, vel iniustum, donec applicauerit, vel comparauerit facere ad debitum. Ideo quilibet homo, qui cognoscit debitum hominis inquantum homo est, & propriam eius legem naturalem, potest statim & infallibiliter cognoscere vtrum suum proprium factum, seu facere sit contrarium debito, vel concordans, comparando facere ad debitum, quod habet & cognoscit in seipso. Debet ergo omnis homo videre & comparare totum suum fa-

Vt titulo 223.

ctum, & suum facere, & suas inclinationes, & quicquid sentit in seipso ad suum proprium debitum & propriam legem: & veraciter cognoscet & infallibiliter, quòd totum suum factum, seu facere tam interius quã exterius, & omnis inclinatio contrariatur ipsi debito, seu iuri, & legi naturæ, & totaliter discordat ab eâ: & sic in ipso homine debitum seu ius & factum discordant & contrariantur.

Quid sit debitum hominis.

Vt autem hoc ad oculos videamus, dicamus, quid sit debitum hominis, seu ius naturæ, ad quod obligatur homo, & tenetur inquantum homo. Debitum autem hominis, ad quod homo obligatur ex testimonio omnium creaturarum & suiipsius & Dei, est istud, quòd homo debet Deo dare primò amorem, & totaliter, & debet ipsum amare & incessanter: & per consequens debet totaliter sequi & amare voluntatem Dei, & per oppositum debet habere odio totaliter & incessanter quicquid potest esse contra Deum, & contra suã voluntatem: Et exinde sequitur, quòd homo debet Deo timorem & honorem primò. Ecce ergo debitum amoris, & timoris & honoris primò: Et per consequens debet homo esse gratus Deo, & regratiari illi, & esse ligatus & vnitus realiter cum Deo: hoc ergo est debitum erga Deum factorem & creatorem suum. Sed ex isto debito ortum est aliud debitum erga omnia, quæ Dei sunt, & maximè erga suam imaginem viuentem, & per consequens erga omnem hominem, scilicet quòd omnis homo debet amare quemlibet hominem, inquantum est Dei imago, sicut seipsum: & habere odio quicquid est contra hominem, sicut contra seipsum, inquantum est Dei imago: & etiam debet quilibet amare seipsum propter hoc, quod est Dei imago viuens. Ecce duplex debitum hominis, vnum & primum respicit Deum: & secundum respicit illa, quæ Dei sunt, & principaliter suam imaginem; & tamen non sunt nisi vnum debitum: quia secundum includitur in primo, & ab ipso oritur. Et hoc est totum debitum hominis, totum ius naturæ, & tota lex naturæ, & totum quicquid debet homo, vel ab ipso oritur, vel in ipso includitur. Secundum ergo istud debitum, & secundum istud ius, & secundum istam regulam & legem debet homo regulare, mensurare, ordinare omne factum suum & omne facere tam interius, quàm exterius: &

Tit. 111.

Tit. 178.

Debitum hominis ad se & ad proximum.

eum

cum iſto debito, ſeu iure debet concordare totum ſuum facere. Talis debet eſſe homo in ordine creaturarum, quòd in iſto homine iſtud debitum, ſeu ius, & ſuum factum & facere ſuum non diſcordent, non contrarientur: & talem hominem requirit ordo vniuerſi, & ordo naturæ, qualis debet eſſe natura hominis, in quantum homo eſt. Comparet ergo quilibet factum ſuum ſeu ſuum facere interius & exterius, & quicquid ſentit in ſe debitum iſtud, ſeu ius naturæ. Et comparemus omne factum & omne facere, quod eſt in hominibus, ad iſtud debitum: & videbimus, & per experientiam ſentiemus & iudicabimus, quòd omne factum & omne facere hominis, vel ad minus inclinatio, totum eſt contrarium & repugnans iſti iuri ſeu debito, & diſcordans totaliter ab eo. Vnde per experientiam videmus & ſentimus, quòd homo habet amorem ſuiipſius primò, & nòn Dei, & primò amat ſeipſum & ſuam voluntatem propriam realiter, & de facto eam ſequitur, & nòn voluntatem Dei: & habet odio quicquid eſt contra ſuam voluntatem propriam, & amat omnia, quæ amat, propter ſeipſum, & non propter Deum, nec quia Dei ſunt: & ſic realiter & de facto non amat niſi ſeipſum. Videmus autem, quòd homo quærit, intendit, & amat primò ſuum proprium honorem, & realiter & de facto, & non Dei: & ſuum proprium honorem præponit honori Dei, & vult, quòd omnia, quæ primò debet dare Deo factori ſuo, detur ſibiipſi & creaturæ & operi facto. Et ſic homo de facto habet amorem ſuiipſius primò, & non Dei: & habet propriam voluntatem, & quærit primò ſuum honorem proprium: & ſic facit totum contrarium illius, quod debet facere, & facit illud, quod non debet, & nullo modo facit, qnod debet.

Quomodo homo debet regulare ſuum facere.

Experimentaliter videmus, quòd omnia facimus contra debitum.

TITVLVS CCXXV.

Hic concluditur perditio totalis & lapſus & corruptio hominis.

ET quoniam omne factum & facere hominis procedit à voluntate ſua, quia ipſa eſt radix, origo, cauſa, & domina omnis facti & totius facere, & ſic factum hominis ſeu facere eſt voluntarium: ideo ſequitur quòd omne factum & omne facere hominis eſt cõ-

tra debitum totum hominis, contra ius naturæ, contra legem naturæ, & contra totum ordinem creaturarum, & contra hominem inquantum homo est, & contra Deum totaliter. Sequitur exinde, quòd ipsa voluntas hominis est contraria ipsi debito & iuri naturæ, & legi naturæ, & toti ordini creaturarum, & Deo factori suo: & ideo de facto & realiter ipsa voluntas est extra omnem mensuram, omnem legem, & omnem regulam, & extra omnem ordinem & ordinationem, & extra totum ius, extra Deum, & extra seipsam: quia est extra suam propriam legem naturæ, & non recognoscit Deum superiorem, sed ponit se supra Deum, vel facit se æqualem Deo. Et per consequens ipsa voluntas hominis est deuiata & lapsa à proprio suo statu, perdita, corrupta & peruersa & mutata & alienata in oppositum suæ propriæ naturæ: & ideo est inordinatissima, turpissima, irregulatissima, superbissima, & in errore & falsitate, extra suum bonum, & semper quærit vanitatem & mendacium: & ideo totaliter odibilis, & nullo modo amabilis: & separata totaliter à consortio & amicitia & societate sui creatoris: & per consequens sequitur, quòd talis est homo, qualis est sua voluntas. Sequitur ergo, quòd homo, qui primò amat seipsum, quàm Deum, est totaliter à societate & consortio Dei

Tit. 179. &c. separatus. Et quia iam in parte præcedenti tractatum est ad longum de duobus amoribus primis, & de propria voluntate, & de proprio honore: & conclusum est, quòd proprius amor suiipsius & propria voluntas & proprius honor, ista tria sunt simul alligata, nec possunt separari, & totaliter sunt contra Deum, & contrariantur Deo, nec aliquid est contra Deum, nisi proprius amor, propria voluntas, & proprius honor: & in istis est tota radix inimicitiæ & contrarietatis ad Deũ: ideo conclusum est, quod qui habet amorem suiipsius primò, & propriam voluntatem, & proprium honorem, quòd talis est inimicus capitalis Dei: & ideo est in ira Dei. Quare sequitur, quòd homo cum habeat ista in se, est capitalis inimicus Dei, & ideo est in odio Dei. Et etiam quia conclusum est, quòd homo nihil habet, quod sit suum, nisi amorem: & ideo quia amor hominis est totus contrarius Deo, & totus corruptus & peruersus, totus malus, totus deuiatus, & totus alienatus, totus inordinatus & totus iniustus: ideo sequitur,

tut, quòd homo est talis, qualis est suus amor. Item etiam quia amor suiipsius & propria voluntas, & proprius honor sunt radix omnium malorum: ideo homo habet in se radicem omnium malorum & vitiorum. Quia etiam iam probatum est, qualis fructus sequitur homini ex amore Dei, & ex amore suiipsius, & propria voluntate & proprio honore quærendo illum: ideo homo incidit in omnia mala, quæ oriuntur ex illis:& perdit omnia bona, quæ sequuntur ex amore Dei & honore. Et per consequens homo vadit ad æternam tristitiam, ad æternam pœnam,& perpetuum dolorem, & æternum luctum, & perdit æternum gaudium,quod finem non habet, & æternam amicitiam & societatem sui creatoris. Et omnia ista iam conclusa sunt: & sic apparet, qualiter comparando factum hominis & omne facere & propriam voluntatem, à qua oritur, ad suū proprium debitum, ad suum proprium ius, & ad suam propriam legem naturæ, cui obligatur, verissimè inuenimus, & cognouimus, deuiationem & lapsum,totalem perditionem, alienationem, corruptionem, degenerationem & peruersitatem hominis & naturæ suæ à suo proprio statu, & à sua propria natura, quæ deberet esse: Et sic per quandam scalam & ordinem deuenimus ad notitiam & cognitionem perditionis, lapsus & corruptionis naturæ hominis, quæ omnia erant occulta homini: & hoc per cognitionem obligationis ipsius naturalis,quæ fuit manifestata per omnes creaturas: Et sic per scalam naturæ manifestatus est Deus, manifestata est producto mundi de nihilo, manifestata est obligatio & debitum hominis ad Deum, & per consequens ius naturæ seu lex, & manifestatus est lapsus hominis & corruptio, seu perditio, & ita omnia ista se manifestant inuicem, & vnum manifestat & discooperit aliud. Ecce artem & modum qualiter quilibet potest cognoscere se ipsum esse æternaliter perditum, lapsum & corruptum, deuiatum, comparando factum ad debitum,& videndo distantiam elongationem & contrarietatem inter factū & debitum hominis, inquantum homo est & ignorat se esse perditum & corruptum & lapsum. Et sic omnes creaturæ clamant & dicunt & manifestant hominem esse veraciter perditum æterna perditione, & mortuum perpetua morte: quia separatus est æternaliter à Dei societate, qui solus est vita hominis, sicut anima sola

Tit. 129. *Tit. 181.* *Tit. 145.* *Tit. 160.* *Epilogus*

est vita corporis: & sic homo est totaliter separatus à toto bono, & à tota sua vita.

TITVLVS CCXXVI.

Quod etiam lapsus & corruptio hominis manifestatur comparando factum hominis, seu facere ad secundum debitum, quod respicit ea, quæ Dei sunt.

VIsum est qualiter comparando factum & facere hominis ad debitum & ad ius naturæ, quod respicit Deum, inuenimus hominem lapsum & perditum: ideo nunc restat comparare hominem ad secundum debitũ, quod respicit imaginem Dei. Videamus ergo si factum & facere hominis concordat cum secundo debito & secundo iure, quod oritur à primo debito. Secundum debitum est, quod quilibet homo debet & obligatur amare quemlibet alium hominem, inquantum est Dei imago sicut seipsum: & odio habere quicquid est contra omnem alium hominem, inquantũ est Dei imago, sicut contra seipsum, inquantum est Dei imago: & etiam quilibet debet amare se ipsum, inquantum est Dei imago viuens. Et sic ratione istius debiti & iuris debet esse inter homines fraternitas, vnitas, societas, amicitia, concordia & pax, & omnes debent se reputare tanquam vnum. Sed per experientiam videmus, quòd vnus homo lædit alium hominem, adinuicem se occidunt, inter illos nulla vera vnitas est, nulla vera societas est, nulla vera amicitia, nec pax, nec concordia; sed magis diuisio, lis, discordia, & bellum & inimicitia: & si fortè sit pax aliqua & amicitia: non est propter hoc quia est Dei imago, nec propter, debitum, sed propter alias causas. Et talis vnitas oritur ex amore corrupto & inordinato, iniusto & contra Deum. Et sic homo quia est inimicus Dei, & contrariatur Deo totaliter, est etiã verus inimicus suæ imaginis: & per consequens est inimicus cuiuslibet hominis, inquantum est Dei imago: & etiam inimicus & contrarius suiipsius, & seipsum lædit, destruit & occidit, inquantum est Dei imago, & persequitur & lædit Dei imaginem. Et sic comparando hominem ad secundum debitum, inuenimus ipsum esse contrarium totaliter illi debito, & per consequens lapsum & corruptum.

TITVLVS

TITVLVS CCXXVII.

Quod homo potest videre continuò in aliis rebus extra se, tanquam in speculo, suum statum, in quo existit, & suam perditionem, suum lapsum & corruptionem.

QVoniam autem homo quamuis sit corruptus, perditus, lapsus & mutatus in contrarium suæ naturæ, immò in non hominem, non sentit, vel vix sentit se esse corruptum & lapsum, & esse in tali statu, in quo est: ideo non dolet, non flet, non tristatur de sua perditione & corruptione, cum tamen continuò dolere & flere deberet tam pro statu, in quo est, quàm pro futuro statu, & pro malis, quæ ipsum expectant; imò ridet iocundatur, lætatur, recipit suas delectationes, suas consolationes, comedit, bibit, acsi nihil mali esset. Ex quo apparet, quòd est tanquam freneticus, stultissimus, sine omni sensu, quia freneticus & stultus non sentiunt se esse tales: etiam est tanquam dormiens, nihil sentiens, sicut somnians, vel incantatus, vel illusus. Et ideo quia homo in seipso non bene videt, nec sentit suam corruptionem, debet videre in aliis rebus extra se similitudinem suæ perditionis & sui lapsus, & facere sibi quoddam speculum, in quo continuò videat suum statum corruptum & mutatum, vt non tradat obliuioni suum malum, vt sic doleat. Postquam ergo homo comparauit seipsum, & totum facere suum ad ipsum debitum, per quod cognoscit se esse perditum & lapsum, debet se comparare ad res alias extra se, quando mutantur, aut quando in contrarium suæ naturæ corrumpuntur: vel debet fingere contrarium cuiuslibet rei, quam videt & corruptionem: & cogitet qualis est quælibet res, quando mutata est in contrarium suæ propriæ naturæ, & quando corrupta est, vel qualis esset, si mutaretur & corrumperetur: & cogitet, quòd pro certo talis est ipse secundum ius propriæ naturæ, in quo debet esse: & cogitet, quòd quantò res est nobilior, quæ corrumpitur & melior in sua propria natura: tantò est peior & vilior, quando est corrupta & mutata in contrarium suæ naturæ; & in quantò gradu bonitatis est, in tanto gradu malitiæ est: & quantò erit alta, tantò efficitur inferior.

Contemplatio ducens hominem in considerationem status sui.

Vt

Experiētia qua homo cognoscit suum lapsum.

Vt verbi gratia, faciamus exemplum in ipso vino, quoniam ipsum vinum quando mutatur & corrumpitur in contrarium suæ naturæ, tunc efficitur acetum. Ergo sicut se habet status aceti ad statum vini, sic se habet status hominis nunc, in quo est, ad statum, in quo debebat esse: & quantum distat acetum à vino, tantum distat homo à statu suæ naturæ: & sicut acetum nihil valet ad illud, ad quod ante valebat, quando erat vinū, & ad quod ordinatum erat; ita homo nihil valet ad illud, ad quod valebat in statu suo debito, nec valet aliquid ad illud, ad quod ordinatus erat: & ideo non valet, nisi vt in ignem mittatur. Et quantum etiam distat & elongatur acetum à vino in bonitate; tantum etiam distat & elongatur homo in bonitate à propria natura hominis: Et sicut nihil de bonitate vini mansit, nec est in aceto; ita nihil de bonitate hominis inquantum homo est, & quæ debet esse secundum suam propriam naturam, est in homine: & sicut doleret acetum, si cognosceret vinum; ita debet dolere homo, si cognoscat statum, in quo debet esse.

Item in vino possunt esse duæ mutationes, quia vinū aliquando mutatur & fit turbatum, tunc est infirmum: sed tunc remanet vinum, & retinet aliquid de bonitate vini, & non est totaliter perditum & non potabile, sed non sicut ante: aliquando mutatur vinum in acetū, & tunc est totaliter perditum: quia nihil retinet de bonitate vini. Homo autem est sicut acetum, & non sicut vinum turbatum: quia est totaliter perditus; & nihil habet de bonitate hominis, quam debet habere: ideo habet in se nullam dulcedinem, nullum bonum saporem; sed habet in se amaritudinem & acetositatem & pessimum saporem & crudelitatem: quia deficit homini tota propria bonitas, quæ debebat esse: & est in eo contraria malitia, quæ non debebat esse. Sicut autem fecimus comparationem hominis ad vinum & ad acetum: ita possumus comparare hominem ad omnes alias creaturas, & res tam naturales quàm artificiales, quæ perdi & mutari possunt: tamen exemplum de vino & aceto est valde conueniens ad videndum statum hominis in seipso.

Possumus etiam facere comparationem de homine, dum habet sensum & vtitur ratione, & dum factus est freneticus & stultus: quia sicut se habet homo stul-

tus

tus & freneticus ad statum eiusdem & suiipsius, dum est in suo sensu naturali; sic se habet status, in quo homo est nunc, ad statum, in quo debebat esse.

Potest etiam fieri comparatio de muliere ad virum, quando facta est meretrix: quia sicut se habet status mulieris, dum est in bono matrimonio & bona societate cum viro suo: ad statum eiusdem, quando est separata à societate sui mariti seu sponsi, & facta est meretrix stans in prostibulo. Sic similiter se habet status naturæ hominis, in quo nunc est, ad statum, in quo debebat esse in ordine ad Deum & respectu Dei: quia debebat habere societatem veram & fidelem cum Deo.

Similiter potest fieri comparatio de filio perdito & deuiato: quia sicut se habet status filij perditi & deuiati & separati à patre totaliter ad statum eiusdem filij, dum est sub obedientia & sub regula patris & in domo; sic similiter est de statu hominis respectu Dei. Ecce igitur qualiter homo potest videre continuò in pluribus rebus & exemplis tanquam in speculo suum statum, in quo existit, & suam perditionem & suum lapsum & corruptionem: vt sic non rideat, sed magis lugeat seipsum perditum esse & à sua propria natura totaliter mutatum.

TITVLVS CCXXVIII.

Quod etiam perditio, lapsus & corruptio clarissimè manifestantur in natura hominis comparando & respiciendo ad debitum & ius & legem paternitatis, filiationis & fraternitatis.

POssumus autem videre infallibiliter per alium modum peruersionem & perditionem naturæ hominis, si comparemus ipsum ad ius & ad debitum, quod fundatur in paternitate & filiatione & fraternitate. Propter quod considerandum est, quòd duplex est paternitas, duplex filiatio & duplex fraternitas in hominibus: vna manifesta, visibilis & sensibilis, quam nemo ignorat: alia occulta, inuisibilis & spiritualis, quam plures ignorant. Et quia ordo cognoscendi est, quòd per visibilia & manifesta cognoscamus inuisibilia & occulta,

Duplex est paternitas & fraternitas:

ta, & per magis nota minus nota: ideo per paternitatem manifestam & corporalem manifestabimus paternitatem occultam & spiritualem, & similiter de filiatione & fraternitate. Vnde videmus per experientiam, quòd aliquis dicitur pater alicuius: quia dedit ei corpus & carnem immeditè: & aliquis dicitur filius alicuius, quia recepit immediatè corpus & carnem & principium ab illo, sine medio alio: ita quod dare & recipere faciunt paternitatem & filiationem: & quia homo habet animam & corpus, & quia anima est immortalis vt iam probatum est in capitulo de immortalitate animæ: & Deus immediatè per se solum dat & creat animam, & homo recipit animam immortalem immediatè à Deo sicut recipit immediatè carnem & corpus à patre suo: si ergo aliquis est pater alicuius, quia dat sibi carnem & corpus: & aliquis filius eius, quia recipit ab eo immediatè corpus & carnem: nonne etiam Deus erit pater cuiuslibet hominis, quia immediatè & per se dat ei animam rationalem: & quilibet homo erit filius Dei, quia ab eo recipit immediatè animam immortalem? Si enim ratione corporis causatur paternitas & filiatio: quare etiam non ex parte animæ? Et etiam aliqui ideo sunt fratres, quia immediatè recipiunt corpus & carnem ab vno & eodem. Quare etiam non erunt omnes homines fratres, quia immediatè recipiunt animam immortalem ab vno eodem patre, scilicet Deo? Quæ quidem anima est ad Dei imaginem creata: immò de tanto paternitas & filiatio & fraternitas, quæ sunt ex parte & ratione animæ rationalis immortalis, excedunt paternitatem, filiationem, fraternitatem, quæ sunt ratione corporis mortalis: & sunt nobiliores, maiores, excellentiores & digniores, altiores & meliores quàm illæ, de quanto anima immortalis ad imaginem Dei creata excedit corpus creatum & mortale & terrenum, & Deus hominem & creator creaturam. Vnde paternitas & filiatio & fraternitas, quæ sunt ex parte corporis, pereunt, dum corpora pereunt & moriuntur. Sed quæ sunt ex parte animæ, semper durant: quia anima est immortalis, & Deus est immortalis. Et sic probata est paternitas inuisibilis & spiritualis, & etiam filiatio & fraternitas, & ita habemus ipsam visibilem & inuisibilem, manifestam & occultam. Deus igitur est pater inuisibilis

Tit. 217.

Quod Deus sit pater noster spiritualis.

Quod sumus fratres spirituales.

bilis & occultus cuiuslibet hominis & immediatus, & omnes homines sunt filij Dei, quia ab ipso immediatè recipiunt omnes animam propriam, & inter se sunt fratres. Et magis sine comparatione Deus est pater carnalis propter corpus: quia corpus in comparatione ad animam nihil est; sed propter animam homo est homo, & habet esse completum, & corpus habet esse propter animam: & sic inquantum anima est primitiua in homine, de tanto Deus, à quo immediatè prouenit anima, erit magis pater, quàm pater carnalis: & quilibet homo magis est filius Dei, quàm filius patris carnalis: quia à Deo recipit principalissimam partem, per quam homo est homo, & est in honore & dignitate super omnes creaturas mundi: & etiam quia quilibet homo recipit à Deo solo totam animam, sed non recipit à patre totum corpus, immò à duobus, scilicet à patre & matre: & etiam pater carnalis non est nisi instrumentum in generatione hominis, quia Deus est principalis causa, quia pater non est formator corporis & membrorum, sed Deus inuisibiliter operans: quia non est in potestate patris generare, quando vult: & sic pater carnalis ideo est pater, quia per ipsum ministratur tanquam per instrumentũ principium corporis in prima materia: sic ergo Deus magis sine comparatione debet dici pater. Item etiam quia magis est propinqua & conueniens hominibus paternitas, filiatio, & fraternitas secundum animam, quàm secundum corpus. Sic enim potest conuenire animalibus brutis, scilicet secundum corpus, sed non secundum animam. Quare sequitur, quòd omnes homines magis sine cõparatione sunt fratres, quia immediatè quilibet recipit animam à Deo creatam ad suam imaginem: quàm illi, qui recipiunt corpus ab vno & eodem patre carnali & visibili immediatè, & magis sunt filij Dei, quia immediatè recipiunt ab ipso animam, quàm illi, qui immediatè recipiunt corpus ab vno & eodem patre carnali. Et quia ex paternitate & filiatione & fraternitate oritur ius, debitum & obligatio, quia filius inquantum filius & ratione obligationis obligatur & debet reddere aliqua debita patri inquantum pater est, & frater inquantum frater est, & iure fraternitatis debet aliqua reddere fratri inquantum frater est. Et quia omnia ista debita & iura iam manifesta sunt, & de facto soluuntur

Concludit, quòd Deus sit pater noster spiritualis.

Maior est fraternitas spiritualis.

tur in fraternitate, filiatione & paternitate secundum carnem: ideo per illa, quæ fiunt de facto in paternitate & fraternitate secundum carnem, arguamus omnia illa, quæ fieri & esse debent in paternitate, filiatione & fraternitate secundum animam. Si filius facit & reddit aliqua patri suo carnali propter hoc, quia est pater, & quod accepit ab eo corpus? multò magis debet sine comparatione illa eadem facere & reddere illi spirituali patri, scilicet Deo, à quo recipit animam immortalem ad sui similitudinem creatam. Et etiam si frater carnalis facit & reddit aliqua fratri suo carnali propter fraternitatem, quia ambo receperunt corpus mortale ab vno & eodem patre: multò magis sine comparatione debet facere & reddere fratri suo illa secundum animam ratione fraternitatis, & quia ambo receperunt animam ab vno & eodem patre, scilicet à Deo.

Ratione paternitis obligamur Deo. Arguamus igitur primò & probemus debitum & ius paternitatis & filiationis secundum animam per illud, quod de facto fit in paternitate & filiatione secundum corpus. Si enim nos amamus, honoramus, & timemus patrem carnalem, mortalem, quia ab eo recepimus corpus mortale: quantò magis debemus honorare, amare, & timere patrem nostrum spiritualem & immortalem, scilicet Deum, qui ab eo recepimus animam immortalem, & de tanto magis, quanto præualet anima, quàm corpus, & Deus quàm homo. Et si nos seruimus patri carnali, & obedimus & confidimus in eo totaliter, nec dubitamus de eo, quod nobis deficiat, nec quod velit nos decipere, & hoc quia recepimus ab eo corpus & carnem corruptibilem: ergo multò magis debemus seruire patri secundum animam & obedire & confidere in eo, nec dubitare de ipso, quod nobis deficiat, nec decipere velit: & hoc quia ab ipso recepimus animam immortalem creatam ad sui imaginem. Item si nullo modo possumus, nec volumus audire, nec pati iniuriam patris nostri carnalis, nec audire malum dici de ipso, immò exponimus nos ad mortem propter honorem eius, & reputamus nos honorem suum, honorem nostrum: quantò magis sine

Tenemur defendere honorem Dei. comparatione nullo modo debemus audire, nec pati iniuriam patris nostri secundum animam, nec posse audire dici malum, nec blasphemare de ipso, & exponere nos debemus ad mortem propter honorem suum,

&

& reputare honorem suum honorem nostrum. Et sicut nos cauemus quantum possumus ab offensa patris nostri carnalis, nec volumus, quòd aliquis offendat eum, nec volumus aliquid facere contra voluntatem suam: ergo quantò magis hoc facere debemus erga patrem nostrum cælestem? Et etiam sicut nos cauemus quantum possumus, ne aliquid turpe & inhonestum agamus in conspectu patris nostri carnalis, nec etiam alio modo, per quem honor patris nostri posset diminui: quantò ergo magis debemus cauere ne aliquid turpe, seu inhonestum agamus in conspectu Dei patris nostri secundum animam, nec aliquid, per quod honor suus posset diminui, quia omnia videt? Etiam quantò magis pater carnalis est potens, magis sapiens & magis bonus, tantò filius eius honorat ipsum magis, & timet eum & amat eum, & obedit ei, & cauet, ne ipsum offendat: & si sit Rex, vel Imperator, vel princeps iustus: tunc sine comparatione timet eum & honorat & obedit ei & ei subiicitur omni humilitate & omni subiectione: ergo quantò magis quilibet homo debet timere & honorare Deum patrem suum secundū animam, & ei obedire & subiici cum omni humilitate & subiectione, & summè cauere, ne ipsum offendat, cum sit pater eius, & est omnipotentissimus, sapiētissimus, optimus & iustissimus Rex Imperator & Princeps æternus, habens omne dominium & omnem potestatem ab æterno & à seipso, cui nihil potest resistere: quia potest totū perdere, si vult subitò: & nullus dicet quare fecisti? Itē si pater carnalis vult, quod filius suus carnalis propter hoc, quia est filius suus, sibi seruiat, sibi obediat, & eum timeat & honoret: nonne magis vult Deus, qui sine comparatione est magis Pater noster, quàm pater carnalis, cum sit pater animarum nostrarum immediatus, quòd omnis homo ei seruiat & obediat, timeat eum & honoret? Et si pater carnalis reputat sibi ad summam iniuriam & offensam, si filius carnalis non obediat sibi, & non timeat eum, nec honoret: quantò ergo magis Deus, qui est pater noster, cum sit Dominus omnipotens, à quo recepimus animam, reputabit sibi ad summam iniuriam & offensam, si ei non seruiamus, nec obediamus, nec eum honoremus, nec timeamus; sed contra voluntatem suam faciamus, immo de tanto magis de quanto maior est anima, quàm

corpus, & Deus quàm homo. Et sic in multis aliis, quæ fiunt in paternitate & filiatione secundum carnem, possumus arguere. Ecce igitur qualiter per illa, quæ fiunt de facto in paternitate & filiatione secundũ carnem visibili, probamus & arguimus illa, quæ debent fieri in paternitate & filiatione inuisibili secuncundum animam: & hoc iure & ratione paternitatis & filiationis; immò paternitas & filiatio secundum carnem sunt speculum & exemplum paternitatis & filiationis secundum animam: & quædam scala, vt per hoc cognoscat omnis homo, quid debeat Deo patri suo, iure & ratione paternitatis & filiationis, & qualiter se habere debeat erga ipsum inquantum est pater. Cum enim nos faciamus omnia prædicta patri carnali qui moritur, & nihil potest nobis nocere, dum mortuus est: quantò magis debemus omnia illa facere patri spirituali & immortali, ad cuius manus habemus deuenire, qui potest nos æternaliter perdere?

TITVLVS CCXXIX.

Manifestatio lapsus & defectus hominis.

ET quoniam visum est quid debemus de iure & ratione paternitatis & filiationis & qualiter sumus obligati: Videamus nunc factum nostrum & nostrum facere, si concordant cum isto debito & iure: Videamus si habeamus omnia, quæ habere debemus erga Deum patrem nostrum verissimum: & in veritate & in facto nihil habemus, quod habere debuimus: nihil facimus, quod facere debuimus: immo totum oppositum & contrarium facimus & habemus in nobis. Iam non est amor erga Deum patrem nostrum, nec timor, nec honor, nec reuerentia, nec obedientia, nec humilitas, nec subiectio, nec spes, nec confidentia, nec credulitas: immo omnia ista de facto deficiunt nobis erga Deum patrem nostrum; & tamen de iure deberent esse; immo magis contraria omnium istorum & aliorum, quæ debent etiam esse, sunt in nobis omnibus erga patrem nostrum: quia in nobis est contrarius amor amoris Dei, & etiam odium Dei, & est timor contrarius timori Dei patris nostri, & est contemptus patris nostri spiritualis, & honor contrarius honori paterno, & offensa, iniuria eius, inhonoratio,

Non est nobis amor Dei.

ratio, vituperatio, irreuerentia, inobedientia, superbia, resistentia, diffidentia, incredulitas. Quare possumus hic concludere lapsum & perditionem, corruptionem, degenerationem, deuiationem, & alienationem nostram & naturæ hominis, & mutationem in suum contrarium: & qualiter homo totaliter distat & elongatur à veritate.

Sed vt clarè videamus statum nostrum respectu Dei patris nostri qualis sit, manifestabimus ipsum per paternitatem & filiationem, quæ sunt secundum carnem arguendo à contrario sensu. Si enim filius carnalis non amet, nec timeat patrem suum, nec honoret, à quo recipit corpus, quod est propter animam: nonne dicitur malus & pessimus filius? Ergo quantò magis, cum nos non timemus, nec amamus, nec honoramus patrem nostrum, à quo recipimus animam, propter quam est corpus, sumus mali & pessimi filij? Item si nos reputamus & iudicamus illum filium carnalem pessimum, ribaldum, nequissimum, ingratissimum, & peruersum totaliter, qui continuò iniuriat, offendit & persequitur suum patrem carnalem, & semper contrariatur, & omnia facit contra ipsum: ergo quantò magis nos sumus reputandi pessimi filij & ribaldi nequissimi & peruersi totaliter & summè ingrati respectu Dei patris nostri principalis: quia continuò ipsum iniuriamus, offendimus, & persequimur, & semper ei contrariamur & omnia facimus contra eum, à quo recepimus animam & conseruamur in esse, & à quo nobis continuò dantur beneficia multa? Item si filius carnalis non curaret de honore patris sui, immo totaliter inquantum in eo esset destrueret illũ & annihilaret, & totaliter curaret de honore suo proprio contra honorem patris: nonne talis filius esset nequissimus filius? Ergo multò magis nos sumus nequissimi filij erga Deum, qui est pater noster, cum semper laboremus pro honore nostro proprio, & non pro suo honore: & primò & principaliter quæramus honorem nostrum, & non suum; & tamen viuimus quotidie de bonis suis. Item si filius carnalis haberet patrem Regem potentem & viuentem & sapientem & multum iustum: & talis filius patre viuente faceret se Regem & vellet dominari sine voluntate & auctoritate patris, & vellet esse æqualis patri: nonne talis filius esset nequissimus? Ergo multò magis

Sumus mali filij.

Iniuriamur Deo.

Inhonoramus Deum.

nos sumus nequissimi filij respectu Dei patris nostri, qui cum habeamus patrem omnipotentem, summum Regem, semper viuentem, summè sapientem; & tamen constituimus nos Reges, & nos volumus dominari sine voluntate & auctoritate sua,& habere propriam voluntatem & sequi illam sicut ipse, & facere nos Reges & regnum nostrum, & imperium nostrum in nobismetipsis contra suum regnum & contra suam voluntatem. Item si filius carnalis insurgat contra patrem,tunc dicimus, quòd est effectus stultus, freneticus, & inamatus: & maximè si pater sit potens & sapiens. Ergo multo magis nos sumus verissimè stulti, & frenetici, & inamati, cum continuò insurgamus contra patrem nostrum verissimum, omnipotentem & iustissimum. Item si filius carnalis habeat patrem summè diuitem & potentem, & non confidat de patre suo, immò diffidat: tunc signum est certissimum, quòd aliquam magnam offensam & iniuriam & displicentiam fecit contra patrem suum, propter quod diffidit. Ergo cum nos non confidamus in Deo patre nostro, nec speremus in eo, immo diffidamus de eo, qui est verus pater noster: signum est, quòd aliquam offensam magnam & aliquam iniuriam & aliquod magnum displicitum fecimus contra ipsum,propter quod perdidimus confidentiam & spem: cum ipse sit pater noster, & sit omnipotens, & summè diues. Vlterius quantò pater carnalis est magis bonus, benignus, pius, prudens, & nobilis: tunc si filius offendat & iniuriet talem patrem,tantò reputabitur peior, malignior, & nequior. Ergo cum pater noster secundum animam sit summè bonus, summè benignus & pius, & nobilissimus, & summè sapiens: tantò sumus peiores, maligniores, & nequiores: quia de facto talem patrem offendimus, iniuriamus, & contemnimus, & de ipso nullum computum facimus. Præterea si filius carnalis habeat patrem,qui non solum sit pater suus,immo totaliter Dominus suus, Rex suus, & princeps suus, & iudex suus, si insurgat contra patrem talem, vel ipsum offendat, & iniuriet, & totaliter faciat contra suam voluntatem & sit contrarius ei: nonne iste filius non solum dicetur malus & pessimus;immò stultissimus & sine sensu? Ergo multò magis cum nos habeamus omnes patrem æternum, qui non est solum pater, quia ab eo recepimus animam

Insurgimus contra Deũ.

Diffidimus Deo.

animam immortalem;immò totaliter Dominus noſter, Rex noſter, & iudex noſter, qui poteſt nos totaliter perdere, ſi vult: nonne ſumus ſtultiſſimi & ſine ſenſu: quia talem patrem offendimus & iniuriamus, & quotidie facimus contra ſuam voluntatem, immo ſumus contrarij & inimici ſui, & non dubitamus eſſe tales, nec poteſt eſſe maior ſtultitia: quia tunc non ſolum filius eſt contra patrem, immò ſeruus contra Dominum ſuum, ſubditus contra principem ſuum, & iudicandus reus contra iudicem ſuum. Et tunc iniuriamus & offendimus Deum vt patrem, vt Dominum, vt principem, & vt iudicem noſtrum: & ſic facimus contra ius & debitum paternitatis & filiationis, contra ius & debitum dominij, imperij, & principatus,& ſeruitutis:& ita incurrimus ſimul iram & indignationem patris noſtri, Regis noſtri, Domini noſtri, & principis noſtri, & ſummi iudicis noſtri. Et ſic omnibus ex ſupradictis poſſumus clarè videre ſtatum noſtrum, qualis eſt reſpectu Dei Patris noſtri, & quales filij ſumus: quoniam forma & imago filiationis ſpiritualis, quæ eſt ſecundum animam in ordine ad Deum patrem noſtrum, totaliter eſt perdita, corrupta & deformata, annihilata, & in contrarium mutata: & habemus formam contrariam contra formam filiationis: ideo ſumus filij deformes, deformati, peruerſi, turpes & ingratiſſimi: vnde non ſumus, nec facimus vt filij; ſed vt hoſtes & inimici Dei patris noſtri: quoniam inter patrem noſtrum & nos ſunt omnia illa in medio, quæ repugnant paternitati, & veræ formæ filiationis, ſcilicet inobedientia,irreuerentia, contemptus,præſumptio, ſuperbia, rebellio, ingratitudo. Et quia nos habemus formam contrariam veræ filiationis,quæ eſt ſecundum animam: ideo ſumus contrarij patri noſtro per contrariam formam. Et ideo quia in nobis eſt deformitas & peruerſitas filiationis: ſequitur, quòd pater noſter habeat iram contra nos, & ſumus ei odibiles & abominabiles, & digni ſumus ira & indignatione ſua propter deformitatem. Item quia forma filiationis eſt corrupta & perdita in nobis, ſequitur quod nos perdimus omnia bona,omnes diuitias,omnem hæreditatem, quæ debebant nobis euenire ratione iſtius veræ filiationis, quæ quidem ſunt tanta & tam magna, quàm magna erat filiatio & paternitas. Et quia pater noſter

Similes freneticis ſumus.

Filiatio noſtra ſpiritualis eſt totaliter corrupta.

Perdimus omnia bona.

spiritualis est in infinitum diues, nec habent finem, nec numerum omnia bona sua, & omnia bona patris debent esse filiorum: sequitur quod nos perdidimus infinitas diuitias & infinita bona: quia perdidimus omnia bona patris nostri, quæ debebantur nobis ratione filiationis. Et quia pater noster est totus spiritualis & inuisibilis, nullo modo corporalis: & illud, per quod nos sumus filij, etiam est inuisibile & spirituale, & nullo modo corporale, scilicet ipsa anima: sequitur, quòd bona & diuitiæ & hæreditas patris nostri: omnia sunt inuisibilia spiritualia & nullo modo corporalia. Ideo perdendo formam filiationis perdidimus infinita bona spiritualia. Et cum filius debeat pertractare negotia patris sui, & nos tractemus semper negotia contraria, scilicet corporalia negotia & corruptibilia, & nullo modo spiritualia: sequitur quod sumus extra bona patris nostri: & sumus totaliter exheredati à bonis paternis & ab æterna hereditate. Et hoc maximè manifestatur: quia cum filij debeant viuere de bonis paternis: & cum bona patris nostri sint spiritualia & inuisibilia, & nullo modo corporalia: ideo debemus viuere de bonis spiritualibus & inuisibilibus: & tamen tota vita nostra consistit in bonis corporalibus, & solum viuimus sicut animalia bruta de rebus corporalibus & visibilibus, & sic facimus vitam nostram bestialem: & non sicut filij Dei. Et quia pater noster non solum est pater, immo est Rex etiam summus, & per consequens habet regnum tantum & tale, sicut pertinet ei: & palatium & astantes & seruientes ei iuxta suam regiam maiestatem: & ideo quia perdidimus formam suæ filiationis, quæ est summæ dignitatis & summi honoris: & acquisiuimus formam contrariam, turpissimam & peruersam: sequitur, quòd perdidimus regnum suum æternum, & consortium omnium eorum, qui continuò cum eo assistunt & seruiunt ei: & sumus inæternum exules à regno suo, à domo sua, & à palatio suo. Et sic clarissimè possumus videre & cognoscere perditionem, corruptionem, lapsum & totalem peruersionem hominum comparandò homines ad debitum & ius paternitatis & filiationis, quæ est secundum animã. Quare summè flere debent homines & dolere, qui tales fiunt & tanta bona perdiderunt: qui non solum sunt lapsi à verò statu, in quo debebant esse; immò à vero

Hereditas nostra est spiritualis.

Deberemus viuere de spiritualibus bonis.

statu

statu filiationis Dei, quod est maius.

TITVLVS CCXXX.

Quod etiam perditio, lapsus & corruptio naturæ hominum cognoscuntur comparando ad ius & debitum fraternitatis, quæ est secundum animam, & primò ostenditur quomodo se debent habere inter se.

SIcut autem probatum est & conclusum ius paternitatis & filiationis secundum animam per illud, quod de facto fit in paternitate & filiatione secundum corpus & carnem: ita conformiter probabimus ius & debitum fraternitatis quæ est secundum animam, per illud, quod de facto fit in fraternitate, quæ est secundum carnem Si enim frates carnales se amant tantum, & tanta amicitia & tanta vnitas, & tanta coniunctio est inter eos, quòd nihil habent diuisum, nihil proprium, vnus moritur pro alio, vnus reputat se alium: & omnia ista fiunt ratione fraternitatis, scilicet quia habent vnum patrem immediatum, scilicet à quo immediatè receperunt corpus & carnem mortalem, corruptibilem & putrefactibilem: ergo quantò magis, & sine comparatione debemus nos omnes amare adinuicem, nihil reputare proprium, & reputare omnes vnum ratione fraternitatis, quæ est secundum animam, quam habemus immortalem: quia, scilicet omnes sumus vnius & eiusdem patris filij immediatè secundum animam, à quo omnes nos, & à nullo alio immediatè recepimus animam immortalem, rationalem, quæ magis valet, quàm corpus sine comparatione: immò de tanto debet esse fortior, maior, purior, sincerior iste amor, de quanto anima est maioris & dignioris naturæ, quàm corpus, in qua anima fundatur & fraternitas? Si ergo vnitas & identitas vnius patris carnalis est causa tantæ dilectionis inter fratres secundum carnem, multò magis vnitas & identitas eiusdem patris secundum animam debet esse causa maioris dilectionis inter fratres secundum animam. Quia igitur nos omnes homines habemus solum vnicum patrem & eundem secundum animam, & non duos, propter quem sumus omnes fratres, sequitur quod inter omnes homines debet esse maxima vnitas, maxima amicitia & coniunctio. Item fratres carnales eiusdem patris si habeant patrem po-

potentem, diuitem, & sapientem, cauent quamdiu pater viuit, ne vnus inferat alteri iniuriam, ne lædat alterum, ne vnus decipiat alterum, nec dolum, nec fraudem faciat; immò stant in concordia inter se, & hoc propter honorem patris & timorem, ne pater irascatur, nec tristetur. Igitur multò magis nos omnes homines, qui sumus fratres, qui habemus eumdem patrem omnipotentem, summè sapientem, qui semper viuit, & nunquam potest mori: cauere debemus, ne inuicem offendamus nos, & iniuriemus, & lædamus nos, & fraudem faciamus inter nos; sed immò debemus esse in concordia & in pace: & hoc propter honorem tanti patris & timorem & amorem: quia omnia videt & cogitationes occultas, ne irascatur contra nos, ne contristetur. Si enim pater carnalis tantum gaudet de concordia & pace filiorum inter se, quantò ergo magis pater noster spiritualis, qui dedit nobis omnibus animas nostras, gaudebit de nostra pace & concordia? Ecce igitur ius & debitum fraternitatis, quod debent omnes homines seruare adinuicem, ad quod obligantur: quia sunt fratres. Ecce qualis vnitas, qualis concordia debet esse; & quia in veritate & in facto licet omnes sint fratres secundum animam, velint aut nolint: tamen nullo modo faciunt inuicem vt fratres secundum animam, nullus seruat istam fraternitatem; immò ista fraternitas est totaliter mortificata, ac si non esset: non se diligunt, nec habent concordiam, nec vnitatem inter se propter istam fraternitatem; cum tamen ista sit maior & principalis fraternitas: immò se inuicem occidunt, lædunt & consumunt & persequuntur se inuicem, defraudantur, & decipiunt seinuicem, inuident sibiinuicē & iniuriātur & diffamant. Et si fortè sit inter homines aliqua pax & concordia, vel vnitas, non est ratione istius fraternitatis; sed propter aliam causam, quæ repugnat fraternitati, quæ est secundum animam. Et quia totum bonum fratrum inquantum sunt fratres, est pax & concordia & vnitas eorum: quia si ista deficiant, etiam quæcunque alia sunt, nullum bonum est in eis, totum malum eorum est diuisio, discordia & dissensio: ideo sequitur, quòd istud bonum deficit inter homines, quod deberet esse: & per consequens totum bonum deficit: quia hoc est totum bonum, quod debet esse inter eos, quia sunt fratres. Ita nullum bonum

bonũ est inter homines,imo deficit omne bonum:& per consequens inter homines non est nisi malum. Et sic hominibus deficit totum, quod debebant habere: & in eis est malum, quod non debebat esse. Quare per corruptionem istius fraternitatis, quæ est secundum animam manifestatur verissimè perditio,lapsus & corruptio hominum. Et ita patet, quòd homines sunt lapsi à statu magni honoris & magnæ dignitatis ad statum maximi vituperij & opprobrij, scilicet à statu veræ naturæ hominis, veræ filiationis Dei, & veræ fraternitatis, in statum bestialitatis & omnis deformitatis.Et sic patet qualiter per duas vias in generali manifestatur perditio, lapsus & corruptio naturæ hominum, & permutatio in suum contrarium, scilicet primò comparando factum hominis & facere ad ius & ad debitum naturæ, quod fundatur in obligatione:& secundò comparando ad ius & debitum paternitatis & filiationis & fraternitatis,quæ sunt secundum animam. Attamen ista secunda via, seu regula, quæ fundatur in paternitate, probatione, & fraternitate, oritur à prima via obligationis: quia obligatio fundabatur in dare & accipere, & similiter paternitas, filiatio & fraternitas fundatur in dare & accipere.

TITVLVS CCXXXI.

Quod ex omnibus prædictis ostenditur veraciter homines esse mortuos secundum animam, & solum esse viuentes, quantum ad corpus.

ET quoniam aliqua res cognoscitur esse viuens & dicitur per operationes suas; ideo res, quæ totaliter periit, vel non habet operationes suas, quas debebat habere, est mortua totaliter. Et quia in hominibus nulla est operatio, quæ deberet esse, vt iam declaratum est, quoniam homines nullo modo operantur illa, quæ deberent operari inquantum homines, & quia istæ operationes,quas homo debet facere inquantum homo respectu Dei, pertinent ad animam, scilicet amare Deum, timere Deum, honorare Deum & obedire Deo, confidere in Deo, credere ei: quare sequitur, quòd anima si comparetur ad Deum, mortua est, & non viuit. Quare sequitur, quòd homines sunt

mortui quantum ad animam. Item quia homines perdiderunt totaliter formam filiationis erga Deum, & formam fraternitatis inter se, quia totaliter est extincta in eis, quia nulla est operatio in eis secundum formam filiationis & fraternitatis secundum animam, vt iam declaratum est: ideo quia homines nullo modo viuunt, nec operantur secundum formam filiationis & fraternitatis secundum animam: sequitur, quòd sunt mortui quoad hoc: quia si anima viueret, cognosceret istam filiationem & fraternitatem, & operaretur secundum illa. Item quia vita hominis est gaudium verum animæ; ideo vbi nullum verum gaudium est, ibi nulla vera vita est: & ideo quia verum gaudium hominis est & prouenit ex vero & puro amore cum Deo, ex vera societate cum Deo patre suo, propter purum amorem & filialem timorem, & ex tali societate necessariò sequitur verum gaudium, quod est vita hominis. Item verum gaudium oritur ab amore & societate fraternitatis secundum animam: & ideo quia homines perdiderunt istam filiationem & istam societatem cum Deo, & sunt separati à Deo per amorem, & nullam societatem habent cum Deo, immo diuisionem, & sunt elongati à Deo per contrarium amorem, vt iam dictum est: ideo perdiderunt totaliter verum gaudium: & quia etiam perdiderunt veram fraternitatem, quæ est secundum animam, & sunt diuisi inter se, & nullo modo vniti per istam fraternitatem: ideo etiam perdiderunt verum gaudium, quod oritur ex ista vera fraternitate: quare sequitur, quòd homines quia priuati sunt vero gaudio, sunt etiam priuati vera vita, etiam sunt veri mortui, quia non habent veram vitã. Itẽ quia anima non sentit se esse in tali statu, in quo est, nec sentit suum malum, nec sentit se separatam à Deo patre suo, nec sentit se esse corruptam, nec perditam, nec lapsam, nec mutatam in suum contrarium: nec sentit quod omnia, quæ facit, sunt contra Deum, nec percipit se esse inimicam Dei patris sui, nec incurrisse iram & indignationem eius, nec se perdidisse tantum gaudium: & ita quia nullo modo sentit vnum verum malum, quod habet, nec cognoscit malum æternum, ad quod tendit: sequitur quod ipsa est mortua. Si enim esset viua, sentiret malum suum, & doleret sine mensura. Et sic anima non sentit nec bonum suum, nec

Perdimus gaudiũ verum.

nec malum ſuum, nec ſentit ſeipſam, nec ſentit Deum, à quo creata eſt, nec cognoſcit: & ideo verè mortua eſt. Et ſic veraciter homines mortui ſunt quo ad vitam animæ: & hoc quantum ad veram vitam, quæ eſt animæ propria: & licet homô mortuus ſit & anima mortua quantum ad veram vitam, quæ eſt ſecundum Deum; tamen in ſe nunquam moritur anima: quia immortalis eſt, & ſemper viuet inæternum. Ideo duplex eſt vita animæ, vna naturalis, quia ipſa eſt vita, & per iſtam ſemper viuit, & per iſtam vitam viuificat corpus. Alia eſt vita, quæ cauſatur ex ſocietate cum Deo, & cum hominibus propter Deum, quæ vita eſt gaudium verum: & ſecundum iſtam vitam mortua eſt anima, quia perdidit omnia illa & omnia fundamenta, in quibus fundatur verum gaudium, & quæ valent ad habendum verum gaudium, & ideo anima viuens mortua eſt. Et quia anima habet radices & fundamenta, ex quibus neceſſariò orietur æterna triſtitia, quæ eſt mors eius: ideo anima perdidit æternam vitam & æternum gaudium, & acquiſiuit æternam mortem & æternam triſtitiam. Sic homines mortui ſunt ſecundum Deum & quantum ad animam, & vadunt ad mortem æternam, licet viuant quantum ad corpus & vitam corporalem. Ecce ergo manifeſtum eſt qualiter ſtatus hominis eſt peruerſus, corruptus, lapſus & in contrarium mutatus; & tamen iſte lapſus, iſta corruptio, & iſta peruerſitas occulta erat nobis & abſcondita.

Duplex vita animæ.

TITVLVS CCXXXII.

Hic probatur, quòd homo factus fuit completus in genere ſuo, & in gradu ſuo & habuit omnia, quæ habere debuit iuxta ſuum gradum.

QVoniam autem ex omnibus præmiſſis, & ex toto proceſſu iam facto concludere poſſumus veraciter duos eſſe ſtatus hominis contrarios inter ſe & oppoſitos: vnus ſtatus eſt, in quo nunc eſt de facto, qui eſt corruptus; alius ſtatus eſt, in quo debebat eſſe, qui non eſt, nec exiſtit de facto: ideò quia videmus ſtatum hominis, qui non eſt in facto; & alium ſtatum contra

contrarium, qui debebat eſſe, non vidimus in re, ſed cognoſcimus, quòd debebat eſſe: ſequitur, quòd poſſumus dubitare, ſi ſtatus, in quo eſt nunc, fuit primus; vel ſi aliquando de facto fuit in ſtatu debito: ſicut ſi aliquis nunquam bibiſſet niſi acetum, & nunquam vinum, poſſet dubitare, ſi ſtatus aceti fuiſſet primus, ita quòd nunquam fuit in alio ſtatu. Et quia iam probatum eſt ſuperius, quod homo factus eſt, & quod non fecit ſeipſum: ideo ſi nos probamus, quod Deus non fecit hominem talem in tali ſtatu, in quo nunc eſt; & tamen fecit hominem: neceſſe eſt dicere, quod Deus fecit hominem primò in ſtatu debito & vero, in quo rectè debebat eſſe, & quòd ſtatus debitus fuit primus, & non iſte, in quo eſt modò. Et ideo oportet primò probare, quòd Deus non fecit hominem in ſtatu, in quo nunc eſt: & hoc oſtenditur multis modis.

Deus fecit hominem in ſtatu recto.

Primus ex parte honoris Dei: quoniam dictum eſt ſuperius, quòd per honorem Dei poteſt reddi ratio de omnibus, quæ operatur Deus extra ſe; Deus enim operatur omnia, quæ fecit extra ſe, ad honorem ſuæ poteſtatis, ſuæ ſapientiæ, & bonitatis: ergo fecit hominem ad honorem ſuæ poteſtatis, ſuæ ſapientiæ & bonitatis, & non contra honorem. Sed ſi Deus feciſſet hominem in tali ſtatu in quo nunc eſt, feciſſet ipſũ contra honorem ſuæ poteſtatis, ſuæ ſapientiæ & bonitatis: quoniam feciſſet hominem corruptum, perditum, turpem, inordinatum, deuiatum, beſtialem, iniuſtum, & ſic de aliis conditionibus peſſimis, in quibus modò exiſtit: quæ omnia derogant & repugnant honori Dei: ergo Deus non fecit primò hominem talem: Ergo neceſſariò eſt dicere, quòd fecit hominem talem, & in tali ſtatu, in quo debebat eſſe, vt eſſet honor ſuæ poteſtatis, ſuæ ſapientiæ & bonitatis. Item iſte ſtatus, in quo eſt homo modò, eſt totaliter contrarius & oppoſitus Deo, vt probatum eſt: quia homo eſt inimicus Dei, & contrariatur Deo, & eſt contra ſuum honorem, facit enim ei iniuriam, & tollit Deo, quod ei debet: & dat, cui non debet: ſed Deus non fecit hominem, vt eſſet inimicus ſuus, nec contrariaretur ei, nec reſiſteret ei, nec dedit homini aliquid, per quod eſſet inimicus ſuus, nec dedit ei aliquid quod eſſet contra ſe, ſed pro ſe: ſed tamen homo habet amorem contrarium Deo & timorem & honorem, vt probatum eſt: ergo

Tit. 184

Tit. 228. &c.

Tit. 179.

ergo sequitur quod Deus non fecit hominem talem & sic inclinatum contra se & contra Deum, sed cum sit verum, quod homo sit factus à Deo: ergo sequitur, quod Deus fecit hominem in statu contrario, quàm nunc sit: ergo Deus fecit hominem talem, qui nihil haberet in seipso contra Deum, neque aliquam inclinationem.

Præterea iam conclusum est in capitulo de honore, quòd omnia, quæ Deus facit, facit propter suum honorem, & propter vtilitatem creaturæ rationalis: ergo Deus non fecit hominem ad malum hominis, ad damnum hominis, & incommodum hominis, sed magis ad bonum, commodum & vtilitatem ipsius hominis: sed homo in isto statu, in quo nunc est, habet in se radicem omnium malorum, scilicet amorem suiipsius priuatum, propriam voluntatem & proprium honorem: quæ sunt radices & fundamenta omnium malorum, omnium vitiorum & errorum, vt iam superius probatum est: & per istas radices viuentes in homine, homo continuò multiplicat mala sua per totam vitam suam, & hoc facit voluntariè, & per consequens est punibilis & iudicabilis de omnibus, vt iam probatum est. Et quia opera hominis punibilia & iudicabilia sunt, vel præmiabilia, eo quia sunt facta voluntariè: & cum homo semper operetur opera mala & contra Deum, operatur semper opera punibilia, & operatur homo continuò contra seipsum ad suum damnum, & ad suam punitionem, & ad suam confusionem & opprobrium, & semper facit illa, per quæ acquirit æternam pœnam & æternam tristitiam, quia habet animam immortalem, quæ potest pati æternam tristitiam, vt probatum est, & sic continuò homo viuit contra seipsum: & dum viuit acquirit illa, per quæ æternaliter crucietur, & hoc facit voluntariè sine coactione; & tamen nulla alia creatura facit contra seipsam, nisi solus homo. Igitur concluditur, quòd Deus non fecit hominem talem, nec in tali statu, nec in eo posuit radices tales pessimas; sed tamen Deus fecit hominem: ergo sequitur, quòd fecit ipsum in statu alio & contrario, & quòd posuit in eo radices omnium bonorum, scilicet amorem Dei, timorem & honorem, & non amorem priuatum: & fecit hominem, vt possit voluntariè operari opera bona remunerabilia, & posuit in ipso omnia illa

Tit. 181.
Tit. 141.
Tit. 161.
Tit. 161.

illa, per quæ posset acquirere æternum gaudium, & non tristitiam. Ergo sequitur, quòd homo fuit aliquando in tali statu debito contrario statui, in quo nunc est, & non potest aliter esse.

Item Deus non fecit hominem contra ordinem creaturarum vniuersi; immo magis secundum ordinem creaturarum vniuersi, cùm homo sit pars vniuersi & principalis pars, & sit in ordine creaturarum, sed homo modò in isto gradu, in quo nunc est, est contra totum ordinem creaturarum & vniuersi, & deuiatus à toto ordine: quia omnes aliæ creaturæ faciunt, quod debent iuxta suam naturam, & nulla facit aliquid contra seipsam, & contra suam propriam naturam: sed homo facit quod non debet & nullo modo facit, quod debet iuxta suam naturam & gradum suum; immò facit continuò contra se ipsum & contra naturam hominis. Vnde omnes creaturæ clamant & dicunt: qualis debet esse homo iuxta naturam hominis, & gradum hominis in ordine creaturarum? clamant & dicunt, quid debet facere homo, quid pertinet ad ipsum hominem? vnde dicunt & clamant, quòd homo debet esse talis iuxta ordinem, & gradum suum in vniuerso: quod debet cognoscere seipsum, & omnes creaturas, & suum creatorem, & cognoscere omnia beneficia sui creatoris, & debet esse gratus & regratiari continuò suo creatori, tam pro seipso, quàm pro omnibus creaturis, debet continuò amare creatorem suum, timere & honorare, & ei seruire soli, vt iam probatum est, talem hominem requirunt omnes creaturæ & totum vniuersum, qui talia faciat. Sed tamen homo est totus per contrarium, & facit oppositum: quia non cognoscit seipsum, nec creatorem suum, nec sua beneficia, & est ingratus Deo de omnibus sibi collatis, non amat Deum, sed seipsum, non timet Deum, nec honorat; sed iniuriat & offendit, non seruit creatori suo, sed creaturis.

Homo lapsus contra ordinem vniuersi.

Tit. 190.

Item creaturæ requirunt hominem, quòd sit amicus Dei: quia creaturæ Dei sunt, & seruiunt homini propter Deum; sed tamen homo est inimicus Dei & contrarius Deo: ergo homo in isto statu est contra totum vniuersum, & contra totum ordinem creaturarum, & destruens armoniam vniuersi. Item creaturæ, & ordo vniuersi requirunt hominem rationalem & non bestialem

Homo lapsus est freneticus.

stialem, sapientem & non stultum, nec freneticum hominem, ordinatum intra seipsum, & non inordinatum hominem, in quo anima dominetur secundum rationem & regat, & corpus famuletur, & regatur: quia creaturæ seruiunt corpori propter animam. Sed tamen totum oppositum est: quia homo in isto statu est bestialis, stultus, freneticus, inordinatus intra seipsum, & in ipso corpus dominatur; & anima, quæ est naturaliter domina, famulatur, & seruit corpori. Ecce quanta inordinatio, quanta iniustitia est intus & intra hominem; cum tamen anima sit immortalis, incorruptibilis & spiritualis de natura sua, portans imaginem Dei; & corpus sit mortale, corruptibile & terrenum & corporale. Ergo secundum rectum ordinem & ordinationem & veram iustitiam, postquam corpus est vnitum, scilicet cum tali anima ita digna, deberet ei obedire, obtemperare & nullo modo dominari, nec impedire, & anima deberet imperare mandare & regere & nullo modo subiugari; & tamen totum est per oppositum & totum est peruersum; ita quod intus in homine corpus habet proprias inclinationes & inhonestissimas, contra rationem irrationabilissimas, turpissimas & abominabilissimas: & anima dum deberet castigare corpus suum, cum sit naturaliter domina & regina ipsa, sequitur inclinationes sui corporis turpissimas, & viuit secundum eas, & sic totaliter corpus trahit animam ad se & ad suam vitam, & dominatur & captiuat eam totaliter. Ecce quantum vituperium est intra hominem: quia res mortalis, corruptibilis & bestialis, & corporalis dominatur & regit; & res immortalis, & incorrruptibilis & spiritualis seruit & regitur & famulatur & subiugatur: Dominus obedit seruo nequissimo, superior inferiori, & Rex subdito. Quare sequitur, quòd intra hominem est tanta inordinatio, qua non potest cogitari maior in homine Sed tamen omnes aliæ creaturæ sunt ordinatæ intra se: & quia sunt propter hominem, sequitur, quòd requirunt hominem ordinatum intra se, & non talem hominem sicut est. Quare concluditur quòd homo in statu isto est contra totum ordinem vniuersi & creaturæ; immo est turpitudo vniuersi & totius ordinis: ergo cum Deus nihil faciat contra ordinem vniuersi & creaturarum, sequitur, quòd non fecit hominem talem, nec in tali

Homo lapsus est bestialis.

statu

statu, in quo est modò; sed cum Deus fecerit hominem, sequitur, quòd fecerit eum in alio statu, sicut requirit totus ordo creaturarum & vniuersi. Ergo concluditur, quod aliquando fuit homo in statu conuenienti secundum ordinem creaturarum & hoc ostendit ordo creaturarum, qui semper manet. Vnde cum aliæ creaturæ, quæ sunt inferiores & minores homine, sint completæ quælibet in genere suo & in gradu suo: sequitur, quòd homo factus fuit completus in genere suo & in suo gradu, & habuit omnia, quæ habere debuit iuxta gradum suum; aliter Deus magis amasset res inferiores & minores, quàm maiores; & tamen sunt propter hominem. Cum ergo Deus fecit creaturas bonas propter hominem; ergo magis debuit fieri homo bonus. Item per experientiam videmus, quòd impossibile est, quod illud, quod modò est acetum, primò fuerit acetum; immò primò fuit vinum bonum; ita impossibile est, quod natura hominis primò fuerit corrupta, ita quod status corruptus fuerit primus, immo de necessitate priùs fuit bona & perfecta. Sicut ergo acetũ arguit vinũ; ita iste status, in quo nunc est homo, arguit de necessitate alium statum, in quo primò fuit. Item etiam nullus artifex facit suum opus primò corruptum & malum & contra naturam rei; immo facit opus suum secundum quod conuenit operi: ergo cum Deus sit summus artifex, fecit hominem secundum quod conuenit homini, & vt fieri debuit. Præterea iam probatum est, quod Deus pater hominis magis quàm pater carnalis sit pater: si ergo bonus pater carnalis nihil daret filio suo, quod esset contra filium, & destrueret filium: ergo minus daret Deus aliquid homini quod sit contra hominem; immo magis pro bono hominis. Et sic probatum est, quod dicebatur prius.

Homo fuit factus complete in suo genere.

Tit. 229.

TITVLVS CCXXXIII.

Qualis erat status primus ipsius hominis, & quas conditiones debebat habere.

QVoniam autem ex præmissis habitis habemus duos status naturæ ipsius hominis, vnum corruptum, in quo nunc est; alium perfectum, in quo fuit primò

primò realiter & de facto: & cum ſcientia de homine conſiſtat in iſto duplici ſtatu, ſcilicet vt conditiones cognoſcamus vtriuſque ſtatus; ideo oportet, inueſtigare conditiones iſtorum duorum ſtatuum, & quid vnicuique conuenit. Et quia iſti duo ſtatus ſunt contrarij inter ſe, ideo oportet quòd habeant contrarias conditiones, & per conſequens ex conditionibus vnius ſtatus poſſumus arguere & concludere conditiones alterius. Et quoniam ſtatus primus, in quo primò erat homo, modò non apparet, nec videtur realiter niſi inquantum ordo creaturarum oſtendit nobis: & ſtatus in quo modo eſt, qui eſt contrarius illi, apparet realiter & videtur: ideo duo ſunt, per quæ poſſumus conditiones primi ſtatus cognoſcere, ſcilicet ordo creaturarum, quem videmus ad oculum; & ſtatus hominis corruptus, qui non apparet. Vnde poſtquam creaturæ oſtendunt nobis primum ſtatum hominis; ita etiam debent oſtendere & manifeſtare omnes conditiones & proprietates, quas debebat habere homo ſecundum illum ſtatum. Vnde neceſſe eſt, quòd conditiones & proprietates ſequantur quamlibet naturam ſecundum ſuum ſtatum & ſecundum quod ei conueniunt. Et etiam poſtquam iſte ſtatus, in quo modò eſt, eſt contrarius primo ſtatui, in quo primò erat: ſequitur, quod per conditiones iſtius ſtatus corrupti poſſumus inueſtigare alterius deinde per creaturas. Vnde poſtquam iſte ſtatus, in quo nunc eſt, eſt malus: ſequitur, quòd omnes conditiones, quas habet ſecundum iſtum ſtatum ſunt malæ: & tot conditiones malas, quot habet homo in ſtatu iſto tam ex parte animæ, quàm ex parte corporis, tam intus, quàm extra: tot conditiones bonas contrarias iſtis habuit in primo ſtatu ſuo, tam ex parte animæ quàm ex parte corporis, tam intus, quàm extra: & hoc neceſſe eſt ita eſſe. Et ideo videamus & numeremus conditiones malas, quas nunc habet homo: quia in contrariis conditionibus Deus fecit hominem. Vnde malum eſt homini, quòd ſit ignorans, & non cognoſcat ſeipſum & ſuum factorem: malum eſt homini, quòd habeat malum amorem, propriam voluntatem, timorem malum, & quærat vanitatem, & quærat proprium honorem, & ſequatur ſua propria deſideria, & ſuam pro- *Conditiones hominis lapſi.*

priam voluntatem. Malum est homini, quòd irascatur contra rationem, quòd habeat concupiscentiam inordinatam contra rationem, quod plus appetat comedere & bibere, quàm sit necesse. Et malum est homini ex parte corporis infirmitas & mors, senectus, dolor: malum est homini, quòd corpus dominetur, & anima famuletur,& quod sit rebellis corpori & animæ. Malum est homini ex parte corporis, quòd patiatur famem & sitim, calorem & frigus contra naturam sui corporis: & vt omnia concludamus,malum est homini omnis pœna & miseria. Ergo arguamus per contrarium: omnes conditiones bonas contrarias istis: quoniam necesse est, quòd homo habuerit in primo statu suo bono omnes conditiones bonas contrarias istis. Igitur in primo statu homo non erat ignorans; imo sciens & cognoscens seipsum & suum creatorem, quantum ei expediebat,& omnes creaturas.Item habebat amorem bonum & debitum,scilicet amoremDei,& non amorem priuatum:non habebat propriam voluntatem, sed Dei:non habebat mala desideria, sed habebat amorem Dei bonum: sed nullum malum timorem habebat, nec quærebat vanitatem, nec proprium honorem,nulla concupiscentia erat in eo inordinata,nec cõtra rationem, non plus appetebat comedere, nec bibere, quàm esset necesse. Item nulla infirmitas erat in eo ex parte corporis, nec senectus, nec mors,immò semper iuuentus, nullus dolor, nulla tristitia. Item perfecta obedientia corporis ad animam sine aliqua rebellione. Item non patiebatur, nec famem, nec sitim, nec calorem, nec frigus, nec in eo (vt omnia concludamus) erat aliqua pœna, neque miseria, nec aliquid quod habebat nomen mali, siue ex parte animæ, siue ex parte corporis,siue interius, siue exterius. Et exinde concluditur, quod iste locus, in quo nunc habitat homo, non erat conueniens, nec debitus iuxta primum statum, immo totaliter repugnans. Nota quòd si homo non peccasset, nuncquam in loco, in quo nunc stat, habitasset: quia in isto loco est distemperantia in caliditate & frigiditate, in humiditate & siccitate. & sic necessariò homo alteraretur in corpore, & pateretur nunc calorem, nunc frigus, nunc siccitatem, nunc humiditatem, & senesceret: quæ omnia repugnant primo statui, in quo nihil mali debebat esse in

Cõditiones hominis in primo statu.

Locus primi hominis.

in corpore, nec in anima. Ergo concluditur, quòd alius erat locus, in quo primò habitabat in primo statu: qui totaliter erat conueniens illi statui, in quo nulla erat asperitas, nulla alteratio corporis, nullum frigus sensibile, nec calor sensibilis, nec aliquid lædens corpus, nec impediens animam; sed omne temperamentum. Sicut ergo sunt duo status hominis contrarij: ita necessariò sunt duæ habitationes hominis corporales, & duo loca corporalia: quæ contrariantur adinuicem, & habent contrarias conditiones. Sicut se habet locus ad locum, & habitatio ad habitationem. Et ideo iste locus se habet tanquam carcer respectu alterius. Hoc autem potest manifestari in exemplo de vino & aceto: quia vinum quandiu manet in statu vini manet in bono vase: sed quia est corruptum: mutatur in alium locum. Ecce ergo qualiter per conditiones status corrupti & lapsi, in quo nunc est homo, arguimus conditiones primi status & perfecti, in quo primò erat homo. Comparemus ergo vnum statum ad alium, & habebimus magnam notitiam de homine.

Duæ habitationes hominis.

Exemplum.

TITVLVS CCXXXIV.

Qualiter probantur conditiones & proprietates primi status hominis, scilicet per ordinem creaturarum, & per naturam ipsius status & exigentiam.

Postquam autem probauimus conditiones primi status hominis, & hoc per contrarium statum: nunc probabimus conditiones & proprietates, quas debebat habere, & hoc per ordinem creaturarum, & per naturam ipsius status in se. Vnde conclusum est, quòd Deus fecit hominem talem, & in tali statu, sicut ordo creaturarum & vniuersi requirit & petit, & per consequens in statu debito contrario statui, in quo modò est. Sed homo secundum ordinem creaturarum debet esse talis, quòd debet Deo dare primò totum suum amorem & continuò & incessanter ipsum amare meliori modo quo poterit: debet ipsum timere, honorare quantùm poterit, ei obedire & totaliter credere, & sibi soli seruire: & omnia ista debet homo facere secundum modum propriæ naturæ suæ, quæ est libertas: & ideo cum libertate voluntariè & sponte & sine coactione. Et ideo homo debet talis esse secundum ordinem creaturarum,

Tit. præcedenti.

Tit. præcedenti.

quòd debet esse vnitus & colligatus Deo immediatè per totam suam voluntatem, sicut opus suo factori, sicut filius suo patri, & creatura creatori suo, & beneficiatus beneficiatori suo, sicut seruus Domino suo, tanquam subditus regi suo, & tanquam iudicabilis iudici suo, & sicut sponsa suo sponso, & sicut amicus amico suo concordialissimo. Talis ergo erat homo in primo statu respectu Dei, & talis factus erat: quia si aliter esset, non esset talis, qualis esse deberet, quod fieri non debet. Igitur sequitur quòd nihil debuit esse in natura hominis, nec ex parte animæ, nec ex parte corporis, nec intus, nec extra, quod repugnaret isti statui, quod impediret hominem ab omnibus supra dictis, quod inclinaret hominem contra prædicta, nihil quod posset nocere homini, nec lædere contra suam voluntatem & libertatem. Nihil ergo mali debebat esse in homine, & per consequens nulla pœna, neque miseria, nec in corpore, nec in anima; sed omnia debebant esse, quæ conueniebant suo statui ad honorem Dei, & perfectionem & bonum hominis; aliter fecisset Deus contra honorem suæ potestatis, suæ sapientiæ & bonitatis. Item tota dignitas & nobilitas naturæ hominis consistit in libero arbitrio: quia per liberum arbitrium homo est homo, & est super omnes alias creaturas: vnde iam probatum est, quòd liberum arbitrium sedet super creaturas inferiores, nec maior nobilitas potuit dari homini, quàm libertas naturalis. Nihil ergo maius potest esse in mundo libero arbitrio. Si autem liberum arbitrium sit corruptum, nihil tunc peius, nihil vilius, nihil turpius, nihil abominabilius; si autem sit perfectum & tale, quale esse debet: tunc nihil potest creari melius, nec dignius. Ergo cum propria natura hominis sit habere liberum arbitrium & voluntatem cum libertate, sequitur, quòd Deus fecit hominem cum libero arbitrio perfecto, sano, & tali, quale esse debebat, & per consequens dedit homini libertatem voluntatis, & dedit omnia, quæ pertinent ad libertatem voluntatis: & nihil dedit, quod esset contra naturam libertatis & voluntatis: quia si dedisset aliquid contra naturam libertatis, ergo dedisset libertatem contra libertatem in malum hominis & pœnam: quoniã omnis pœna ideò est pœna, quia est contra libertatem voluntatis; & nihil est pænosum homini, nisi quia est contra

Titu. 93. & 101.

Deus fecit hominem cum libero arbitrio perfecto.

tra

tra voluntatem liberam. Ergo sic Deus dando homini libertatem, nihil dedit contra libertatem: quia dando aliquid contra libertatem: dedisset homini libertatem voluntatis contra libertatem, & in damnum hominis & pœnam, & sic fecisset hominem contra hominem. Ergo dedit omnia homini, quæ pertinent ad libertatem voluntatis: Ergo concluditur, quòd homo in primo statu nihil habuit contra suam voluntatem liberam, nec in corpore, nec in anima, nec in se, nec extra, & per consequens nullam pœnam, nullam miseriam, nullam violentiam & nullam coactionem. Et ex isto concluso & probato possumus concludere & probare omnes conditiones & proprietates illius tam in corpore quàm in anima. Vnde sequitur, quòd homo in illo statu habebat corpus totaliter subiectum animæ sine rebellione & ei proportionabile, ita quod in corpore nulla esset libido, concupiscentia inordinata, nec aliquis motus inordinatus, nec aliquid contra rationem & voluntatem regulatam. Item quia anima hominis est immortalis, vt probatum est superius, & naturaliter suum corpus amat & vult esse cum corpore: ergo vult, quòd corpus suum viuat, & non moriatur, nec separetur ab ea, sed conseruetur in esse, nec vult, quod corpus suum putrefiat & conuertatur in vermes & in cinerem. Ergo in primo statu homo habuit tale corpus, quod non moreretur, neque morte violenta, neque morte naturali, scilicet quam vocamus naturalem, quia mors semper est contra naturam in humana natura; quia aliter anima haberet corpus contra suam voluntatem & contra naturam animæ quæ est immortalis.

Homo in primo statu nihil habuit contra li.ar.

Habuit corpus subiectũ animæ.

Titu. 92. Tit. 217.

Habuit corpus quod non moreretur.

Item mors est vltimum terribilium, est odibilissima, timendissima, & horrendissima, & nullo modo amabilis, nec placibilis: quare sequitur, quòd in primo statu mors nullo modo habuit locum, sed solum vita, quia est contra voluntatem.

Item per mortem homo desinit esse homo, sed homo in primo statu semper vellet esse homo, & nollet esse non homo, nec mortuus homo: quia homo nullo modo in primo statu potuit velle, nec amare mortem; immo odire: quia nihil magis inimicum homini quàm mors, nihil magis contrarians: ergo mors tunc non habuit locum in natura hominis, sed vita. Ergo in pri-

Homo erat immortalis. mo statu erat immortalis: quia non debuit habere vllo modo illud, quod non est amabile, sed totaliter odibile & horribile. Igitur tunc nullo modo potuit habere mortem nisi in pœnam, & omnis pœna est contra voluntatem, & homo nihil debuit habere contra suam voluntatem, maximè mortem, quæ non solum destruit corpus, sed totum hominem.

Homo nunquā potuisset senescere. Item sicut homo nollet mortem; ita nollet senectutem, nec perdere iuuentutem, nec pulchritudinem corporalem, nec fortitudinem; sed semper vellet conseruari in suo vigore: quia maxima miseria est venire ad senectutem. Ergo sequitur, quod talis erat natura hominis in primo statu, vt nunquam senesceret, nec perderet iuuentutem, nec fortitudinem, nec vigorem; aliter sequeretur, quòd homo pateretur, & haberet aliquid contra suam voluntatem, & sic pateretur pœnam & tristitiam, quòd fieri non debuit. Nec est de animalibus brutis simile sicut de homine: quia non habent animam immortalem & semper viuentem & liberum arbitrium: vnde eis conuenit mors naturalis, senectus, & senescere.

Et sic conclusum est, quòd homo in primo statu inæternum non moreretur: & ideo necesse est, quod haberet alium locum, quàm istum, in quo tunc habitabat, in quo homo nullam pateretur alterationem in corpore, nullam læsionem, nec calorem, nec frigus, nec aliquid haberet contra suam voluntatem; sed esset locus temperatissimus, qui conueniret immortalitati corporis, qui totaliter esset locus quietissimus sine vento, sine perturbatione aliqua. Vbi autem talis sit locus in terra ad præsens relinquitur; sed sufficit probare talem locum esse. Item ex necessitate erat esse alios cibos & fructus quibus homo vteretur, qui conuenirent immortalitati corporis, qui essent temperatissimi. Qualiter autem esset corpus immortale, & qualiter homo fieret, nimis longum esset declarare: sed sufficit scire, quod Deus facere potuisset, & sciuisset, & voluisset, postquam ita fieri conueniebat. Tamen possumus dicere, quòd fiebat tam per complexionem corporis temperatissimam, per quam corpus esset dispositū ad immortalitatem, quàm per virtutem animæ, quæ est immortalis, quæ viuificaret corpus imperpetuum, & daret corpori vitam indeficientem, sicut ipsa de natura

tura sua est vita indeficiens creata, quę conseruaret corpori suam complexionem, quæ ita quantum est de se, potest viuificare corpus imperpetuum sicut per vnum diem, quàm etiam per virtutem & fructum loci illius temperatissimi. Qui autem bene cognoscit causam, quare est necesse, quòd nunc corpus moriatur, poterit scire modum, quare tunc non moreretur per oppositum.

TITVLVS CCXXXV.

Quod in primo statu omnes creaturæ obediebant homini.

EX prædicto etiam fundamento, scilicet ex natura liberi arbitrij & ipsius libertatis probatur, quòd in primo statu hominis erat obedientia creaturarum. Vnde postquam in primo statu nihil erat contra naturam voluntatis & libertatis, seu liberi arbitrij hominis: quia erat totaliter obediens Deo liberè & sponte, quãdiu stabat in illo statu: & quia vbi est libertas voluntatis, seu liberum arbitrium, ibi est naturaliter dominiũ, imperium, principatus, & dominatio: & cum inobedientia, seu rebellio sit contra dominium, imperium seu principatum: sequitur, quòd in primo statu nulla erat inobedientia, nulla rebellio contraria: & per consequens erat vera obedientia & subiectio; aliter enim sequeretur, quòd liberum arbitrium, in quo est dominium, esset datum homini in pœnam & in tristitiam. Ergo concluditur, quòd omnia inferiora obediebant imperio & dominio hominis, & nihil erat sibi rebelle & inobediens. Sicut enim homo, qui habebat liberum arbitrium, erat sub Dominio Dei, & sub obedientia eius, ita inferiora, quæ erant sub homine, quæ nullum habebant liberum arbitrium, nec per consequens dominium, deberent esse sub dominio & obedientia hominis. Solus enim homo in vniuersitate creaturarum huius mundi habebat dominium & naturam imperandi & dominandi: ergo omnia illa, quæ non habebant dominium, nec naturam aptam ad dominandum, debebant esse sub dominio. Quare homo debebat dominari omnibus creaturis inferioribus tanquam Rex & Imperator omnium creaturarum, cui solum à Deo datum fuerat, vt posset dominari. Frustrà enim do-

Homini nihil erat rebelle.

minium, vbi non esset obedientia inferioris.

Homo erat totaliter obeditus.

Item homo in primo statu erat totaliter amicus Dei, totaliter obediens Deo, quia talis erat primus status; ergo omnia, quæ Dei erant, habebant inclinationem ad hominem: ergo nihil poterat esse contra voluntatem hominis; aliter omnia non essent Dei. Ergo si homo obediebat totaliter Deo, omnia, quæ erant sub homine, obediebant homini & faciebant voluntatem eius.

Item qui dominatur homini, debet dominari omnibus, quæ sunt sub homine, & quæ sunt propter hominem, sed homo dominabatur homini: quia dominabatur sibiipsi; erat enim Dominus suæ propriæ voluntatis & sui corporis & omnium mẽbrorum suorum: ergo debebat dominari omnibus creaturis inferioribus, quæ sunt minores homine & sunt propter hominem. Qui enim dominatur verè maiori, debet dominari minori. Ecce patet qualiter per naturam liberi arbitrij & libertatis probantur omnes conditiones status, in quo primo erat homo. Qui ergo bene cognoscit excellentiam & dignitatem liberi arbitrij, poterit clarè videre omnia illa, quæ pertinent ad primum statum hominis: quia omnia fundantur in libero arbitrio; sicut qui bene cognoscit dignitatem & excellentiam regiæ maiestatis, cognoscit omnia illa, quæ pertinent ad statum Regis & suæ dignitatis. Ecce ergo qualiter per duas vias inuenimus conditiones & proprietates primi status, in quo fuit homo primò factus, scilicet tam per istum statum corruptum, in quo est homo: tam etiam per ordinem creaturarum, & per naturam status, in se, qui est status libertatis, in quo nulla erat corruptio, nec peruersitas. Sicut autem per naturam liberi arbitrij, sani & perfecti probauimus conditiones illius status; ita econtrario per naturam liberi arbitrij corrupti & peruersi possumus probare conditiones sui status, & quæ pertinent ad ipsum, quia eadem est scientia oppositorum. Comparemus ergo istos duos status inter se, & videamus, qualis primò erat homo, & qualis modò est: vbi erat primò, & vbi modò est, & quot & quanta bona perdidit, & quot & quanta mala nunc habet: sic per istum modum habebimus veram cognitionem de homine; aliter ignorabimus hominem: Ecce igitur quomodo creuit scientia

Concludit propositum.

de

de homine: quia nunc habemus duas scientias, vnam de homine perfecto, & aliam de homine corrupto & lapso.

TITVLVS CCXXXVI.

De origine corruptionis malique natura hominis.

POst prædicta oportet inuestigare originem corruptionis & mali ipsius naturæ hominis, & quomodo intrauit: & videre quis hominem fecit talem, & in tali statu, sicut modò est. Vnde probatum est, quòd *Tit.232.* Deus non fecit hominem talem, immo fecit ipsum in debito statu: ergo necesse est vel quòd ipsemet homo fecerit seipsum talem, scilicet quod fecerit suam corruptionem, suam perditionem, suum malum: vel aliqua alia creatura. Et quia probatum est, quòd nihil *Tit.234.* poterat nocere homini, nec lędere hominem, nec aliquā violentiam facere contra eum, contra suam voluntatem, nec contra suam libertatem: ergo necessariò concluditur, quòd ipsemet homo voluntariè & liberè & sponte per suam voluntatem, nulla alia re cogente fecit seipsum talem & in tali statu, fecit suam corruptionem, & suum malum, & perdidit seipsum & statum primum bonum, fecit seipsum malum. Et quia nos probauimus *Tit.235.* omnes conditiones primi status hominis per liberum arbitrium & ratione voluntatis & libertatis, & fecimus fundamentum & caput nostrum in ipso libero arbitrio, ita quod omnia debebant homini euenire ratione suæ libertatis & voluntatis, scilicet immortalitas, conseruatio iuuentutis, obedientia creaturarum, & alia supradicta, ita quod nullum malum debebat esse in homine contra suam voluntatem: ergo per oppositum arguamus, quod si in homine est aliquod malum & aliqua pœna seu miseria quod ipsum liberum arbitrium seu voluntas libera est in causa: ergo necessariò primum malum fuit in libero arbitrio & in voluntate libera. Cum ergo in natura hominis reperiantur multa mala & multiplex pœna & multiplex miseria & calamitas & multus defectus: & tamen non deberent esse secundum statum debitum: quia non conueniunt statui debito liberi arbitrij sani & perfecti: ergo sequitur quòd ipsum liberum arbitrium est corruptum & peruersum, malum, deuiatum & mutatum in suum

contrarium : ergo ſicut diximus, quòd Deus dederat tales conditiones, & proprietates bonas in primo ſtatu debito : quia liberum arbitrium, quod eſt bonum, ita exigebat : dicas per oppoſitum, quòd ideo homo habet nunc oppoſitas conditiones, & tot mala tam in anima, quàm in corpore, tam intus quàm extra : quia liberum arbitrium ita exigit, & ita debetur ei : & per conſequens ipſum eſt malum, & ideo in eo eſt corruptio & malitia, quæ non deberent eſſe. Omnia debent proportionari libero arbitrio. Sic ergo primum malum & prima malitia, ſeu prima corruptio fuit in libero arbitrio & voluntate libera. Et ſic habemus radicem omnium malorum in natura hominis. Cum ergo primum malum in vnoquoque genere ſit cauſa omnium malorum, ſequitur, quòd malum liberi arbitrij, ſeu voluntatis, quod eſt primum malum, ſit cauſa omnium malorum, & ab ipſo habent originem omnia mala, & propter illud malum ſunt ; & ſi illud malum non eſſet, nullum malum eſſet. Et quia ipſe Deus non fecit ipſum liberum arbitrium malum, nec corruptum : ergo ſequitur, quòd ipſum liberum arbitrium fecit ſeipſum malum, & corrupit ſeipſum, & nocuit primò ſibiipſi. Si ergo voluntas hominis fecit ſeipſam malam liberè, ſponte, nullo cogente & voluntariè : quia aliter fieri non potuit.

Prima corruptio fuit in libero arbitrio.

TITVLVS CCXXXVII.

Quod non ſunt niſi duo mala, ſcilicet voluntarium & inuoluntarium.

ET quia nihil poteſt fieri maius, quàm liberum arbitrium : ergo ſequitur, quòd nullum maius malum, nulla maior malitia, nulla maior corruptio, nulla maior peruerſitas, quàm liberi arbitrij & voluntatis, nec per conſequens maior deformitas, ſeu turpitudo. Et ideo quia liberum arbitrium facit tantam malitiam tantam corruptionem in ſeipſo voluntariè & ſponte, ſequitur, quòd eſt odibile, & nullo modo amabile, & quòd iſtud malum totum eſt ei imputabile, & culpa eſt in eo, quia iſtud malum eſt voluntarium, & per conſequens iſtud malum eſt punibile & vindicabile & iudicabile, & ei debetur pœna & punitio. Et ideo de neceſſitate ad iſtud malum debet ſequi aliud malum,

malum, ſcilicet malum pœnæ & punitionis & vindictæ: & iſtud malum eſt inuoluntarium & contra voluntatẽ. Et ſic duplex eſt malũ, ſcilicet voluntarium & inuoluntarium, ſeu malum culpæ & malum pœnę, & ad iſta duo mala reducũtur omnia mala. Vnde quia primum malum eſt voluntarium, & ideo delectabile, & placet voluntati: ideo non ſentitur, nec dat dolorem, nec triſtitiam: ideo neceſſariò eſt ſecundum malum, ſcilicet inuoluntarium, quod eſt triſtabile & diſplicibile voluntati, quod dat pœnam, dolorem & triſtitiam, & quòd ſentiatur à voluntate. Et ideo illud malum manifeſtat primum, & facit ipſum cognoſci; nec aliter cognoſceretur: & ideo bene ordinatum eſt, vt qui facit malum, quod non ſentit, quòd habeat malum, quod non ſentiat & percipiat. Et ideo propter iſta duo mala neceſſe eſt, quòd ſit ordo iuſtitiæ, & ordo iudiciarius: quia voluntas, ſeu liberum arbitrium facit primum malum, ſcilicet voluntarium; ſed ſecundum malum, ſcilicet inuoluntarium, ſcilicet pœnæ & punitionis, voluntas non facit, ſcilicet per modum iuſtitiæ, ſed alius facit: ideo neceſſe eſt, quòd ſit iudicium & iuſtitia ad faciendum ſecundum malum, & ad proportionandum: quia ſecundum malum ordinat primum, quod eſt inordinatum & contra ordinem naturæ. Et ideò quia voluntas exit ab ordine naturæ debito, neceſſe eſt, quòd cadat in ordinem iuſtitiæ. Vnde iſti duo ordines correſpondent duobus ſtatibus liberi arbitrij. Primus ſtatus liberi arbitrij ſtat ſub ordine naturæ; ſed ſecundus ſtatus, ſcilicet corruptus & malus ſtat ſub ordine iuſtitiæ, & iudiciali. Sic igitur omne malum, quod eſt in homine, vel eſt voluntarium, vel inuoluntarium: vel eſt malum culpæ, vel pœnæ. Et quia in homine reperitur malum involuntarium & pœnæ & miſeriæ, vt patet per experientiam: ideo de neceſſitate arguitur, quòd in homine fuit malum voluntarium & malum culpæ: quia impoſſibile eſt malum pœnæ eſſe ſine malo culpæ. Et quia homo non fecit ſibiipſi malum pœnæ & miſeriæ; quod eſt malum inuoluntarium, & contra ſuam voluntatem: ideo ſequitur, quòd alius fecit iſtud malum homini: & per conſequens Deus fecit malum inuoluntarium in homine; & homo fecit malum voluntarium: & homo fecit malum culpæ; & Deus fecit malum pœnæ & miſeriæ & punitionis & vindictæ. Attamen

Malum culpa & pœna.

Ordo iuſtitia & iudiciarius.

Deus fecit malũ pœna; & homo malum culpæ.

Attamen possumus dicere, quòd homo facit ambo mala, primum voluntariè; & secundum meritoriè; quia secundum malum fit propter primum & iustè & debitè, quia ei debetur. Vnde quia liberum arbitrium, seu voluntas libera corrupit seipsum, & deformauit, seu deturpauit, & destruxit bonitatem, quam Deus ei dederat, & pulchritudinem & decorem, & mutauit se in turpitudinem & malitiam, & formam contrariam: ideo fecit Deo iniuriam, offensam & vituperium, fuit contrarium, discordans & dissimile totaliter Deo: Propter quod necesse erat, quod separaretur & diuideretur à Deo ratione contrarietatis,& perderet vnitatem & amicitiam, quam habebat cum Deo: propter quod nullo modo potuit placere Deo, immò totaliter displiceret,& esset displicibile & esset odibile. Et ideo Deus propter offensam & iniuriam sibi factam & summam ingratitudinem puniuit ipsum hominem dando sibi malum pœnæ & miseriæ & tristitiæ, vt ad oculum videmus. Et ideo secundum malum, scilicet pœnæ & miseriæ & tristitiæ est debitum, ordinatum & secundum rectam rationem, quia est secundum Deum. Ecce igitur ordinem malorum: nam primum est malum culpæ, seu voluntarium quantum ad ordinem; sed quantum ad cognitionem primò apparet nobis malum pœnæ & miseriæ, seu inuoluntarium: & deinde per illud arguimus de necessitate præcessisse malum voluntarium in homine, seu culpæ: & illud malum culpæ separauit hominem à Deo. Nunquam enim Deus permitteret in homine esse malum pœnæ & miseriæ, nisi præcessisset malum culpæ. Et per consequens concluditur de necessitate, quòd inter Deum & hominẽ fuit culpa, iniuria,& offensa primaria:& quod homo primò iniuriauit & offendit Deum factorem suum. Et sic homo semper portat in seipso signum & testimonium infallibile, per quod potest veraciter arguere culpam, & offensam contra Deum & naturam hominis fuisse.

Ordo malorũ.

TITVLVS

TITVLVS CCXXXVIII.

Quod ista culpa iniuria & offensa contra Deum, propter quam est pœna & miseria in natura hominis, fuit facta per primum virum & primam mulierem insimul.

ET quoniam per malum pœnæ & miseriæ nos arguimus culpam & iniuriam fuisse : ideo secundum modum & conditionem pœnæ arguamus etiam modũ & qualitatem & conditionem culpæ, quia in pœna relucet culpa. Vnde quia pœna, quæ est in natura hominis, est vniuersalis & communis omnibus hominibus, quia omnes patiuntur pœnam mortis, & alias miserias, & in vtroque sexu tam in viro, quàm in muliere : ideo sequitur, quòd culpa & iniuria est communis omnibus hominibus, & vniuersalis. Et quia omnes nascuntur cum ista pœna & miseria; & dum sunt in vtero, & quando nascuntur, non possunt committere culpam, nec iniuriam : quia culpa, seu iniuria & offensa est malum voluntarium, & nullus homo in vtero, nec quando nascitur extra vterum, potest committere malum volũtarium, nisi tunc quando vtitur libero arbitrio: ergo sequitur, quòd ille, qui fecit primum malum voluntarium & primam culpam, fuit magnus & adultus, & quod fuit primus homo, qui fuit communis & vniuersalis omnibus hominibus: quia nisi fuisset in primo homine, nõ se extendisset ad omnes homines : Et sic communitas & vniuersalitas & identitas pœnæ & miseriæ arguit & probat omnes homines descendisse ab vno homine primo, in quo fuit primum malum culpæ, & primum malum voluntarium, & primum malum inuoluntarium. s. pœnę & miseriæ, in quo primò ipsa natura hominis fuit corrrupta, lapsa & peruersa, & ab illo deriuatum est malũ in omnes homines. Et quia pœna & miseria est in vtroque sexu: ideo sequitur etiã, quòd in prima muliere fuit idem malum, quod in primo viro, & quod culpa fuit cõmunis ambobus. Et sic conclusum est, quòd est dare primum virum & primã mulierẽ, qui ambo fecerunt culpã & iniuriam & offensam contra Deum, & quòd ab ipsis tanquam à primis radicibus, deriuata sunt omnia mala in posterum in filios eorum & filias per successionem.

Primum malum fuit in ambobus primis parentibus.

Et

Et ſic omnes homines habent vnum primum hominem patrem, & vnam primam mulierem matrem in communi & in generali: & ideo omnes ſunt fratres reſpectu iſtius patris primi & primæ matris, & hoc ſecundum carnem. Quia autem factus fuit primus homo & prima mulier, & in quo ſtatu iam per illa, quæ dicta ſunt ſuperiùs de primo ſtatu hominis, poteſt ſciri & cognoſci, quoniam in ſtatu meliori & perfectiori & in ætate pulchriori. Et ideo primus homo & prima mulier habuerunt ambos ſtatus naturæ hominis: quia fuerunt primò in ſtatu perfecto, deinde ceciderunt in ſtatum corruptum & malum. Sed natura, quæ fuit in omnibus aliis hominibus, non fuit in ſtatu corrupto & lapſo: & ideo homines, qui fuerunt poſt ipſos, & ſunt, credunt naturam hominis, quam habent, fuiſſe ſic conditam, & nunquam fuiſſe in alio ſtatu. Sed vlterius inueſtigandum quis primò fecit culpam & offenſam & iniuriam contra Deum, vel vir, vel mulier? & quis magis offendit? ſed hoc ſcire poterimus ex quantitate pœnæ & miſeriæ. Vnde videmus per experientiam in muliere quaſi duplicatam pœnam & miſeriam reſpectu viri. Ideò concludere poſſumus, quòd mulier primò offendit Deum, & ab ipſa habuit originem prima culpa & offenſa, cum ſit magis punita, quàm vir: & per conſequens in ipſa muliere fuit primò humana natura corrupta.

Mulier primò fecit malũ.

TITVLVS CCXXXIX.

Quod prima culpa & offenſa, ſeu iniuria fuit inobedientia contra Deum.

ET quoniam modum inueſtigauimus in ſpeciali de prima culpa ſeu offenſa primi viri & primæ mulieris, quæ & qualis fuit, propter quam puniuit eos Deus: & ideo oportet hoc inquirere in ſpeciali. Et quia nos videmus punitionem per experientiam, ideo poterimus inuenire ipſam culpam, qualis fuit. Vnde iam probatũ eſt ſuperius, quòd in primo ſtatu omnia membra corporis erant obedientia rationi & voluntati ſine aliqua rebellione, omnia mouebantur ad imperium rationis; ſed modò videmus per experientiam, quòd vnum membrum tam in viro, quàm in muliere eſt totaliter rebelle & inobediens imperio & dominio liberi arbitrij, ſcilicet

Tit. 234.

ſcilicet membrum, per quod fit generatio, quoniam nullo modo obedit rationi, immò ſemper contra rationem mouetur, & contra voluntatem; cætera autem membra obediũt voluntati. Quid autem ſignificet hoc, quòd ſolum membra generationis ſunt ſine obedientia, & alia obediant, niſi quod ſicut omnes generamur & eximus per membrum inobedientiæ; ita etiam ſumus filij inobediẽtiæ. Vnde poſtquam mouetur aliquid in homine contra imperium rationis, & non aliud, ſignum eſt, quòd ſumus filij parentum inobedientium: ita quòd omnia mala euenerunt nobis ex inobedientia: quia in porta generationis eſt vera inobedientia & rebellio: ergo prima culpa fuit inobedientia. Sed inobedientia non potuiſſet eſſe ſine aliquo mandato: ergo aliquod fuit mandatum à Deo, cui fuerunt inobedientes.

Item hoc idem poteſt oſtendi ex natura liberi arbitrij & ſtatus primi, in quo fuit formatus. Vnde natura liberi arbitrij eſt, vt faciat opus remunerabile: quia opera bona facta ex libertate ſunt remunerabilia. Item quia homo debuit ita formari, vt poſſet acquirere aliquod bonum, quod nondum ſibi datum fuerat: quamuis enim perfectus eſſet in natura; tamen nondum erat totaliter conſummatus, quia aliquid maius adhuc habere poterat, ſcilicet confirmationem illius ſtatus, in quo erat, quia perdere poterat, ſed non niſi voluntariè, & non per violentiam. Item adhuc non habebat gloriam cæleſtem & glorificationem corporis & animæ, ad quam tranſmittendus erat. Si enim homo fuiſſet totaliter completus & tranſmutatus & conſummatus in gloria, vt amplius nihil poſſet ei dari, iam per ipſum liberum arbitrium non poſſet aliquid lucrari nec mereri ſibi. Et ſic in natura hominis perfecta duo ſtatus ſunt conſiderandi, ſcilicet ſtatus, in quo poſſet mereri & lucrari per ipſum liberum arbitrium; & ſtatus, in quo eſſet completus & conſummatus in gloria: & ſic eſt ſtatus meriti & ſtatus præmij. Et ideo quia iſta duo debent eſſe in natura, ſcilicet meritum & præmium, victoria & corona: & hoc propter liberum arbitrium, quod propter proprium opus debet coronari: conuenientius fuit, quòd homo primò fieret in ſtatu meriti, vt ſcilicet poſſet mereri: deinde de ſtatu meriti & victoriæ tranſiret ad ſtatum

Titu. 88.

Quod homo eſt factus in ſtatu, in quo poſſet mereri.

Status m riti & præmij.

præmij

præmij& coronæ. Et hoc erat valde laudabile & gloriosum, & saporosũ vt propter propriũ meritũ acquireret suum præmium & vltimum & finale bonũ: quia sic magis esset sibi sapidum, quia hoc requirit natura liberi arbitrij, quia potest flecti ad duas partes oppositas. Et ideo si se flectit totaliter ad meliorem partem & perseuerat in illa, quasi tunc dicitur habere victoriam de opposita parte quasi de inimico: & ideo meretur coronari: & ideo Deus, quia ita fieri conueniebat, fecit hominem primò in statu merendi, & dedit ei completissimè omnia illa, quæ pertinebant ad illum statum: ita quod dedit omnia illa, quæ poterant ipsum iuuare ad merendum suum finale & vltimum bonnm in æternum: & nihil habebat, quod impediret ipsum. Et ideo conuenientissimum fuit, quòd Deus dederit homini occasionem merendi, ne in vanum esset creatus in statu merendi. Et quia nihil est magis efficax ad merendum, quàm pura obedientia, seu opus factum ex pura obedientia & mera: quia primum & radicale opus serui respectu Domini, & subditi respectu principis, & inferioris respectu superioris est obedire purè & simpliciter: & in isto fundantur omnia alia opera, quæ præcipiuntur: quia si obedientia non est pura, nullum opus est quod sit acceptabile. Si ergo ex operibus factis ex libertate est meritum, sequitur quòd in primo opere, in quo omnia opera meritoria fundantur, est radicaliter meritum totum & lucrum: ergo in opere obedientiæ sine aliquo adiuncto est omne meritum radicaliter. Ideo certè homo debuit exerceri primò in opere obedientiæ: sicut erat perfectus in statu merendi; ita primò faceret opus perfectum meritorium, vt quia poterat obedire & non obedire, si haberet victoriam contra inobedientiam, perseuerando totaliter in ipsa obedientia quasi per modum pugnæ & victoriæ acquireret suam coronam. Et ideo conuenientissimum fuit, quòd Deus daret præceptum homini, in quo pura obedientia appareret & exerceretur; ita quòd in illo præcepto nulla appareret vtilitas homini, ne propter commodum & vtilitatem illius operis induceretur; sed solum ex pura obediẽtia præcipientis & mandantis; & sic dilectio per experientiam probaretur. Et quia magis apparet obedientia in præcepto negatiuo, seu prohibitiuo, quàm affirmatiuo: ideo debuit esse illud

Radix merendi est in opere obedientiæ.

Conueniẽs fuit Deum dare præceptum primo homini.

illud mandatum prohibitiuum magis, quàm affirmatiuum, & breuiter eo modo debuit esse, quo modo conuenit magis puræ obedientiæ & meræ obedientiæ.

Et sic concludere possumus, quòd Deus à principio, quando fecit primum hominem & primam mulierem, dedit eis aliquod præceptum de sola obedientia, vt homo haberet solam occasionem merendi & lucrandi suum finale bonum æternum & gloriam cælestem, & confirmationem omnium bonorum, quæ possidebat: vt sic homo transiret rectissimè de statu meriti, per obedientiam consummatam & perfectam, ad statum præmij, scilicet ad gloriam cælestem. Et vt homo maximè esset attentus ad seruandam obedientiam, & fugiendam inobedientiam, & firmiter constaret ei de voluntate Dei mandantis, conueniens fuit, vt Deus apponeret pœnam cum præcepto, & talem pœnam, qua non posset cogitari maior, scilicet pœna mortis, qua pœna mortis nulla maior est: quare nihil magis terribile, nec magis timẽdũ, quàm mors, maximè in statu illo primo. Et sic postquam conclusum est superius infallibiliter, quòd aliqua culpa & iniuria, seu offensa communis, seu generalis est inter Deum & hominem: quæ vniuersaliter tangit omnes homines, postquam etiam declaratum est, quòd Deus dedit aliquod præceptum homini de sola obedientia exercenda & probanda, sequitur, quòd illa culpa & iniuria & offensa fuit inobedientia contra Deum, scilicet quia homo fregit præceptum Dei per inobedientiam, & incepit habere & sequi suam propriam voluntatem, contra Dei voluntatem. Et quia declaratum est in pluribus locis superiùs, quòd nihil est magis contra Deum, quàm propria voluntas. Et propria voluntas idem est, quòd inobedientia; ideo homo nihil potuit facere peius quàm inobedientiam, vel aliquod maius malum quàm inobedientiam erga Deum. Et ideo sicut homo per obedientiam meruisset confirmationem omnium bonorum, quæ habebat, & glorificationem cælestem & habitationem æternam cum Deo in cælis: ita per inobedientiam meruit perdere omnia bona, quæ possidebat: & meruit pœnam æternam & habitationem inferni, & æternam separationem à consortio Dei. Ecce igitur recolligentes habemus in natura hominis duos status, scilicet statum integrum & perfectum; &

Tit. 238.

In isto ti.

Tit. 242. &c.

Duo status hominis.

ſtatum lapſum & corruptum: & ſecundum hoc habemus duos ordines, ſcilicet ordinem naturæ & ordinem iuſtitiæ ſeu iudicialem. Primus igitur ſtatus erat totus in ordine naturæ debitæ; ſed ſecundus totus cecidit in ordinem iuſtitiæ: quia eſt ſtatus punitionis,& pœnæ iudicij: quia in iſto ſtatu non eſt niſi culpa & pœna, & totus verſatur circa iſta duo: quia homo cecidit in culpam & in miſeriam, & ibi ſemper manet per ſe: quia ipſemet fecit illum ſtatum. Et exinde patuit, quòd non ſunt niſi duo mala, ſcilicet malum voluntarium, quod eſt malum culpæ, & malum inuoluntarium,quod eſt malum pœnæ & miſeriæ. Primum malum fecit homo, ſed ſecundum malum fecit ordo iuſtitiæ. Item etiam ſtatus integer & ſanus diuiſus fuit in duos ſtatus, ſcilicet in ſtatum meriti,ſeu merendi; & in ſtatum præmij:& iſte ſtatus præmij recipiebat duo præmia. Primum præmium erat in hoc mundo confirmatio omnium bonorum, quæ poſſidebat; ſecundum præmium,erat vltimũ in cæleſti gloria inæternũ. Similiter autem ſtatus lapſus recepit duas pœnas &miſerias, ſcilicet pœnam & miſeriam temporalem, in qua homo perdidit omnia bona, quæ ſibi collata fuerunt à Deo, & locum delectabilem; & habuit mala contraria illis bonis, & recepit pœnam & miſeriam æternam poſt mortem corporalem,loco gloriæ æternæ & gaudij ſempiterni. Habemus etiam, quòd inobedientia hominis contra Deum fuit illa culpa, per quam intrauerunt omnia mala in naturam humanam.

Duo ſunt mala. Status meriti. Status præmij duplex.

TITVLVS CCXL.

Hic inueſtigatur ſi homo per ſe nullo alio inſtigante & ducente offendit & iniuriauit Deum, vel ſi fuit inſtigatus.

SEd valde mirandum eſt cum primus homo in primo ſtatu eſſet ita perfectus, ita completus in omni perfectione & in omni cognitione ſibi neceſſaria, eſſet etiam amicus Dei, amaret Deum, qui eum creauerat in tanta dignitate ſuper omnes alias creaturas, quomodo potuit velle offendere Deum, & facere aliquod diſplicitum ei, & contra ſuam voluntatem? Nec per experientiam videmus, quòd in iſto ſtatu lapſo amicus vult offendere amicum: & ideo qui recipit beneficia ab aliquo,diligit illum;immò amicus multo citius pro amico moreretur: ergo multò magis in illo ſtatu ſano

&

& perfecto, cum homo esset bonus totus & gratus & talis erat. Ergo videtur, quòd homo proprio motu non offendit Deum, nisi fuerit instigatus & inductus per aliquem alium. Item etiam non potuit hoc fieri, vt homo frangeret mandatum Dei, & faceret contra suam voluntatem, nisi sibi esset promissum aliquod maius bonũ, quàm illud, quod habebat: quia aliter non videtur qualiter homo potuit facere contra Deum, nec ad hoc induci, nisi propter aliquod donum maximum acquirendum. Sic ergo apparet, quòd duo fuerunt ibi. s. instigatio, & cum hoc maxima promissio maioris boni, quàm illud, quod habebat. Item etiam confirmatur hoc totũ: quia primò peccauit contra Deum, & plus mulier, quàm vir: quia in duplo punita est. Sed si peccassent in illo vir & mulier, videtur, quòd peccassent ex elatione & superbia bonorum, quæ habebant super animalia, & ex Dominio & dignitate: quia habebant dominium super omnia creata: sed si ita esset, tunc prius peccasset vir, quàm mulier: quia in maiori dignitate erat; & tamen oppositum est. Ergo alio instigante peccauerunt. Sed quæ fuit illa res, quæ potuit inducere primum virum & primam milierem contra Deum? Non enim potuit esse aliqua res inferior homine: quia non habet intellectum, nec natura propria hominis fuit ad hoc inclinata; immò magis oppositum: quia bona erat: ergo sequitur, quòd fuit aliqua res magna habens intellectum & voluntatem & sciens facere malum & cupiens nocere homini & inuidens ei, cognoscens bonum suum, quod poterat acquirere: & quæ inimicabatur Deo, quia instigabat hominem contra Deum. Ergo opportuit, quòd illa res fuerit de natura spirituali & intellectuali creata: ergo erat aliquis spiritus, seu Angelus: ergo iam erat aliquis spiritus malus corruptus & lapsus. Ergo videtur ex hoc, quòd in natura purè spirituali erat malum, seu corruptio in Angelica natura prius quàm in humana natura.

Diabolo instigãte homo cecidit.

TITVLVS CCXLI.

Quod per rationem ostenditur, quòd lapsus, seu perditio, & corruptio primò fuit in natura spirituali simplici, quàm in natura mixta, seu humana.

QVamuis autem per processum iam factum satis probabiliter sit ostensum, quòd in natura ange-

lica fuerit primò malitia, quàm in humana; eo quia humana alio instigante & inducente facta est mala & corrupta; attamen possumus hoc aliter ostendere & probabiliter, scilicet comparando naturas adinuicem:
Tit.218. & ex conditionibus vtriusque arguendo. Vnde iam dictum est superiùs, quòd tres sunt naturæ creatæ, ex quibus constat totum vniuersum, scilicet natura corporalis tantum, quæ non habet immortalem spiritum & natura corporalis & spiritualis insimul, scilicet humana,& natura spiritualis tantum.s.angelica. Sicut autem per istas duas naturas, quas videmus,probauimus tertiam esse,scilicet spiritualem tantum,quam non videmus: ita similiter quodam modo ex corruptione & lapsu naturæ mediæ,s.corporalis,& spiritualis insimul, seu mixtæ possumus suspicari de corruptione naturæ spiritualis tantum. Vnde natura infima,s.corporalis tantum, est bona,non corrupta,nec mutata à suo statu, nec perdita, nec lapsa; sed natura corporalis & spiritualis insimul,seu mixta est tota mala, & corrupta & lapsa & perdita à suo statu: & ideo cum nos videmus naturam supremam, visibilem corruptam, & non aliam,s.corporalem: & hoc factum est,quia habuit liberum arbitrium & liberam voluntatem:quærere possumus, si natura spiritualis tantũ,s.Angeli,cum similiter habeat liberũ arbitrium sicut media,fuit corrupta primò & mala. Vnde sicut natura hominis debuit habere duos status propter liberum arbitrium.s.statum meriti, seu merendi & lucrandi;& statum præmij & gloriæ,seu glorificationis;ita natura angelica debuit similiter habere istos duos status:quia hoc exigit liberum arbitriũ creatum. Et ideo primò fuit creata in statu, vt posset mereri & lucrari per liberum arbitrium suum finale & vltimum bonum, & habuit omnia necessaria pro illo statu:sed non fuit creata in statu completo & vltimo: quia hoc debebat mereri,sicut humana. Et ideo sicut humana natura lapsa à primo statu,in quo creata fuerat,& non peruenit ad secundum statum, quem debebat mereri & lucrari per liberum arbitrium, imò perdidit eum;ita similiter potest dici de angelica: quia eadem est ratio vtrobique,quia vtrobique liberum arbitrium, quia vtrobique duo status iam dicti. Et sic natura Angelica potuit esse lapsa à primo statu,in quo creata fuerat, potuit perdere illum statum, ad quem debebat

Natura angelica primò corrupta est.

bat peruenire. Et ideo si de facto ita est, quare hoc quærimus, quia de possibilitate non dubitamus. Hoc autem nullo modo probare possumus nisi per corruptionem & lapsum in natura humana, quæ apparet, quam videmus, quæ de facto est corrupta & lapsa. Vnde probabiliter arguere possumus, quòd postquam in humana natura, quæ est media, est de facto malum; quod etiam in illa suprema fuit malum: & quòd illud malum, quod est in natura media, scilicet humana, habuit originem ab illo malo, quod primò erat in natura Angelica, & quòd nisi in natura altissima creata fuisset malum & corruptio, quod non fuisset in media natura, scilicet humana, quamuis vtrobique malum fuerit ex libertate. Arguamus ergo sic. Certum est, quòd primum malum est malum spirituale, voluntarium, intellectuale: ergo malum corporale non potest esse primum. Vnde in natura humana est vtrumque malum, scilicet malum spirituale & malum corporale: sed spirituale & voluntarium fuit causa mali corporalis, quod est inuoluntarium. Ergo cum nos videmus malum spirituale simul coniunctum cum malo corporali in humana natura, videtur quòd primò fuit malum spirituale purum sine corporali, & per consequens primò fuit malum in natura purè spirituali: quia videtur esse in malis, si est in bonis: postquam ergo malum est in natura, videtur, quòd habeat suum ordinem, non tamen necessarium, sed voluntarium: quia in malis voluntariis nulla potest esse necessitas, sed voluntas; sed mala inuoluntaria & corporalia habent necessitatem & ordinem necessarium inter se: quia mala voluntaria exigunt & requirunt mala inuoluntaria & corporalia, vnum malum, scil. corporale, accusat aliud. Item in humana natura fuit vertibilitas ratione liberi arbitrij: quia natura purè corporalis non se potest vertere in oppositum per se: quia non habet liberum arbitrium: ergo videtur, quòd vbi liberum arbitrium vertibile est magis purum, magis in sua actione & sua natura; quod ibi est maior vertibilitas & possibilitas ad vertendum se quò voluerit: ergo sequitur quòd liberũ arbitriũ fuit magis vertibile & citiùs in natura tantum spirituali, quàm in natura, corporali & spirituali insimul: quia ista natura appropinquat totaliter naturæ puræ corporali, quæ est totaliter inuertibilis de se: quia

habet eam in se; & alia multum distat. Ergo cum malum reperiatur de directo in natura minus vertibili, & quæ appropinquat totaliter naturæ inuertibili: videtur quod primò ipsum malum fuerit in natura magis vertibili. Ergo videtur, quòd corruptio primò fuit in natura purè spirituali, quæ habet liberum arbitrium magis vertibile, quàm in natura corporali & spirituali insimul, quæ habet liberum arbitrium minus vertibile & quia corruptio liberi arbitrij minus vertibilis. Habuit originem à corruptione liberi arbitrij magis vertibilis; non tamen de necessitate, sed voluntariè: quia liberum arbitrium non potest corrumpi nisi voluntariè & sponte: sed tamen potest instigari & induci & persuaderi ad corruptionem, & ad malum per aliud & tentari: ergo videtur, quòd liberum arbitrium supremæ naturæ angelicæ tentauit, instigauit & induxit liberum arbitrium mediæ naturæ ad malum & ad corruptionem, & hoc per inuidiam & malitiam. Præterea natura humana est media inter naturam purè corporalem & purè spiritualem: & ex istis tribus constat vniuersum tanquam vnum tantum: sed cum natura humana stans in medio duarum naturarum fuit facta bona, videtur, quòd non fuit facta corrupta nisi traheretur ad malum, & ad corruptionem per vnam, vel per aliam: sed non potuit trahi ad malum primò, nec instigari primò per naturam purè corporalem, cum illa natura nunquam fuit corrupta, sed semper fuit bona: ergo videtur, quòd malitia & corruptio fuit primò in natura purè spirituali, & illa corrupta trahit aliam ad corruptionem. Item etiam quia videmus, quòd quando totum corpus est sanum, vel totum regnum vniuersi, quòd nisi corruptio fiat in principali, quòd non fit in minus principali: sed cum tria sint membra in vniuerso, s. tres naturæ, & cum natura spiritualis sit maius & principalius membrum, videtur quòd corruptio non potuit esse in aliis membris, nisi primò fuerit in illo: sed cum corruptio reperiatur in membro non tamen principali, videtur quòd primò fuit in magis principali. Et sic per istas rationes possumus probabiliter dicere, quòd lapsus & corruptio, seu malum primò fuerit in natura angelica, quàm in humana, & quod in illa incepit malum. Et per consequens natura angelica prius fuit inimica Dei & contra Deum, quàm

quàm humana. Et sic habemus duas naturas in vniuerso lapsas & corruptas & perditas. Sed non est necesse, quòd si lapsus fuerit in natura angelica, quod fuerit in tota natura angelica, sicut est de humana: quia vnus Angelus non descendit ab alio, sed quilibet fuit creatus per se, quamuis omnes insimul fuerint creati. Et sic habemus originem mali & corruptionis in natura hominis; sed nondum habemus originem mali & corruptionis in natura angelica.

TITVLVS CCXLII.

De origine corruptionis & malitiæ in natura spirituali, seu Angelica: & de aliis, quæ pertinent ad hoc.

QVoniam autẽ probabiliter ostensum est corruptionẽ,& lapsum fuisse in natura angelica;ideo videamus quomodo intrauit ibi malum & corruptio, cum esset bona & perfecta in suo statu, & nihil deficeret ei pro statu,in quo creata fuerat.Vnde ista natura nõ potuit induci,nec instigari ad malũ per aliam naturã:quia nõ erat altera natura nisinatura diuina,quę creauit omnia bona:ergo ista peccauit sine aliqua instigatione,nec inductione per aliquam aliam naturam. Attamen sicut in humana natura malum primò inceperat in muliere, deinde venit ad virum; ita potuit esse in natura angelica, vt primum malum inciperet in vno Angelo, deinde veniret ad alios, cum essent eiusdem naturæ, licet non eiusdem excellentiæ, nec gradus,vt iam probatum est: ita quod origo mali primò fuit in Vno Angelo; in aliis autem incepit pòst: & ideò inquiramus,quomodo potuit hoc fieri. Vnde in humana natura, quæ cecidit per instigationem alterius, primò fuit malum in parte minus forti,minus digna,&minus perfecta:& deinde de parte minus forti venit ad partẽ fortiorem: & hoc rationabiliter fuit factum: quia primò debet tentari & instigari,& induci pars debilior quàm fortior: & ista est ars rectè tentandi. Ideo in humana natura conuenienter incepit malum in parte minus forti,scil. in muliere: & vltimò venit ad partem fortiorem, scilicet ad virum. Sed in angelica natura videtur, quod per oppositum intrauerit malum, scilicet primò per partem fortiorem, & deinde ad partes minus dignas: quia illa natura cecidit per se, non instigata ab aliquo alio

Tit.120. &c.

Occasio ruinæ luci.

exteriori, nec inducta, sed proprio motu. Ergo sequitur, quòd illa pars primò cecidit, seu lapsa est: vel in ea incepit primò malum, in qua fuit maior occasio ruendi & cadendi proprio motu; sed in Angelo, in quo erat liberum arbitrium magis purum, altum & dignum, & voluntas altior & dignior & nobilior, & in quo erat pulchritudo maior, maior erat occasio superbiendi, ruendi & cadendi, quàm in aliis: quia in illo debebat esse maior vertibilitas & flexibilitas liberi arbitrij, & maior actiuitas & natura dominandi per se, & maior occasio sequendi suam voluntatem propriam: ergo videtur, quòd in illo Angelo, qui erat maior in tota natura angelica, & dignior creatus, incepit malum, & ille fuit primò malus originaliter: & deinde descendit malum in omnes alios ab eo, qui post illum mali fuerunt adhærendo per liberum arbitrium maiori Angelo malo. Sic vir fuit factus malus adhærendo mulieri iam malæ. Sic ergo primus Angelus, sed maior super omnes in natura angelica, & prima mulier in natura humana similiter se videntur habere quoad originem mali: sed alij Angeli, qui facti sunt mali, & primus vir similiter se videntur habere quo ad receptionem mali & consensum: quia adhærendo facti sunt mali in consentiendo, scilicet per propriam voluntatem, tamen non coacti. Ecce igitur originem mali & corruptionis. Primò maximus Angelorum fuit malus, & in voluntate sua fuit primum malum, & ille infecit alios Angelos, qui facti sunt mali, quia consenserunt ei: & deinde per naturam Angelicam, seu per aliquem de natura angelica, qui erat malus, fuit prima mulier tentata, inducta, & instigata ad corruptionem & malum: & deinde mulier primò corrupta instigauit & induxit virum ad suum malum, & ad suam corruptionem: deinde à primo viro, & à prima muliere deriuatum est malum in omnes filios eorum.

TITVLVS CCXLIIII.

Qualiter Angelus, qui primò fuit factus, malus fuerit, & omnes sibi consentientes.

ET quia origo mali fuit in primo & supremo Angelo, videndum est, qualiter incepit & intrauit malum in ipsum & corruptio : & tunc habebimus completam originem corruptionis & mali. Vnde quia Angeli fuerunt omnes creati in statu merendi, vt lucrarentur & mererentur per modum victoriæ statum completum, qui est status gloriæ & coronæ : & cum Angeli eo quia sunt purè spirituales, habebant liberum arbitrium subitò vertibile, eo quia est valde actiuum de se : & ideo totum meritum, totum lucrum, totum quicquid poterant facere, pro primo statu erat, vt starent & figerent seipsos in illo statu bono, in quo creati erant, & non mouerent se ab illo statu bono, nec mutarentur : vnde poterant stare & se mutare, si vellent. Nonne est ita de homine : quia in homine non erat liberum arbitrium vertibile ita subitò: ideo maius opus, quod posset homo facere, non erat in illo statu stare, in quo creatus est : sed maius opus, quod posset facere, est obedire & seruare obedientiam. Et ideo Angeli si stetissent per vnum momentum post creationem in illo statu, quia hoc fecissent proprio & libero arbitrio, statim in eodem momento ascendissent ad statum gloriæ, & fuissent in æternum firmati & confirmati, & coronati secundum gradus suos, & coniuncti cum Deo. Vnde primò quod fuerunt, statim inceperunt velle & amare aliquid per propriam voluntatem : & quia quilibet debebat primò velle & amare Deum, & non seipsum, nec propriam voluntatem, cum cognosceret se creatum fuisse de nihilo, & à Deo, & accepisse se omnia à Deo, & quia ad hoc creati erant, & attendere debebant, & talis erat status eorum : ideo illi, qui primò verterunt suum velle & amare ad seipsos & non ad Deum, deuiauerunt & errauerunt & peccauerunt, & habuerunt primum velle & primum amare inordinatum : quia solus Deus est primò amandus, vt iam probatum est supra : & nulla creatura est primò amanda. Et ideo primus Angelus & superior inter omnes, quia habebat naturam magis excellentem

super omnes, & post Deum erat creatura dignior & melior & pulchrior, & altior, & ideo excitatus consideratione suæ pulchritudinis & altitudinis primò voluit & dilexit seipsum & suum priuatum bonum, & sic totaliter separauit se à Deo per suam voluntatem, & nunquam dilexit Deum, & mutauit seipsum à statu primo, in quo Deus creauerat ipsum, quia habuit totum suum amare inordinatum, iniustum, peruersum & contrarium Deo: vnde in hoc constituit seipsum sibi primum principium & primum bonum & Deum: ideo statim fuit inimicus Dei & contrarius Deo per propriam voluntatem. Et quia habuit velle inordinatum, statim cupiuit proprium honorem & propriam priuatam excellentiam inordinatè, & voluit omnibus aliis dominari, & esse Prælatus propria auctoritate & sine meritis: quam prælaturam supra omnes alios habuisset, si non peccasset: quia sua natura ad hoc erat apta & ordinata: vt si primò dilexisset Deum, qui primò diligendus erat; & non seipsum, qui primò diligendus non erat, sed secundariò & in secundo loco; constitutus fuisset inæternum prælatus habens dominium super omnes Angelos, & omnes essent sub eo. Et quia priús dilexit seipsum totaliter quàm Deum, delectatus est primò in seipso & in sua pulchritudine, quàm in Deo. Et cum esset creatura de nihilo facta, quamuis excellentissima, tamen non creator erat, sed creatura: ideo in hoc fecit summam iniuriam & iniustitiã & offensam creatori suo: quia quod soli suocreatori debebatur, dedit sibiipsi, & in hoc constituit seipsum tanquam Deum & primum: & præposuit creaturã creatori & violauit & destruxit totum ordinem dilectionis & voluntatis in seipso. Et quia amor conuertit amantem in rem primò amatam, & in dominio eius: ideo ipse primus Angelus totus & totaliter peruersus est in seipsum, & in suam voluntatem: & ideo statim habuit propriam voluntatem & priuatam, separatam totaliter à voluntate creatoris: ita quod semper sequitur suam voluntatem & nullam aliam: & quicquid vult, semper vult propria auctoritate & voluntate: & per consequens nulli alteri voluntati vult esse subditus. Et ideo constituit seipsum Regem, & fecit seipsum suum regnum & imperium & suum dominium contra regnum & imperium & dominium Dei. Et quia Angelus est

Angeli sunt inuertibiles.

simplex,

ſimplex, poſtquam primò elegit & dilexit aliquid, habet immutabilitatem in illo, vt non poſſit, nec velit aliud eligere, nec amare: ideo ſtatim primus Angelus fuit firmatus & obſtinatus in ſua propria voluntate inordinata: vt inæternum non poſſit aliud velle niſi ſuam propriam voluntatem: per conſequens habet odio quicquid eſt contra ſuam voluntatem: & ideo habet ſummè odio Deum creatorem ſuum & ſuam voluntatem: & ideo repugnat quantum poteſt contra Dei voluntatem. Et ſic facta eſt de nouo vna voluntas mala & prima voluntas mala, quæ non erat. Et ideo fuerunt ſtatim duæ voluntates primæ contrariæ totaliter inter ſe, ſcilicet voluntas Dei æterna, ſummè bona, & primò bona, & voluntas primi Angeli noua, & valde mala, & primò mala, quam voluntatem ipſemet Angelus fecit malam, quam Deus fecit bonam. Et ideo quia ipſemet fecit ſuam voluntatem malam, quia hoc fuit ſuum primum opus: ideo vult totis viribus ſuis defendere & ſuſtinere illam, & pugnare pro illa. Attamen ipſa voluntas mala prima, quia eſt creata, ſemper eſt ſub poteſtate & manu primæ voluntatis bonæ, increatæ & ſub Dei voluntate. Ecce primum bellum, prima pugna, prima inimicitia inter voluntates. Quia ergo iſtæ duæ voluntates ſunt primæ: ideo ad iſtas duas habent reduci omnes aliæ voluntates: quia omnis bona voluntas reducitur & coniungitur cum voluntate Dei: & fit vna voluntas cum illa, & omnis mala voluntas reducitur ad voluntatem primi Angeli mali, & coniungitur cum ea, & fit vna voluntas cum illa. Et ideo omnes alij Angeli, qui primò conſenſerunt & adhæſerunt & coniunxerunt ſe voluntati malæ primi Angeli, & complacuerunt in ea: facti ſunt vnum cum eo, & non poſſunt velle niſi quod ipſe vult: & ideo eſt caput, & iſti ſunt membra eius. Et factus eſt vnus chorus malus ex ipſis, & vnus exercitus malus vnitus in vno ſenſu, in vna voluntate, in tanta vnitate, quòd non poteſt eſſe maior & fortior ad ſuſtinendum, defendendum, pugnandum pro voluntate mala primi Angeli capitanei, & ad totaliter complendam illam contra volūtatem Dei bonam. Et ſimiliter omnes illi Angeli, qui adhæſerunt & ſe coniunxerunt primæ voluntati Dei: & complacuerunt in ea, facti ſunt vnum totaliter cum Deo, & non poſſunt

Diabolus pugnat pro ſua voluntate.

Omnes mali angeli ſunt vnius voluntatis.

sunt velle nisi quod Deus vult: & factus est alius exercitus bonus, & alius chorus in vno consensu: in vna voluntate & in tanta vnitate: quæ non potest esse fortior ad pugnandum pro voluntate Dei & ad totaliter complendam illam contra voluntatem primi Angeli & suorum Angelorum: Sed in isto exercitu bonorum Angelorum non est illud caput, quod debebat esse: quia creator non est caput alicuius corporis, nec alicuius exercitus: quia caput est pars; & creator est totum: & ideo quia caput debet esse creatura sicut membra, deficit ibi caput, quod sit creatura: quia ille maximus Angelus debebat esse caput, & ipse perdidit illum locum. Ideo conuenit, quòd Deus faciat vnum caput de nouo, quod sit caput bonorum Angelorum: & ideo notemus de isto capite, quale erit: quia oportet, quòd de nouo fiat: & hinc notemus reparationem & restaurationem faciendam: sed iam facta est: & ista tractabuntur suo loco Dei auxilio. Ecce qualiter primus Angelus factus est malus, & omnes ei consentientes.

TITVLVS CCXLIV.

De magnitudine malitiæ & corruptionis primi Angeli.

QVoniam autem natura Angelica, seu spiritualis est lapsa & corrupta in primo & in supremo spiritu, seu Angelo, & in alijs ei adhærentibus & consentientibus: ideo sicut in natura hominis consideramus duos status, scilicet bonum & malum, ita similiter debemus considerare in natura spirituali duos status, scilicet integrum & lapsum, & comparare eos inter se. Vnde sunt contrarij & oppositi, sicut vinum & acetum. & quia res, quæ corrumpitur & mutatur in contrarium suæ naturæ, deuenit ad tantum gradum malitiæ, quantus erat gradus bonitatis, in quo erat, & ad quem venire poterat: & quantò res, quæ peruertitur, erat melior & altior in natura, tanto efficitur peior & inferior & malignior. Vnde de quanto vinum est melius, de tanto quando fit acetum, acetum tale est fortius: & peior est corruptio Regis, quam minimi de regno: ideo quia primus Angelus erat summus in to-

Malitia diaboli non posset esse maior.

ta

ta natura angelica, & maior res & dignior & melior post Deum: sequitur, quòd sua malitia & sua corruptio ascendit ad tantum gradum malitiæ, quanta erat nobilitas, in qua creatus erat, vel ad quam venire poterat: & factus est ita infimus & vilis inter omnes creaturas, sicut erat altus & nobilis in dignitate, & hoc per voluntatem propriam. Vnde in sua voluntate est malitia & corruptio tota & peruersitas: quia inordinatè amando & volendo & eligendo factus est malus & corruptus. Et tota bonitas & pulchritudo bonitatis in amando consistit in volendo & eligendo ordinatè, scilicet illud quod est amandum, eligendum & volendum. Et ipse primus Angelus nunquam amauit Deum: & ideo quia sua voluntas erat maior, altior & pulchrior super omnes voluntates creatas, facta est tunc mala, tam turpis & infima, quàm in omnibus aliis creaturis insimul, si corrumperentur, non esset tanta malitia, nec vituperium, nec turpitudo. Et quia ipse amauit totaliter suam propriam voluntatem, in qua est maxima malitia, & vult illam implere quantum potest: ideo non amat nisi malum & summam malitiam & turpitudinem: & laborat totis viribus, vt malum crescat & multiplicetur & bonum destruatur: & habet odio omnem bonitatem contrariam suæ voluntati. Et sic propria voluntas facta est radix, fons & origo omnium malorum. Et quia habet intellectum altissimum in cognoscendo & valde subtilem super omnes creaturas post Deum: ideo quia voluntas dominatur intellectui, & vtitur eo ad illa, quæ vult: ideo conuertit totum intellectum suum, & totam voluntatem suam ad faciendum mala, ad inueniendum omnes artes faciendi omnia mala, ad deceptiones, ad cautelas & ad persuasiones falsas & tentationes & ad nocendum, & factus est summus deceptor, summè cautelosus, summè fraudulentus & dolosus, & summus mendax, & inuentor omnium mendaciorum. Et ideo quicquid habebat, conuertit in malum, & nihil remansit de bonitate priori. Et quia sua propria voluntas est ligata, firmata, obstinata, & coniuncta inseparabiliter cum seipsa, cum sua propria malitia per amorem: ideo non potest videre, nec cognoscere seipsum, nec suum malum, quod fecit: quia intel

Diabolus laborat vt malum crescat.

Diabolus conuertit totum suũ intellectũ ad malum.

intellectus est totaliter excæcatus per propriam voluntatem, vt non possit iudicare de sua malitia: quia amor suæ malitiæ excæcat ipsum: & ideo non potest dolere, nec pænitere de peccato suo, nec de suo malo voluntario, quod fecit. Et ideo semper murmurat contra Deum, dum aliquid habet contra suam voluntatem, quod est ei multum tristabile. Ecce magnitudinem suæ malitiæ & corruptionis, quæ vix cogitari posset. Et sic ex hoc apparet, quòd ipse Angelus primus est factus per se Princeps & caput Angelorum malorum, & Princeps omnium malorum, omnium vitiorum & tenebrarum & omnis iniquitatis est inuentor primus.

Diabolus non potest cognoscere suã malitiam.

TITVLVS CCXLV.

De duplici malo in Angelo, scilicet, voluntario & inuoluntario.

ET quia non sunt nisi duo mala, scilicet voluntarium & inuoluntarium, scilicet malum culpæ & malum pœnæ: & primum malum facit voluntas per seipsam, quod placet sibi & complacet in eo, quia est voluntarium; sed secundum malum facit Deus per iustitiam & iudicium: quia primum malum ita requirit: ideo quia primus Angelus malus fecit malum voluntarium & omnes consentientes ei: ideo requirit ordo iustitiæ, quod ei detur secundum malum, & suis Angelis, scilicet malum inuoluntarium, quod est pœna & punitio. Et ideò sicut homo perdidit suum locum, in quo positus fuerat: & expulsus fuit, & positus in alio loco tanquam in carcere, scilicet in isto loco, in quo nunc est: ita similiter primus Angelus malus cum suis Angelis perdidit suum locum, in quo creatus fuerat, & fuit expulsus cõtra suam voluntatem, & positus fuit in alio loco tanquam in carcere. Et ideo expulsus fuit à summo cælo, & positus est in regione elementorum. Et quasi proportionabiliter sicut homo, qui est terra, expulsus est de altissimo loco terreno & nobilissimo, ad locum habitabilem terrenum infimum, & ventis & pluuiis & nubibus subiectum; ita ipse primus Angelus, cum omnibus Angelis suis, qui est totus spiritualis, expulsus est de loco cælesti altissimo ad locum infimum, terrenum & aëreum, in quo est obscuritas

De expulsione diaboli à suo loco.

ſcuritas & caligo, vbi fit grandinis generatio & tempeſtatis. Et ſicut iſte locus eſt proportionatus homini pro ſuo ſtatu corrupto ad punitionem, ita ille conuenit Angelo corrupto pro carcere, & hoc pro pœna & carcere temporali, quæ habet finem; ſed pro pœna & carcere æternis, debetur ei locus infimus in centro terræ: & in medio terræ paratus eſt ei locus cum Angelis ſuis infimis, cum igne æterno, in quo æternaliter puniatur & comburatur, quamuis non habeat corpus: quia hoc fit per ordinem iuſtitiæ omnipotentis Dei, qui poteſt facere & ſcit proportionare pœnam ſecundum quantitatem malorum ad honorem ſuæ iuſtitiæ. Vnde quia primus Angelus malus ſi ſtetiſſet & meruiſſet, fuiſſet præmiatus & coronatus: quia inæternum locum habitationis in quo creatus fuerat per modum præmij obtinuiſſet: & vlterius præmiatus & coronatus fuiſſet in gloria æterna: & poſt Deum primam dignitatem, & ſedem obtinuiſſet: & ideo quia per contrarium fecit & peccauit & demeruit, & ſeipſum fecit malum, & tantum quantum bonus erat & ex hoc cecidit & deuiauit ab ordine naturæ: & per conſequens cecidit in ordinem iuſtitiæ, & iudicij, & debuit omnia habere per contrarium. Et ideo primò debuit perdere dignitatem loci, & poni in carceribus, tanquam culpabilis & reus, & iudicandus: deinde pro loco gloriæ æternæ, quam meruiſſet, in pœnam æternam. Et quamuis iam ſit condemnatus ad æternam pœnam per Dei iudicium, dum fuit expulſus de cælo, eo quod eſt obſtinatus in malo: & nullo modo poteſt eſſe bonus: attamen executio ſententiæ nondum facta eſt: ſed expectatur vſque ad vltimum diem iudicij. Si enim executio iam à principio facta fuiſſet: iam non primos parentes tentaſſet, nec potuiſſet eos inſtigare contra Deum. Et quia locus, in quo ſunt carceres; & locus, in quo fit executio iuſtitiæ & punitionis non ſunt idem: ideo nunc ipſe primus Angelus cum ſuis Angelis habitant in iſto aëre caliginoſo, tanquam in carceribus, in quo non puniuntur, nec patiuntur pœnam per iuſtitiam eis inflictam, niſi quia ſunt in carceribus: ſed alius locus eſt ſibi paratus, in quo fiat vltima executio iuſtitiæ diffinitiuæ, in quo ſentiant ipſe & Angeli eius æternam pœnam & punitionem, tam pro prima culpa, qua perpetrauerunt, quàm pro omnibus aliis, quæ pòſt fecerunt.

Aër caliginoſus eſt carcer diaboli.

fecerunt. Et iste locus vocatur infernus, qui à Deo paratus est primo Angelo malo tanquam capiti, & Angelis eius tanquam suis membris: & omnibus consentientibus & adhærentibus, qui faciunt vnum corpus cum eo. Et similis processus debet fieri circa hominem: & ideo primò positus est homo in isto loco, in quo nũc est tanquam in carcere: & vltimò apparebit in iudicio publico & coram iudice: & talis, qualis fuerit repertus iudicabitur sententia diffinitiua: & hoc in vno & eodẽ iudicio publico cum primo Angelo & cum aliis Angelis malis, in quo iudicio pœna sua incipiet sine fine duratura. Et quia non est nisi vnus iudex, qui in vno & eodem iudicio insimul, in vna die, & eadem hora, omnibus videntibus omnia, finaliter iudicabit: quia hoc pertinet ad magnitudinem tanti iudicis, quia omnia potest & scit, & nihil ignorat: ideo non debet tenere nisi vnam publicam curiam & vnum publicum iudicium per semper. Licet autem Angelus malus non patiatur pœnam per iustitiam sibi datam de præsenti; attamen per seipsum patitur intra se: quia est inquietus & inordinatus & in cogitationibus suis, & in desideriis suis, & in tota sua voluntate: & ideo non est in eo nisi horror & caligo & perturbatio. Quare sequitur, quòd in seipso nullam potest habere quietem, & maximè etiam patitur pœnam: quia vult complere maximè & totis viribus suis nequissimam voluntatem suam, & non potest, quod est sibi magna tristitia; sed aliquando gaudet, delectatur & quiescit, quando potest facere malum iuxta suam voluntatem; nec aliter potest gaudere: & quantò facit maius malum, tantò magis gaudet: & quando fit aliquod bonum, tristatur, & de maiori bono magis tristatur. Sed istam pœnam non fecit Deus, sed ipsemet sibiipsi. Et sic declaratum est primi Angeli duplex malum, scilicet tam voluntarium quàm inuoluntarium.

Mundus est nobis carcer.

Diabolus non habet quietem.

TITVLVS CCXLVI.

Qualiter homines incorporantur & vniuntur cum primo Angelo malo, & fiunt membra eius.

Tit. præcedenti.

QVoniam iam declaratum est, quòd non sunt nisi duæ primæ voluntates, & vtraque est prima voluntas, & per consequens sunt diuisæ & separatæ.

Vna est voluntas Dei bona, quæ etiam est communis voluntas, quia est causa omnium bonorum: alia est voluntas primi Angeli mala, quæ est etiam voluntas communis, quia est causa omnium malorum. Et ideo quia omnis prima voluntas, inquantum prima, nulli subiicitur, sed facit in seipsa suum regnum & imperium, & suum dominium, & suas leges: ideo non sunt nisi duo regna, scilicet regnum Dei omnipotentis, & Angeli mali: & omnes aliæ voluntates vel sunt de regno Dei, vel de regno mali Angeli. Et ideo quia ipse primus Angelus habet suam propriam voluntatem tanquam Deus, quod soli Deo conuenit: ideo appetit & vult sibi dari omnia illa, quæ debentur Deo, scilicet honorem & adorationem: ideo vult honorari & coli & adorari tanquam Deus, & in ista superbia est obstinatus & excæcatus. Et ideo quantum potest, facit omnia illa, per quæ potest coli & adorari tanquam Deus: & quantum potest destruit honorem & gloriam & culturam Dei: & ideo studet facere mirabilia per omnem modum. Et quia ipse vult, quantum potest, dominari & augere suum regnum & suum dominium, & vult destruere regnum Dei: ideo quia vidit hominem esse creatum propter regnum Dei, vt ascenderet ad locum, quem ipse perdiderat, statim habuit inuidiam contra hominem & voluit turbare toto conamine, ne homo ascenderet ad locum, vnde descenderat, & hoc ad destruendum regnum Dei & gloriam eius: & etiam propter inuidiam, quam habuit contra homines, & etiam vt traheret homines ad suum dominium, & ad suum regnum, vt ipse dominaretur homini, sicut dominabatur Angelis suis. Et ideo toto conamine studuit ad subuertendum hominem, & separandum ipsum á societate & Dei, & ad subiugandum eum sibi & totam suam posteritatem: quia hoc non poterat fieri, nisi homo separaretur á Deo per inobedientiam & per propriam voluntatem, quæ contrariatur Deo, & separat totaliter á Deo: ideo quantum potuit, fecit, vt homo separaretur ab eo habendo propriam voluntatem: & sic postea reciperet hominem, & dominaretur suæ voluntati, & ipsum captiuaret: quia omnis voluntas hominis, quæ non est subiecta Deo, nec obediens Deo, potuit ponere seipsam sub Angelo

Duæ sũt voluntates communes.

Duo sũt regna.

Quomodo diabolus subiicit sibi hominem.

Aliter subijcitur homo supremo diabolo, aliter inferiores dæmones.

malo. Et illo modo captiuauit hominem subtiliter & cautelosè, primò mulierem, deinde virum per mulierem, & per istos omnes filios eorum. Et sic per accidens acquisiuit dominium supra naturam humanam, & fecit homines seruire suæ voluntati. Sed tamen aliter Angeli mali sunt sub dominio & seruitute primi Angeli, & sunt membra eius; & aliter homines: quia inter ipsos malos Angelos solus primus habet propriam voluntatem, & omnes alij sequuntur vnanimiter, vno corde, vno consensu eius voluntatem, & nullus habet propriam voluntatem separatam à voluntate primi Angeli mali: quia à principio omnes elegerunt suam propriam voluntatem: ideo sunt vniti cum sua propria voluntate inseparabiliter: & ideo omnes faciunt vnum regnum, & non duo regna, & laborant pro honore primi Angeli mali. Et ideo inter eos non est discordia, nec lis, nec pugna: quia omnes tendunt ad vnum regnum, & ad vnam voluntatem & concorditer, scienter & voluntariè. Et ideo primus Angelus vtitur omnibus Angelis malis, sicut vult: & omnes obediunt ei ad suam voluntatem scienter & voluntariè: & ideo sunt verissimè membra eius, sicut membra corporis sunt membra hominis: & ideo dicuntur sui Angeli: quia omnes voluntariè dederunt seipsos ei à principio, quando primò consenserunt suæ voluntati. Et ideo regnum diaboli est fortè & valdè forte propter istam indiuisibilitatem & vnionem inter eos. Sed homines aliter sunt membra primi Angeli: vnde homo habet suam propriam voluntatem de se: quia primò fuit sub voluntate Dei, & vnitus cum ea; sed postquam homo separauit se à voluntate Dei, statim incepit habere propriam voluntatem per se separatam à Dei voluntate; sicut primus Angelus habuit propriam voluntatem, & factus fuit quasi primus Angelus in hoc. Et sic homo per se incepit alterum regnum, alterum imperium & dominium separatum à Deo in seipso sine Deo, & fecit se quasi alterum Deum. Et sic duæ voluntates fuerunt propriæ separatæ à Dei voluntate, scilicet voluntas primi Angeli, & voluntas hominis: & vtraque inquantum fuit propria, statim pugnauit contra Deum, & voluit auferre à Deo coronam & priuilegium propriæ voluntatis: quia ei soli conuenit habere propriam voluntatem & non creaturæ. Sed tamen voluntas primi Angeli

Inter dæmones nõ est pugna.

Peccatores quomodo sũt membra diaboli.

Angeli mali nunquam fuit vnita cùm voluntate Dei; immò primò cum seipsa : quia si semel fuisset vnita, inæternum non fuisset separata ; sed voluntas hominis primò fuit vnita cum voluntate Dei , sed postea separauit voluntatem suam à Dei voluntate ad instigationem Angeli mali : & tunc ipsa voluntas hominis fuit truncata , & sine capite , & stetit per seipsam , & dedit ingressum Angelo malo,& aperuit sibi portam. Et quia voluntas primi Angeli erat prior , maior & potentior; ideo statim rapuit & captiuauit voluntatem hominis sub sua voluntate : eò quia inuenit eam separatam à diuina voluntate , & etiam quia erat ei similis, quia erat propria voluntas, sicut & mala & contra Deum. Sed tamen hoc factum est, homine nesciente & ignorante: quia homo non intendebat esse sub voluntate diaboli, nec volebat, nec propter hoc erat Deo inobediens. Et sic ipse malus Angelus habuit dominium supra voluntatem hominis, & ideò quasi tyrannicè,& quasi violenter diabolus rapuit voluntatem hominis : quia homo nolebat sibi subiici,immò volebat magis esse Dominus suiipsius. Sed quia voluntas primi hominis fuit signata signo primi Angeli , scilicet quia fuit propria & inobediens Deo : ideo tanquam suam recepit eam : Et sic homo pertinuit ad regnum primi Angeli mali , quia noluit esse de regno Dei : & sic homo factus est membrum eius præter intentionem suam : & sic primus Angelus dominatus est homini tanquam alienæ naturæ, quam appropriauit sibi : sed Angelus damnatus est tanquam illis, qui sunt de sua propria natura, scilicet malis : sicut arbor habet ramos proprios & de sua natura, & aliquando recipit alios alterius naturæ , qui incorporantur. Licet autem homo sit sub potestate & dominio primi Angeli mali ; attamen habet semper propriam voluntatem in seipso , nec propter hoc destruitur sua propria voluntas : quia non potest destrui illa proprietas,nisi iterum vniatur cum Dei voluntate ; immò semper sequitur suam propriam voluntatem : quia per hoc concordat cum primo Angelo , & ligatur & vnitur cum eo, & contrariatur Deo, & facit omnia mala ; immò ipse malus Angelus tenet & ligat , & solidat hominem magis , vt maneat in sua propria voluntate & iuuat : quia tunc multiplicat omnia mala per hominem tanquam per membrum suum : & mala,

Diabolus tyrānicè rapuit hominem.

Illius differentia exēplum.

Inter peccatores est cōtinua lis, & nō inter dæmones.

quæ per se non potest facere, facit per hominem. Quia propria voluntas in homine est radix, vt homo faciat omnia mala, & per quam ipse Angelus malus mouet hominem, sicut vult. Et quia plures sunt homines, & quilibet habet suam propriam voluntatem, quæ non est eadem inter omnes homines; ideo inter homines est lis & discordia & pugna: quia non habent vnam voluntatem communem, scilicet quilibet habet suam voluntatem, nisi quia aliquando plures fiunt quasi vna voluntas & vna persona in malo. Et ideo non est simile de hominibus & de malis Angelis: quia nullus habet propriam voluntatem separatam à voluntate primi Angeli mali; & ideo non est pugna inter eos, vt dictum est. Et isto modo malus Angelus exercet omnia mala inter homines: quia quilibet habet suam propriam voluntatem: quia omnes homines, qui habent propriam voluntatem extra Deum, sunt sub potestate eius, & ipse vtitur eis tanquam membris eius. Et quia ipse non gaudet nisi in malis; ideo commouet hominem contra hominem, & gentem contra gentem, & regnum contra regnum, & facit prælia fieri, & per homines complet suam voluntatem, faciendo omnia mala per eos, & inter eos: & hoc facit suadendo & suggerendo & consulendo, tentando & mouendo & inflando ipsos: & inflammando ipsas voluntates hominum sibi subiectorum secretè & occultè, & inuisibiliter & imperceptibiliter, & inueniendo infinitos modos faciendi mala, & docendo illos secretè. Et sic patet, quòd primus Angelus vtitur Angelis suis tanquam membris propriis & naturalibus, & est vnum corpus cum eis; sed vtitur ipse cum omnibus Angelis suis ipsis hominibus propriè tanquam iumentis suis & equis, quia equitat super voluntates hominum: Quia sicut iumenta & equi ignorant Dominum, qui equitat: ita homines ignorant mala & malos Angelos, quos portant, & qui dominantur eis & vtuntur eis, sicut volunt, quamdiu sequuntur suas proprias voluntates. Ecce igitur qualiter lugere & dolere debet homo, quia non solum est lapsus & corruptus & perdidit tanta bona; immò etiam est factus seruus, & captiuus & iumentum mali Angeli crudelissimi, cuius malitia explicari non potest, & aliorum Angelorum suorum: &

Eodem tit.

Diabolus complet suā volūtatem per homines malos.

Notabile magnū.

& sic non solum est captiuus, immò captiuus captiuorum.

TITVLVS CCXLVII.

De multiplici carcere & captiuitate hominis.

MVlti autem sunt carceres hominis & captiuitates: Vnus carcer est corporalis, & hic est locus, in quo positus est nunc: alius carcer est spiritualis, in quo est propria voluntas hominis incarcerata ignoranter, & iste carcer est propria voluntas mali, Angeli, quæ quidem voluntas est carcer vniuersalis & generalis omnium voluntatum malarum, & omnium propriarum voluntatum creaturarum. Vnde ipse malus Angelus primò fecit istum carcerem, in quo ipsemet est incarceratus voluntariè: deinde sub isto carcere sunt omnes mali Angeli, & omnes homines habentes proprias voluntates. Sed alius est carcer proprius & spiritualis ipsius hominis, scilicet suamet propria voluntas: quia illa proprietas, quæ est in voluntate hominis, est carcer & catena ligans, constringens, compeditans, incarcerans voluntatem hominis sub voluntate primi Angeli mali: & sic homo est captiuatus, incatenatus, vinculatus & compeditatus in seipso sub propria voluntate, & per hoc incarceratus maximo carcere spirituali ipsius Angeli, & hoc est pondus importabile & iugum ferreum, quod homo fecit sibimet: quia nulla maior captiuitas, quàm captiuitas propriæ voluntatis, quæ est insatiabilis, & sic nunquam potest impleri, quia tendit ad infinita desideria, eò quia separata est ab vnitate Dei, & per ipsam diuiditur in tot partes, quot desideria habet: & semper euenit sibi malum, quia, si aliquando habet, quod vult, & gaudet: tunc est in culpa, quia gaudet contra Deum, & vult contra Deum: quia omne velle & desiderium, quod prouenit ex propria voluntate, malum est, & contra Deum, quia propria voluntas semper est contra Deum. Si autem non habet, quod vult, tunc est in pœna & tristitia. Et sic quocunque se vertat propria voluntas, semper habet vel malum culpæ, vel malum pœnæ. Sicut autem prima voluntas mala primi Angeli

Spiritualis carcer peccatoris.

mali est carcer spiritualis omnium malorum, vitiorum & voluntatum propriarum; ita voluntas Dei est patria spiritualis omnium bonarum voluntatum & communium. Et sic patet, quòd esse in propria voluntate est esse in carcere & in captiuitate, in compedibus ferreis, & esse in seruitute, & esse incatenatum, & iumentum primi Angeli mali, & habere supra se pondus & onus importabile, & iugum ferreum, & habere in se radicem omnium malorum. Et per consequens esse extra propriam voluntatem, & esse sub voluntate Dei, est esse in patria, in vera libertate, & esse liberatum & redemptum à vera captiuitate & potestate primi Angeli mali, à suo carcere obscurissimo, & à compedibus ferreis, à catena ferrea, pondere importabili, & ab omni seruitute maligna, & ab omni tristitia, & ab omni malo, & à sententia & ira Dei, & à radice omnium malorum. Et sic proprietas in voluntate esse malum; & communitas in voluntate est esse bonum.

Esse in propria voluntate est esse in carcere.

Ecce igitur ex prædictis colligitur, qualiter non sint nisi duæ primæ & principales voluntates, scilicet Dei, quæ est bona; & primi Angeli mali, quæ est mala: quæ nunquam fuerunt coniunctæ simul; sed semper voluntas primi Angeli est sub potestate Dei: & omnes aliæ voluntates coniunguntur, seu incorporantur cum duabus istis, & sequuntur istas duas, vel vnam, vel aliam, nec est dare medium. Patet etiam qualiter primus Angelus malus dominetur hominibus, & homines sint captiui eius, & incorporentur cum eo. Et sic declarata & manifestata sunt mala tam humanæ naturæ quàm Angelicæ & origines & radices malorum. Si autem volumus magis in particulari prædicta videre, legamus librum scripturæ, in quo omnia, quæ in isto libro dicuntur & probantur & dicuntur per modum probationis: continentur per modum autoritatis, cui libro scripturæ sacræ summè credere debemus, vt iam probatum est. Et sic tam per librum scripturæ quàm per librum creaturarum homo potest esse securus de veritate: quia vnus iuuat alium & fortificat. Multæ autem quæstiones sunt, quas homo debet quærere, sed sufficit, quòd cognoscat illud, quod est in facto, & quod factum est, & quærat remedium in malis suis, & quod credat, quòd Deus omnia bene fecit: & nihil mali imputet ei; sed totum homini, quia ita

Deus

Deus omnia fecit, sicut fieri conueniebat: quia summè potens est, & summè bonus, & summè sapiens.

TITVLVS CCXLVIII.

Quod malum & corruptio liberi arbitrij, & carnis, seu corporis contrario ordine se habent in primis parentibus totius humanæ naturæ: & in his, qui nascuntur ab eis.

QVoniam autem tota humana natura generaliter diuiditur in duas partes, vna pars est primus vir & prima mulier, qui ambo sunt radices & principia humanæ naturæ; alia pars humanæ naturæ est tota posteritas, scilicet omnes viri & mulieres, qui venerunt ex ipsis per generationem naturalem. Et istæ partes duæ sic differunt: quia prima pars; scilicet primus vir & prima mulier fuerunt formati totaliter per manum Dei in corpore & in anima sine aliquo instrumento & sine aliquo coadiuuante; sed alia pars, scilicet tota posteritas aliter: quia caro, seu corpus generatur & nascitur ex Dei ordinatione ab ipsis primis parentibus; & ipsa anima rationalis immediatè creatur & datur à Deo: quia anima rationalis est immortalis & indiuisibilis, & non potest prouenire nisi à Deo immediatè. Et ideo omnes postea nati sunt filij primi hominis & primæ mulieris per solam carnem & non ratione animæ: & omnis caro cuiuslibet hominis naturaliter generati, fuit in eis radicaliter: & ideo ratione carnis, & non ratione animæ: ideo sequitur, quòd totum malum & tota corruptio descendit & extenditur in totam posteritatem propter carnem corruptam. Et exinde sequitur, quòd malum & corruptio liberi arbitrij, & malum seu corruptio carnis contrario ordine se habent in primis parentibus, & his, qui nascuntur ex eis. Quia in primis duobus primò fuit malum & corruptio & peruersitas in libero arbitrio, seu in anima rationali: & per illud venit malum & corruptio in carnem; ita quòd malum voluntarium, seu liberi arbitrij fuit causa totius mali & corruptionis carnis, seu corporis, vt iam declaratum est: sed in omnibus posterioribus est totum per

Differentia primorum parentũ & aliorũ hominũ.

Deriuatio peccati originalis.

Anima inficitur ex coniunctione corporis.

oppositum, quia malum & corruptio, carnis, est causa mali & corruptionis animæ, seu liberi arbitrij: quia Deus creat animam bonam & puram & non corruptam: sed quia caro, cui coniungitur est corrupta & infecta & generata libidinosè contra modum debitum, & tota mortalis, languida & infirma & rebellis rationi, plena concupiscentiâ inordinata: deo anima cum sociatur cum tali corpore & carne rebelli, turpi & mortali, inficitur, corrumpitur, & peruertitur, & totaliter trahitur ad concupiscentiam carnis, & sequitur concupiscentiam eius: quia opórtet, quòd postquam anima est coniuncta carni, & vnita, quòd trahat ipsam, vel quòd trahatur ab ipsa, & anima non potest trahere carnem tam rebellem, infirmam, languidam in concupiscentiis suis ratione mortalitatis: ideo necesse est, quòd trahatur à carne, & incurrat suam infectionem & corruptionem. Ideo anima efficitur mala, turpis, peruersa contra Deũ, & odibilis Deo, & tota inordinata, & hoc manifestatur posteà, quando anima vtitur libero arbitrio: quia ignorat Deum, à quo est, & ignorat seipsam, & suum bonum, & suum malum, & habet propriam voluntatem, quæ semper est contra Deum, & contra suum debitum naturale, & semper iniuriat & offendit Deum: & omnia ista mala contrahit ex societate carnis maculatæ in ordine ad Deum, quia Deus non fecit talem carnem immundam, sed mundam.

Anima habet duos status in carne.

Anima autem habet duos status in carne. Vnum primò antequam possit vti libero arbitrio, & velle aliquid propria voluntate: & tunc iam est immunda & corrupta & turpis & odibilis & mala & iniusta apud Deum, quamuis nihil mali fecerit: quia non potuit adhuc & hoc propter societatem carnis maculatæ, quæ est de genere primi hominis corrupti, inimici Dei, qui actualiter iniuriauit & offendit eum: à qua carne anima contrahit radicaliter & originaliter istam peruersitatem, istam inordinationem & istam inclinationem, per quam efficitur apta, vt quando vtitur propria voluntate, operetur contra Deum ad suam iniuriam & offensam. Et sic anima maculatur & incurrit vitium, ipsa nesciente, & imputatur ei illa corruptio & macula, quamuis non sit voluntaria. Alius autem status animæ est, quando iam vtitur libero arbitrio & propria

pria voluntate: & tunc quia liberum arbitrium est corruptum & voluntas peruersa & mala & vitiosa: iam actualiter per se ipsam facit malum, & non potest facere nisi malum, & voluntariè facit malum, & semper operatur contra Deum. Et ideò efficitur peior & turpior, & magis in odio Dei: quia propria voluntate facit malum, & crescit sua corruptio, & totum imputatur ei à Deo. Si enim malum, quod contrahit à carne ipsa nesciente, imputatur ei à Deo, quantò magis quod ipsa propria voluntate facit?

Et sic anima habet duo mala, vnum originale, quod ipsa non facit; aliud actuale, quod ipsamet facit: & vtrunque imputatur homini: & ideo vtrumque est malum culpæ: & sic est culpa originalis, & culpa actualis: sed primi parentes non habuerunt in anima nisi malum actuale, quod ipsi fecerunt. Propter primum malum originale, quod anima non fecit, sed contraxit ex societate carnis ignoranter & inuoluntariè, anima est digna separari æternaliter à consortio Dei; sed non debetur ei dari per iustitiam aliquod malum inuoluntarium, nec aliqua pœna sensibilis; sed propter secundum malum, scilicet actuale, quod anima voluntariè facit, debetur ei malum inuoluntarium, seu pœna æterna. Et in hoc apparet qualiter iustitia Dei est strictissima & incomprehensibilis: quia animæ imputatur malum corruptionis, quod ipsa non fecit, sed aliunde contraxit: & hoc apparet ad oculum. Et sic patet quomodo in primis duobus parentibus malum & corruptio carnis prouenit originaliter à malo & corruptione liberi arbitrij, seu animæ; sed in tota posteritate malum & corruptio liberi arbitrij, seu animæ prouenit originaliter à malo & corruptione carnis, & hoc ita est in facto. Ecce ergo ordinem omnium malorum, seu culparum, & peccatorum naturæ humanæ: quia omnia mala, omnes culpæ & omnia peccata totius mundi & omnium hominum, orta sunt à primo malo, à prima culpa, & à primo peccato primorum parentum. Vnde primò fuit malum voluntarium ipsorum, quod fuit actuale, deinde in omnes homines descendentes ab eis per libidinem de lege communi est vnum malum culpæ originalis, seu peccatum originale: & quot homines, tot peccata originalia: deinde post peccatum origi-

Duo sunt peccata, scilicet originale & actuale.

nale in quolibet homine peccata actualia multiplicantur sine numero : & sic totus mundus est plenus peccatis. Licet autem Deus creet animam, & vniat eam cum carne infecta; tamen infectio animæ nullo modo potest imputari Deo, nec est contra iustitiam Dei, si malum culpæ & corruptionis transit ad posteros: quoniam ordinatissimum erat, quòd natura hominis ita conderetur, sicut condita fuit à principio : & quod condita ita propagaretur, scilicet quòd homo generaret corpus, seu carnem, & Deus infunderet animam illi carni præparatæ ad receptionem animæ rationalis: ita quod vnita corpori immortali, & sibi obedienti esset debitè ordinata, & nulla inclinatio mala, nec aliquod vitium, seu corruptio esset in ea, quia caro esset munda. Sed ex quo primus homo peccauit, & caro sua facta est rebellis animæ, & tota mortalis & corrupta, oportuit, quòd tale corpus transmitteretur ad posteros, & quòd Deus animam infunderet secundum primariam institutionem, quam ipse ordinauerat : ita quod quamuis homo corruperit opus suum, scilicet corpus, Deus propositum suum, nec ordinem mutare non debuit : quia homo per iustitiam debitam incurrit mortalitatem carnis, ex qua mortalitate sequitur rebellio & corruptio in carne. Quia si esset immortalis, nulla esset corruptio, nec inordinatio in ea. Et ideo quia punitio est in carne secundum ordinem iustitiæ, Deus propter corruptionem carnis debuit suum ordinem non mutare primum, nec propositum bonum, scilicet quin debeat creare animas mundas, & sociare eas corporibus, in quibus dum inueniunt corruptionem, exinde trahunt corruptionem : hoc est non ex Deo, qui creat animam sine corruptione; sed ex homine, qui est causa corruptionis corporum: quia culpa & corruptio originalis in animam non posset transfundi, nisi processisset in carne pœna mortalitatis & rebellionis : & pœna talis non esset, nisi culpa præcessisset : & ipsa culpa & corruptio voluntatis processit à voluntate hominis inordinata, & non à voluntate Dei. Et ideo tota corruptio, quam contrahit anima, est & procedit à peccato primi hominis, & non à Deo, nec à natura hominis condita à Deo, sed à vitio & corruptione voluntatis primi hominis. Et ideo ipsa propagatio, seu generatio in se non transmittit in posteros

Infectio originalis non imputatur Deo.

steros corruptionem, qua corrumpitur anima; sed ipsa libido, quæ est adiuncta cum propagatione: quæ quidem libido habet ortum à corruptione voluntatis, quando etiam ante peccatum esset propagatio & generatio, sed non esset libido. Ecce declarauimus lapsum, corruptionem & malum naturæ humanæ, & vidimus totum statum suum, in quo est: Et ita habemus scientiam tam de debito, quàm de facto ipsius hominis.

TITVLVS CCXLIX.

Quid necessarium est homini lapso, perdito & deuiato, si debeat, & velit reduci, & exire de statu perditionis, & peruenire ad illum bonum, propter quod factus est, quod perdidit.

MAnifestum est ex præcedenti tractatu, in quo statu factus fuerat homo à Deo, & in quo statu cecidit, quando perdidit illud bonum vltimum, propter quod factus fuerat, scilicet gaudium æternum, quod oritur de amore Dei & societate eius: & perdidit etiam regnum cæleste & hæreditatem Dei, & sic perdidit infinitum bonum, ad quod habendum factus fuerat. Et non solum hoc, sed etiam vadit & currit ad infinitam & æternam tristitiam, propter quam factus non erat: tendit ad malum perpetuum, & ad æternam pœnam & miseriam. Et quia in talem statū lapsus est, vt omnia illa mala finaliter adueniant ei, postquam separatus est à Deo & ab amicitia eius, & lucratus est inimicitiam Dei & iram eius: & sic de facto homo incurrit omnia mala, quæ declarata sunt in capitulo de fructu, qui nascitur ex duobus amoribus primis: quia habet in se radicem omnium malorum. *Tit.*147. Item etiam homo in statu lapso, in quem cecidit, est captiuus inimici capitalis Dei, & captiuus primi Angeli mali, qui vocatur diabolus, & seruit ei, & est seruus eius, & facit voluntatem eius, vt iam declaratum est: *Tit.*246. ita quòd homo non seruit Deo, qui creauit eum, nec facit voluntatem eius, immo contra voluntatem eius, & seruit nequissimo Angelo, qui non creauit eum, & facit voluntatem eius. Et sic homo in statu lapso & corrupto semper augmentat malum suum, & acquirit culpas, & seruit abominationi

tioni & corruptioni, & per hæc seruit diabolo. O quàm bonum & delectabile esset homini exire de isto statu lapso & corrupto ad statum bonum & integrum & iocundum, ac de captiuitate exire nequissimi Angeli & proditoris ad libertatem, & reuocari de via, quæ tendit ad perpetuam tristitiam & damnationem æternam! O quàm iocundum esset homini reuerti à via iræ æternæ & damnationis perpetuæ, & introire in viam salutis & iocunditatis & libertatis æternæ! Magna est diuersitas æternæ tristitiæ & æternæ lætitiæ. Nonne esset summum gaudium habere omnem voluntatem, & habere plus quàm potest excogitare & capere, & habere Deum & dominum cæli & terræ in amicum dilectissimum, & omnes Angelos & Spiritus beatos? O quantum homo esset obligatus illi, qui eum de tali statu eriperet & liberaret, & poneret eum in statu contrario, scilicet in statu æternæ, iocunditatis, lætitiæ ac libertatis: & liberaret ipsum de seruitute diaboli & omnium malorum, & defenderet ipsum, ne aliquis posset ipsum lædere, aut ei displicere, & eriperet eum ab ira Dei, & eius iustitia, & poneret eum in amicitiâ Dei & propriâ libertate! Sed quis esset ille? Nunquid homo-met, an Angelus? Non homo: quia homo est captiuus in culpa iustitiæ & in carceribus huius mundi, qui est iudicandus tanquam reus & captiuus sub diabolo & in ira Dei. Nec etiam aliquis Angelus potest hoc facere: quia Angelus est finitus: ergo non potest infinitum soluere. Si enim culpa est infinita, quia Deum infinitum offendit, sequitur, quod etiam pœna debet esse infinita: & quia pœna sequitur culpam. Sic Angelus, nec creatura pura potest, sed solum Deus, qui hominem creauit, potest eum etiam reformare. Nam plus est hominem restaurare, quàm de nouo facere. Et hæc est ratio. Nam in creatione nihil resistit, quin creatura obediat creatori: in restauratione siue reformatione resistit culpa & pœna, ac etiam voluntas corrupta. Ergo si nullus potest creare hominem de nouo, sequitur, quòd etiam eum nullus potest reformare nisi solus Deus. Quia si non potest quod minus est, etiam non potest quod maius est. Ergo relinquitur, quòd solus Deus potest: quia si Deus non fecerit, nullus potest. Sed quia Deus est iniuriatus & offensus ac inhono

Quis possit reformare hominem.

Restauratio hominis est maior quàm creatio eius.

inhonoratus ab homine & contemptus, & sic homo est in ira Dei, & etiam in indignatione eius: & etiam quia Deus est iudex, & ipse est ipsa iustitia, cui facta est iniuria: quomodo ipse eum liberabit à manu suæ iustitiæ, cum iustitia sit iniuriata, offensa & contempta? Quomodo enim iustitia faciet contra seipsam, cum ipsa debeat ex natura sua vindicare & punire? Ergo nisi iniuria & offensa Dei, quæ est facta per hominem, tollatur & destruatur, per quam homo est inimicus Dei, & iustitia Dei sit placata & reconciliata, non est remedium, quo homo possit liberari à malis suis. Quamdiu enim iniuria manet in suo vigore, impossibile est, quòd homo recuperet Dei amicitiam: quia amicitia & ira sunt duo contraria, quæ non possunt stare simul in vno subiecto. Inuestigandum est nunc quomodo iniuria possit tolli & auferri, quoniam ipsa semper separat hominem à Deo: quia homo, qui existit in iniuria & offensa Dei, habet cum Deo inimicitiam; & ideo iniuria claudit homini viam & portam intrandi ad Deum, & facit ne ipse sit aptus intrandi in regnum cæleste: propter quod factus est. Vnde prima iniuria & offensa primorum duorum hominum, in quibus consistebat tota humana natura, quæ iniuria fuit generalis toti humanæ naturæ, clausit portam omnibus filijs eorum, vt nullus possit ingredi in cælum, quia omnibus imputatur. Ideo nisi illa vniuersalis offensa destruatur, impossibile est hominem restitui ad illud bonum, propter quod factus est. Sed præter istam offensam generalem sunt etiam offensæ particulares & personales aliorum hominum: quia in quolibet homine descendente à primis duobus parentibus per libidinem quantum de se est vna culpa generalis & originalis, quam Deus imputat animæ propter societatem, quam habet cum corpore, & ista culpa claudit etiam portam, ne quis possit ingredi vitam æternam. Ecce ergo duas clausuras & duo obstacula prima. Vltra istas duas clausuras in quolibet homine sunt innumerabiles offensæ & iniuriæ personales & actuales, quas quilibet facit per se voluntariè,& quælibet istarum etiam claudit portam,& quælibet iniuria & offensa facit etiã clausuram vnã per se,& claudit portã.

Quomodo possit reduci homo.

Et

Cælum clauditur tribus hominibus. Et sic veraciter possumus dicere faciendo tres partes in natura humana: quia pro primis duobus fuit clausura propter iniuriam propriam, secundò nobis propter eorum culpam, & tertiò propter nostrammet culpam. Paruulis verò non habentibus vsum rationis clauditur tantum propter peccata primorum parentum, & culpam peccati originalis, quam contraxerunt propter carnem corruptam; sed hominibus habentibus vsum liberi arbitrij clausa est porta tam propter peccata primorum parentum, & propter peccatum originale, quàm etiam propter iniurias & offensas personales, quas fecerunt per propriam voluntatem. Et ideo quamuis in homine adulto & magno essent deletæ & destructæ iniuriæ propriæ & personales, adhuc remaneret culpa primorum parentum & peccatum originale: & sic adhuc maneret porta clausa propter offensam primorum parentum. Et ergo si homo, siue paruulus sit, siue adultus, debeat peruenire ad illud bonum, propter quod factus est, scilicet ad amorem & vnionem cum Deo: oportet, quòd ipse sit mundatus à culpa & peccato primorum parentum, deinde ab aliis personalibus culpis. Et ideo tota difficultas reparationis consistit in auferendo & tollendo iniurias Dei & offensas, quæ intrauerunt in humanam naturam, quæ antea non erant & modò sunt. Postquam enim offensa est commissa, oportet, vt tollatur de medio, vt non sit: quia aliter non possunt homines laudari.

Infra tit. 261.

TITVLVS CCL.

Qualis & quàm magna est obligatio hominis pro iniuria & offensa Dei.

QVoniam autem non possumus scire qualiter auferatur & tollatur iniuria & offensa Dei, quam fecit homo, nisi cognoscamus naturam & pondus offensæ, & ipsius conditionem, & quid & quantum est iniuriare & offendere Deum, & ad quid & ad quantum se obligat homo pro illa iniuria: ideo oportet etiam hoc cognoscere. Vnde natura & conditio iniuriæ & offensæ est, quòd ipsa crescit & augmentatur tantum, quantum persona, quæ est offensa, est magna, vt dictum fuit de voluntate & amore. Et ideo quia Deus est infinitus in sua potestate & maiestate sua, & in sua bonitate, quæ sunt

Tit. 100. &c.

ſunt inæſtimabilia, ſequitur, quòd iniuria & offenſa facta contra Deum eſt infinita & inæſtimabilis:& idem eſt de contemptu Dei. Et ideo qui iniuriat & offendit Deum, & contemnit eum, obligat ſe Deo ad infinitum: & per conſequens ad pœnam infinitam & punitionem, quæ debetur iniuriæ. Item etiam quia iniuria ipſa & offenſa Dei & contemptus deſtruit Dei honorem & lædit eius honorem, quantum in ea eſt, & aufert ipſum: & quia honor Dei eſt infinitus, & excedit omnes creaturas: quia omnes creaturæ ſunt propter honorem Dei, & quia honor Dei non capit æſtimationem: quia eſt tantus, quantus eſt ipſe, vt declaratum eſt in capitulo de honore Dei: ideo ſequitur, quòd homo, qui iniuriat & inhonorat Deum, & aufert honorem Dei, quòd talis iniuria ſit infinita, & homo obligatur Deo in infinitum, & ad tantum quantum valet honor ſuus: & quia plus aufert Deo, quàm ſi auferret ipſi omnes creaturas. Item etiam ſi homo voluntatem Dei feciſſet, extunc infinitum bonum & infinitam mercedem meruiſſet. quia talis naturæ eſt liberum arbitrium, quòd debet remunerari: quia actus liberi arbitrij ſunt tales de natura, quòd cauſant obligationem. Vnde qui facit placitum alicuius, obligat ipſum ſibi: & qui facit contrarium, obligat ſe ſibi: & illi obligatur, cui fit diſplicitum. Sic qui facit placitum Deo, obligat Deum ſibi, vt det ſibi infinitum bonum: quia nulla res creata poteſt eſſe remuneratio liberi arbitrij; immò qui facit placitum Deo & acceptabile, meretur habere Deum pro remuneratione. Ergo per oppoſitum qui facit diſplicitum Deo & iniuriam, & contra ſuam voluntatem, obligat ſeipſum Deo ad infinitum, & ad tantum, ad quantum obligaretur Deus ei, ſi faceret voluntatem eius: non enim videtur ratio diuerſitatis. Ex iſtis concluditur, quòd homo quãdo facit iniuriam & offenſam & diſplicitum Deo, & contra ſuam voluntatem, quod tunc facit infinitum malum. Et ſic fecit homo plus de malo, quàm Deus ſibi fecerat de bono: & malum ſuperauit bonum: quia quicquid fecerat Deus homini, hoc erat finitum. Et ſic veriſſimè patet, quòd quando homo offendit Deum: fecit obligationem infinitam nouam. Et ſic in rei veritate ſunt duæ obligationes in homine. Prima eſt naturalis, & de iure naturæ, quæ iam probata eſt, & per iſtam obligatur homo Deo dare quicquid

Tit. 181.

Peccans obligat ſe Deo in infinitũ.

Duæ obligationes peccatoris.

Titu. 96.

Titu 97.

quicquid habet & quicquid poteſt & iſta obligatio eſt bona, quia tendit ad bonum hominis ex toto, vt iam probatum fuit clariſſimè. Secunda obligatio eſt, quam fecit homo pro malo, quod fecit, & pro iniuria & offenſa & pro crimine: & iſta eſt mala & peſſima, & tendit ad totum malum hominis. Et iſta ſecunda & noua non aufert primã, quæ eſt naturalis & indelebilis & permanens ſemper. Et ideo homo tam pro prima obligatione, quàm pro ſecunda eſt obligatus Deo. Et tamen homo non poteſt ſoluere, nec reddere Deo, quæ debet Deo, nec pro prima, nec pro ſecunda: quia non poteſt Deo reddere totum amorem ſuum, nec timorem, nec honorem, nec obedientiam, nec voluntatem Dei facere: quia corruptus eſt & mutatus in contrariũ ſuæ naturæ & ipſemet fecit ſe talem, vt non poſſit Deo facere quod debet; & tamen ſemper debet, & ſic debitum ſemper manet, nec excuſatur: quia tenetur: & ſi non poteſt, ipſemet eſt in cauſa & in culpa, quare non poteſt. Item nec poteſt reddere pro ſecunda obligatione, quæ eſt pro crimine & iniuria & contemptu: quia eſt infinita & infinitum debet Deo, vt iam dictum eſt: & homo non poteſt ſoluere infinitum, cum ſit finitus: & etiam ſi quid poſſet Deo reddere, hoc totum debet pro prima obligatione naturali; & tamen non excuſatur, quia ſoluere non poteſt, vt dictum eſt: quia ipſe per ſe fecit ſecundam obligationem.

Eodem tit.

Obligatio pœnalis ſemper creſcit.

Iſtæ autem obligationes ſic ſe habent, quòd quando homo non ſoluit, nec reddit Deo quod ſibi debet ſecundum primam obligationem: tunc ſecunda obligatio multiplicatur: quia prima eſt iuſtiſſima, & iuſtè debetur ſecundum illam obligationem. Et ideo qui non ſoluit, neque reddit Deo quod ſuum eſt: & aufert ei ſuum debitum, iniuſtus eſt, & iniuriam facit Deo, & per conſequens peccat, & offendit ipſum, & eum inhonorat & contemnit, & eſt in culpa. Vnde iam declaratum eſt in capitulo de honore, quòd quicquid homo facit Deo, ſemper ipſum honorat, vel inhonorat: & ideo quando reddit ei illud quod debet, tunc eum honorat; & quando non reddit ei illud, quod debet, tunc eum inhonorat: quia aufert ei illud, quod debet, & ideo cadit in offenſam Dei. Et ſic obligatur Deo de iniuria & contemptu, & facit ei obligationem ad infinitum cum qualibet iniuria & offenſa. Et ſic

Tit. 181.

neceſſe

necesse est, quòd si homo non soluit quod debet secundum primam obligationem, quòd cadat in secundam, quæ est magis infinita, quàm prima: & tunc quando secunda obligatio est facta, tunc prima potest solui: quia quicquid homo posset, hoc totum debet pro secunda. Et sic prima obligatio si non soluitur, causat secundam: & secunda si sit soluta, impedit primam, ne possit solui. Exemplum. Si homo debens fæneratori centum denarios ad certum tempus cum conditione, quòd si illo die non soluerit, quòd tunc duplum dabit: & sic multiplicando, donec debitor non possit soluere vsuram: & si vsuram non poterit soluere, quomodo soluet principale debitum, scilicet illos centum denarios? Sic etiam hic quia primum debitum causat secundum, quod multum excedit primum: & homo est debitor pro vtroque iustè, & in neutrum potest soluere. Ecce quomodo malum, quod homo facit, & offensa obligat ipsum ad infinitum. & homo fit subiectus malo, quod ipsemet fecit, Et sic malum & iniuria dominantur, homini, & ponunt ipsum in manum iustitiæ, & ei dominantur: eúmque inclinant ad simile agendum: quia malum perpetratum vult semper crescere & multiplicari: & non potest crescere, nisi homo faciat ipsum crescere. Et sic homo postquam cecidit in potestatem ipsius mali, seu peccati, efficitur seruus peccati, & ponitur sub iugo & eius seruitute, vt non possit euadere manus suas. Et quia ipsum malum multiplicat, seipsum postquam inceptum est; sic etiam multiplicat obligationem continuò. Et sic terribilissimum & pessimum est cadere in peccatum & in manus mali: quia obligatio est maxima, in quâ ipsum hominem ponit, Et sic patet quanta est obligatio hominis pro peccato, & qualiter ipsum peccatum causat secundam obligationem in natura humana. Et ideo in statu lapso homo semper multiplicat malum, iniurias & offensas contra Deum, & multiplicat & crescere facit secundam obligationem: & sic nihil facit de prima obligatione. Ecce declaratam est modò, qualiter homo est obligatus duabus obligationibus sed tamen secunda multiplicatur in quolibet homine secundum quòd multiplicantur peccata, & iniuriæ contra Deum. Et si pro qualibet offensa debeat infinitum soluere, quomodo pos-

Malum dominatur homini.

ſet ſoluere pro pluribus offenſis?

TITVLVS CCLI.

De magnitudine primæ offenſæ & primi mali primorum duorum hominum, & quanta ſit obligatio.

QVoniam autem offenſa primorum parentum eſt prima inter omnes in natura humana; ideo neceſſe eſt in ſpeciali tractare de illa & videre magnitudinem illius primi mali & obligationem pro illo malo. Vnde quia maior & dignior res eſt liberum arbitrium & voluntas libera: ideo nullum maius malum, quàm malum voluntatis & liberi arbitrij, & modicum malum eſt ibi magnum. Et quia omnes creaturæ erant factæ propter liberum arbitrium hominis ad ſeruiendum ei: quia ita exigebat dignitas & excellentia liberi arbitrij: ideo quia homo corrumpit liberum arbitrium, deſtruxit & violauit totum ordinem vniuerſitatis creaturarum: quia perdidit ſeipſum, ita vt nil valeret: & in perdendo ſeipſum totum ordinem rerum turbauit: quia homo erat digniſſima creaturarum, quæ ornabat & decorabat totum vniuerſum: & ſic non ſibiipſi nocuit tantum, ſed totum vniuerſum deformauit in pulchritudine ordinis, quem Deus poſuerat in mundo: & quantum in eo fuit, fruſtrauit omnes creaturas: & ſic voluit honorem Dei violare & annihilare deſtruendo ſuum ordinem & pulchritudinem ſui ordinis. Ecce magnum malum, & hoc fecit voluntariè, & eſt in culpamet. Item etiam perdendo ſeipſum, fruſtrauit intentionem Dei, quantum in eo fuit: vt nihil amplius valeret ad illud, quod Deus intendebat facere de homine. Et quia fregit præceptum Dei fortiſſimum ſibi ſub maxima pœna, ſcilicet mortis mandatum, conſentiendo inimico Dei & faciendo eius voluntatem, & contemnendo mandatum Dei & comminationem eius; & tamen ipſe non poterat ignorare illum, qui ſuadebat ei, vt frangeret mandatum Dei, eſſe inimicum & aduerſarium Dei: quia audiuit loqui contra mandatum Dei, & audiuit Deum reputari mendacem, cum dixerat nequaquam; ſed eritis ſicut dij, &c. Et ſic inhonorauit Deum ſine menſura, faciendo ſui inimici voluntatem, & faciendo contra voluntatem Dei. Item etiam quia non ſolum ſeipſum perdidit & ſe ſubtraxit

à ſer

à seruitio Dei & à sua obedientia, & posuit se sub manu inimici Dei; immo & se subtraxit & totam suam posteritatem à seruitio Dei, & obligauit eam sub manu diaboli, & sic augmentauit honorem diaboli, & destruxit honorem Dei quantum in eo fuit. Ecce ergo quod per primum peccatum ordo vniuersi fuit violatus, & sua pulchritudo deuastata & deturpata, & in hoc honor Dei fuit læsus, qui fecit pulchritudinem & ordinem creaturarum: & etiam Deus in suo mandato & præcepto est contemptus & inhonoratus, & suus aduersarius honoratus. Etiam factum est magnum malum seruitoribus Dei: quia diabolus acquisiuit omnes homines, & Deus eos perdidit. Ecce quanta damna & quanta iniuria: ecce quanta obligatio est ad reparandum & satisfaciendum pro illis & pro honore violato. Quomodo autem potuerunt reparari omnia ista? Impossibile est enim, quòd homo satisfaciat & tamen ipse debet.

TITVLVS CCLII.

Quod omnis homo si vult & debet liberari ab illa obligatione infinita, & restitui ad illud bonum, propter quod factus est, indiget satisfactione infinita, quam non potest facere, nec soluere nisi persona infinita, quæ simul sit Deus & homo in eadem persona, quæ pro seipsa nulli pœnæ sit obligata.

IAm autem declaratum est, quòd malum voluntarium hominis, quod fecit, est infinitum, & culpa hominis est etiam infinita & iniuria & offensa: & quia culpæ infinitæ debetur pœna & punitio infinita: & hoc declaratum est in capitulo de comparatione hominis ad alias res per differentiam liberi arbitrij. Et nisi culpæ detur debita pœna, esset dare vacuum in vniuerso, quod natura non patitur, nec Deus qui omnes creaturas ordinat rectè, & nihil relinquit inordinatum in vniuerso. Et ideo de necessitate homo est obligatus ad infinitam pœnam, & per consequens ad æternam pœnam. Si autem homo debeat iustè liberari ab ista pœna infinita & æterna, necesse est, quòd satisfaciat pro ea, & quòd satisfactio sit tanta, quanta pœna est, ad quam obligatur: & det tantum Deo de suo voluntariè & sponte, pro quanto non debuit Deum offende-

Tit. 200.
Titu. 82.

te, neque inhonorare. Et quia homo non deberet Deum inhonorare, & iam, si necesse esset, perire omne quod non est Deus: & si necesse esset, perire infinitos mundos; immò homo potius deberet dimittere perire omnes creaturas, quæ sunt, seu possunt esse, antequam inhonoraret & iniuriaret Deum, & faceret aliquid contra suam voluntatem & contra suum mandatum. Pro conseruanda ergo omni creatura nihil deberet homo facere contra voluntatem Dei: Vnde Deus fecit omnes creaturas de nihilo. Facere ergo contra voluntatemDei non est comparabile alicui damno, seu inhonorare Deum. Igitur si homo vult liberari à pœna, ad quam est obligatus propter offensam & iniuriam Dei: & quia Deum iniuriauit & inhonorauit, oportet, quod reddat aliquid Deo,& suæ iustitiæ per honorem, quem abstulit maius quàm sit illud, pro quo non debuit Deum inhonorare, nec facere contra suam voluntatem, nec aliter satisfacit. Apparet ergo quod satisfactio, quam homo debet dare Deo, vt liberetur, sit infinita, quia pœna est infinita, & debitum infinitum: & si non soluit debitam satisfactionem, non est dignus, nec debet liberari à pœna,quam debet: quia necesse est, quòd ad omne peccatum & culpam, aut sequatur pœna, aut satisfactio; aliter esset inordinatio in vniuerso: quia ipsa pœna, seu satisfactio ordinat peccatum, seu ipsam iniuriam: & quia etiam culpa non destruitur nisi per suum contrarium, scilicet per meritum: nec offensa, seu displicitum non remouetur, nisi per placitum, ideo oportet, quòd homo, vt destruat culpam, faciat aliquod meritum, quod sit tantum, quanta fuit culpa, seu peccatum: & vt destruat displicitum Dei, oportet, quòd faciat Deo tantum placitum, quantum fuerat displicitum; aliter culpa & iniuria remanerent in suo vigore, nec homo posset Deo reuniri, neque reconciliari, nisi illud tollatur de medio,quod impedit eorum vnionem. Igitur ad recuperandam amicitiam Dei perfectam necesse est, quòd reddat Deo infinitam satisfactionem propter obligationem infinitam: & quod hoc faciat Deo magis placitè, quàm displicuit sibi. Ergo necesse est, quod talis satisfactio sit voluntaria, libera & amorosa, procedens de intimo cordis affectu, de optima voluntate sine aliqua coactione & sine violentia; aliter

Quod satisfactio debet esse voluntaria.

aliter satisfactio non esset acceptabilis Deo, nec tolleret iniuriam, nec per consequens vnit & coniungit hominem cum Deo, nec tollit inimicitias, nec Deum placat. Non potest ergo homo sine tali satisfactione voluntaria liberari à sua obligatione neque restitui ad illud bonum, propter quod factus est, neque Deo reconciliari. Et quia nullus homo, qui est obligatus & debitor pœnæ infinitæ, potest satisfacere, nec pro se, nec pro alio, nec potest habere talem satisfactionem infinitam: quia nec omnes homines insimul, nec infiniti mundi, si essent, possent satisfacere pro tali debito, neque quicquid est citra Deum, nec aliquis homo purus, nec omnes insimul, cum sint obligati ad pœnam infinitam, possent soluere tantum debitum, nec facere Deo tantum seruitium voluntarium quod destruat & vincat iniuriam iam factam: & hoc maximè, quia quicquid possent facere, totum iam debent, & sunt in debito; sed talis satisfactio debet fieri de aliquo, quod non sit iam debitum Deo, neque Deo obligatum. Ideo concluditur, quòd cum illud, quod debet homo soluere Deo pro satisfactione, debet esse maius, quàm quicquid est citra Deum: & hoc non est nisi Deus: sequitur ergo, quòd nullus potest facere istam satisfactionem, nisi Deus: & nullus debet & tenetur facere, nisi homo: ergo oportet, quòd ille, qui faciet, sit Deus & homo: ita quod sit vna & eadem persona, quæ sit Deus & homo: ita quod non sit alius Deus, & alius homo: ita quod non sint duæ personæ; sed ita coniungantur duæ naturæ, scilicet Dei & hominis, vt idem sit Deus, qui est homo. Nam si aliter coniungantur, impossibile est, quòd satisfactio fiat: quoniam si sit alius Deus, & alius homo: tunc Deus faceret quod non debet, & homo faceret quod non potest. Vt igitur hanc satisfactionem faciat Deus & homo, oportet eundem esse perfectum Deum & perfectum hominem: quoniam eam non potest facere nisi verus Deus: & eam non debet facere nisi verus homo. Item si satisfactio debet fieri & homo liberari, necesse est inuenire Deum & hominem, seruata vtraque natura in sua integritate: & necesse est has duas naturas coniungi in vnam personam, sicut corpus & anima rationalis conueniunt in vnum ho-

Quod satisfactor noster sit Deus & homo.

minem; quoniam aliter fieri non potest, vt idem ipse sit Deus perfectus & perfectus homo. Et tunc talis persona erit infinita, & etiam tunc talis persona habebit in se aliquid, quòd superabit quicquid est citra Deum, & erit maius quàm omne debitum, quod deberent soluere omnes homines pro satisfactione. Et cum talis persona nihil pro se debeat, quia ita oportet esse, quòd nihil pro se debeat: & sic poterit soluere pro omnibus, qui non possunt reddere, quod debent, quia non habent. Igitur extra talem personam non potest inueniri satisfactio infinita, quam homines debent ad debitum infinitum, In sola igitur tali persona potest inueniri illud, quo homo indiget. Vnde talis persona poterit habere meritum infinitum, & etiam poterit facere placitum infinitum dupliciter: primò quia Deus, secundò quia erat persona infinita ex parte Dei, cui fiet placitum, quia omne placitum & acceptum Deo est infinitum. Et sic duobus modis meritum seu placitum, quòd poterit facere, erit infinitum. Sed culpa hominis, seu iniuria & offensa fuit solum infinita vno modo, scilicet ex parte Dei, contra quem facta est, & non ex parte facientis: & ideo meritum, seu factum placitum talis personæ infinitæ erit maius: & sic vincet & destruet totaliter & superabit omnem culpam, & omne demeritum, & omnem iniuriam, & omnem offensam, & omne displicitum, quòd est contra Deum ex parte hominis. Ergo si talis persona infinita det aliquid de suo pro hominibus ad satisfaciendum pro eis iustitiæ Dei, & hoc cum bona voluntate, cum intimo cordis affectu: tunc satisfaciet Deo totaliter, & tollet iniuriam & offensam omnem. Sic ergo habemus iam dictum quæ sunt necessaria, & quibus indiget homo, si velit, & debeat liberari. Primum est satisfactio infinita voluntariè facta: Secundum est persona infinita, quæ simul sit Deus & homo.

In Christo inuenitur meritum & placitum infinitũ.

TITVLVS CCLIII.

De conditionibus, quas debet habere talis persona infinita, quæ est necessaria pro satisfactione.

ET quia natura humana indiget pro sua liberatione tali persona infinita, quæ simul sit Deus & homo: ideo vlterius considerare & inuestigare debemus de con

conditionibus necessariis, quas debet habere ista persona, quæ conueniant satisfactioni: quoniam si non habeat omnes conditiones, quæ requiruntur ad satisfactionem, non satisfaceret pro hominibus: & ideo oportet, quòd sit proportionata satisfactioni, sicut homo indiget. Et ideo oportet, quòd sit de genere istius hominis, qui est obligatus ad pœnam infinitam, & non sit de nouo factus, sicut primus homo: quoniam si non sit de genere primi hominis, qui est debitor: tunc homo, qui est Deus inquantum homo non pertinebit ad genus humanum, nec ad homines descendentes à primo homine, qui fecit offensam. Quare sequitur, quòd non debet satisfacere pro illo, quantum erit de illo. Sicut enim iustum est, vt pro culpa & offensa omnis homo satisfaciat: ita etiam oportet, quòd satisfaciens sit idem cum eo, qui obligatus est. Oportet enim, quòd sit eiusdem generis; aliter nec primus homo, nec genus ipsius satisfaceret pro se. Ergo sicut de duobus primis hominibus obligatio in omnes homines descendit: ita nullus, nisi qui de ipsis nascitur, debet satisfacere pro illa obligatione hominum. Oportet ergo quòd ille homo, qui satisfaciet, nascatur de genere primi hominis: quia hoc requirit satisfactio. Vlterius oportet, quòd talis homo, qui satisfaciet pro humano genere, concipiatur & generetur mundissimè, scilicet sine libidine & sine corruptione, & ideo sine coitu. Vnde quia iam declaratum fuit, quòd membra genitalia tam in viro, quàm in muliere sunt membra inobedientiæ, & quòd mouentur contra rationem, & ideo sunt membra peccati & membra rebellionis. Et ideo hoc fuit causa, quòd omnes homines sunt rebelles: quia per ipsa membra libidinosa generantur & producuntur: ita quod per illud membrum genitale intrat omnis corruptio in omnes homines. Oportet ergo talis, qui debet esse Deus & homo, & qui satisfaciet pro hominibus, quòd nullo modo sit conceptus, nec generatus per membrum genitale, cum ipse debeat destruere omnem culpam & omne peccatum: quia iam esset in carne initium corruptionis & culpæ: & tunc esset debitor & obligatus esset sicut alij homines: & tunc non posset satisfacere pro aliis hominibus. Natura ergo satisfactionis exigit quod caro illius hominis nõ sit generata per virum: ergo non debet esse de semine

Quòd redemptor sit homo.

Quòd redemptor generetur sine libidine. Tit. 258.

Oportuit Christũ sine virili semine cõcipi.

viri: quia si sic, nihil valeret nobis pro satisfactione: & sic erit sine patre immediato. Erit ergo talis homo formatus quantum ad corpus immediatè per manum Dei: quia aliter fieri non potest. Quia sicut primus homo immediatè factus fuit per manum Dei; ita & secundus. Sed quia oportebat, vt iste secundus homo qui satisfaceret pro hominibus nasceretur ab homine, scilicet à viro, vel muliere, & de genere primi hominis: & cum mulier est ordinata ad concipiendum & ad nutriendum & ad lactandum: conuenientius fuit, vt à muliere generaretur, quàm à viro: & hoc sine concupiscentia libidinosa mulieris: ita quod ista mulier, de qua formabatur, nullam sentiat libidinem; immo necesse est, quòd in illa muliere nunquam fuerit libido: & ideo necesse est, quòd talis mulier sit virgo perpetua. Et quia tale corpus ipsius hominis non erat conceptum in vulua mulieris, sed in ventre per virtutem Dei de sanguine mulieris sine violatione virginitatis: ideo etiam necesse est, quòd talis homo etiam nascatur de ipsa muliere sine fractione & apertione vuluæ mulieris. Quia sicut non intrauit, ita non debet exire. Quoniam vulua mulieris non aperitur nisi per membrum viri cum libidine: ideo cum vulua illius mulieris nullo modo debeat aperiri per membrum viri, sequitur, quòd ille homo nascendo de tali muliere nullo modo debeat aperire vuluam eius, aliter relinqueret in ipsa signa libidinis & corruptionis carnis & signa, ac si ipsa libido præcessisset, & vulua fuisset aperta per mẽbrum viri: quæ omnia debent esse aliena ab ipso homine, quem requirit diuina iustitia & humana obligatio, cum debeat summè distare à libidine, & ab omni vestigio libidinis. Vnde aliàs faceret opus, quod consueuit membrum virile facere, scilicet vuluam mulieris aperire: & tamen debet esse elongatus ab illo membro totaliter & à proprio opere, quod solum illi membro vitioso ac rebelli & libidinoso conuenit. Ergo necesse est, quòd ille homo, qui per manum Dei fuit formatus intus in ventre virginis mulieris sine omni libidine nascatur & exeat sine apertione & violatione sicut intrauit, & vt ipsa maneat virgo incorrupta. Et vt in generali & breuiter concludamus omnes conditiones personæ illius infinitæ, quæ necessaria est homini

Oportuit Mariam esse virginem.

Oportuit Christus nasci ex virgine.

mini & naturæ humanæ pro solutione satisfactionis: oportet, quòd habeat tales conditiones ex parte humanitatis & animæ & corporis, quæ nullo modo derogent, nec contrarientur diuinæ naturæ & deitati, nec derogent, nec disconueniant satisfactioni & solutioni, pro qua facienda est necessaria nobis illa persona, immo totaliter conueniant & proportionentur. Et ideo exinde possumus concludere in speciali omnes conditiones quantum ad animam & quantum ad corpus, & quantum ad vnionem animæ & corporis cum natura diuina in vna persona. Et quoniam in natura diuina sunt tres personæ realiter distinctæ, scilicet Pater & Filius & Spiritus-sanctus: ideo videamus quæ persona est magis conueniens, vel Pater, vel Filius, vel Spiritus-sanctus, cum qua vniretur humanitas, seu corpus & anima? Et apparet, quòd persona filij sit magis conueniens, vt sit vna persona in duabus naturis: quoniam persona filij Dei habet multas conuenientias cum homine, quòd non habent aliæ personæ. Vnde quia filius est productus, & accepit omnia, quæ habet, à patre, & accepit esse: ita homo etiam est productus, & accepit esse à Deo. Et etiam filius est imago patris increata, & homo est imago Dei creata: & sic magis conuenit productus cum producto, quàm improductus: ideo magis conuenit persona filij Dei, quàm Patris: & etiam quia magis conuenit imago cum imagine, quàm ille, qui non est imago: ideo magis conuenit Filius, quàm Spiritus-sanctus. Etiam quia erit Filius hominis, conuenit, quòd potius sit Filius Dei, quia iam Filius Dei est, quàm quòd sit Spiritus-sanctus: quia rationabile est, quòd qui Patrem habet in cœlis, quòd matrem habeat in terris. Item quia homines sunt filij Dei ex parte animæ, vt probatum est, quamuis sunt deformati: ideo magis conuenit filius Dei naturalis, quàm Spiritus-sanctus.

Quòd filius sit carni natus.

Tit. 228.

***

TITVLVS CCLIV.

Si talis persona infinita inquantum homo debeat esse mortalis, vel immortalis ad satisfaciendum.

QVoniam autem talis persona erit infinita, quæ simul Deus sit & homo: ideo est necessaria pro satisfactione totius humanæ naturæ, vt scilicet habeat in se aliquid maius, quàm quicquid est sub Deo, quod sponte det, & non ex debito, Deo: quod extra talem personam talem similem, vel aliquid tale inuenire non possumus: quæramus ergo quid poterit dare talis persona, quod valeat tantum, per quod possit fieri infinita satisfactio. Aut enim ille homo, qui simul erit Deus & homo, dabit seipsum, aut aliquid de se: videamus ergo qualis debet esse talis datio, seu donatio. Vnde cum talis homo inquantum homo est creatura Dei, sequitur, quòd quicquid habet, est Dei, & est obligatum Deo: & omnia, quæ potest, debet Deo per primam obligationem naturalem: quia quicquid habebit, accepit à Deo. Et ideo debet Deo honorem, obedientiam & amorem: & totum quicquid facere poterit, erit iam Deo obligatum & debitum, non pro iniuria, quia nullam fecit; sed pro naturali prima obligatione, quia omnia ab eo accepit. Quomodo ergo poterit satisfacere pro aliis hominibus, cum omnia pro seipso debet, & Deus ex debito exiget ab illo homine quicquid habet, & quicquid poterit: quia creatura sua erit: Quæramus ergo quid in se habebit ille homo, quod Deo non sit debitum, sed sit verè suum, & quod Deus non possit ab eo exigere. Si enim nil tale habet, non poterit satisfacere pro aliis, qui debent Deo infinitum per secundam obligationem. Sed certè ille homo non tenetur se tradere morti, seu animam suam & vitam exponere pro honore Dei: quia hoc non exiget Deus ex debito ab illo homine, scilicet, quod det vitam & animam suam ad mortem. Vnde quia mors est in omnibus hominibus propter peccatum & culpam, quia si primus homo non peccasset, nunquam mortuus fuisset: ergo cum iste homo erit sine peccato & sine omni culpa, innocentissimus, cum sit Deus: multòmagis non debebit mori. Ergo si ille det

det spontè & liberè se morti ad honorem Dei: tunc dabit aliquid de suo, quod Deus non exiget ab eo ex debito: nec etiam potest ab eo exigi per obligationem, quia non est peccator. Etiam non poterit se magis dare Deo, quàm dare vitam & animam suam ad honorem illius. Nec etiam aliquid poterit dari pretiosius Deo: quia nihil asperius, aut difficilius potest homo sponte & non ex debito pati, quàm mortem ad honorem Dei. Igitur sequitur, quòd necessaria erit mors illius hominis ad satisfaciendum pro aliis hominibus. Ergo per solam mortem illius hominis poterit fieri satisfactio, seu per vitam suam sponte traditam morti ad honorem Dei. Inuenimus igitur pretium & debitum ad soluendum pro peccatis & iniuriis ac offensis omnium hominum. Igitur necessarium est pro satisfactione totius humanæ naturæ, quòd talis homo, qui erit Deus & homo, qui necessarius erit pro satisfactione, sit mortalis: ita quòd possit mori, si velit, & hoc sponte, quamuis sit Deus. Et tamen ipsum nullus poterit occidere, si non velit, nec contra suam voluntatem: & hoc, quia erit Deus, & sine peccato. Si enim nullo modo mori posset, non esset vtilis, nec conueniens pro satisfactione hominum. Et etiam hoc est summè conueniens, vt satisfactio fiat per mortem: quia homines sunt obligati ad sustinendum mortem æternam; sed conuenientius fieri non potest, vt homo euadat mortem æternam, quam debet, nisi homo sustineat illam voluntariè, qui non debet. Sed homo qui iam obligatus est ad infinitam pœnam, non potest soluere talem pœnam, quæ liberet à pœna infinita: quia quamcunque pœnam acciperet, iustè & dignè eam sustineret. Vt igitur homo, qui est obligatus ad debitam pœnam possit euadere ipsam pœnam, necesse erit, vt talis homo pro homine suscipiat pœnam voluntariè & sponte, qui nil pœnæ debeat pro se. Sed nullus talis poterit esse nisi ille homo, quem quærimus, qui erit Deus & homo: vt moriendo & sustinendo pœnam pro homine, quam sustinere non debeat iustè, homo propter eam euadat & mortem & pœnam, quam debebat. Et ideo necesse erit, quòd ille homo, qui est necessarius nobis pro satisfactione, possit pati & mori & sustinere pœnam, si velit; sed nullo modo possit pati nec mortem

Per mortẽ Christus debuit satisfacere.

Quòd Christus voluntariè moriatur.

mortem nec aliquam pœnam contra suam voluntatem, nec aliqua res possit sibi nocere contra suam voluntaté, sed sua voluntate permittente omnia possit. Nam innocentissimus erit, nec propter hoc talis homo erit in miseria, sicut cæteri homines mortales: quia voluntariè erit talis, vt possit pati, sed non contra suam voluntatem. Necesse est etiam, quòd ille homo, qui erit necessarius pro satisfactione nostra, intelligat & cognoscat omnia bona & omnia mala hominis & cognoscat perditionem & lapsum hominis, & omnia, quæ sint necessaria pro reparatione & totali satisfactione, & quid debeant homines Deo, & quod cognoscat de seipso, quid erit illud, quod oportet Deo, fieri pro hominis satisfactione; & etiam quod ipse cognoscat, quòd ipse solus est, qui potest satisfacere, & non alius: & hoc per mortem suam: etiam quòd si ipse non moriatur, quòd omnes homines perdentur æternaliter: quoniam si non cognosceret hoc, non posset satisfacere: quia oportet, quòd det vitam suam voluntariè & scienter propter peccata hominum.

Quod Christus cognoscat omnia bona & mala hominis.

TITVLVS CCLV.

De benignitate, amore & pietate, patientia & mansuetudine ipsius.

Tit. præcedenti.

ET quoniam iam declaratum est, quòd satisfactio, quam debet facere iste homo, qué quærimus, & quo indigemus: oportet, quòd sit voluntaria & spontanea cum magno cordis affectu & optima voluntate: quia aliter non tolleret offensam & iniuriam, quæ inter Deum & homines est, nec placaret iram Dei: ideo oportebit, quòd ille homo, qui satisfaciet pro hominibus, non solum moriatur, & det vitam suam morti ad honorem Dei; immo oportebit, si debeat satisfacere, quòd sustineat mortem libentissimè & voluntariè cum desiderio, & cum intimo cordis affectu ad honorem Dei: quia nullus poterit eum cogere, nisi ipsemet permittere velit. Et ideo necesse erit, quòd talis homo sit benignissimus, vt habeat voluntatem ita piam & benignam erga humanam naturam & alios homines: & tantum diligat homines & & compatiatur eis, vt velit mori, & dare vitam suam pro ipsis:

Oportuit Christũ ex charitate pati.

ipsis: vt per mortem suam liberentur à pœnis æternis: & quod magis velit saluationem hominum, quàm seruare vitam suam: quoniam si non sit ita, tunc non morietur pro hominibus: quia nullus poterit eum compellere ad moriendum, nisi procedat ex eius mera voluntate pia & bona. Et ideo oportebit, quòd non attendat ad malitiam hominum, nec ad iniurias, nec ad offensas; sed magis attendat ad homines propter naturam humanitatis, & diligat eos inquantum sunt homines, & portant Dei imaginem propter animam rationalem, & inquantum sunt sui fratres per sui naturam. Et ideo oportebit, quòd non habeat homines odio propter peccata & malitias eorum, sed magis compatiatur & doleat de malis eorum: quoniam si talis non esset, tunc non esset conueniens pro satisfactione: & tali homine indiget natura humana, nec potest aliter liberari. Et ideo necessariò oportebit, quòd tanta sit sua bonitas & benignitas, quòd vincat malitiam & nequitiam: & tanta sit sua mansuetudo, quòd vincat omnem crudelitatem & impietatem: & tanta sit sua patientia, quòd vincat omnem iniuriam & offensam sibi inferendam. Et ideo oportet, quòd sit talis, quòd diligat omnes sibi contradicentes, vel persequentes, aut ipsum occidere volentes: ita quod tanta sit in eo bonitas, quòd omnes remittat offensas, & de nullo velit vindictam propter aliquam iniuriam: quoniam talis est necessarius hominibus pro satisfactione. O quanta bonitas & benignitas erit ista, quòd talis homo iustus & innocens velit mori & dare vitam suam pro hominibus iniustis, iniquis, malis & ingratissimis, perditis, & omni pœna dignis, & pro peccatis, culpis & offensis omnium hominum totius mundi! Et ideo necesse est propter prædicta, quòd iste homo sit de genere eorundem hominum, qui obligati sunt ad pœnam, propter amorem, vnitatem & propinquitatem: quoniam magis diliget homines & compatietur eis, quia erit de natura eorum. Vnde si fieret de nouo sicut primus homo, non esset tantum propinquus hominibus obligatis ad pœnam. O quantum homo, & tota humana natura deberet gaude- quòd talem poterit habere hominem, qui pro eis satisfaceret!

Christus patiendo debuit naturam humanam inspicere.

Christus debuit crucifigentes diligere.

TITVLVS

TITVLVS CCLIV.

Qualiter ille homo poterit mori & occidi ad honorem Dei, & quis eum poterit occidere.

ET quia mors illius hominis, qui erit Deus & homo, erit totum pretium & satisfactio liberationis hominum si sit voluntariè, & ad honorem Dei suscepta: ideo vlterius inuestigandum est, quomodo poterit ille homo vitam suam dare morti sponte ad honorem Dei: an ipsemet se debeat occidere; vel an alij eum debeant occidere. Sed quòd ipsemet se occideret, hoc non esset ad honorem Dei, immo contra honorem Dei: ergo necesse erit, quiòd alij eum occidant, & quod ipse velit & permittat se occidi ad honorem Dei: & tunc etiam oportet, quòd ipse habeat inimicos, qui eum occidant & persequantur: & oportet, quòd etiam sit aliqua causa, quæ sit ad honorem Dei, pro qua sustinenda & defendenda ipse det vitam suam ad mortem, & quòd pro illa causa alij occidant eum. Et ideo inuestigemus quomodo poterit hoc fieri. Ideo considerare debemus, quòd iste erit solus bonus inter omnes homines; & omnes alij erunt mali, nisi mater sua, quæ erit bona ex necessitate. Et cum homines sint lapsi & corrupti ac peruersi, vt declaratum est in tractatu de lapsu ad longum, per consequens faciunt mala opera, & ducunt pessimam vitam, & totaliter faciunt contra Deum omnia opera sua, & contra iustissimam æquitatem & veritatem: quia omnes amant suam propriam voluntatem & proprium honorem, & nolunt corrigi, nec audire correptiones. Et quia ille homo perfectus erit totus bonus & contrarius aliis hominibus: ideo oportet, quòd quantum poterit impugnet eorum malam vitam & mala eorum opera, & prædicet & corrigat homines per verba sua: & necesse erit quòd dicat veritatem hominibus, quam homines nolunt audire. Et sic quia etiam opera sua erunt contraria operibus aliorum, incurret inimicitias & inuidiam plurium, qui nolunt audire veritatem: & sic prædicando & tenendo immobiliter & indeclinabiliter veritatem & iustitiam, & sic viuendo & loquendo plures habebunt eum odio vsque ad mortem. Et sic si isto modo ipse neque propter odium, neque propter timorem mortis non velit desistere

Christus debuit ab aliis occidi.

Tit. 220.

Quod Christus propter veritatē & iustitiam debuit occidi.

desistere à sua veritate & iustitia, sic occident eum, quia contrarius est eis: & ipse permittet se occidi, fortissimè & firmissimè perseuerando in his, quæ Dei sunt. Nonne tunc dabit vitam suam sponte ad honorem Dei? Quamuis enim ipse teneatur dicere veritatem, & eam tenere loquendo ad honorem Dei; tamen non tenetur mori pro honore Dei ex debito, nisi ipse velit. Item hoc etiam dabit exemplum efficacissimum aliis hominibus, vt nullo modo deserant, nec relinquant veritatem Dei, nec iustitiam eius, nec recedant ab illa propter mortem, quam aliquando propter necessitatem patientur, vt soluant cum illo, qui nullo modo mori debebat, sed sponte ad moriendum se obtulit, & in hoc fecit Deo honorem maximum. Vnde nonne erit hoc exemplum magnum & efficacissimum: vt sic alij homines postquam cognouerint eum & veritatem, & quanta persona erat ipse, animentur & inflammentur & imitentur eum: vt propter nulla incommoda, quæ eis poterint obesse, declinent à iustitia, quam Deo debent, cum etiam aliquando de necessitate mori debeant; cum ipse, qui nec pro se mori ex debito debebat, nec pro aliis poterat cogi mori, nec voluit præseruare tam pretiosam vitam, immo seipsum & tam pretiosam personam tam voluntariè dedit in mortem propter veritatem & iustitiam defendendam, quamuis ex debito talis persona, quia erat homo, debebat Deo omnem obedientiam, & facere pro veritate, & Deitate quicquid poterat: & hoc virtute primæ obligationis? Attamen hoc est citra mortem, quia ex debito nullo modo mori debebat. Et ideo moriendo sponte reliquit hominibus exemplum; vt similiter faciant, & ne timeant mori. Sic ergo quamuis illi, qui occident eum, mala occident voluntate; attamen quia ipse substinebit hoc spontanea voluntate ad honorem Dei & ad vtilitatem totius humanæ naturæ: ideo laudabiliter & misericorditer sustinebit. Sed mirandum erit, quomodo poterit esse tanta crudelitas, inuidia & malitia in illis hominibus, quòd velint eum occidere tam bonum hominem vt erit: quoniam nulli nocebit, nec nocere poterit, quoniam erit summè benignus. Maxima ergo debet esse ista inuidia & malitia. Et vnde poterit ista generari? Et ideo notandum est, quòd totum genus humanum est sub potestate & captiuitate

Christus moriendo dedit aliis exēplum.

Vnde sit orta inuidia ex qua Christū occidebant.

te primi Angeli mali & nequissimi : ideo quia ille erit homo nouus in mundo, qui prædicabit & docebit nouam doctrinam & omnia noua, quæ pertinebunt ad honorem Dei & ad liberationem hominum, & totaliter operabitur omnia, quæ faciet contra diabolum & ad suum regnum destruendum. Vnde cum ille homo debeat liberare genus humanum ab obligatione infinita, & satisfacere pro omnibus, oportet ipsum pugnare totis viribus contra captiuitatem hominum, vt remoueat homines à captiuitate diaboli. Vnde diabolus erit principalis capitalis inimicus eius : & sic inter eos erit bellum, sed secretum. Nam diabolus videns talem nouum hominem, qui nunquam apparuit in mundo, & super quem nullam poterit habere potestatem, timebit suum regnum & dominium perdere: & sic resistet totis viribus huic homini, & suadebit suis membris, scilicet malis hominibus, vt eum occidant & perdant : & hoc quia ipse non potest sibi nocere per se, & sic per medium aliorum occidet eum diabolus quantum in eo est. Et ideo propter inuidiam, quam habebit iste malus Angelus contra istum nouum hominem, inflammabit & concitabit aliquos malos homines sibi adhærentes contra istum, & generabit tantam inuidiam contra eum, vt omnino velint eum occidere : quia aliter non poterit ei nocere. Sic diabolus tractabit mortem suam; & dabit totum consilium secretum, vt occidat eum per malos homines ministros suos, si potest : nec aliter cessare poterit, donec hoc fecerit : quia non poterit sustinere talem hominem sibi contrarium. Et sic patet, vnde poterit tanta inuidia & crudelitas insurgere contra eum. Et hic apparebit summa benignitas istius hominis : quia morietur etiam sponte pro occidentibus ipsum, & pro inimicis suis & pro peccatis eorum. Et ideo quia diabolus occidet talem hominem iustum & innocentem, qui nullo modo debet mori, nec obligatur morti : nec diabolus habet aliquod ius in eo ; ideo ipse committit maximam iniustitiam contra istum hominem innocentem: ideo veraciter erit dignus perdere totum ius, quod credebat se habere super homines, quamuis in veritate nullum habebat. Et quia sicut inuasit hominem, in quo nullum ius habebat ; ita perdiderat ius, si quod habere videbatur in aliis hominibus. Et sic ille homo satisfaciet

Inuidia diaboli concitauit Iudaos in mortem Christi.

Iusta victoria Christi contra diabolũ per mortem.

faciet pro tota humana natura,& morietur laudabiliter ad honorem Dei , & liberabit hominem à potestate diaboli , & hoc per veram iustitiam. Et sic vincet diabolum per iustitiam veram : & iustum est quòd diabolus sit captiuus eius propter iniuriam & iniustitiam, quam sibi fecit. Et sic homo acquisiuit per iustitiam potestatem & dominium supra diabolum. Et sicut diabolus vicit primum hominem per deceptionem & falsam promissionem & subiugauit eum sibi:ita homo vicit diabolum per iustitiam & captiuauit. Et quia ille homo erit Deus & filius Dei ; ideo non faciet diabolo iniustitiam , sed faciet humanitati de diabolo veram iustitiam. Et ideo secundum veram iustitiam diabolus erit sub pedibus istius hominis , & ipse tenebit ipsum iustissimè captiuatum. Ecce qualiter poterit fieri vera liberatio hominum per mortem illius , qui erit simul Deus & homo , & à diabolo , & à peccato, seu iniuria & offensa Dei , & à pœna infinita. Sic mors istius hominis vincet diabolum & omnem culpam & peccatum. Et sicut diabolus decipiendo hominem subiugauit eum sibi ; ita decipiendo seipsum , quia inuadet & occidet istum hominem , captiuabitur & ligabitur ab isto homine cum adiutorio diuinitatis per iustitiam. Et sicut primus homo fuit sub potestate diaboli propter inobedientiam , quam fregit , & fuit in ira Dei , & separatus à consortio & amicitia Dei : ita & per obedientiam istius hominis , qui erit maior primo homine , quam seruabit vsque ad mortem inclusiuè , scilicet tenendo veritatem Dei & iustitiam, ad quam obligatur omnis homo , & quam Deus vult & exigit ab omni homine : homo erit dignus liberari tam à potestate diaboli , quàm ab ira Dei, & restitui ad amicitiam Dei : quia obedientia computabitur pro inobedientia. Sicut enim inobedientia facta est per hominem ; ita obedientia etiam facta est per hominem , & maximè quia ista obedientia in infinitum superabit illam : quia erit facta cum difficultate , scilicet mortis , & per maiorem, scilicet hominem & filium Dei. Et ita magis erit acceptabilis deitati obedientia voluntaria istius hominis, quàm fuerat displicibilis inobedientia primi hominis: & maior erit honoratio istus hominis , quàm fuerat inhonoratio primi hominis. Et sic totaliter

Christus vincit diabolum per iustitiã.

annihilabitur & destruetur iniuria & offensa primi hominis, tota natura humana.

TITVLVS CCLVII.

Qualiter mors istius hominis, quæ est necessaria pro satisfactiione omnium hominum prænalet & magis ponderet, quàm numerus & magnitudo omnium peccatorum & offensarum omnium hominum.

QVoniam autem iam declaratum est, quòd mors illius hominis erit satisfactio & pretium pro peccato hominis & totius humanæ naturæ, & pro culpis, offensis & iniuriis hominum: & cum iam declaratum sit, quòd quodlibet peccatum, seu offensa contra Deum ascendit in infinitum, & quòd habeat quandam infinitatem, & oportet quòd secundum mensuram peccati & offensæ fiat satisfactio: & cum pro vno peccato infinitæ culpæ infiniti mundi pleni creaturis non possent satisfacere: & ideo cum peccata, siue iniuriæ sint sine numero contra Deum, & possint esse & multiplicari in infinitum & crescere, videamus, quomodo mors istius hominis, qui erit Deus & homo, qui erit necessarius pro satisfactione, erit sufficiens satisfactio & sufficiens pretium pro omnibus peccatis omnium hominum: & videamus etiam qualiter plus ponderet mors ista, quàm numerus & magnitudo omnium peccatorum. Ideo ad hoc cognoscendum oportet ponderare vitam illius hominis, quantum valebit & quanti valoris & quanti pretij erit. Vnde humanitas illius hominis plus valebit in pretiositate & excellentia in nobilitate & bonitate & in dignitate quàm omnes homines, qui fuerunt, sunt & erunt, & qui possunt esse, & quàm omnes creaturæ: quia homo iste erit deificatus, & sua humanitas erit vnita deitati in vna persona. Et ideo propter istam vnionem & propter istud matrimonium altissimum ista humanitas ascendet ad summam dignitatem. Sicut enim iam declaratum est, vel fuit de sponsa respectu sponsi in capitulo de amore qualiter sponsa ascendit & nobilitatur propter sponsum, cui vnitur, quamuis etiam sit infima & pauperrima inter omnes mulieres, si assumitur à Rege

Vita Christi fuit pretiosior omnibus hominibus.

Tit. 135.

à Rege pro Regina, fit nobilis & magna valde. Similiter erit de humanitate hominis istius: quia erit vnita & copulata inseparabiliter tanquam sponsa sponso deitati: & ideo erit proportionata necessariò iuxta dignitatem deitatis tantum, quantum fieri poterit. Et adhuc ista vnio erit maior multò, quàm sponsi & sponsæ, quia vna persona erit Deus & homo: & ideo vt ille homo erit infinitus & plus valebit, quàm omnes homines, cum sint finiti, & etiam quàm omnes creaturæ, cum non sit comparatio inter finitum & infinitum. Et ideo si volumus considerare quomodo mors eius plus ponderet, quam omnia peccata, videamus pro quanto nollet quis talem hominem occidere, si esset præsens, & sciret eum talem esse. Ita quòd si diceretur alicui, nisi occidas istum hominem, totus mundus peribit, & quicquid Deus non est: certè nullus faceret hoc, nec deberet facere, si sciret eum talem esse, pro omni creatura conseruanda, nec si infinitus numerus mundorum ei daretur. Item si etiam diceretur: tu occides illum hominem, aut omnia peccata mundi venient super te, & imputabuntur tibi: nonne iste diceret, quòd citius vellet omnia peccata mundi sustinere supra se & imputari ei, quàm eum occidere, etiam non solum mundi præsentis, sed omnia, quæ possunt fieri in futuro, & quæ excogitari possent? Et non solum de occisione, sed etiam de qualibet parua læsione, quæ tãgeret ipsum: pro quanto etiã aliquis non deberet modicum lædere personam Regis, vel Imperatoris? Vnde igitur esset hoc, quòd aliquis horreret plus vnum peccatum in læsione huius hominis, quàm omnia alia, quæ possunt excogitari: quia læsio istius personæ multomagis excedit sine comparatione omnes creaturas. Ecce igitur manifestissimum est, quòd nulla quantitas, magnitudo, seu multitudo peccatorum extra personam huius hominis potest, nec valet comparari violationi & destructioni vitæ corporalis talis hominis. Quantum ergo bonum est illud, cuius destructio est tam mala. Si enim excedit omne bonum creatum, quàm mala est eius destructio: ergo vita illius hominis plus erit bonum & maius bonum sine comparatione, quàm illa peccata sint mala, quæ quidem peccata sua interfectio sine æstimatione superat. Vnde si interfectio illius hominis superat omnem multitudinem peccatorum,

Mors Christi est pretiosior omnibus peccatis.

quæ cogitari possunt extra personam eius: & si peccata & crimina tantum sunt odibilia, quantum sunt mala: & vita illius hominis tantum sit amabilis, quantum erit bona: sequitur, quòd vita illius hominis plus erit amabilis & magis bona, quàm omnia peccata sint odibilia & mala. Ergo tantum bonum tam amabile, sicut erit vita illius hominis, quæ pretiosior est, quàm omne, quod est citra Deum, non erit sufficiens ad soluendum, quod debetur pro peccatis & offensis totius mundi, cum superat omne debitum, quod debent peccatores pro satisfactione; immò plus ponderat in infinitum. Ecce igitur quomodo vita illus hominis vincit omnia crimina, omnes offensas, & omnes culpas, si detur pro illis. Si ergo dare vitam est accipere mortem, sicut datio huius vitæ præualet & præponderat in bonitate plus quàm omnia peccata hominum in malo; ita acceptio mortis. Ergo si ille homo, quem quærimus, det vitam suam morti sponte ad honorem Dei pro satisfactione totius humanæ naturæ, nonne satisfaciet & soluet pro omnibus hominibus? Et sactisfactio erit maior in infinitum, quàm omne debitum, quod debent omnes homines. Patet ergo quomodo mors illius hominis, qui est necessarius pro satisfactione totius humanæ naturæ, præualet & magis ponderat, quàm multitudo & magnitudo omnium offensarum & peccatorum.

TITVLVS CCLVIII.

Qualiter ipsa mors deleat & superet peccata occidentium talem hominem.

ET quoniam dictum est, quòd mors illius hominis, qui erit Deus & homo, superabit omnia peccata & crimina hominum: sed dubium est, quomodo poterit delere & superare peccata illorum, qui occident eum. Quoniam si tam malum est occidere eum, quantum bona erit vita eius, quomodo poterit mors eius superare & delere peccata & crimina illorum, qui eum occident? quia apparet, quòd tantum malum sit peccatum eorum, qui occident eum, quantum vita eius est bona. Ergo quomodo mors eius poterit satisfacere pro peccato eorum, qui eum occident? Aut si poterit delere peccatum alicuius illorum & satisfacere pro

pro illo: oportet enim, quòd satisfactio sit tanta, quòd deleat omnia peccata. Hic possumus dupliciter respondere. Primò quia nullus scienter occideret illum, si talem eum cognosceret, scilicet Deum & hominem: ideo si occidunt eum, ignoranter occidunt: quare sequitur, quòd peccatum eorum non est ita malum, sicut vita eius fuit bona: quia ignorantia diminuet peccatum illud, vt non sit ita infinitum. Vnde quando dictum fuit, quòd tantum mala fuit destructio eius, quantum vita eius bona: tunc non pensauimus, quòd interfectio, seu occisio eius facta fuit ignoranter, sed quasi scienter fieret: quia nunquam aliquis poterit, nec vellet scienter facere. Secundo respondere possumus, quòd meritum & bonum, quod faciet ille homo, qui erit Deus, erit duobus modis infinitum: Primò ex parte facientis, quia erit persona infinita: Secundò ex parte Dei acceptantis, quia omne meritum Deo acceptabile est infinitum, sicut demeritum infinitum. Et sic datio vitæ erit infinita, & ex parte dantis, & ex parte accipientis; sed omne peccatum quodcunque possit facere creatura, est finitum ex parte facientis; sed solum infinitum ex parte illius, contra quem fit, scilicet ex parte Dei. Et sic mors illius hominis potest delere omnia peccata fieri possibilia per creaturam, & pro illis satisfacere, & vltra superabit in infinitum.

Mors Christi praualet peccato crucifigentium.

Meritum mortis Christi est dupliciter infinitum.

TITVLVS CCLIX.

De circunstantiis & conditionibus, quas habebit illa pretiosa mors, & quæ conuenientiores erunt ei.

ET quoniam illa pretiosissima mors, & infiniti valoris, illius pretiosissimi & benignissimi & piissimi hominis, quo indigemus, est necessaria toti humanæ naturæ pro satisfactione: & in ipsa pendet tota restauratio & totum bonum hominum: ideo videamus, quas circunstantias habebit, & quæ conditiones ei conuenient. Et quoniam illa mors erit satisfactio totius naturæ humanæ, & totum bonum & totum meritum: ideo illi morti conuenit, vt habeat omnes conditiones, per quas poterit esse magis meritoria & satisfactiua, ac magis accepta:

Tit. 254. & per quas poterit declarari maior bona voluntas, bonum cor, & intimus affectus cordis hominis illius morientis. Vnde oportet, quòd talis mors, vt dictum est, sit voluntariè accepta ac sponte: quia aliter nil proficeret. Et ideo oportet quòd ille benignissimus homo velit suscipere & sustinere mortem libenter & sponte & cum bona voluntate: ideo habebit maximum amorem & maximam charitatem ac ardentissimam & exquisitam pietatem erga naturam humanam perditam, vt saluetur. Et ideo non solum valet sustinere & recipere mortem: imò per talem modum & per talem formam, in quibus talis mors sua erit magis meritoria & magis satisfactoria, magis vtilis & cõmoda pro humana natura: & quòd etiam conueniat suæ piissimæ voluntati & charitati ardentissimæ. Et ideo quia ille homo recipit mortem non inuitus, nec ignoranter: imò ipso sciente, permittente, & volente: ideo talis mors oportet, vt sit deliberata & ordinata per ipsummet, & non fiet cum casu fortuito: sed ipsemet eligat voluntariè talem mortem, qualem voluerit: & nihil fiat in sua morte contra suam voluntatem. Et quia quantò mors erit cum maiore pœna, magis crudelis & dolorosa, ac magis ignominiosa, & turpis, & opprobriosa, ac derisoria, si sit voluntariè assumpta: tanto erit magis meritoria & satisfactoria, & commodior humanæ naturæ, ac magis aceptabilis Deo: ideo certè conueniet amatori ardentissimo & pietati illius piissimi hominis, vt non solum velit sustinere mortem, imò talem mortem, sicut dictum est: quia hoc erit maius bonum, quod potest facere. Et ideo conuenit suæ maximæ bonitati, vt faciat tantum bonum, quo non poterit esse maius, nec melius, nec excogitari. Vnde ille homo piissimus erit persona infinita: & ideo conuenit ei facere tantum bonum, vt sua mors pretiosissima superet & excedat omnia peccata: & vt non possit magis superare, vt habeat omne meritum. Et ideo conueniet, quòd omnes conditiones & omnes circunstantiæ, quæ poterunt reddere illam mortem difficillimã, pœnalissimam per omnem modum, atrocissimam, crudelissimam, dolorosissimam, ac ignominiosissimam, sint in illa morte, seu comitentur eam. Et ideò conuenit, quòd fiat in loco publico & solemni, & non in occulto, de die, & non nocte,

Quod mors Christi sit volũtaria.

Quod mors Christi sit deliberata & electa.

Quod sit despectissima.

Quod sit in loco publico.

nocte, & sic de aliis circunstantiis: & oportebit, quòd genus mortis sit turpissimum & ignominiosissimum. Quomodo autem poterunt fieri ista? faciliter possumus cognoscere, si consideremus illos per quos talis mors fiet quoniam oportet, quod sint inimici sui maximi. Vnde iam dictum est, quòd ille primus Angelus, scilicet Diabolus erit inimicus capitalis istius hominis, & habebit ipsum odio in summo: & ideo tractabit mortem suam, & inflammabit aliquos homines ad summum odium istius per summam inimicitiam. Et ideo illi homines, qui erunt inimici sui, non solum desiderabunt ipsum occidere; imò etiam inferre mortem turpissimam, & amarissimam, vt talem, qualis dicta est. Et multum bene conuenit illi talis mors: quia inimici eius multum desiderabunt ei inferre talem mortem, vt dictum est: & ipse cum gaudio & bona voluntate suscipiet eam, & sic eorum desiderium & voluntas in hoc concordat: sed in isto non erit similis voluntas: quia ipsi mala & pessima voluntate, & peruersa intentione inflammati eum occident; sed ipse bona voluntate & intimo cordis affectu propter saluationem totius humanæ naturæ ad honorem Dei, & ad offensam placandam, mortem libenter sustinebit. Et quia ipse nullam ostendet potestatem, sed totam abscondet: ideo poterunt eum occidere & tractare secundum suam malam & peruersam voluntatem, quantum ipsemet permittet. Ecce magnum mysterium erit ibi: quia ipsa malitia destruet seipsam: quia quanto magis inimici eius per malitiam & iniquitatem dabunt mortem, tanto magis ipsa mors erit meritoria & satisfactiua pro peccatis: & destruet malitiam, & sic destruet seipsam, & iniquitas erit contra seipsam. Non enim potest fieri talis mors, nisi per iniquitatem: & etiam non fiet nisi propter iniquitatem: & sic per iniquitatem & malitiam destruitur & annihilatur ipsa malitia & iniquitas. Et sic ipsa iniquitas & malitia facient mortem suam, & colligent virgas ad seipsas percutiendas, & ipsa iniquitas occidet seipsam. Et ita patent conditiones & circunstantiæ in generali, quæ erunt conuenientes isti morti pretiosissimæ, quæ necessaria erit pro satisfactione hominum

Tit. 256.

Christo competebat mori in Cruce.

Mors destruet mortem.

TITVLVS CCLX.

Declaratio magis in speciali, quam rationabiliter sequitur saluatio humana natura per talem hominem.

NVlli autem dubium potest esse, quantum donum sit, quantique pretij illud, quod ille homo, qui erit Deus & homo,& filius Dei,dabit deitati,quando dabit vitam suam pretiosissimam morti ad honorem deitatis sponte. Nulli dubium etiam potest esse, quin tale opus summè laudabile sit & summè præmiabile ab ipsa deitate Qui enim tantum bonum sponte dat Deo,non debet esse sine retributione. Necesse erit ergo, si ille homo det tantum bonum Deo, quòd deitas retribuat ei; aliter autem Deus esset iniustus, si nollet retribuere; aut impotens, si non posset: quod alienum est à Deo. Sed qui retribuit aliquid alicui, dat sibi illud, quod non habet; aut dimittit ei quod ab ipso posset exigi. Et quia talis persona erit Deus & homo, sic nullo indigebit: quia vna persona erit Deus & homo. Et sic nihil poterit dare tali personæ, quia plenissima est. Item etiam talis persona nihil debebit quod possit ei dimitti. Nec indigebit mereri aliquid pro seipso etiam quantum ad humanitatem: quia omnia, quæ humanitas illa poterit habere, debentur ei ratione vnionis cum deitate. Quid ergo tribuetur illi, qui nulla re indiget? & quid dimittetur illi, qui nihil debet? Ecce ex vna parte est necessitas retribuendi; & ex alia parte impossibilitas recipiendi: quia necesse est Deum secundum iustitiam reddere quod debet illi, qui meretur; & non est aliquid, quod reddat. Sed si tanta debita est merces, nec redditur à Deo illi homini, nec aliter: in vanum videtur fecisse tantum opus ad honorem Dei. Necesse est ergo, quòd alteri reddatur: quia non poterit reddi illi. Si ergo ille homo voluerit dare illud, quod ei debebitur, alicui alteri, poterit: nec ipsa deitas potest de iure prohibere illi: aut poterit denegare illi, cui dabit: immò iustum & necessarium erit, vt diuina natura reddat mercedem illi, cui persona illa voluerit dare: quia licebit

Quod Deus necessariò reddet hominibus vitã propter mortem Christi.

licebit ei dare, quod suum est: & deitas non poterit reddere illud, quod debet nisi alicui alteri. Sed quibus conuenientius ille homo tribuet mercedem & retributionem & fructum suæ mortis pretiosissimæ quàm hominibus: seu quos conuenientius & iustius faciet hæredes tanti debiti, quo ipse non eget: & tantæ abundantiæ, quàm parentes & fratres suos, scilicet alios homines, quos videbit tot & tantis debitis obligatos, & summa paupertate deficere, & esse in profundo miseriarum, vt scilicet illis dimittatur illud, quod debent pro peccatis & offensis: & detur illud, quo priuati erant propter peccata & offensas? Nihil enim videtur rationabilius, nihil desiderabilius. Quicunque igitur accedet ad Deum nomine istius hominis, nullo modo repelletur. Ecce igitur qualiter homo ipse liberabit alios homines & redimet: quia illud, quod sponte dabit Deo, computabit pro debito, quod illi debent. Humana enim natura dabit in illo homine sponte, & non ex debito quod suum erit: vt redimat se & liberet in aliis hominibus, in quibus, quod ex debito exigebatur, non habet vnde reddat. Omnes igitur homines, qui ad gratiam illam voluerint adhærere illi homini liberè cum digno affectu, liberabuntur à secunda obligatione infinita, quæ est propter peccatum & offensam: & per consequens liberabuntur ab ira Dei & à pœna æterna & à potestate diaboli, & reconciliabuntur Deo, & dabitur eis æternum gaudium quod perdiderunt. Qui verò illam gratiam contemnent, iustè peribunt inæternum, & incurrent pœnam infinitam, quam debuerunt: quia non reddent debitum, nec satisfacient. Item etiam ad confirmationem istorum considerandum est, quòd illi homini debebatur regnum cæleste, & hereditas celestis duobus modis. Primò ex eo, quia ille homo inquantum homo erit filius Dei, quia immediatè recipiet animam rationalem, & erit formatus quantum ad corpus immediatè à Deo, & erit obediens semper Deo, vt patri custodiens formam filiationis: & ideo necessariò erit heres Dei inquantum homo. Vnde quia inter omnes homines iste solus erit bonus filius Dei, & per consequens iure filiationis & paternitatis tota hereditas, quæ debebatur omnibus hominibus insimul, si seruassent formam filiationis,

Quod propter mortem Christi nemo accedens ad Deum repellitur.

Quod Christo regnum celæste dupliciter debebatur.

& fecissent vt filij, debebitur de iure isti homini, quam alij homines iustè perdiderunt. Quamuis ergo iste homo non moreretur, debebitur tamen ei totius hnmanæ naturæ hereditas, quam Deus debebat dare, si primi homines non fuissent inobedientes. Et isto iure nullus alius homo poterit esse particeps hereditatis cælestis. Sed alio modo & alio iure debetur tota hereditas cælestis illi homini, scilicet per meritum suæ pretiosissimæ mortis: quia morietur laudabiliter ad honorem Dei & per iustitiam veram, & per meritum iustissimè debebitur ei tota hereditas cælestis, quæ omnibus hominibus debebat dari, si primi homines mansissent obedientes. Et sic duplici iure debebitur tota hereditas cælestis illi homini: & quia ei sufficiet habere illam hereditatem per primum ius, & non indigebit secundo iure: ideo dabit aliis hominibus secundum ius, quod acquisiuit per meritum suæ mortis: & sic ille homo iustè restituet alios homines fratres suos sibi adhærere volentes ad hereditatem cælestem: quia dabit eis ius secundum, quo ipse non indigebit: & sic quicquid ille homo acquiret per mortem suam, dabit aliis hominibus. Et quia in morte sua erit infinitum meritum, sic dabit aliis infinitum meritum: quia ipsemet non indigebit. Et sic relinquitur, quòd homines, qui sibi adhærent, habebunt infinitum meritum & infinitum ius, per quod debebitur eis regnum cæleste & hereditas cælestis. Et sic ille homo per mortem suam ditabit totam humanam naturam, quæ erat pauperrima: quia implebit eam merito suo infinito. Vnde diuitiæ & thesauri humanæ naturæ non sunt nisi merita. Et ideo per mortem istius hominis natura humana erit plenissima, ditissima & abundantissima: ita quòd amplius non poterit abundare, nec crescere. Et tales diuitiæ & thesauri erunt incorruptibiles: quia tale meritum erit æternum & semper manens: quia meritum non potest destrui, nisi per suum contrarium, scilicet per culpam & demeritum ac displicitum: sed nulla erit culpa quæ possit destruere meritum illud: & ideo erit semper in sua virtute. Apparet ergo qualiter rationabiliter sequitur saluatio humanæ naturæ per mortem illius hominis, qua omnis homo indiget.

Et est sententia Bernardi.

TITV

TITVLVS CCLXI.

Qualiter illa mors se habebit ad culpas & offensas.

QVoniam autem iam declaratum est in tractatu de lapsu & perditione hominis, quòd in tota natura humana erant tres culpæ, prima erat generalissima, quæ respiciebat omnes homines, & erat totius humanæ naturæ, & ista erat culpa seu offensa duorum primorum hominum, & ista clausurat omnibus portam cælestem; alia erat culpe originalis, quam contrahit anima: quia coniungitur carni corruptæ: & tertia est personalis & actualis, & ista multiplicatur in quolibet homine sine numero: & quia ista mors pretiosissima delebit omnes culpas & offensas totius humanæ naturæ; ideo oportet videre qualiter se habebit ad istas tres culpas. Vnde prima culpa seu offensa non est nisi vna in tota natura humana, & est radicalis & latissima: & quia est prima; ideo mors illius hominis primò & principaliter tollit totaliter illam generalem culpam & iniuriam, & erit satisfactio pro ea, & hoc statim, quando mors erit facta: & sic remouebitur totaliter & vtiliter à tota natura humana. Sed alię duæ culpæ particulares, quæ sunt in quolibet homine, particulari, & quæ respiciunt particulares personas, non tollentur, nec destruentur statim post mortem; sed oportebit, quòd quilibet homo adhæreat illi morti, & vniatur illi homini, & fiat membrum eius, & efficiatur de sua societate & familia; aliter meritum suæ mortis non poterit satisfacere pro illo, nec aliquis efficietur particeps in merito suæ mortis, nec recipiet virtutem suæ mortis pro se. Sed quia paruuli, qui non habent vsum liberi arbitrij, non poterunt adhærere in propria persona illi morti: ideo sufficit, quòd alij, qui habebunt vsum liberi arbitrij, adhæreant pro eis. Vnde quia culpa eorum non est actualis, immo euenit eis per aliam personam, & non per propriam voluntatem: ideo alia persona poterit supplere vices eorũ & adhærere pro eis. Scilicet in adultis, quia possunt per propriam voluntatem, & liberum arbitrium adhærere

Tit. 259.

Mors Christi totaliter tollit originale.

Nota dignissimum.

Tit.246. adhærere & vniri illi homini : ideo erit necesse, si volunt, quòd mors illius hominis eis proficiat, quòd actualiter vniantur cum eo, & fiant membra eius. Vnde quia iam declaratum est, quòd homines erant membra primi Angeli mali & diaboli : ideo oportebit, quòd relinquant & desinant esse membra diaboli, & fiant membra istius hominis, & hoc voluntariè & sponte & sine coactione : quia sicut mors eius fuit suscepta voluntariè, quia aliter nihil proficeret; ita erit necesse, quòd homines qui voluerint esse participes sui meriti & suæ mortis voluntariè vniantur ei & incorporentur: quia aliter nihil proficeret eis mors eius. Et ideo erit necesse, quòd relinquant priorem vitam & antiquam, quam tenuerunt, quæ erat secundum diabolum; & recipiant vitam nouam istius hominis, quæ erit secundum Deum. Et vt fiat certa distinctio inter homines, qui fient membra eius, & alios, necesse erit etiam, quòd sint aliqua signa manifesta, per quæ signentur membra sua, quæ recipiantur ab hominibus, qui volunt esse membra eius, & de sua societate. Sic ergo oportebit, quòd homines adhæreant ei & vniantur, & quòd hoc fiat recipiendo aliqua signa ab ipso ordinata. Ecce igitur qualiter ista pretiosissima mors se habebit ad delendas offensas mundi & culpas hominum : quoniam non delebit, nec destruet proprias culpas & offensas cuiuslibet hominis, quas quilibet commisit per propriam voluntatem, nisi cuilibet displiceant omnes culpæ & offensæ, quas fecit, & eas odio habeat : & tunc mors illa satisfaciet pro omnibus peccatis cuiuslibet, dum tamen efficiantur membra eius. Sed ad delendam culpam originalem non erit necesse, quòd aliquis habeat displicentiam : quia non commisit eam per propriam voluntatem : nec etiam ad delendam culpam generalem totius humanæ naturæ, erit necesse, quòd aliquis doleat: quia illa delebitur totaliter per mortem statim hominibus ignorantibus; sed tamen bene fuit necesse, quòd primi parentes, qui eam commiserunt, de illa culpa doluerint, & eis displicuerit; aliter quo ad ipsos non deleretur. Ad destruendam enim totaliter culpam & offensam contra Deum necessaria est satisfactio infinita, vt dictum est: & etiam est necesse, quòd ille, qui commisit, habeat displicentiam de illa offensa & culpa, & ei displiceat.

Mors Christi non tollet peccata actualia singulorum.

Tit.252.

displiceat. Sine ergo morte istius hominis, qui erit Deus & homo, nulla culpa & offensa potest deleri, seu destrui. Vnde etiam non solum est necessaria satisfactio infinita propter pœnam infinitam debitè soluendam & redimendam: immò est etiam necessaria infinita displicentia de culpa & offensa, quæ est contra Deum, qui est infinitus bonus. Vnde offensa, quæ est contra infinitam bonitatem, non potest deleri ad plenum nisi per infinitā displicentiam, quam nullus homo poterit habere: & ideo ad supplementum est necessaria mors illius hominis, vt pro pœna debita satisfaciat, & pro displicentia suppleat. Et ideò necessarium erit ad liberandum hominem de peccatis, quæ fecit cōtra Deum, quòd ille homo, qui erit persona infinita, non solum moriatur; sed etiam doleat pro peccatis hominum præteritis, præsentibus & futuris, & ei displiceant in infinitum. Et sic non solū patietur in corpore, immò etiam in anima, ad satisfaciendum pro peccatis plenariè. Nam omnis offensa & iniuria, ac culpa contra Deum obligat ad infinitam pœnam: quia est contra Deum omnipotentem qui est infinita iustitia, & hoc propter contemptum Dei: & ideo oportet, quòd satisfactio sit infinita. Et quia etiam talis offensa est contra infinitam bonitatem & benignitatem: ideò etiam pro plenaria satisfactione requirit infinitā displicentiam: quia summa bonitas fuit offensa, quæ est in infinitum amabilis. Ideo quantum est amabilis, tantum offensa contra ipsum est displicibilis & odibilis. Et ideo erit necessarium, quòd ille homo tristetur veraciter, & doleat de offensis hominum.

TITVLVS CCLXII.

Qualiter se debebit habere ille homo post mortem suam sponte susceptam.

MOnstratum est autem suprà, qualiter summè erit necessaria mors tanti hominis, qui sit Deus & homo, pro satisfactione totius humanæ naturæ: & visum est qualiter mors eius poterit satisfacere; & ideò restat videre, quid debebit facere talis homo post mortem suam, & quid necessarium erit, quid faciet vltrà pro hominibus, & quid sequi debeat post mortem suam. Videamus ergo, si debeat remanere mortuus, vel iterum reuerti ad vitam. Et quoniam ille homo erit Deus & homo

Tit. 254.

Quia Christus debuit resurgere.

homo,&per consequens omnipotens,sapientissimus,optimus, & benignissimus: ideo omnia,quæ faciet, faciet sapientissimè benignissimè,& rationabilissimè. Et ideò necessarium erit,vt iterum redeat viuus,& suscitet seipsum de morte per propriam potentiam, & non maneat in morte Sicut enim mors eius erit necessaria:ita etiam resurrectio sua erit necessaria,sed non ad satisfaciendũ, nec delendum peccata & offensas: quia mors eius operabitur plenissimè ad satisfaciendum pro peccatis Sed nisi post mortem suam sequeretur sua resurrectio & suscitatio, mors eius esset perdita quoad homines, & totum esset frustra: quia nullus haberet spem, nec fidem in eum, nec in merito suæ mortis, nec vniretur, nec adhæreret ei: & sic pretiosissima mors non esset vtilis hominibus. Et sic erit necesse, quòd reuertatur viuus post mortem, & resurgat: & hoc requirit necessitas liberationis humanæ naturæ, & ipsamet mors sua, vt meritum tantæ mortis non perdatur. Et ideò postquam mors facta erit, ad nihil vtile esset stare mortuum; immò summè damnosum & inutile, ac destructiuum totius boni Sicut enim ipse suscipiet mortem voluntariè & sponte propter honorem deitatis, & propter vtilitatem totius humanæ naturæ: ita etiam propter eandem vtilitatem necessarium erit, quòd suscitet seipsum à mortuis. Et ideò necessarium erit humanæ naturæ, quòd talis persona,qui sic erit Deus & homo, faciat satisfactionem, vt per mortem suam possit satisfacere, & iterum post mortem possit resurgere, & seipsum suscitare: quia vtrumque est necessarium humanæ naturæ, & vnum sine altero nihil proficeret. Ad hoc enim valebit,& est necessaria vnitas personæ,& diuersitas naturarum duarum,sc.diuinæ & humanæ in illo homine:vt illud,quod opus erit fieri ad restaurationem & satisfactionem, si humana natura non poterit,diuina faciat,& si non conuenit diuinæ naturæ, humana exhibeat; & non alius, neque aliud, sed vt sit idem ipse, qui perfectè existens Deus & homo per humanam soluat, quod illa debet; & per diuinam possit, quòd expedit: vt sic diuina natura iuuet humanam, in quibus ipsa non poterit. Item etiam erit necessarium, quòd resurgat à mortuis: quia suum corpus gloriosissimum non debet corrumpi, nec reuerti in puluerem: quia etiam non debebit mori, nisi

Ad quid sit diuersitas naturarum in vna persona Christi.

Corpus Christi non debuit corrumpi.

nisi velit, vt dictum est. Et ideo necesse est, quòd resurgat corpus; aliter deitas faceret iniustitiam humanitati, quòd fieri non debet. Sed qualiter debebit resurgere vel mortalis vt prius, vel immortalis totaliter, vt amplius non possit mori? Et dicendum, quòd totaliter immortalis, vt inæternum mori non possit, nec pati: quia sua mors amplius non proficeret, nec erit necessaria, quia mors prima sufficit imperpetuum. Et ideo debebit reassumere corpus suum in statu vltimato & perfecto, ad quem ordinata fuerat humana natura. Præterea etiam non solum erit necessaria resuscitatio illius hominis, imò etiam necessaria erit Ascensio eius in Cœlum, vt recipiat possessionem pro humana natura, & hoc regni Cœlorum & hereditatis cælestis, quæ debebitur ei duplici iure, vt iam declaratum est. Et ideo oportebit, quòd completis omnibus, quæ pertinebunt ad satisfactionem & ad liberationem humanæ naturæ, ascendat ad regnum Cœlorum. Tali igitur indiget humana natura, quæ possit satisfacere, & mori, & resurgere à mortuis, & ascendere in Cœlum, & accipere possessionem hereditatis, propter quam habendam creata fuit humana natura.

Debuit cælos ascendere.

Tit. 260.

TITVLVS CCLIII.

Qualiter se habebit ille homo ad omnes creaturas.

ET quoniam totum vniuersum seu vniuersitas creaturarum est diuisa in quatuor partes, quia angelica natura diuisa est & partita in duas partes, scilicet in Angelos bonos, & in Angelos malos: deinde est humana natura, deinde corporales: & quia ille homo erit creatura in ratione humanitatis; ideo considerandum est, qualiter se habebit inquantum homo ad Angelos bonos, & qualiter ad malos, & qualiter ad homines, & qualiter ad mundanam & corporalem creaturam. Et quoniam iste homo erit maior creatura & altior, qui possit esse, vel cogitari: & in altiori dignitate, quia erit vna persona in deitate & humanitate, quia Deus & homo; ideò inquãtũ homo ratione illius vnionis cũ deitate erit super omnes creaturas, & omnis

Christus est caput Angelorum & hominũ bonorum.

omnis creatura erit inferior. Et ideo erit Dominus Angelorum & caput eorum: quia Angeli boni non habent caput, quia primus Angelus debebat esse caput, qui cecidit. Et ideo iste homo restaurabit & reintegrabit Angelos, & omnes Angeli erunt sui & ei debetur istud dominium. Item erit Dominus etiam malorum Angelorum: & hoc per iustitiam, quia primus malus Angelus erit captiuus eius, vt iam declaratum est. Item erit Dominus omnium hominum, habens imperium super omnes homines, quia erit maior inter omnes homines. Et ideo erit caput omnium bonorum hominum, sicut est de Angelis bonis: & etiam erit Dominus malorum hominum, sicut malorum Angelorum, sed non erit caput eorum. Et sic idem erit caput bonorum Angelorum, & caput bonorum hominum; ideo homines boni & Angeli boni erunt membra vnius capitis; & ideò etiam Angeli iuuabunt homines, quantum poterunt. Item etiam erit Dominus omnium creaturarum mundi: quia omnes creaturæ sunt propter hominem, & ipse erit Dominus super totam humanam naturam, & per consequens super omnes alias creaturas. Et idem erit Dominus terræ, aquæ, aëris, & ignis, & omnium quæ sunt propter hominem: & sic vnus erit Dominus omnium creaturarum. Et istud dominium debebitur ei & ratione dignitatis, & ratione meriti sui: quia dedit vitam suam ad honorem Dei. Et tunc fient duo corpora totaliter opposita, seu duo exercitus, scilicet corpus bonorum, & corpus malorum: & quodlibet corpus habet suum caput, & suum Ducem. Attamen corpus malorum erit prius, scilicet primus Angelus malus cum suis membris, sicut erat declaratum superiùs in tractatu de Angelo malo: & cum isto erunt per accidens incorporati mali homines; sed ex opposita parte non erant nisi Angeli boni, qui non faciebant corpus: quia non habebant aliquam creaturam tam excellentem, sicut primus Angelus erat: & sic Angeli boni erant truncati capite. Et ideo quia ille homo erit maior, excellentior & melior, quàm fuit primus Angelus, qui corruit: ideo rectissimè erit caput bonorum Angelorum, & recuperabit natura Agelica caput maius, & melius, & excellentius, quàm perdiderat, & erit integrata in capite suo. Et tunc erit in ordine

Christus homo Dominus omnium creaturarum.

Tit. 244.
Tit. 246.

ordine creaturarum bonarum vna creatura maior in bonitate, quàm ſit illa creatura mala, quæ erat maior inter creaturas malas: quoniam nulla creatura erat ita bona ſicut primus Angelus erat malus. & malum excedebat bonum inter creaturas. Sed tunc erit per contrarium, quia bonum ſuperabit malum: quia multò magis & ſine comparatione ille homo erit melior, quàm ſit ille Angelus peior. Et ſic duobus modis per illum hominem bonum vincet & ſuperabit malum: Primò quia ipſe erit melior, quàm ſint omnes creaturæ malæ: Secundò, quia ipſe faciet melius, quàm omnes creaturæ fecerunt malè, & facere potuerunt. Et ſic omnibus modis bonum factum ſuperabit malum factum imperpetuum: quare meritò ille erit caput bonorum Angelorum & hominum Sed iſtud corpus bonorum non poterit creſcere, niſi per homines, qui ſunt de corpore malorum hominum: & ideò oportet, quòd corpus bonorum pugnet contra corpus malorum, vt trahat ad ſe homines, & conuertat, & incorporet: quia homines ſunt conuertibiles ad bonum & malum. Et ideò tunc fiet maximum bellum & maxima pugna inter corpus bonorum & corpus malorum, ſcilicet primus Angelus cum ſuis membris cuſtodiet quantum poterit, ne perdat homines, quos tenet: & corpus bonorum ſemper rapiet & trahet homines ad ſe, & diminuet corpus malorum quantum ad homines. Sed quia potentius & maioris virtutis erit corpus bonorum, quàm malorum ratione capitis: ideo corpus bonorum vincet corpus malorum, & quæret homines & trahet ad ſe, & corpus malorum perdet. Quamuis enim primus Angelus malus, qui eſt caput malorum, perdiderit homines per iuſtitiam, vt dictum eſt; attamen non dimittet niſi per violentiam. Et ideò neceſſaria erit pugna fortiſſima ad ſubtrahendum homines de poteſtate ſua. Ecce ergo viſum eſt qualiter ille homo qui eſt Deus & homo, ſe habebit poſt mortem ſuam, & qualiter ſe habebit ad omnes creaturas tam bonas, quàm malas, & quæ fient & quanta in vniuerſo per ſuam bonitatem & excellentiam.

Bonum ſuperabit malum per Chriſtũ dupliciter.

Tit. 261.

TITVLVS CCLXIV.

Declaratio per exemplum familiare, qualiter duæ naturæ, scilicet diuina & humana potuerint concurrere in vnam personam sine immutatione vtriusque, & quantum est possibile.

VT autem aliqualiter videamus, qualiter diuina natura, & humana simul possunt concurrere, vt sint vna persona;& tamen diuina natura non perdat aliquid de excellentia & altitudine sua propter talem vnionem, nec etiam in seipsa aliquo modo mutetur, nec etiam humana; sed remaneant in suo esse: hoc potest declarari per exemplum familiare, scilicet per literas alphabeti. Quia sunt quinque vocales per se sonum facientes, scilicet, a, e, i, o, & v, & aliæ sunt consonantes. Vnde quælibet vocalis facit per se sonum, & quasi vnam personam: quia per se sonat: Inter istas autem literas fit coniunctio & vnio,& constituitur noua sillaba: quia duæ vocales possunt coniungi adinuicem & facere vnam sillabam,& etiam vocalis cum consonante facit sillabam. Et per istas coniunctiones & vniones possumus declarare coniūctionem & vnionem diuinæ naturæ & humanæ in vna persona. Vnde tres sunt vocales, quæ nunquam perdunt sonum suum, quæ sunt totaliter immutabiles, scilicet, a, e, & o, & istæ significant tres personas in diuinis, quæ sunt immutabiles totaliter, & nunquam possunt perdere sonum suum. Sed sunt duæ aliæ vocales, quæ possunt perdere sonum suum proprium, & mutari in sonum consonantis literæ, & sunt in se mutabiles, scilicet, i, & v, & significant duas naturas creatas,quæ faciunt personam, scilicet,naturam angelicam,& naturam humanam,quæ possunt perdere sonum suum, & sunt mutabiles: vnde ista vocalis, i, significat naturam Angelicam, quæ est simplex, non habens corpus;sed ista vocalis, v, significat personam, seu naturam humanam, quæ habet duas partes,scilicet corpus & animam, quasi duas tibias. Et ideo sicut sunt quinque personæ in rebus, scilicet tres diuinæ,& duæ aliæ,scilicet, Angelica,& humana: Istæ quinque quasi sunt quinque vocales per se sonantes, & aliæ consonantes possunt significare omnes alias creaturas & naturas inferiores, quæ sunt propter istas,

quæ

quæ non faciunt personam. Sicut igitur vna vocalis immutabilis suscipit aliam vocalem mutabilem ad se, & fit vna sillaba, quasi vnus sonus, & quælibet seruat suam naturam, quæ remanet vocalis, vt patet dicendo, au, eu; ita similiter persona diuina immutabilis potest suscipere naturam humanam mutabilem ad se, vt sint vna persona: & quælibet natura seruabit suam propriã naturã, & remanebit humana natura humana, & diuina natura diuina. Et etiã quando ista vocalis a vel, e, quæ est prima & principalis, suscipit istam vocalem, v, in suam personam, & in suum sonum primo est, a, vel e: & facit per se sonum; sed tamen nondum est, v, sed in puncto dum, v, formatur, suscipitur ab ista vocali, a, vel, e, ita quòd, v, per se non existit prius: & postea suscipitur; imò simul dum fit, suscipitur. Ita conformiter diuina natura, seu diuina persona, quæ iam ab æterno est, potest suscipere humanam naturam in suam personam, uon quod humana natura illa priùs existat in se, seu illa humanitas; sed simul in puncto, dum fiet, suscipietur à diuina persona, & sustentabitur in ea, & non in seipsa, nec faciet personam per se: & sic non erit ibi nisi vna persona, scilicet persona diuina, quæ iam priùs erat perfecta per se quàm existens in seipsa. Sicut enim ista vocalis, v, quæ suscipitur ab, a, potest habere duos modos existendi, vnum per se dicendo, v, & tunc per se facit sillabam & quasi suam personam; alium modum habet existendi in alio, quando coniungitur cum, a, cum, e, & tunc non facit sillabam per se, nec sonum per se: imò sonat cum, a, dicendo, au: ita similiter humanitas, seu natura humana potest habere duos modos existendi, vnum per se: & tunc faciet personam, & est homo: alium cum coniungitur cum alia natura priùs existente, scilicet diuina: & tunc non facit personam, sed personatur, scilicet in diuina. Et sicut vocalis principalior & maior & immutabilis semper est prior, & suscipit aliam; & vocalis minus principalis & minor & mutabilis suscipitur, ita natura diuina, quæ est principalior & maior & immutabilis suscipiet humanam; & ipsa humana, quæ est minus principalis & minor & mutabilis, suscipietur. Et sicut ista vocalis, a, vel, e, maior & immutabilis, dum suscipit istam vocalem, v, nullo modo mutatur in se, nec diminuitur, nec alteratur, nec

aliquid perdit de sua dignitate & de sua excellentia propter talem susceptionem, sed solum iuuat aliam vocalem & sustinet nihil perdendo de suo; ita conformiter persona diuina, seu natura diuina potest suscipere humanam naturam in se & in sua persona; & tamen propter hoc nihil perdet de sua dignitate, nec de sua excellentia, nec aliquid mutabitur in ea: imò ipsa remanebit totaliter, vt fuit prius; sed solum iuuabit & sustinebit aliam naturam, & exaltabit eam, vt faciat vnam personam cum ea: & natura humana propter hoc assumet maiorem denominationem & excellentia, vt vocatur homo Deus. Quia enim necessariò ibi homo est; ergo necessariò illa persona dicetur homo & Deus: Deus propter naturam diuinam; & homo propter naturam humanam, & tamen non erit nisi vna simplex persona, scilicet diuina. Et sicut natura humana ascendet ad dignitatem & excellentiam, & summè exaltabitur; & tamen propter hoc natura diuina nil perdet de suo, nec aliquo modo diminuetur, nec descendet de sua dignitate, nec humiliabitur; sed alia meliorabitur, sicut Imperator, vel Rex nil perdet de sua dignitate, si suscipiat sponsam de infimo genere; sed sponsa exaltabitur sine diminutione Regis. Ecce ergo exemplum familiare per coniunctionem vocalium inter se ad videndum, qualiter fieri potest coniunctio diuinæ naturæ & humanæ in vnitate personæ, quod est valdè proprium: & maximè quia ista vocalis, v, significat humanam naturam, vt dictum est. Item etiam potest esse exemplum de arboribus, quando inuicem inseruntur, vnde fiunt coniunctiones & vniones inter diuersas naturas arborum; ita quòd vna suscipit aliam in se, & fiunt vna arbor quasi vna persona, & vna arbor viuit in natura alterius arboris; ita etiam diuina natura potest suscipere humanam naturam, & potest fieri insertio vnius naturæ in aliam.

***

TITVLVS

TITVLVS CCLXV.

Quòd non sit impossibile Deo, nec repugnet hominem assumere.

QVòd autem hoc non sit impossibile fieri, nec repugnet aliquo modo Deo, manifestatur hoc modo: Sicut enim placuit Deo coniungere naturam intellectualem carni, & hoc potuit facere; ita etiam poterit proportionare aliquam humanitatem sibi, vt sit capax deitatis: vt sicut potuit facere, quòd natura corporalis tantum ascenderet, vt esset capax naturæ intellectualis, scilicet animæ rationalis; ita poterit facere, quòd natura humana tantum ascendat, vt sit capax deitatis. Et sicut potuit facere, quòd natura corporalis esset capax suæ imaginis creatæ, scilicet animæ rationalis; ita poterit facere, quòd humana natura sit capax suæ imaginis increatæ: ita quòd cum non sint nisi duæ imagines Dei, scilicet creata & increata: sicut natura corporalis tantum potuit ascendere, vt esset proportionata imagini creatæ. Vnde iam in humana natura est sua imago increata, scilicet in Cœlo in Christo: & etiam est imago sua creatura, scil. anima rationalis. Et magis videtur conuenire imago increata cum imagine creata, quàm ipsa imago creata cum natura corporali. Et sic non repugnat, quòd imago Dei increata vniatur humanitati, in qua est imago Dei creata. Et ideo sicut Deus facere potuit, vt sua imago creata & intellectualis, scilicet anima rationalis faciat vnam personam cum natura corporali, scilicet cum carne, seu corpore; ita poterit facere, quòd sua imago increata intellectualis poterit facere vnam personam cum natura humana in aliqua singulari humanitate. Et ideo quia imago increata est iam persona æterna & ab æterno, & non potest fieri alia persona: ideo hoc non potest fieri nisi ipsa humanitas aliqua personetur in persona imaginis: quia duæ personæ non possunt concurrere in vnam personam. Quando autem anima rationalis vnitur corporali: tunc fit vna persona; non tamen anima est persona: quia non prius existit per se antequam vniatur carni; sed simul creatur & vnitur. Et ideo si corpus & anima debeant

simul facere vnam personam cum imagine increata, quæ est persona, oportet, quòd simul & semel in eodem puncto indiuisibili, dum anima vnitur corpori, ipsa imago Dei increata vniat corpus & animam sibi in sua persona, vt faciat vnam personam cum imagine increata; nec aliter fieri potest, ita quòd vnio corporis & animæ non præcedat, quia tunc iam facerent personam per se; sed ista tria simul coniunguntur, scilicet corpus & anima & imago Dei increata, vt sit vna persona. Et sic apparet possibilitas & nulla repugnantia coniunctionis diuinæ naturæ & humanæ in vnitate personæ.

Epilogus Recolligenda igitur sunt ea, quæ manifestata sunt pro reparatione, satisfactione & liberatione hominis & totius humanæ naturæ. Apparet, quòd est necessarium homini lapso, perdito & *Tit.249.* ad pœnam infinitam obligato, si debeat, & velit reduci, & exire de statu perditionis, & peruenire ad illud bonum, propter quod factus est, & apparet, & est manifestum, quòd si homo debeat liberari à sua *Tit.252.* obligatione infinita, per quam ei debetur pœna æterna: & debeat etiam restitui ad illud bonum & gaudium æternum, propter quod habendum factus est, necessaria est ei infinita satisfactio infiniti pretij, & quòd talem satisfactionem tanti pretij non potest soluere nisi persona infinita, quæ sit Deus & homo simul in eadem persona: quia non debet nisi homo, & non potest nisi Deus. Patet etiam, quòd assumi debet ille homo de genere primi hominis, de matre virgine sine patre. Item etiam, quòd necesse est, quòd talis *Tit.253.* homo possit mori, si velit: & quòd vita illius est tam *Tit.254.* pretiosa & sublimis, vt sufficere possit ad soluendum quod debetur pro peccatis totius mundi, & plus in infinitum. Patet igitur ex his omnibus quanta sit necessitas & indigentia cuiuslbet hominis & totius humanæ naturæ, & quàm difficilis sit eius satisfactio & liberatio & per consequens quantum malum sit Deum infinitum offendere, & contra Deum facere, cum tanta oporteat fieri ad recuperandum eius amicitiam, & ad destruendum ipsam offensam & peccatum.

TITVLVS

TITVLVS CCLXVI.

Hic inuestigatur voluntas & intentio, propositum & deliberatio Dei ad dandum talem hominem humanæ naturæ.

QVoniam autem probatum est infallibiliter, qualiter tota natura humana & omnis homo indiget tali homine, qui sit Deus & homo; aliter tota natura humana esset totaliter perdita, & omnis homo esset perditus: & quia talis homo non potest esse nisi Deus faciat ipsum: quia non potest fieri sicut alij homines, vt iam declaratum est: & ideo nisi Deus velit ex sua infinita bonitate dare talem hominem mundo & naturæ humanæ, necesse est quòd totus mundus sit perditus æternaliter: ideo inuestigare debemus, si Deus ex sua bonitate voluit dare talem hominem humanæ naturæ. Et apparet de facto, quòd voluntas & intentio Dei fuit dare talem hominem; aliàs sequeretur, quòd omnes homines, qui sunt, fuerunt & erunt, sint perditi æternaliter, & quòd nullus homo attingat finem, propter quem factus est: & per consequens omnes homines frustra essent & viuerent, & omnes creaturæ frustrà seruirent hominibus, & totus mundus esset frustrà. Sed cum Deus permittat, quòd omnes creaturæ suæ, quæ sunt tam bonæ, tam pulchræ, tam bene ordinatæ seruiant continuò, indesinenter cum tanta diligentia toti humanæ naturæ: videretur esse contra honorem suæ sapientiæ, quòd permitteret & vellet, quòd omnes suæ creaturæ bonæ frustra seruirent & inaniter. Si enim nullus homo debeat saluari & attingere ad finem, propter quem Deus creauit illum, omnes creaturæ frustrà seruiunt, & hoc est contra summam sapientiam. Ergo postquam Deus, qui est summè sapiens, permittit & vult, vt videmus per experientiam, quòd homines viuunt de creaturis, & creaturæ suæ seruiunt hominibus, & ipsemet multiplicat homines super terram, creando animas & immittendo eas. Signum ergo est infallibile, quòd intentio sua & voluntas sua fuit saluare & reparare naturam humanam, & reducere homines ad hoc, propter quod facti sunt. Non enim Deus multiplicaret genus humanum; sed statim in principio de-

Quod Deus filium suũ pro nobis tradidit.

struxisset totum, si non habuisset intentionem, nec voluntatem saluandi hominem. Ergo postquam non destruxit, sed reseruauit & multiplicauit, signum est, quòd aliquid bonum volebat facere de homine: & nullum aliud bonum potest facere homini, nisi quòd ipsum reducat ad illud, propter quod factus est Sic ergo illa, quæ per experientiam apparent in facto, de necessitate arguunt & demonstrant intentionem & voluntatem Dei circa hominem. Item etiam inconueniens videtur, quòd Deus permittat, vel permiserit vno momento humanum genus & omnes creaturas, quas fecit propter vsum & seruitium hominis, frustrà extitisse. Vnde si aliquo momento non fuerit in mundo aliquis, qui deberet saluari: iam tunc mundus erat frustrà, quod summa sapientia non videtur posse pati, quia contra honorem suum esset: etenim iam declaratum est, quod Deus nihil facit contra honorem suum & suæ sapientiæ & suæ potestatis & bonitatis. Et quoniam nullus homo potest saluari absque illo homine, quem requirit tota humana natura, qui sit Deus & homo; sequitur quòd postquam voluntas Dei fuit saluare homines, quòd etiam de necessitate fuit intentio sua talem hominem dare mundo & toti naturæ humanæ, sicut supra declaratum est: quia sine tali homine nullus potest saluari, sicut dictum est. Ecce
Tit. 252. maximam Dei bonitatem, ecce maximam Dei misericordiam & pietatem, ecce optimam & benignissimam Dei voluntatem: qui tantum & talem hominem deliberauit dare, proposuit & ordinauit dare hominibus & mundo: & hoc dicunt & testificantur omnes creaturæ. Ecce nunc habemus duo fundamenta manifesta & declarata primum est summa indigentia & necessitas humanæ naturæ: quia non potest esse, nec cogitari maior. Secundum est propositum & intentio voluntatis Dei dandi talem hominem mundo, & faciendi tantum bonum humanæ naturæ, quo non potest fieri, nec cogitari maius. In istis duobus fundamentis tanquam in duabus columnis, fundabitur totus noster processus. Postquam enim constat, quòd Deus deliberauit & proposuit ac ordinauit ex sua summa bonitate, & hoc per testimonium infallibile creaturarum suarum dare talem & tantum hominem naturæ humanæ, necesse est,

quòd

quòd hoc fiat, & impoſſibile eſt hoc aliter fieri. Ecce ergo nunc habemus ſummam ſecuritatem habendi illum hominem, quem tam longè quæſiuimus & inueſtigauimus.

TITVLVS CCLXVII.

Quòd neceſſe eſt, quòd ille nouus homo tam pretioſus detur humanæ naturæ modo conuenientiſſimo.

ET quoniam declaratum eſt iam, quòd neceſſe eſt, quòd iſte homo ſit poſtquam deliberauit eum Deus dare: & quia omnia, quæ Deus facit, operatur ad honorem ſuæ poteſtatis, ſuæ ſapientiæ & bonitatis, & ad vtilitatem creaturæ rationalis & hominis: ideo neceſſe eſt, quòd det illum nouum hominem taliter, quòd ſit honor ſuæ ſapientiæ, ſuæ poteſtatis & bonitatis, & ſit ſumma vtilitas humanæ naturæ. Poſtquam enim ipſe apponit manus, neceſſe eſt, quòd fiat ita. Et quoniam iſtud eſt maius bonum, quod Deus poſſit facere humanæ naturæ; ideò neceſſe eſt, quòd fiat modo conuenientiſſimo, congruentiſſimo & ſapientiſſimo: quia iſto modo Deus operatur, vt declaratum eſt in capitulo de honore. Et ideo poſſumus arguere, quòd ſicut Deus præparauit iſtum mundum propter hominem, vt eſſet conueniens ad ſuſcipiendum hominem: & etiam præparauit & diſpoſuit corpus humanum, vt eſſet conueniens & proportionatum ad ſuſcipiendum animam rationalem ad ſuam Imaginem creatam: ita ſimiliter præparabit & diſponet naturam humanam & homines, vt ſint conuenientes ad ſuſcipiendum iſtum hominem, quoniam quodammodo ſicut primus homo ſe habebat ad totum mundum, in quo ſuſceptus eſt, & anima ad corpus, in quo ſuſcipitur; ita ſe habebit iſte homo ad totam humanam naturam, & ad omnes homines: quia iſte homo debet ſuſcipi ab hominibus & dari naturæ humanæ. Et ideo ſicut primus homo erat ſuper omnes creaturas; ita iſte homo oportet quòd ſit ſuper omnes creaturas. Et ideo quia natura humana debet ſuſcipere iſtum hominem tanquam ſummè indigens; ideo neceſſe eſt, quod taliter

Tit. 183.

Tit. 181.

disponatur & præparetur natura humana,& taliter primò disponat eam,vt sit capax,& sit apta & conueniens, & sit in ea capacitas ad suscipiendum istum pretiosissimum hominem. Et ideo oportet,quòd homines primò cognoscant suam necessitatem , & summam indigentiam , & cognoscant se summè indigere isto homine, & oportet,primò antequam Deus dederit istum hominem , quòd sit summè desideratus & expectatus ab hominibus tanquam summè necessarius, & summè bonus : aliter non esset capacitas in hominibus : quia appareret hominibus,quòd esset superfluus.Ideo oportet, quòd primò antequam appareat, sit promissus à Deo & reuelatus & manifestatus, vt homines cum vera certitudine & credulitate firmissima ipsum expectent & desiderent. Et ideo necesse erit, quòd aliqui homines præcedant aduentum istius hominis necessarij, quibus Deus reuelet & manifestet istum nouum hominem , & quibus promittat etiam eum:vt per eos promittat eum toti naturæ humanæ. Et ideo oportet,quòd Deus tales homines disponat & preparet, vt sint apti & conuenientes ad hoc. Et quia ista dispositio & præparatio debet esse successiua & paulatim procedendo de imperfecto ad perfectum, & de minori ad maius , & semper debet crescere , donec facta sit plena & sufficiens capacitas , & dispositio ad suscipiendum: ideo oportet, quòd Deus taliter disponat genus humanum per multa tempora paulatiuè ; donec sit in humana natura plena capacitas ad suscipiendum istum hominem pretiosissimum:vt scilicet Deus magis ac magis reuelet ipsum & manifestet & promittat & paulatiuè magis ac magis homines ipsum desiderent , & sic fiant magis ac magis capaces. Et tantum beneficium,quo nullum est maius, requirit, vt promittatur priùs , & credatur firma fide, & promissum expectetur , & expectatum differatur , & dilatum amplius desideretur , & diu desideratum ferventius ametur , & gratiosius suscipiatur. Et quia in isto homine diuina gratia debet assumere humanitatem & carnem ac animam, & hoc debet fieri in muliere virgine sine patre : ideo oportet,quòd vna mulier sic disponatur à Deo , vt sit conueniens & apta & digna: vt ex ipsa assumatur illa pretiosissima caro , & formetur illud pretiosissimum corpus , quod debet vniri cum deitate , & cum persona filij Dei in vnitate personæ.

Quod debuit Christus promitti.

Oportuit Deũ disponere beatam Virginẽ, vt Christum cõciperet.

næ. Et ideo duæ ſunt præparationes in humana natura ad ſuſcipiendum talem hominem, quo indiget, & quem Deus propoſuit dare. Vna diſpoſitio & præparatio eſt quo ad homines, vt ſint apti ad ſuſcipiendum eum: alia eſt quoad carnem ſuſcipiendam, vt ſit digna vniri cum deitate. Et ideo ad iſtas duas diſpoſitiones & præparationes fiendas oportet quòd Deus aſſumat vnam portionem & vnam partem de tota natura humana, ſcilicet quòd aſſumat vnum hominem, & ipſum eligat ad hoc, vt de ipſo naſcatur multitudo hominum per continuam generationem, & generatio ſua multiplicetur, & quòd tales homines ſint ſignati inter omnes homines totius humanæ naturæ, vt ſcilicet Deus ſpecialiter loquatur cum eis, & eis reuelet & manifeſtet & promittat aduentum iſtius hominis, & per iſtos tôti humanæ naturæ, vt de iſtis & de genere iſtorum naſcatur iſta ſacratiſſima mulier & virgo, quæ ſit mater iſtius hominis. Vnde ſi Deus non aſſumeret, nec eligeret aliquem ſpecialem populum ad omnia, quæ pertinent ad aduentum illius hominis, eſſet inconfirmatio & inordinatio in ſuo opere Dei, quod fieri non poteſt. Concluſum eſt igitur, quòd poſtquam Deus propoſuit dare iuſtum nouum hominem, quòd ex hoc neceſſe eſt, quod ſit, & quòd oportet, quòd Deus det illum eo modo, quo debet & conuenit: & per conſequens, quòd antequam det illum, oportet, quòd diſponat genus humanum ad ſuſcipiendum eum.

Duæ præparationes ad ſuſcipiẽdum Chriſtũ.

TITVLVS CCXLVIII.

Quod Deus iam dedit iſtum nouum hominem toti humanæ naturæ.

ET quoniam neceſſe eſt, quòd ille homo nouus, quo indiget omnis homo, ſit, & veniat in mundum, poſtquam Deus ex ſua infinita bonitate propoſuit ipſum dare: ideo neceſſe eſt, quòd vel Deus ipſum dederit, vel adhuc dabit: neceſſe eſt quod venerit in mundum, vel venturus ſit. Et quia concluſum eſt, quòd Deus debet ipſum dare eo modo, quo melius conuenit & decet: ideo exinde concluditur, quòd iam ipſum dedit mundo, & quòd iam venit: quoniam contra honorem ſuæ ſapientiæ eſſet dare ipſum in iſto tempore, in quo natura humana ad nihilum deducta eſt.

Tit. præcedenti.

est. Vnde necessariò Deus dedit illum tempore, quo magis decebat & conueniebat dari mundo. Item postquam Deus deliberauit illum hominem dare mundo & toti naturæ humanæ, & per consequens primò debebat disponere totam naturam humanam ad suscipiendum, antequam daret, vt dictum est: sequitur, quòd totum tempus naturæ humanæ diuiditur in duas partes generales, scilicet in tempus & dispositionis & præparationis, & in tempus susceptionis, & per consequens in tempus promissionis, & in tempus adimpletionis promissi: quia primò Deus debuit promittere ipsum, & postea adimplere promissum & dare. Ergo ista duo tempora debent adinuicem esse proportionata & continuata, & vnum immediatè debet sequi aliud, nec debet esse tempus medium. Sed modò Deus non promittit illum hominem dare, nec disponit naturam humanam ad suscipiendum illum. Vnde nullus populus in mundo præparatur ad suscipiendum, nec populus Christianitatis, nec populus Saracenorum: ergo nullus populus potest esse, nisi populus Iudæorum. Sed modò non disponit, nec præparat Deus populum Iudæorum ad suscipiendum talem hominem, & vt talis, qui est melior, quàm primus homo fuit, nascatur de genere eorum; immò totaliter nunc de præsenti populus Iudæorum repugnat excellentiæ & dignitati illius hominis: quoniam gens Iudæorum est in derisum & opprobrium, & in vituperium omnium hominum totius mundi, & in captiuitate aliorum populorum, & sine capite, & sine terra; & tamen aliàs fuerunt in maxima dignitate & reputatione inter homines, & per vniuersum mundum, & modò est totum per oppositum, & in tali statu fuerunt per mille annos & vltra. Ergo sequitur, quòd status Iudæorum, qui est de præsenti, & in tantum durauit & totaliter repugnat illi homini & excellentiæ eius: quia disponere & tractare eos, sicut modò Deus tractat eos, non est disponere eos ad suscipiendum talem hominem, nec vt assumat de carne eorum humanam naturam. Taliter enim dispositi erant per mille annos & minus indispositi quàm modò; & tamen nihil fiebat eis. Ergo modò nihil operatur Deus in populo Iudæorum, immò mille anni sunt, quòd Deus nihil est operatus, per quod disponat eos ad suscipiendum talem hominem,

Tit. præcedenti. Tempus dispositionis, & tempus susceptionis Christi.

vt

vt de genere eorum nascatur. Ergo concluditur, ex quo Deus nullum populum disponit, nec præparat ad recipiendum talem hominem, qnem deliberauit dare mundo: & cum inter ista duo tempora non sit dare medium, sequitur de necessitate, quòd tempus dispositionis, & præparationis, & promissionis Dei præteritum est: & quòd nunc sumus in tempore adimpletionis promissi. Ergo sequitur, quòd ille homo iam datus est humanæ naturæ, iam venit, iam Deus dedit illum, vel nullo modo venturus est, nec Deus est eum daturus. Sed probatum est, quòd Deus proposuit eum dare: ergo concluditur de necessitate, quòd Deus eum dedit. Ergo etiam sequitur quòd aliquis populus fuit à Deo electus specialiter, in quo Deus fecit omnes præparationes & dispositiones, quæ pertinebant ad susceptionem illius hominis pretiosissimi: vt ille homo susciperetur in mundo, & vt assumeret illam carnem pretiosissimam de genere illius populi. Sequitur etiam, quòd ille populus fuit antiquior inter omnes populos, & quòd cognoscebat Deum; sed nullus populus est talis nisi populus Iudæorum, qui est antiquissimus inter omnes populos mundi, & semper coluit vnum verum Deum. Vnde populus Christianus nouus est, & etiam populis Saracenorum magis nouus: ergo nullus alius populus potest esse, nisi populus Iudæorum. Ergo concluditur, quòd Deus fecit omnia illa, quæ pertinebant ad illum hominem, quem Deus intendebat dare: & quòd de illo populo assumpta est illa virgo mulier, de qua natus est immediatè ille nouus homo sine patre in terris. Ergo sequitur, quòd ille homo nouus, quo indiget omnis homo, quem Deus deliberauerat dare toti mundo, est de genere Iudæorum & de illo populo. Quare concluditur, quòd natura humana habet iam de facto, & suscepit illum nouum hominem, quo ipsa indigebat, qui est Deus & homo: & per consequens, quòd iam facta & completa est satisfactio & solutio pro toto humano genere: & omnia impleta sunt, quibus natura humana indigebat: quia iam venit Saluator, & Liberator.

Tempus promissionis Christi præteriit. Tit. præcedenti.

Deus elegit nasci ex Iudæis.

***

TITV

TITVLVS CCLXIX.

Quod Iesus Christus à Iudæis crucifixus & occisus est ille nouus homo, qui est Deus & homo, quo indiget omnis homo, quem Deus deliberauerat dare mundo.

Tit. 253. ET quoniam iam probatum est in tractatu de homine ad longum, quòd Iesus Christus est verus Deus & verus homo, & est verus Filius Dei: ergo sequitur de necessitate, quòd ipse est illa persona infinita, & ille homo nouus, quo indigebat omnis homo pro satisfactione infinita, & qui necessarius erat humanæ naturæ, & quem Deus proposuerat dare mundo. Et hoc clarissimè apparet per omnia verba & facta sua, & per totum processum suum, & per illa, quæ eum secuta sunt. Vnde omnes conditiones & circunstantiæ, quæ necessariæ erant ad satisfactionem naturæ humanæ, completæ sunt in eo. Vnde ipse dicit se esse Deum & hominem, dicit se esse illum, qui erat à Deo promissus, dixit se venisse ad moriendum pro hominibus & pro peccatis eorum, & iam dixit se mori voluntariè & de facto sponte & voluntariè mortuus est, & dedit seipsum morti, & sciuit & præsciuit mortem, & dixit & promisit remissionem omnium peccatorum, & de facto remittebat peccata hominibus, vt vocauit totum mundum ad indulgentiam & remissionem omnium peccatorum ac offensæ Dei, & vocauit totum mundum ad regnum Cœlorum, & ad vitam æternam, & omnibus pœnitentiam in nomine eius agentibus promisit vitam æternam, & præcepit discipulis suis prædicare pœnitentiam & remissionem peccatorum: Prædicauit etiam contra peccata hominum semper, & illa redarguebat & veritatem dicebat, & totus suus processus, ac intentio erat destruere peccata hominum. Et etiam post mortem, resurrectionem & ascensionem suam prædicauerunt eum surrexisse à mortuis & ascendisse in Cœlum, & prædicauerunt in nomine eius remissionem omnium peccatorum per vniuersum mundum. Item omnia, quæ sunt in Ecclesia sua, sunt contra peccata & ad destruendum peccata: & in hoc significatur, quòd ipse est inimicus & destructor peccatorum & criminum. Ergo omnia ista arguunt infallibiliter, quòd ipse est

Quod Iesus sit Messias.

Christus

est ille, qui fecit & soluit satisfactionem pro peccatis hominum: & quòd ipse est ille, qui erat necessarius toti naturæ humanæ. Si enim non esset ille, non pugnaret contra peccata, nec destrueret, nec posset: quia esset lapsus sicut alij homines, & esset peccato subiectus. Item etiam totus populus christianus credit ipsum esse verum Deum & hominem, & esse verum Saluatorem hominum, & quòd ipse mortuus est pro peccatis hominum, & satisfecit per mortem suam. Et in tali fide viuit & perseuerat tota christianitas, & in nomine eius remittuntur peccata. Ergo si Iesus Christus non esset ille verus homo, qui satisfacere deberet pro peccatis hominum: sequitur, quòd Deus debet eum hominibus mittere. Sed cum Deus permittat Iesum Christum regnare in mundo in tali nomine: & permittat, quòd tantus populus secutus fuit illum, & sequitur in tali nomine & fide, quod ipse est talis, qui debebat satisfacere pro peccatis & per tam longa tempora: sequitur, quòd Deus impedit seipsum, & facit contra seipsum: quia disponit mundum ad non credendum alteri alicui tali, sicut Iesus Christus creditur: quia oportebit, quòd ille, quem mittet in mundum, faciat sicut Iesus Christus, & dicat se esse verum Deum & hominem, & destruat & impugnet peccatum. Et hoc etiam non potest fieri: quia ille, quem mitteret, si faceret sicut Iesus Christus, iam conueniret cum eo, & cum doctrina sua & cum operibus suis: quia pugnaret contra peccata sicut ipse: & omnia ista sunt absurda. Item populus Iudæorum, qui nunc est, expectat adhuc illum nouum hominem promissum à Deo: & populus Christianus credit illum iam venisse, & promissum esse adimpletum; & Deus permittit Iesum Christum regnare sub nomine illo, scilicet tanquam ille, qui erat promissus à Deo, & talis creditur à populo Christiano: sed cum Deus deliberauerit & promiserit dare illum hominem toti humanæ naturæ: quia omnes homines indigebant eo, & non solum Iudæi: ideo Deus faceret contra seipsum, & impediret totum populum Christianum, ne susciperet illum venturum promissum: quia permittit alium regnare sub illo nomine. Et sic Deus permittendo Iesum Christum regnare sub nomine promissi, si ipse non est, non disponeret ad suscipiendum alium venturum, imò totaliter impediret,

est inimicus peccatorum.

ret, quod est impossibile. Et etiam Deus permitteret decipi totum populum christianorum, qui est, & qui fuit sub nomine promissi: quia omnes christiani credunt & crediderunt firmiter in Iesum Christum tanquam in illum, qui promissus erat à Deo per Prophetas & Patriarchas: & multi Iudæi crediderunt primò & prædicauerunt: & hoc Deus non potest facere, quia esset contra honorem suæ bonitatis & suæ veritatis. Sed Iudæi, qui expectant adhuc esse venturum, ipsi decipiunt seipsos: quia nolunt recipere Iesum-Christum, qui venit sub nomine promissi à Deo, & nullus decipit eos. Item etiam ipsi non sunt dispositi ad suscipiendum Iesum Christum, primò, quia expectant: secundò quia sunt in miseria & captiuitate: & si recipiant Iesum-Christum, erunt liberati: & tertiò, quia ipsi non sunt modò dispositi, vt de genere eorum nascatur homo ille promissus. Sed etiam christiani sunt indispositi ad suscipiendum alium, si veniret: quia nullum expectant, cum iam credunt habere illum, qui est promissus. Ergo necesse est, quòd Iesus-Christus sit ille promissus à Deo, & aliter fieri non potest. Non enim potest esse quod postquam Deus promisit mittere, quod primò permittat aliquem regnare in mundo sub nomine promissi ab eo, qui est deceptor & mendax: nec potest fieri, si Deus intendit mittere alium, quod ipse permittat, quod aliquis alius deceptor primò veniat, & præcedat, & regnet sub nomine promissi à Deo: quoniam ille impediret alium venturum. Ergo necesse est, quòd ille, quem Deus primò permittit regnare sub nomine promissi à Deo, sit ille verus promissus. Ergo impossibile est, quin Iesus Christus à Iudæis crucifixus & occisus, sit ille verus homo, quem Deus debebat dare mundo ad satisfaciendum pro peccatis, & quo verissimè humana natura indigebat, cum ipsa humana natura non indigeret, nisi vt ipsa liberaretur à peccatis & offensis & culpis, & haberet remedium in eis: vt sic haberet veniam & indulgentiam ac vitam æternam & regnum cælorum: quia ista erat vera indigentia humanæ naturæ, & ipse Iesus-Christus non fecit aliud nisi destruere peccata: & semper annihilare illa: & quicquid ordinauit, totum contra peccatum ordinauit: & omnes ministri eius ad hoc laborauerunt,

Iudæi expectãtes Christum decipiuntur.

runt,

runt, vt ipsa peccata destruerentur: & promisit sibi adhærere volentibus remissionem omnium peccatorum, & vitam æternam, & regnum cælorum. Et ipse veraciter est ille, quo humana natura verè indigebat. Quia ergo Iesus-Christus est ille homo & illa persona, quæ est necessaria pro satisfactione naturæ humanæ, habemus ergo iam applicare ei omnia, quæ dicta sunt superiùs de reparatione & satisfactione, & de conditionibus & proprietatibus illius hominis, qui erat necessarius ad satisfaciendum pro peccatis & offensis hominum: quoniam ipse est ille, quem quærebamus & inuestigabamus: & ideo loquebamur de ipso, ac si non esset. Ergo postquam ipse Iesus-Christus est ille, iam habemus maximam cognitionem de ipso, & scimus quòd ipse est talis, quem demonstrabamus debere habere illa, & esse illum hominem, qui erat necessarius hominibus perditis & lapsis: ergo non oportet illa reiterare, sed quilibet potest per se applicare & concludere de Iesu-Christo affirmatiuè & verissimè.

TITVLVS CCLXX.

Qualiter liber Dei conuenientissimè habet duas partes.

EX hoc rectissimè apparet quomodo liber Dei iam probatus: conuenientissimè debet habere duas partes generales, quæ sunt duo testamenta, scilicet testamentum vetus, & testamentum nouum: quoniam Deus primo promisit Iesum-Christum, & postea dedit & impleuit promissum. Et ideo liber primus est liber promissionis & continet omnia illa, quæ pertinent ad promissionem Christi, & ad præparationem & susceptionem: & secundus liber est liber susceptionis & adimpletionis promissi, in quo continétur omnia illa, quæ pertinent ad ipsam impletionem promissionis. Et ambo isti duo libri faciunt vnum completum librum Dei. Et sic mirabiliter isti duo libri: & ista duo testamenta adinuicé copulantur, proportionantur & consequuntur, & vnus sine alio esse nō potest: quia promissio requirit adimpletionem, & adimpletio præsupponit promissionem, & non est dare medium inter ista duo. Et ideo liber secundus, seu secundum testamentū nouum est liber &

Tit. 213.

Vetus testamentum est liber promissionis.

Nouum testamē-

tum est liber veritatis & adimpletionis. testamentum veritatis: quia veritatis est, quando illud quod promittitur, adimpletur de facto. Et exinde concluditur infallibiliter, quòd antiquum testamentum est à Deo: quoniam in illo hominibus promittitur Saluator & nouus homo pro satisfactione & liberatione hominum ab obligatione, vt patet per suum processum, modò per Patriarchas, modò per Prophetas: sed solus Deus potuit facere talem promissionẽ, & nulla creatura neque bona, neque mala, nisi ex parte Dei. Et etiam infallibiliter concluditur quòd nouum testamentum est à Deo: quia ibi dicitur illud quod promissum erat à Deo iam impletum est; sed nullus potuit hoc dicere, nisi Deus, seu ex parte Dei. Et etiam apparet mirabilis concordia inter librum naturæ seu creaturarum; & inter librum scripturæ: quia creaturæ dicunt & testificantur, quod Deus proposuerat & deliberauerat dare talem hominem humanæ naturæ, sicut ipsa indigebat pro satisfactione sua, vt probatum est iam; sed in libro scripturæ Deus promittit talem hominem, s. in antiquo testamẽto; & in nouo testamento Deus implet promissum, & dat illum hominem promissum in antiquo. Et ideo apparet quòd omnes libri Dei sunt de illo homine, s. de Christo: immo quicquid Deus operatus est post lapsum, totum est propter istum hominem nouum, & totum respicit hominem nouum; quia humana natura non indigebat nisi isto homine nouo, s. Christo: & ideo quia iste homo debebat exire & extrahi de natura humana, & suscipi in ea: ideo continuò operatus est in hominibus & circa homines, vt de ipsis dignè possit exire talis homo, & vt dignè possit in ea suscipi, nec cessauit operari, donec ille homo factus erat in humana natura. Et sic cum iste homo deberet esse vniuersalis toti humanæ naturæ, sequitur, quòd quicquid Deus operabatur in humana natura, totum propter istum hominem operabatur vsque ad aduentum eius.

Concordia libri naturæ & scripturæ.

Tit. 266.

Post lapsum hominis Deus omnia operatus est propter Christũ.

TITVLVS CCLXXI.

Necessitas credendi fidem Christianam.

Tit. 208. QVoniam autem iam declaratum est in partibus præcedentibus debitum credendi, immo obligatio credendi fidem christianam: & hoc per creaturas, ita

ita quòd omnis homo debebat credere fidem christianam, sed modò vltra illud debitum addatur necessitas credendi, & quòd summa necessitas est omni homini credere fidem christianam; aliter necesse est, quòd pereat & perdatur inæternum. Vnde conclusum est, quòd nullus potest liberari ab obligatione infinita, quam debet pro peccatis & offensis nisi per personam infinitam, quæ sit Deus & homo: & hoc per mortem eius: & quia sola fides christiana credit Deum hominem, & habet talem personam, quæ sit Deus & homo, scilicet Iesum-Christum, qui mortuus est pro pecca- *Tit.*201.
tis nostris. Et sic in fide christiana est vera redemptio; *Tit.*252.
ergo verum pretium, quod debetur pro peccatis. Et ergo extra fidem christianam non potest fieri satisfactio pro peccatis, nec potest remitti aliquod peccatum: quia per Iesum-Christum solum fit remissio peccatorum. Et ideo sequitur, quòd quicunque sunt extra Christum & extra fidem christianam, necessariò damnantur inæternum. Quicunque ergo vult saluus esse, ante omnia opus est, & necesse est, vt teneat & credat fidem christianam, quam nisi homo crediderit, inæternũ peribit. Quicunque ergo non credunt fidem christianam, veniant & credant in Iesum-Christum, & quicunque iam credunt & manent in eo, & viuũt secundũ illũ & doctrinam suam, gaudeant: quoniam sunt in vera & perfecta fide; & doleant de aliis, qui sunt extra eam. Et ideo omnia clarè videant, & cognoscant omnes primo indigentiam & summam necessitatem humanæ naturæ, quanta necessitate indigeat tali homine, qui sit Deus & homo pro sua satisfactione. Secundo cognoscãt qualiter omnes creaturæ manifestant nobis, quod Deus ex summa sua bonitate proposuit dare talem hominem humanæ naturæ iuxta suam indigẽtiam. Tertio videãt, qualiter Deus promisit dare talem hominem in antiquo testamento, seu in primo libro Dei. Et quarto videant omnes & cognoscant verba, facta & opera Iesu, & totum suum processum, quem fecit ordinatissimè, & vitam suam, & doctrinam suam, & mortem & passionem suam, & omnia, quæ secuta sunt per ordinem post mortem suam. Et qualiter nomen suum exaltatum fuit post mortem suam, & prædicatum publicè per orbem vniuersum omni creaturæ, scilicet toti humanæ naturæ, quomodo ipse ordinauit per Apo-

stolos suos & Discipulos suam Ecclesiam vniuersalem nouam in mundo, quæ communis est omnibus hominibus volentibus ad eam venire. Et quomodo Ecclesia ab ipso ordinata paulatiuè creuit & augmentata est & diffusa per vniuersum orbem, & mirabilissimè ordinata & exaltata, & distincta pulcherrimè. Et videant quando inceperit, & quantum durauit, & qualiter processit iste status Ecclesiæ. Cognoscant & videant ordinationes & sacramenta, quæ ordinauit & instituit Iesus Christus per se & per Apostolos suos in Ecclesia sua: quoniam omnia sunt contra peccata, & ad delendum culpas & offensas contra Deum. Et omnia, quæ sunt in Ecclesia sua, sunt contra peccata hominum lapsum, corruptionem & perditionem hominis; ita quòd tota intentio Christi & Ecclesiæ suæ est contra corruptionem & lapsum humanæ naturæ, & contra eius perditionem & ad reducendum hominem ad illud bonum propter quod factus est, scilicet ad vitam æternam, & ad æternum gaudium, & reuocare hominem ab æterna tristitia & pœna & morte æterna. Cognoscant & omnes qualiter intentio Christi & Ecclesiæ suæ est destruere & eradicare radices omnium malorum, scilicet proprium honorem, propriam laudem & propriam voluntatem, & proprium amorem & priuatum: quæ omnia sunt origines peccatorum, vt iam probatum est, & perditiones humanæ, diuisiones & inimicitiæ inter Deum & hominem & inter homines: & tota intentio Christi & suorum discipulorum & Ecclesiæ suæ est fundata in honore & laude Dei, & amore puro & vero & vera obedientia, & omnibus illis, quæ in hominibus possunt destruere propriam voluntatem, proprium honorem & proprium amorem: quia per ista tria sunt omnia mala & per ista homo est lapsus, perditus & corruptus & Dei inimicus. Postquam ergo prædicata est per totum mundum remissio peccatorum & pax inter Deum & hominem: & omnes homines sunt vocati ad regnum cælorum, signum infallibile est, quòd iam venit, qui promissus est: & quòd ipse est ille, in cuius nomine hoc factum est: & hic est Iesus Christus. Cognoscant etiam homines qualiter per vniuersum mundum, seu orbem in nomine Iesu Christi crucifixi per Apostolos prædicata, tubicinata, & præconisata est

pax

pax inter Deum & hominem, & remissio & indulgengentia peccatorum, & in nomine Iesu-Christi promissa est hereditas regni cælorum, & vita æterna. Quicunque igitur voluerint clarè videre, videant & cognoscant omnia prædicta, quæ sunt in facto & experientia: & sic cognoscent indubitanter, quòd Iesus-Christus est verus & nouus homo ille, qui est Deus & homo, qui erat necessarius toti humanæ naturæ, quem Deus promiserat dare hominibus, & quòd omnia, quæ Iesus-Christus fecit, & quæ creduntur de ipso, necessaria erant esse & fieri pro hominibus, pro satisfactione & liberatione completa humanæ naturæ. Et sic indigebat homo, vt omnia illa fierent pro ipso saluando, vt, scilicet Iesus-Christus nasceretur & conciperetur, sic viueret, & sic moreretur, sic resurgeret à mortuis, & ad cælos ascenderet, & sic de aliis, quæ est operatus. Comparemus igitur factum & debitum, scilicet factum Iesu-Christi, & qualiter debebat fieri, & satisfactio & liberatio humanæ naturæ qualis esset debebat, & quid facere debebat talis nouus homo, qui necessarius erat mundo: & sic videbimus clarissimè, quod Iesus-Christus est ille. Postquam igitur humana natura & homines habent de facto talem hominem & tam pretiosum, qui est Deus & homo, & qui fecit omnia, quæ erant necessaria toti humanæ naturæ, qui est Rex verus & Dominus super omnes homines: qui est ita pius, ita benignus, ita bonus, ita mansuetus, & tanto amore piissimo plenus erga hominem: qui voluit dare vitam suam & recipere mortem pro peccatis eorum: sequantur ergo illum, audiant illum, & præcepta sua & verba sua, & adhæreant, & credant veraciter illi, ac obediant, & fiant membra eius, & recipiant sacramenta eius, quæ ipse ordinauit: quia ipse est omnia, quæ homini sunt necessaria: & habet omnia, quoniam ipse est persona infinita, quia est Deus & homo. In ipso enim est plenitudo bonitatis, omnis pietatis, virtutis & charitatis & sapientiæ, omnis boni amoris, omnis scientiæ & omnis meriti. In ipso est omne bonũ, in ipso est omnis potestas, omne dominium & imperium sempiternum. Qui ergo talem hominẽ contẽnit, dignus

est æterna punitione. Ex istis potest patere quantæ excellentiæ, & dignitatis sit esse Christianum: quia est membrum tanti hominis, qui est Deus & homo: & qualiter præualet vnus Christianus verus, quàm omnes homines, qui non sunt Christiani: quia illi sunt perditi. Et per oppositum falsus Christianus est vilis magis, quàm aliquis homo, qui non est Christianus. Dolere ergo debet falsus & malus Christianus; & verus & bonus meritò debet gaudere.

TITVLVS CCLXXII.

Qualiter iustitia Dei, & sua misericordia concordant summè in ista satisfactione.

Tit. 201. QVoniam autem dum considerabamus iustitiam Dei & peccatum & offensam hominis, videbatur misericordia Dei perire: quia iustitia Dei exigebat infinitam satisfactionem ab homine, quam homo debebat, & ad quam obligabatur, quæ erat propter peccatum & offensam: & nisi homo solueret, liberari non poterat ab infinita pœna, quam meruerat: & sic videbatur, quòd Deus nullam misericordiam ostenderet. Sed non est ita: quia in ista satisfactione facta per mortem Iesu-Christi Dei & hominis est facta tam magna misericordia, quòd maior excogitari non potest: & tantùm concordat cum iustitia, quòd magis non potest concordare. Vnde homo non poterat per se soluere Deo istam infinitam satisfactionem, quam iustè debebat: nec aliter, nisi solueret per integrum, iustè euadere poterat iugum obligationis ad pœnam æternam sibi debitam per iustitiam, nec per consequens euadere manus & potestatem diaboli: ideo Deus ex sola & pura misericordia gratis & sine meritis ipsius hominis, quia nihil meruerat homo nisi pœnam, præuenit primò hominem: vt deinde liberaretur homo per iustitiam. Quia si homo ex seipso non habebat cum quo faceret iustitiam de seipso dando debitum; Deus dedit homini per suam misericordiam illud, cum quo posset facere, & ei soluere per iustitiam: vt sic homo per integrum satisfaceret Deo & faceret iustitiam de seipso. Sed illud tale homo nunquam potuisset habere per seipsum, nisi Deus per

Maxima misericordia in redēptione nostra.

per puram suam misericordiam tribuisset homini. Vt ergo Deus placari posset ab homine, & homo haberet, cum quo placaret Deum & iram suam: Deus dedit gratis homini illud, quod homo deberet Deo ex debito reddere: dedit Deus homini & toti naturæ humanæ nouum hominem, qui esset maior homine, qui satisfaceret pro homine, qui haberet in se illud, quod superaret omne debitum, quod homo soluere debet, qui cum nihil pro se deberet, solueret pro aliis, qui quidem debebant, & vnde soluerent, non habebant. Dedit enim natura humana Deo in illo homine sponte & non ex debito quod suum erat: vt se redimeret in aliis hominibus, in quibus quod ex debito exigebatur, reddere non habebat. Quid ergo potest intelligi & cogitari misericordius, quam istud, scilicet quòd Deus pater dicit homini peccatori damnato æternis tormentis, & non habenti vnde se redimat: accipe vnigenitum meum, scilicet Christum Iesum verum Deum & hominem, & da ipsum pro te. Et ipse filius Iesus-Christus dicit homini: Tolle me, & redime teipsum. Hoc enim dicunt, quando vocant hominem ad fidem Christianam: & trahunt, vt veniat ad tantam gratiam? Et quid etiam iustius potest cogitari, quàm quòd ille dimittat omne debitum, cui datur pretium maius, quàm omne debitum, si tamen detur cum debito affectu, & modo, quo dari debet? Et sic homo iustissimè liberatur sua obligatione, & satisfacit iustitiæ Dei; & Deus per iustitiam saluat hominem. Et sic fit in hoc verissima iustitia; & tamen cum hoc est ibi summa misericordia; quia Deus homini primò per solã misericordiam illum, qui eum liberaret, dedit & illum qui tolleret iniuriam & offensam Dei.

TITVLVS CCLXXIII.

Hic ponitur compositio inter Iesum Christum crucifixum, & hominem perditum & lapsum: & qualiter se habent inter se: & ostenditur quæ sunt illa, quæ homo perditus recipit à Christo, & qualiter recipiat.

QVoniam autem propter hoc quia homo erat perditus, corruptus, lapsus & deuiatus, indigebat de

necessitate nouo homine, qui esset Deus & homo, qui mortem reciperet pro homine: & quæsiuimus illum hominem per longum, & finaliter per Dei gratiam repetimus iam eum esse, quòd hic est Iesus Christus à Iudæis crucifixus: postquam ergo ille homo tam necessarius hominibus iam existit, restat modò videre, qualiter homo, qui est iam lapsus & corruptus, ab ipso recipiat omnia illa, quibus indiget. Vnde in Iesu Christo sunt omnia illa, quibus homo indiget: & ideo restat, quòd homo restauretur & reparetur de facto. Postquam remedium iam est, & medicina parata est, restat applicare ad opus. Quid enim proficeret medicina, si infirmo non applicaretur. Quid valeret panis esurienti, si eum non comederet? Vnde postquam Iesus-Christus est ille, quo omnes perditi indigeant, datus à Deo: ideo est summè conueniens & proportionatus hominibus. Quia venit propter hominem lapsum, ideo proportionatur ei in omnibus. Ideo Iesus Christus facit vnam partem; & alij homines faciunt aliam partem. Et ideò possumus facere comparationem inter ipsum ex vna parte, & inter omnes alios ex alia parte. Vnde tota humana natura respicit ipsum; & ipse respicit totam humanam naturam. Et ideo ipse se habet ad omnes alios homines, sicut Redemptor ad captiuos, sicut satisfactor ad obligatos, sicut solutor ad debitores, sicut reparator ad destructos, sicut recreator ad annihilatos, sicut medicus ad infirmos, sicut resuscitator ad mortuos, sicut illuminator ad excæcatos, sicut ductor ad deuiatos: & vt omnia vno verbo concludamus, ipse est omnia omni homini lapso & perdito. Et ideo qui non cognoscit se indigere Christo, pro nihilo reputat eum. Et quoniam iam videmus ad plenum totum lapsum & totam corruptionem & perditionem hominis ad statum, in quo est: & illa, quæ deficiunt homini, & quæ debebat habere, quæ ipse perdidit, & qualiter in homine factum est contrarium debito: ideo si volumus cognoscere quæ sunt illa, quæ homo debet recipere à Christo, oportet cognoscere totam indigentiam hominis, ac totum eius defectum. Vnde homo ante omnia indiget, vt liberetur ab obligatione, quam fecit propter peccatum, quæ est secunda obligatio: deinde indiget adiutorio, vt compleat

Comparatio Christi ad homines.

compleat primam obligationem naturalem, quam debet Deo: vt factum hominis concordet cum debito, vt scilicet homo faciat quod debet. Et hoc est liberare hominem & restaurare, scilicet liberare ipsum totaliter à secunda obligatione, quæ est mala & infinita: & iuuare ipsum, & dare ei adiutorium, & illud, per quod compleat primam obligationem: quia prima obligatio non potest deleri, neque destrui, quia necessaria est & incorruptibilis. Sic ergo in istis *Tit.250.* duabus obligationibus consistit tota reparatio & restauratio hominis. Quia enim homo non soluit primam obligationem, immò fecit totum contrarium: ideo est malus, iniustus & corruptus & inimicus Dei, & est contrarius suo statui. Et impossibile est, quòd homo liberetur à secunda obligatione, quæ est propter offensam, nisi primam compleat: quia secunda obligatio orta est propter hoc, quia homo non soluit primam: quia si primam bene soluisset, secundam non incurrisset, vt iam declaratum est ad plenum. Sic ergo homo necessariò indiget, vt Iesus Christus det ei remedium in istis duabus obligationibus: vt scilicet satisfaciat pro secunda, & totaliter destruatur & annihiletur: vt det homini adiutorium, vt compleat primam, quia prima non potest deleri, sed semper manet. Et quia homo perdidit voluntariè & sponte: & reliquit adiutorium, quod habebat ad complendum primam obligationem, & noluit tenere, cum potuisset, sed sua propria culpa perdidit: ideo meruit, vt sibi nunquam restitueretur; & tamen mansit obligatus vt priùs. Et etiam quia cum hoc ostendit & iniuriauit Deum: ideo obligauit se ad pœnam infinitam. Et ideo Iesus Christus per suam mortem meruit homini ista duo, scilicet liberationem ab obligatione secunda totaliter, & adiutorium, quod perdiderat, ad complendum primam. Et quia istud adiutorium non potest dari nisi à diuinitate, vt infundatur homini de nouo, sicut anima infunditur corpori: ideo Iesus Christus inquantum homo meruit homini istud adiutorium, vt restitueretur ei, & etiam meruit homini ipsi totaliter indulgentiam & remissionem, absolutionem, &

Mors Christi fuit liberatio à malo, & adiutorium ad bonũ.

veniam pro secunda obligatione. Inquantum autem Deus ipsemet dat istud adiutorium & influit de nouo, & dat indulgentiam & veniam homini, & absoluit à secunda obligatione infinita. Et sic totum istud, quo homo indiget, est in Iesu-Christo Deo & homine. Et istud adiutorium datur gratis hominibus, & non per meritum ipsorum: quia homo lapsus non potest mereri; sed datur per meritum Christi. Et hoc est gratia: quia non datur ex debito hominis lapsi; sed per meritum hominis Dei. Quamuis omne quod Deus dat, potest dici gratia; tamen per excellentiam istud adiutorium debet dici gratia & summa gratia. Et quia sine adiutorio isto homo dicitur mortuus, quia nihil potest operari de illis, quæ debet facere inquantum homo, sicut corpus sine anima: ideo istud adiutorium siue ista gratia dicitur vita hominis, salus hominis, secunda anima hominis Et plus est dare istud adiutorium homini, quàm dare animam & restituere vitam homini mortuo: quia sine hoc homo est nihil, & quasi habet non esse. Et hoc est viuificare hominem mortuum, & restituere vitam homini mortuo, ac reformare, renouare & reficere hominem, & sanare, lauare, purgare, & facere hominem pulchrum, & reducere hominem ad Deum, & vnire hominem cum Deo, & ad eius amicitiam. & hoc etiam est facere hominem iustum, sanum bonum & dignum regno Dei, & hoc est etiam restituere formam filiationis, & facere de nouo filium Dei ipsum hominem, & regenerare & nasci de nouo. Et per consequens hoc est facere hominem heredem hereditatis Dei, hoc est etiam reformare formam fraternitatis, inter hominem & hominem: quia per istud adiutorium homo facit Deo sicut filius bonus patri, & homo facit homini vt frater fratri, & soluit debitum & ius filiationis & fraternitatis. Et hoc est etiam conuertere hominem & reducere ipsum de via erroris & falsitatis, ac mendacij ad viam veritatis, & hoc est illuminare hominem in via æterni gaudij, & reuocare ipsum à via tristitiæ, & liberare à seruitute peccati, & & vitiorum corruptione & malorum operum, ac à corruptione carnis, & ponere ipsum in libertate verâ, hoc est etiam hominem redimere à iugo & captiuitate, & à carceribus suæ propriæ voluntatis, sui proprij honoris
&

Adiutorium illud dicitur gratia.

Christus per mortem suã nos viuificauit.

& priuati amoris, & ponere ipsum in libertate & in patria voluntatis Dei ; hoc etiam est homini restituere suum bene esse, quod perdiderat, & liberare ipsum à suo malo esse, in quo erat : & hoc est etiam restituere homini spiritum, quem perdiderat, & propriam salutem.

TITVLVS CCLXXIV.

Quod istud adiutorium, seu ista gratia est totum bene esse hominis, & eius carentia est totum malè esse eius.

VT autem istud adiutorium, seu ista gratia, quæ restituitur homini à Deo ad complendum & faciẽdum omnia, quæ debet inquãtum homo, magis cognoscatur, considerandum est, quòd homo à principio, dũ fuit factus à Deo receperat à Deo esse, & cum hoc bene esse ; sed non optimè esse, quia hoc expectabat adhuc. Et per esse intelligitur viuere, sentire, intelligere, velle, amare posse, & omnia quæ pertinent ad corpus & animam : & per bene esse intelligitur rectè, iustè, debitè, sanctè & virtuosè viuere. Et similiter per malè esse intelligitur tortuosè, irregulariter, indebitè, & iniustè ac vitiosè viuere. Idem ergo est dicere bene sicut iustè, sanctè, &c. & idem est dicere malè, sicut iniustè, tortuosè, &c. Acceperat ergo homo à Deo primò esse, viuere, sentire, intelligere, velle, amare posse: & etiam bene esse, bene velle, bene viuere, & bene posse amare, & bene intelligere : seu, quod idem est, rectè, debitè, iustè, sanctè, &c. Acceperat ergo bene esse & quo ad corpus & quo ad animam. Et istud bene esse erat sua bonitas, sua rectitudo, sua iustitia, & sua sanctitas, sua virtus, sua regula & sua mensura, quæ erat addita supra esse, & non idem, quod esse ; immo poterat separari ab esse, & poterat ipsum esse etiam expoliari ab illis, & remanere sine illis, si vellet. Tamen in potestate primi hominis erat custodire & seruare illud bene esse sibi datum, scilicet ipsam bonitatem & rectitudinem & iustitiam, sanctitatem & virtutem. Et si primo custodiuisset & seruasset homo suum bene esse, transiuisset & peruenisset ad altiorem gradum, videlicet ad optimè esse. Sed primus homo non custodiuit, nec seruauit suum

Quid sit esse hominis & eius bene esse.

In potestate hominis fuit semper bene esse.

bene esse, nec ipsam bonitatem, seu rectitudinem & iustitiam & virtutem, & mensuram, seũ regulam sibi datam: quia fuit Deo inobediens, ingratissimus: & ideo perdidit suum bene esse, & suum rectè esse: & remansit sibi solum esse, viuere, intelligere, sentire, velle, amare & posse. Et sic remansit homo nudus & expoliatus: quia bene esse erat sua vestis, & loco bene rectè, iustè, debitè sanctè & virtuosè: esse habuit malè, obliquè & tortuosè, iniustè, indebitè, vitiosè esse. Et sic fuit pessima veste indutus. Etiam fuit propriis vestibus expoliatus & alienis indutus, & maximè quoad animam & ad liberum arbitrium. Et sic primus homo fuit expoliatus sua bonitate, sua rectitudine, sua iustitia, sua virtute: & fuit in eo malitia, tortuositas, seu obliquitas, iniustitia & vitium. Et vt cognosceret suum malè esse quo ad animam & liberum arbitrium, habuit malè esse quo ad corpus, vt per malè esse corporis iudicaret suum malè esse quo ad animam. Remansit ergo solum homini radicale, scilicet ipsum esse, viuere, sentire, intelligere, velle amare & posse: quia ista sunt radicalia, & ista non potuit destruere, sed perdidit bonitatem istorum & sanitatem, & fuit facta vulneratio in eis & peruersitas. Et ideò homo per peccatum inobedientiæ annihilauit seipsum quantum ad bene esse. Et quia bene, iustè, debitè, sanctè, rectè, pulchrè, honestè & virtuosè esse, est amabile, placibile, delectabile; & per oppositum, malè, tortuosè, obliquè, iniustè, indebitè, inhonestè, vitiosè, turpiter & deformiter esse; est odibile & displicibile: ideò homo fuit displicibilis Deo & non acceptabilis, neque placens: quia annihilauerat & destruxerat pulchritudinem & decorem, & sibi acquisierat deformitatem & turpitudinem. Si autem homo non habuisset aliquod remedium: tunc de malè esse peruenisset ad pessimè esse. Ecce ergo gradus in homine, scilicet esse, bene esse, & optimè esse; & per contrarium esse, malè esse, & & pessimè esse, & ipsum esse est continuò ad omnia, & esse semper remanet. Si ergo homo talis reperiatur, qualem se fecit, necessariò tanquam nihil valens omnino iudicabitur ad ignem æternum Et sic istud bene, rectè, iustè, sanctè, sanè & virtuosè esse, erat

Bene esse hominis fuit eius vestis.

Per malum corporis debet quis iudicare malum animæ.

adiũ

adiutorium datum homini, seu gratia data homini, cum quo adiutorio homo poterat facere quicquid debebat Deo adimplere de facto totam primam obligationem naturalem: & quandiu homo custodiuit, & seruauit istud bene & rectè esse, tandiu factum concordauit cum debito. Sed statim cum perdidit suum bene & rectè esse, seu suam rectitudinem: factum suum fuit contrarium debito, & remansit ipsum debitum & ipsa obligatio vt prius cum impotentia adimplendi & faciendi. Et quia homo sua culpa perdiderat istud bene & rectè esse, cum quo poterat adimplere totum debitum; ideò iustissimè requirebat ab ipso Deus, vt faceret quod debebat, & solueret suum debitum. Nec excusabatur, quia non poterat: quia voluntariè & spontè & sua culpa perdiderat; & Deus semel sibi dederat. Si enim aliquis per violentiam remouisset ab eo iustè bene esse, excusaretur homo: quia non poterat facere, quia non habet adiutorium, cum quo faceret, & gratiam priorem sibi à Deo datam. Et ideò ex istis verissimè apparet, quòd ita conformare, reparare & restaurare hominem perditum, non est aliud nisi reducere ipsum, ac conuertere, mutare de malè tortuosè, obliquè, iniustè, indebitè & vitiosè esse, seu viuere, sentire, intelligere, velle, amare & posse, ad benè, rectè & debitè, iustè, sanctè & pulchrè, sanè & virtuosè esse, viuere, sentire, intelligere, amare, velle & posse; & remouere ab ipso malitiam, tortuositatem & obliquitatem, iniustitiam & inhonestatem, turpitudinem & deformitatem & vitium; & restituere sibi bonitatem, iustitiam & rectitudinem, sanctitatem, sanitatem, honestatem, pulchritudinem, & virtutem propriam. Et hoc est maius facere, quàm restituere animam corpori mortuo. Vnde corpus non perdidit animam, quæ est vita sua, sponte & voluntariè & culpa sua; sed homo perdidit voluntariè & culpa sua talem bonitatem & rectitudinem; ideo reddidit se indignum, vt nunquam recuperet, nisi Deus sibi det. Et ideo in hoc est & manifestatur summa bonitas Dei: quia vult restituere homini indigno talem bonitatem & rectitudinem; & ideò hoc est maxima & purissima gratia procedens ex infinita Dei bonitate & misericordia. Istam autem

Bene esse hominis erat sibi adiutorium veniendi ad optimum esse.

Iusta punitio hominis.

Quid sit restaurare hominem.

Maxima misericordia Dei in reparando hominem.

autem rectitudinem, seu istud bene esse, solus Deus potest dare & restituere; & homo potest ex seipso habere: quia à principio homo non dedit sibi bene esse, nec esse: ergo homo non potest per se recuperare, postquam perdidit. Sed quia Deus erat offensus ab homine & iniuriatus: ideo necesse erat, quòd Deus primò placaretur, & aliquis moreretur pro homine, vt ei daretur istud bene esse. Et ideo Deus dedit homini Christum, vt ipse pro homine tolleret offensam, & mereretur homini istam gratiam, & istud bene esse de nouo. Et sic duobus indigebat homo, scilicet vt placaret Deum, & tolleretur iniuria & offensa de medio, & vt recuperaret bene esse: & ista duo necessaria sunt homini, quòd recipiat à Iesu Christo: & sic per Christum absoluitur homo ab offensa, & restituitur ei suum benè, rectè, debitè, iustè, sanctè, & virtuosè esse, seu sua bonitas, rectitudo, iustitia, virtus, sanctitas: & ita reparatur homo & restauratur per Christum: & impossibile est aliquem hominem recuperare istud bene esse, nisi per Iesum Christum Deum & hominem, & per meritum suæ mortis. Et sic homo recipit bene esse à Christo, & indulgentiam, & vltimatè gloriam. Et sic sunt tria beneficia, scilicet indulgentia, gratia & gloria, seu venia, benè esse & optimè esse: quia in istis tribus est perfecta salus hominis. Primum est indulgentia propter offensam, secundum est gratia seu bene esse contra male esse, deinde ad gratiam seu bene esse sequitur finaliter gloria & optimè esse: Gratiæ enim debetur gloria. Et omnia ista emit Christus pro hominibus per mortem suam & sanguinem suum.

Quia bene esse hominis perditum recuperatur per Christũ.

TITVLVS CCLXXV.

Quòd in homine christiano sunt tres generationes distinctæ, per quas recipit tres distinctas res, scilicet corpus & animam & bene esse.

QVoniam autem ad complementum hominis tria sunt necessaria, scilicet corpus, seu caro, anima immortalis, rationalis, & bene esse: vel dicamus, quòd duo sunt necessaria, scilicet esse & bene esse: & ipsum esse comprehendit corpus & animam. Aliud autem est corpus, aliud anima, aliud bene esse: quia etiam corpus separatur ab anima, & anima à corpore: & tam corpus

corpus quàm anima possunt separari ab ipso bene esse, quia vtrumque potest habere male esse; sed tamen malè esse corporis facilius sentitur & cognoscitur, quàm malè esse animæ: & quia ista tria sunt realiter distincta, possumus dicere, quòd primus homo receperat tria à Deo, scilicet corpus & animam, & bene esse: ita quod vno & eodem tempore receperat ista tria immediatè. Sed quia primus homo perdidit bene esse, remanserunt sibi corpus & anima: ideo alij homines generati ab eo, non recipiebant nisi esse tantum, scilicet corpus & animam, & non recipiebant bene esse: sed alij homines non recipiebant sicut primus homo: quia recipiebant corpus à primo homine & animam à Deo: sed primus homo totum recipit immediatè à Deo. Et ideo in quolibet homine alio sunt & erant duæ generationes & duo patres, scilicet primus homo & Deus. In prima generatione quilibet homo generatus per communem generationem recipit corpus, seu carnem à primo homine mediatè, vel immediatè: In secunda generatione quilibet homo recipit immediatè animam à Deo: quia Deus immediatè per se solum creat animam rationalem quamuis tam corpus, quàm anima totum sit à Deo, sed non eodem modo: quia quilibet purus homo nisi primus habet duos patres, scilicet patrem hominem & Deum: & isti duo dant esse, scilicet corpus & animam. Sed in homine christiano est alia tertia generatio: quia recipit bene esse à Christo: & loquor de bene esse quantum ad animam & liberum arbitrium. Et ideo Christus est tertius pater. Christianus ergo habet tres generationes distinctas: In prima recipit carnem à primo homine: In secunda recipit animam à solo Deo: & in tertia recipit bene esse à Christo, qui est Deus & homo simul. Et ista tertia generatio & vltima est completa, & sine ista homo nihil est: Prima generatio est libidinosa, turpis, & corrupta, & per illam homo damnatur: qui recipiendo carnem recipit culpam, corruptionem & pœnam: etiam duo recipit homo in ista generatione, videlicet carnem & corruptionem & maculam. Per istam homo est odibilis Deo, & accipit omnia mala. Sed secunda generatio, quæ est creatio animæ, & infusio eius in carne, est munda, sancta & immaculata: sed quia caro est infecta & corrupta, inficit animam & corrumpit. Sed

Adam tria recepit à Deo.

Quilibet christianus habet tres patres.

venit tertia generatio, quæ est sanctissima, in qua recipimus bene esse, quod est tota bonitas, rectitudo & & pulchritudo animæ Et ista reparat anima & reducit eam ad statum debitum, & tollit omnem corruptionem & maculam, quam anima contraxerat propter primam generationem, & facit hominem amicum & filium Dei, heredem Cælorum. Et ideo ista tertia generatio contrariatur primæ generationi. Vnde per primam caro dominabatur, & anima erat subiecta carni corruptæ, &nullo modo poterat resistere; sed per tertiam generationem anima dominatur carni, & caro subiicitur ei: quia anima recipit suum bene esse & & suam rectitudinem & fortitudinem per tertiam generationem Etiam anima recuperat regnum suum, & caro perdit. Et etiam per primam generationem homo erat totus carnalis, brutalis & bestialis; & per tertiam homo sit spiritualis, rationalis & diuinus Item per primam generationem homo perdit similitudinem Dei & acquirit similitudinem diaboli, & primi hominis corrupti sed per tertiam, in qua recipit bene esse, & recuperat suam pulchritudinem & bonitatem, homo recuperat similitudinem Dei, quam perdiderat Item per primam generationem; in qua homo recipit carnem, homo acquirit radicem omnium malorum; sed per tertiam, in qua homo recipit & recuperat suum bene esse, homo acquirit radices omnium bonorum, Et sic in omnibus tertia generatio est contraria primæ, & dat homini omnia contraria primæ generationi. Et ideò primus homo & Christus sunt contrarij quoad generationem. Et ideò primus homo per suam generationem quasi annihilat hominem, & dat sibi non esse; sed secundus homo, scilicet Christus Deus, & homo per suam generationem dat esse animæ. Et ideo dicitur generare animam: quia anima iam semel erat creata à Deo; sed per generationem primi hominis erat perdita, & per tertiam generationem recreatur & regeneratur & renascitur, dum recipit bene esse nouum & suam pulchritudinem. Sicut enim in prima generatione homo habet patrem & matrem; ita etiam modò in tertia generatione, quæ contrariatur primæ, homo habet patrem & matrem, scilicet Christum Deum & hominem, & matrem, scilicet Ecclesiam sponsam Christi & vxorem. Item sicut primus homo per suam carnem

Anima per Christum regeneratur.

carnem corrupit omnes filios suos & damnauit; ita secundus homo Christus per suam carnem saluat, & lauat, abluit & sanat : quia caro primi hominis fuit maculata & corrupta, & caro secundi hominis fuit & est semper immaculata & pura. Et ideò sicut anima ex societate cum carne maculata primi hominis maculatur; ita per contrarium ex societate cum carne secundi hominis anima mundatur & purgatur : Et sic caro est contra carnem, & generatio contra generationem. Et sic apparet, quòd omnis homo christianus habet tres generationes. In prima recipit carnem, in secunda animam, & in tertia bene esse. Sed alij homines non habent nisi duas. Et de tanto christianus excellit alios homines, de quanto bene esse excellit & superat esse cum malè esse.

TITVLVS CCLXXVI.

Quòd in christianis sunt tres fraternitates.

ET exinde apparet, quod christiani habẽt tres fraternitates generales : quia primò sunt fratres, quia habent vnum patrem ex parte carnis generalem, scilicet primum hominem, in quo omnes homines fuerunt, quando ipse solus erat : secundò habet alium patrem ex parte animæ, scilicet Deum, à quo omnes immediatè receperunt animam rationalem : & tertiò habent alium patrem ex parte ipsius bene esse, vt Christum Deum & hominem, inquantum est Deus idem cum secundo patre, & quantum ad deitatem, licet sit filius Dei quantum ad personam. Sed inter istas fraternitates tertia est melior : quia in illa pater est Deus & homo, & in prima homo tantum, in secunda Deus tantum. Et ideò debent se amare omnes christiani per istam tertiam fraternitatem, quia habent talem patrem, qui mortuus est pro eis, & fudit suum sanguinem, & resurrexit à mortuis, & viuit in æternum, ascendit ad Cœlos, & sedet ad dexteram patris, & venturus est iudicare omnes homines. Et ideo ista fraternitas est magnæ nobilitatis & excellentiæ magni amoris, & magnæ bonitatis, & maximæ vnitatis : quia fraternitas oritur à paternitate. Et ideo quia non potest esse melior, dulcior & nobilior, maior & intimior paternitas quàm ista, nec amorosior : ideo fraternitas, quæ

Tres habemus fraternitates.

oritur ex illa , etiam est talis. Debent etiam se amare propter primam fraternitatem, sed magis sine comparatione propter secundam fraternitatem, quæ est propter animam. Etiam istæ tres fraternitates habent suos gradus, sicut corpus & anima, & bene esse. Item tertia fraternitas est infiniti pretij : quia Christus Deus & & homo emit eam per suam mortem dando suam vitam infinitam : per quam mortem emit indulgentiam & totum bene esse. Et ideo quia tantum constat, quòd fraternitas , quæ est propter bene esse, debet cum summa diligentia custodiri, ne violetur : & ista tertia fraternitas fecit viuere & resurgere alias duas primas fraternitates, quæ erant mortuæ in hominibus: quia Christiani diligunt se propter omnes istas fraternitates , & diligunt alios homines , qui non sunt Christiani propter primam & secundam fraternitatem: quia quamuis caro sit corrupta , in qua fundatur prima fraternitas; attamen quia Deus, dum fecit primum hominem , fecit omnes alios in ipso: quia omnes erant in ipso quantum ad carnem, sed non quantum ad animam: ideo propter istam veritatem, quam Deus fecerat, debent se omnes homines amare, & reputare quasi vnum hominem, licet primus homo postea corrumpendo & maculando & inficiendo , & deformando , & deturpando seipsum, in quo erant omnes homines, corruperit, maculauerit, & infecerit, & deformauerit, & deturpauerit eos. Vbi ergo non est tertia fraternitas , ibi prima & secunda mortuæ sunt. Item etiam ista tertia fraternitas est fraternitas gratiæ : quia bene esse est gratia : etiam Christus est pater gratiæ ; sed aliæ duæ fraternitates sunt naturæ.

TITVLVS CCLXXVII.

Quod istud bene esse, seu ista gratia figuratur & exemplificatur in corpore hominis.

VT autem clarè videamus distinctionem inter esse & bene esse, seu inter animam & bene esse, seu inter naturam & gratiam , qualiter non sunt vnum ; immò vnum potest esse sine alio : possumus hoc declarare ad oculum in corpore humano, in quo est totum figuratum. Vnde in corpore humano videmus per experientiam , quòd membra recipiunt esse & bene esse, & habent

habent esse & bene esse. Vnde cor, hepar & caput influunt, & dat aliis membris quicquid habent. Hepar enim dant esse grossum,& est quasi corpus ipsis membris,quia mittit eis humores grossos, ex quibus membra sunt facta,& ex quibus nutriuntur:& hoc facit per venas,per quas mittit & dat sanguinem membris:& est quasi primus homo,qui dat carnem solam. Deinde ipsum cor mittit omnibus membris calorem naturalem & spiritum vitalem, per quem omnia membra viuunt, & habent esse vitale : & hoc per arterias : & ipsum cor est quasi Deus,qui dat animam corpori:quia sicut anima viuificat corpus ; ita ille spiritus,seu calor naturalis, quem dat cor, viuificat membra, & ideo est sicut anima membri : quia sine tali spiritu & calore membra essent mortua,& non essent membra. Deinde ipsum caput existens altissimum super omnia membra mittit ipsis membris sensum & motum per neruos : & ipsum caput est Christus : quia sicut motus & sensus proueniens ex capite est totum bene esse membri;ita illud, quòd Christus dat & mittit, est totum bene esse animæ & hominis. Sicut ergo membrum ipsius corporis recipit tres res à tribus, ab hepate humores, à corde vitam, à capite sensum & motum; sic conformiter homo recipit primò ab homine carnem, à Deo animam, & à Christo Deo & homine sensum & motum.i.totum bene esse & gratiam. Quicquid auté dant hepar & cor, totum pertinet ad esse membri ; sed quòd caput dat, pertinet ad bene esse membri.sc.sensus & motus. Vnde quando membrum perdit sensum & motum, tunc perdit suum bene esse in corpore humano;sed tamen propter hoc non perdit suum esse : quia adhuc viuit & recipit influentiam ab hepate & à corde ; sed non à capite. Etiam videmus per experientiam, quòd membrū potest perdere suum bene esse;& tamen non perdit suū esse : sic homo potest perdere suum bene esse;& tamen remanet sibi esse.s.corpus &anima.Sicut videmus,quòd quamuis membrū non recipiat sensum & motum à capite,sicut quando est paraliticū;attamen semper recipit influentiam ab hepate & à corde : ita quamuis aliquis homo non recipiat sensum & motum, seu bene esse à Christo tanquam à capite; attamen semper recipit influentiam à Deo· quia conseruatur in esse quo ad animam, & recipit beneficium creaturarum quo ad carnē.

Et sicut videmus per experientiam, quòd sensus & & motus est quasi superadditum supra esse membri, & est quasi gratia sibi data à capite: vnde videmus, quòd membrum habet duos motus, vnum de natura sua, & iste motus est cadere deorsum versus terram; & alium motum habet à capite, scilicet motum sursum, & ante & retro,, & iste motus est supra naturam membri. Ita conformiter homo habet duos motus, qui ad animam, seu liberum arbitrium, vnum de natura sua, iste motus est cadere deorsum ad nihil, ad non esse, ad propriam voluntatem, & elongari à Deo:& alium habet à Christo, s. moueri sursum ad Deum, & iste motus est supra naturam, seu supra esse: quia sicut est impossibile, quòd membrum moueatur sursum, nisi per influentiam capitis; ita est impossibile, quòd liberum arbitriũ moueatur sursum ad Deum, nisi per influentiam Christi tanquam capitis: & per istum motum adimpletur prima obligatio naturalis. Et quamuis iste motus sit supra naturam liberi arbitrij; attamen homo debet ipsũ habere, & obligatur ad habendum: quia primus homo acceperat talem motum, sed culpa sua perdidit, sicut membrum corporis debet talem habere motum, vt possit moueri sursum. Sicut ergo apparet, quòd aliud est esse, & aliud est bene esse, & aliud est natura, aliud gratia: per istud exemplum patet, quòd omnis homo, qui non recipit influentiam à Christo est, sicut membrum sine sensu & sine motu in corpore:& ideo quasi pro nihilo putatur, nisi inquantum potest recipere. Sic ergo se habent christiani ad Christum, & Christus ad christianos, sicut membra ad caput, & sicut caput ad membra:& inuicem se habent christiani, sicut membra inter se; aliter non sunt christiani veri quantum ad rem. Item sicut est fraternitas inter membra triplex: ita & inter christianos. Prima fraternitas membrorum est, quia recipiunt humorem grossum ab vno & eodem, scilicet ab hepate: secunda est, quia recipiunt vitam & spiritum ab vno & eodem, s. corde, & ista est nobilior: tertia est, quia recipiunt sensum & motum ab vno & eodem, s. capite, & ista est nobilissima. Et si ista tertia fraternitas deficit membris omnibus, vel aliquibus, sicut fit in paralitico, tunc prima fraternitas & secunda nihil valent, imò sunt mortuæ: quia per ista membra iuuant seipsa inter se. Ita similiter si fraternitas tertia, quæ est propter Christum,

Qualiter Christus se habeat ad nos.

ſtum, deficiat, aliæ mortuæ ſunt, & homines non ſe iuuant inter ſe vt fratres.

TITVLVS CCLXXVIII.

Quòd in homine christiano eſt vna noua obligatio maior, quàm prima.

ET quoniam ſicut tractatum fuit in capitulo de obligatione prima, obligatio naturalis tantum fuit ex dare & recipere: ideo quia Deus plus modò dedit homini, quàm ante dederat: quia dedit Ieſum-Chriſtum, qui eſt Deus & homo, vt mortem ſuſciperet pro homine; ideo de quanto plus valet Chriſtus, quàm omnes creaturæ, de tanto plus obligatur homo propter Chriſtum, quàm propter omnes creaturas. Et quia Chriſtus eſt infinita perſona; ideo homo obligatur propter Chriſtum in infinitum. Et quia in hoc Deus manifeſtauit amorem infinitum erga hominem; ideo homo obligatur Deo ad amandũ ipſum ſine menſura, tam propter amorẽ ſuum, quàm etiam propter Chriſtũ datum hominibus, qui talis fuit, vt vellet mori ſponte pro hominibus. Et ideo iſta eſt obligatio noua & maior quàm prima, quia maius eſt beneficium ſine menſura. Si autem obligamur iſta obligatione cum prima: tunc erit vna infinita obligatio quâ non poteſt cogitari maior. Sic ex obligatione infinita mala, quam homo fecerat propter peccata, cauſata eſt vna obligatio infinita bona, quàm Deus fecit: quia liberauit hominem ab illa infinita obligatione mala per mortem filij ſui Ieſu-Chriſti. Prima obligatio fuit naturalis propter eſſe, ſcil. propter corpus & animam, & propter totum mundum; ſed iſta obligatio eſt propter bene eſſe & propter Chriſtum. Prima obligatio fuit, quia homo de nihilo à Deo factus fuit; Sed iſta obligatio eſt, quia homo eſt iterũ factus de nihilo. Vnde duplex eſt nihil. ſc. nihil negatiuum, de quo Deus fecit hominem primo; & aliud eſt nihil priuatiuum, quod fecerat homo, quando perdidit bene eſſe, priuando ſeipſum ad bene eſſe, & acquiſiuit malè eſſe ſeu malitiam & obliquitatem, iniuſtitiam & vitiũ, turpitudinem & deformitaté, quæ ſunt nihil. Et ſic homo quando priuauit ſeipſũ de ſuo bene eſſe, cecidit in non eſſe, ſeu in nihil priuatiuum, ſicut homo quando perdit viſum, cadit in cæcitatem, quæ eſt nihil priuatiuum &

Tit. 96.

Obligamur Deo in infinitum propter Chriſtum.

Duo nihil.

deformatiuum. Et ideo cum Deus extraxit hominem de isto nihil, dando sibi bene esse, tunc fecit iterum hominem de nihilo. Et sic Deus primo fecit hominem, cùm non esset: deinde fecit eum, cum perierat: ideo homo obligatur pro se primò facto, & etiam obligatur pro seipso iterum facto, seu refecto & restaurato: & de quanto magis est restaurare & reficere, quàm primò facere, de tanto magis obligatur pro se restaurato quàm pro seipso facto. Vnde maiorem amorem & bonitatem ostendit Deus homini restaurando ipsum & reficiendo, quàm faciendo ipsum: quia primò antequam esset homo, non meruerat, vt fieri non deberet, & sic nihil repugnabat, vt non fieret; sed postquam homo factus fuit peccando & Deum offendendo meruit, vt illud perderet, quod factus erat, & illud, propter quod factus erat: & ideo infinita fuit ista bonitas Dei, & pietas, & benignitas, & dilectio erga hominem, quando contra meritum suum ipsum restaurauit & refecit: quia meritum hominis repugnabat, vt hoc fieri non deberet. Et etiam quia pro restauratione hominis Deus voluit filium suum æternum Deum cum eo fieri hominem, & per consequens fratrem hominum: & in hoc dedit homini & humanæ naturæ suam diuinitatem taliter, quòd non possit magis dari: & deificauit hominem & exaltauit, quòd non potest plus exaltari. Et in hoc ostendit quantum dilexit hominem: quia homo non potuit satisfacere, nisi Deus fieret homo: & ideo indigebat homo, vt Deus fieret homo: & ipse voluit hoc facere pro homine: & magis voluit, quòd filius suus æternus fieret homo, & moreretur, quàm quòd homo periret. Et ideo vsque ad vltimum de potentia Deus ostendit amicitiam per opus & per amorem, quem habebat erga hominem, cum in tanta necessitate & taliter adiuuit hominem, & ipse filius Dei factus est homo ex voluntate & sponte, & piè voluit dare vitam suam & seipsum morti propter hominem, & magis voluit mori, quàm quòd homo periret. Sic Deus magis obligauit hominem sibi sine comparatione restaurando quàm primò faciendo. Sicut enim beneficia Dei creuerunt & augmentata sunt; ita obligatio erga Deum creuit & augmentata est. Et ita homo bis debet seipsum Deo, & quicquid potest, postquam dedit seipsum homini, quantum fieri potest: & homo debet

Maior bonitas restaurando quàm creando ostenditur.

In redēptione ostenditur dilectio Dei.

Pro redēptione obligamur Deo.

debet seipsum dare Deo quantum fieri potest, & hoc homo facere non potest, s. dare seipsum Deo nisi adiuuetur per Christum: quia Christus dat adiutorium homini, vt det seipsum Deo quantum fieri potest, nec adhuc quamuis homo det seipsum Deo, & millesies millesies, nihil est ad recõpensationem beneficiorum Dei. Et ideo vt habeat homo quod reddat Deo, & retribuat pro omnibus beneficiis acceptis sufficienter, Christus dedit seipsum homini. Vnde primò seipsum obtulit & dedit Deo patri in cruce pro homine moriendo: deinde iterũ reddidit seipsum homini resurgendo, vt homo offerret ipsum, & daret Deo patri in memoria passionis & mortis filij sui Iesu-Christi, & meritum suum & memoriã illius amoris infiniti, quem Christus ostendit in passione. Et sic Christus venturus est homini tam pro obligatione, quæ est pro peccato, quàm pro obligatione, quæ est de datis beneficijs & acceptis: & vtraque est infinita. Et ideo I.C. est oblatio & hostia pro peccato, & oblatio pro beneficiis acceptis: quia nihil est acceptabile Deo nisi Christus benignissimus, vel per I.C. Et ideo quicquid homo reddat Deo, nihil acceptatur à Deo, nisi sit cũ I.C. & cũ memoria I.C. quia ipse solus inquãtum homo, est acceptabilis Deo, & alia propter ipsum. Et ideo vt homo sufficienter respondeat diuinitati & Deo patri, oportet, quòd offerat seipsum, s. suum amorẽ & suam deuotionem quãtum fieri poterit: & hoc simul offerẽdo I.C. & hic homo per I.C. habet sufficientiam, vt reddat Deo omnia, quæ reddere debet. Ex his apparet quòd homo christ. habet vnam nouam obligationem, qua obligatur Deo super aliam obligationem primam cõmunem, per quam omnis homo obligatur Deo: quia homo christ. non solum est factus à Deo, imò est redemptus & emptus: & pretium suum est infinitum, per quod est emptus, scilicet vita personæ infinitæ I. C. Dei & hominis, quæ data est pro sua liberatione. Et ideo homo christianus si Deum offendit & iniuriat: tunc facit maiorem obligationem pro peccato, quàm omnes alij homines: quia alij homines non peccant nisi contra vnam obligationem; sed homo christianus contra duas. De quanto enim obligatio pro beneficijs acceptis est maior, de tanto obligatio pro peccatis est maior. Et ideo de tanto peccatum, seu offensa christiani excedit & superat peccata

Christus est oblatio nostra pro peccatis.

Magis obligatur christianus pro peccato quã infidelis.

& offensas omnium aliorum, de quanto obligatio sua pro beneficiis acceptis excedit obligationem omnium aliorum: & quia excedit eam in infinitum; ideo etiam peccatum Christiani excedit peccata aliorum in infinitum: ideo ad maiorem pœnam est obligatus quàm alij, & sine mensura: & ideo summè cauere debet homo Christianus, ne offendat Deum.

TITVLVS CCLXXIX.

Quod tota intentio, scientia & cogitatio, memoria & applicatio & studium Christiani debent esse circa mortem Iesu Christi filij Dei.

Tit.252. ET quia iam ad longum declaratum est, quòd mors hominis Dei erat illud, per quod solum poterat fieri satisfactio, liberatio & redemptio & solutio, & humanæ naturæ restauratio; ideo postquam talis mors iam facta est eo modo, quo fieri debuit: & sustinuit eam Iesus-Christus, qui est homo Deus & filius Dei; & postquam in ipsa morte est tota virtus restaurationis humanæ naturæ, quia fuit infiniti meriti, quòd durat inæternum: & per consequens in ipsa morte Christi est totum bonum hominis, & totius humanæ naturæ: sequitur, quòd totum studium Christiani hominis & applicatio suæ intentionis & cogitationis & memoriæ debent esse circa mortem Iesu-Christi, & quòd tota scientia Christiani debet esse de morte Christi, & de proprietatibus & conditionibus & circumstantiis eius, & de necessitate eius, & de sua virtute & natura. Quid enim debet studere & scire Christianus, nisi illud, in quo est totum bonum suum, & sua substantia, totus thesaurus suus, & omnes diuitiæ suæ: & videre suam indigentiam & necessitatem? Quid est thesaurus hominis, nisi ipsum meritum? Ergo postquam in morte Christi est omne meritum hominis, sequitur, quòd totus thesaurus hominis est in morte Christi. Et quid etiam virtus hominis, nisi meritum? Ergo cum in morte Christi sit omne meritum, sequitur, quòd in morte Christi est omnis virtus hominis. Qui ergo vult in se habere omnem virtutem, & omne meritum, & omne bonum, recipiat in se Christi mortem, & portet eam in se, & incorporet eam sibi. Sed quia mors Christi

Thesaurus noster est in morte Christi.

sti transit: & meritum eius semper manet inæternum: ideo mors Christi non potest recipi in homine, nisi per memoriam & cogitationem. Et ideo quia mors Christi est radix omnis meriti & omnis virtutis, quando homo recipit in memoria & in cogitatione sua mortem Christi: tunc recipit virtutem & meritum mortis eius. Christus enim recepit mortem suam de facto & realiter; sed homo non potest eam recipere, nisi in memoria & cogitatione. Et ideo per memoriam mortis Iesu Christi ipsa mors manet in hominibus. Et quia meritum Christi semper viuit, & Christus semper est, licet mors sua non sit: ideo qui habet in se memoriam mortis Christi, habet in se meritum & virtutem Christi: & per memoriam homo facit mortem Christi suam, & incorporat eam sibi, & vnitur cum ea: & tunc homo facit vnam mortem Christi in memoria sua: & talis memoria viuificat hominem, & facit ipsum participare in meritum Christi. Ecce ergo ordinem: mors Christi, meritum Christi, & præmium mortis Christi, mors fuit causa meriti, & meritum causa præmij: & totum hoc dedit Christus hominibus: quia dedit meritum suæ mortis & præmium. Ergo quia ipsa mors est radix meriti & præmij, sequitur, quòd qui non recipit & plantat in se radicem, non recipit fructum, scilicet meritum & præmium. Et ideo memoria mortis Christi est radix ad recipiendum meritum & præmium Christi. Et vbi est maior & fortior memoria: ibi recipitur magis de merito & de virtute mortis. Et quia mors Christi data est toti humanæ naturæ, & cuilibet homini liberaliter, sicut sol, est communis omnibus sicut sol: ideo quilibet homo potest eam recipere in memoria sua, & vnus non impedit alium: & sic omnes homines possunt simul accipere meritum Christi recipiendo memoriam suæ mortis. Debet igitur laborare omnis homo Christianus, vt fiat & permaneat in eo memoria mortis Christi: quia per memoriam ipsam manebit in eo virtus Christi, & ipse Christus. Per talem memoriam fit vera vnio & obligatio inter Christum & Christianum. Ecce ergo tota scientia Christiani, inquantum Christianus est, cōsistit in hoc, vt cognoscat duas obligationes, s. primam naturalem; & secundam, quæ est pro peccato: & cognoscat mortem Christi: quia ista sunt ligata inter se; &

Mors Christi est radix meriti & præmij.
Tit. 229.
Tit. 289.

digentia disponit ad Christum recipiendum.

qui ignorat ipsas obligationes totaliter, ignorat Christum & morté eius, quia nescit necessitatem Christi & mortis eius: & ideo credit ipsum esse superfluum & totum nihil & derisorium. Dum autem cognoscit homo duas obligationes suas, quibus obligatur Deo: tunc fit in eo præparatio & capacitas ad suscipiendum in se Christum & mortem suam & virtutem suam: & cogitur ire ad Christum: & quantò homo magis cognoscit necessitatem suam & indigentiam; tantò magis recipit Christum. Sicut enim cognoscendo seipsum inquantum erat homo per comparationem ad alias creaturas inquantum lapsus & perditus, inuenit & cognoscit Christum Deum rectissimè esse & hominem. Sicut enim homini, inquantũ lapsus est, Deus homo est necessarius: & sicut homini inquantum homo est, necessarius Deus Creator; ita homini inquantum lapsus est & perditus, necessarius fuit Deus Redemptor & Saluator: & hoc est Christus. Etiam duplex est scientia de homine, vna est inquantum homo est; & alia de homine inquantum lapsus & perditus est. Et similiter duplex est scientia de Deo proportionabiliter. Vna de Deo inquantum est Deus; & alia inquantum est homo. Et ideo quia homo per cognitionem suiipsius ascendit ad cognitionem Dei: & tantum quantum de seipso cognoscit; tantum cognoscit de Deo: ideò qui ignorat seipsum inquantum est homo, ignorat Deum: & qui ignorat seipsum inquantum est lapsus, ignorat Deum hominem, scilicet Christum. Et ideo sicut superiùs quando volebamus aliquid probare, vel scire de Deo inquantum Deus est, arguebamus de homine inquantum homo est: ita modò si volumus aliquid probare, vel scire de Christo Deo & homine: debemus arguere per naturam hominis lapsi & perditi. Nunquam igitur homo debet recedere à seipso, nec à cognitione suiipsius: & ita homo potest considerare seipsum inquantum est homo, & inquantum est homo lapsus, & inquantum est reparatus. Et ideo homo duobus modis est opus Dei, videlicet opus Dei primò factum de nihilo: secundò est opus Dei reparatum & restauratum de lapsu & de perditione: finaliter & vltimò erit opus Dei glorificatum & consummatum. Etiam opera Dei circa hominem dicuntur esse tria, videlicet opera conditionis, & opera restaurationis, & opera glorificationis. Quia igitur mors Christi est

Tit. 82. & 83.

sti est tota causa restaurationis hominis lapsi: ideo homo lapsus & restauratus debet applicare totum suum studium circa mortem Christi, vt continuè applicet eam sibi, & recipiat virtutem eius in seipso. Sicut enim medicina aliqua, vel herba habens virtuten non proficit infirmo, nisi applicetur infirmo, & vniatur ei: ita mors Christi non proficit homini lapso, nisi applicetur ei, nec homo aliter recipit virtutem ab ea.

TITVLVS CCLXXX.

Quòd quamuis homo lapsus reparetur & curetur quantum ad bene esse animæ: & quantum ad malum voluntarium; non tamen reparatur quantũ ad bene esse corporis, & quantũ ad malũ, quod erat inuoluntarium.

DEclaratum autem fuit superius, quòd in hominé lapso fuit duplex malum, scilicet malum animæ, seu liberi arbitrij, quod erat voluntarium; & malum corporis, quod erat inuoluntarium. Primũ malum erat malum culpæ: secundum malum erat malum pœnæ. Sicut enim homo habebat duplex bene esse; scil. corporis & animæ: ita lapsus inuenit duplex malè esse, scilicet corporis & animæ: quia perdendo bene esse animæ perdidit bene esse corporis: quia bene esse corporis erat propter bene esse animæ: ita remansit esse corporis: Declaratum etiam fuit, quòd ista duo mala animæ & corporis, seu istud duplex malè esse contrario modo se habent in primis duobus hominibus, & in aliis descentibus ab eis: quia in primis duobus malum voluntarium, seu malè esse animæ fuit causa mali inuoluntarij, seu malè esse corporis; sed in omnibus aliis descendentibus ab iis per generationem libidinosam & corruptam malum inuoluntarium, seu malè esse corporis & carnis fuit causa mali inuoluntarij, seu malè esse animæ, seu liberi arbitrij: quamuis autem Christus remoueat & destruat ab homine lapso malum voluntarium, seu malè esse animæ & liberi arbitrij, & restituat bene esse animæ; non tamen remouet ab homine, nec destruit malum inuoluntarium, seu malè esse corporis; imò remanet malè esse corporis, seu carnis cum bene esse animæ: hoc autẽ est valde conueniens, quòd in homine remanet malum inuoluntariũ, seu malè esse carnis, seu malũ pœnæ, quod idẽ est propter multa. Vnde

Tit. 248.

In eodem titulo.

Quod Christus morte sua non abstulit

malum pœna in homine. Vnde homo non cognosceret se fuisse lapsum & perditum, si remoueretur ab eo malum inuoluntarium, seu malum pœnæ: etiam non cognosceret beneficium infinitum sibi datum, reputaret totum quasi nihil. Et ideo conueniens est valde homini, quòd remaneant in eo mala & pœnæ corporis propter bonum suum, vt continuò cognoscat lapsum suum, qualis fuit, vt sic magis diligat continuò Christum, & vniatur cum eo. Sed tamen Christus Conuertit totum illud malum in bonum hominis quantum ad animam. Vnde sicut Christus per suam corporalem pœnam & mortem carnis suæ operatus est infinitum bonum; ita valde rationabile fuit, vt in homine etiam remaneret mors & pœna. Sed sicut mors & omnis pœna corporalis fuit in Christo voluntariè, & ideo meritoria pro hominibus, & fuit instrumentum liberationis hominis; ita etiam vt mors & omnis pœna corporalis fieret in homine voluntaria & meritoria & esset instrumentum acquirendi merita. Sicut enim mors sua & omnis pœna sua corporalis fuit summi meriti: ita etiam mors hominis & & omnis pœna corporalis voluntariè assumpta propter Christum fieret magni meriti. Si enim Christus ab hominibus remoueret mortem & omnes pœnas corporales, vt non possent pati, iam tolleret hominibus occasionem merendi & acquirendi merita: quia omnis pœna voluntariè & sponte assumpta propter Deum est meritoria & bona: & ideo non fuit conueniens, quòd remoueret ab homine illud, quod poterat esse instrumentum ad faciendum bonum ad honorem Dei. Non igitur Christus remouet ab homine malum pœnæ corporalis, quod erat inuoluntarium; sed conuertit illud in bonum hominis, & facit illud esse voluntarium, vt sit meritorium. Etiam Christus malum voluntarium, quod erat in libero arbitrio & in anima, facit inuoluntarium, odibile & displicibile homini; & malum inuoluntarium, quod erat in corpore, quod erat terribile, odibile, & fugibile & displicibile homini (quid enim terribilius morte?) facit & reddit voluntarium, amabile homini & appetibile. O mirabilis conuersio ista! Et ideo homini christiano, si verè christianus est, mors & omnis pœna corporalis est propter Christum summè amabilis & desiderabilis & acceptabilis: quia omnis homo christianus veraciter amat & vult imitari

Defectus nostri sunt occasiones merendi.

tari Christum: quod non posset facere, si non posset pati mortẽ corporalem & pœnam sicut Christus. Quid enim rationabilius, quàm vt sicut Chr. sustinuit mortem voluntariè & pœnam corporalem; ita & christianus sustineat mortem & pœnam corporalem propter Christum voluntariè: vt homines habeant in seipsis & in corpore exteriori illud, per quod possint ostendere amorem interiorem & affectum cordis erga Christum? Quare conuenientissimum est, quòd remaneant in hominibus reparatis quo ad animam pœnæ corporales; non tamen vt regnent & dominentur, sicut ante, quia timebantur. Omne quod timetur ab aliquo, dominatur ei, & regnat super eum: & ideo mors & omnis pœna corporalis dominabatur homini, & regnabat supra hominem: quia timebatur ab homine. Sed in homine christiano mors non timetur, nec aliqua pœna corporalis: & ideo non dominatur, quamuis sit in homine, nec regnat, imò subiicitur voluntati eius. Sed quoniam in corpore & in carne hominis lapsi erat etiam concupiscentia carnis, seu voluntas carnis inordinata, per quam caro erat corrupta & infecta, per quam caro dominabatur animæ, & subiugabatur sibi totaliter per istam concupiscentiam anima: & ista voluntas carnis inordinata & libidinosa erat verus inimicus animæ: quia per ipsam anima erat corrupta & infecta, & etiam caro ipsa propter istam concupiscentiam inimica erat Dei: quia Deus creabat animam mundam, & ista caro propter suam istam concupiscentiam corrumpebat & inficiebat animam, & trahebat ipsam ad se, sicut meretrix trahit virum. Et ideo quamuis ista voluntas, seu concupiscentia carnis sit inimica animæ, corrumpat animam, & inimicetur Deo; attamen non debuit destrui, nec annihilari totaliter, nec deleri, vt nullo modo esset; imò conueniens fuit, quòd remaneret cum aliis pœnis corporalibus: quoniam postquam anima recuperabat suum bene esse & suam bonitatem, rectitudinem & virtutem, & suam fortitudinem, & per consequens liberabatur à potestate & dominio carnis: ideo quia caro per illam concupiscentiam damnauerat animam; conueniens est, quòd talis inimicus remaneat, vt anima vindicet se de ipso suo inimico capitali, & continuò ipsum puniat & captiuet & vincat & pugnet contra eum indesinenter: quoniam inimicus mortalis

Ante mortem Christi mors dominabatur nobis.

Christus morte sua non remouit concupiscentiã carnis vel fomitem.

non

non debet statim occidi, sed debet languere, & paulatim destrui. Sufficit enim animæ quòd inimicum suum teneat sub pedibus suis, & dominetur ei, & percutiat & verberet ipsum: ideo sufficit animæ habere adiutorium, vt dominetur suo inimico capitali. Item etiam esset anima otiosa quodammodo, nisi haberet inimicum continuum, cum quo pugnaret & se excitaret in pugna continua cum armis sibi datis à Christo: & sic continuò pugnando acquirit victorias & merita. Item etiam bonum est homini, vt continuò sentiat suum capitalem inimicum, qui ipsum damnauerat, & sub cuius potestate erat, & sic cognoscat gratiam sibi factam, & cognoscat se accepisse gratiam, & bene esse quantum valet, & cognoscat per experientiam, à quali inimico liberatus sit, cui antè seruiebat: & timeat Deum offendere, ne iterum reuertatur sub potestate talis inimici & tantæ corruptionis; & semper cogitet, à quanta corruptione & surditate anima sit liberata: & semper gratias agat, & non tradat obliuioni Ergo fuit conueniens, vt remaneat in homine reparato concupiscentia; non tamen, vt regnaret & dominaretur, sicut antè, sed propter causas dictas. Et sic apparet, qualiter Christus omnia mala hominis conuertit in bonum, & quòd remouet malum animæ, seu voluntarium, & dat bene esse animæ, & malum corporis facit voluntarium & meritorium, quod antè erat inuoluntarium.

TITVLVS CCLXXXI.

De forma & modo in quibus Iesus Christus Filius Dei, & homo verus, & verus Medicus & Saluator dat bene esse, & gratiam & salutem, & omnia necessaria homini lapso: de facto & modo regenerandi & renouandi hominem, & incorporandi eum cum Christo.

Tit.271. QVoniam autem homo lapsus & perditus indiget, vt recipiat bene esse, & curetur à suo malo esse: indiget etiam, vt recipiat indulgentiam & remissionem omnium peccatorum, & offensarum: & hoc nullus potest dare, nisi Iesus Christus, vt iam declaratum est: ideo modò oportet specialiter venire ad factum & ad modum ordinatum & præfinitum à Christo, in quo homo.

mo de facto recipiat omnia necessaria sibi quo ad animam. Vnde ipse Christus ordinauit in Ecclesia sua modum & formam, in quibus ipse dat homini gratiam,& bene esse & salutem: & homo recipit ea de facto. Vnde quia bene esse, quod homo debet recipere à Christo, est inuisibile; & ipsa gratia,quæ est bene esse, est inuisibilis,quia est res spiritualis, sicut anima: propter hoc Christus ordinauit aliquas res corporales, sensibiles & visibiles, per quas, & in quibus homo reciperet adiutorium & bene esse, seu gratiam suam à Deo, videlicet recipiendo in se illas res corporales, quæ quidem res corporales & visibiles habent similitudinem cum illa gratia recipienda, & quodammodo significant eam & repræsentant. Ita ergo Christus ordinauit & instituit, quòd homo reciperet suum bene esse & suum bonum per res corporales & visibiles, tanquam per quædam instrumenta: & non voluit dare suam gratiam & suum donum, nec tantum beneficium totaliter occultè, sed in forma visibili & manifesta, non quòd illud, quod datur, sit visibile, nec videatur, nec audiatur; sed solum videtur in illa re corporali & visibili, sicut in quodam signo & in quadam imagine. Et ideo vt homo posset cognoscere quid est illud,quod recipit in anima, ordinauit Dominus noster Iesus-Christus tales res visibiles aptas ad hoc, vt per illas nos possimus cognoscere illud inuisibile, quod recipimus: & ordinauit exterius modum & formam recipiendi & applicandi tales res visibiles ad ipsum hominem: & exteriùs in corpore, vt per hoc homo cognosceret & cogitaret, quòd sicut exteriùs & visibiliter fit, quod ita conformiter ipse Dominus Iesus-Christus operatur in anima. Et hoc fuit valde conueniens & proportionatum homini, vt per talem modum homo reciperet donum Christi: quia homo debet cognoscere quid est illud, quod recipit: & modus cognoscendi ipsius hominis est, vt per corporalia sensibilia & visibilia cognoscat spiritualia & inuisibilia, vt iam declaratum fuit in scala naturæ. Et ideo sicut per scalam naturæ, quæ consistit in rebus visibilibus, homo ascendit ad cognoscendum res spirituales & inuisibiles; ita similiter Dominus ordinauit homini lapso quandam scalam in restauratione sua, vt per res corporales & visibiles homo cognosceret res spirituales & inuisibiles: & non

Quod Christus instituit dare gratiam homini per sensibilia puta per Sacramenta.

Quare Christus instituit Sacramenta.

Suprà post principium.

& non solùm hoc, imò suscipiendo tales res corporales & visibiles visibiliter, reciperet ipsas res spirituales & inuisibiles inuisibiliter. Et ideo ista scala vltima, est scala recipiendi & cognoscendi ipsas res inuisibiles in homine, & non tantum cognoscendi; sed scala naturæ est tantum scala cognoscendi: & ideo ista scala vltima est melior, vtilior & magis fructuosior homini. Prima scala est scala naturæ; ista secunda scala est scala gratiæ: prima scala est scala creationis & conditionis; sed ista secunda scala est scala recreationis, reparationis & restaurationis, scala vitæ, scala salutis: prima scala est scala hominis inquantum homo est; sed ista secunda scala est scala hominis inquantum lapsus est. Et ideo homo inquantum est lapsus, habet primò ascendere per istam scalam gratiæ: quia homo lapsus est in profundissimo loco & infimo, & distat in infinitum à Deo, & est inimicus Dei: & ideo primò debet exire de illo loco infimo, & ascendere ad gratiam Dei & ad donum Dei, & auxilium, & adiutorium, & ad bene esse, quia aliter non poterit ascendere per scalam naturæ. Primò Deus ordinauit homini perfecto habenti bene esse scalam naturæ, per quam poterat ascendere feliciter & descendere: secundò ordinauit homini lapso, qui cecidit de bene esse ad malè esse, & de gratia ad culpam, de amicitia Dei ad inimicitiam, scalam gratiæ, per quam ascenderet ad bene esse, ad gratiam & ad amicitiam suam. Et ideo homo lapsus non potest inuenire Deum, quem perdidit, nisi ascendat per secundam scalam. Et si per primam primò vult ascendere, & ire ad Deum: tunc frangit collum suum, & habet obstaculum, & non inuenit Deum, sed magis inueniet errorem, & diabolum, & malum suum. Per primam scalam naturæ, seu creaturarum homo ascendebat ad Deum; sed per secundam ascendit ad Deum hominem. Sic ergo sicut duplex est status hominis; ita duplex est scala. Prima fuit ordinata à Deo tantum; Secunda est ordinata à Deo homine, scilicet Iesu-Christo. Et ideo valde rationabile fuit, vt sicut Deus, quando nondum erat homo, ordinauerat, vt homo ascenderet ad Deum per scalam rerum visibilium & corporalium; ita quando factus est homo, & recepit corpus, ordinauerit, vt homo ascendat ad Deum & hominem per scalam rerum corporalium. Et sicut in seipso

Scala creationis & scala recreationis.

Scala gratia.

ipso habet quandam scalam humanitatis & diuinitatis, seu corporis & animæ & diuinitatis;& etiam homo habet quandam scalam in seipso, scilicet corporis & animæ: ita etiam ordinauit quandam scalam rerum corporalium, seu visibilium & gratiæ suæ: vt homo per res visibiles ab ipso ordinatas ascenderet ad gratiam suam. Et sicut in se scala habet duos gradus, scilicet humanitatem & diuinitatem, & per humanitatem ascendit ad diuinitatem: & homo habet etiam in scala sua, quæ est in ipso, duos gradus gradus, scilicet corpus & animam: ita conformiter scala ab ipso ordinata habet duos gradus, scilicet ipsas res visibiles & gratiam suam: vt per res visibiles ascenderet ad gratiam suam cognoscendam & recipiendam. Non enim est mirum, si Christus ordinauit, quòd in rebus corporalibus & visibilibus homo lapsus recipiat gratiam suam, & suum bene esse perditum, cùm Deus primò ordinauerit, quòd homo habens iam bene esse, reciperet suum optimum esse per res corporales, scilicet lignum scientiæ boni & mali, scilicet seruando obediendiam de præcepto dato super lignum scientiæ boni & mali: quod quidem lignum erat res corporalis & visibilis. Et ideo sicut Deus ordinauerat; vt homo seruando illam obedientiam de illo ligno reciperet optimè esse; ita etiam ordinauit Christus Deus & homo aliquas res visibiles & corporales, vt illas in se recipiens per obedientiam & propter obedientiam recipiat gratiam suam, & bene esse, seu bonum suum. Et ideo illæ res visibiles ab ipso ordinatæ & institutæ habent talem virtuté & efficaciam ex ordinatione sua: vt quicunque suscipiat eas debito modo, recipiat gratiam, quæ significatur per tales res. Non quòd in illis rebus contineatur gratia, sed quòd ab ipso datur omni recipienti propter ordinationem & institutionem suam, & quasi ex quodam pacto Qui autem contemnit recipere tales res ab ipso ordinatas, nullam recipit gratiam. Et ideo quia per tales res corporales Dominus ordinauit gratiam suam dare homini, propter hoc tales res sanctificantur & sacrantur per verba sua, quæ dicuntur in nomine suo super tales res corporales: quæ quidem verba etiam significant illam gratiam suscipiendam. Et ideo tales res corporales & visibiles sanctificatæ per verba sunt sufficiens instrumentum ad recipiendum gratiam. Et conuenientis-

Conuenienter Christus instituit dare gratiam per visibilia.

Quomodo gratia sit in Sacramentis.

ſimè verba Chriſti debent addi cum rebus corporalibus: quia ſicut iam declaratum fuit in capitulo de verbis Dei, duo ſolum habemus à Deo creaturas, ſcilicet & verba ſua: verba ſua habent omnem virtutem: & Deus per verbum ſuum fecit creaturas: & ideo verba Dei operantur ſuper creaturas viſibiles. Quia ergo tales res viſibiles debent repræſentare illud inuiſibile, quod datur & recipitur, & habere ſimilitudinem cum eo, quia aliter non faceret hominem aſcendere ad cognoſcendum: quia etiam Dominus Ieſus-Chriſtus inſtituit, & ordinauit tales res creatas ad ſignificandum illud inuiſibile, quo homo indiget, & vt homo reciperet in anima illud inuiſibile, quod ſignificatur & repræſentatur per ipſas res. Et ideo quia verba magis habent aptitudinem ad ſignificandum & repræſentandum res inuiſibiles, quàm ipſæ res corporales: quia homines vtuntur verbis ad ſignificandum, & vadunt & intrant in animam: & propter hoc ſignificatio euidentior & magis manifeſta fit per verba, quàm per ipſas res corporales: ideo vt ſignificatio ſit plena & completa, & euidentiſſima & clariſſima & determinata & certa, verba debent addi cum rebus viſibilibus: vt per res viſibiles & per verba, quæ audiuntur, fiat vna completa repræſentatio & ſignificatio vnius & eiuſdem rei inuiſibilis. Et ſic homo velociùs & fortiùs aſcendit per talem ſignificationem, tanquam per ſcalam, ad rem inuiſibilem cognoſcendam & cogitandam: vt ſimul videndo ipſas res viſibiles repræſentantes & ordinatas à Domino, & audiendo verba ſignificantia, idẽ homo intelligat clariſſimè quid eſt iſtud inuiſibile, quod debet recipere, & quòd dabitur ei à Domino: & vt homo firmiſſimè credat, quòd recipiat gratiam inuiſibilem, & iſtud quo indiget recipiendo tales res. Ideo eſt ibi ordinatio & inſtitutio Domini noſtri Ieſu-Chriſti, & voluntas ſua, qui ordinauit, inſtituit & voluit, vt per tales res corporales homo ſuſciperet gratiam ſuam & adiutorium ſuum. Sunt etiam verba ſua irrefragabilia, & veriſſima; & ideo tam ſua efficax ordinatio, quàm ſua verba, quæ non poſſunt eſſe falſa, formant hominem ad credendum, quòd ibi recipit inuiſibilem gratiam, qua indiget. Ecce igitur ſcalam firmiſſimam & fixam & immobilem ad

Tit. 210. Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum, ſecundum Aug. quare?

Quod Sacramenta conferũt id quod figurant.

ad ascendendum. Et quia ista scala est scala cognoscendi & suscipiendi, seu habendi: ideo vt vtroque modo sit fortissima, est ibi primò plena significatio & repræsentatio tam ex parte rerum, quàm ex parte verborum, vt homo ascendat cognoscendo: est ibi etiam ordinatio Christi efficax, vt homo ascendat ad suscipiendum, & credat firmissimè, quòd accipiat talem gratiam repræsentatam & significatam tam per tales res visibiles, quàm per verba Quid enim magis firmum, magis solidum, magis securum, quàm ordinatio Christi & verba sua? Quid enim fortius in regno, quid magis immutabile, quàm ordinatio Regis & verbum Regis? Et ideo talis ordinatio Christi & verbum suum imponunt necessitatem, non tamen cogentem, sed voluntariam: vt homo recipiendo tales res visibiles, recipiat à Christo talem gratiam significatam per tales res, & vt Christus det illam: quia ipse se obligauit dare ex sua bonitate & voluntate, vt esset summa securitas, quandò scilicet ordinauit tales res visibiles, & fecit pactum cum hominibus. Qui enim voluit mori pro hominibus cum summa pietate & benignitate, voluit modum ordinare, quo magis conueniebat hominibus. Si enim Deus secretò in ventre matris, quando corpus est organisatum, creat & dat animam rationalem, sine petitione & postulatione; quantò magis dabit gratiam inuisibilem suam, si homo debito modo recipiat res corporales & visibiles ab ipso ordinatas ad recipiendum suam gratiam? Vnde tam anima quàm gratia immediatè veniunt & fluunt ab eo per creationem. Et sicut ipse ordinauit, quando fecit hominem, quòd quotiescunque corpus esset dispositum & organisatum, reciperetur anima rationalis, quam ipse crearet; ita ordinauit, quando restaurauit hominem, quòd quando homo reciperet debito modo tales res corporales ab ipso ordinatas, reciperetur gratia sua in anima, quam ipse crearet. Et sicut Deus nunquam deficit, quin creet & det animam; ita nunquam deficit, quin creet & det gratiam.

Sacramenta necessariò conferunt gratiã.

Quòd Deus necessariò dat gratiam recipienti Sacramenta.

Ecce igitur modum, per quem Christus Dei Filius

dat homini lapso suum beneficium & adiutorium, & facit ipsum participem in merito suo & in morte sua, & incorporat hominem sibi, & facit ipsum suum membrum, & incorporatur ei & vnitur, & fit de domo sua & de familia sua, videlicet per res corporales & visibiles ab ipso ordinatas, per quas homo signatur, vt sit suus. Vnde si homo vult recipere gratiam satisfactionis & redemptionis per Christum: vt mors Christi, quæ omnia meruit, sit sua: necesse est, quòd adhæreat & vniatur Christo, & credat in eum, & oportet quòd ista credulitas & fides occulta manifestetur per signa exteriora & visibilia. Et ideo debuerunt esse signa certa & determinata visibilia, per quæ homines protestentur se credere in Christum, vt cognoscerentur homines, qui essent membra Christi. Sicut autem necesse erat homini & conueniebat, vt ita satisfaceret Christus pro eo; ita conueniebat homini, vt ita vniretur cũ Christo, & daretur ei gratia Christi: & quia per tales res corporales, seu signa datur gratia in anima, & homo sanctificatur & recipit bene esse, & etiam quia Christus ordinauit eas: propter hoc debent honorari & venerari, & & debent esse & dici sancta & sacra & Sacramenta, quamuis sint res corporales & visibiles, vnde significant res sacras & sanctas, & præparant ad suscipiendum res sacras & sanctas, & sunt ordinatæ à sacratissimo & sanctissimo Christo: quare non immerito debent dici Sacramenta. Et per consequens scala ista est sacramentalis.

TITVLVS CCLXXXII.

Quòd primum Sacramentum, quod Deus ordinauit, est Baptismus, seu ablutio in aqua, & Sacramentum regenerationis & renouationis, in quo homo perditus & corruptus regeneratur & renouatur in esse nouo spirituali & gratia.

QVoniam autem iam declaratum fuit capitulo de lapsu & corruptione hominis, in quo statu est homo lapsus & corruptus quantum ad animam, & liberum arbitrium: & ideo oportet, quòd homo totaliter mutetur ab illo statu corrupto quoad animam, & recipiat nouum esse, & perdat antiquũ esse: quia necesse est, quòd recipiat & incipiat bene esse, & recedat à malè esse. Necesse

ceſſe eſt etiã, quòd anima faciat nouas operationes, & relinquat antiquas & veteres. Neceſſe etiam eſt, quòd abluatur à corruptione ſua, à ſua fœditate, & à ſua macula & infectione, quã contraxit à ſocietate carnis corruptæ. Neceſſe eſt etiam, quòd fiat plena remiſſio omnis culpæ, omnis offenſæ & omnis peccati: & quòd deſtruatur omnis obligatio ad pœnam, vt ſ. anima ſit talis & reputetur talis, ac ſi nunquam peccaſſet, nec aliquam culpam habuiſſet. Et ideo Chriſtus ordinauit ad ſignificandum & repræſentandum omnia iſta, quæ ſunt inuiſibilia, & debent fieri occultè in anima: vt, ſ. exteriùs in corpore fieret ablutio & lauacrũ per aquam elementalẽ cum verbis expreſsè ſignificantibus ablutionem & lauacrum, dicendo: Ego te Baptiſo in nomine Patris & Filij & Spiritus-ſancti. Quod eſt idem ac ſi diceret: ego te abluo & lauo. Iſta autem ablutio viſibilis, quæ fit exteriùs in corpore, ſicut ordinatum eſt ſimul cum verbis ordinatis, ſignificat ablutionem inuiſibilem & occultam & ſecretam, quam Chriſtus facit in anima. Quæ quidem ablutio fit per nouam gratiam, ſeu nouũ bene eſſe: per quod bene eſſe in anima receptum anima innouatur mundatur & purificatur, & efficitur totaliter amabilis & acceptabilis Deo, ac ſi nunquam peccatum in ipſa anima factum fuiſſet: & incorporatur & vnitur cum Chriſto, & tota paſſio, ſeu mors Chriſti efficitur ſua & applicatur ei. Et ideo iſta ablutio, quæ fit in aqua eo modo, quo Chriſtus ordinauit, vocatur Sacramentum, ſeu ſignum regenerationis & renouationis: quia hoc eſt regenerare hominem & innouare, quia anima recipit nouum eſſe ſpirituale, quod ante non habebat. Et ideo per illud ſacramentum anima intrat in regnum cælorum, & homo efficitur filius Dei & heres Dei & coheres Chriſti. Et ideo in iſto ſacramento recipit nomen nouum, quia vocatur chriſtianus: quia ſicut recipit à Chriſto eſſe nouum & rem nouam, per quam efficitur homo nouus; ita recipit nouum nomen à Chriſto: & ſicut communicat ſuam rem & ſuam gratiam; ita communicat ſuum nomen. Sic homo renouatur & quo ad rem & quo ad nomen. Et ſic Sacramentum Baptiſmi eſt prima ſcala Sacramentalis, per quam homo lapſus aſcendit: & eſt ſcala cognoſcendi & ſuſcipiendi inuiſibile per viſibile. Primò videamus quomodo eſt ſcala cognoſcendi inuiſibile per viſibile. Vnde ipſa

Significatio Baptiſmi.

Quomodo per Baptismum cognoscimus effectus eius. aqua & ablutio & modus abluẽdi sunt illud quod videtur:& ideo sicut corpus proportionatur animæ inuisibili; ita illud visibile,quod est sicut corpus,proportionatur rei inuisibili quantum ad significationem & figurationem & repræsentationem:quia illud quod videtur in Sacramento,est signum,figura & imago illius,quod non videtur:& ideo debemus arguere de visibili ad inuisibile. *Baptismus mũdat.* Et ideo sicut aqua per suam puritatem mundat & purificat omnes maculas & infectiones & totaliter lauat; ita significatur quòd anima inuisibiliter mũdatur & purificatur & abstergitur & lauatur ab omni macula, ab omni infectione, & ab omni culpa, & ab omni immunditia, & totaliter efficitur noua: & hoc per aquam inuisibilem,scilicet per gratiam nouam& nouum esse spirituale: & sicut per aquam abluitur totum corpus exteriùs; ita significatur, quòd tota anima abluitur intùs: Item sicut aqua est clara & dyaphana & *Illuminat.* susceptiua luminis; ita significatur, quòd anima intra illuminatur & effugantur omnes tenebræ spirituales:Itẽ *Refrigerat.* sicut aqua est per suam frigiditatem refrigeratiua; ita significatur quòd interius refrigeratur concupiscentia carnis, quæ animam inficiebat per calorem libidinosum. Item etiam significatur, quòd anima recipit refrigerium à pœna æterna,ad quam erat obligata.Item *Omnia remittit.* sicut ablutio fit in capite, & deinde ad totum corpus; ita significatur plenaria absolutio & remissio omnium culparum & offensarum & omnis obligationis ad pœnam æternam:ita quòd inter animam & Deum nullum est obstaculum, quòd impediat animam ire ad Deum: & ideo significatur apertio ianuæ paradisi. Et sic patet *Ianuam aperit.* qualiter Sacramentum Baptismi, quod fit in aqua corporali & visibili est scala ascendendi ad cognoscendum inuisibile, quod fit in anima. Et quia non solum est scala cognoscendi, sed etiam recipiendi & habendi; ideo homo suscipiendo exterius Baptismum Christi, seu ablutionem aquæ ordinatam à Christo, quæ est visibilis, recipit intus inuisibiliter in anima totum illud inuisibile, quod significatur per aquam visibilem: & hoc de necessitate virtutis ordinationis Christi,qui ordinauit, vt quicunque recipit suum Baptismum àChristo ordinatum, recipiat totum illud, quod significatur *Incorporat Christo.* per Baptismum.Si per Baptismum visibile fit inuisibiliter incorporatio & vnio cum Christo: & purgatio:absolutio & mundatio culpæ, & remissio pœnæ: & aper-

tio ianuæ cœlestis. Sic in Baptismo fit generatio noua & mutatio de statu in statum: & de statu contrario ad statum contrarium, & de male esse ad bene esse: & de non esse ad esse, & de malo inuisibili & occulto ad bonum inuisibile & occultũ. Ideo fit ibi mutatio de morte ad vitam; de tenebris ad lucem, de seruitute carnis & diaboli ad seruitutem Dei & ad libertatem. Etiam homo per Baptismum perdit & acquirit: & totum est inuisibile quod perdit & acquirit. Et etiam per Baptismum homo moritur & viuit: quia anima perdit statum antiquum & vitam antiquam: & desinit esse quoad illum statum, quia status peccati & vitij & culpæ destruitur. Etiam est ibi quædam mors: quia anima prius viuebat in vna vita: & per Baptismum moritur illa vita, & inchoatur noua vita. Et ideo homo per Baptismum spoliatur & induitur: quia expoliatur quo ad male esse, & quo ad vitam carnis, & quo ad affectiones carnales; & induitur quo ad bene esse, quod recipit à Christo. Etiam anima exuitur & expoliatur quo ad antiquum & primum hominẽ, & induitur quo ad nouum hominem. Et quia nemo potest inchoare vitam nouã Christi contrariã primæ vitæ, in qua viuebat, nisi relinquat primam totaliter: & quia prima vita erat volũtaria; oportet quòd vita noua secunda etiã sit volũtaria: & cum volũtas non possit cogi: ideo oportet quòd homo voluntariè relinquat & deserat & odio habeat vitam antiquam, & ei displiceat & pœniteat eum sic vixisse: sic requiritur in homine adulto, quando recipit Baptismum, & oportet vt displiceat vita mala præterita. Vnde quia in homine adulto est duplex culpa, scilicet vna originalis, & alia actualis, quia peccauit per propriam voluntatem & consensum: ideo oportet, quòd habeat displicentiam actualiter: & quia debet recipere nouam vitam & nouum esse à Christo: ideo oportet, quòd per propriam voluntatem & consensum adhæreat Christo, & credat in eum. Etiam in homine, qui vtitur libero arbitrio, requiritur fides propria & displicentia de mala vita, sed in paruulo, qui non habet potestatem volendi, neque consentiendi: & qui non peccauit per propriam voluntatẽ, sed solum habet culpam & corruptionem originalẽ, & totum malũ venit sibi ab alio; non requiritur, quòd habeat fidẽ propriã nec displicentiam; sed sufficit ei fides aliena, & quòd alij credant pro ipso,

Regeneratio.

In Baptismo adulti requiritur cõtritio.

Requiritur communis fides propria.

In paruulis sufficit fides aliena.

& consentiant & adhæreant Christo pro ipso. Et quoniam homo ante Baptissimum, & antequam vniatur Christo, est sub potestate diaboli, vt iam declaratum est; ideo vt diabolus expellatur & sua potestas, fit exorcismus ante Baptismum, & fit cathechismus, id est, instructio de fide, tanquam quædam præparatio ad Baptismum. Vnde quia in Baptismo fit noua regeneratio spiritualis, & acquiritur noua forma; ideo debent omnia illa præcedere, quæ præparant & valent ad illam formam recipiendam.

Exorcismus & cathechismus quare præcedit.

TITVLVS CCLXXXIII.

Quod Sacramentum Baptismi est scala ascendendi & descendendi.

SIcut autem per Sacramentum Baptismi homo lapsus ascendit duobus modis, scilicet cognoscendo & suscipiendo gratiam inuisibilem; ita quodammodo Christus descendit ad hominem lapsum in ipso Sa cramento Baptismi, in quo homo lapsus venit ad Christum, & Christus venit ad hominem. Vnde ista sunt ordinata inter se quasi quædam scala & cathena, scilicet diuinitas Christi & humanitas Christi, & mors, seu passio Christi, & Baptismus Christi. Vnde gratia Christi, seu beneficium & donum suum fluit & descendit à deitate, seu diuinitate Christi originaliter: & hoc per humanitatem Christi & virtutem mortis & passionis suæ, in qua est infinitum meritum & infinita virtus: & hoc est per Baptismum Christi: & dum homo tangitur per Sacramentum Baptismi; tunc gratia descendit ad hominem: etiam Christus tangit hominem per Baptismum suum. Etiam Baptismus est vltimus gradus istius scalæ in descendendo: & in illo modo Christus descendit, quia donum suum descendit & induit hominem ex alto, & ipsum vestit: ita quod sicut Baptismus Christi datur de alto & quasi induit corpus totum, & cooperit ipsum aqua; ita etiam induit intùs totam animam cum sua gratia: & sic totus homo tangitur à Christo: & ideo tam corpus quàm anima incorporantur cum Christo: & ideò totus homo efficitur membrum Christi: & per consequens habebit partem in morte, & passione Christi, & in virtute & merito passionis eius: & ideo homo baptisatur in morte & in passione

passione Christi & in sanguine eius: quia in virtute & & in merito mortis Christi, in qua est aspersus, descendit donum & gratia ad animam, qua lauatur. Et ideo Baptismus est instrumentum mortis & passionis Christi. Sic ergo totum est Christi, & gratia descendens & Baptismus, per quem gratia descendit: & mors & passio humanitatis, per cuius virtutem descendit: & diuinitas, à qua fluit gratia tanquam à fonte: & ipse homo etiam efficitur ipsius Christi per Baptismum. Etiam non immeritò homo nominatur christianus, & efficitur infiniti valoris & pretij: quia tunc emptus est infinito pretio, scilicet morte Christi: & non est suiipsius ipse homo tunc; sed est Christi, quia est membrum Christi. Et ideo qui iniuriat & lædit & persequitur christianum, iniuriat, lædit & persequitur Christum; & qui honorat christianum, honorat Christum. Ideo homo christianus debet seipsum semper reputare esse Christi, & non suiipsius: & per consequens debet cogitare quanto & quali pretio est emptus, & quantum est ipsum esse christianum,& quanta gratia est esse christianum. Et ideo summè cauere debet, ne tantum nomen polluat & deturpet, ne discordet à Christo, nec ipsum offendat. Ecce ergo cathenam immutabilem, seu scalam immobilem & firmissimam: diuinitas Christi immutabilis, abundantissima, omnia de nihilo creans: humanitas Christi, in qua est infinitum meritum, & infinita virtus propter mortem & passionem suam: quod quidem meritum semper durat, & nunquam potest euacuari: & Baptismus, in quo est ordinatio & præfinitio Christi, & præceptum recipiendi, vt omnis homo qui recipit illum, recipiat gratiam suam. Et ideo quia ordinatio est immutabilis Baptismus semper habet virtutem & efficaciam: & sic ista scala semper remanet fixa & immobilis. Et ideo nulla debet esse dubitatio, quin homo recipiens aquam baptismalem, sicut debet,recipiat donum & gratiam Christi: & in ista scala nihil est visibile, nisi Baptismus cum pertinentiis suis:& ideo homo quando recipit Baptismũ Christi, accipitur & ligatur inuisibiliter per gratiã sibi datam cum Christo inuisibili, & eleuatur & quasi suspenditur, & hoc per medium visibile, scilicet per Baptismum Christi. Et ideò Sacramentum Baptismi est quasi hamus, per quem Christus piscatur & capit ho-

mines, & trahit ad se: quia in hamo est aliquid visibile, & aliquid occultum: ita in Baptismo est aqua visibilis: & suscipiendo aquam exteriùs, anima interiùs capitur per gratiam & efficitur Christi. Et sic patet, qualiter Christus descendit ad hominem per Baptismum, & homo etiam ascendit ad ipsum per ipsum Baptismum, & fit ibi quoddam matrimonium & quidam contractus, & quoddam pactum & promissio inter Christum & animam: quia anima suscipit Christum in Baptismo voluntariè: & ipse etiam suscipit animam & induit & ornat eam vestimentis suis inuisibilibus, & expoliat eam vestimentis suis antiquis & corruptis & inhonestis & turpibus. Et ideo anima in Baptismo efficitur sponsa Christi vera, quæ ante erat meretrix diaboli: & per consequens efficitur filia Dei. Et exinde apparet cum quanta solemnitate debet celebrari Sacramentum Baptismi & suscipi, in quo fit tale matrimonium, & anima recipit talem sponsum immortalem, inuisibilem, filium Dei, & filium Virginis, verum Deum & hominem, omnipotentem, summè amabilem, dulcem, summè desiderabilem, summè bonum, summè sapientem, qui voluit sponte mori & crucifigi, & suum totum sanguinem fundere pro amore eius, & lauare ipsam per sanguinem suum mundissimum ab omnibus suis maculis, & facere ipsam mundissimam, vt ipsa fieret sponsa sua, & liberaretur à prostibulo diaboli, & ne esset meretrix eius, & damnatio & perditio æterna. Merito ergo magna solemnitas & celebritas debet seruari in tantis sponsalibus tanti & talis sponsi: & merito etiam anima debet seruare veram fidelitatem & integrum amorem tali sponso, & omnia, quæ ei promisit: merito etiam debet semper recordari de tanto matrimonio & de omnibus, quæ promisit, & summè cauere, ne corrumpat tantum & tam mirabile matrimonium. Ex istis igitur, quæ dicta sunt, apparet qualiter anima ascendit per Baptismum, non solum cognoscendo per visibile inuisibile, & suscipiendo inuisibile per visibile; imò etiam ascendit ad matrimonium & nuptias Christi filij Dei, & fit sponsa filij Dei: ascendit etiam vsque ad filiationem Dei, quia fit filia Dei: ascendit etiam, quia fit digna filia Dei, vt inter in regnum Dei ad societatem Angelorum; & tamen ante Baptismum erat meretrix diaboli, & damnata inæternum cum diabolo & An

Baptismus debet cum solemnitate suscipi.

& Angelis eius. Igitur Sacramentum Baptiſmi eſt ſcala aſcendendi & deſcendendi, vt dictum eſt, & lauacrum regenerationis, & renouationis, & purificationis & mundificationis, vt declaratum eſt.

TITVLVS CCLXXXIIII.

Quod ſecundum eſt Sacramentum Confirmationis, per quod homo iam per Baptiſmum nouiter genitus, roboratur & augmentatur, & ad perfectam ætatem ducitur in eſſe ſpirituali & gratia & conformatur ad pugnandum & ad nomen Christi audacter & publicè confitendum & fit per vnctionem criſmatis in fronte cum verbis ordinatis.

DEclaratum eſt autem qualiter per Sacramentum Baptiſmi homo recipit nouum eſſe ſpirituale quo ad animam, & de nouo regeneratur & renaſcitur, & eſt propriè natiuitas ſpiritualis ipſius animæ. Et quoniam per viſibilia & corporalia aſcendimus ad cognoſcendum inuiſibilia & ſpiritualia: quia ipſa ſenſibilia & corporalia portant ſimilitudinem, & quandam imaginem rerum ſpiritualium & intellectualium. Ideo quia duplex eſt vita in homine, ſcilicet vita corporalis & ſpiritualis: & etiam duplex ætas, ſcilicet animæ & corporis: ideo ex illis, quæ videmus fieri in vita & ætate & natiuitate corporali & viſibili, poſſumus arguere & percipere quid exiſtat in vita & ætate & natiuitate ſpirituali. Et quoniam in vita corporali & viſibili primò homo generatur & accipit & incipit eſſe & viuere per generationem: deinde poſt generationem & natiuitatem accipit augmentum & crementum, donec perueniat ad ætatem & robur & ad perfectam virtutem, vt poſſit facere perfectas operationes humanas ſecundum corpus. Sic ergo eſt ibi primò generatio, deinde augmentum corporale, per quod homo peruenit ad perfectam ætatem. Sic autem conformiter fit in vita ſpirituali ipſius animæ: quoniam primò homo accipit vitam ſpiritualem, & generatur quo ad illam vitam: deinde oportet, quòd recipiat augmentum vitæ ſpiritualis, donec anima perueniat ad perfectam ætatem vitæ ſpiritualis, & roboretur & confortetur & firmetur in tali vita, vt perfectè poſſit operari operationes, quę pertinent ad vitam ſpiritualem. Et ideo quia per Baptiſmũ homo recipit de nouo vitã ſpiritualem, & incipit

Quomodo Confirmatio ſe habeat ad Baptiſmum.

incipit esse,& est quædam generatio spiritualis:necesse etiam est, quòd sit aliud Sacramentum post Baptismũ, in quo anima recipiat augmentum vitæ spiritualis, & in quo anima recipiat ætatem perfectam & fortitudinem,& robur vitæ spiritualis. Et ideo post Sacramentum Baptismi ordinatum est Sacramentum Confirmationis, quòd ita se habet ad Baptismum sicut augmentum ad generationem: quia sicut Baptismus est quædam spiritualis generatio, vt homo viuat in vita christiana; ita etiam Sacramentum Confirmationis est quoddam spirituale augmentum promouens hominem in ætatem spiritualem perfectam: & ideo est Sacramentum plenitudinis, & est perficiens illud, quòd datum est priùs in Baptismo: in quo datur ipsi animæ gratia ad augmentum & plenitudinem & ad robur: & illa gratia prima,quæ erat suscepta in Baptismo,crescit & confirmatur & perducitur ad perfectionem. Vnde gratia, quæ datur in Baptismo,lauat animam totaliter: & ista est sua propria operatio;sed gratia,quæ datur in Sacramento Confirmationis, roborat animam atque confirmat. Et ideo quia ista est alia operatio distincta à prima, necesse est, quòd sit aliud instrumentum distinctum à primo, vt omnia fiant ordinato modo. Si enim ordo debitus seruatur in rebus corporalibus & in vita corporali, quanto magis debet esse ordo in vita spirituali, cum idem Dominus ordinauerit vtramque vitam. Et ideo vbi est noua operatio & nouus effectus in anima, ibi debet ordinari nouum Sacramentum & ad specialem effectum debet ordinari speciale Sacramentum. Vnde sacramenta ordinantur ad animam perficiendam, seruandam & complendam: & Christus per ipsa Sacramenta operatur in anima nostra faciendo in ea distinctas operationes & distinctos effectus per distincta Sacramenta,tanquam per quædam medicamenta & instrumenta distincta secundum indigentiam animæ, & secundum quod ei conuenit & expedit iuxta suam naturam & capacitatem suam, vt omnia fiant de gradu in gradum. Quia enim propter hominem fecit omnia, sic vtique facit, secundum quod cognoscit expedire magis homini. Necessarium est autem homini etiam, vt recipiat gratiam confirmantem & roborantem & augmentantem & perficientem animam in vita spirituali, quam recipit in Baptismo de nouo: quoniam

Effectus Confirmationis

Quòd Confirmationis Sacramentum est Sacramentum distinctum à Baptismo.

niam si homo post Baptismum habet viuere: necesse est, quòd pugnet contra inimicos suos & contra inimicos vitæ spiritualis & fidei Christianæ tam visibiles quàm inuisibiles, occultos seu manifestos: & hoc cum gratia sibi data. Est etiam necesse, quòd confiteatur nomen Iesu Christi publicè & audacter sine timore & sine verecundia, tanquam membrum ipsius Christi: & quia Iesus Christus est Deus & homo crucifixus pro hominibus, & Dei filius æqualis per omnia in deitate Deo Patri: quia publicè confiteri coram hominibus, quòd Christus crucifixus est Deus & homo, est fortissima fides: & etiã apparet quid derisorium maximè coram potentibus inimicis, qui possunt occidere & dare tormenta. Et ideo, propter istam confessionem fiendam eo modo, quod fieri debet, necessariũ fuit, vt homo reciperet gratiam confirmantem, vt sit constans & fortissimus tam in pugna, quàm in confessione nominis Christi. Et quoniam quodlibet Sacramentum est scala cognoscendi & suscipiendi inuisibile per visibile: ideo sicut in Sacramento Baptismi factum est, ita fiet processus in isto Sacramento. Vnde oportet, quòd in quolibet Sacramento visibile proportionetur rei inuisibili quo ad significationem & repræsentationem. Et ideo quia crisma, quod est compositum ex oleo oliuarum & ex balsamo, est res visibilis in isto Sacramento, & inunctio fit exteriùs in fronte cum verbis, quæ significant operationem, quæ fit interiùs in anima, quæ sunt ista: Signo te signo crucis, confirmo te crismate salutis, in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Et ideo tam per oleum & balsamum, quàm per verba possumus arguere omnia illa, quæ fiunt in homine per istud Sacramentum. Vnde sicut videmus, quòd oleum natat super aquam & ascendit: ita significatur, quòd gratia, quæ confertur in isto Sacramento, natat & ascendit supra gratiam, quæ datur in Baptismo, est superior: quia illa datur ad abluendam animam: & ista est ad roborandum animam & augmentandum & fortificandum in pugna. Et etiam sicut oleum reddit aquam saporosam & sapidam; ita significatur, quòd per gratiam, quæ datur in hoc Sacramento, homo recipit maiorem saporem in Christo, & redditur magis saporosus aliis hominibus in fama & conuersatione, in vita & in omnibus operationibus suis: ita quòd per istam gratiam homo efficitur

Materia Confirmationis.

Forma Confirmationis.

Effectus Confirmationis.

citur aptus ad conuersandum cum hominibus. Item sicut extenditur oleum & dilatatur magis quàm aqua: quia modica gutta olei crescit & extenditur, quod oleum significat crementum & augmentum: ita significatur, quòd per istam gratiam, quæ datur in isto Sacramento, homo christianus extenditur & dilatatur exterius ad alios homines per bonas operationes, & per confessionem nominis Christi, & reddit nomen Christi amabile in cordibus aliorum. Et significatur etiam, quòd per istam gratiam homo recipit augmentum & crementum spirituale & plenitudinem gratiæ. Item etiam sicut oleum est nitidum, & significat, quòd in hoc Sacramento datur gratia, per quam homo habet conscientiam nitidam & opera nitida. Item etiam arbor oliuæ semper habet virorem & viriditatem, & nunquam perdit, neque per frigus, neque per calorem: ita significatur, quòd per gratiam, quæ confertur in isto Sacramento, homo semper habet virorem & viriditatem, & est fortis & constans in vita spirituali, & nulla tribulatione desistit à confessione nominis Christi. Item etiam sicut oleum est linitiuum, dulcificatiuum & suaue: ita significatur, quòd gratia Spiritus-Sancti, quæ datur in isto Sacramento, est linitiua, dulcificatiua & suauis: ita quod facit hominem lenem, dulcem & suauem & misericordem aliis in conuersatione; ita quòd cum lenitate & dulcedine & suauitate conuersatur inter homines alios tam bonos quàm malos. Et ideo oleum rectè significat gratiam Spiritus-sancti: quia proprietates olei rectè conueniunt cum gratia Spiritus-sancti & cum operationibus eius. Et cum oleo miscetur balsamum in hoc Sacramento: & ideo significatur, quòd sicut balsamum habet pretiosum odorem, & est valde odoriferum, quem odorem emittit extra se; ita similiter gratia, quæ confertur in hoc Sacramento, homo extra se emittit odorem bonæ famæ & bonæ vitæ ad alios homines, & attrahit alios homines ad se, & reddit nomen Christi odoriferum aliis hominibus. Apparet igitur qualiter ista vnctio visibilis, quæ fit exterius in corpore per crisma, rectè proportionatur cum vnctione inuisibili, quæ fit interiùs in anima per gratiam Spiritus-sancti significando & repræsentando. Et quia ista vnctio fit in fronte

fronte : ideo significatur , quòd in isto Sacramento datur gratia ad pugnandum publicè , ad confitendum nomen Christi publicè & audacter , sine timore, & sine verecundia & erubescentia. Vnde signum fortitudinis & constantiæ ostenditur in fronte , & timor & verecundia ostenditur in facie & maximè in fronte. Et ideo ad significandum , quòd per gratiam, quæ datur in isto Sacramento , interiùs accipit robur & fortitudinem ad pugnandum contra timorem & verecundiam : vt non formidet , neque verecundetur , quando erit necesse confiteri publicè veritatem, neque propter ignominiosam mortem in cruce , neque propter pœnam & ignominiam passionis , vt scilicet non formidet pro confessione nominis Christi , si opus fuerit sustinere quamcunque pœnam, vel ignominiam, tanquam verus pugil vnctus ad prælium , & tanquam strenuus miles Christi ferens in fronte signum Regis sui , & triumphale vexillum crucis eius. Et ideò cum confirmatur , manus & crux imprimitur fronti ad significandum omnia prædicta. Sic igitur homo baptisatus & Christianus recipiendo talem vnctionem crismatis in fronte per modum & formam , vt fieri debet cum verbis supradictis , confirmatur intùs in anima , & roboratur & recipit gratiam inuisibilem , per quam recipit augmentum spirituale & peruenit ad perfectam ætatem spiritualem , & fit plenus Christianus , & est aptus ad omnia supradicta , quæ necessaria sunt homini Christiano , si debeat viuere in hoc mundo. Et sic apparet differentia inter Sacramentum Baptismi & Confirmationis : quia Sacramentum Baptismi est quædam mutatio de non esse ad esse : sed Sacramentum Confirmationis est quoddam spirituale augmentum de esse imperfecto ad esse perfectum , de ætate imperfecta ad ætatem perfectam, & de puero ad virum. Et sicut se habet augmentum ad generationem ; ita se habet Confirmatio ad Baptismum.

***

TITV

TITVLVS CCLXXXV.

Quòd tertium est Sacramentum corporis & sanguinis Christi Iesu, quòd est Sacramentum vnitatis & communionis, & viaticum refectionis & sacrificium oblationis, in quo homo Christianus iam genitus & viuens per Baptismum in vita spirituali & in esse gratiæ, & roboratus, & augmentatus per Confirmationem, nutritur & conseruatur in eadem vita spirituali, ne deficiat in via, & sustentatur, donec veniat ad æternam vitam & gloriam, & per quod vnitur Christo & membris eius per amorem, & mutatur & trans fertur in eum, sicut nutrimentum in nutritum.

Tit. præcedenti. QVoniam autem vita spiritualis conformatur vitæ corporali, vt iam dictum est: ideò sicut in vita corporali reperitur primò generatio, per quam accipit homo vitam: & requiritur augmentum, per quod homo perducatur ad perfectionem vitæ; ita etiam requiritur alimentum & nutrimentum, per quod homo conseruetur in vita. Et ideò sicut in vita spirituali oportuit Baptismum esse, qui est spiritualis generatio: & etiam confirmationem, quæ est spirituale augmentum; ita oportuit esse Sacramentum vnum, quod esset spirituale alimentum & nutrimentum, in quo homo conseruaretur totaliter & compleretur in bono & in spirituali vita. *Tit. 247. &c.* Et quia iam declaratum fuit in tractatu de amore ad longum, qui est verum bonum hominis: & fuit declaratum, quòd amor Dei est totum bonum hominis & vita eius, & quòd de amore Dei nascitur verum gaudium & delectatio vera, tanquam fructus, de quo anima viuit: & etiam fuit dictum, quòd finale complementum hominis est, vt homines vniantur cum Deo per amorem, & inter se: ita quòd vnus diligat alium sicut seipsum, & omnes reputent se tanquam vnum hominem, nec aliter erit complementum in hominibus, nisi sit tanta vnitas, quòd diligant se sicut vnum: & hoc non potest fieri, nisi primò sint vniti cum Deo: ita quòd quilibet vniatur primò cum Deo & virtute illius vnionis vniantur inter se: & quia ista perfecta vnitas fit per amorem, qui mutat & conuertit amantem in amatum, & vnit amantem cum amato.

Ideò necessarium est hominibus christianis, vt habeant vnum Sacramentum, in quo recipiant amorem, per quem vniantur in se quotidie. Vnde quilibet christianus est membrum Christi per Baptismum, & omnes christiani faciunt vnum corpus cum Christo; & ideo sicut membra habent vnitatem cum capite & inter se; ita christiani debent habere vnitatem cum Christo & inter se: & nisi vniantur primò cum Christo perfecta vnione, non possunt adinuicem vniri: quia vnitas membrorum oritur & causatur ab vnitate capitis. Et ideo quilibet christianus si vult habere perfectam vnitatem cum aliis christianis, est necesse, quòd primò habeat vnitatem cum Christo perfectam: & quantò magis vnitur cum Christo, tantò magis vnitur cum omnibus christianis. Tunc enim homo christianus perficitur & completur & nutritur, quando vnitur cum Christo per amorem: quia per amorem christianus conuertitur & mutatur in Christum & assimilatur ei, & per consequens vnitur cum omnibus membris suis. Vnde sicut nutritio corporalis fit per calorem naturalem; ita nutritio spiritualis fit per calorem spiritualem, scilicet per amorem: & sicut calor naturalis conuertit nutrimentum in rem nutritam & vnit; ita amor conuertit amantem in rem amatam & vnit. Sed tamen contrario modo fit nutritio spiritualis & corporalis: quia in nutritione corporali nutrimentum, seu alimentum conuertitur in substantiam rei nutritæ; sed in nutritione spiritualis vitæ, res nutritia conuertitur in naturam rei nutrientis & nutrimenti: & ipsum nutrimentum non mutatur, sed solum res nutritia. Et causa istius diuersitatis est, quia res amãs nutritur de re amata, quia res amata est nutrimentum, & alimentum, & cibus rei amantis: & quia amor conuertit amanté in amatum, quia ista est sua natura, vt declaratum est: ideo res, quæ amat, conuertitur in rem amatam, & per consequens in nutritione spiritualis vitæ res nutritia conuertitur & mutatur in rem nutrientem. Et quia Christus Deus & homo est res amata, & christianus est res amans: ideo Christus est nutrimentum & alimentũ christiani spirituale; & christianus per amorem mutatur & conuertitur in Christum, & recipit formam & similitudinem & imaginem Christi: & ipse Christus non mutatur, sed magis mutat & transformat christia-

Oportet habere Sacramentum vnitatis.

Nutritio corporalis contrario modo se habet ad spiritualem.

Tit. 230. Quomodo Christus est cibus spiritualis christiani.

nũ in seipsum. Vnde sicut in nutrimento corporalis vitæ ipsum alimentum expoliatur & denudatur à sua natura propria & forma, & recipit similitudinem & formã rei, quæ nutritur, sicut panis suscipit formam carnis; ita per contrarium nutritione spiritualis vitæ, quæ fit per amorem, res nutrita expoliatur & denudatur à sua propria natura & forma, & recipit similitudinem & formã rei nutrientis. Sicut ergo se habet nutrimentum ad rẽ nutritã in nutritione corporalis vitæ; ita se habet res nutrita ad nutrimentũ in nutritione spiritualis vitæ quãtũ ad transmutationem. Sed in nutritione spirituali tam res nutriens, quàm res nutrita crescunt, sed aliter & aliter: quia christianus, qui est res, quæ nutritur, crescit in vigore & confortatur & fortificatur & melioratur in seipso, quando mutatur in Christum; sed Christus non crescit in seipso, nec recipit vigorem, sed solum crescit, quia fit vnum corpus nouum, in quo christiani fiunt membra & ipse caput: & sic Christus crescit in mẽbris suis, & totum illud corpus potest vocari Christus: quia ipse est caput, christiani sunt eius mẽbra. Et sic Chr. dũ mutat christianos in seipsum & transformat per amorem, tunc facit crescere corpus suum nouum: & si quilibet christianus dum nutritur à Christo per amorem, fit verum membrum Christi. Et quia natura amoris est, quòd quando res amans suscipit rem amatam, tũc capitur & suscipitur à re amata, ita quòd res amãs per amorem capitur ideo dum christianus accipit Christum per amorem tanquam suum nutrimentum, tunc capitur à Christo: & Christus à christiano comeditur & crescit, quia suũ corpus crescit. Quia igitur per amorẽ fit nutritio spiritualis vitæ, & per amorem christiani nutriuntur in Christo, & sunt vera membra eius & transformantur in Christum & vniuntur ei, & per consequens vniuntur inter se perfecta vnitate: ideo vt ista nutritio fiat continuo: & vnitas ista obseruetur & crescat, & membra Christi continuò nutriantur: ideo Christus instituit & ordinauit propter istam nutritionẽ spiritualẽ Sacramẽta corporis & sanguinis sui, in quo corpus suum veraciter & realiter continetur, & in quo ipsemet est præsens in sua propria persona: quia ipse solus est verum alimentũ & nutrimentum vitæ spiritualis. Et quia in quolibet Sacramento est visibile & inuisibile, & quodlibet Sacramentum est scala cognoscendi & suscipiendi: ideo sicut

Quomodo nutritus crescat.

Quare hoc Sacramentum instituit.

in

in Baptiſmo & Confirmationc factum fuit ita faciamus in iſto Sacramento, & aſcendamus de viſibili ad inuiſibile. Vnde ſicut in Sacraméto Baptiſmi res viſibilis eſt aqua & ablutio per aquam cũ verbis ordinatis, & in Sacramento Confirmationis res viſibilis eſt criſma ſeu oleum & vnctio per criſma cũ verbis ordinatis; ita in iſto Sacramento res viſibilis eſt panis & vinum cum verbis ordinatis à Chriſto, & deinde fit manducatio viſibilis; ſicut in Baptiſmo fit ablutio; & in Confirmatione fit vnctio. Sed eſt differentia inter iſtas res viſibiles, quæ ſunt in hoc Sacramento & inter res viſibiles aliorum duorum: quia in Baptiſmo aqua remanet aqua, & in cõfirmatione oleum remanet oleum; ſed in iſto Sacramento panis non remanet panis, nec vinum remanet vinum: quia verba iſtius Sacramenti ſunt alterius conditionis, quàm verba aliorum Sacramentorum, quæ ſignificant effectum & operationem inuiſibilem, quæ fit intus in anima, & non ſignificant effectũ aliquem fieri in aqua, nec in oleo: ſed in iſto Sacramento verba ſignificant effectum & operationem inuiſibilem fieri in ipſis rebus viſibilibus, ſ. in pane & in vino: quia ſignificant tranſmutationem realem & veram panis in corpus Chriſti, & vini in ſanguinem eius. Et ideo ſicut realiter & veraciter, dũ verba proferuntur, in alijs Sacramentis fit effectus & operatio inuiſibilis nouiter in anima; ita ſimiliter, dum verba proferuntur ſuper res viſibiles, ſ. ſuper panem & vinum, fit effectus & operatio in pane & vino, ſecundũ quod verba ſignificant: quia non videtur maior ratio de verbis Baptiſmi, quàm de verbis iſtius Sacramenti quòd habeant maiorem efficaciam; cum iſtud Sacramentum ſit nobilius & maius. Si ergo verba, quæ proferuntur in Sacramento Baptiſmi, quod eſt primum, habent efficaciam, vt homo Baptizetur in anima intùs, ſequitur quòd verba etiam iſtius Sacramenti habeant efficaciam, ſ. vt panis mutetur in corpus & in carnem Chriſti veram, & vinum in verum ſanguinem eius. Et ſi Baptiſmus eſt verum Sacramentum, neceſſe eſt, quòd iſtud ſit verum Sacramentum, cum idem Dominus vtrumque ordinauerit & inſtituerit. Sed per experientiam apparet, quòd Baptiſmus eſt verum Sacramentum: quia homo mutatur & renouatur in vita: ergo & iſtud eſt verum Sacramentum.

Materia huius Sacramenti.

Differentia materiæ & formæ huius Sacramenti ab alijs.

TITVLVS CCLXXXVI.

Probatio quòd verba Christi faciunt quod significant.

Differentia inter verba hominis & Dei.

QVod autem verba Christi faciunt quod significant realiter & de facto, hoc manifestatur sic. Oportet enim de necessitate, quòd verba creatoris ascendant per vnum gradum super verba creaturæ, & necesse est dare vnum gradum verbo Dei magis super verbum hominis: sed verba creaturæ, scilicet hominis semper significant aliquid; ergo verba Dei magis debent habere vltra significationem, s. quòd faciunt & significant: ita quod verba Dei & significant & faciunt quod significant, aliter plus nihil haberent, quàm verba hominis, quod est absurdissimum. Si ergo verba hominis habent hanc virtutem, quod significant, sequitur quòd verba Christi, qui est Deus & homo, habent hanc virtutem quod significant, & vltra hoc faciunt quòd significant. Ergo verba, quæ proferuntur in Sacramentis, significant, & faciunt quod significant. Sequitur ergo quòd verba, quæ significant suum corpus esse & existere in hoc Sacramento, faciunt ipsum existere ibi mutando panem in corpus & vinum in sanguinem. Item etiam verba hominis semper significant, & non semper est ita, sicut significant, in re; imò aliquando sunt falsa: ergo oportet, quòd verba Christi Dei & hominis habeant vnum gradum magis, sc. quòd significant, & semper sit ita, sicut significant, in re: ita quòd non possunt esse falsa, sed semper sunt vera: & hoc necesse est, aliter nil plus haberent Christi verba, quàm verba hominis puri. Cum ergo verba istius Sacramenti sunt verba Christi, & non puri hominis, sequitur, quòd semper sint vera, & ita est sicut significant. Item etiam si creatura habet virtutem mutandi aliam creaturam in se, vt caro mutat panem in carnem & in seipsam: quare etiam verba Christi non haberēt virtutem, vt mutent panem in carnem suam, & vinum in sanguinem suum, cum ipse Christus ordinauerit verba certa & determinata ad hoc? Ergo necesse est, quòd verba Christi faciant quod significant, & semper sint vera, maximè cum ipse non possit mentiri. Ergo in isto Sacramento necesse est, quòd fiat vera mutatio in pane & in vino, vt sit ibi verum corpus Christi & verus sanguis. Si enim dū proferuntur

Quod verba in Sacramentis faciunt quod significāt.

feruntur verba in Baptiſmo, fit mutatio intus in anima inuiſibili,& verè lauatur anima:multò magis dum proferuntur verba Chriſti ſuper panem & vinũ eo modo, quo ordinatum fuit, vna mutatio fit in pane & vino, quę ſunt res corporales & corruptibiles. Ecce igitur differentia inter res viſibiles & corporales iſtius Sacramẽti, & aliorum Sacramentorum. Vnde alia Sacramenta ſicut Baptiſmus & Confirmatio perficiuntur & complentur per applicationem ad hominem;ſed iſtud Sacramentum perficitur & completur ſine applicatione ad hominem per ſe. Et valde conuenit hoc, quia iſtud Sacramentũ eſt alimentum & nutrimẽtum ſpirituale,& eſt refectio ſpiritualis:& hoc fit per amorem:& nihil magis inflammat ad amorem, quàm præſentia Chriſti realis. Deinde autẽ iſtud Sacramentum applicatur ad hominem,& hoc per modum manducationis & potus, & ad modum cibi & potus, quia habet formam cibi & potus, quia comeditur & bibitur. Sic ergo in iſto Sacramento ſunt omnia iſta primò panis & viuum, ſecundò mutatio panis in corpus Chriſti, & vini in ſanguinem per verba,& vltimò eſt viſibilis comeſtio & potatio realis iſtius Sacramenti. Et quia viſibile in Sacramentis ſignificat inuiſibile, vt iam dictum eſt:quia illud, quod videtur, eſt imago & ſignum illius quod non videtur:aſcẽdamus de viſibili ad inuiſibile. Vnde in iſto Sacramento eſt duplex inuiſibile,vnum extra hominẽ;aliud intra hominẽ:quia iſto in Sacramento fit duplex effectus, primus in ipſis rebus corporalibus,ſ. pane & vino; & ſecundus intus in anima:quia neceſſe eſt, quòd per iſtud Sacramentũ fiat in anima aliquod inuiſibile & ſpirituale, ſicut per Baptiſmũ & per Confirmationẽ:& quod homo intus in anima recipiat rem inuiſibilẽ,quia omnia Sacramenta ſunt propter hominẽ. Et ideo hic faciemus duos proceſſus, primò de viſibili ad inuiſibile,quod eſt extra hominẽ:& deinde ad inuiſibile, quod recipitur intus in homine. Vnde primum viſibile,quod ibi videtur,eſt forma panis forma vini;& inuiſibile,quod intus continetur,eſt corpus Chriſti & ſanguis eius & per conſequens totus I.C. verus Deus & verus homo. Et ideo ſignificatur, quòd ſicut panis & vinum, quæ ſunt cibus & potus,ſunt plena refectio corporis,ita quod in cibo & potu eſt completa refectio corporis;ita ſimiliter corpus Chriſti, quod inuiſibiliter continetur & ſanguis eius & per conſequens

Differentia aliorum Sacramentorum ad illud.

Tit. 281. Duplex effectus illius Sacramẽti.

Plenè reficit.

ipse Christus est plena & cōpleta refectio & nutrimentum & alimentum spirituale. Et sicut panis & vinū sunt principalis substantia nutrimenti & alimenti corporis; ita significant, quòd ipse Christus ibidem existens est principalis substantia nutrimēti & alimenti spiritualis. Vnde sicut aqua in Baptismo significat ablutionem; ita forma panis & vini significat refectionem & nutritionem. Et sicut panis super omnes cibos corpus reficit & sustentat, & vinum hominem lætificat & inebriat; ita significatur, quòd caro Christi ibidem existēs animam reficit & sustentat spiritualiter super omnem gratiam, & quòd sanguis Christi animam lætificat & inebriat, & quòd Christus totam animam reficit, sustētat, lætificat atque inebriat: vt autem omnia concludamus, per formam panis & vini significatur, quòd sicut se habet panis & vinum ad corpus. i. quicquid facit panis & vinū in corpore, totum hoc facit Christus in anima, & sic se habet ad animam inuisibilem. Item etiam panis, & vinū aliud significant: quia vnus panis cōponitur ex multis granis, & vnum vinū ex multis granis racemorū. Et ideo significatur per hoc aliud inuisibile, quod sicut ex multis granis frumēti fit vnus panis, & ex multis granis racemorū vnū vinum; ita similiter ex multis Christianis vna societas fit & vnū corpus in Christo. Et ita per hoc significatur vera vnitas Christianorum inter se & cum Christo per amorē: ita quòd significatur, quòd per Christū contentū in isto Sacramēto fit vera vnitas inter omnes Christianos, qui debent sumere istud Sacramētum. Et sic forma panis & vini sunt imago & signum vnitatis Christianorum cū Christo & inter se; & sic per formam panis & vini significatur duplex inuisibile. s. corpus Christi verum, & istud inuisibile continetur realiter in isto Sacramento: & aliud inuisibile est vnitas & societas Christianorū in vno corpore, & hoc est corpus Christi mysticum, Christus mysticus: & istud inuisibile non continetur sub forma panis & vini, sed solus Christus, qui est caput & causa istius vnitatis. Ita significatur, quòd Christiani per istud Sacramentum vniuntur cum Christo & inter se, & ideo est Sacramentū & imago, & signum & mysterium vnitatis & societatis, & pacis & concordiæ, & veræ amicitiæ & fraternitatis: ita quòd per istud Sacramentum Christiani fiunt vnum cū Christo & inter se, sicut grana frumēti fiunt vnus panis.

Et

Sustētat.

Hoc Sacramentum signat vnitatem christianorum & Christi.

Corpus Christi verum & mysticum.

Et ideo quia omnes fideles christiani sunt membra Christi, & ipse est caput omnium, sequitur quòd omnes christiani sunt in isto Sacramento eodẽ modo, quo sunt vniti cum Christo, non quod contineantur ibidem realiter, sed tantùm repræsentaliter: & significentur ratione vnitatis per Sacramentum. Et ideo istud Sacramentum est Sacramentũ omniũ christianorum & communionis: & vbicunque fit, & fiet, repræsentat omnes christianos, quia realiter & veraciter continet illũ, qui est caput omnium christianorũ: & caput semper respicit membra, & mẽbra respiciunt caput. Et quia vnitas ista non potest fieri nisi per amorem & dilectionem, quia amor vnit & mutat: ideo istud Sacramentum est Sacramentum amoris & charitatis. Sic ergo hoc Sacramentum est imago & signum refectionis, seu mutationis spiritualis & vnitatis: & per consequens significatur, quòd perfectio spiritualis consistit in vera vnitate cum Christo & cum membris eius: in vero amore, per quem causatur vnitas vera. Et quia in refectione & in vera vnitate & amore est gaudium & delectatio & lætitia: ideo istud Sacramentum est Sacramentum gaudij & lætitiæ & delectationis & societatis. Et quia in isto sacramento realiter continetur ille, qui est omne bonum, per modum cibi & potus & alimenti; ideo est Sacramentum omnis dulcedinis, omnis bonitatis, & omnis perfectionis & virtutis. *Est Sacramentũ amoris & vnitatis.*

TITVLVS CCLXXXVII.

Quid significat transmutatio, quæ fit in pane & vino.

ET quoniam in isto Sacramento ipsæ res visibiles, scilicet panis & vinum realiter mutantur & conuertuntur in corpus & sanguinem Iesu Christi, & non remanent; & in aliis Sacramentis non mutantur, sicut aqua non mutatur in Baptismo: ideo significatur, quòd istudSacramentum est transmutatiuum & conuersiuum, & per hoc Sacramentum christiani totaliter conuertuntur & mutantur in Christum: & sicut res corporales conuertuntur in corpus Christi; ita significatur quòd christiani per hoc Sacramentum conuertuntur in animã Christi, & in eius diuinitatem, & in suam voluntatem. Et sicut ipsæ res corporales, scilicet panis & vinum exaltantur & dignificantur in isto Sacramento tanta *Per hoc conuertimur in Christũ.*

exaltatione & dignificatione, qua non potest cogitari maior, nec possunt plus ascendere: quia transeunt in corpus Christi glorificatum; ita significatur, quòd per istud Sacramentum Christiani exaltantur & dignificantur tanta exaltatione & dignitate, qua non potest cogitari maior in hoc mundo, & efficiuntur diuini, & deificantur & conuertuntur in Christum, qui est Deus & homo, & conuertuntur in suam voluntatem. Et sicut ibi fit plena conuersio panis & vini in corpus Christi, quia nihil de substantia panis & vini remanet, ita significatur, quòd per istud Sacramentum fit plena conuersio Christiani in Christum: ita quod nihil remanet de propria voluntate, nec de proprio amore, nec de proprio sensu; sed totum quicquid est hominis inquantum homo est, totum conuertitur in Christum. Et sicut substantia panis & vini inuisibilis & occulta conuertitur & mutatur in corpus & sanguinem Christi; & tamen forma panis & vini remanet exteriùs visibiliter tanquam signa & vestigia & imago; ita significatur, quòd per istud Sacramentum anima Christiani inuisibilis & occulta, quæ est tota substantia eius, conuertitur in animam Christi & in eius deitatem & inuisibiliter & occultè; & tamen corpus remanet exteriùs visibile in sua forma & in sua natura: ita quod sicut panis exteriùs apparet panis, & interiùs est tamen mutatus; ita homo apparet exteriùs idem; & tamen interius est mutatus totaliter quo ad animam: & sicut mutatio, quæ est in pane & vino, est intrinseca & substantialis & fundamentalis & cordialis; ita significatur quòd per istud Sacramentum fit in homine mutatio intrinseca, substantialis & fundamentalis & cordialis, ita quòd cor hominis mutatur in cor Christi. Sic ergo sicut Christus in isto Sacramento transmutat & conuertit in corpus suum & sanguinem res ipsas corporales per verbum suum; ita transmutat in isto Sacramento ipsas animas in seipsum. Et sic transmutatio corporalis repræsentat & significat transmutationem spiritualem. Et quia etiam corpus hominis potest meliorari, sicut alia suo modo: ideo etiam sicut panis, qui est res corporalis, melioratur tanta melioratione qua non potest fieri maior: quia transit in corpus Christi: ita etiam significatur, quòd corpus Christiani melioratur per istud Sacramentum; tantum quantum

Exaltamur & deificamur.

Animã nostram conuertit in suam.

Corpus nostrum per hoc Sacra-

tum meliorari potest in hoc mundo ita quòd fit castũ, mundum, purum, sanctum, obediens animæ. Ita etiam quia panis significat corpus, & vinum significat animam: quia panis pertinet ad carnem, & vinum ad sanguinem, in quo est sedes animæ: ideo significatur, quod sicut panis & vinum meliorantur tanta melioratione, qua non potest cogitari maior; ita similiter per istud Sacramentum anima & corpus Christiani meliorantur tanta melioratione, quâ non potest cogitari maior in hoc mundo. Et per consequens significatur, quòd per istud Sacramẽtum Christianus consummatur & perficitur & peruenit ad vltimum complementum bonitatis, quantum fieri potest in hoc mundo. Ecce igitur qualiter duo sunt in hoc Sacramento exteriùs, quæ significant omnia inuisibilia, quæ fiunt Christiano per istud Sacramentum, scilicet forma panis & vini visibilis: & ipsa transmutatio, quæ fit in eis. *mentum summè meliorantur.*

TITVLVS CCLXXXVIII.

Quid significat realis manducatio istius Sacramenti visibilis.

ET quia omnia Sacramenta propter hominem sunt, ideò debent applicari ad hominem, & ideo istud Sacramentum debet applicari ad hominem. Sed Sacramentum Baptismi non est Sacramentum, nisi quando actu applicatur ad hominem lauando, & etiam confirmatio vngendo; sed istud Sacramentum antequam applicetur ad hominem, iam est Sacramentũ completum in se: & hoc significat, quòd homo, antequã applicetur ei istud Sacramentum, debet habere summam deuotionem & reuerentiã in isto Sacramento, & ante debet cogitare mysteria & significationes istius Sacramenti: ita quòd primò debet excitari totus homo intùs & extra ad amorem & deuotionẽ ex præsentia tanti Sacramenti, in quo continetur Christus Deus & homo, & verus Redemptor, & Saluator & amicus summus. Et etiam quia in isto Sacramento fit conuersio hominis in Christum, & ista conuersio fit per amorem ardentem & deuotionem; ideo oportet, quòd primò Christianus calefiat & igniatur per amoris desideriũ, vt sit aptus conuerti in Christum: & hoc fit, dum cogitat præsentiam realẽ Iesu Christi filij Dei, qui ex infinita & dulcissima *Manducans debet habere deuotionẽ.*

Hoc Sacramentum habet virtutẽ ante suã applicationem.

charitate voluit mori pro ipso: & ideo in Sacramento debet esse summa deuotio, & plus sine comparatione, quàm in aliis: ideo antequam applicetur homini, iam est Sacramentum. Et ideo istud Sacramentum iam habet virtutem in homine, & operatur in homine, antequam applicetur ei realiter, & dat virtutem, inuisibilẽ & amorem & ardorem & vnitatem: & si homo non potest ipsum capere, ex sola deuotione operatur in eo: sed tamen non tantum operatur, sicut quando applicatur realiter homini. Sicut ergo alia Sacramenta operantur in homine interiùs inuisibiliter, dum applicantur; ita etiam istud Sacramentum operatur in homine, dum applicatur ei realiter. Et sicut alia Sacramenta habẽt proprium modum applicandi visibiliter, in quo significatur operatio, quæ fit interius inuisibiliter, vt in Baptismo ablutio exterior est modus applicandi, qui significat ablutionem interiorem inuisibilem in anima; ita istud Sacramentum habet suum proprium modum applicandi visibilem, in quo significatur operatio inuisibilis, quæ fit interius in anima, & modus applicandi ad hominem & suscipiendi est per manducationem & potationem: ita quod manducando homo suscipit istud Sacramentum, sicut lauando suscipit Sacramentum Baptismi. Et ideo si homo suscipiendo aquam suscipit gratiam inuisibilem in anima & donum Christi inuisibile, quod datur in Baptismo, quantòmagis suscipiẽdo realiter non aquam, sed ipsum Christum Deum & hominem sub forma panis & vini, in quo est totum bonum, & à quo est omne bonum, & omnis gratia, recipiet inuisibilem gratiam & donum suum? Et si suscipiendo aquam, quæ non viuit, non sentit, recipit homo gratiam: ergo quantòmagis suscipiendo ipsum sub forma visibilis panis, qui est viuẽs inæternum, verus Deus & verus homo recipiet gratiam? Et si etiam suscipiendo aquam corruptibilem, homo suscipit gratiam Christi, quantòmagis suscipiendo Christum immortalem & incorruptibilem suscipit gratiam ad susceptionem istius Sacramenti tanquam ad maximum Sacramentũ? Et ideo in isto Sacramento homo recipit plenitudinem gratiæ, & suscipit illum, qui est totum & completum bonum. Et quia amor & charitas est plenitudo omnis bonitatis: ideo in isto Sacramento suscipitur amor & charitas, quæ est omne bonum. Quia igitur Christianus

Per mãducationem propriè applicatur nobis.

Homo accipit gratiæ plenitudinem.

nus ſuſcipit Chriſtum in Sacramento manducando & transglutiendo ad modum cibi corporalis ponendo intus in corpore & in corde, & alia Sacramenta recipit exterius: ideo ſignificatur & eſt ſignum & imago, quòd ipſe Chriſtianus debet recipere Chriſtum in corde ſpiritualiter, & ei debet vniri per fidem & amorem: & quod iſtud Sacramentum confortat cor ſpirituale intùs: & ſignificatur, quòd ſicut illud, quòd comeditur, in corpus conuertitur & recipit naturam eius; ita ſimiliter Chriſtianus per illud Sacramẽtum conuertitur in Chriſtum & recipit naturam eius, & per conſequens efficitur diuinus & deificatus, & ſignificatur quòd Chriſtus conuertit Chriſtianum in ſeipſum, & vnit ipſum cum membris ſuis magis & incorporat. Sicut ergo homo comedit & tranſglutit Chriſtum corporaliter & ponit in corpus ſuum; ita ſignificatur quòd Chriſtus tranſglutit & comedit ſpiritualiter ipſum hominem in corpus ſuum myſticum, ſcilicet in vnitatem & ſocietatem ſuorum membrorum, ſ. in vnitatem fidelium chriſtianorum. Vnde impoſſibile eſt, quòd Chriſtus mutetur: ergo ipſe homo mutatur per iſtam manducationem: quia in manducatione de neceſſitate fit mutatio, vt iam declaratum eſt: quia manducatio & nutritio ſpiritualis fit modo contrario manducationi & nutritioni corporali: quia in manducatione & nutritione corporali illud quod manducatur, mutatur & incorporatur in rem manducantem; ſed in manducatione ſpirituali fit per contrarium: quia illud, quod manducatur, mutat & incorporat manducantem in ſeipſum. Et ideò Chriſtus dum manducatur & tranſglutitur, mutat & incorporat & vnit manducantem in ſeipſum, ſicut nutrimentum intùs in corpore vnitur cũ nutrito. Sic igitur ſicut homo ſuſcipiendo Sacramentũ Baptiſmi ſuſcipit inuiſibiliter in anima omnia, quæ ſignificantur per illa viſibilia, quæ ſunt in Baptiſmo; ita ſimiliter homo ſuſcipiẽdo per manducationẽ iſtud Sacramẽtum eo modo, quo debet, ſuſcipit inuiſibiliter omnia illa, quæ ſignificãtur per illa, quæ vidẽtur in hoc Sacramento, & hoc ſecundum maiorem, vel minorem deuotionem. Et ideo quia iſtud Sacramẽtum eſt tam magnũ, quòd ſuperat omnia Sacramenta; ideo debet tractari & celebrari cum ſumma ſolemnitate & reuerentia, & honore & deuotione. Et ideo vocatur Euchariſtia, id eſt, bona gratia: quia in eo continetur ille, in quo eſt omnis gratia.

Chriſtus ſpiritualiter per fidem & amorem debet ſumi.

Incorporatur corpori myſtico Chriſti. Tit. 285.

Debet tractari cum maxima ſolemnitate.

TITVLVS CCLXXXIX.

Quòd istud Sacramentum non solum est Sacramentum; sed est etiam verum & perfectum Sacrificium placatiuum & satisfactiuum, per quod redditur Deo laus, gloria & honor, & omne debitum soluitur.

QVoniam superius declaratum est, quòd mors & passio Christi est tota satisfactio & totum pretium pro obligatione hominis, & quòd in ea est omnis virtus & omne meritum: & quia ipsa mors & passio fuit verum Sacrificium & oblatio pro peccatis hominum semel facta: quia Christus dedit vitam suam infiniti pretij & valoris voluntariè pro hominibus Deo Patri, vt iam declaratum fuit; nec potest esse aliud Sacrificium, nec alia oblatio nec hostia placens Deo, nec sufficiens ad satisfaciendũ Deo pro obligatione. Et ideo quia ipsa mors & passio transiit, & remansit virtus eius in æternum: & dominus ipse, qui passus est, resurrexit & viuit in æternum; ideo mors ipsa & passio non potest manere nisi per memoriam, vt iam declaratum est: quia illa, quæ semel facta sunt & transierunt, per memoriam solum viuũt & habent esse. Et ideo memoria & recordatio mortis & passionis Christi cum deuotione & vera fide, est imago & repræsentatio veræ mortis, & veræ passionis quę fuit verè Sacrificiũ. Et ideo quia ipsa mors & passio manet per memoriam in hominibus christ. sequitur, quòd ipsa memoria passionis cum vera deuotione & credulitate est Sacrificium & oblatio placens Deo, & satisfaciens pro omni obligatione. Vnde per talem memoriam homo facit totam mortem & passionem Christi suam, & applicat eam sibi: quia quamuis mors Christi habeat omnem virtutem ad satisfaciendum pro omni debito; non tamen proficit homini adulto, nisi applicet eam sibi per memoriam & deuotionem & fidem: quia ipsa mors Christi est communis omnibus, sicut sol: & quilibet potest eam recipere totam pro se, vt iam dictum est: & ideo quilibet homo potest ipsam mortem & passionem dare & offerre Deo pro seipso ad satisfaciendum & reddendum Deo, siue pro prima obligatione naturali, siue pro secunda, quæ est pro offensis & peccatis. Et quamuis ipsa mors & passio Christi sit infiniti pretij & virtutis, & semper

Tit. 255. Tit. 256. Tit. 255. Tit. 279.

Memoria passionis Christi repræsẽtat eius veram mortem Tit. 279.

Quilibet potest sibi per hoc Sacramentum applicare meritum mortis Christi.

& semper placeat Deo, & sit ei acceptabilis; attamen Deus non respicit nisi quantitatem & magnitudinem memoriæ & deuotionis & fidei: quia tantum quisque recipit de merito & virtute passionis Christi, quantum habet de deuotione: quia tantum facit eam suam: & Deus non respicit quantitatem & magnitudinem rei, quæ offertur ei; sed magis respicit quantitatem & magnitudinem deuotionis offerentis. Et ideo tantum ipsa passio proficit offerenti, quantum habet de memoria & deuotione in ea: & pro tanto Deus acceptat: & hoc est verum post Sacramentum Baptismi: quia in Sacramento Baptismi Christus applicat suam totam passionem homini, & dat eam sibi, ac si ipsemet homo sustinuisset eam. Sed post Baptismum si homo debeat pro aliquo satisfacere Deo, tantum proficit, quantum habet deuotionis & memoriæ in ipsa passione: & tantum iuuat se cum ipsa passione, sicut tantum aliquis recipit de virtute solis in horto vel in campo, quantum disponit hortum, vel campum. Et ideo quia nihil magis est necessarium homini & magis vtile, quàm memoria passionis Christi cum vera deuotione: quia aliter homini adulto nihil proficit Christus: quia Christus nihil proficit homini, nisi inquantum est passus & crucifixus & mortuus: & ibi est tota virtus: sequitur quòd necessarium fuit homini habere aliquod memoriale efficacissimũ ad causandum memoriam passionis Christi. Et quia nihil magis efficax & propinquum & proximũ ad memorandum passionẽ & mortem Christi, quàm ipsius præsentia Christi, qui passus & mortuus est: quia tunc talis memoria cum præsentia ipsiusmet Christi passi facit ipsam mortem & passionem, ac si modò facta esset; ideò necessarium fuit homini istud Sacramentum corporis & sanguinis Christi, in quo ipsemet esset præsens realiter, vt esset memoriale sempiternum & continuum & efficacissimum suæ mortis & suæ passionis: vt sic per talem memoriam virtus suæ passionis reciperetur & incorporaretur magis in hominibus, & magis eis proficeret: vt sic sẽper esset continua memoria & recordatio suæ mortis & suæ passionis semel factæ: vt tantum bonum, & beneficium tantum nunquam posset tradi obliuioni; sed semper remaneret magis in continua memoria in hominibus christianis. Et ideo istud Sacramentum

Deus respicit quantitatem deuotionis solũ.

In Baptismo applicatur tota passio Christi.

Hoc Sacramentum est memoriale mortis Christi.

Et traditur sub vtraque specie, vt sit magis memoriale.

cramentum, vt sit magis memoratiuum passionis Christi & repræsentatiuum, quamuis sit vnum, diuisum est in corpus & sanguinem: quia Sacramentum corporis est per se, & Sacramentum sanguinis est per se; sed in corpore sit sanguis, & in sanguine sit corpus, & vtrobique totus Christus. Vnde in passione & in morte fuit sanguis effusus à corpore & extra corpus. Et ideò sequitur, quòd istud Sacramentum non solum est Sacramentum, imò & Sacrificium & oblatio & host ia. Est Sacramentum inquantum inuisibiliter datur gratia sub specie visibili; sed est Sacramentum inquantum repræsentat passionem & mortem Christi, & est memoriale eius, quæ fuit sola verum Sacrificium purum, placitum, & plenarium. Et ideò omnia quæ fiunt in isto Sacramento, & omnis solemnitas debent repræsentare, quæ facta fuerunt in passione: vt sicut ipsum Sacramentum repræsentat ipsam passionem, ita omnia alia, quæ fiunt circa istud Sacramentum repræsentent illa, quæ fuerunt facta circa passionẽ, vt sit plena repræsentatio passionis. Et sic apparet qualiter Christus dedit Sacramentum, vt esset Sacrificium oblationis & Sacramentum communionis & viaticum refectionis: vt esset completum nutrimentum in esse spirituali & gratiæ: quia nutrimentum spirituale & gratiæ completum in vno quoque christiano fideli consistit, & attenditur in conseruatione deuotionis ad Deum, vt in conseruatione dilectionis & amoris ad proximũ suum, & in conseruatione delectationis intra seipsum & ad seipsum. Et ideò quia deuotio ad Deum exercetur per oblationem Sacrificij puri, placidi & plenarij & placatiui: & dilectio ad proximum exercetur per communionem vnius Sacramenti vnitiui: & delectatio intra seipsum exercetur per refectionem viatici refectiui: ideò dedit Christus istud Sacramentum Eucharistiæ hominibus, vt esset Sacrificium oblationis, & Sacramentum communionis, & viaticum refectionis: vt fideles Christiani ambulantes per viam reficiantur in via, ne deficiant, vt possint peruenire ad suam propriam patriam.

Est Sacramentum & est Sacrificium.

Spirituale nutrimentum christiana est conseruatio deuotionis

TITVLVS

TITVLVS CCXC.

De comparatione carnis secundi hominis, scilicet Christi ad carnem primi hominis, scilicet Adæ: & ostenditur, quòd sicut caro primi hominis est venenosa & mortifera & dans mortem animæ; ita caro Christi est salutifera & viuificatiua, dans vitam animæ.

QVoniam istud Sacramentum corporis & sanguinis Christi est nutrimentum & alimentum spirituale animarum, in quo realiter continetur vera caro Christi; ideò sequitur, quòd Christus dat in isto Sacramento suam veram carnem ad manducandum tanquam verum nutrimentum animarum. Et ideò vt magis cognoscamus, qualiter se habeat caro Christi ad animas, oportet comparare ipsam ad carnem hominis primi, scilicet ipsius Adæ: quoniam non est nisi duplex caro in generali, scilicet caro primi hominis, & caro secundi hominis, scilicet Christi. Et quia caro Christi est secunda, & caro primi hominis est prima; ideò non possumus bene cognoscere carnem Christi, nisi comparemus eam ad carnem primi hominis. Et ideò considerandum est, qualiter se habeant adinuicem & qualiter vtraque se habeat ad animas: quia vtraque recipit animas: quia caro propter animam est: & videnda est natura & conditio vtriusque. Et quoniam secundus homo, scilicet Christus est contrarius primo homini; ideo etiam caro Christi est contraria carni primi hominis: & istæ duæ carnes habent contrarias proprietates & contrarios effectus & contrarias operationes respectu animæ. Et quia iam declaratum fuit in tractatu de lapsu & corruptione hominis, qualiter anima contrahit & capit totum suum malum & totam suam corruptionem & perditionem & mortem: quia sociatur & vnitur cum carne primi hominis generata libidinosè, turpiter, & inhonestè: & illa societas est tota origo & fundamentū sui mali: ergo necesse est, quòd anima contrahat & accipiat totū suum bonū & totā suam purificationē & munditiam, suam salutē, suam reparationem & suam vitam ex societate & vnione cum carne Christi, quæ est generata sine libidine honestissimè per spiritum sanctum de Virgine. Vnde contraria contrariis curantur. Si enim societas & vnio cum carne libidinosè concepta est causa omnis mali ipsi animæ, sequitur quòd societas & vnio cum carne non concepta libidinosè

Hic datur vera caro Christi.

Caro Christi est contraria carni Adæ.

Tit. 348.

Quòd anima nostra omne bonū suum accipit ex sumptione corporis Christi.

nosè, sed purissimè sine viro de Virgine erit causa omnis boni ipsi animæ. Et si etiam vnio & societas animæ cum carne immunda & inhonesta & corruptibili primi hominis dat mortem & omnem maculam animæ, quantò magis vnio & societas ipsius animæ cum carne mundissima & honestissima Christi, quæ est immortalis & deificata vnita cum deitate in vna persona, dabit vitam & omnem munditiam ipsi animæ? Et si ipsi animæ imputatur peccatum & crimen primi hominis propter societatem & vnionem cum carne corrupta eius, quantò magis ipsi animæ communicabitur meritum secundi hominis, scilicet Christi propter societatem & vnionem cum carne eius sanctissima? Si enim anima fit particeps peccati ipsius Adæ per carnem; ita etiam efficitur particeps meriti Christi per carnem. Item si caro primi hominis facta venenosa & mortifera communicat animæ & dat mortem, nonne etiam caro Christi salutifera & viuificatiua dabit ipsi animæ vitam & salutem? Sic ergo sicut anima contrahit & capit omne malum per carnem; ita necesse est, quòd recipiat omne bonum per carnem. Et si anima debeat liberari ab omni malo, quod aduenit ei propter carnem primi hominis, necesse est, quòd habeat societatem & vnionem cum carne secundi hominis, scilicet Christi. Sic igitur caro primi hominis per delectationem & libidinem dat & cõmunicat mortem omni animæ; sed caro Christi per mortem & asperitatem in cruce passa, flagellata, & tormentata communicat & dat vitam omni animæ, quæ vnitur cum ea. Et sicut vna caro primi hominis omnes animas inficit & mortificat; ita caro Christi omnes animas lauat, mundat & viuificat. Et sicut caro primi hominis est archa omnium vitiorum & peccatorum & criminum, & conseruatio omnium malorum; ita caro Christi est archa omnium virtutum & omnium thesaurorum spiritualium & conseruatio omnium bonorum: & sic sunt duæ archæ. Et sicut prima caro separat animam á societate Dei & vnit eam cum diabolo: ita caro Christi separat eam à diabolo & vnit eam cum Deo: quia sicut in carne secundi hominis latet Deitas. Et ideo anima quando vnitur & sociatur cum carne Christi, sociatur & vnitur cum Deitate. Et sicut diabolus per carnem Adæ capit animas; ita Christus capit eas per carnem suam.

Accipit vitam & omnem mũditiam.

Caro Christi omnes animas viuificat: & est thesaurus omnium gratiarum. Vnit cum Deo.

TITVLVS

TITVLVS CCXCI.

Quòd duplex est societas ipsius animæ cum carne primi hominis & vtraque est mortalis.

QVæ autem sunt societates animæ cum carne propria generata libidinosè. Prima est naturalis, quando anima creatur & vnitur carni, ipsa ignorante & nesciente : & ista non est voluntaria, quia non est per proprium consensum animæ. Et per istam vnionem facit ipsa anima vnam personam cum carne : & per istam societatem, quamuis ipsa non consentiat, nec aliquid sciat, imputatur ei crimen primi hominis, & fit particeps in eo, & reputatur immunda & turpis & inhonesta, sicut puella nutrita & sociata cum muliere meretrice reputatur immunda & fit infamata, & contrahit maculam ex tali, & refutabitur, quamuis ipsa ignoret. Alia societas est ipsius animæ cum carne, quæ est voluntaria, & per proprium consensum, scilicet quando ipsa anima habet vsum liberi arbitrij, & amat delectationes carnis, & consentit libidini & factis carnis, & ei placet inhonestas & turpitudo carnis : & ista societas animæ cum carne, quia est per proprium consensum & propriam voluntatem, occidit animam, & facit ipsam nequissimam : quia anima deberet habere odio omnia vitia carnis, & omnes suas turpitudines : & quando ipsa consentit carni & adhæret per voluntatem : tunc facit corruptionem carnis esse suammet : & tunc anima incurrit peccatum & crimen proprium, & efficitur turpissima, inhonesta, & maculatissima. Si enim ipsa anima contrahit maculam & immunditiam, & reputatur immunda per primam societatem naturalem cum carne, quam ipsa non facit; imò fit ipsa ignorante : quantò magis contrahit maculam & reputatur immunda per istam societatem voluntariam, quam ipsamet facit? Et ipsa societas est contra naturam : quia anima per primam societatem dat vitam carni, & viuificat eam : & postea per secundam societatem ipsa anima vult recipere vitam à carne, & nutriri à carne: quia anima recipit vitam ab illa re quam amat, qua delectatur. Et ideò anima non recipit tunc vitam à

Voluntaria societas animæ cum carne.

Nota loquelam.

Nn

Anima plus est ibi, vbi amat, quàm vbi animat.

carne: quia hoc esset contra naturam, sed magis mortem voluntariam. Et ista secunda societas est maior & fortior, quàm prima: quia tunc anima vnitur cum carne secundum se totam & magis est vnita cum re, quam diligit per voluntatem & amorem, quàm cum re, cum qua vnitur per naturam. Sic ergo anima per primam societatem cum dat vitam carni, & facit ipsam viuere, recipit ab ea mortem ignoranter: quia propter talem societatem inæternum separabitur à societate Dei, nisi mundetur; sed per secundam societatem voluntariam & amorosam ipsa recipit suam refectionem, & suam complacentiam & suam delectationem cum carne, & tunc recipit mortem voluntariè: quia talis delectatio & complacentia & talis refectio, quam anima recipit voluntariè & per amorem & consensum cum carne venenosa & mortifera, est corrupta & mortifera & venenosa: & per hoc anima incurrit pœnam æternam & dolorem æternum, & separatur à societate Dei. Et quia per istas duas societates cum carne corrupta primi hominis anima incurrit totum suum malum & mortem suam, & perdit totum bonum suum & vitam suam, quæ consistit in societate Dei per voluntatem & amorem: ideò necesse est, si debeat liberari à tali morte, & recipere vitam, quòd habeat societatẽ & vnionem cum alia carne contraria suæ carni propriæ: & illa est caro Christi. Vnde natura animæ est, quòd semper debeat habere societatem cum carne: & quia non potest habere societatem naturalem cum carne Christi: quia solum talem societatem potest habere cum carne propria & corrupta, & cum illa facit vnam personam indiuiduam: ideò restat, quòd cum carne Christi non potest habere nisi secundam societatem, quæ est voluntaria, & per voluntatem & amorem, & per proprium consensum. Sicut enim sociatur & vnitur cum propria carne per voluntatem, & amorem; ita potest sociari & vniri cum carne Christi: quia societas talis, seu vnio est per liberum arbitrium, & in potestate sua potest sociari & vniri cum illa carne, cum qua magis voluerit. Si ergo anima societur per voluntatem & amorem & per liberum arbitrium cum carne Christi amando, volendo, complacendo, delectando in ea & in suis virtutibus & conditionibus: tunc quia talis societas est per voluntatem

Nota diligenter.

Anima per societatem cũ carne Adæ incurrit omne malum.

Per voluntariã societatẽ cum carne Christi anima mundabitur.

tem, est maior & principalior societas animæ, & est propria societas animæ, inquantum est rationalis: ideò ipsa anima mundabitur, purificabitur totaliter, & reputabitur munda sine macula: quia talis est anima, qualis est res illa, cum qua sociatur per amorem & voluntatem; nec aliter potest mundari à maculis primæ carnis. Et tunc anima habebit societatem cum vtraque carne, sed non eamdem societatem: quia cum prima carne habebit solam societatem per naturã, & cum carne Christi habebit societatem per voluntatem & amorem & consensum. Et tunc anima dabit vitã carni propriæ per primam societatem: & recipiet vitam à carne Christi per secundam societatem: quia per illam vnietur & sociabitur cum deitate, quæ latet in carne Christi: quia caro Christi est caro Dei, & est plena diuinitate, & per consequens in ea occultum est omne bonum. Et tunc societas primæ carnis non poterit maculare ipsam animam quamuis sit vnita cum ea per naturam. Vnde magis est propria & magis propinqua ipsi animæ, scilicet caro Christi, quàm caro prima, cum qua facit personam, & magis debet diligere illam sine comparatione: quia caro Christi fuit crucifixa, passa & flagellata, verberata & mortua propter salutem animæ, & pro peccatis & culpis suis, quæ eueniebant propter societatem carnis suæ corruptæ, & liberauit eam à pœnis & doloribus æternis, & à morte perpetua quæ debebatur ei propter societatem cum prima carne sua mortifera. Et ideò debet, quantum poterit, sociari & vniri secundæ carni, scilicet carni Christi & relinquere & odio habere carnem primam, quę tantum malum fecerat ei, & facere conatur quantum potest. Et ideò si ipsa posset, deberet sociari & vniri cum carne Christi tam per naturam, quàm per voluntatem, vt haberet ambas societates cum ea, & totaliter relinqueret carnem suam: & facere vnam personam cum ea. Sed quia non potest sociari ei nisi per voluntatem & amorem & non per naturam: ideò debet quantum potest ad minus sociari & vniri & ligari cum ea per voluntatem & amorem, vt ista societas vincat & superet alteram quasi si non esset: & pro nihilo reputare primam societatem: vt sicut caro secunda est nobilior carne prima sine comparatione; ita societas cum secunda carne superet societatem primæ carnis. Quæ enim est comparatio carnis genera- *Nulla est cõparatio carnis Christi Ada.*

ptæ & conceptæ sine libidine de Virgine per manus Spiritus Sancti: ad carnem generatam libidinosè de corrupta muliere per concupiscentiam inordinatissimā viri? Et quæ comparatio carnis Dei & Filij Dei, quæ est vnita æternaliter cum Deitate ad carnē hominis corrupti, quæ habet societatem cum nequissimo diabolo? Quæ etiam comparatio carnis incorruptibilis, immortalis inuisibilis spiritualis cœlestis glorificatæ & iam deificatę, ad carnem corruptibilem, mortalem, visibilem, terrestrem & putrefactibilem? Quæ etiam comparatio carnis purificantis, saluantis, redimentis, viuificantis, mundantis & lauantis omnes animas, ad carnem damnantem, mortificantem, maculantē, deturpantem & inficientem animam sibi coniunctam? Quæ etiam comparatio carnis liberantis animam à pœna æterna ad carnem obligantem animam ad pœnam æternam propter suam societatem? Quæ etiam comparatio carnis virginalis incorruptæ, honestæ & castissimæ, ad carnem meretricē, inhonestam, corruptissimam & inordinatissimam? Sic ergo ipsa anima debet fugere quantum poterit societatem talis carnis suæ: & si non potest per naturam, saltem per voluntatem: & totaliter sociari & vniri cum alia carne perfectissima: & quia non potest per naturam, saltem per amorem & voluntatem. Ergo sicut continuò & incessanter est vnita cum carne prima per naturam & societatem naturalem; ita continuò & incessanter debet esse vnita cum carne secunda Christi per amorē & voluntatem; vt sicut continuò ipsa dat vitam naturalem suæ carni per societatem naturalem; ita continuò recipiat vitam voluntariam à carne Christi per societatem amorosam & voluntariam. Sic ergo anima habet duas habitationes & duo habitacula: quia habet duas carnes, in quibus habet habitare; sed primam habitationē carnis habet continuò perdere & inuoluntariè; sed secundam habitationem carnis nunquam potest perdere si vult: quia non potest separari à carne Christi inuoluntariè, nec per coactionem, sed solum per propriam voluntatem. Et sic anima habet æternum habitaculum, in quo potest æternaliter habitare si velit. Vt igitur anima recipiat societatem & vnionem cum carne Christi per amorem & volumtatem, & per cōsequens recipiat vitam & delectationem & refectionem ab ipsa, & relinquat totaliter vnionem & societatem cum carne prima, & nullo modo recipiat delectationem, nec refectionem mor-

tiferam in ipsa: ideo Christus dedit carnem suam in Sacramento isto, scilicet corporis & sanguinis sui: vt ipsa anima manducet substantiam suæ carnis, & bibat sanguinem suum per voluntatem & amorem. Et hoc inuisibiliter sub forma visibili rerum, quæ conuertuntur in carnem & sanguinem. Et quia societas debet esse continua; ideo istud Sacramentum debet continuari & frequentari incessanter.

TITVLVS CCXCII.

Quod sicut caro primi hominis per suam multiplacationem & diuisionem est causa multiplicationis & diuisionis animarum; ita caro Christi per suam vnitatem & indiuisionẽ est causa vnitatis & indiuisionis animarũ.

ET quoniam non est nisi duplex caro, s. caro Christi & caro primi hominis, & vtraque est communis caro, licet caro Christi descenderit de carne primi hominis; sed tamen per talem modum, quòd non potuit esse infecta: & ideò est noua caro & contraria primæ carni. Quia igitur vtraque est communis omnibus animalibus, & omnis anima potest sociari cum vtraque simul propter duplicem societatem, quam potest habere omnis anima; ideò quia caro Christi est contraria carni primi hominis, sicut caro primi hominis est causa multiplicationis animarũ; ita caro Christi est causa vnitatis earũ. Vnde caro primi hominis multiplicatur & diuiditur in infinitas partes & portiones, & seminatur sicut granum: & ideò multiplicatur sicut granũ in agro. Et ideò ad multiplicationem illius carnis multiplicantur animæ à Deo, qui creat tot animas, quot sunt portiones carnis: & si caro non multiplicaretur, nec etiam animæ multiplicarentur: quia plures animæ non possunt vniri cum vna carne per naturalem societatem. Attamen omnes carnes multiplicatæ sunt vna caro, & pro vna carne reputantur: quia ab vna carne descendunt per eundem modũ. Et quia etiam quando multiplicatur caro primi hominis, multiplicatur corruptio, malum & infectio; ideo sicut caro ipsa multiplicata est causa multiplicationis & multitudinis animarum; ita etiam est causa diuisionis & separationis ipsarum animarum à Deo & inter se: quia propter talem societatem, quam quælibet anima habet cum carne sua propria corrupta, quælibet anima separatur & diuiditur à Deo, & quælibet alia anima per voluntatẽ & amorẽ. Et ideo caro

Caro Christi est causa vnitatis.

Caro Adæ est causa separationis animarum à Deo.

est causa discordiæ & diuisionis animarum cum Deo & inter se: quia quælibet anima habet suam propriam & singularem carnem; & tot animæ, quot carnes. Et ideò si quælibet anima per voluntatem & amorem habeat societatem cum sua propria carne, & non solum per naturam, sed voluntariè, necesse est, quòd ipsæ animæ habeant diuisionem inter se & discordiam, litem & inimicitiam per voluntatem: quia non omnes amant vnam carnem: & talis amor, vt iam dictum est, est venenosus & mortiferus. Et ideò ex tali amore necessariò oritur omne malum, & nullum bonum. Sed quia caro Christi non potest multiplicari, nec diuidi, sed semper est vna realiter numero existens eadem: ideò quia animæ habẽt vnionem & societatem cum ipsa per voluntatẽ & amorem: sequitur quòd ipsa est causa omnis vnitatis & concordiæ animarum. Vnde omnes animæ possunt habere vnionem & societatem cum ipsa, quamuis non sit nisi vna, nec possit multiplicari: quia talis societas & vnio est per voluntatem & amorem, & non per naturam, & omnes animæ possunt amare vnam & eamdem carnem, s. Christi, quæ crucifixa est pro omnibus animabus, & vna non potest impedire aliam, imò simul possunt vniri & sociari cum ea per voluntatem & amorem. Et per consequens omnes insimul, & si essent infinitæ, possunt recipere vitam à tali carne & refectionem: & ideò per talem vnionem & societatem omnes animæ efficiuntur vna anima, & vnius volũtatis, vnius intentionis, & vnius cordis, & vnius amoris. Et sic per carnem Christi vnicam multitudo animarum reducitur ad vnitatem, & sic per carnem Christi animæ vniuntur inter se & cum Deo per voluntatem & amorem. Et sic vna caro Christi sufficit pro omnibus animabus ad dandum eis vitam. Et quia cum carne Christi est vnita anima eius: & hoc per vnionem naturalem, quæ quidem anima est dignissima & sanctissima; ideò etiam omnes animæ, quando sociantur cum vna carne Christi, etiam vniuntur & habent societatem cum vna anima deifica. Et quia ibi est etiam deitas: ideò animæ habent societatem per carnem Christi cum ipsa deitate. Et sic animæ sociantur & vniuntur cum carne Christi & cum anima Christi: & cum deitate Christi: quare meritò omnes animæ efficiuntur vna anima. Et sic Christus dando suam carnem animabus dat suam animam, & suam deitatem insimul

Caro Christi sufficit pro omnibus animabus.

deitatem insimul: & reducit omnes animas ad vnā per suam carnem. Sic ergo primò omnes animæ exeunt,& creantur ab vno & eodem,quia à Deo:& multiplicātur per multiplicationem carnis & corrumpuntur: deindè iterum reducuntur ad Deum & mundantur per vnitatē carnis:& sic caro est causa multitudinis animarū,& est causa vnitatis ipsarum, & est causa quare animæ exeūt à Deo per creationem, & est causa quare redeunt ad Deum,& est causa damnationis animarum,& est causa saluationis,& est causa mortis, & est causa vitæ ipsarū animarum:& sic omnia facit caro,sed non eadem caro. Conuenientissimum & proportionatissimum & summè necessarium est igitur omni animæ rationali immortali secundum naturam vnitæ & coniunctæ carni mortali, corruptæ & inficienti,corrumpenti & danti mortē spiritualem, vt ipsa societur & vniatur per voluntatem & amorem carni Christi purissimæ, immortali,mundanti purificanti,& danti vitā spiritualem. Conuenientissimè etiam Christus in isto Sacramento nutritiuo,conseruatiuo,refectiuo,sustentatiuo,& vnitiuo dat carnem suam veram ad manducandum:vt veniat & societ omnes animas cum carne sua,& sustentet eas & nutriat & viuificet , reficiat & perficiat. Necessariū ergo fuit,vt anima appropinquaret ei tanta appropinquatione,qua nō possit cogitari maior,vt fieret perfecta societas & vnio:& hoc non potest fieri , nisi ipsa caro sumatur & capiatur realiter per modum comestionis & manducationis visibilis : & ideo necesse est,quòd ipsa caro Christi veraciter sit contenta in hoc Sacramento pro vita & sustētatione mundi.Ecce mirabilissimam scalam & completissimam in hoc maximo Sacramento , in quo omnia continentur : quoniam ibi est primò forma & species visibilis & sacramētalis:& iste est primus gradus scalæ. Deinde sub specie visibili est vera caro Christi inuisibilis: & iste secundus gradus scalæ : deinde in carne est sanguis Christi inuisibilis:& iste tertius gradus. Deinde in carne & sanguine Christi est ipsa anima Christi sāctissima:& iste est quartus gradus scalæ.Vltimò in carne & sanguine & anima est tota diuinitas infinita in persona filij Dei. Et omnia ista sunt realiter in isto Sacramento:& hoc propter carnem.Est ergo vnum visibile ibi, & quatuor inuisibilia, & ipsa quatuor inuisibilia sunt vnus Christus: quia caro Christi & sāguis Christi

Christus dat veram carnem, vt veniat.

Contenta in isto Sacramento.

anima Christi & diuinitas Christi sunt ipse Christus,& vnus Christus:ergo maximus mons est Christus.Suscipiẽdo igitur speciem & formã visibilem panis suscipitur inuisibilis caro Christi & latens,& suscipiendo carnem suscipitur sanguis in carne latens : & suscipiendo carnem & sanguinem, suscipitur anima in carne & in sanguine latens: & suscipiendo carnem & sanguinem & animam Christi suscipitur diuinitas in eis latens.Si ergo suscipiendo aquam Baptismi exterius in corpore ex ordinatione Christi suscipitur in anima tanta gratia, quantomagis suscipiendo istud Sacramentum intus in corpore,in quo suscipiuntur inuisibiliter omnia prædicta, suscipietur gratia intus in anima?Ecce ergo modicum visibile,sed maxima inuisibilia:quia modicum est, quod apparet,sed infinitum est,quòd latet. Ecce igitur videre possumus qualiter ista tria Sacramenta, sc.Baptismus, Confirmatio & Eucharistia faciunt inter se quandam scalam completam:quia de primo ascenditur ad secundùm,& de secundo ad tertium in suscipiendo. Et etiam quodlibet istorum est in se scala ad ascendendum de visibili ad inuisibile, & suscipimus inuisibile per visibile.

TITVLVS CCXCIII.

Declaratio per exempla qualiter vna caro Christi, seu vnum corpus existens idem numero potest esse simul & semel in pluribus partibus, seu locis.

Corpus Christi est in pluribus locis simul & semel.

ET quoniam vna & eadem caro Christi est vita omnium animarum & refectio,& oportet quòd omnes Christiani adulti recipiant & manducẽt istam carnem in isto Sacramento: cum omnes christiani non sunt simul in eodem loco corporaliter; ideò necesse est,quòd vna & eadem caro Christi, & vnum, & idem corpus Christi simul & semel possit esse in omnibus partibus & locis mundi: quia omnes christiani indigent isto sacramento & debent sumere ipsum. Vnde quia istud Sacramentum est verissimum,vt probatum est:& Christus instituit & ordinauit,vt omnes sumant suam carnem in isto sacramento, sicut ordinauit quòd omnes sumant aquam Baptismi:ergo cum istud nõ possit fieri,s. quòd omnes sumant istud Sacramentũ, nisi sua caro & suum corpus,quòd realiter continetur in isto Sacramento,sit in pluribus locis simul & semel,sequitur de necessitate quòd ita potest esse & ita est,quòd sua caro eadem numero existens est in pluribus locis:quia hæc requiritur

de neceſſitate in hoc Sacramēto propter ordinationem ſuam. Quia ergo hoc Sacramentum eſt ſummè verum, & hoc requiritur ad hoc Sacramentum: quia verum eſt coniunctum & annexum de neceſſitate cum hoc Sacramento: ſequitur quòd ita eſt, quòd vna caro Chriſti poteſt eſſe, & eſt in pluribus locis realiter: quoniam ſi hoc non eſſet verum, nec Sacramentum eſſet verum, nec Chriſtus eſſet verax, quòd eſt impoſſibile. Ergo ad certificandum, quod ita eſt, ſufficit ordinatio & inſtitutio Chriſti, qui non eſt mendax, nec poteſt ordinare falſum. Et etiam ſicut eſt neceſſe, quòd caro Chriſti vna & eadem ſit in pluribus locis ſimul & ſemel; ita eſt neceſſe, quòd ſi forma, ſeu ſpecies panis frangatur & diuidatur, quòd vna & eadem caro Chriſti ſit in ſingulis partibus: quia caro Chriſti non poteſt frangi, nec diuidi in partes: quia glorificata eſt. Quomodo autem omnia iſta poſſunt fieri, nō eſt neceſſe ſcire, ſed ſufficit ſcire, quòd ita eſt neceſſe eſſe, & impoſſibile eſt aliter eſſe propter veritatem Sacramēti; quod hoc requirit, quòd ita ſit: & etiam propter honorem Chriſti, qui Sacramentū ordinauit: qui hoc Sacramentum non ordinaſſet, ſi hoc fieri non poſſet. Ad habendum enim veram certitudinē Sacramenti & notitiam ſufficientem, ſufficit ſcire, quòd Chriſtus ordinauit & inſtituit tale Sacramentum: & videre per experientiam opus & effectum Sacramenti, & cognoſcere qualiter homo indiget tali Sacramento ad ſuam neceſſitatem & vtilitatem: ſed quomodo hoc poſſit fieri, non eſt neceſſe ſcire; ſed ſufficit, quòd Chriſtus, qui ordinauit, ſciat & cognoſcat. ſicut infirmo ſufficit, quòd ſciat, quòd medicus, qui eſt bonus & verus, ordinauit talem medicinam, & quod ſentiat in ſe, & in aliis opus & effectum talis medicinæ, & cognoſcat ſe indigere tali medicina: nec requiritur, quòd infirmus ſciat, quomodo fit medicina, nec qualiter poteſt fieri: ſed ſufficit, quòd medicus, qui ordinauit, ſciat. Sacramēta igitur non ſunt ordinata, vt homo ſciat & cognoſcat, qualiter fiant, ſed vt per ipſa homo recipiat ſalutē & gratiā & auxiliū à Deo: & poſtea ipſa gratia ſuſcepta iuuat hominē ad cognoſcendum ea & veritatem ipſorū. Et tamē poſtquam homo eſt certus de vera neceſſitate, poteſt ad maiorem claritatē quærere exēpla & argumēta ad magis cognoſcendum ipſa mirabilia, quæ in iſto Sacramento ſūt maiora & altiora, quàm in aliis Sacramētis;

Sufficit ſcire, quòd Chriſtus hoc Sacramentum inſtituit.

quia ibi vnum corpus Chriſti eſt ſimul & ſemel in pluribus locis: & etiam quia tantum eſt in parua hoſtia, ſicut in magna: nec ſi diuidatur hoſtia, propter hoc diuiditur Chriſtus, ſeu corpus Chriſti, & in qualibet parte eſt totus Chriſtus. Et ideo magis difficile eſt ad intelligendum iſtud Sacramentum, quàm alia: quia omnia iſta apparent eſſe contra ſenſum & experientiam ſenſus. Sed tamen non eſt mirum, ſi caro Chriſti coniuncta inſeparabiliter cum diuinitate aſcendat ad iſtũ gradum, vt poſſit eſſe ſimul & ſemel in pluribus locis, quia diuinitas eſt vbique tota ſimul. Et quia caro Chriſti eſt vnita diuinitati: ideo ratione diuinitatis poteſt ſimul & ſemel eſſe in pluribus locis. Sicut enim ratione carnis eſt in iſto Sacramẽto, diuinitas eſt cauſa quare ipſa caro poteſt ſimul & ſemel in locis pluribus eſſe. Vnde hoc poteſt videri in aliis rebus per experientiam: quia vna res multiplicatur, & eſt tota ſimul & ſemel in pluribus locis: ſicut vnum verbum totum eſt ſimul & ſemel in pluribus auribus, & tamen eſt in vna aure ſicut in alia: ſed tamẽ non eſt eadem vox numero, ſed ſpecie. Si ergo vna vox hominis eſt in pluribus auribus tota eadem ſpecie, nonne etiam magis oportet dare vnum gradum carni Chriſti & corpori ſuo glorificato & cõiuncto cum deitate: vt, ſc. vnum & idem numero exiſtẽs poſſit eſſe in pluribus locis? Item etiam videmus, quòd vna dictio, ſiue ſit magna, ſiue ſit parua, ſemper idem ſignificat: vt iſta dictio, rex, ſiue ſit ita magna ſicut tota terra; ſiue ſit ita parua, ſicut vnum granum millij: tantum ſignificat vno modo ſicut alio modo: ita quod paruitas & magnitudo dictionis nihil variet quantum ad ſignificatum, quòd ſignificat, neque propter hoc, quòd maior habet maius ſignificatum, neque quod minor habet minus ſignificatum: ita conformiter, quia forma panis & ſpecies eſt ſicut dictio ſignificans, & corpus Chriſti eſt ſicut ſignificatum; ideo neque parua forma, neque magna, ſeu hoſtia: aliquid variat: quia tãtum eſt in parua, ſicut in magna hoſtia: quia hoſtia ſeu forma viſibilis non eſt niſi ſignum corporis Chriſti, quamuis ibi realiter contineatur corpus Chriſti, ſ. non ſicut locatum in loco, nec ſicut vinum in vaſe; ſed ſicut ſignatum in ſigno, & ſignificatum in dictione. Item etiam quamuis ipſa dictio multiplicetur, non propter hoc multiplicatur ſignificatum: immo ſemper eſt vnum

Exemplũ quomodo corpus Chriſti eſt in pluribus locis.

ſignificatum

ſignificatum & idem in ſe:ita quamuis hoſtiæ in infinitum multiplicentur:non propter hoc multiplicatur caro ſeu corpus Chriſti,ſed ſemper manet idem.Et etiam ſicut ſemper quamdiu ipſa dictio retinebit formam ſuam & naturam, ſemper habebit ſuum ſignificatum: ita quamdiu forma panis in ſua natura remanebit, ſemper habebit intus ipſum corpus Chriſti. Et ideo tādiu remanet Corpus Chriſti ſub forma panis, quamdiu remanet forma panis: ſed ſi mutetur forma panis, quia non remanet ſignum,nec etiam ſignatūm eſt ibi.Et ideo quia quælibet pars panis, ſeu Hoſtia habet ſpeciem & formam & nomen panis:ideo in qualibet parte Hoſtiæ, ſiue ſit parua, ſiue magna, eſt tota caro, ſiue corpus Chriſti. Item hoc idem etiam poteſt declarari in ſpeculo quantumcunque magno, & quod eſſet ita magnum ſicut totus mundus, non eſt niſi vna imago vnius hominis in eo:& tamen ſi ſpeculum frangatur in infinitas partes, in qualibet parte apparebit tota imago quæ apparebat in toto ſpeculo integro, & tantum apparebit in parte ſicut in toto, & tantum in vna parte ſicut in alia; ita ſimiliter ſi eſſet vnus panis ita magnus ſicut totus mundus,ſeu Hoſtia,non eſſet in ea niſi vnum corpus Chriſti, & vna caro & vnus Chriſtus, & ſi fierent mille partes, vel plures, in qualibet eſſet totum corpus Chriſti idem numero; ſed in partibus ſpeculi non eſſet eadem imago numero, ſed ſpecie: quia oportet dare magis vnum gradū corpori Chriſti,ſ. vt idem numero ſit in pluribus partibus hoſtiæ. Præterea etiam poteſt declarari per Chriſtū, qualiter corpus totum integrum poteſt contineri in tam parua quantitate. Vnde corpus Chriſti eſt factum ſpirituale & tranſmutatum in naturam animæ, quantum fieri poteſt;quia ſicut videmus, quòd anima noſtra,quæ eſt ſpiritualis & ſine quantitate tranſmutat illa,quæ recipit in ſe, ad ſuā naturam,& ad modū ſuum ſpiritualem:vt quando recipit iſtam litteram, a,tunc reducit eam ad ſpiritualitatē: ita quòd quamuis a,ſcriptum ſit corporale & magnum & quantum,latum & longum; attamen quando eſt in anima,non eſt longum,nec latum,nec expreſſum;ſed eſt totum ſimul ad modum animæ; ita conformiter corpus Chriſti,quia eſt glorificatum & reductum ad ſpiritualitatem, quantum fieri poteſt, quia diuinitas tranſmutat animā Chriſti in ſuam naturam,quantum fieri poteſt,& anima

Quomodo Chriſtus ſit in tam parua hoſtia.

anima deificata cũ diuinitate deificauit corpus & trāſmutauit in ſuam naturā,& aſſimilauit ipſum ſuæ naturæ,quantum fieri poteſt. Et corpus Chriſti non occupat locum, nec eſt ponderoſum,& poteſt eſſe totum in puncto ſine extenſione,ſine longitudine , ſine latitudine & ſine profunditate eo modo, ſicut ipſe Chriſtus vult. Et ideo corpus Chriſti in iſto Sacramento non occupat locum, nec eſt ponderoſum, nec extenſum,nec longum, nec latum,nec profundum ; ſed omnes eius partes ſunt ſimul : & ideo poteſt eſſe in quacunque parte hoſtiæ quantuncunque parua totum ſimul : vnde hoc videmus per experientiam in rebus corporalibus, quia imago rei corporalis,quantuncũque res ſit magna, eſt tota ſimul, nec eſt lõga,nec lata,nec extenſa,nec profunda,nec põderoſa,nec groſſa,nec ſpiſſa ; & tamen apparet longa & extenſa & ampla , & groſſa , & magna , ſed non eſt. Vnde vna magna Eccleſia, imò vna tota ciuitas maxima intrat per pupillam oculi noſtri , quæ eſt ſicut punctus indiuiſibilis:& homo in nocte videt totam illā ciuitatem in ſomniis cum propria ſua forma , & magnitudine ſine diminutione ; & tamen imago illa quæ eſt intus in anima , eſt ſicut punctus indiuiſibilis : quia intrauit per pupillam oculi. Ita conformiter cum corpus Chriſti ſit magis ſpirituale,quàm illa imago,quæ tranſit per pupillam, poteſt eſſe totum ſimul in puncto;& tamen habebit omnes partes ſuas ſine diminutione : vnde quia corpus Chriſti in iſto Sacramento eſt propter animam & ad trahendum animam ad ſe : & vt anima vniatur Chriſto per amorem : ideo debet ibi eſſe modo conuenienti animæ, & non modo contrario: & ideo debet ibi eſſe modo ſpirituali,& non modo corporali , nec quantitatiuè,nec localiter, nec occupatiuè, nec groſsè: quia tunc diſcordaret ab anima,& quodammodo reduceret animam ad corporalem materiam & quantitatiuam & groſſam & animalem : & ipſa anima in iſto Sacramento debet tantum mutari in melius & in altiorem naturam: quia eſt Sacramentum tranſmutatiuum : & ideo nihil debet eſſe in iſto Sacramento repugnās animæ & naturæ ſuę, & ideo nullo modo ipſa anima in iſto Sacramento debet cogitare, nec quærere nec quantitatē,nec locum,nec longitudinē,nec latitudinem, nec profunditatem, nec groſſitudinem,nec ſpiſſitudinē, nec ponderoſitatem, nec extenſionem,nec colorem,nec ſaporem,

Corpus Chriſti non occupat locũ.

Corpus Chriſti eſt in hoc Sacramento ſpirituali modo.

ſaporem,nec figuram,nec aliquid,quod poſſit percipere animal brutum:quia omnia iſta ſunt cõtra naturã ipſius animæ , & ei non conueniunt talia quærere , ſed ſolum debet quærere & cogitare ſpiritualitatem,& illud præcisè,quod verba ſignificant, & non plus:quia hoc,quod videtur eſt ſicut vox & ſonus:& hoc,quod ibi continetur,eſt ſicut ſignificatum vocis : & ipſum ſignificatum non eſt longum,nec latum,nec ponderoſum, nec quantum,nec locatum inquantum ſignificatum Sicut ergo ſe habet ſignificatum ad ſonum vocis,ſic ſe habet corpus Chriſti in iſto Sacramento ad formam & ſpeciem,quæ videtur. Et ideo ſicut ſignificatũ inquantum ſignificatũ per ſonum vocis non ſignificatur vt quantitatiuum,nec vt in loco,nec vt profundum,nec vt longum,nec vt latũ & ſic de aliis ; ita corpus Chriſti inquantum in iſto Sacramẽto non ſignificatur per ſpeciẽ viſibilem vt quantitatiuum, nec vt occupans locum,nec vt longum , ſed tantum vt corpus Chriſti. Et ſicut ſignificatum recipit intellectum tantum,& nullo modo ſenſum:& ipſe ſonus vocis reſpicit ſenſum , quia ſignificatum tantummodo percipitur per intellectum,& non per ſenſum ; & ſenſus tantummodò percipit & audit ſonum vocis,& non percipit ſignificatum:ideo ſignificatum eſt ſpirituale & intelligibile,& habet modũ intellectus,& non habet modum ſenſus, & proportionatur intellectui,& non ſenſui. Et ideò animal brutum quia non habet intellectum,ſed tantummodo ſenſum, non poteſt percipere ſignificatũ, ſed percipit ſonum vocis. Ita ſimiliter corpus Chriſti inquantum eſt ſignificatum per ſpeciem viſibilem, reſpicit tantummodò intellectum,& nullo modo ſenſum: & ipſa ſpecies viſibilis panis reſpicit ſenſum viſus . & ſenſus viſus tantummodò reſpicit & videt ſpeciem & formam panis viſibilem. Et ideo ipſum corpus Chriſti eſt ibi modo ſpirituali, & habet modum intellectus,& non ſenſus: & proportionatur intellectui,& non ſenſui. Et ideò animal brutum poteſt videre & percipere ſpeciem viſibilem, ſed non corpus Chriſti ibi contentũ & ſignificatum. Sicut ergo anima facit diſtinctionẽ & diuiſionem inter ſonum vocis & ſignificatum vocis ; ita debet facere diſtinctionem & diuiſionem in iſto Sacramento inter ſpeciem & formam panis viſibilem , & corpus Chriſti inuiſibile. Sic ergo antequam ibi eſſet corpus Chriſti in pane , erant duo, quorum vnum perci

Brutum videt ſpeciem, ſed non corpus Chriſti.

percipiebatur per sensum visus, & aliud per intellectum, quoniam species & forma panis percipiebatur per sensum visus tantummodo, quam etiam videbat & percipiebat animal brutum, & substantia panis percipiebatur per intellectum, & non per sensum: quia animal brutum non potest percipere substantiam panis inuisibilem. Et ideo aliud est forma panis, & aliud est substantia panis. Vnde in somnis & in speculo apparet forma panis, & tamen non est substantia panis: & homo verè scit, quòd ipse videt de nocte & in speculo formam & imaginem panis, & quod ibi non erat substantia panis. Ita conformiter in hoc Sacramento est forma panis vera & species principalis; sed substantia panis non est ibi: quia mutata est in corpus & in carnem Christi virtute verborum significantium & facientium talem transmutationem, & remanet tantummodò realis species panis sine substantia panis. Et ideo sicut substantia panis se habet ad formam panis; sic se habet corpus Christi ad speciem panis. Et quia substantia panis solum percipiebatur per intellectum, & non per sensum; ita similiter corpus Christi ibidem existens loco substantiæ panis, percipitur per intellectum, & non per sensum: & quia substantia panis in se considerata, & inquantum percipitur per intellectum, non est longa, nec lata, nec profunda, nec ponderosa, nec colorata, nec visibilis, nec tangibilis, nec habens saporem, nec perceptibilis per aliquem sensum corporeũ, nec occupans locum: & tota est in qualibet parte, vbi est forma panis: & non est magis substantia panis in magna quantitate quàm in parua; ita similiter ipsum corpus Christi quod est loco substantiæ, non est longum, nec latum, nec profundum, nec ponderosum, nec coloratum, nec visibile, nec tangibile, nec habens saporem, nec perceptibile per aliquem sensum corporis, nec occupat locum: & est totum in qualibet parte, vbi est forma panis: & non est magis in magna quantitate, quàm in parua: & ideo est ibi ad modum substantiæ panis per se consideratæ, & prout percipitur ab intellectu. Et ideo sicut substantia, panis prout percipitur ab intellectu, habet modum intellectus, & habet omnes conditiones superius dictas: quia inquantum percipitur per intellectum, non habet quantitatem, nec extensionem, nec est in loco, nec occupat locum, & sic de aliis:

In hoc Sacramento. non est substantia panis.

Corpus Christi est totum in qualibet parte.

aliis: sed est ad modum significati respectu vocis, & proportionatur intellectui: ita similiter se habet in Sacramento ipsum Corpus Christi. Qui ergo vult intelligere quomodo Corpus Christi est in isto Sacramento, necesse est, quòd consideret substantiam panis puram & solam prout intellectus percipit eam, & inquantum corporatur ad intellectum: quia substantia panis prout respicit intellectum & percipitur per intellectum, mutatur in corpus Christi: & nihil, quod possit percipere sensus, mutatur in corpus Christi. Si ergo in pane sunt duo, vnum quod tantum percipitur per intellectum; & aliud, quod percipitur per sensum: & illud quod percipitur per intellectum, tantum mutatur in corpus Christi; & totum illud quod percipitur per sensum visus, remanet: quia istud Sacramentum est propter intellectum & liberum arbitrium, & non propter sensum: & ideo illud quod percipitur per intellectum, mutatur tantum in corpus Christi: & sub illo modo, per quem percipitur per intellectum: & per illum modum percipitur, per quem significatur per vocem significantem: quia intellectus primò intelligit, & postea per vocem significat: & eo modo, quo intelligit, eo modo per vocem significatur. Sic ergo ipsa substantia panis sub illo modo, quo est intellecta per intellectum, & significata per vocem, mutatur & conuertitur in corpus Christi. Sicut in isto Sacramento debet ipsa anima intellectualis transmutari in Christum, inquantum differt à brutis & à sensibus corporalibus; ita similiter in isto Sacramento non debet conuerti in corpus Christi, nisi istud præcisè & tantummodo, quod percipitur per intellectum, per quem anima differt à brutis. Et omnia, quæ fiunt in Sacramentis, debent proportionari ipsi animæ iuxta suum modum & inquantum est intellectualis & differt à brutis. Et quia corpus Christi prius existit, antequam substantia panis conuertatur in ipsum; ideo tota illa forma panis, quæ videtur, est quasi vestimentum & indumentum corporis Christi accidentale: & sic corpus Christi est indutum & vestitum veste aliena. Et ipsa forma panis, quæ ante habebat modum accidentis & inhærentis, & quæ sustentabatur in ipsa substantia panis, & recipit modum nouum & nobiliorem & digniorem: quia recipit modum substantiæ, qui sine compara

Quomodo Corpus Christi sit in hoc Sacramēto.

Quæ fiūt in Sacramentis, debēt proportionari animæ.

Quomodo accidentia sint in isto Sacramento.

comparatione excedit modum accidentis; quia ipsa forma & species panis, quæ est accidens, per se existit, & in nullo sustentatur tanquam in subiecto: & sic omnia dignificantur & meliorantur ac exaltantur in isto Sacramento: quia ipsa substantia panis transit & conuertitur in corpus Christi gloriosissimum, & ipsa accidentia, quæ videntur, recipiunt modum substantiæ, & non plus ascendere possunt: & tota species & tota forma panis, quæ continet omnia accidentia, fit vestis & indumentum corporis Christi,& ipsius Dei & hominis. Et quæ maior dignitas?Et ideo debet ipsa species panis & vini in magna reuerentia & in magno honore haberi tanquam vestis Christi Iesu Filij Dei Regis æterni. Et hæc maxima fuit benignitas & humilitas Christi,quòd ipse velit esse vestitus tam humili & simplici veste: & intantum se humiliare, vt ita se approximet hominibus.Primò enim voluit Christus indui veste carnis nostræ mortalitatis, & illam accepit ab intemerata & incorrupta virgine, scilicet Maria matre sua gloriosa, in qua dignatus est hominibus apparere in hoc mundo, & prædicare verbo & exemplo, & postea in carne subire mortem turpissimam & amarissimã pro nobis. Secundò voluit indui veste panis, quæ est vestis inferior. Sicut enim panis ab hominibus pro cibo sumptus mutatur in carnem & sanguinem corporis assumentis ipsũ panem; ita similiter istud Sacramentum Eucharistiæ sumptum à fideli christiano transsubstantiat animam ipsius in Christum, & fit vnus & idem cum Christo in spiritu & veritate. Si ergo induit suam diuinitatem primò veste carnis, vt hominibus sic appareret, qui in sua diuinitate videri non potuit: & carnem suam vestiuit veste panis. Primam vestem fecit per seipsum, sed secundam fabricant homines. Primò enim diuinitatem suam induit veste carnis & humanitatis, vt posset mori & pati pro homine. Deinde vestiuit carnem suam veste panis,vt esset nutrimentum & refectio ac alimentum sanorum & infirmorum. Sic igitur in isto Sacramento omnia exaltantur, dignificantur & meliorantur. Quanto ergo magis ipsa anima deuota, propter quam istud venerabile Sacramentum est ordinatum, institutum ac consecratũ, debet se eleuare à carnalibus, & mundanis, & transitoriis rebus & desideriis:& recipere exaltationem & dignitatem ab ipso,& incorporari

Christus induit duas vestes propter nos.

isto

isto Sacramento ac deificari hic in gratia & in regno ipsius Sacramenti Dei & hominis filij Dei & Regis æterni, & accipere gloriam & beatitudinem sine fine cum sanctis Angelis, & cum omnibus spiritibus beatis, ad quam dignetur nos perducere idem IESVS-CHRISTVS. Amen.

TITVLVS CCXCIV.

Quartum Sacramentum est Sacramentum pœnitentiæ, & secunda scala iterum lapsi, & spirituale medicamen, per quod homo christianus, qui propter offensam contra Christum commissam post Baptismum perdidit nouum esse & vitam spiritualem, recuperat iterum nouam vitam perditam, & fit ei remissio & indulgentia, & absoluitur ab obligatione infinita & abluitur & lauatur ab omni macula, & reconciliatur Christo.

QVoniam autem iam dictum est superius, quòd vita spiritualis assimilatur vitæ corporali: ideo sicut in vita corporali est primò generatio, deinde augmentatio, tertiò continua nutritio; ita similiter in vita spirituali primò fuit necessaria generatio spiritualis, & hæc fuit Baptismus: & deinde augmentum spirituale, & hoc erat Confirmatio: deinde nutrimentum spirituale, & hoc erat Eucharistia. Et ideo sicut in vita corporali, si homo esset impassibilis, ita quòd non contingeret eum infirmari, sufficerent ista tria, videlicet generaratio, augmentatio, & nutritio; ita similiter est in vita spirituali, si homo esset impeccabilis, sufficerent ei ista tria Sacramenta, scil. regenerationis, Confirmationis, & Eucharistiæ. Sed quis continuit, hominem infirmari & incurrere morbum mortalem, aut periculosum, ex quo potest mortem incurrere & perdere vitam corporalem, ita etiam potest homo incurrere infirmitatem spiritualem, quæ est peccatum, per quod potest perdere vitam spiritualem. Et sicut in vita corporali est medicina corporalis, qua infirmitas curatur corporalis; ita est etiam in morbo spirituali remedium, quod aufert peccatum, & est pœnitentia, quæ est medicina spiritualis. Nam aliquis potest perdere gratiam sibi

Tit. 284. & 235.

Pœnitẽtia est medicina spiritualis.

in Baptiſmo datam per peccatum : quia homo habet libertatem naturalem & liberum arbitrium. Et quia gratia non eſt de natura liberi arbitrij, quia aliud eſt gratia, & aliud eſt natura, vt iam declaratum eſt : ideo poteſt etiam gratiam relinquere, & facere contra illam, & eam perdere : quia membrum ſanum poteſt perdere ſenſum & motum : & eſt ſimile de membro reſpectu

Tit. 274. capitis, & de christiano reſpectu Chriſti. Sicut ergo membrum poteſt paraliticari, quia non habet fluxum ſpirituum à capite; ita poteſt homo paraliticari, quia non habet fluxum gratiarum à Chriſto, qui eſt caput omnium chriſtianorum, & maximè quia homo indiget multiplici gratia, cum conſtitutus ſit inter inimicos ſpirituales, contra quos ipſe ſemper bellare neceſſariatur : & niſi ipſe legitimè certauerit, vincetur, & non

Pœnitētia eſt neceſſaria.

coronabitur. Et quia non poteſt vinci niſi voluntariè: ergo ſi vincitur, & iuſtè tunc iudicatur. Ex quo ergo quilibet Chriſtianus poteſt incurrere infirmitatem ſpiritualem. ſcil. peccatum poſt Baptiſmum, neceſſaria fuit homini medicina curatiua & medicamen ſpirituale, ſc. pœnitentia, per quam poterit euadere mortalem infirmitatem animæ & recuperare ſanitatem & gratiam, quam habuit per Baptiſmum. Et hoc eſt ſicut quando homo cecidit in infirmitatem corporalem : tunc medicina curans eſt neceſſaria. Et quia Chriſtus operatur in homine per Sacramenta viſibilia & manifeſta : ideo ordinauit Sacramentum pœnitentiæ tanquam verum medicamen morbi ſpiritualis ad deſtruendum peccatum & offenſam commiſſam poſt Baptiſmum. Quamuis enim ante receptionem Baptiſmi ſit neceſſaria homini adulto ; attamen illa pœnitentia non eſt Sacramentum: quia inuiſibilis eſt & occulta : quia nihil apparet extra de illa pœnitentia. Et inde in Sacramento debent eſſe aliqua ſigna exteriora quæ ſignificent rem inuiſibilem, quæ fit intus in anima. Et quia medicina inuiſibilis illius peccati culpæ & offenſæ contra Deum eſt vera remiſſio, indulgentia & venia ex parte Dei: quia tunc verè deſtruitur peccatum, & offenſa deletur, quando remittitur & datur venia ab illo, contra quem facta eſt : quia culpa & offenſa obligat hominem offendentem, illi qui offenſus eſt, & contra quem peccauit : quia talis naturæ eſt culpa : & quot culpæ tot obligationes & tot debita : & quia vera indulgentia

non

non poteſt recipi niſi culpa & offenſa diſpliceat, nec aliquis poteſt, neque meretur recipere veniam, niſi diſpliceat ei malum feciſſe; quia omnis culpa eſt voluntaria: & ideo non poteſt deſtrui, nec deleri niſi per contrarium: videlicet, quòd ſicut fuit voluntaria, fiat inuoluntaria & diſpliceat; aliter ipſa maneret in vigore ſuo: & ſic duo ſunt neceſſaria ad deſtructionem & deletionem ipſius peccati, ſeu culpæ & offenſæ contra Deum, vnum ex parte Dei offenſi: & hoc eſt remiſſio & indulgentia & venia: & aliud eſt ex parte hominis offendentis & peccantis, & hoc eſt vera diſplicentia & triſtitia, ſeu dolor, quia offendit Deum: & niſi de hoc triſtetur & homini diſpliceat, non poteſt mereri indulgentiam & remiſſionem de offenſa. Et quia radix peccati eſt voluntas, ideo requiritur, quòd homo proponat in corde ſuo nunquam offendere Deum, aliter non eſſet vera diſplicentia. Et requiritur etiam, quòd homo cognoſcat ſe offendiſſe Deum & malum feciſſe & peccaſſe contra ipſum; aliter non poſſet ei diſplicere, nec poſſet dolere Deum ſe offendiſſe. Requiritur etiam, quòd homo habeat ſpem recipiendi indulgentiam & veniam à Deo: quia aliter nihil ei proficeret talis diſplicentia, ſeu dolor, quia ad hoc ordinatur. Sic ergo ex parte Dei offenſi debet dari indulgentia; & ex parte hominis debet eſſe capacitas indulgentiæ. Sicut enim Deus dat animam rationalem capaci corpori præparato: ita dat veram indulgentiam animæ capaci & præparato: ita dat verã indulgentiam animæ capaci & præparatæ ad recipiendum eam, aliter non. Et ideo ſicut corpus eſt proportionatum animæ, quia aliter non daretur anima; ita neceſſe eſt, quòd anima proportionetur ad recipiendum indulgentiam à Deo, aliter non daretur ei: quia peccatum eſt directè cõtra Deum, & Deus nihil habet contra ſe niſi peccatum, quia peccatum offendit Deum. Et ideo homo non eſt dignus recipere indulgentiam à Deo, niſi habeat odio peccatum, quòd contrariatur Deo, & impugnat ipſum tanquam inimicum capitalem Dei. Quomodo enim poſſet homo eſſe amicus Dei, qui diligeret inimicum Dei capitalem, & illum hoſpitaret, nutriret & defenderet? Et etiam quomodo poſſet placere Deo, qui etiam placeret & manuteneret inimicum Dei capitalem? Et ideo neceſſe eſt, ſi homo vult mereri & recipere indulgentiam & amicitiã

Cõtritio eſt neceſſaria ad delẽdum peccatum.

Deus dat gratiam animæ præparatæ ad eam.

Peccatũ est maximus inimicus hominis.

& ſocietatem Dei, quòd impugnet & odio habeat totis viribus & toto corde ipſum peccatum & culpam, quia illa ſola contrariatur & inimicatur Deo, & maximè ex hoc: quia ipſemet homo exiſtens in culpa generauit ipſum peccatum de ſeipſo: & ergo debet ipſum impugnare omnibus modis, quibus poterit, interiùs & exteriùs, & ipſum accuſare ore & corde, & operari ad eius deſtructionem verbo & opere: quia aliter non merebitur indulgentiam. Etiam ex alio, quia homo non habet maiorem, nec deteriorem inimicum, quàm peccatum: quia peccatum non obligat eum ſolum ad pœnam temporalem, ſed æternam, & ſeparat ipſum à Deo, & ab amicitia omnis gaudij & quietis: & per contrarium deijcit ipſum ad diabolum & ad omnem triſtitiam & dolorem. Ideo homo debet contra ipſum pugnare tota ſua potentia: ſicut contra inimicum ſuum mortalem, & vindicare ſe de ipſo tanquam ab inimico ſeueriſſimo, & expellere ipſum & occidere. Et quia peccatum eſt etiam inimicus ſecretus & occultus: quia de ipſius natura eſt velle occultari: cum ergo inimici eius domeſtici eius; ideo homo per contrarium debet ipſum diſcooperire & manifeſtare per confeſſionem, & ſic ipſum impugnare & expellere. Aliter homo ſi tenet ipſum ſecretum: tunc nutrit ipſum & confortat & radicat ipſum, quia facit ſibi quòd eius natura deſiderat, quòd eſt velle occultari & neſciri, nec videri. Et ideo iſtud eſt maximum vituperium & maxima confuſio peccati & maxima cautela ad ipſum expellendum: vt homo ipſum reuelet & manifeſtet. Si ergo homo diligit ſeipſum, & cupit inimicum ſuum capitalem expellere, debet omne vituperium & omnem confuſionem adducere contra peccatum, vt ipſum expellat & vincat. Et quia peccatum eſt deceptiuum & fraudulentum: ideo tanquam deceptor & falſarius debet accuſari iudicari & puniri, & ideo homo debet ipſum ponere in iudicio, & petere ſententiam contra ipſum, & petere punitionem. Et ideo patet, quod ad veram eradicationem peccati non ſufficit diſplicentia interior, ſeu odium & triſtitia & dolor de ipſo: immò requiritur etiam exterior reuelatio & manifeſtatio, accuſatio & iudicatio & punitio: & ſic homo præparat ſe ad recipiendum veram indulgentiam, ita

Quod per confeſſionem expellitur peccatum.

Ad deletionem peccati duo ſunt neceſſaria.

ita quod deteſtetur ipſam culpam in anima, & odio habeat, & verbo accuſet, & de facto deſerat, & reiterare nunquam proponat. Duo ergo inuiſibilia debent eſſe in deſtructione peccati, vnum ex parte Dei, ſcilicet indulgentia & remiſſio; & aliud ex parte hominis peccantis, ſcilicet pœnitentia interior in corde, quæ eſt diſplicentia occulta & inuiſibilis de offenſa Dei: & iſta duo ſunt proportionata inter ſe. Et quia in omni Sacramento inuiſibile ſignificatur & manifeſtatur per viſibile: & oportet, quòd illud, quod fit exteriùs manifeſtè, proportionetur illi, quod fit inuiſibiliter in anima: ideò ſicut ſunt duo inuiſibilia neceſſaria ad deſtructionem ipſius culpæ, vnum ex parte Dei; & aliud ex parte hominis, qui offendit, quorum vnum eſt præparatorium, & aliud recipitur, & datur; ita conformiter in iſto Sacramento ſunt duo viſibilia & manifeſta exterius, quæ fiunt in iſto Sacramento, quæ proportionantur & correſpondent illis duobus inuiſibilibus, quæ fiunt interius in anima. Vnum viſibile, quòd fit exterius, eſt ad ſignificandum inuiſibile interius, pœnitentiam, ſcilicet interiorem & inuiſibilem ipſius hominis pœnitentis, quæ eſt in corde. Et quia facta & verba exteriora, ſignificant & declarant illud, quòd eſt occultum & inuiſibile in corde; ideo per verba & facta, quæ homo facit & dicit exteriùs ſignificatur & declaratur, quòd homo pœnitens habet odio ipſum peccatum,& quòd cor ſuum receſſit ab ipſo peccato.Item aliud viſibile, quòd fit & apparet exterius, eſt ad ſignificandum illud inuiſibile,quòd facit Deus in anima, ſc.remiſſionem & indulgentiam offenſæ & peccati: & eſt ipſa abſolutio, quæ fit in iſto ſacramento per verba ſignificantia expreſsè remiſſionem peccatorum. Vnde ſicut in aliis Sacramentis ſunt duo exteriora, ſcil. res corporalis & viſibilis,ſicut aqua in Baptiſmo,& chriſma in confirmatione: & vltra hoc ſunt verba ordinata à Chriſto, quæ ſignificant opus inuiſibile, quòd Deus facit intus in anima: quæ quidem verba proportionantur illi rei corporali, ſicut in Baptiſmo ſunt iſta verba: Ego baptiſo te, &c. quæ correſpondent proportionabiliter ipſi aquæ, quia important ablutionem; ita proportionabiliter in iſto Sacramento ſunt duo exteriora. Vnum eſt, omnia verba

Materia & forma Sacramenti pœnitentia.

Concordant ſignum & ſignatũ in hoc Sacramento.

& facta quæ dicit & facit pœnitens: & sunt sicut aqua in Baptismo. Et vltra hæc sunt verba ordinata à Christo, quæ significant opus inuisibile, quod Deus facit intus, quæ quidem verba correspondent proportionabiliter verbis & factis pœnitentis. Et sunt ista verba: Ego absoluo te, &c. Et ista verba correspondent factis & dictis hominis pœnitentis: quia homo pœnitens per verba & facta sua significat cor suum recessisse à peccatis, & sibi displicere offensam Dei. Et per ista verba: Ego absoluo te, &c. Significatur, quòd Deus remisit peccatum & offensam. Vt igitur homo, qui offendit, esset securus de remissione & indulgentia sua, & nullo modo dubitaret, Christus ordinauit & instituit modum pœnitendi, scilicet quòd doleat interius de offensa, & quòd exprimat exterius signa doloris per gemitus & lachrimas: & quòd dicat ore suo, & confiteatur culpam suam, & accuset seipsum: & etiam ordinauit & instituit suum locum tenentem, seu vicarium loco sui corporis, cui homo pœnitens dicat & confiteatur culpam suam, & offendat signa doloris: cui dedit potestatem absoluendi & remitendi culpam & offensam nomine sui. Et ita quicunque offenderit Christũ & voluerit habere veram indulgentiam & remissionem suorum peccatorum: faciat vt Christus ordinauit, & indubitanter recipiet veram indulgentiam & remissionem de suis peccatis: quia Christus ordinauit istud Sacramentum pœnitentiæ sicut alia Sacramenta. Et ideo sicut alia Sacramenta sunt semper vera, & datur in eis illud, quod significatur per ea; ita istud Sacramentũ est semper verum: & datur in ipso illud, quod per ipsum significatur, s. remissio & indulgentia culculparum, quæ commissæ sunt post Baptismum. Et in hoc apparet infinita bonitas Christi, & eius clementia: quæ vt homines, quæ offenderunt non desperarent, ordinauit medicamentum vt istud Sacramentum, per quod possent redire iterum & reuerti ad ipsum, & recipere veniam & indulgentiam. Et in hoc est maxima securitas, quia ipsemet qui offensus est, & contra quem fit peccatum, ordinauit modum, per quem homines possent placare ipsum, & docuit modum & formam & viam redeundi ad ipsum. Et ideo istud Sacramentum est secũda scala post Baptismum, per quam christ. iterum potest ascendere

Institutio Sacramẽti pœnitentiæ.

Clementia Christi apparet in Sacramẽto pœnitentiæ.

Pœnitentia est secũda tabula post Baptismum.

Tit. 284.

ascendere ad Christum. In qua scala sunt tres gradus, s. contritio in anima, confessio in verbo, & satisfactio in opere, & vltimo fit absolutio, & sic homo ascendit ad remissionem & indulgentiam. Et quia remissio & indulgẽtia non potest fieri, nisi etiã recipiatur gratia Christi, seu bene esse prædictum: quia simul dum remittitur offensa culpa, datur gratia, & absoluitur homo ab obligatione infinita & à pœna æterna; ideo in isto Sacramento omnia ista simul fiunt, scilicet quòd restituitur gratia, seu bene esse, & vita spiritualis perdita. & fit remissio culpæ, & liberatur homo ob obligatione pœnæ æternæ: & totum fit virtute mortis & passionis Christi, & vnitur cum ea, & recipit eam pro se. Et quia iam declaratum est, quòd mors, seu passio Christi superat omnia peccata, quæ fieri possunt; ideo satisfacit pro omnibus peccatis, dum tamen homo vniatur cum ea. Vnde quia sola mors Christi, seu passio potest remittere peccata & obligationem ad pœnam æternam, & quia in Baptismo homo vnitur totaliter cum Christo, & per consequens tota passio applicatur ei, ac si tota passio esset sua, & si eam ipsemet homo sustinuisset; ideo fit ei plena remissio omnium peccatorum, & totius pœnæ debitæ pro peccatis: quia homo regeneratur, & fit totus nouus. Sed quando homo iterum cadit in culpam, tunc separatur & diuiditur à merito passionis Christi, & à Christo: & per consequens fit obligatus ad pœnam æternam, sicut ante Baptismum. Sed in isto Sacramento homo, qui erat diuisus à Christo, vnitur cum Christo: & per consequens applicatur ei etiam meritum passionis & mortis Christi, & fit particeps in eo: & ideo iterum remittitur ipsi pœna æterna, sicut prius in Baptismo; & ideo istud Sacramentum est loco Baptismi. Sed tamen in Baptismó fit plena remissio omnis pœnæ & æternæ & temporalis: sed in isto Sacramento fit tantum remissio pœnæ æternæ, & soluitur obligatio ad pœnam æternam & infinitam: sed adhuc remanet obligatio ad pœnam temporalem: quia necesse est, quòd homo sustineat aliquam pœnam propter peccata sua, vt declarabitur magis infra, quia aliter applicatur passio Christi in isto Sacramento, & aliter in Baptismo: & alio modo fit istud Sacramentum; & alio illud. Quia in Sacramento Baptismi recipitur aqua exterior, quæ est aqua Christi; sed in isto non sunt nisi

Tit. 257.

Quomodo passio Christi differenter applicatur per Sacramenta.

Secundũ dispositionem interiorẽ hominis recipitur meritum mortis Christi.

verba & facta ipsius hominismet. Et ideo secundum modum, quem habent verba & facta exteriora, & secundum dispositionem inuisibilem & interiorem in corde, quam significant verba & facta exteriora, secundum hoc recipitur meritum mortis & passionis Christi. Vnde verba & facta exteriora in isto Sacramento sunt loco aquæ in Baptismo. Et ideo homo in Baptismo recipit alienum: quia ipsam aquam ad significandum, quod ei applicatur aliena virtus gratis: & ideo recipit illud in se, quòd significatur per aquam, quæ signat plenam & totalem remissionem omnis pœnæ, quia totum abluitur. Sed in isto Sacramento homo recipit in seipso proprios actus & propria verba, & nihil alienum: & ideo proportionabiliter recipit virtutem iuxta capacitatem suam & suorum actuum interiorum & exteriorum. Et ideo qui magis pœnitet in corde & dolet: & exterius ostendit planctum, gemitum & lacrimas: & ore & verbo accusat, improbat, & detestatur peccata sua: magis recipit de virtute & merito mortis & passionis Christi. Apparet igitur qualiter istud Sacramentum pœnitentiæ institutum & ordinatum à Christo vero medico spirituali est verissimum medicamen morbi spiritualis, quia totaliter eradicat & destruit ipsum peccatum: & ei cõtrariatur, quia per pœnitentiam interiorem & displicentiam destruitur radix peccati, quæ erat intus in corde per complacentiam & voluntatem: quia placendo, volendo & delectando intrauerat; & per contrarium displicendo, nolendo, odiendo, & tristando, necesse est, vt eradicetur: postea verò per confessionem ipsum peccatum eradicatum euomitur extra tanquam malus humor & venenosus, & reuelatur ac manifestatur, quæ quidem confessio & manifestatio rectè contrariatur peccato & eius naturæ: quia de natura eius est, quod peccatum vult & appetit semper occultari & cooperiri, & nullo modo videri. Et ideo qui confitetur & ipsum peccatum reuelat, maximè contrariatur ei: & tunc peccatum confusum fugit ab homine, & non habet locum, neque intus in corde, neque extra in ore: quia intus in corde eradicatur, & impugnatur per tristitiam & displicentiam: & extra in ore expellitur per confessionẽ, & sic necessario fugit tanquam falsus deceptor & proditor reuelatus. Rectissimè igitur Christus ordinauit

Per maiorẽ displicentiã maior gratia datur.

ipsam

ipſam confeſſionem & reuelationem peccati ad ipſum deſtruendum, quia de directo eſt contra ipſum. Et poſtea per emendam fit factum & opus contrarium ipſi peccato: & ſic corde, ore & opere deſtruitur ipſum peccatum. Et ſic homo conuenientiſſimè abſoluitur ab obligatione pœnæ debitæ pro peccato, & fit ei remiſſio, dum ſic impugnauit peccatum: & reſtituitur ei omne illud, quòd perdiderat propter peccatum & offenſam: & ſic de nouo reſtituitur ſibi illud, quod datum fuit ei in Baptiſmo. Et ſic apparet, quòd duo ſunt Sacramenta quaſi duo medicamenta, quæ purgant & deſtruunt ipſum peccatum tanquam malum & venenoſum humorem, ſcil. Sacramentum Baptiſmi, & Sacramentum pœnitentiæ, & hoc per duos modos diſtinctos, ſc. per modum purgationis, qui fit per fluxum ventris: & per modum vomitus. Et hoc fit proportionabiliter ſicut in medicina corporali: quia non ſunt niſi duo modi purgandi malos & nociuos humores de corpore, ſcilicet vel per ventrem inferius; vel per vomitum ſuperius. Illa, quæ fit per ventrem incipit ſuperiùs, & venit de alto & tendit inferius; ſed vomitus fit per contrarium. Similiter Baptiſmus venit de alto, & tendit inferius quaſi purgans per ventrem inferiùs: & Sacramentum pœnitentiæ purgat per vomitum. Et ſicut purgatio, quæ fit per ventrem inferiùs, cum minori violentia fit, & leuiter purgat omnes malos humores: ſed purgatio, quæ fit per vomitum, fit cum magna violentia; ita ſimiliter purgatio, quæ fit per Baptiſmum, fit cum pauca violentia & fit leuiter; ſed purgatio, quæ fit per vomitum, fit difficulter: ſicut purgatio, quæ fit per Sacramentum pœnitentiæ: & illa purgatio eſt moleſta & violenta. Sic ergo illud, quòd fit exterius in Sacramento, ſignificat illud, quòd fit interiùs in anima: & ſicut peccata per confeſſionem euomuntur extra; ita ſignificatur, quòd etiam exeunt extra animam & purgantur; ita quòd quando ſunt confeſſa totaliter, ſunt extra animam facta priùs abſolutione.

Duo sũt Sacramenta neceſſaria quaſi duo medicamenta.

***

TITVLVS CCXCV.

Quod Sacramentum Pœnitentiæ à Christo ordinatum sit per modum voluntarij iudicij particularis & secreti, in quo idem est accusans & accusatus, seu actor & reus, & testis & reus, verè accusatus, verè est absolutus: & quantò magis fit accusatus, tantò magis fit excusatus.

AD habendum maiorem notitiam de Sacramento Pœnitentiæ est considerandum, quod duplex est ordo, scilicet ordo naturæ & ordo iustitiæ seu iudicij: & isti duo ordines claudunt omnia: quia qui recedit ab ordine naturæ, cadit in ordinem iustitiæ, seu iudicij. Et hoc iam declaratum fuit in tractatu de reparatione, qualiter primò homo, qui recessit ab ordine naturæ, statim cadit in ordinem iustitiæ & punitionis. Et si ordo iustitiæ non esset, malum & peccatum esset inordinatum & sine ordine: quod fieri non potest. Et sicut ante Baptismum considerauimus duos status in homine, scilicet statum primum & perfectum, in quo homo fuit factus: & statum secundum & imperfectum, in quem seipsum deiecit homo voluntariè: ita etiam post Baptismum consideramus duos status hominis. Primus est sanus & bonus, in quo homo est restitutus & renouatus: & iste status correspondet primo statui primi hominis, qui erat perfectus: secundus status est status lapsus, in quem homo cecidit post Baptismum. Sicut enim primus homo cecidit à primo statu suo propter offensam in statum lapsum: ita similiter homo potest cadere à statu nouo Baptismi in statum lapsum, & hoc propter offensam & iniuriam. Et ideò oportet hos duos status post Baptismum comparare ad duos status ante Baptismum: & sic erunt quatuor status in humana natura. Sicut ergo homo ante baptismum, quando à statu primo, in quo Deus ipsum fecerat, recessit, cecidit in alium statum & ordinem, scilicet iustitiæ, & obligauit se ad pænam & punitionem æternam & etiam temporalem: ita pariformiter quando homo iam renouatus in Baptismo per gratiam Christi sine suis meritis recedit ab illo statu bono, in quo Christus ipsum regenerauit per suam gratiam, necesse est etiam, quòd

Tit. 250. & 100.

Duo sunt status post Baptismum.

Peccans recedens ab ordine naturæ cadit in ordinē diuinæ iustitiæ.

quòd cadat in ordinem iustitiæ & iudicij, & obligationem ad pœnam æternam & temporalem. Et videtur etiam, quòd de tanto maiorem obligationem causat, & maior pœna ei debetur, de quanto status iste, in quo fuit renouatus, cum maiori difficultate est factus, quàm status primi hominis: quia iste status fuit emptus pretio magno, quia per mortem Dei & hominis: & status primi hominis fuit factus sine labore & sine difficultate, & de nihilo. De tanto igitur videtur homo magis culpabilis & reus, quando perdedit voluntariè talem statum cum maxima difficultate factum, quia committitur maxima ingratitudo. Vnde faciliter fuit homo factus, sed cum maxima difficultate reparatus. Ideò qui voluntariè perdit talem statum, meretur maximam pœnam & grauissimè peccat. Item quando homo perdit istum statum, & cadit voluntariè ab eo Deum offendendo, non solum offendit Deum Creatorem, imò Curatorem, & Deum & Redemptorem, & sic duplicatur offensa: & etiam offendit totam societatem Christianorum, qui sunt vniti cum Christo, & sunt membra Christi. Et sic offensa & iniuria, quæ fit post Baptismum, est grauissima: & propter hoc offendens obligatur ad maiorem pœnam & punitionem, quàm ante Baptismum. Vnde ante Baptismum offendit Deum; sed post Baptismum offendit Deum & hominem, Deum hominem factum propter hominem & crucifixum. Et sic de quanto Deus est factus homini propinquior, de tanto offensa & iniuria est deterior & malignior: quia ante Baptismum homo erat obligatus Deo Creatori; sed post Baptismum homo obligatur Deo homini Creatori & Redemptori. Item sicut ad reparandum hominem de primo lapsu, necesse fuit Deum hominem mori, & ita etiam necesse esset ad reparandum hominem de secundo lapsu post Baptismum Deum & hominem mori: quia peccatum non potest destrui, nisi per mortem Dei hominis. Et sic quando homo peccat post Baptismum, indiget si debeat saluari, vt Deus homo iterum moriatur pro eo: & hoc quantum in eo est: & sic necesse esset Christum quotidie mori pro peccatis. Sed quia semel Deus homo mortuus est; & amplius mori non potest: quia factus

Homo faciliter fuit factus; sed difficulter reparatus.

Offensa post Baptismum est grauissima.

Peccans si debet liberari, oportet, quòd renouet mortem Christi in se.

factus est immortalis, & sufficit mors sua semel facta pro omnibus peccatis mundi: & quia esset inconueniens Christum totiens mori, quotiens nos peccamus: ideo loco mortis & passionis Christi actualis fit eius memoria in missa, ac si mortem sustineret pro peccatis. Et ideo si homo lapsus post Baptismum debeat liberari à peccato, necesse est, quod renouet iterum mortem & passionem Christi in seipso, & hoc per memoriam, compassionem & deuotionem, ac fidem.

Status creationis & reparationis comparantur inter se.

Vt igitur clarè intelligamus reparationem istam, oportet comparare lapsum istum secundum ad lapsum primum: & statum renouationis ad statum creationis & primæ conditionis, & reparationem secundam ad reparationem primam. Vnde primus homo habuit duos status, scilicet statum perfectum, in quo Deus ipsum fecerat: & statum lapsum, in quem propria voluntate & sua culpa ceciderat; sed alij homines post ipsum habuerunt vnum statum tantum, scilicet statum lapsum, quem receperunt ab eo: quia per ipsum & in ipso alij fuerunt lapsi, sed quilibet postea propria voluntate augmentauit suum lapsum faciendo semper peccatum & augmentando culpas. Et ideo quia in primo lapsu homines sunt lapsi per alium: ideo regenerantur & renouantur gratis per Baptismum: quia si puer est, non est necesse, nisi quòd alius credat in Christum pro eo & consentiat: quia totum lapsum accepit ab alio: nec aliquid addidit de proprio: sed si est adultus: necesse est, quòd habeat fidem propriam & consensum proprium: & quod displiceat ei vita præterita lapsa; sed non oportet, quòd portet aliquam pœnam exterius, neque confiteatur, neque faciat planctum, neque luctum; quia quamuis propria voluntate peccauerit; attamen de necessitate peccauit: propterea quia habebat naturam lapsam, & istam necessitatem peccandi accepit ab alio. Et ideo prima reparatio hominis per Baptismum fit gratis & absque pœnitentia exteriori, sed sufficit fides propria & interior pœnitentia, seu displicentia, & applicatur ei tota mors Christi gratis ad satisfaciendum pro omnibus suis peccatis,

Quomodo per Baptismum renouatur.

peccatis, quæ de necessitate fecit, quamuis voluntariè fecerit, ac si ipse sustinuisset pro seipso mortem illam. Et sic sicut Deus gratis fecit hominem, quando non erat; ita gratis reparat hominem, quando lapsus est. Sed quando homo non erat, non requirebatur proprius consensus, vt fieret; sed quia quando homo est lapsus & reparandus, extitit, iam & est. Et ideo necesse est, quòd ipse consentiat & velit reparari, si adultus sit: quia nihil debet fieri in homine contra suam voluntatem, nec debet reparari contra liberum arbitrium: & ideo ad reparandum hominem requiritur proprius consensus. Si ergo ad primam reparationem requiritur fides & credulitas in homine, & displicentia de vita præterita sine alia satisfactione & pœnitentia exteriore, & totum remittitur ei gratis, ac si nunquam peccasset: est hoc quia ab alio habuit lapsum & necessitatem peccandi; sed postquam homo per Baptismum & regeneratus & reformatus & reparatus de primo lapsu, in quo erat per alium, & non per se; si cadit vlterius in peccatum & offensam Dei: tunc cadit in obligationem pœnæ æternæ. Et ex isto casu non potest ita faciliter reparari, neque resurgere, sicut de primo: quia in isto lapsu secundo post Baptismum hòmo cadit sua propria voluntate & sua propria culpa, & non de necessitate: quia iste lapsus non venit sibi ab alio, sicut primus: quia iam erat regeneratus & reformatus à primo lapsu per Baptismum; & ideo poterat stare in illo, si voluisset: & si cadat, totum imputatur ei, & ipsemet est in culpa & nullus alius. Et iste lapsus est sicut primi hominis in propria persona: quia primus homo habuit statum perfectum, & potuisset stetisse in illo, si voluisset. Et ideo sicut primus homo habuit duos status in propria persona, scilicet perfectum & lapsum; ita homo, qui cadit post baptismum in peccatum habet duos status, scil. bonum post Baptismum, in quo stare poterat, si voluisset: & alium lapsum, in quem seipsum præcipitauit. Sed in hoc est differentia, quia primus homo non habuit aliquid eum tentans, aut instigans interiùs, ad cadendum, seu peccandum,

Homo peccans post Baptismum habet duos status sicut Adam.

dum, scilicet propriam carnem, sed solum exterius: sed homo iam habet aliquid interius instigans ad peccandum, scilicet propriam carnem: & etiam habet aliquid exterius instigans, scilicet diabolum inuisibilem & mundum. Et ideo quantum ad hoc casus & lapsus secundus, scilicet post Baptismum, est magis venialis & minus culpabilis, & non tantum punibilis, sicut lapsus primi hominis in propria persona. Sic ergo quia homo cadit à suo primo statu post Baptismum per se, licet alio instigante, sed non cogente, nec de necessitate, cum poterat stare, si vellet: iam non ita leuiter poterit reformari de isto secundo lapsu, sicut de primo: quia iste lapsus secundus est omnino suus. Et ideo necesse est, quòd homo plus faciat, si velit resurgere de primo: quia non sunt æquales isti duo casus, nec æqualiter imputabiles, neque punibiles. Et ideo quando homo voluit resurgere de primo lapsu per Baptismum; tunc necessaria fuit ei fides propria, si fuit adultus, ac consensus ac displicentia de vita præterita, & passio Christi supplebat totum residuum, quod homo debebat: ideo si vult resurgere de secundo lapsu, necessaria est pœnitentia interior & exterior. Si enim requiritur pœnitentia interior in primo lapsu, sequitur, quòd in secundo lapsu vltra hoc requiritur pœnitentia exterior cum merito passionis & mortis Christi. Ergo sequitur, si homò vult resurgere de secundo lapsu, necesse est, vt habeat pœnitentiam intus & extra, & etiam vt sibi suffragetur mors & passio Christi.

Peccans post Baptismum difficilius reparatur.

Et quia in pœnitentia exteriori est necessaria & requiritur pœna & punitio secundum naturam & exigentiam peccati: ideo oportet, quòd hoc fiat per iustitiam & iudicium, quia homo cecidit in ordinem iustitiæ, sicut primus homo quando peccauit: quia peccatum de natura sua est iudicabie & punibile, & ei debetur pœna & punitio. Et hoc declaratum est ad lõgum in capitulo de comparatione hominis per liberum arbitrium: quia opera hominis de natura sua sunt remunerabilia & punibilia: & ideo requirunt iudicium, quòd examinet ea, & retribuat vnicuique quod ei debetur. Et ideo oportet, quòd peccata puniantur iuxta suam naturam; quia aliter esset aliquid inordinatum in vniuerso, si non daretur ei pœna debita. Et ideo necesse est, quòd peccatum, seu culpa veniat in iudicium. Vnde peccatum

Peccatũ de sua natura est indicabile.

Titu. 82.

tum inquantum respicit Deum infinitum & æternum, contra quem est talis culpa, meretur pœnam infinitam & æternam: quia offensa & iniuria est infinita. Et ideo per iustitiam punitio debet esse infinita. Sed inquantum respicit hominem qui peccauit: tunc non debetur ei punitio infinita: quia homo non est infinitus. Vnde peccatum quia est voluntarium & inordinatum, & voluntas est inordinata: sed quia talis inordinatio non est infinita, sed finita; ideo non debetur ei propter hoc punitio infinita, nec æterna. Vnde in peccato tria possumus considerare. Primum est offensa & contemptus Dei, secundum est ipsum malum opus, quod de se est inordinatum, & fieri non debere: & tertium est, quod est voluntarium, & est ibi proprius consensus, & per consequens delectatio & complacentia in malo, quod est contra Deum. Quantum ad primum debetur peccato, seu culpæ pœna infinita, quantum ad secundum & tertium non debetur homini pœna infinita, sed finita: & ideo temporalis & non æterna. Quando ergo peccatum factum est, ita duplex punitio & pœna debetur ei, vna ex parte Dei offensi & alia ex parte peccati in se. Sed quia pæna & punitio debent correspondere culpæ; ideo tandiu debet durare pœna, quamdiu durat culpa, quia culpæ debetur punitio. Ideo si culpa sit perpetua, necesse est, quòd pœna sit perpetua: & si culpa sit temporalis, pœna debet esse temporalis. Et culpa ideo est culpa, quia voluntaria est & placens: ideò non potest destrui, nisi per suum contrarium, scilicet quòd fiat inuoluntaria & displiceat inquantum culpa est in se; aliter semper manet Et ideo si homo, qui est in culpa, moritur cum culpa sine displicentia culpæ inquantum culpa est: tunc moritur cum culpa, & talis culpa manebit cum eo inæternum: & ideo etiam tunc pœna ei debita necessariò erit perpetua: quia nunquam inæternum culpa debet esse sine sua propria pœna ei debita. Sed si culpa inquantum culpa est, displiceat homini: tunc destruitur culpa in eo, & per consequens pœna non debetur ei vlterius pro culpa, nisi quæ conuenit tali culpæ, quia iam lucratus fuerat pœnam, postquam culpa facta erat. Et sic quamuis homini displiceat culpam inquantum culpa est; non tamen propter hoc liberatus est à pœna, quæ culpæ debebatur; sed solum liberatur ad hoc, quia non punietur in perpetuū pro

In peccato tria considerantur.

Qualiter peccato debeatur pœna æterna.

pro illa culpa: quia est destructa. Sic ergo quamuis culpa sit finita; potest tamen habere pœnam perpetuam, si ipsa culpa sit perpetua. Similiter quia culpa inquantum est offensa & contemptus Dei, & auersio à Deo infinito & æterno, debet habere pœnam infinitam, si debeat destrui, oportet, vt displiceatur homini inquantum est Dei offensa & iniuria, & sub illa ratione; aliter semper maneret offensa ipsa. Et si culpa displiceat homini inquantum est culpa, seu inordinatio voluntaria, & non displiceat ei inquantum est offensa respectu Dei: & tunc remanet culpa quantum ad Deum, & debetur ei punitio infinita. Sed quia offensa Dei est infinita, & Deus est infinitè bonus, quia sua bonitas est infinita: ideo ipsa culpa inquantum est Dei offensa, est contra bonitatem infinitam: & ideo si talis culpa debeat destrui inquantum est Dei offensa, requiritur displicentia infinita. Et etiam quia iniuria est & offensa Dei: quia honor suus est læsus, requirit emendam infinitam: quia non sufficit displicentia infinita de ipsa offensa, nisi restituatur illud, quod est læsum. Et quia homo non potest habere displicentiam infinitam, nec potest facere emendam infinitam, nec satisfactionem: ideo impossibile est, quòd homo per se possit destruere peccatum, siue offensam Dei inquantum est offensa Dei, quantumcunque ei displiceat. Et ideò necessaria est homini mors & passio Christi, quæ est infinitum pretium: vt iam declaratum est. Et ideo ipsa mors Christi iuncta cum displicentia hominis destruit culpam, seu peccatum inquantum est offensa Dei. Sic ergo homo in secundo lapsu, si vult resurgere, necesse est, quòd habeat displicentiam de culpa duobus modis, scilicet inquantum est culpa, & inquantum est offensa Dei, & vltra hoc etiam requiritur mors Christi. Per displicentiam ergo culpæ inquantum est offensa Dei & per mortem Christi, tollitur totaliter offensa Dei & iniuria, & fit plena satisfactio & emenda de ipsa culpa inquantum est offensa Dei; sed adhuc remanet pœna & punitio pro culpa, inquantum culpa est inordinata, & inquantum voluntaria est. Et quia ista pœna est finita; ideo potest homo eam sustinere per se & debet: sicut etiam cecidit per se in culpam, cum potuit stare: quia hoc requirit iustitia: & ideò debetur homini pœna temporalis pro ipsa culpa iuxta qualitatem culpæ, nec ipsa

Tit. 257. Pœnitẽtem oportet habere duas displicẽtia.

ipſa mors Chriſti debet ſatisfacere pro tali pœna, quamuis poſſet: quia homo debet eam tolerare, & poteſt poſtquam per ſe cecidit in culpam. Et ideo quia talis punitio, ſeu pœna debet correſpondere culpæ & ei proportionari: ideo neceſſarius eſt ordo iudiciarius in hoc mundo, ſeu iuſtitiæ, in quo ipſa peccata, ſeu culpæ examinentur & iudicentur & debitè puniantur, ſecundum quod eis conuenit: ne ſint inordinata in vniuerſo: quia peccata rectè ordinantur, quando debitè puniuntur. Et quia peccata ſunt duplicia, aliqua ſunt occulta, & aliqua manifeſta: ideò neceſſarius eſt ordo iudiciarius duplex, ſcilicet publicus & occultus, ſeu ſecretus, & per conſequens duplex iudicium, & duplex punitio, ſcilicet publica & ſecreta: quia peccata publica faciunt offenſam publicam & ſcandalum publicum, & ideò requirunt de natura punitionem publicam. Et quia peccata ſecreta non poſſunt iudicari, neque examinari, niſi reuelentur & manifeſtentur: ideò neceſſaria eſt confeſſio peccati & culpæ, & ideo neceſſarium eſt Sacramentum pœnitentiæ, in quo fiat iudicium ſecretum de ipſo peccato, & examinatio ſecreta, & confeſſio ſecreta: & ideo pœnitentia exterior requirit confeſſionem peccati & punitionem debitam. Et quia homo, qui vult reſurgere & reſtaurari de ſecundo lapſu, oportet quòd voluntariè faciat omnia, quæ ſunt neceſſaria ad deſtruendum ipſum peccatum; ideo oportet quòd interior pœnitentia, ſeu diſplicentia & confeſſio exterior: & etiam pœna, ſeu punitio fiant voluntariè; aliter nihil proficerent. Debet ergo ipſa diſplicentia eſſe voluntaria, & etiam confeſſio & pœna: aliter licet ſuſtineret omnem pœnam, & non eſſet voluntariè, adhuc remaneret homo obligatus ad pœnam æternam. Et quia confiteri peccata eſt pudor & pœna: ideo in confeſſione fit etiam quædam pœna & punitio peccati, ſeu culpæ. Et ideo quantò magis ipſa confeſſio eſt accuſatoria, & cum maiori pudore; tantò magis ſatisfacit pro peccatis & pro pœna debita. Et quia iſta confeſſio eſt voluntaria & non coacta, & homo accuſat ſeipſum voluntariè, & ponit ſe in iudicio, & quantò magis hoc facit: tantò magis punit peccatum & ſeipſum, & ideo magis placet Deo, & per conſequens magis excuſatur apud Deum. Sic ergo patet, quòd Sacramentum pœnitentiæ eſt ordinatum propter

Duplex ordo iudicij peccato debitus.

Pœniten. debet eſſe voluntaria.

secundum lapsum, scilicet propter peccatum perpetratum post Baptismum & hoc per modum iudicij particularis, in quo homo debet seipsum accusare. Et quia istud Sacramentum potest esse necessarium omni homini, quia quilibet potest cadere in peccatum post Baptismum: & quia homines separati sunt per diuersa loca per mundum; ideo necessarij sunt multi iudices à Deo ordinati, qui habeant potestatẽ iudicandi & scientiam examinandi. Et quia ista potestas debet esse ordinata; ideo necesse est, quòd vni homini primo & principaliter sit data illa potestas & autoritas iudicandi, qui vltra habeat communicare & concedere pluribus, sicut sibi videtur expedire: vt sic per totum orbem lapsi possint resurgere per istud Sacramentum pœnitentiæ. Patet etiam, quòd sicut sunt duo lapsus, etiam sunt duo modi resurgendi, scilicet Baptismus & pœnitentia: & qualiter oportet, quòd homo plus operetur ad resurgendum de secundo lapsu quàm de primo. Et similiter patet, qualiter operatur aliter Baptismus, & aliter pœnitentia: quia baptismus operatur per modum gratiæ: & pœnitentia per modum iudicij, seu tristitiæ.

TITVLVS CCXCVI.

Quod sicut in primo lapsu aliquid remanet perpetuum & indelebile de primo statu creationis; ita in secundo lapsu remanet aliquid perpetuum & indelebile de statu regenerationis.

ET quoniam secundus lapsus hominis post Baptismum comparatur ad primum lapsum post statum creationis: ideo sicut in primo lapsu remansit in homine imago perpetua creationis, quamuis fuit deformata & remansit liberum arbitrium, in quo semper est imago naturalis creatoris indelebilis, licet non mansit similitudo, sed dissimilitudo; ita ergo quia homo lapsus retinuit aliquid, & perdidit aliquid, quia perdidit similitudinem creatoris, & retinuit suam imaginem naturalem indelebilem ac perpetuam, quæ destrui non possit, per quam habuit spem & fundamentum resurgendi, per quam etiam iterum potuit reuerti ad similitudinem Dei: quia si non remansisset imago, non potuisset reparari; ita conformiter in secundo lapsu

remanet

remanet imago perpetua in homine, vel signum Christi Redemptoris, seu reparatoris, quamuis sit deformata: ita quod homo in secundo lapsu aliquid retinet de statu Baptismi & regenerationis, scilicet imaginem Christi perpetuam & indelebilem, seu sigillum suum indelebile impressum in anima, quod destrui non potest: & etiam aliquid perdidit, quia perdidit similitudinem Christi. Necesse enim est, quòd sicut in primo lapsu remanet imago perpetua creatoris; ita in secundo lapsu remaneat imago Redemptoris. Et ideo illud sigillum, seu caracter remanens de Christo post lapsum est fundamentum, vt iterum homo possit redire ad similitudinem & amicitiam Christi: quia si nihil remaneret in homine de Christo, modo haberet fundamentum resurgendi. Sicut quando brachium paraliticatur, retinet aliquid perpetuum de capite, scilicet, neruos: & aliquid perdit, scilicet sensum & motum: & si nerui destruerentur, brachium amplius non posset resurgere, nec restaurari, nec recipere sensum & motum; ita conformiter si homo in secundo lapsu nihil retineret de ipso Christo, qui est caput, non posset resurgere. Et ideo sicut in brachio semper remanent nerui fundamentales, qui ligant brachium cum capite; ita similiter in homine lapso remanet imago Christi, seu character, siue sigillum eius tanquam fundamentum ligant aliqualiter hominem lapsum cum Christo capite. Et ideo potest esse spes resurgendi.

TITVLVS CCXCVII.

Quod sicut Baptismus relinquit reliquias primi lapsus in carne; ita Sacramentum pœnitentiæ relinquit reliquias secundi lapsus in anima.

Dictum est autem, quod Sacram. Baptismi ordinatur contra primum lapsum, & quòd Sacramenmentum pœnitentiæ ordinatur contra secundum lapsum, & quod quando homo vult resurgere de primo lapsu, sufficit ei pœnitentia interior & displicentia vitæ præteritæ & fides: & totum residuum operatur Baptismus per passionem Christi, scilicet remissionem plenam omnis culpæ, seu offensæ, & omnis pœnæ de-

bitæ pro culpis propriis & offensis: sed quando homo vult resurgere de lapsu secundo post Baptismum, plus debet facere de proprio suo, sicut fecit de malo plus: quia non sufficit ei pœnitentia interior, sed requiritur pœnitentia exterior, scilicet confessio & satisfactio, seu emenda & temporalis punitio: & residuum totum operatur passio Christi, scilicet remissionnem offensæ, & culpæ, & remissionem æternæ pœnæ debitæ; sed relinquit pœnam temporalem debitam, vt dictum est. Et ideo plus operatur Baptismus quàm Sacramentum pœnitentiæ quantum ad passionem Christi: ideo plus operatur passio Christi in Baptismo, quàm in Sacramento pœnitentiæ: quia in Baptismo tota passio Christi applicatur homini, ac si ipsemet eam sustinuisset, vt totaliter innouetur: & hoc non fit in Sacramento pœnitentiæ. Et similiter per contrarium plus operatur homo per se & de suo proprio in Sacramento pœnitentiæ quàm in Sacramento Baptismi: quia in vtroque Sacramento sic requiritur, vt scilicet homo plus operetur de se, & de suo proprio ibi, quàm ibi: & plus operetur mors Christi ibi, quàm ibi; tamen vtrobique operatur de necessitate: quia sine morte Christi non potest fieri remissio culpæ & pœnæ æternæ; sed plus soluit ibi quàm ibi pro homine, sed vtrobique soluit infinitum debitum. Et ideo quia proportionabiliter se habet Baptismus ad primum lapsum, & Sacramentum pœnitentiæ ad secundum lapsum: ideo sicut Baptismus relinquit reliquias aliquas in carne de de primo lapsu, quia relinquit concupiscentiam carnis vitiosam, seu fomitem, contra quem anima debet pugnare, quamdiu est in carne; sed in anima non relinquit reliquias peccati: quia totam eam mundat & lauat, & armat eam per gratiam contra concupiscentiam carnis vitiosam, vt non dominetur, nec regnet: & etiam diminuit; ita similiter Sacramentum pœnitentiæ relinquit in anima reliquias secundi lapsus, quia relinquit reliquias peccati, seu culpæ, scilicet quasdam inclinationes & dispositiones, seu pœnitates ad peccandum, quæ erant generatæ in anima per operationes peccati. Quia quælibet operatio bona, vel mala relinquit suam similitudinem in anima: & quandam dispositionem ad similiter operandum, per quam homo inclinatur & habilitatur ad operandum bonum, vel

Tit. præcedenti. Passio Christi plus operatur in Baptismo quàm in aliis Sacramentis.

Quomodo post pœnitentiam relinquuntur reliquiæ peccati in anima.

vel malum: & quandoque generatur consuetudo peccati voluntaria. Vnde post peccatum, seu malum opus duo remanent; & tamen operatio transit & non remanet: vnum quod remanet, est culpa, seu offensio Dei, & ex illa sequitur obligatio ad pœnam temporalem & æternam: & aliud, quòd remanet, est dispositio & inclinatio ad faciendam similem operationem: quia actus humani & operationes hominis habent istam conditionem, quòd semper relinquunt suam similitudinem in homine, & exinde per reiterationem fit quædam consuetudo, & vsus, & habituatio ad faciendum voluntariè similiter malam operationem. Et ista dispositio, seu inclinatio, seu habituatio ad faciendum voluntariè similiter malam operationem. est vitium corruptionis in anima generatum:& hoc vocatur reliquiæ peccatorum. Vnde in peccato duo sunt de necessitate, scilicet auersio à Deo, seu contemptus Dei, & derelinquere & deserere Deum; & aliud est conuersio inordinata & voluntaria ad creaturam contra voluntatem creatoris, scilicet quia homo relinquit voluntatem Dei, & conuertit se ad propriam voluntatem, & sic præponit voluntatem suam voluntati Dei. Et ideo propter primum fit offensa Dei & iniuria;& propter secundum, scilicet conuersionem inordinatam & voluntariam & delectabilem ad bonum creatum, generatur & fit dispositio & inclinatio in anima vitiosa: & hoc totum insimul vocatur peccatum mortale: quia separat animam à Deo, qui est vita animæ: & ideo occidit animam statim, & obligat eam ad pœnam æternam, non propter hoc, quia homo conuertit se ad bonum creatum inordinatè & ad suam propriam voluntatem; sed propter hoc, quia relinquit & contemnit Deum & suũ mandatum. Si autem homo conuertatur ad creaturam & ad suam propriam voluntatem inordinatè plus quàm debeat absque deliberatione, & non propter hoc derelinquit Deum: tunc est peccatum veniale, & non mortale. Et tunc fit in anima quædam dispositio & inclinatio ad malum, sed non propter hoc recedit à Deo totaliter, licet non tantum adhæreat Deo: & si tales actus multiplicentur, generabunt maiorem inclinationem, & in fine separabunt hominem à Deo, & fiet mors animæ & peccatum mortale, quia conuertent animam totaliter ad creaturam; & sic

In peccato mortali duo sunt.

Peccatũ veniale.

homo totaliter relinquet Deum. Et ideo habendo respectum ad Deum : non variantur peccata, neque diuersificantur : quia isto modo peccatum non est aliud, nisi auersio à Deo & contemptus Dei. Sed habendo respectum ad creaturas & ad bonum creatum, ipsa peccata distinguntur & diuersificantur, secundum quod illud bonum creatum diuersificatur. Et ideo sunt in numero septem peccata mortalia in generali; & tamen conueniunt in vnum : quia quodlibet est auersio à Deo & contemptus Dei. Sic ergo in Sacraméto pœnitétiæ quia est ordinatnm ad destruendum peccatum mortale, inquantum est auersio à Deo, & offensa Dei, & inquantum obligat ad pœnam æternam : & ideò de virtute sua destruit culpam & offensam & auersionem à Deo, & pœnam debitam propter hoc; sed non destruit dispositionem & inclinationem relictam per peccatum, & per conuersionem ad creaturam : nec pœnam debitam propter talem ordinatam conuersionem; sed tamen diminuit talem inclinationem ac dispositionem, vt non dominetur, nec regnet : & dat adiutorium & auxilium animæ ad pugnandum contra talem inclinationem vitiosam & ad destruendum eam paulatiuè, sicut homo per seipsum generauerat eam in seipso paulatim. Et sic Baptismus scindit ab anima omnes reliquias tales & totaliter remouet : sed relinquit in carne longè ab anima inclinationem vitiosam ad malum, licet eam aliqualiter scindat, sed non totam : sic Sacramentum pœnitentiæ non scindit totaliter ab anima reliquias & superfluitates relictas per peccatum, licet diminuat & aliqualiter scindat, sed non totaliter: quia non ordinatur nisi ad culpam & offensam Dei tollendam & ad pœnam æternam auferendam.

TITVLVS CCXCVIII.

Quod post Sacramentum pœnitentiæ debet iterum homo sumere Sacramentum Eucharistiæ ad nutritionem vitæ spiritualis, & ad recuperandum deperditum, & ad remouendum & purgandum reliquias peccatorum relictas post pœnitentiam.

ET quoniam Sacramentum pœnitentiæ restituit homini vitam spiritualem perditam, & relinquit reliquias peccatorum & etiam relinquit hominem obligatum

gatum ad pœnam temporalem: ideo quia corpus Christi ordinatum ad nutritionem hominis in vita ſpirituali, & ad perficiendum eum: ideo poſt Sacramentum pœnitentiæ, in quo homo ſurrexit de ſecundo lapſu & de morte, recuperauit vitam perditam, & eſt reconcilliatus cum Chriſto: debet iterum ſumere Sacramentum corporis Chriſti, & non ante, dum exiſtit in lapſu & in morte, quia nutrimentum præſupponit vitam præexiſtentem. Sicut enim homo mortuus non debet nutriri; ita homo exiſtens in ſecundo lapſu, quia perdidit vitam ſpirituale̅, non debet nutriri cibo ſpirituali ſed debet primò per pœnientiā reſurgere, & poſtea cibo ſpirituali refici. Quia ſicut nutrimento fieret iniuria, ſi daretur mortuo: ita ſine comparatione fieret maxima iniuria Sacramento corporis Chriſti, in quo continetur totus Chriſtus, ſi daretur mortuo in vita ſpirituali: & ideo talis non nutriretur, ſed magis mors in eo augmentaretur, & offenſa & culpa creſcerent. Nam talis tenet maximum inimicum Chriſti in corde ſuo occultum, & amat ipſum: quia ſolum peccatum eſt contra Deum: & ideo ſi talis capiat Chriſtum in ſeipſo, facit tantum ſcandalum, ac ſi vellet perdere & occidere Chriſtum: ſicut ſi aliquis reciperet Regem in domo ſua, in qua teneret inimicum capitalem Regis occultum. Etiam hoc eſſet contra ſignificationem Sacramenti: quia hoc eſt Sacramentum vnitatis & pacis; ſed talis, qui eſt in lapſu, & diuiſus & ſeparatus à Chriſto per amorem & voluntatem: & ſic non acciperet Sacramentum pro ſe, ſed contra ſe: & ideo mereretur magnum tormentum, quia acciperet potentem contra ſe. Debet igitur homo lapſus reſuſcitari primò à mortuis, & redire viuus, & reconcilliari Chriſto, & vniri per amorem. Sicut enim homo antequam ſurrexit de primo lapſu per Baptiſmum non debet ſumere Sacramentum corporis Chriſti: ita etiam non debet ſumere, ſi poſt Baptiſmum ceciderit, niſi ſurrexerit primo de ſecundo lapſu. Sic ergo poſt Sacram. pœnitentiæ debet homo ſuſcipere Sacram. Euchariſtiæ, vt nutriatur. Item etiam quia purgatio fit per calorem & ignem, & ideo ignis & calor ſpiritualis, qui eſt amor, purgat maculas ſpiritales. Et quia in anima remanent poſt pœnitentiam reliquiæ peccatorū vitioſæ, ſ. inclinationes & diſpoſitiones vitioſæ quæ impediūt animam.

Non viuificatur ſumens corpus Chriſti in mortali.

ne totaliter tendat ad Christum, & aliqualiter obtenebrant:& quia Sacramentũ Eucharistiæ est Sacramentum amoris, in quo augetur amor spiritualis & ignis: ideo datur istud Sacramentum, vt purget reliquias peccatorum animæ, & vt comburat & consumat totum, & vt remoueat omnes inclinationes animæ contrarias, & vt det habilitates & dispositiones ac inclinationes ad oppositum Et sicut anima purgatur, illuminatur, ac perficitur per Sacramentum Eucharistiæ; ita etiam ad tollendum tales reliquias debet homo summere illud Sacramentum. Item etiam quia per istud Sacramentum homo magis vnitur & incorporatur Christo, & per consequens magis vnitur morti & passioni Christi, quæ satisfacit pro omnibus peccatis, & per consequens fit homini remissio pœnæ debitæ secundum maiorem, vel minorem deuotionem ad Christum & ad mortem eius. Et sic illud, quod Sacramentum pœnitentiæ non potuit complere, complet Sacramentum istud. Et sic Sacramentum Eucharistiæ reducit ad puritatem Baptismi, & sic Sacramentum pœnitentiæ & Eucharistiæ tantum faciunt in secundo lapsu, sicut Baptismus in primo. Et ideo quia homo post Baptismum potest frequenter cadere in peccatum mortale & labi: propter hoc homo debet se exercitare frequẽter in istis duobus Sacramentis: quia per Sacramentum pœnitentiæ quotiescunque quis ceciderit post Baptismum in peccatum, potest resurgere & leuari, à lapsu, & recuperare vitam perditam & amicitiam Dei: & per Sacramentum Eucharistiæ potest resumere vires spirituales & fortitudinem: & ideo ista duo Sacramenta debent frequentari: quia nullus potest vti Sacramento Baptismi nisi semel. Sicut enim homo fuit semel creatus & factus, & non bis: & homo est semel natus & generatus & non bis; ita semel debet homo regenerari, & non bis, & maximè quia in Sacramento regenerationis recipit homo in anima imaginem, siue characterem Christi indelebilem, & ideo reiterari non debet: & ideo Sacracramenta pœnitentiæ & Eucharistiæ coniuncta supplent vicem Baptismi. Et sicut homo decedens post Baptismum statim euolat ad vitam æternam; ita etiam homo exercitans se in istis duobus Sacramentis tantum purificabitur, quod sine pœna transibit ad regnum cælorum.

Contra reliquias peccati debet quis sumere Eucharistiam.

TITVLVS

TITVLVS CCXCIX.

Quod etiam tribulatio, seu afflictio, siue pœna corporalis voluntaria cum amore Christi purgat animam à reliquiis peccatorum, & satisfacit pro pœnis debitis, & custodit animam, ne inficiatur & cadat, & vnit eam cum Christo.

QVoniam autem dictum est, quòd Sacramentum pœnitentiæ relinquit in anima reliquias peccatorum, scilicet inclinationes & dispositiones vitiosas, quæ inclinant animam ad res corporales & delectationes mundanas, & impediunt animam, ne totaliter vniatur Christo per amorem, & ideo contrariantur animæ & bono suo: quia totum bonum animæ est, quòd vniatur cum Christo per amorem: & quantò magis vnitur cum Christo; tantò magis perficitur & melioratur: & totum malum eius est, quòd separatur à Christo per amorem, & vnitur cum carne & cum rebus creatis: quia tunc inficitur, tunc peccat, tunc offendit, & tunc maculatur: ideo omne illud, quod facit eam recedere, & retrahit eam à delectationibus carnis & à consolationibus mundanis, & ab amore creaturarum inordinato & vitioso, valet ad purgandum animam & mundandum eam & purificandum. Vnde quia anima non offendit Deum, nisi vadat ad creaturas & delectetur in eis inordinatè, & relinquat Deum; ideo omnia illa, quæ valent ad retrahendum eam ab illis, purificant eam, vt dictum est. Et ideo quia tribulatio & afflictio carnis & mundi & pœna carnis faciunt animam recedere à delectationibus & consolationibus carnis & mundi: vt anima nullam delectationem, nec consolationem recipiat, nec in carne, nec in mundo: ideo sequitur quòd ipsa tribulatio summè valet ad purgandum animam, & purificandum ab omnibus reliquiis peccatorum, & inclinationibus & dispositionibus vitiosis: & simul cum amore Christi, quia amor ligat animam cum Christo: & tribulatio exterior & afflictio, quæ sentitur, facit recedere animam & fugere à consolationibus & desiderijs carnalibus. Sic ergo amor Christi existens in anima ex vna parte, & tribulatio & afflictio ex altera parte, mūdant eam ab omnibus talibus inclinationibus & dispositionibus vitiosis, quæ

Tit. præcedenti. Tribulatio purgat reliquias in anima.

impediebant animam: quia dum anima ſentit tribulationem & afflictionem, & triſtitiam & deſolationem in carne & in mundo, nullam requiem, neque delectationem ibi inuenit: tunc amor Chriſti exiſtens in anima vnit & ligat eam cum Chriſto magis, & penetrat ipſam animam totaliter, & ipſe amor excitatur, & viuificatur, & fortificatur in ſe tanquam ignis: & ideo expellit & expurgat ab anima quicquid eſt ei contrarium ibi, & expellit omnem amorem contrarium: & omnes inclinationes & affectiones contrarias, quæ impediebãt animam, ne totaliter vniretur cum Chriſto per amorem & voluntatem: & tunc neceſſe eſt, quòd anima totaliter amplectatur Chriſtum. Et ideo ipſa tribulatio eſt tanquam malleus & martellus percutiens animã & faciens ipſam intrare in Chriſtum per amorem remouens ab ipſa omnem rugibinem & ſcoriam. Et eſt etiam fornax cum follibus, & amor Chriſti eſt ignis incenſus & inflammatus in fornace tribulationis: & inſimul decoquunt animam, & purgant eam ab omni macula & infectione contracta per amorem carnis & mundi. Et ideo tunc anima confortatur, roboratur & fortificatur, & illuminatur, ac perficitur: quia vnitur magis cum Chriſto, & fit vnum cum eo, & per conſequens purgatur ab omni macula vitioſa: quia calefit & inflammatur: quia Chriſtus habet ignem in ſeipſo inextinguibilem, diuinum, purificatiuum, mundificatiuum, & attractiuum. Vnde ad purificandum animam non ſufficeret amor Chriſti niſi adiuuaretur à tribulatione: quia anima habet liberum arbitrium, & non cogitur ire ad Chriſtum, nec recedere à delectationibus carnis & mundi, niſi velit: & ideo quia ipſæ delectationes ligant, aliqualiter animam cum carne: ideo neceſſaria eſt ipſa tribulatio ratione libertatis animæ, vt cogat eam, & voluntariè relinquat eaſdem delectationes contrarias Deo & ſibi & vadat ad Chriſtum. Et etiam non ſolum tribulatio eſt neceſſaria ad purgandũ animam ab infectionibus vitioſis; immo neceſſaria eſt ad eam tenendam ligatam & vnitam cum Chriſto, & ne ab eo recedat, & diuidatur à Chriſto, & cadat, & moriatur; ſed fortius continuò vniatur per amorem. Et ſic tribulatio neceſſaria eſt omni Chriſtiano, ſiue indigeat purgatione, ſiue non: quia tribulatio eſt tam bona & tam vtilis, & tam medecinalis, &

tam

tam necessaria omni christiano, vt sine ipsa nullus possit perfectè vniri cum Christo per amorem. Ergo sequitur, quòd sicut Christus ordinauit Sacramenta ad salutem christianorum; ita ordinauit tribulationes & purgationem animarum: ita quod sicut Sacramenta sunt necessaria, ita etiam tribulationes sunt necessariæ: & quamdiu durant Sacramenta, durabit etiam tribulatio: & ideò necesse est, quòd tribulatio duret, quamdiu mundus stat. Vnde quia in hac vita christiani præparantur, & disponuntur ad aliam, scilicet æternam: ideo necesse est, quòd tribulatio semper maneat in hac vita. Vnde necesse est, quòd fornax cum follibus semper maneat, & etiam ignis maneat incensus & inflammatus. Et ideo sicut necessarium est omni christiano recipere Sacramenta; ita etiam necessarium est omni christiano tribulationes sustinere: & qui refutat tribulationes, separatur à Christo. Est etiam necesse, quòd quando peccata multiplicantur, quòd tunc etiam multiplicētur tribulationes: quia maiori repletioni maior necessaria est purgatio. Et sic Christus tam per Sacramenta, quàm per tribulationes complet & perficit salutem animarum. Et quia tribulatio est pœna; ideò si voluntariè sustineatur, satisfacit pro peccatis & pro culpa: quia omnis pœna voluntaria est satisfactiua pro debitis peccatorum. Et ideo homo resurgens per Sacramentum pœnitentiæ de secundo lapsu remanet obligatus ad pœnam temporalem secundum quantitatem criminis & qualitatem culpæ: & ideo si voluntariè ineat tribulationem & afflictionem temporalem & corporalem: & secundum hoc magis, vel minus sustinet tribulationem, secundum hoc plus, vel minus satisfacit pro peccatis. Si autem homo non sit obligatus ad pœnam temporalem: tunc sustinendo voluntariè pœnam & afflictionem propter Christum augmentat merita & gratiam. Et sic tribulatio est bona ad purgandum animam & ad satisfaciendum pro debitis, & ad augmentandum merita, & ad ligandum & vniendum animum fortiter cum Christo, & ad separandum eam à delectationibus & consolationibus mundanis & carnis, quæ contrariantur animæ & eam occidunt. Quare summè amabilis debet esse tribulatio omni christiano.

Deus ordinauit tribulationes ad purgationem animarum.

Tribulationes multiplicantur peccatis multiplicatis.

Tribulatio satisfacit & meretur.

TITVLVS CCC.

Quod si anima post Sacramentum pœnitentiæ exeat de corpore cum reliquiis peccatorum & sine completa satisfactione pro culpis necesse est eam purgari in aliquo loco tandiu, donec fuerit plenè & completè purgata, & fuerit culpa persoluta.

ET quia anima potest exire de suo corpore non purgata à prædictis reliquiis peccatorum, quæ remanent post Sacramentum pœnitentiæ: & etiam absque persolutione pœnarum pro culpis debitarum: ideo cum propter hoc anima impediatur, ne totaliter possit vniri Christo per amorem: quia necesse est, si debeat vniri cum Christo, quòd nihil habeat extraneum à Deo; sed quòd sit talis, sicut exiuit à Deo in sui creatione sine macula, sine infectione, & sine aliqua mala inclinatione: ideo quicquid anima addidit per se in seipsa, postquam creata est vsque ad exitum corporis conuersando cum creaturis, quod Deo contrariatur, necesse est, quòd totum illud purgetur & remoueatur. Et ideo quia anima amat carnem & res corporales amore inordinato, & plus quàm debet: & per consequens imbibitur tali amore & delectatione; ideò necesse est, quòd antequam vniatur cum Deo vltima & completa vnione, quòd purgetur & purificetur completa purificatione: vt nihil remaneat de extraneo. Item etiam quia culpæ debetur completa punitio, vt iam declaratum est: ideo anima, quæ non portauit debitam punitionem pro peccatis suis, necesse est, quòd puniatur: quia hoc exigit iustitia Dei, antequam sit digna habere consortium cum Deo: quia sine debita satisfactione anima non debet saluari. Et quia anima, quæ exit de corpore, exit de curia misericordiæ: & cadit in curiam puræ iustitiæ Dei, ideo necesse est, quòd ipsa puniatur post hanc vitam secundum rigorem & strenuitatem diuinæ iustitiæ Et quia diuina iustitia est summa: quia non potest cogitari maior: & sic iudex iustissimus est summè punitiuus malorum: quia in summo odio habet malũ: ideo sequitur, quòd mala quæ punit Deus post hanc vitã per suam iustitiam, punit tanta punitione, qua non potest cogitari maior: & cum tanto rigore & seueritate, quòd nemo potest cogitare: & ideo anima, quæ nõ sustinuit pœnas debitas in corpore, dum

Tit. præcedenti.

erat

etat in curia misericordiæ Dei, postquam incidit in manus iustitiæ punietur tanta punitione, quòd nemo potest cogitare. Et ideo sequitur: quòd tam propter purgationem, quàm propter punitionem necesse est locum esse aliquem purgatorij, & punitiuum animarum non æternaliter, sed temporaliter. Et quia sicut in hoc mundo anima, dum est in corpore, purgatur per afflictionem & tribulationem: & hoc simul cum amore Christi: ita etiam oportet, quòd amor Christi existens in anima, & tribulatio purgent ipsam animam à reliquiis peccatorum. Et ideo oportet, quòd sit aliqua res afflictiua & dolorosa, in qua anima purganda tantum sentiat de dolore quantum sensit de delectatione extranea contra Deum: & quòd tantum penetret in visceribus & medullis animæ, quantum amor mundanorum penetrauerat in medullis animæ. Et quia purgatio fit per contrarium: inde anima non indiget purgari nisi ab amore rerum mundanarum, qui penetrauerat animam per delectationem: quia per talem amorem extraneum anima est dissimilis Deo: ideo secundum quòd amor rerum mundanarum magis penetrauit in anima & in medullis eius, secundum hoc difficilius purgabitur. Ista autem purgatio & punitio necesse est, quòd fiat per ignem materialem, vt iam declaratum fuit de æterna iustitia. Sic ergo amor Christi existens in anima, excitatus & adiutus à tribulatione ignis & dolore sensibili, purgabit ipsam sicut aurum purgatur in igne: & completa purgatione anima nullum dolorem sentiet: quia nihil habebit de extraneo, nec de cremabili. Melius igitur est homini purgare peccata sua & sustinere pœnam debitam pro peccatis suis hic dum viuit in corpore, quàm quòd purgetur & puniatur in alio mundo per rigorem diuinæ iustitiæ: quia necesse est, quòd vel hic puniantur peccata voluntariè per pœnitentiam, & per Sacramenta, & tribulationes; vel in alio mundo per iustitiam Dei: quia peccatum non potest remanere impunitum, & oportebit quòd æternaliter, vel temporaliter puniatur: æternaliter in inferno, temporaliter in hoc mundo, vel in loco Purgatorij. Sic ergo necesse est, quòd homo portet pœnam debitam pro peccatis commissis post Baptismum, vel in hoc mundo, vel in alio; sed aliter hic, & aliter ibi. Quamuis etiam ipsæ animæ recedant

Necesse est esse Purgatorium.

Tit. 161. Tit. 164.

Melius est hic quàm alibi satisfacere.

dant á corpore cum reliquiis peccatorũ:attamen omnia illa, quæ valebat pro eis, hic dum viuebant in corpore, valent etiam si fiant pro eis post decessum. Ad satisfaciendum verò pro eis ad complendam iustitiam diuinam, valent omnia, quæ pro eis per alios fiunt, qui viuunt, sed non tantum, quantum valuissent, si facta fuissent per seipsos. Quia enim sunt membra Christi; ideò possunt suscipere influentiam á passione Christi: quia tam illæ animæ quàm homines christiani viuentes sunt vnum corpus, & sunt membra vnius capitis,& ideo possunt se iuuare adinuicem:& ideo membra Christi viuentia, scilicet christiani viuentes pro suorum amicorum peccatis possunt satisfacere, si faciant illa, quæ possunt valere ad satisfaciendum pro culpis: quia hoc non derogat diuinæ iustitiæ. Quamuis ergo animæ non possint seipsas iuuare; attamen possunt per alios adiuuari: & debita, quæ debent, possunt per alios amicos persolui: quoniam licet puniantur per iustitiam, Dei: tamen sunt in amicitia Dei & in eius amore:& ideo quicquid fit pro eis, Deus acceptat & recompensat pro debito,quod ipsi debent.

Quod eis prosunt suffragia.

TITVLVS CCCI.

Quæ sunt illa, quæ possunt inducere hominem lapsum, vt currat ad Sacramentum pœnitentiæ voluntariè.

QVoniam autem homo lapsus post Baptismum non potest saluari, nisi per pœnitentiam voluntariam: & homo ratione suæ libertatis, non potest cogi ad pœnitentiam: quia etiam nihil proficeret, nisi voluntariè currat ad pœnitentiam: & quantò magis voluntariè currit; tantò magis ei proficiet: ideo est vtile valdè congregare omnia simul, quæ possunt hominem inducere ad pœnitentiam: quia ipsa peccata refugiunt pœnitentiam & ei resistunt. Primum autem, quod inducit hominem ad pœnitentiam. est, quia summè placet Deo: quia Deus solum habet odio peccata, & nihil aliud: quia nihil contrariatur sibi nisi peccatum, nec est sibi rebelle:& ideo sequitur necessariò, quòd ille summè placet Deo, qui toto ore, toto corde, & toto opere impugnat peccatum & destruit inquantum in eo est, quia destruit & impugnat verum inimicum Dei: sicut summè placet homini ille, qui destruit & impugnat

gnat eius inimicum capitalem:& maximè placeret Regi miles aliquis, qui occideret eius inimicum capitalem propter amorem Regis. Si ergo homo per pœnitentiam habeat odio totis viribus suis peccatum, & ei displiceat propter hoc: quia est contra Deum,& ipsum accuset ore, opere & corde, & persequatur ipsum & expellat ipsum à se: eo quia est contra Deum: necesse est, quòd talis summè Deo placeat Et ideo ipsa pœnitentia est sacrificium acceptabile Deo; immò nullum sacrificium magis placet Deo,quàm quod homo offert de suis propriis actibus: immo hoc est primum sacrificium, quod homo debet offerre Deo de seipso Et ideo statim Deus iuuat hominem,si ipse quærat adiutorium à Deo contra inimicum Christi: quod nunquam sibi negat, si in veritate postulat. Qomodo enim Deus denegaret alicui auxilium, qui vult impugnare inimicum suum capitalem, qui est peccatum, immo armabit ipsum armis suis. Vnde licet peccatum sit inimicus Dei; tamen Deus non destruit ipsum, nisi homo consentiat & velit: quia voluntariè recipit eum: & ideo non potest exire,nisi voluntariè dimittat ipsum: & ideo necesse est, si debet exire, quòd voluntariè expellat ipsum de se. Item homo etiam non solum placet Deo; sed etiam omnibus amicis Dei, qui summè gaudent de hoc. Et sic homo simul acquirit amicitiam Dei, & omnium amicorum suorum. Melius est enim habere amicitiam peccati & inimicitiam Dei: quia peccatum est summa turpitudo, summa deformitas & malitia, & odibile in summo, & nullo modo amabile; & Deus est summè bonus, summè amabilis, & nullo modo odibilis: & sic maxima differentia est inter Deum & peccatum. Et etiam summè placet Deo pœnitentia: quia per ipsam homo saluatur & restauratur, qui erat deperditus inæternum per seipsum: & ideo Deus gaudet in eo, quòd sua creatura & opus suum, quod perdiderat, saluetur. Et etiam omnes amici sui summè gaudent de hoc: quia sunt boni, & lætantur de bono, sicut diaboli sunt mali & gaudent de malo. Si ergo propter tantum placitum & tantam complacentiam, quam Deus habet,& omnes amici eius in pœnitentia, debet homo totis viribus conari, vt ad pœnitentiam festinet pro peccatis suis.

Aliud

Aliud inductiuum ad Pœnitentiam.

ITem aliud quod poteſt incitare & inducere hominem ad pœnitentiam eſt viſio Dei : quia Deus videt hominis voluntatem, & videt qualiter homo tenet in domo ſua, ſcilicet in corde ſuo, quod melius & nobilius membrum eſt in homine, in ſecreto Dei inimicum capitalem, & illud, quod Deus habet ſummè odio, & quod Deo ſummè diſplicet : & non ſolum tenet, ſed defendit, nutrit & abſcondit, atque augmentat, inducit ipſum in domum ſuam voluntariè : immo non in domum propriam ; ſed domum Dei : quia cor de vera iuſtitia eſt habitaculum Dei & pertinet Deo. Etiam homo (quod peius) fecit ipſum inimicum, quia ante non erat : & cogitat ſemper quomodo poterit multiplicare ipſum : omnia iſta Deus videt. Debet ergo homo in ſummo timere, quòd ſcilicet teneat in ſeipſo inimicum Dei, & quòd cuſtodiat & defendat, atque nutriat ipſum ipſo vidente, præſente & ſciente, inimicum ſui creatoris, Redemptoris atque iudicis. Quis enim eſſet auſus tenere, cuſtodire atque nutrire in regno Regis inimicum Regis capitalem Rege præſente, vidente & ſciente ? Nonne ille faceret Regi magnam contumeliam & offenſam atque iniuriam ? Nonne etiam ille mereretur à Rege magnam vindictam ? Immo etiam quis eſſet auſus cogitare, ſeu in animo proponere inimicum Regis velle hoſpitare in domo ſua Rege ſciente talem cogitationem, ſeu tale propoſitum ? Et quis eſſet auſus intrare domum Regis & portare Regis inimicum depictum ante faciem Regis? Et quis eſſet auſus recipere bona à rege, & viuere de bonis Regis, & ſuum inimicum capitalem in domo ſua hoſpitare & defendere, ipſo ſciente ? Credo quòd nullus eſſet ita auſus. Ergo poſtquam homo ſcit & cognoſcit, quòd peccatum, quod ipſe tenet in corde ſuo, eſt inimicus Dei capitalis, & quòd Deus hoc videt & cognoſcit, & quod ſcit, ſi ipſum non expellit, ſtatim de corde ſuo:tunc facit Deo maximam iniuriam, offenſam & contumeliam, quia reputat eum vel impotentem, vel inſcientem, vel fatuum. Nonne ille ſtat in maximo periculo abſque falſo Quia timor eſt & ſummè timendum, niſi homo ſtatim ipſum à ſe expellat,

pellat, quòd Deus faciat vindictam, & ostendat suam potentiam, scientiam & iustitiam, & præcipitet ipsum cum inimico suo in profundum inferni; immo mirum est & super omnia mirabilia, quomodo Deus sustinet tanto tempore inimicos suos mortales. Et qui hoc non sentit periculum neque timet, amisit intellectum, & ratione caret: & meritò fatuus reputabitur maximè in tempore vltionis. Et in isto apparet Dei immensa clementia & bonitas, sic sustinere, nutrire & defendere à diabolo suos inimicos & suorum inimicorum zelatores atque defensores: nam non posset maior bonitas excogitari. Et ex hoc apparet, quòd Deus non vult hominem perire; sed expectat ipsum ad pœnitentiam; sed vt saluetur, parcit: nec potest esse alia causa, quàm quod si homo non venerit ad pœnitentiam tandiu expectatus, quòd extunc maiorem vindictam & indignationem Dei incurrat, quia ingratus est Deo, & contemnit illam immensam bonitatem Dei. Debet igitur homo ad vitandum tantum arduum & magnum periculum, in quo continuò existit, & propter tantam bonitatem & expectationem Dei currere ad pœnitentiam, & subitò expellere à se inimicum Dei & suum, ne subitò super eum veniat ira Dei & vindicta, quibus ipse poterit perdere corpus & animam propter ingratitudinem & contemptum Dei.

Aliud incitatiuum ad pœnitentiam.

PPræterea aliud est, quod debet hominem incitare, vt currat ad pœnitentiam, scilicet iusta punitio peccati. Vnde iam probatum est impossibile aliter esse, quin omnia facta & verba & cogitationes hominis iudicentur & recipiant debitam remunerationem boni vel mali: & ideo de necessitate omnia opera hominis mala & cogitationes malæ, & omnia peccata oportet, quòd puniantur: quia non possunt remanere impunita: & ideo si non puniantur in hoc mundo oportet, quòd in alio mundo puniantur per iustitiam debitam. Et ideo bonitas Dei ordinauit, quòd peccata hic per pœnitentiam puniantur: & constituit suos iudices in hoc mundo loco sui, qui iudicent & corrigant peccata & puniant, vt in hoc mundo fiat iudicium de ipsis: ne si reseruentur, in alio mundo, iudicentur

ad condemnationem æternam. Et ideo si homo non vult in hoc mundo facere pœnitentiam & iudicium de peccatis suis, necesse est, quòd post hanc vitam æternaliter puniantur. Item etiam declaratum est in cap. de æterna iustitia, quot & quanta mala incurret anima, si non saluetur: quia anima est immortalis: & ergo bene, vel malè habebit in æternum. Debet ergo homo currere ad pœnitentiam, vt euadat tristitiam æternam & pœnam infinitam, in quam de necessitate incidit, si non fecerit pœnitentiam. Si ergo homo non vult venire ad iudicium in alio mundo, veniat hic ad iudicium secretum voluntariè coram iudice à Deo ordinato, & confiteatur peccata sua, & accuset seipsum in veritate coram eo; & sic euadet iudicium damnationis.

Aliud inductiuum ad pœnitentiam.

PRæterea aliud, quod debet hominem incitare ad pœnitentiam, est certitudo & infallibilitas mortis, & incertitudo ipsius horæ mortis. Nam non est in alicuius potestate prolongare vnam horã vitæ: quia vita hominis stat in manu alterius, scilicet Dei. Si ergo homo est incertus de hora, quomodo audet remanere in tanto periculo, per quod potest incurrere æternam pœnam, & tristitiam infinitam? Cum ergo homo iam faciliter potest euitare tanta pericula, quæ finem non habent per pœnitentiam, quod tam faciliter fit: quia volendo & loquendo. Qui enim facilius, quàm velle & loqui? Ibi enim nullus labor est, nulla fatigatio. Volendo enim & loquendo coram iudice peccatum destruitur, & remittitur æterna pœna, & homo euadit tristitiam, quæ finem non habet. Est igitur homo stultissimus, qui voluntariè vult stare in tanto periculo, quo maius non potest excogitari, cum possit ipsum vitare tam faciliter, quòd non poterit facilius cogitari: & non est securus de die crastina, & non potest prolongare vitam suam ad vnam horam.

Aliud inductiuum ad pœnitentiam.

ITem aliud etiam, quòd debet summè inducere hominem ad pœnitentiam, est mors Christi & sanguis, qui effusus est pro peccatis totius mundi: vnde mors Christi superat omnia peccata, quæ fieri possunt, vt declaratum est: & ideo clamat sanguis Christi ad omnes peccatores, vt veniant ad pœnitentiam & recipiant virtutem

tutem & influentiam eius: quia non est effusus nisi ad lauandum peccata. Et ideo qui contemnit sanguinem Christi,& non vult lauare peccata sua in sanguine eius, dum viuit in hoc mundo, necesse est, quod damnetur, & maximè Christianus, qui emptus est semel pretio sanguinis Christi, damnabitur sine comparatione plus quàm omnes alij:quia contemnit sanguinem tam pretiosum. Quicunque igitur vult fugere pœnas æternas, dum adhuc vacat:& in hoc corpore viuit, & potest facere pœnitentiam: currere debet ad Sacramentum pœnitentiæ,vt imperpetuum viuat. Coronari igitur debet homo, dum tempus habet, vt expellat de seipso & de domo sua inimicum suum capitalem & mortalem & inimicum sui creatoris & factoris & omnium creaturarum, scilicet ipsum peccatum, ne inueniatur in eo in morte: quia cum eo iudicabitur ad ignem æternum, & peribit in æternum. Qualiter potest homo tolerare in suo horto, in sua domo, in sua camera, & in suo corpore inimicum capitalem? Et si ibi non potest sustinere, quomodo potest tunc inimicum suum & Christi & omnis creaturæ Dei in secreto cordis sui abscondere per vnum momentum, & non solum tolerare, sed quod peius est, diligere & amare tandiu? Tandiu enim homo tenet peccatum in corde suo, quamdiu non habet ipsum odio. Et quomodo poterit diligere peccatū, per quod perdit æterna & infinita bona, & acquirit æterna & infinita tormēta & mala,per quod perdit æternum &infinitum gaudium,& incurrit æternam tristitiā? Quomodo potest homo tenere peccatū & diligere, pro quo oportuit Deum incarnari,& turpissima morte mori? Quomodo potest homo seipsum sustinere esse malum, qui non potest, nec vult sustinere alias res suas esse malas, nec corruptas, nec maculatas? Quomodo potest sustinere seipsum esse malum, qui omnes alias res vult habere bonas,bonam domum,vestem bonam,& vxorem bonam,& filios bonos?Quomodo igitur non iudicaretur homo iste,nec condemnaretur iustè,qui contemnit sanguinem filij Dei, & seipsum,& refutat mortē tam amaram Christi, &pro nullo reputat mortem tam amaram Christi, & pro nullo reputat, & qui dimittit maxima bona & æterna,& quærit vilia & transitoria, qui quærit terrena & dimittit cælestia, qui quærit aliena bona & extranea, & dimittit propria bona? Quid enim

peius, seu turpius, qnàm quòd homo, qui habet animam immortalem, ponat spem suam in re transitoria & mortali, ac corruptibili, & in re viuente per momentum. Cur etiam non iudicaretur iste homo iustissimè, qui tantum diligens est, & tantum laborat in rebus extra se, & est negligentissimus intra se, & seipsum dimittit perire, qui reparat ea, quæ sunt extra se, & quæ intra se sunt, relinquit: qui pulchrè ordinat ea, quæ sunt extra; & quæ sunt intra, dimittit inordinata: qui est diligentissimus ad corrigendum defectus aliarum rerum, & disponit omnia rectè & perfectè; sed est negligentissimus emendare proprios defectus: qui vult quod alia omnia reddant debitum & iustitiam ei: ipse sibimetipsi non reddit debitum, neque iustitiam, qui vult quòd omnia sibi proficiant,& nulla noceant, & ipsemet sibi non vult proficere; sed nocere: & seipsum continuò destruere: qui tantum laborat circa alias res, quòd seipsum negligit, qui tantum studet, vt alias res cognoscat perfectè,& seipsum non curat cognoscere, qui est super omnia alia, & propter quem facta sunt omnia. Cogitet ergo homo, quòd sicut ipse facit de rebus sibi subiectis, scilicet quando sunt inutiles, turpes & maculatæ, quòd illas destruit & mittit in ignem, vel extra domum & extra visum: & sicut homo refutat omnes res extra se, quæ sunt viles & corruptæ; sic etiam ille, qui est supra nos,refutabit nos, si fuerimus viles, turpes & corrupti. Sicut enim ipse homo vult habere res pulchras, pretiosas & honestas pro se, & etiam mundas, & non maculatas desiderat; ita ille, qui est supra nos,cum sit nobilior, mundior & pretiosior sine comparatione, vult habere pro se res pretiosas, mundas & immaculatas, nam quantò aliquis est gloriosior & dignior; tantò debent omnia, quæ ipsum concernunt, esse gloriosiora & digniora. Currat igitur homo ad pœnitentiam, & lauet peccata sua,vt sit purus sincerus & mundus in conscientia,quam Deus diligit super omnem munditiam, quia est sua habitatio: & timeat futuram sententiam,quam audient illi, qui erunt immundi & maculati. Nam illorum habitatio, conuersatio & societas erit cum immundissimis & deformissimis diabolis, quorum aspectus omnem pœnam huius mundi superat & excedit, & illius conuersationis non erit finis.

TITVLVS

TITVLVS CCCII.

Quantum Sacramentum est extrema unctio : & est ultimum medicamentum, in quo datur gratia, per quam homo de lapsu reparatus, exiens de hac vita & tendens & transiens ad finalem gratiam hic, & finalem gloriam in alia vita disponitur & preparatur ad sanctam sanitatem & spiritualem vigorem: & etiam destruit peccata venialia, & curat infirmitatem & langorem, seu debilitatem spiritualem relictam ex peccato, & alleuiat infirmitatem corporalem, si infirmo expediat.

QVoniam autem necesse est hominem mori & exire de hac vita : & quia anima est ordinata finaliter ad æternam gloriam, quam habebit amando Deum toto corde, & adhærendo ei per voluntatem totaliter, & recedendo totaliter à malo & inordinato amore : & quia anima existens in carne corrupta trahitur à carne multotiens, & inclinatur ad eam, quia habet viuere cum ea : & ideo anima grauatur, & inficitur onerata, & incurrit peccata venialia, velit, nolit:& aliqualiter maculatur & impeditur, ne totaliter possit tendere in Deum per amorem ; ideo quia anima debet transire de vno statu in alium, oportet quòd vadat immediatè ad Deum, vel adPurgatorium:& ideo sequitur, quòd indiget nouo vigore ad fortiter amandumDeum, & ad totaliter se vniendum cum Deo per amorem : & ideo indiget noua gratia & adiutorio nouo ad feliciter & celeriter euolandum ad Deum per totalem deuotionem sursum tendendo, vt totaliter ipsa eleuetur in Deum : & etiam si vadat ad ignem Purgatorij ad purgandum, indiget vigorari, vt faciliùs sustineat dolorem ignis, donec sit purgata. Vnde duo sunt, quæ possunt animam impedire & aggrauare, vt non sit faciliter apta ad volandum ad Deum. Vnum est quædam debilitas derelicta ex peccato, quamuis enim anima sit purgata à peccato mortali ; attamen remanet quædam debilitas in ea, & quædam infirmitas spiritualis, sicut in infirmitate corporali,quæ quamuis sit curata, adhuc remanet quædam debilitas in corpore. Aliud autem, quod aggrauat animam & trahit eam deorsum,& aliqualiter retrahit eam à Deo, est peccatum, veniale;

Duo impediant animam, ne euolet.

quia omnis culpa siue mortalis, siue venialis elongat animam à Deo, sed culpa mortalis totaliter elongat, & culpa venialis minorat & diminuit amorem. Et ideo indiget anima, vt nullam culpam sentiat, vt totaliter euolet ad Deum. Et quia per Sacramenta visibilia debet ipsa anima curari, satiari & refici, & recipere gratiam: ordinatum fuit & institutum Sacramentum extremæ vnctionis ad animam perficiendam & sanandam ab omni macula & debelitate spirituali, in quo fiet ei remissio omnis peccati venialis quoad culpam, sed non quo ad pœnam: vt ipsa anima exonerata à culpis venialibus & aliis sequelis, quæ deprimunt animam deorsum velocius, facilius & expeditius euolet & transeat ad cœlum, & consequatur salutem æternæ iocunditatis: & hoc per deuotionem leuantem eam sursum, & per conuersionem mentis ad Deum, quod quidem Sacramentum fit per medicamenti corporalis modum, sicut Sacramentum Baptismi fit per modum ablutionis corporis. Sicut autem in aliis Sacram. per visibile significatur inuisibile, quod fit interius in anima; ita & in isto Sacramento. Vnde in isto Sacramento extremo visibile, quod fit & apparet exterius, est vnctio olei consecrati per modum medicationis corporalis in septem partibus corporis determinatis, sc. in oculis, in auribus, in naribus, in manibus, in labiis, in pedibus, & in lumbis: & hoc fit simul cum verbis deprecatoriis, & datur solum adultis, & postulantibus: & solum in periculo mortis. Et quia in hoc Sacramento visibile proportionatur inuisibili; ideo considerandum est, qualiter in hoc Sacramento fiat talis proportio. Sicut enim exterius fit quædam medicatio in corpore per modum medicationis & vnctionis cum oleo, quod est curatiuum vulnerum; ita significatur, quòd interius ipsa anima curatur per gratiã Dei, quæ ei datur, & inungitur, vt facilius trãseat ad cælum. Et quia anima contrahit infirmitates spirituales in corpore & pec. venialia, & specialiter per illas partes supradictas offendendo Deum, in quibus est radix infirmitatis spiritualis: ideo fit vnctio in illis septem locis supradictis, ad significandum, quòd ipsa anima disponitur & præparatur per hoc Sacramentũ ad plenitudinem sanitatis per dilectionem & discretionem, & curationem omnium peccatorum, quæ per illas septem partes cõmittũtur. Item in hoc Sacram. est oleum simplex, & non mixtũ, sicut in Baptismo & Confirmatione cris-

Vnctio datur ad sanandũ ab omni macula & debilitate spirituali.

Quare hoc Sacramentum detur in quinque sensibus.

ma, ad significandum, quòd sicut oleum est initium, & de se significat sanitatem, quòd per illud Sacramentum conscientia hominis fit munda totaliter, vt nulla culpa remaneat in ea: & hoc per gratiam, quæ datur. Et ideo in hoc non admiscetur balsamum cum oleo, sicut in confirmatione: quia confirmatio datur ad augmentandũ & pugnandum publicè, & ad conuersandum inter alios homines, vbi requiritur odor bonæ famæ, qui significatur per balsamum, sed hoc in exitu, siue transitu ad cœlum: sufficit & requiritur nitida & munda conscientia, quæ significatur per oleum simplex ratione nitiditatis suæ, secundum quam iudicat iudex cælestis. Itẽ per istud Sacramẽtum fit curatio à peccatis venialibus: & hoc per gratiam leuantem animam sursum per deuotionem: ideo non datur paruulis, qui non peccant venialiter, nec possunt habere deuotionem leuantem sursum, quæ curat peccata venialia. Item etiam quia in isto Sacramento requiritur deuotio sursum leuans animam; ideo non debet dari nisi postulantibus, qui per deuotionem eleuantur. Item etiam non datur nisi infirmis: quia hoc Sacram. non datur, nisi per modum curationis corporalis, quæ significat spiritualem curationem; & ideo si non esset infirmitas corporalis, non esset correspõdẽtia. Vnde quamuis per talem inunctionem non curetur infirmitas corporalis, non est propter hoc falsum signum: quia talis vnctio non datur ad curationem corporalem, sed ad significandum curationem spiritualem: ita quòd significatur, quòd sicut exterius in corpore datur vnctio corporalis ipsi corpori existenti infirmo; ita similiter datur intus vnctio spiritualis ipsi animæ existenti infirmæ. Et ideo talis curatio semper fit, quæ significatur, licet corporalis non fit, nisi per accidens aliquando. Vnde quia illud Sacram. non fit nisi ad eleuandum animã ad Deum per deuotionem, in qua anima recipit vigorem, & alleuiatur & tranquillatur & lætificatur: & quia anima regit corpus; ideo multotiens fit repressio molestiarũ corporalium: quia alleuiatis molestiis animæ, alleuiatur sæpe molestiæ corporis. Et ideo licet istud Sacram. non sit principaliter institutum ad curationem infirmitatis corporalis, sed peccati venialis, quia peccatum mortale est magis mors, quàm infirmitas & pœnitẽtia qua destruitur ipsum, est magis suscitatio, quàm medicatio; attamen per accidens valet ad curationem

Materia vnctionis.

Datur in exitu.

Paruulis non datur.

Datur solum infirmis.

Sæpius curat infirmitatẽ corporalem.

& alleuiationem infirmitatis corporalis: & hoc tolerando quodammodo animam, quæ regit corpus, ipsam sanando, & evigilando in bono, & exorando in malo: & hoc fit, quando infirmo magis expedit viuere ad cumulandum magis merita. Sicut enim spiritus tristis exiccat & consumit corpus; ita anima læta viuificat corpus & releuat à doloribus suis. Et sic apparet magna differentia inter istud Sacramentum & confirmationem, quæ fit similiter per vnionem: quia confirmatio præparat & disponit animam ad melius agonizandum & pugnandum contra hostes visibiles; sed extrema vnctio ad celerius transeundum, ad volandum ad cœlum, & ad regnum cœlorum, licet etiam disponat animam ad fortius resistendum contra inimicos spirituales & inuisibiles, scilicet diabolos. Item etiam quia confirmatio conficitur in balsamo; sed istud in solo oleo. Item etiam in forma verborum est differentia: Nam Sacramentum Confirmationis fit cum verbis iudicatiuis; sed istud fit cum verbis deprecatiuis: & per hoc etiam differt ab aliis Sacramentis præcedentibus, quæ fiunt in forma iudicatiua. Vnde in isto Sacramento magis conuenit verbis deprecatiuis vti, quàm iudicatiuis, propter multa. Primò quia suscipiens hoc Sacramentum est destitutus propriis viribus: quare indiget subleuari per deprecationem. Secundo quia anima curatur per deuotionem & eleuationem sursum ad spiritualia, quæ est propria curatio peccati venialis, quod deorsum trahit: & ideo quia illud, quod supra omnia excitat animam, ad hoc est deprecatio & oratio; ideo conuenit modus deprecatiuus. Tertiò quia hoc Sacramentum datur recedentibus ab aliis christianis, & in manus solius Dei requiescunt. Vnde Deo anima commendatur per deprecationem, & ipsa ei committitur. Quamuis autem hoc Sacramentum non detur in modo iudicatiuo, sed deprecatiuo; tamen de se habet certitudinem: ita quòd semper confertur, quod significatur per tale Sacramentum & per illa verba deprecatiua, nisi fuerit impedimentum in parte recipientis, & hoc si habeat fictionem in se, & non credat. Item etiam est differentia, quia confirmatio fit in fronte; istud fit in septem partibus corporis. Itē est differentia, quia confirmatio fit tempore sanitatis; hæc autem fit in tempore infirmitatis. Item confirmatio

Differentia inter cōfirmationem & extremam vnctionem.

In extrema vnctione vtimur verbis deprecatiuis.

firmatio non solum datur adultis, sed etiam paruulis; extrema autem vnctio solùm datur adultis.

TITVLVS CCCIII.

Sextum Sacramentum est, per quod datur & committitur personis certis auctoritas spiritualis & potestas intellectualis indelebilis & permanens dispensandi & ministrandi Sacramenta salutis nomine & vice Christi omnibus hominibus.

QVoniam autem dictum est de quinque Sacramentis, quæ sunt ordinata ad dandum vitam spiritualem omnibus lapsis & perditis ac mortuis, & ostensum est qualiter Baptismus regenerat & releuat à primo lapsu, confirmatio corroborat ad pugnam, Eucharistia nutrit, pœnitentia iterum releuat à secundo lapsu, si contingat, & extrema vnctio purgat totaliter à peccatis venialibus, & satiat & vigorat, & præparat, vt homo sit aptius ire ad regnum cœlorum: & sic ista quinque Sacramenta sunt necessaria cuilibet homini, vt recipiat ipsa, si vult saluari: vel saltem aliqua sunt necessaria omnino, aliqua conuenientia & vtilia, & non semper necessaria. Sicut autem ista Sacramenta sunt necessaria omnibus hominibus lapsis, vt suscipiant ea; ita necesse, quòd sint aliqui homines, qui habeant potestatem, seu officium dandi & ministrandi ipsa Sacramenta. Et quia omnia Sacramenta sunt Christi: & ab ipso totam habent virtutem; ideo oportet quòd talis auctoritas, seu officium ministrandi detur à Christo, cuius sunt Sacramenta: quia nullus potest ministrare, neque dispensare res alicuius Domini, nisi de licentia & auctoritate Domini, cuius hæc sunt: nec haberet vigorem quicquid aliter factum esset. Sic ergo necesse est, quòd auctoritas, seu officium dandi & ministrandi ipsa Sacramenta committatur & detur specialiter aliquibus personis specialibus; omnibus vero non indifferenter. Sicut ergo Christus ordinauit ipsa Sacramenta, vt homines suscipiant ea; ita necesse est, quòd ordinet homines qui ministrent ipsa Sacramenta. Et sic necessaria est potestas in terra in hominibus distribuendi Sacramenta in nomine Christi: & sic duo sunt necessaria hominibus in terra viuentibus. Primum est ipsa gratia, per quam regenerantur & perficiuntur, vt sint apti

Duo sunt hominibus hic necessaria.

intrare in regnum cælorũ. Et quia ista gratia datur per Sacramenta visibilia; ideo est necessarium secundum; scilicet autoritas, seu officium administrãdi ipsa Sacramenta: & in isto est totum complementum salutis hominum. Sicut enim in generatione hominis concurrunt homo & Deus, ita quòd homo administrat corpus, & Deus creat ipsam animam, sic insimul concurrunt ad generationem hominis; ita conformiter ad regenerandum & reparandum hominem per Sacraměta, quæ sunt res visibiles & corporales, debent concurrere homo & Deus: vt scilicet homo administret Sacramentum corporale & visibile, & Deus creet ipsam gratiam: quia Sacramentum est sicut corpus, & gratia est sicut anima. Et ideo sicut in generatione hominis homo administrat totum illud, quod corporale est & visibile, & Deus creat totum illud, quod est spirituale & inuisibile, scilicet ipsam animam rationalem; ita in regeneratione & reformatione hominis homo administrat totum illud, quod est corporale & visibile, scilicet ipsum Sacramentum; & Deus creat totum illud, quod est inuisibile, scilicet ipsam gratiam: ita quod sicut homo generatur ab homine per ministerium corporis quasi per quoddam officium à Deo ordinatum: ita conformiter homo regeneratur ab homine per ministerium corporale quasi per quoddam officium à Deo ordinatum, Et sicut potestas ministrandi corpus data est homini; sed potestas creandi animam non potuit dari homini, quia soli Deo conuenit; ita potestas ministrandi Sacramentum visibile debuit dari homini; sed potestas creandi & dandi gratiam non potuit dari, nec communicari homini, quia soli Christo conuenit inquantum Deus est. Sic ergo conuenientissimum est, vt officium, seu potestas administrandi Sacramenta corporalia & visibilia communicetur ipsis hominibus. Et etiam quia maior vnitas & amor generatur inter homines propter hoc, quòd vnus generatur ab alio: quàm si quilibet totaliter fieret à Deo; ita similiter maior vnitas & maior dilectio generatur inter homines, si vnus regeneratur ab alio instrumentaliter, & recipiat Sacram. ab alio, in quo recipit vitam spiritualem à Christo. Et ideo quia vita spiritualis consistit in charitate & vnitate: ideo conueniẽtissimè debuit ordinari, vt hom. vice I. C. administrent Sacram. salutis hominibus, vt magis fiant vnum inter se.

TIT V

TITVLVS CCCIV.

Quod per istam autoritatem constituitur & fit prælatura, ordo, superioritas & inferioritas.

ET quia omnes christiani, qui sunt membra Christi, conueniunt in Sacramentorum susceptione: quia omnes indigent & omnibus sunt necessaria, quia omnes indigent vita spirituali; ideo in hoc omnes sunt æquales, nec vnus est superior, neque dignior altero quantum ad hoc. Sed quia, vt iam dictum est, necessaria est autoritas & potestas administrandi ipsa Sacramenta, & quòd committatur aliquibus christianis: & quia illa auctoritas & potestas est talis dignitatis & honoris, & eleuat tales homines de vno gradu super omnes alios, qui non habent talem potestatem & autoritatem eis commissam, & ponit eos in honore & dignitate. Sic etiam homo, qui generat alium administrando corpus constituitur in aliquo honore super illum, qui generatur: & dicitur pater eius, & ei debetur honor. Et ideo de necessitate fit differentia & distinctio propter talem auctoritatem & potestatem inter christianos & fideles & inter membra Christi: est etiam quædam superioritas & inferioritas, & vnus fit maior altero & superior, & per consequens fit ordo, præeminentia & prælatura & gradus. Quia vbi est superioritas & inferioritas, necessarius est ordo. Et ideo talis autoritas & prioritas vocatur ordo; quia de necessitate causat & facit inter christianos superioritatem & inferioritatem. Sicut enim christiani eleuantur supra non christianos de vno gradu; ita Christiani habentes talem potestatem eleuantur supra non habentes de vno gradu. Et sic inter christianos est conuenientia & differentia ratione conuenientiæ & æqualitatis, & ratione differentiæ & inæqualitatis, & superioritas & inferioritas. Qui enim habent potestatem, plus habent, quàm illi, qui non habent, quia totum est à Christo. Sicut enim omnia membra corporis humani conueniunt in vita & calore naturali, per quem omnia viuunt; sed etiam differunt per diuersas potestates & officia, quæ singula membra habent; sic fit inter fideles, quia omnes conueniunt quantum ad charitatem; sed differunt & distinguuntur penes potestatem & officium. Et quia talis

Tit. præcedenti.

differen

Duo sunt genera hominũ 12. quæstione. 1.

differentia & distinctio necessaria est ad viuendum ordinatè bene inter christianos, ita quòd oportet, quod aliqui recipiant Sacramenta, & non dent, neque habeant potestatem dandi: aliqui sint, qui etiam recipiant primò, & etiam habeant potestatem & autoritatem dandi aliis; ideò de necessitate sunt duæ partes inter christianos,& quasi duæ gentes distinctæ,scilicet pars laicalis, & pars clericalis. Et pars clericalis est superior & dignior; & ideo est magis propinqua Christo,& magis similis: quia insimul clerici habentes potestatem concurrunt cum Christo ad vnum opus: quia Christus dat gratiam inuisibilem: & clerici, qui sunt ministri eius, dant Sacramenta visibilia & ideo sunt coadiutores & cooperantes Christi; & ideo sunt magni honoris & magnæ dignitatis ex parte officij Christi.

TITVLVS CCCV.

Quod potestas ista inuisibilis & spiritualis datur per Sacramentum visibile & manifestum signum, sicut gratia datur in aliis Sacramentis.

ET quoniam ista potestas administrandi est necessaria,& ponit distinctionem inter christianos & membra Chr. & separat tales personas ab aliis, & eleuat eas in dignitate & in gradu: ideo sicut in aliis Sacram. per visibile datur inuisibile, & per aliquod signum exterius apparens datur interius in anima ipsum inuisibile occultum & non apparens:ita quod illudquod exterius fit sinificat quod interius fit;ita quod exterius sunt res corporales & verba audibilia, quæ significant illud, quod interius recipitur; ideo necesse est etiam, quòd talis potestas dispensandi & dandi Sacramentum: detur per aliquod signum manifestum, per aliqua verba, quæ significent talem potestatem, sicut in Baptismo per aquam visibilem, & per verba insimul coniuncta, datur ablutio in anima & gratia.Et ideo necesse est, quod sit Sacramentum Ordinis,sicut Sacramentum Baptismi, in quo detur potestas per quam fit gradus, ordo & superioritas inter Christianos. Vnde quia tales personæ debent separari & distingui ab aliis personis, conuenientissimum est, quòd hoc fiat per aliqua signa mani

Necesse esse ordinem.

festa-

festa. Si enim ordinatum est, quòd homo non christianus fiat christianus, & constituitur in esse christiano per aliquod signum manifestum; ita congruum est, talis christianus constituatur in tali gradu potestatis super alios per aliqua signa manifesta: & ideo ista potestas debuit dari per modum Sacramenti. Et quoniam ista potestas est res spiritualis, & non corporalis: ideo debet poni intus in anima; & ideo necesse est, quòd quando datur talis potestas per Sacramentum Ordinis, aliquod inuisibile & permanens imprimatur in anima. Hoc autem non est gratia, quæ datur in aliis Sacramentis: ergo oportet, quòd sit aliquod aliud inuisibile, quàm ipsa gratia. Et ideo est aliquod signum, seu sigillum impressum in anima, quod dicitur caracter spiritualis: & tale signum spirituale impressum in anima est ipsa potestas spiritualis collata, seu potestas fundata in tali caractere, seu signo. Vnde necesse est, quòd tales personæ, quæ recipiunt talem potestatem & auctoritatem, magis assimilentur Christo quàm aliæ personæ, & alio, & distincto modo. Et quia alij christiani assimilantur Christo per gratiam, & etiam istæ personæ cum etiam recipiant alia Sacramenta; ideo oportet, quòd vltra gratiam, quæ datur omnibus per alia Sacramenta, recipiant aliquod aliud inuisibile in anima, per quod ascendant & eleuentur super alios, & modo spirituali assimilentur Christo. Et ideo in isto Sacramento imprimitur aliquid in anima, quod non est ipsa gratia, quæ renouat hominem lapsum: & ideò quamuis talis homo perdat gratiam sibi datam per alia Sacramenta; non tamen propter hoc perdit illud inuisibile, seu illam potestatem inuisibilem, quæ datur in isto Sacramento: quia talis potestas non est in ipsa gratia; sed distinguuntur, & sunt duæ res spirituales, quia vna potest esse sine alia. Et ideo neque per peccatum, neque per offensam, neque per lapsum christianus, qui semel accepit talem potestatem & auctoritatem, nullo modo potest perdere, nec est in potestate sua amittere, nec annullare illum caracterem, qui est indelebilis in æternum & permanens, & tandiu, quamdiu anima est, & erit. Qui ergo accepit Sacramentum Ordinis, accepit rem spiritualem, indelebilem, inuariabilem & semper permanentem, sicut anima.

Caracter imprimitur in ordine.

Caracter est indelebilis.

TITV

TITVLVS CCCVI.

Quòd bonitas & malitia personæ non diminuunt, neque mutant, neque destruunt talem potestatem administrandi Sacramenta.

HOc autem conuenientissimum est, quòd scilicet talis caracter, siue potestas sit indelebilis & permaneat, etiam si gratia destruatur. Vnde cum talis potestas & auctoritas administrandi ipsa Sacramenta detur illis, quibus datur, non propter seipsos, sed propter alios: vt scilicet alij recipiant, Sacramenta ab eis, in quibus recipiant gratiam & salutem, sicut ordinatum est à Christo; ideo cùm ista potestas necessaria sit propter alios, & non propter illos, qui habent talem potestatem, qui possunt perdere bonitatem & gratiam, & possunt effici mali: necesse est, quòd quamuis perdant bonitatem & gratiam, quòd nullo modo perdant talem potestatem, seu auctoritatem. Vnde quia necesse est, quòd homines recipiant talia Sacramenta ad eorum salutem, quia ita ordinatum est: & etiam necesse est, quòd aliquibus personis detur auctoritas & potestas administrandi & dandi ipsa Sacramenta, & hoc per Sacramentum Ordinis: ideo necesse est, quòd bonitas, siue malitia ministri, qui habet talem potestatem, nihil addat, vel diminuat de potestate eius, nec de auctoritate: quia ipsa bonitas potest perdi frequenter & recuperari. Et ideo fieret maximum nocumentum & damnum omnibus aliis recipientibus ipsa Sacramenta, si talis potestas destrueretur propter malitiam personæ, & malitia ministri præiudicaret & noceret saluti aliorum, quod fieri non debet. Et etiam nullus est certus de malitia & bonitate alterius: & sic semper esset dubium, vtrum recipiens Sacramentum reciperet verum Sacramentum, si requireretur bonitas ministrantis Sacramenta. Cùm enim talis potestas administrandi non sit nisi auctoritas administrandi ipsas res exteriores visibiles & verba auditoria: & quia Christus dat gratiam inuisibilem in ipsis Sacramentis; ideo postquam minister nihil dat inuisibile in anima, nec potest, sequitur, quod bonitas, vel malitia nihil facit ad virtutem Sacramenti: dum tamen faciat, sicut Christus ordinauit fieri: vnde non est nisi coadiutor & cooperator

Malitia Sacerdotum nihil facit ad Sacramentum.

rator Christus exterius. Si enim homo bonus siue malus nihil variat ad generationē corporalem:quia etiam Deus dat animam corpori,siue sit generatum ab homine bono,vel ab homine malo:itaque neque malitia,neque bonitas impedit, quin det animam:ita etiam bonitas, vel malitia ministri nihil impedit,quin Deus semper det gratiam in Sacramentis:quia ipsum sacramentū est sicut corpus , & gratia est sicut anima. Sicut ergo Deus non denegat animā corpori generato à malo homine;ita non denegat gratiam Sacramento administrato à malo ministro.Vnde Sacramenta sunt ipsius Christi,qui ea ordinauit, & non sunt ministri : & ideo in re ministrata nihil facit bonitas, vel malitia ministri. Et quia aliud est gratia, & aliud est potestas, seu character impressus in anima :ideo etiam quamuis aliquis perdat gratiam sibi datam in Baptismo,& sit in lapsu secundo; potest tamen recipere Sacramentū Ordinis, & per consequens potest recipere talem potestatem spiritualem & characterem ; quia non præsupponit gratiam,seu bonitatem personæ de necessitate;sed solum requiritur de necessitate,quòd sit Christianus. Et sic apparet,quòd per talem potestatem nemo efficitur melior alia ratione potestatis & auctoritatis acceptæ.Sed quoniā talis persona, quæ recipit talem & tam excellentem potestatem administrandi & dispensandi tam sanctissimas res sicut sunt Sacramenta,debet superare alios bonitate,sicut superat potestate & auctoritate & officio:quia talia Sacramenta non possunt dignè administrari , nisi persona administrans habeat excellentem bonitatē:ideo quamuis Sacramentum Ordinis sit institutum principaliter ad dandum ipsam potestatem spiritualē; tamen ex consequenti etiam dat gratiam spiritualē, sicut alia Sacramenta,sine qua non potest talis potestas dignè exerceri. Si ergo persona recipiens Sacramentum Ordinis habet gratiam,quæ datur in aliis Sacramētis:tunc augetur & crescit in isto Sacramento,& datur copiosior ; si autem non habet gratiam,sed est in peccato mortali scienter : tunc nullam gratiam recipit, sed auget culpam : & solum recipit potestatem , quæ non requirit bonitatem de necessitate , nec gratiam. Nemo igitur volens recipere Sacramenta salutis intromittat se de bonitate , vel malitia ministri , qui dispensat & ministrat Sacramentum ; sed solum respiciat Sacramentum

Character non præsupponit gratiam in recipiente.

In Ordine datur copiosior gratia habenti gratiam.

& vir

& virtutem Sacramenti, & illum, qui instituit & ordinauit ipsum Sacramentum, scilicet Christum. Nemo credat, quòd plus recipiat à bono, quàm à malo ministro de virtute Sacramenti: quia minister nullam virtutem dat illi Sacramento; sed solum ille, qui instituit & ordinauit, & cuius nomine Sacramentum recipitur. Quid enim facit bonitas, vel malitia Apothecarij in administratione medicinæ? Si enim medicina de se bona est, & habet virtutem, nihil impedit bonitas, vel malitia dispensantis, sufficit quòd administret, sicut debet, & sicut medicus scripsit & ordinauit.

TITVLVS CCCVII.

Quòd potestas spiritualis, seu Sacramentum ordinis primò & principaliter respicit principalissimum Sacramentum, quod est corpus & sanguis Christi, & ad illud ordinatur.

QVoniam autem necessaria est potestas dispensandi & administrandi Sacramenta, ad dandum potestatem talem est ordinatum Sacramentum Ordinis. Et quia ipsa potestas est auctoritas & propter ipsa Sacramenta; ideo primò & principaliter debet respicere Sacramentum principalissimum & maximum. Vnde principalis gradus & maximus potestatis est respectu principalissimi & excellentissimi Sacramenti, & ab illo Sacramento debet talis potestas denominari tanquam à
Tit. 288. digniori, & nobiliori. Et quia Sacramentum corporis & sanguinis Christi est principalissimum & dignissimũ & maximum: vt iam declaratum est: quia in eo continetur totus Christus, qui est Deus & homo perfectus: ideo sequitur, quòd Sacramentum Ordinis primo & principaliter & de directo respicit potestatem quæ datur homini supra Sacramentum corporis & sanguinis Christi: & propter illud Sacramentum principaliter sacramentum ordinis est institutum & ordinatum. Et quia gradus illius potestatis est vltimus: ideo fieri debet ascensus propter nobilitatem talis gradus per alios gradus, ita quod debet præcedere alias potestates inferiores gradatim ordinatas: quia congruum & dignum est, vt qui debet ascendere & leuari ad tantam & talem potestatem, quòd ascendat per gradus. Si enim tinctor, qui vult ponere in panno crudo nobilissimum colorem

lorẽ vltimum, primò ponit in panno alios colores minus nobiles & gradatim ascendendo, donec pannus sit dignus recipere colorem vltimum nobilissimum: quanto magis, qui debet recipere tantam dignitatem & potestatem administrandi Sacram. corporis & sanguinis Christi, debet primò recipere alias potestates minus nobiles & inferiores gradatim ascendendo? Et ideo sunt primò sex gradus ordinati, seu sex potestates, seu officia, antequam perueniatur ad officium & potestatem supra Sacramentum corporis & sanguinis Christi: quia solemnitas & dignitas illius administrationis & dispensationis requirit tot officia & potestates distinctas: & ideo Sacramentum ordinis continet septem gradus ordinatos, qui omnes ordinantur ad vnum Sacramentum, scilicet corporis & sanguinis Christi: & ideo quamuis sint septem, tamen omnes sunt vnum Sacramentum Ordinis: quia sex primi ordinantur ad septimum, & septimus immediatè ordinantur ad Sacramentum corporis & sanguinis Christi: & ideo sex primi gradus sunt subministrantes & subseruientes. Sicut enim in homine sunt potestates in anima per gradus ordinatè, vt iam fuit declaratum in capitulo de obligatione; ita quod sunt potestates infimæ, mediæ & supremæ: quia sunt potestates vegetatiuæ, sensitiuæ, & vltima potestas dignior & suprema, scilicet intellectiua & liberi arbitrij: & omnes potestates inferiores sunt propter liberum arbitrium: ita similiter est in potestatibus spiritualibus: quia sunt potestates infimæ, mediæ & supremæ ad quam, scilicet supremam omnes aliæ ordinantur. Istæ autem potestates spirituales multiplicantur & distinguntur per respectum ad Sacramentum corporis Christi. Quia Sacramentum ordinis ordinatur ad Sacramentũ sacramentorũ. Vnde propinquissima & principalis potestas est ad consecrationem illius Sacramenti: & hæc potestas est ordo sacerdotalis & sacerdotium. Aliæ verò potestates sunt ad ordinandum aliquod ministerium in isto Sacramento: ita quod cooperantur potestati sacerdotali: & hoc vel in ordine ad ipsum Sacramentum, vel in ordine ad ipsum Sacramentum suscipientes. Et ideo secundum quod requirit perfectio & complementum ipsius officij & ministerij: secundum hoc multiplicantur ipsæ potestates spirituales. Nam oportet aliquos ministrare quasi à remotio-

Quod septem sunt Ordines.

Titulo 94. &c.

Omnes Ordines ordinantur ad sacramentum corporis Christi.

ri, & aliquos à proximiori, & aliquos medio modo: vt nihil deficiat in tanto ministerio quod debet esse summè ordinatum. Et ideo sunt septem potestates, seu gradus. Primus incipiendo ab infimo est gradus hostiarij, seu potestas hostiarij, secundus lectoris, tertius exorcistæ, quartus acoliti, quintus est subdiaconi, sextus diaconi, septimus & vltimus præsbiteri, seu Sacerdotis. Et quilibet istorum graduum habet suam potestatem distinctam, & suam propriam operationem, quæ respicit Sacramentum Eucharistiæ modo ordinato. Sed quia tales personæ quæ accipiunt tales potestates spirituales, assumuntur de aliis & eleuantur supra alias personas; ideo oportet, quòd sit quædam distinctio visibilis, vt tales personæ distinguantur ab aliis. Et ideo primò & ante omnia præcedit tonsura in capite ad distinguendum. Et sic apparet qualiter pars clericalis eleuatur per gradus ordinatos super partem laicalem: & ideo est ibi primus ordo superioritatis & inferioritatis inter partem clericalem & laicalem per talem potestatem. Deinde in ipsa parte clericali fit superioritas & inferioritas per gradus ordinatos & distinctos. Et ideo pars clericalis est ordinata in se & infra se per talem potestatem spiritualem: & ideo rectè Sacramentum, in quo datur ipsa potestas spiritualis, dicitur Sacramentum ordinis: & primò ordinat duas partes generales in Christianitate, scilicet clericalem & laicalem: deinde ordinat partem clericalem in se dando distinctos gradus potestatis. Et ideo Sacramentum ordinis est ordinatiuum, distinctiuum & potestatiuum.

TITVLVS CCCVIII.

Comparatio istarum potestatum spiritualium & ordinatarum ad ordines aliarum rerum.

Potestas naturalis.

POssumus ergo comparare ordinem potestatum spiritualium ad ordinem aliarum rerum, vt magis cognoscatur. Vnde sicut videmus quòd potestates naturales, quæ sunt in homine duobus modis reperiuntur, scilicet diuisim & coniunctim: quia potestates vegetatiuæ reperiuntur in arboribus & in plantis: & ibi non sunt potestates sensitiuæ, nec potestas liberi arbitrij: & similiter potestates sensitiuæ sunt in animalibus,

&

& ibi non reperitur potestas liberi arbitrij:& deinde in homine reperiuntur omnes potestates insimul coniunctæ & ordinatæ & nulla deficit : ita quod totum complementum est in homine : nec aliqua potestas naturalis potest ei addi maior : quia in potestate liberi arbitrij est status. Ita conformiter istæ potestates spirituales,seu officia , quæ sunt propter hominem & debent conformari homini,reperiuntur coniunctim & diuisim: quia reperiuntur personæ , in quibus solum est tonsura clericalis & non plus : & etiam personæ , in quibus sunt quatuor minores ordines & non plures : & etiam sunt personæ , in quibus est ordo subdiaconatus tantum : & etiam , in quibus est ordo diaconatus & non plus : & vltra hoc omnes istæ potestates in simul coniunctæ sunt in sacerdote , & vltra hoc potestas sacerdotalis est quasi complementum & consummatio omnium : & sic in sacerdote est totum complementum , sicut in homine.Sicut ergo se habet potestas liberi arbitrij ad alias potestates naturales : sic se habet quodammodo potestas sacerdotalis ad alias potestates inferiores. Et sicut supra liberum arbitrium non est alius gradus potestatis naturalis ; ita supra gradum sacerdotalem non est alius gradus potestatis spiritualis. Et sicut omnes potestates naturales sunt propter liberum arbitrium & ei seruiunt , vel ministrant mediatè , vel immediatè , & per quemdam ordinem : ita omnes potestates spirituales inferiores sunt propter sacerdotalem potestatem & ei seruiunt & ministrant mediatè , vel immediatè. Et sicut potestates naturales inferiores nobilitantur in homine , quando sunt coniunctæ cum libero arbitrio , quod est dignissimum in natura : ita quod sunt magis excellentes, quàm quando sunt separatæ à libero arbitrio in rebus aliis : ita conformiter inferiores spirituales potestates nobilitantur in sacerdote : quia sunt coniunctæ cum potestate sacerdotali.Itẽ sicut potestates inferiores naturales , scilicet vegetatiuæ & sensitiuæ non ordinantur ad Deum immediatè , sed mediante libero arbitrio nec vniuntur, nec loquuntur cum Deo immediatè, sed potestas liberi arbitrij immediate sine aliquo medio ordinatur adDeũ & vnitur cum Deo immediatè , & cum Deo loquitur immediatè : ita quod inter liberum arbitrium & Deum nullum cadit medium ; ita conformiter potestates

Sacerdotium est complementum omnium Ordinũ.

Omnes Ordines nobilitãtur in sacerdote.

ſpirituales interiores non ordinantur immediatè ad ſacramentum Euchariſtiæ, in quo eſt Chriſtus, qui eſt verus Deus: nec vnitur cum ſacramento immediatè, ſed ordinantur ad ipſum mediante poteſtate ſacerdotali: ſed ipſa poteſtas ſacerdotalis immediatè ordinatur ad ipſum ſacramentum Euahariſtiæ & vnitur cum eo, & per conſequens cum Chriſto: & inter ipſam poteſtatem ſacerdotalem & ſacramentum Euchariſtiæ nullum eſt medium. Et ſicut liberum arbitrium eſt propinquiſſimum Deo per naturalem poteſtatem; ita ſacerdos eſt propinquiſſimus ipſi ſacramento Euchariſtiæ, in quo eſt Deus per poteſtatem ſacerdotalem. Et ſicut quamuis liberum arbitrium, ſit deformatum per malitiam; attamen eſt propinquiſſimum Deo per naturam: ita quamuis ſacerdos ſit deformatus per malitiam; attamen eſt propinquus iſti ſacramento per poteſtatem ſacerdotalem, quæ ſemper manet. Et ſicut liberum arbitrium eſt immortale & ſemper durat; ita poteſtas ſacerdotalis eſt immortalis & ſemper durans. Item etiam ſicut omnes creaturæ inferiores, in quibus ſunt omnes poteſtates inferiores naturales, ad Deum reducuntur mediante homine, qui immediatè eſt coniunctus Deo per liberum arbitrium; ita quod homo eſt medius inter Deum & omnes creaturas per naturam; ita omnia, quæ ſunt infra ſacerdotem & omnes gradus inferiores & etiam pars laicalis reducuntur ad ſacramentum Euchariſtiæ: & per conſequens ad Deum mediante ſacerdote, qui eſt coniunctus immediate ipſi ſacramento Euchariſtiæ, in quo eſt Deus & hoc per poteſtatem ſacerdotalem & dignitatem: ita quod ſacerdos eſt medius per ſuam poteſtatem inter Chriſtum, qui eſt in iſto ſacramento, & omnes alios inferiores. Et ſicut in homine continentur omnes creaturæ inferiores, & homo habet conuenientiam cum omnibus, & ideo reducit omnes creaturas ad Deum: vnde homo continet in ſe naturam elementorum & arborum & animalium; ita conformiter continentur in ſacerdote omnes inferiores gradus & infima pars chriſtianitatis; & cum omnibus habet conuenientiam ipſe ſacerdos: quia continet primò in ſe partem laicalem: quia primò fuit laicus ſicut & alij: & retinet in ſe totum illud, quòd in illo ſtatu receperat, & etiam continet in ſe omnes gradus inferiores: & ideo ſacerdos quaſi omnia in ſe continens reducit omnia

Sacerdos quamuis malus eſt propinquiſſimus Euchariſtiæ

Per ſacerdotem omnes reducũtur ad Deũ.

nia ad Deum in sacramento Eucharistiæ, & omnia ibi coniungit. Et sicut potestas liberi arbitrij ex natura sua est supra alias potestates naturales; ita potestas sacerdotalis ex natura sua propria est supra omnes alias potestates spirituales. Et sicut est vnus primus homo solus, quem Deus fecit primò per manus suas & per illum fecit & multiplicauit alios homines in natura; ita similiter non est nisi vnus primus sacerdos, quem Deus primò fecit per manus suas: & per illum fecit & multiplicauit omnes alios homines sacerdotes: & ille homo est Christus, qui est solus & verus sacerdos, qui immediatè est coniunctus deitati. Sic igitur quodammodo sicut se habet homo in natura per potestatem liberi arbitrij ad omnes res inferiores & ad Deum; sic se habet sacerdos per potestatem sacerdotalem in christianitate ad omnes inferiores & ad sacramentum Eucharistiæ, in quo est Deus. Sicut enim homo respicit Deum in natura; ita sacerdos respicit Sacramenta, in quibus est Deus.

Christus est primus sacerdos.

Item etiam alia comparatio potest fieri ad pannum, qui recipit colores. Quia sicut colores reperiuntur duobus modis, scilicet, diuisim & coniunctim: quia tinctor volens ponere colorem aureum seu nobilissimum in aliquo panno, primò ponit alios colores minus nobiles & inferiores per suos gradus: & paulatim pannus recipit colores semper ascendendo ad nobiliorem colorem, donec deueniat ad vltimum colorem & intentum, & ibi est finis: & quamuis omnes isti colores sint coniuncti insimul in vno panno: attamen etiam sunt diuisi in pluribus pannis: ita quod vnus pannus habet vnum tantum colorem, & alius alium, & sic de aliis. Ita quodammodo fit in potestatibus spiritualibus ordinatis, quæ dantur in sacramento ordinis ordinato modo & semper ascendendo de vna potestate ad aliam, donec deueniat ad sacerdotium, quòd est vltimus gradus & vltimus ordo. Sic ergo apparet qualiter ordo potestatum spiritualium conformatur quodammodo ordinibus potestatum naturalium, quæ sunt in homine: & etiam in ordinibus aliarum rerum. Vnde quia omnia sunt propter hominẽ & etiam fiunt in homine: conueniens est, quòd omnia proportionentur homini. Et si ordo est in rebus na-

turalibus, conueniens est, quòd sit ordo in rebus spiritualibus, quæ sunt propter animam rationalem, de cuius natura propriè est cognoscere ordinem & omnia agere ordinatè.

TITVLVS CCCIX.

Quòd sicut potestas sacerdotalis respicit principaliter Sacramentum Eucharistiæ; ita etiam per consequens secundariò respicit Sacramentum Pœnitentiæ.

ET quoniam Sacramentum Ordinis, in quo datur potestas spiritualis, respicit ipsa sacramenta, & ad ipsa ordinatur: ideò oportet quòd talis potestas detur, secundum quod ipsa sacramenta exigunt & requirunt. Et ideo quia iam dictum est in sacramento pœnitentiæ, quòd illud fit per modum iudicij particularis & secreti, & quòd ibi est necessarius iudex particularis, qui audiat & discutiat peccata & discernat & iudicet: & hoc de necessitate exigit sacramentum: & quia nullus potest iudicare nec exercere officium iudicandi, nisi receperit potestatẽ & auctoritatem ab illo, cuius sunt illi, qui peccant: ideo necessaria est auctoritas & potestas iudicandi & potestas absoluendi propter sacramentum pœnitentiæ. Vnde cum declaratum sit, quòd nullus debet suscipere sacramentum corporis Christi, qui sit in lapsu secundo: quia oportet primò quòd resurgat & recuperet vitam: & hoc non potest fieri, nisi per sacramentum pœnitentiæ: & sacramentum pœnitentiæ non potest fieri, nisi sit aliquis, qui habeat potestatem & auctoritatem iudicandi peccata & absoluendi: ideo concluditur quòd necesse est quod talis potestas iudiciaria detur in sacramento Ordinis. Et quia ista potestas est colligata cum potestate dispensandi sacramentum Eucharistiæ: quia homines non possunt recipere tale sacramẽtum, nisi absoluantur priùs à peccatis: ideo sicut sacerdos per sacramentum ordinis recipit potestatem suprà sacramentũ corporis Christi; ita recipit ex consequenti potestatem supra sacramentum pœnitentiæ: quia ad vnã sequitur alia. Et sic sacerdos recipit potestatem absoluendi & iudicandi: & talis potestas vocatur clauis, qui aperit homini lapso, vt intret in sacramentum corporis Christi, & ipsum recipiat, & per consequens introducit hominem in societatem fidelium christianorũ & amicitiam

Quòd potestas ligandi & soluẽdi detur in Ordine sacerdoti.

Clauis dicitur.

citiam Dei: & per consequens in regnum cœlorum, qui antea erat extra propter peccata. Sicut autem sacerdotalis potestas respicit sacramentum Eucharistiæ, ex cõsequenti sacramentum pœnitentiæ; ita etiã respicit omnia sacram. quæ purgant peccata, sicut est sacram. baptismi, quòd concordat cum sacram. pœnitentiæ, vt declaratum fuit: sed non requiritur tanta potestas in Sacram. Baptismi, sicut in Sacram. pœnitentiæ: quia illud non fit per modũ iudicij; sed sufficit aquã administrare cũ verbis ordinatis, & non oportet ibi iudicare, nec audire peccata illius, qui recipit aquã baptismalem; sed in sacramento pœnitentiæ necesse est, quòd homo submittat se totaliter potestati sacerdotali, quæ est potestas iudicandi & absoluendi & etiam refutandi: & ideo in isto sacramento administrando requiritur specialis potestas, quæ non requiritur in baptismo. Item etiam quia sacramentum extremæ-vnctionis purgat peccata: ideo ex consequenti etiam sacerdos recipit potestatem administrandi illud sacramentum: Et sic sacerdos per sacramentum ordinis recipit potestatem administrandi & dispensandi ac conferendi sacramentum Eucharistiæ principaliter, quia ad illud ordinatur, & ex consequenti ad sacramentum pœnitentiæ, baptismi, & extremæ-vnctionis.

TITVLVS CCCX.

Quòd administratio sacramenti ordinis requirit excellentiam & praeminentiam potestatis supra potestatem sacerdotalem.

QVoniam autem ordo est sacramentum sicut & alia sacramenta: ideo sicut necessaria est potestas & auctoritas dispensandi, administrandi & dandi alia sacramenta: & propter hoc institutum & ordinatum est sacramentum ordinis, in quo daretur auctoritas & potestas dispensandi, administrandi, & conferendi alia sacramenta; sic etiam necessaria est potestas dispensandi, administrandi & conferendi ipsum sacramentum ordinis: quia aliàs non esset complementum in sacramentis: & talis potestas oportet, quòd habeat excellentiam & præeminentiam & dignitatem supra potestatem, quæ datur supra sacramentum ordinis. Et ideo necesse est, quòd vlterius fiat ascensus & eleuatio su- *Potestas ordinãdi est supra sacerdotium.*

pra poteſtatem ſacerdotalem, quæ fuit vltima in Sacramento Ordinis: & ſic oportet, quòd fiat ſuperioritas & inferioritas vlterior. Et ideo ſicut omnes chriſtiani conueniunt primò in ſuſceptione Sacramentorum & in hoc erant æquales: & poſtea ex illis eleuantur aliqui, qui recipiant poteſtatem adminiſtrandi ipſa Sacramenta: & tales ſunt ſacerdotes; ita conformiter oportet, quòd ex ſacerdotibus, qui ſunt æquales per Sacram. ordinis aliqui eleuentur vlterius ſuper alios ſacerdotes, qui habeant poteſtatem adminiſtrandi & conferendi Sacram. ordinis. Sicut enim, qui recipit poteſtatem ſacerdotalem & eleuatur ſuper alios, neceſſe eſt quòd ſit chriſtianus: ita qui eleuatur ſuper ſacerdotes oportet, quod ſit ſacerdos. Ecce igitur ordinem rectum & ſcalam aſcendendi: quia primò homo eleuatur de primo lapſu, in quo eſt tota natura per Sacram. baptiſmi, & alia Sacramenta, in quibus datur gratia, & fit chriſt. & iſta eſt prima eleuatio & radicalis, & eſt quædam ſuperioritas & dignitas chriſtiani ſuper non chriſtianum: quia non chriſtianus adhuc eſt in primo lapſu vniuerſali totius naturæ humanæ, & chriſtianus iam eleuatus & ſurrexit. Deinde chriſtianus eleuatur vlterius & fit ſacerdos, & recipit poteſtatem ſacerdotalem: & iſta eſt ſecunda eleuatio & ſecunda ſuperioritas: quia chriſtianus eleuatus, ordinatus aſcendit ſupra chriſtianum non ordinatum. Et quia oportet quod ſit aliquis alius, qui det & habeat auctoritatem dandi Sacram. ordinis & ordinandi ſacerdotem; ſic eſt ibi tertia eleuatio & ſuperioritas ſupra ſacerdotem: & ſic neceſſaria eſt poteſtas & auctoritas, qua excellat poteſtatem ſacerdotalem ſimplicem. Sic ergo ſicut ſacerdos immediatè reſpicit chriſtianos non ordinatos, ſeu partem laicalem; ita poteſtas & auctoritas, quæ excellit poteſtatem ſacerdotalem, immediatè reſpicit ipſos ſacerdotes. Et quoniam nullus chriſtianus poteſt eleuari ad ſacerdotium, niſi per Sacramentum ordinis, & non poteſt ſuſcipere Sacramentum Ordinis à ſeipſo, ſed ab alio: & quia nullus poteſt conferre alteri, niſi habeat poteſtatem & auctoritatem conferendi iſtud Sacramentum: & quia nullus poteſt habere talem poteſtatem & auctoritatem à ſeipſo, niſi recipiat ipſam à Chriſto immediatè, cuius ſunt omnia Sacramenta; ideo ſequitur de neceſſitate, vel quòd ipſe Chriſtus

Oportet quod ſit auctoritas ſupra ſacerdotem.

met in

met in propria persona conferat Sacramentum Ordinis & constituat sacerdotes, & det eis potestatem sacerdotalem, vel constituat & ordinet aliquem vicarium loco sui, cui det potestatem & auctoritatem suam, scilicet conferendi & dispensandi Sacramentum ordinis & costituendi sacerdotes per vniuersum mundum. Sed quia Christus non debuit remanere in terris, sed ascendere in cœlum, nec debuit conseruari inter homines post suam resurrectionem: ideo necessarium fuit quòd ipse ordinauerit & constituerit christianum sacerdotem, seu christianos sacerdotes in terra, cui seu quibus dederit potestatem sacerdotalem: & vltra hoc quod haberet, seu haberent potestatem, seu auctoritatem conferendi & dispensandi seu distribuendi Sacramentum ordinis: & per consequens ordinandi & constituendi alios sacerdotes in terra: ita quod in ipso primo sacerdote ab ipso immediatè ordinato, seu in ipsis si plures fuerint, non solum esset potestas & auctoritas sacerdotalis, quæ est potestas iudicandi & absoluendi: immo etiam esset potestas excellentior & magis ampla & extensa, scilicet constituendi & ordinandi alios sacerdotes loco sui per Sacramentum Ordinis. Et sic patet necessitas ponendi primum sacerdotem, seu primos sacerdotes immediatè ordinatum, seu ordinatos à Christo: quia aliàs nullus sacerdos posset ordinari, nec per consequens Sacramenta salutis possent dispensari, & sic passio Christi & mors sua & redemptio essent frustra: quia per Sacramenta datur & communicatur passio Christi hominibus, vt declaratum est: quamuis autem Christus ordinauerit & constituerit plures sacerdotes immediatè per seipsum; attamen debuit constituere vnum sacerdotem vicarium suum, qui haberet præeminentiam & excellentiam super alios: quia aliter christianitas & societas christianorum non esset vna, nec ordinata, neque regulata, nec fundata in vnione siue vnitate, sed in pluralitate & diuisione: & per consequens in deblitate & non in fortitudine: quia vnitas est causa omnis fortitudinis, & diuisio est causa omnis debilitatis. Et cum Christus sit sapientissimus, non potuit fundare christianitatem & societatem christianorum in diuisione: sed vnitate. Sic ergo si Chist. ordinauit plures

Christus dedit primò auctoritatem conferendi Ordines.

Oportuit vnum vicariũ Christi in terris à Christo constitui.

ſacerdotes, neceſſe eſt, quòd ordinauerit vnum principalem, qui haberet præeminentiam, & excellentiam ſuper alios, qui eſſet caput & princeps aliorum, qui ſingulariter & principaliter repræſentaret perſonam ſuam, & eſſet loco ſui & eſſet quaſi ipſemet, poſtquam debebat aſcendere in cœlum & non habitare inter homines. Sic igitur probata eſt neceſſitas ponendi vnum primum ſacerdotem vicarium immediatum Chriſti, qui ſit caput chriſtianitatis & ſocietatis chriſtianorum, qui repræſentet perſonam Chriſti in terris.

TITVLVS CCCXI.

Qualiter excellentia poteſtatis & auctoritatis ſit in iſto primo ſacerdote.

ET quoniam iſte primus ſacerdos non ſolum eſt ſacerdos, ſed eſt primus & etiam vicarius Chriſti repræſentans perſonam Chriſti, ideo non ſolum habet poteſtatem ſacerdotalem, quæ eſt poteſtas ſupra corpus Chriſti & poteſtas abſoluendi & iudicandi peccata hominum: ſed etiam habet iſtam poteſtatem per excellentiam & in ſummo, ita quod non poteſt eſſe maior. Et ideo oportet quod habeat poteſtatem vniuerſalem conferendi & diſpenſandi Sacramentum ordinis omnibus hominibus aptis ad recipiendum & conſtituendi & ordinandi ſacerdotes per vniuerſum mundum indiſtinctè. Et etiam oportet quòd habeat poteſtatem vniuerſalem indeterminatam ſiue menſura: & ideo oportet quod habeat poteſtatem iudicandi & abſoluendi omnia peccata, vel crimina omnium chriſtianorum ſine aliqua determinatione vel limitatione, & ſic neceſſe eſt, quòd ſua poteſtas ſit vniuerſalis & nullo modo coarctata, nec limitata, ſeu menſurata. Et quia eſt prima & immediatè à Deo collata per modum vicariatus & vicem gerentis in terris: ideo talis debet eſſe prima poteſtas: quia talis eſt neceſſaria, vt ſit plena completa, & nihil ei deficiat. Et quia poteſtas ſacerdotalis eſt duplex quantum ad opus, ſcilicet poteſtas ſupra Sacramentum corporis & ſanguinis Chriſti: & poteſtas iudicandi & abſoluendi peccata in Sacramento pœnitentiæ, ſeu poteſtas iudiciaria, ſiue iudicabilis: & iſtæ duæ poteſtates quamuis ſint vna in radice, vel inſimul ſint

Quod in Papa ſit plenitudo poteſtatis.

Duplex poteſtas in Sacerdote.

ſint colligatæ : tamen differunt : quia poteſtas, quæ eſt ſupra Sacramentum corporis Chriſti non poteſt creſcere, vel diminui, nec poteſt plus habere vnus quàm alter de poteſtate : immo in hoc omnes ſacerdotes ſunt inæquales : ideo quo ad iſtam poteſtatem ſummus & primus ſacerdos non habet maiorem poteſtatem, quàm alij ſacerdotes ab eo ordinati; ſed ſolum ipſe habet plus in hoc: quia habet poteſtatem conferendi Sacramentum ordinis, in quo datur talis poteſtas : nec ipſe dat talem poteſtatem, ſed Chriſtus immediatè in ipſo Sacramento Ordinis quia talis poteſtatis eſt character impreſſus in anima, vel talis poteſtas fundatur in tali charactere ſacerdotali : quia nullus poteſt aliquid imprimere in anima niſi Chriſtus: & ideo poteſtas ſacerdotalis ſupra corpus Chriſti immediatè deſcendit à Chriſto, & non ab ipſo primo ſacerdote, qui confert ſacramentum. Et ideo ſupra poteſtatem ſacerdotalẽ non eſt aliqua poteſtas alia, ſeu alius gradus poteſtatis quantum ad ſacramentum corporis Chriſti, ſed ſolum primus ſacerdos habet iſtã poteſtatem cum maiori amplitudine & extenſione inquantum poteſt conferre ſacramentum ordinis, in quo confertur talis poteſtas. Sed ad ſecundam poteſtatẽ iudiciariam, quæ etiam colligata eſt cum prima poteſtate & inſimul datur, eſt maxima diſtantia: quia iſta poteſtas poteſt creſcere & diminui, & dilatari & conſtringi, coarctari & amplificari, & eſſe maior & minor, ſed non quo ad radicem: quia iſta poteſtas etiam datur immediatè à Chriſto per characterem ſacerdotalem: quia colligata eſt cum prima: ſed tãtum quantum ad vſum & exercitium: quia iſta poteſtas iudicandi & abſoluendi non poteſt operari, nec exire in opus & vſum, niſi habeant homines ſibi ſubiectos, qui poſſint iudicari & abſolui & recipere operationem, talis poteſtatis. Sic ergo iſta poteſtas quãtum ad vſum requirit homines tanquam materiam, ſuper quos operetur; ſed prima poteſtas ſacerdotalis non requirit homines, ſuper quos operetur, ſed ſolum materiam, ſcilicet panem & vinum : quia talis poteſtas non exercetur circa homines immediatè, niſi inquantum eis adminiſtratur ſacramentum. Sic ergo in poteſtate ſecũda ſacerdotali, quæ eſt poteſtas iudicandi & abſoluendi, duo ſunt conſideranda, ſcilicet ipſa poteſtas & auctoritas, & ipſe vſus, ſeu exitus in actum, & quantum ad ipſam poteſtatem & auctoritatem in ſe eſt æqualitas in

Differentia poteſtatis ligandi & ſoluendi in ſacerdotibus.

Duo ſũt in poteſtate ligandi & ſoluendi.

in omnibus ſicut de prima poteſtate; ſed quantum ad vſum requirit homines, qui iudicentur & abſoluantur; & peccata quæ iudicentur & remittantur. Et ideo quia primò ſacerdoti vicario Chriſti eſt conceſſa vniuerſalis poteſtas primò iudicandi & abſoluendi omnes homines, & omnia peccata & crimina: ideo ipſe habet iſtam poteſtatem completam & perfectam, & habet vſum completum & perfectum,& poteſtatem exercendi eam circa omnes homines,& ideo chriſtiani omnes ſunt ei ſubditi ſoli quantum ad iſtam poteſtatem,& à nullo alio iudicari poſſunt, nec abſolui: & ideo vſus iſtius poteſtatis eſt in eo plenus & completus. Et ideo neceſſe eſt, quòd ſi ſacerdotes, qui receperunt poteſtatem iudicandi & abſoluendi per ſacramentum ordinis, debeant vti ſua poteſtate circa homines & iudicare & abſoluere, quòd ipſe primus ſacerdos, cui ſubiecti ſunt omnes chriſtiani, quoad poteſtatem iudiciariam ſubiiciat ei homines & determinet,in quo poſſunt exercere poteſtatem ſuam: quia nullus ſacerdos poteſt aliter iudicare, nec abſoluere aliquem hominem in terra. Quamuis igitur ipſe non conferat poteſtatem iudiciariam, ſeu iudicandi, nec abſoluendi: quia Chriſtus hæc facit; tamen ipſe debet dare poteſtatem ſuper tales homines: quia ipſe eſt iudex vniuerſalis omnium chriſtianorum.Et ideo poteſtas iudicandi & abſoluendi poteſt eſſe maior, vel minor, vel magis ampla, vel reſtricta, ſecundum quòdꝗ plures, vel pauci homines ſubiecti ſunt tali poteſtati,vel etiam quo ad ipſa peccata minora, vel maiora.Et quantum ad iſtam poteſtatem iudicandi, vel abſoluendi ſemper ſupra poteſtatem ſacerdotalem eſt poteſtas primi ſacerdotis & ſummi, qui poteſt totaliter impedire vſum, vel dare homines, qui ſubiiciantur poteſtati ſacerdotali, ſecundum quod in ſua voluntate conſiſtit.Sic ergo primus & ſummus ſacerdos vicarius Chriſti in terris habet in ſe poteſtatẽ ſacerdotalẽ, & habet poteſtatem conferendi Sacramentum ordinis vniuerſaliter & ordinandi,quos voluerit:& habet vniuerſalem poteſtatem iudicandi & abſoluendi ſuper omnes chriſtianos indiſtinctè, & in eo eſt radicata & plantata iſta poteſtas: & ipſe poteſt diſtribuere omnes chriſtianos per plures partes, & dare aliis ſacerdotibus ab ipſo ordinatis certam portionem

Quod Papa habet plenitudinem iuriſdictionis.

hominum

hominum christianorum, in qua quilibet sacerdos suam exerceat potestatem. Et talis potestas absoluendi & iudicandi recepta à primo sacerdote vocatur potestas iurisdictionis: quia nullus alius sacerdos habet ius ad iudicandum & absoluendum aliquem christianum, nisi talis ei fuerit datus & subiectus ab ipso vicario Christi, cuius est tota & completa iurisdictio. Et sic apparet, quòd duplex est potestas, quæ datur in Sacramento Ordinis, scilicet potestas ordinis, & potestas iurisdictionis. Prima immediatè descendit à Christo, & non à summo sacerdote; sed secunda descendit primò à Christo, & datur primo sacerdoti vicario eius, & vlterius vicarius distribuit illam, quibus vult & sicut vult: quia sua est tota, & ei tota donata est. Et sic sacerdos ordinatus per Sacramentum Ordinis recipit potestatem ordinis, sed non potestatem iurisdictionis. Sed quia primus sacerdos & vicarius Christi non potest esse per orbem vniuersum: & etiam quia necesse est, quòd vbique sint sacerdotes, qui adminstrent Sacramenta & iudicent & absoluant christianos de peccatis suis: ideo quia ipse habet potestatem vniuersalem sibi datam: ideo potest distribuere & dare partem suæ potestatis aliis sacerdotibus, & distribuere eis certam portionem christianitatis, qui loco sui exerceant potestatem iurisdictionis, & etiam conferant Sacramentum Ordinis & multiplicent sacerdotes: qui habeant potestatem dispensandi Sacramenta immediatè: & tales sacerdotes immediatè recipientes potestatem iurisdictionis & potestatem dandi & dispensandi Sacramentum Ordinis vocantur Episcopi: quia sunt immediatè supra sacerdotes simplicem potestatem habentes. Sic ergo necessarius primò est summus sacerdos, secundo necessarij sunt sacerdotes Episcopi, qui habeant potestatem iurisdictionis & potestatem administrandi Sacramentum Ordinis, & ordinandi sacerdotes alios: & necessarij sunt etiam sacerdotes simplices, qui immediatè administrent alia Sacramenta Christianis. Et sic necessarij sunt tres sacerdotes vt sit complementum, s. simplex sacerdos & magnus sacerdos: & summus sacerdos: ita quod simplex recipit à magno, scilicet ab Episcopo Sacram. ordinis & partem iurisdictionis suæ, & immediatè respicit populum christianum, cui administrat Sacramenta: sed magnus

Episcopi.

Simplex sacerdos.

magnus ſacerdos recipit poteſtatem, ſuam à ſummo ſacerdote. Et ideo ſimplex Sacerdos eſt ſuperior, quàm pars laicalis, & magnus ſacerdos eſt ſuperior, quàm ſimplices ſacerdotes & ideo eſt ſacerdos ſacerdotum, & ſummus ſacerdos eſt ſupra magnum ſacerdotem & ideo eſt Epiſcopus Epiſcoporum. Et ſic per Sacramentum Ordinis conſtituitur mirabilis ordinatio in tota chriſtianitate, quæ debet eſſe ordinata ſecundum poteſtatem iudiciariam. Sic ergo hæc poteſtas iudiciaria, ſcilicet iudicandi & abſoluendi, quæ eſt poteſtas iuriſdictionis quantum ad vſum primò conceſſa eſt & data totaliter & plenariè vni & ſummo ſacerdoti, cui collata eſt tanquam ſummo capiti poteſtas vniuerſalis: deinde diuiditur in partes, ita quòd primò diuiditur in Epiſcopos & in magnos ſacerdotes: deinde deſcendit in ſimplices ſacerdotes, qui presbiteri vocantur, & hoc ab vno capite. Et ideo licet quilibet ſacerdos habeat poteſtatem ordinis & clauem, quæ eſt poteſtas iudicandi & abſoluendi: tamen vſus ſuæ poteſtatis tantummodo ſe extendit ad illos, qui ſunt ſubiecti ſibi ordinariè. Et quia poteſtas adminiſtrandi Sacramenta eſt indelebilis & perpetua in ſe, ſicut probatum eſt de poteſtate ſacerdotali, licet poteſtas iuriſdictionis poſſit perdi: ideo ſicut ſacerdos non poteſt perdere poteſtatem ſacerdotalem ſibi collatam in Sacramento Ordinis; ita etiam Epiſcopus, qui eſt ſupra ſacerdotem, nullo modo poteſt perdere poteſtatem adminiſtrandi & conferendi Sacramentum ordinis: quia eſt ei eſſentialis, & adiuncta ac annexa cum poteſtate & gradu ſacerdotali. Nec iſta poteſtas eſt poteſtas iuriſdictionis: & ideo non datur illo modo ſicut poteſtas iuriſdictionis: nec cum tali poteſtate imprimitur in anima alius caracter ſupra caracterē ſacerdotalem: quia ille eſt vltimus caracter. Vnde primus ſacerdos immediatè ordinatus à Chriſto ſeu primi ſacerdotes, qui habebant poteſtatem adminiſtrandi Sacram. Ordinis, propter talem poteſtatem non habuerunt alium caracterem in anima, niſi caracterem ſacerdotalem: & ſimiliter eſt dicendum de aliis ſacerdotibus, qui reſpiciunt poteſtatem conferendi ordines. Non ergo datur alius caracter, ſed ipſe ſacerdotalis caracter prius exiſtens quodammodo creſcit in poteſtate & dilatatur, amplificatur & dignificatur. Vnde ſacerdotalis poteſtas eſt ſicut poteſtas

Poteſtas ordinandi ſēper manet Epiſcopo.

Vnus eſt caracter vtriuſque poteſtatis.

ſtas liberi arbitrij, ſupra quam non eſt aliqua poteſtas naturalis: ſed ſicut liberum arbitrium poteſt creſcere & dignificari & amplificari per ſcientias & virtutes & artes &per officia:& propter hoc vnum liberum arbitrium aſcendit ſupra aliud, & non naturaliter, nec radicaliter; ita poſſumus dicere conformiter, quòd quamuis poteſtas ſacerdotalis ſit vltimus gradus radicalis in poteſtatibus ſpiritualibus, quæ dantur per Sacramentum Ordinis; attamen poteſt creſcere & amplificari & dignificari: vt ſicut poteſtas ſacerdotalis ſe extendit ad alia Sacramenta; ita ſe extendat ad Sacramentum Ordinis: ita quod non ſit alia poteſtas noua, ſed prima amplificata & magis dilatata. Et ideo ſicut poteſtas ſacerdotalis eſt indelebilis; ita etiam poteſtas epiſcopalis. Et ſicut poteſtas epiſcopalis extendit ſe ſupra poteſtatem ſacerdotalem ad conferendum Sacramentum ordinis,quod eſt poteſtatiuum: quia in eo datur poteſtas; ita etiam ſe extendit ad Sacramentum confirmationis, in quo Sacramento datur poteſtas & virtus pugnandi publicè contra inimicos Chriſti, & eſt quaſi officium quoddam ſpirituale: & quia requiritur ibi maxima poteſtas & magna firmitas; ideo non debet dari per ſimplicem ſacerdotem, qui habet poteſtatem ſimplicem; ſed per magnum ſacerdotem & Epiſcopum, qui habet poteſtatem per excellentiam, & habet poteſtatem ſupra poteſtatem: quia habet poteſtatem ſupra Sacramentum Ordinis, quod eſt poteſtatiuum. Et ſic duo Sacramenta debent adminiſtrari ab illis magnis Sacerdotibus & Epiſcopis.

Poteſtas Epiſcopi eſt indelebilis.

TITVLVS CCCXII.

Epilogatio.

SIc igitur apparet ex omnibus ſupradictis, qualiter pars clericalis eſt excellentiſſimè ordinata & regulata ac diſpoſita per mirabiles gradus, quaſi per quandam mirabiliſſimam ſcalam ab infimis ad ſuprema aſcendendo, & deſcendendo à ſupremis ad infima: quoniam primus aſcenſus eſt tonſura clericalis, ſecundus eſt pſalmiſtatus, & iſti duo non ſunt ordines, ſed præparatorij ad ordines: tertius eſt oſtiariatus, quartus lectoratus, quintus exorciſtatus, ſextus acolitatus, ſeptimus ſubdiaconatus, octauus diaconatus, nonus ſacerdotalis,

cerdotalis, siue presbiteratus? Et hic est finis in ordinibus: sed per modum complementi superponitur istis ordinibus sacris Epistolatus, Archiepiscopatus, Patriarchatus, Cardinalatus, & Papatus, à quibus sacri ordines fluunt & dispensantur. Et sic dicemus: ascensus est Epistolatus, vndecimus Patriarchatus, & vltimus est Papatus, in quo est summus sacerdos. Et quia potestas per excellentiam quantò magis descendit, tantò magis dilatatur: & quantò magis ascendit, tantò magis vnitur: sicut etiam fit in scala naturæ: qui quantò magis ascendit, tantò magis tendit ad vnitatem: ideo plures sunt Episcopi, pauciores Archiepiscopi, paucissimi Patriarchæ, & vnicus Papa, qui est pater omnium patrum spiritualium, & omnium fidelium christianorum Princeps præcipuus, caput indiuisum, Pontifex summus, Christi vicarius, fons, origo & regula omnium principatuum spiritualium in christianitate, à quo tanquam à summo deriuatur ordinata potestas vsque ad infima membra christianitatis. Ecce igitur qualiter pars clericalis eleuatur modo ordinato & mirabili supra partem laicalem. Si ergo per tonsuram clericalem, in qua fit quædam eleuatio, aliquis est honorandus, quantòmagis honorari debet ille, qui plus eleuatur per Sacramentum Ordinis secundum suos gradus, quanto magis Episcopus, & sic vlterius ascendendo. Et sic apparet qualiter Christus per vnum summum sacerdotem vicarium suum tenet totam christianitatem sibi copulatam, colligatam & vnitam. Patet etiam qualiter per vnum sacerdotem totam christianitas est in se ordinata colligata & vnita fortissimè. Et quoniam potestas ista vniuersalis primi sacerdotis est semper necessaria toti Christianitatis tanquam prima influens in omnes potestates ab ipsa deriuatas: & quia primus sacerdos poterat mori: & potestas ista erat sibi data, non propter seipsum, sed propter alios: ideo sic debuit ei dari à Christo talis potestas, vt possit transire in alium post ipsum, & hoc fuit necesse. Et ideo quia ista potestas dependebat à Christo, à quo erat suscepta, & non ab aliis: & tota erat ipsius summi sacerdotis immediatè ordinati à Christo, sequitur quòd taliter fuit ei tradita, quòd ipse habuit autoritatem potestatem ordinandi & dispensandi & disponendi de ipsa potestate sua, modum & formam qualiter transiret in alium

alium post ipsum, & relinquendi eam toti christianitati: & postquam semel sibi data fuit, potuit ordinare de ea, sicut voluit ad vtilitatem christianitatis & commodum: quia propter hoc data fuit. Et ideo potestas ista vniuersalis non potest perdi, & semper remanet in christianitate radicaliter sicut primus sacerdos, cuius erat, ordinauit. Sic ergo apparet ex his, quòd ista potestas durabit, quamdiu christianitas durabit. Et quia Christus est immortalis, existens semper viuus: ideo ea, quæ ipse ordinauit, semper permanebunt. Et ideo christianitas ordinata ab ipso per sua Sacramenta, & per suum primum sacerdotem, vicarium eius, & per alios sacerdotes primos vnitos cum summo sacerdote vicario suo semper durabit, quamdiu mundus durabit: quia perire non potest, nisi pereat Christus, quod fieri non potest. Ipse enim est sacerdos summus inquantum homo, non descendens ab aliquo sacerdote, sed immediatè à Deo, & manet in cœlo in æternum, qui est benedictus in sæcula sæculorum.

Potestas vniuersalis Papa non potest perdi.

TITVLVS CCCXIII.

De comparatione partis clericalis ad partem laicalem.

QVoniam autem iam dictum est quòd tota christianitas de necessitate partitur & distinguitur in duas partes generales, scilicet in partem clericalem & laicalem, seu in partem dantem & in partem recipientem; ita quod istæ duæ partes distinguuntur per dare & accipere: & propter hoc pars dans est nobilior quàm pars accipiens: & quia pars laicalis est pars accipiens; ideo est inferior & minus nobilis: sed pars clericalis est ordinata in se pulcherrimè & mirabilissimè tanquã pulcherrima hierarchia gradatim ordinata: ideo necesse est quod pars laicalis sit etiam ordinata suo modo. Vnde istæ duæ partes faciunt vnam Ecclesiam, & vnum corpus & quasi vnum hominem: ideo quia vna est superior & alia inferior: vna dans & altera recipiens: & sic se habent sicut corpus & anima: quia sicut ex corpore & anima fit vnus homo; ita ex istis duabus partibus fit vna Ecclesia. Et sicut se habet anima ad corpus, cui influit vitam corporalem & est superior; ita pars clericalis influit in partem laicalem vitam spiri-

Tit.308. tualem. Et ficut anima est ordinata per suas potentias & potestates, vt iam declaratũ est, ita etiam corpus est ordinatum per sua membra & organa visibilia. Et ideo etiam necesse est, quòd sicut pars clericalis est ordinata pulcherrimè per hierarchiam mirabilem ; ita etiam *Tit.311.* pars laicalis sit ordinata suo modo per suam hierarchiam. Et quia pars clericalis est ordinata in seipsa per potestatem spiritualem, quæ constituit in ea multos gradus , vt declaratum est ; ita etiam pars laicalis debet esse ordinata in seipsa per potestatem corporalem & temporalem : quia sicut est potestas spiritualis : ita etiam est potestas corporalis. Quia sicut est anima, ita est & corpus. Et sicut sunt bona , quæ respiciunt animam; ita sunt bona,quæ respiciunt corpus.Et sicut sunt bona, quæ respiciunt corpus in se ; ita sunt bona, quæ respiciunt animam in se. Et sicut anima habet suam vitam spiritualem;ita corpus habet suam vitam corporalem. Duæ igitur sunt vitæ,scilicet vita terrena , & vita cœlestis , seu vita corporalis & vita spiritualis. Vita, qua corpus viuit ex anima : & alia, qua anima viuit ex Deo : & vtraque habet suum bonum , quo nutritur & vegetatur, quo possit subsistere & permanere. Vita enim corporalis, seu terrena nutritur bonis terrenis, & vita spiritualis bonis spiritualibus. Ad vitam terrenam pertinent omnia , quæ sunt terrena , & ad vitam spiritualem pertinent omnia, quæ sunt spiritualia. Et ideo sicut necessaria fuit potestas spiritualis ad administrandum bona spiritualia , scilicet ipsa Sacramenta, in quibus consistit vita spiritualis ; ita necessaria est potestas terrena & secularis ad administrandum bona terrena. Et sicut fuit necessaria iurisdictio seu potestas iurisdictionis spiriualis; ita necessaria est potestas iurisdictionis temporalis seu terrenæ. Et ideo sicut pars clericalis est ordinata per potestatem spiritualem : ita pars laicalis est ordinata per potestatem terrenam. Et sicut spiritualis potestas habet multos gradus & multos ordines potestatum , tamen omnes sunt sub vno capite : ita potestas terrena habet multos gradus & multos ordinatos sub illis, & habet vnum caput , scilicet imperialem & regiam potestatem. Quantò autem spiritualis vita est dignior vita terrena, & anima dignior corpore: tantò potestas spiritualis dignior est terrena, & præcedit eam in honore & dignitate. Et sicut anima regit corpus,

Duplex vita.

Necessaria est potestas temporalis.

Potestas spiritualis dignior terrena.

corpus;ita poteſtas ſpiritualis debet regere corporalem & terrenam. Et ſicut anima non fecit corpus, ſed Deus fecit tã animã quàm corpus; ita poteſtas ſpiritualis nõ instituit tẽporalẽ:ſed Deus immediatè ordinauit & instituit eas. Et ſicut corpus debet eſſe ſubiectum animæ; ita terrena poteſtas debet eſſe ſubiecta ſpirituali. Ex his omnibus apparet eſſe tres mirabiles ordines in mũdo. I. ordo naturę qui iam in principio huius libri poſitus eſt, qui eſt ordo creaturarũ:& alij duo ordines ſunt in humana natura & in christianitate per duas poteſtates, ſ. ordo poteſtatis corporalis, ſeu poteſtatis temporalis. Et de tanto ordines iſti excellunt ordinem naturæ, de quanto homines excellunt alias creaturas: quia iſti duo ordines fundantur in natura hominum. In ordine enim naturæ vna creatura eleuatur ſupra aliam, & homo eleuatur ſuper omnes creaturas: ſed in iſtis duobus ordinibus homo eleuatur ſuper homines, & populus ſuper populum, & gens ſuper gentem. Si ergo mirabilis eſt mundus propter mirabilem ordinem naturæ, multò mirabilior eſt ipſa christianitas, ſeu Eccleſia propter duos mirabiles ordines duarum poteſtatum. Compara ergo iſtos duos ordines ad inuicem, & videbis excellentiam eorum.

Tres mirabiles ordines in mundo.

TITVLVS CCCXIV.

Comparatio duarum poteſtatum inter ſe.

ET quoniam poteſtas corporalis ſeu temporalis, quæ reſpicit & ordinat partem laicalem, eſt tanquam corpus: & poteſtas ſpiritualis, quæ reſpicit & ordinat partem clericalem, eſt ſicut anima & ſpiritus: ideo ſicut Deus fecit primo corpus, antequam animam: & corpus primò eſt quàm anima: primò corpus præparatur ad receptionem animæ, & vltimò anima recipitur in corpore & ipſum perficit, informat & viuificat; ita conformiter poteſtas terrena, ſeu ſæcularis primò fuit in terra, antequam ſpiritualis: & Deus primò ordinauit ipſam, quia erat tanquam corpus: & ideo debuit præcedere, vt præpararetur ad recipiendum poteſtatem ſpiritualem, ſicut corpus animam. Et ideo per multa millia annorum fuit poteſtas terrena in mundo, & continuò paulatim diſponebatur & præparabatur: & quando fuit præparata & diſpoſita ad recipien-

Poteſtas temporalis fuit ante ſpiritualem poteſtatem.

dum potestatem spiritualé;tunc venit potestas spiritualis in mundum : & tunc venit Christus in mundum ordinans potestatem spiritualem : quia tunc potestas terrena erat per vniuersum mundum ordinata & habebat suum caput in maiori ciuitate totius mundi, scilicet Romæ. Et ideo in illa ciuitate, vbi potestas terrena habebat suum caput, ibi potestas spiritualis recepta fuit & & collocata : & ipsa potestas posuit ibi suum caput & subiugauit sibi potestatem terrenam. Oportebat enim, quòd potestas spiritualis poneret suum caput in maiori ciuitate totius mundi. Et sic terrena potestas spiritualem recepit potestatem, sicut corpus animam : & quasi fecerunt vnum hominem nouum ; & ideo insimul sunt mixtæ per totam christianitatem, & vna iuuat aliam. Vnde postquam terrena potestas, quæ primò erat, non erat destructa per aduentum potestatis spiritualis, sed est ei subiecta & seruiens : signum est, quòd potestas temporalis à Deo erat : quia si à Deo non esset, destructa fuisset, nec fuisset mixta cum spirituali : ideo sicut anima viuificat & informat corpus ; ita potestas spiritualis vltimò veniens tanquam nobilior & excellentior & tanquam forma & anima eius viuificauit temporalem & informauit & reduxit eam ad Deum, sicut anima reduxit & ordinat corpus ad Deum. Sic ergo si terrena potestas separetur à spirituali potestate: necessariò est mortua & separata à Deo totaliter : & est sicut corpus sine anima. Caueant igitur Principes terreni, ne veniant contra potestatem spiritualem : caueant, ne sint inobedientes ei : & studeant, vt seruiant ei : quia statim potestas eorum est mortua, dum non seruit potestati spirituali : & est sicut corpus sine anima. Considerent moderni Principes, qualiter prædecessores eorum, quorum ipsi sunt successores, fuerunt subiecti & obedientes potestati spirituali : cogitent qualiter caput potestatis terrenæ, scilicet Romanum imperium fuerat subiectum spirituali potestati per mille annos & vltrà. Timeant igitur omnes christiani, qui sunt maiores & minores Christum, cuius vicarius subiugauit sibi omnem terrenam potestatem. Timeant omnes Principes Christum : quia eorum prædecessores, qui fuerunt excellentiores & maiores subiecerunt colla sua Vicario eius, & ei tanquam veri subditi seruierunt. Quis ergo ausus est persequi Ecclesiam

Quòd Papa debet esse Romæ.

Hortatur principes ad obedientiam Papæ.

clesiam Christi? Cogitent omnes christiani, quòd christianitas aliquando non erat, & qualiter incepit & creuit, & qualiter ad summam altitudinem deuenit: qualiter perseuerauerit, & qualiter permansit. Timeant ergo Christum filium Dei sicut prædecessores timuerunt eum: & eum honorent, sicut prædecessores eum honorauerunt. Videant magnificentiam & excellentiam suorum prædecessorum & eorum paruitatem, & reputent se nihil in respectu eorum. Si ergo illi, qui tam excellentes fuerunt, timuerunt Christum, & ei obedierunt, & in eum crediderunt ac fideles fuerunt, ipsúmque honorificauerunt: & vicario suo subditi, ac obedientes fuerunt, ac omnes Christi amicos dilexerunt: quantò ergo magis illi, qui nunc sunt, cum nihil sint respectu illorum, debent magis timere Christum, & ei obedire, ac eundem honorare, ac subditi esse suo vicario. Etiam pensent, qualiter ista potestas existit in ciuitate famosiori totius mundi, quæ dominabatur toti orbi: & vltra mille annos fuit ibi sedes istius potestatis spiritualis.

TITVLVS CCCXV.

Septimum & vltimum Sacramentum & matrimonium, quod est inseparabilis coniunctio viri & mulieris introducta per liberum arbitrium & consensum animorum vtrinsque expressa per verbum, vel aliquod signum: & est institutum, vt sit Officium, Sacramentum & remedium: officium ad multiplicandum: Sacramentum ad significandum, remedium contra peccatum.

QVoniam autem Deus non fecit omnes homines insimul sicut fecit Angelos insimul; sed solum fecit primum hominem, & primam mulierem immediatè per se sine adiutorio alterius: & ordinauit, vt homines multiplicarentur per propagationẽ & generationem: ita quod vnus ab alio generaretur & descenderet, vt sic maior vnitas & maior amor esset inter homines: quia homines se reputarent quasi vnum hominem, dum viderent se omnes ab vno descendisse homine: & sic modus generandi esset signum vnitatis & societatis. Et quia totum principale bonum hominis est, vt habeat coniunctionem & societatem cum Deo: quia per

Quare omnes homines ab vno sunt.

talem ſocietatem homo recipit vitam à Deo & totum bonum ſuum ita quòd vita hominis conſiſtit in ſocietate Dei, vt eſt iam declaratum: ideo quia iſta ſocietas hominis cũ Deo eſt occulta & inuiſibilis & ſpiritualis: & eſt finis & complementũ hominis, debuit ſignificari, figurari & repræſentari quantũ fieri potuit per viſibiles & ſenſibiles: vt ſemper homo haberet aliquod ſignum manifeſtum viſibile, per quod repræſentaretur & figuraretur eius coniunctio & ſocietas, quam debet habere cum Deo per amorem tanquam ſuum principale bonum, & ſemper videre quaſi in ſpeculo ſuum bonum.

Coniunctio inuiſibilis cũ Deo.

Et ideo quia coniunctio & ſocietas inuiſibilis debet ſignificari, figurari, & repræſentari per coniunctionem viſibilem: quia etiam iſtud ſignum repræſentans iſtam coniunctionem ſpiritualem debet eſſe propinquiſſimũ ipſi homini: ideo Deus ordinauit, quòd non ſolum genus humanum per generationem multiplicaretur; ſed taliter & tali modo multiplicaretur & creſceret, vt modus generandi & multiplicandi eſſet ſignum viſibile, figura, & repræſentatio iſtius coniunctionis & ſocietatis ſpiritualis & inuiſibilis, quam homo debet habere per amorem cum Deo, in quo conſiſtebat totus ſtatus hominis. Et ideò ordinauit Deus & inſtituit, vt propagatio & generatio, ac multiplicatio hominum fieret per coniunctionem maris & fœminæ: quæ quidem coniunctio eſſet indiuidua & ſingularis, & hoc eſt matrimonium. Et ideo à principio fecit primum hominem & primam mulierem, & non plures viros, neque mulieres, ſed vnicam & ſingularem vni viro: & voluit, quòd iſta coniunctio eſſet inſeparabilis & indiſſolubilis. Et ideo ipſum matrimonium fuit ordinatum à Deo in principio naturæ humanæ ad duo, ſcilicet, vt eſſet officium generandi & multiplicandi homines: & vt eſſet ſignum & ſacramentum repræſentans & ſignificans coniunctionem inuiſibilem & ſpiritualem animæ cum Deo per amorem liberalem & ſpontaneum.

Coniunctio viſibilis, ſcilicet matrimonium.

Vnde à principio Deus fecit duas mirabiles coniunctiones in humana natura. Prima fuit, quando coniunxit animam rationalem cum carne, ſeu cum corpore: & iſta fuit naturalis, & non præceſſit conſenſus: quia ipſa neſciebat, quando nondum erat: ſed Deus creando animam coniunxit eam cum corpore. Et iſtud fuit primum matrimonium; Aliam verò fecit Deus coniunctionem in

Dua cõiunctiones in natura humana.

in natura humana, quando coniunxit mulierem cum viro in vna ſocietate inſeparabili: & iſta ſocietas fuit maior & nobilior: & iſta fuit voluntaria & liberalis, & non naturalis, & per conſenſum viri & mulieris & per amorem vtriuſque. Et prima ſocietas erat ſignum & repræſentatio iſtius coniunctionis: quia ſicut anima eſt maior & ſuperior ac dignior, & caro inferior: ita vir eſt maior & ſuperior ac dignior, & mulier eſt inferior: & ſicut anima vna fuit coniuncta cum vna ſingulari carne, & non cum pluribus;ita vnus vir cum vna muliere, & non cum pluribus: & ſicut prima coniunctio non poterat deſtrui niſi per mortem; ita nec coniunctio viri & mulieris poterat deſtrui niſi per mortem. Sic ergo prima ſocietas,quæ fuit in humana natura radicalis & fundamentalis,ſcilicet animæ cum carne ſignificabat & repræſentabat ſecundam ſocietatem & coniunctionem, quæ erat in humana natura: quæ erat viri & mulieris. Et iſta ſecunda ſignificabat & figurabat tertiam coniunctionem, ſeu ſocietatem, quæ eſt animæ cum Deo, ſeu humanæ naturæ cum Deo. Et iſta eſt maxima & maior omnium. Et ſic ambæ ſocietates primæ, quæ erant in humana natura, erant propter tertiam coniunctionem, quæ erat hominis cum Deo.

TITVLVS CCCXVI.

De comparatione iſtarum ſocietatum inter ſe.

ET quoniam iſtæ tres ſocietates ſunt ordinatæ inter ſe, & vna aſcendit ſuper aliam in dignitate & nobilitate, quaſi per quandam ſcalam, vna repræſentat aliã;ideo comparemus eas adinuicem.Vnde duæ primæ quæ ſunt infra humanam naturam:ſunt propter illam, quæ aſcendit ſupra humanam naturam. In prima enim ſocietate, & coniunctione caro aſcendit ad ſpiritum rationalem & coniungitur cum eo naturaliter: in ſecunda ſocietate mulier aſcendit ad virum, & coniungitur cum eo per liberum conſenſum. Et quia mulier habet carnem & ſpiritum, ſeu animam & vir etiam: ideo fit ibi duplex coniunctio, ſeu ſocietas, ſcilicet animæ, ſiue ſpiritus cum ſpiritu, & carnis cum carne: *Duplex coniũctio in matrimonio.*

quia anima viri coniungitur cum anima mulieris, & èconuerso per amorem & consensum: & caro cum carne mulieris: sed in tertia societate tam vir, quàm mulier coniungitur cum Deo: & non solum vir & mulier, sed tota humana natura debet coniungi cum Deo: quia ad hoc ordinata est. Sicut ergo in prima coniunctione & societate, quæ est animæ, seu spiritus cum carne, ipsa caro viuificatur, exaltatur, nobilitatur, & dignificatur per societatem cum anima rationali: ita quòd ex seipsa non habet vitam; immò est nihil: & sicut etiam mulier in secunda societate viuificatur, fortificatur, & exercitatur, ac nobilitatur per societatem viri; ita etiam significatur quòd tam vir quàm mulier, & tota societas, siue congregatio hominum viuificatur, nobilitatur, ac dignificatur, & exaltatur per societatem & coniunctionem cum Deo. Et sicut tota caro est coniuncta cum anima; ita mulier cum viro: sic etiam tam mulier, quàm vir, qui faciunt vnam congregationem, debent coniungi cum Deo per amorem: & per consequens tota congregatio virorum & mulierum. Sicut autem in humana natura duæ fuerunt societates & coniunctiones. Prima animæ & carnis, quæ faciunt vnam personam indiuiduam: Et secunda mulieris cum viro, qui faciunt vnum per amorem & consensum, ac voluntatem inseparabilem; ita significabatur quòd duæ erant societates & coniunctiones possibiles naturæ humanæ cum Deo: vna ad modum animæ cum carne per vnionem personalem; ita quod Deus & homo contineantur in vna persona: & alia societas per amorem & voluntatem; aliter non potest humana natura coniungi cum Deo nisi istis duobus modis. Et quoniam filius Dei est vnitus personaliter cum humana natura: ideo completa est ista societas, quæ se habet ad modum animæ cum carne. Et quia Christus Deus & homo in vna persona vlterius coniunxit & vniuit sibi christianitatem, quæ est vna societas, & vna congregatio omnium christianorum, quæ vocatur Ecclesia, quæ habet modum vnitatis, & veram vnitatem quantum fieri potest: quia tota christianitas est coniuncta cum vno summo sacerdote vicario Christi. Et ideo tota Ecclesia est ad modum mulieris, seu vxoris. Et Christus habet modum viri: quia tota Ecclesia est quasi vna persona, & Christus est

Quomodo incarnatio filij Dei significabatur.

Quomodo Ecclesia est vxor, vel sponsa Christi.

eſt alia perſona, & eſt ibi matrimonium, ſicut inter primum virum & primam mulierem. Sic igitur in primo ſtatu hominis ante lapſum erat ſocietas & coniunctio congregationis viri & mulieris cum Deo nondum incarnato, & iſta erat per amorem: ita quod ibi erat congregatio & Eccleſia hominum: ſed modò in reparatione facta eſt coniunctio & ſocietas chriſtianitatis, ſeu Eccleſiæ cum filio Dei facto homine & incarnato. Et ſic modò ſunt duæ coniunctiones, ſeu duæ ſocietates: prima eſt filij Dei cum humana natura & cum humanitate propria & ſingulari: & ſecunda eſt ſocietas Chriſti Dei & hominis cum tota chriſtianitate, quæ eſt ſua Eccleſia, & eſt tota ſua:& iſta eſt maxima coniunctio & maxima ſocietas, quæ poſſit eſſe: quia maximus eſt Chriſtus Deus & homo, & maxima eſt Eccleſia. Et ſic ſunt ibi duæ vxores: prima eſt humanitas Dei, ſecunda eſt Eccleſia, quæ eſt vxor Chriſti Dei & hominis. Vnde Eccleſia habet ſe ad modum primæ mulieris: quia ſicut prima mulier deſcendit de viro, & fuit formata de viro: ita tota Eccleſia deſcendit de Chriſto & eſt formata de Chriſto: quia tota chriſtianitas eſt renouata & reſtaurata per SacramentaChriſti, quæ habent totam virtutem à paſſione & morte Chriſti:& ideo rectè tota chriſtianitas, ſeu Eccleſia eſt vxor & mulier ſeu ſponſa Chriſti. Et iſtud matrimonium Chriſti & Eccleſiæ ſuæ rectè ſignificatur per matrimonium viri & mulieris: quia ſicut vir & mulier habent conformitatem in natura; ita Chriſtus & ſua Eccleſia habent conformitatem in natura: quia Chriſtus habet carnem ſicut Eccleſia: & ideo eſt ibi duplex ſocietas, vna per dilectionem & amorem; & alia per conformitatem carnis, ſicut vir & mulier habent ſocietatem & per amorem, & conformitatem carnis.

Duæ ſocietates.

TITVLVS CCCXVII.

Quod Sacramentum matrimonij eſt antiquum & nouum Sacramentum.

ET quoniam matrimonium propter hoc eſt Sacramentum, quia eſt ſignum & ſignificat etiam aliquã rem ſacram & ſanctam & inuiſibilem & ſpiritualem: & quia nobilius & principalius ſine comparatione eſt illud, quòd ſignificatur, quàm illud quòd ſignificat:

quia signum est propter significatum, & non è conuerso: ideo sine comparatione nobilior est illa coniunctio spiritualis, quæ significatur per matrimonium, quàm ipsum matrimonium. Et quia ipsum matrimonium est institutum & ordinatum ad significandum & repræsentandum coniunctionem & vnionem spiritualem, quæ fit, & fieri debet inter humanam naturam, seu animam & Deum: quia vtraque est voluntaria, & fit per liberum consensum: ideo quia ista coniunctio aliter fuit à principio humanæ naturæ in statu perfecto: & aliter in reparatione post lapsum: quia à principio humana natura coniungebatur Deo solum per amorem & liberum consensum; sed post lapsum in reparatione facta est noua coniunctio & vnio inter Deum & humanam naturam: quia persona filij Dei coniunxit se humanæ naturæ in vnitate personæ: & factus est Deus & homo, qui est Christus: & vltra hoc ipse Christus Deus homo coniunxit sibi nouam societatem: quia formauit Ecclesiam, seu christianitatem totam nouam per Sacramenta, & lauit, & abluit: & sic facta est noua coniunctio spiritualis inter ipsum & suam nouam Ecclesiam: Et sic sunt tres coniunctiones spirituales. Et ideo postquam matrimonium fuit ad hoc principalius institutum, scilicet ad significandum coniunctionem, quæ fit inter Deum & humanam naturam: sequitur, quòd sicut à principio fuit institutum ad significãdum primam coniunctionem spiritualem; ita iam de nouo debuit institui & ordinari ad significandum nouã coniunctionem inter personam filij Dei & humanitatem, quam assumpsit, & coniunctionem nouam inter Christum & Ecclesiam nouam: quia vtraque est voluntaria, & per consensum liberum: & vtraque est ad modũ matrimonij. Et ideo matrimonium est antiquum & primum sacramentum: & est etiam nouum, sicut Baptismus & alia: quia dignum est, quòd ista coniunctio noua facta in reparatione significaretur & repræsentaretur, sicut alia, quasi innouatum ad nouam significationem. Et sic tres coniunctiones spirituales repræsentantur per matrimonium, scilicet, prima, quæ erat hominis, seu animæ cum Deo solum per amorem: & aliæ duæ scilicet, filij Dei cum humana natura, quam assumpsit: & Christi & Ecclesiæ suæ, quam formauit. Vnde in vtraque coniunctione est vnio duorum,

Quid & quomodo matrimonium significet.

vnius

vnius ſicut agentis & influenti; & alterius ſicut patientis & ſuſcipientis: & hoc per vinculum amoris, quod procedit ex mera voluntate. Et ideo rectè ſignificatur & repræſentatur vtraque coniunctionum iſtarum ſpiritualiũ per matrimoniũ, quod eſt coniunctio duarũ perſonarum, quarum vna eſt ſicut agens & influens ſc. virilis ſexus: & alia eſt ſicut patiens & ſuſcipiens, ſicut muliebris ſexus: & hoc ex mutuo conſenſu voluntatis. Et ideo ſequitur, quòd Sacramentum matrimonij eſt magnum Sacramentum propter iſtas coniũctiones ſpirituales, quas repræſentat & ſignificat: & ſpecialiter propter tertiam coniunctionem & vltimam, quæ eſt Chriſti & Eccleſiæ: vnde illa rectiſſimè repræſẽtatur in matrimonio: quia ſicut in matrimonio eſt duplex coniunctio, vna per amorem: & iſta eſt voluntatum & animorum, & alia per copulam carnalem: & iſta eſt completa coniunctio, quæ eſt corporis, quę ſequitur ex prima, & ibi eſt tota conſummatio matrimonij; ita ſimiliter in coniunctione Chriſti & Eccleſiæ ſuæ ſunt duæ coniunctiones: vna per amorem ex vtraque parte; & alia per conformitatem & ſimilitudinem naturæ: quia Chriſtus & Eccleſia ſua habent conformitatem carnis in procreando nouos & ſpirituales homines: & ſic ſunt duæ magnæ coniunctiones.

TITVLVS CCCXVIII.

Quod matrimonium inquantùm eſt Sacramentum Chriſti, dat gratiam & adiutorium ſpirituale contra carnalem concupiſcentiã ad operandum illa, quæ ſunt neceſſaria in matrimonio.

ET quod iam matrimonium eſt Sacramentum Chriſti, ſicut alia Sacramenta: ideo oportet, quòd ſicut alia Sacramenta dant gratiam ſpiritualem & adiutorium aliquod ſpirituale ſicut homo indiget; ita etiam Sacramentum matrimonij det & conferat aliquam gratiam certam & adiutoriũ ſpirituale, ſicut indiget homo in his, quæ ſunt neceſſaria ad matrimonium. Vnde cum in matrimonio detur homini facultas & poteſtas vtendi ſua vxore ad procreationem prolis, & hoc ex diuina inſtitutione: datur etiam ibi gratia, cum qua illud conuenienter fieri poſſit, ſicut dictum fuit in Sacramento ordinis, illis, qui dignè ſuſcipiunt

Gratia confertur per Sacramentum matrimonij.

cipiunt Sacramentum matrimonij: & in fide Christi recta intentione: vt scilicet vniantur ex consensu boni amoris ad procreandum prolem ad Dei seruitium. Tales recipiunt gratiam in matrimonio, quæ adiuuat eos contra concupiscentiam carnalem, & per talem gratiam anima subleuatur à corruptione concupiscentiæ & libidinis inordinatæ: vt sit ibi copula singularis, & copula vtilis, & copula inseparabilis: quia ista sunt necessaria in matrimonio, vt sit perfectum & sanctum.

Triplex bonum matrimonij.

Et sic ex ista gratia datur remedium cōtra tres inordinationes concupiscentiæ: & nascitur triplex bonum matrimonij. Primum bonum, quod nascitur, est istud: quia enim concupiscentia carnalis ad multas inclinat mulieres: quia luxuriosus non est contentus de vna, sed in matrimonio datur gratia homini, vt sit contentus de sua vnica: & sic pronitas & concupiscentia ad multas mulieres tollitur per copulam singularem. Secundum bonum est, nam concupiscentia inordinata inclinat ad delectationem, & non ad fructum & vtilitatem fructus, qui est proles: sed tantum ipsa quærit satisfacere suæ concupiscentiæ: & ideo in matrimonio datur gratia & adiutorium, vt non cognoscat vxorem, nisi causa prolis: & sic talis inclinatio tollitur per copulam vtilem & fructuosam. Tertium bonum est istud: nam post impletionem, & operis carnalis consummationem generatur fastidium & nausea: vnde postquam luxuriosus cognouit illam, respuit illam, & desiderat aliam: & ideo in matrimonio datur gratia & adiutorium, vt semper velit esse cum sua vnica: & sic tale fastidium tollitur per copulam inseparabilem. Et vlterius ex copula singulari nascitur bonum fidei, vt ad aliam non accedat: & ex copula vtili insequitur bonum prolis, & ad hoc bonum ordinatum est matrimonium quantum ad officium naturæ: & etiam ex copula inseparabili oritur bonum Sacramenti: quia talis copula inseparabilis est Sacramentum coniunctionis spiritualis iam dictæ. Et sic tria bona nascuntur ex matrimonio, scilicet fides, seu fidelitas, proles & Sacramentum: & sic gratia præstat remedium contra concupiscentiam: & ideo matrimonium est ordinatum in remedium contra concupiscentiam: quia per gratiam, quæ in eo datur, reprimitur concupiscentia in sua radice, vt sit moderata: & etiam per illa tria bona, quæ sunt in ipso, honestat ipsam copulam carnalem & ipsam

Matrimonium est in remedium.

concupiſcentiam, vt ſcilicet actus, ad quem concupiſcentia inclinat, careat turpitudine, & fiat honeſtè: quia illa tria bona cooperiunt turpitudinem illius actus, quia aliàs eſſet turpiſſimus & inexcuſabilis & nullo modo licitus: ita quòd illa tria bona, vel vnum eorum excuſant coitum, vt non ſit peccatum: quia aliàs eſſet peccatum. Et ſic matrimonium dat remedium, vt non ſit peccatum, quod aliàs eſſet peccatum: quia plus habent illa tria bona de honeſtate & bonitate, quàm illa operatio habet de turpitudine & inhoneſtate. Item etiam matrimonium dat remedium contra ardorem concupiſcentiæ, & omnes eius corruptiones, quæ ſequerentur, ſi matrimonium non eſſet: quia dum ſatisfacit concupiſcentiæ actu matrimoniali, tunc ipſa concupiſcentia non ita incitat, ſed remittitur feruor libidinis: quia multi vrerentur per concupiſcentiam, niſi haberent vxorem, quam cognoſcendo euadant ardorem & aduſtionem carnis: & ideo melius eſt nubere quàm vri. Et ſic matrimonium liberat à peccato, quod aliàs cõmitteretur. Et ſic apparet, quòd in matrimonio tria conſiderantur, primò ſignum, ſeu ſignificatio, ſeu Sacramentum, officium & remedium. Et quantum ad ſignificationem duplex eſt ſignificatio: quia ſignificat coniunctionem Chriſti & Eccleſiæ per amorem & conformitatem & coniunctionem naturæ. Et ſimiliter duplex eſt officium in matrimonio: vnum eſt per mutuam nutritionem viri & mulieris: quia adinuicem ſeſe fouent & nutriunt & iuuant: & aliud eſt officium ad procreandum prolem. Similiter eſt duplex remedium, vnum quantum ad fluxum concupiſcentiæ, ſcilicet, vt homo non tendat, neque vadat ad omnem mulierem: aliud remedium eſt quantum ad inordinationem, vt ſcilicet, non cognoſcat mulierem amore libidinis & delectationis, nec ſine affectu matrimoniali, ſed cauſa prolis. Et ſic sũt duo ſignificata, duo officia, & duo remedia: primum ſignificatum & primum officium & primum remedium ſunt in Sacramento matrimonij quantum ad coniunctionem animorum; ſed ſecundum ſignificatũ & ſecundum officium & ſecundũ remedium ſunt in eo quantum ad coniunctionem corporum. Sicut autem in aliis Sacramentis eſt aliquid viſibile, ſeu ſenſibile exterius apparens, & aliquid inuiſibile, quod ſignificatur: ita ſimiliter eſt in iſto Sacramento: quia aliter

Tria in matrimonio.

Duplex officium.

Duplex remediũ.

Materia & forma matrimonij.

aliter non esset Sacramentum: & ideo in isto Sacramento sunt verba & signa exteriora, seu actus & operationes exteriores loco rerum corporalium, quæ sunt in aliis Sacramentis, sicut in Baptismo ablutio aquæ. Et ideo istud Sacramentum fit sicut Sacramentum pœnitentiæ, in quo non erat aliqua res corporalis: sic ergo verba exterius dicta à viro & muliere, per quæ significatur & declaratur consensus interior amborum, sunt totum illud, quod apparet primò in matrimonio: & ipse consensus interior est illud, quod significatur in matrimonio, sicut cõfessio significat cõtritionem & displicentiã interiorem in ipso Sacramento pœnitentiæ. Et deinde ex illo causatur vinculum obligatorium inter virum & mulierem inuisibile & spirituale: & coniunctio, quæ nunquam dissolui potest: & hoc ex ordinatione diuina: quia Deus instituit matrimonium propter significationem coniunctionis spiritualis: & istud vinculum obligatorium tantum propter mutuum consensum viri & mulieris expressum & declaratum per verba exteriora vtriusque, vel per signa, alia est propriè matrimonium. Sic ergo consensus per verba declaratus non est matrimonium; sed causat matrimonium; & sic sunt ibi tria per ordinem, scilicet verba exteriora significantia, & ipse consensus spontaneus viri & mulieris: & ipsum vinculum obligatorium tantùm indissolubile & infrangibile, & tale vinculum est Sacramentum & significat cõiunctionem spiritualem inter Deum & animam, & inter Filium Dei & humanam naturam sibi personaliter copulatam, & inter Christum & Ecclesiam: & ideo propter talem significationem causatur tale vinculum indissolubile. Et vlterius ex tali vinculo obligatorio per quod vir transit in potestatem mulieris & mulier in potestatẽ viri quantum ad corpus: sequitur vltima coniunctio, quæ est copula carnalis: ideo propter talem obligationem vir tenetur reddere debitum mulieri, mulier viro. Et sic apparet qualiter consensus voluntarius expressus per verba causat perpetuam obligationem ex Dei ordinatione. Item etiam apparet, quod in matrimonio semper possunt esse duo bona, scilicet fides & Sacramentum, quamuis non semper sequatur proles & fructus: vnde posset ibi esse fides & fidelitas propter solutionem debiti: & etiam semper est Sacramentum & signum

Ecce quid significat matrimonium.

signum coniunctionis spiritualis, imò coniunctionum spiritualium iam dictarum.

TITVLVS CCCXIX.

Quod summè debet timere omnis Christianus, ne violet matrimonium suum, vel alterius.

ET quoniam ipsum matrimonium est tantùm Sacramentum & tam magnum institutum & ordinatum ad repræsentandum & significandum magnas & sanctissimas coniunctiones spirituales superiùs dictas, cauere debent omnes, qui sunt in matrimonio, ne deturpent & violent tantùm Sacramentum à Deo ordinatum: quia qui violat & deturpat signum, facit iniuriam rei significatæ per illud: & illi, qui instituit istud Sacramentum:& quæ maior iniuria quàm iniuriare & deturpare coniunctionem Filij Dei cum humana natura in vna persona, quæ est summè honoranda, cuius coniunctionis ipsum matrimonium est signum & Sacramentum: Et quæ maior iniuria, quàm iniuriare coniunctionem Christi & Ecclesiæ, cuius ipsum Sacramentum est expressum signum. Qui enim ipsas coniunctiones contemnit & iniuriat, dignus est maxima vindicta: inhonorat enim humanitatem, Christi, personam Filij Dei & totam Ecclesiam. Et similiter debet cauere omnis homo, ne violet & deturpet matrimonium alterius coeundo cum vxore eius: & cogitet quantum inhonorat & deturpat Deum seu vituperat, qui ipsum matrimonium in Paradiso instituit: & vni viro vnam mulierem copulauit. Honorandum est igitur matrimonium propter Deum, qui ipsum instituit.

TITVLVS CCCXX.

Comparatio Christi ad Ecclesiam, sicut viri ad vxorem & sponsi ad sponsam.

ET quia Christus se habet ad Ecclesiam, siue ad christianitatem, sicut vir & sponsus ad vxorem & ad sponsam: ideo sicut quilibet vir & sponsus bonus amat suam vxorem in amore, casto, puro & bono & singulari; & econuerso sponsa bona sponsum suum; ita similiter Christus diligit Ecclesiam suam amore castissimo, purissimo & mundissimo: & etiam Ecclesia

amat

amat Christum : & iste amor est inuiolabilis & perpetuus. Et sicut sponsus bonus & verus ornat, decorat & pulchrificat sponsam suam, quantum potest iuxta honorem suum : ita Christus ornat suam Ecclesiam omni ornamento & spirituali & corporali · & intus & extra quantum fieri potest iuxta honorem suum. Et sicut etiam bonus sponsus castigat sponsam suam & vxorem, sed non destruit eam ; sic Christus castigat Ecclesiam ; sed non destruit eam. Et sicut bonus sponsus non vult permittere sponsam suam errare, seu deuiare ; sic nec Christus permittit suam Ecclesiam errare, neque deuiare. Et sicut sponsus defendit sponsam suam;sic Christus Ecclesiam suam. Et sicut bona sponsa honorat & timet sponsum suum ; sic Ecclesia Christum. Et vt omnia concludamus, sicut in omnibus se habet bonus sponsus ad suam sponsam ; sic Christus se habet ad Ecclesiam suam. Et quia sponsus est immortalis : ideo etiam sponsa est immortalis : & sic omnibus modis erit proportio.

TITVLVS CCCXXI.

Epylogatio.

DEclaratum est igitur de modo & forma, in quibus Iesus Christus Dei Filius & verus homo tanquam verus medicus & Saluator dat bene esse & gratiam & salutem & omnia necessaria homini lapso : & qualiter homo de facto recipit & qualiter virtus passionis & mortis Christi applicatur homini : & etiam de modo regenerandi & renouandi hominem & incorporandi hominem cum Christo. Et manifestum est, quòd Christus operatur circa hominem renouandum & perficiendum & complendum per res visibiles & sensibiles, quæ sunt Sacramenta : & quòd virtus salutifera descendit & deriuatur à diuinitate, quæ est in Christo per eius humanitatem in ipsa Sacramenta : ita quod ipsa Sacramenta visibilia sunt instrumenta Christi, per quæ tangit hominem & applicat suam virtutem homini indigenti : & virtus passionis Christi copulatur hominibus, & quod ipsa Sacramenta sunt quædam memorialia passionis Christi significantia passionem præteritam : quia ipsa passio operatur in hominibus per memoriam eius. Et ideo Christus impleuit Ecclesiam & christianitatem

nitatem memorialibus suis: vt virtus suæ passionis, quæ est præterita semper remaneat & saluet homines. Declaratum est etiam, qualiter ipsa Sacramenta sunt ordinata & instituta secundum necessitatem & indigentiam hominis, cui Sacramenta debent applicari & quod quinque prima Sacramenta, scilicet, Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia & Extrema-vnctio, respiciunt indigentiam cuiuslibet hominis in se principaliter inquantum est singularis persona; sed duo vltima, scilicet, ordo & matrimonium ordinantur ad alterum: ita quod ille, qui recipit ea, principaliter recipit propter alios, & non propter se: quia ad hæc ordinantur: quia Sacramentum ordinis ordinatur ad multiplicationem spiritualem christianorum, & ipsius Ecclesiæ, & ad multiplicandum & ad renouandum in esse spirituali: quia per ipsum dâtur potestas administrandi Sacramenta; sed matrimonium ordinatur ad multiplicationem naturalem & corporalem fidelium Christianorum & ad renouandum & multiplicandum in esse naturæ. Vnde sicut in natura hominis sunt quædam vires & virtutes ordinatæ ad conseruationem speciei; sic similiter in spiritualibus quinque sunt Sacramenta respicientia personā ad perficiendum eam gratia, sed Ordo & matrimonium sunt ad conseruandum & perficiendum ipsam Ecclesiam: & ideo quia ista duo respiciunt multitudinem, & alia quinque respiciunt personam singularem, sicut multitudo sequitur vnitatem; ita ista duo Sacram. sequuntur: post alia quinque, & vltimò ponitur Sacramentum matrimonij: quia modicum habet de spiritualitate nisi quantùm ad significationem: quia in hoc est maximum Sacramentum. Declaratum est etiam qualiter duo sunt effectus Sacramentorum, qui remanent in homine recipiente Sacramenta, scilicet gratia & caracter, seu signum indelebile. Et sic ex omnibus apparere possunt numerus, & ordo & sufficientia & operatio Sacramentorum. Et sic apparet qualiter ipsa Christianitas & Ecclesia Christi est armata inuictis armis & medicamentis spiritualibus; ita vt nihil ei deficiat in aliquo: & quod totum bonum Ecclesiæ & christianitatis & totús thesaurus eius consistit in Sacramentis, & totum exercitium eius est in vsu Sacramentorum. Et sic ipsa Christianitas & Ecclesia continet in se totam virtutem Christi per ipsa

Sacramenta sanctissima: & ideo est abundantissima, plenissima, ditissima in rebus spiritualibus. & sic apparet, quòd ipsa Sacramenta Ecclesiæ sunt bona principalia ipsius christianitatis & Ecclesiæ Christi: & omnia alia sunt minus principalia & quasi accidentia & accessoria quasi quædam ornamenta, vel quædam sustentamenta. Vnde christianitas à Christo dicitur & deriuatur: & ideo bona, quæ Christus ei dedit, sunt principalia, sicut sunt Sacramenta, in quibus dedit seipsum ipsi Ecclesiæ; sed alia bona dantur ab hominibus. Et ideo cauendum est & summè fugiendum, ne bona Ecclesiæ & christianitatis principalia à Christo data reputentur minus principalia & data ab aliis, quæ sunt nihil & quasi accidentalia reputentur principalia & maiora. O quanta iniuria esset ista contra Christum! ô quantus contemptus! ô quanta inordinatio! ô quanta cæcitas & deuiatio. Cauere igitur summè debent à tanto malo, & à tanta iniuria ministri Ecclesiæ. Et quid esset facere hoc, nisi reputare corpus maius quàm animam: & animam reputare minus principalem, & eleuare corpus supra animam, mortale supra immortale, corporale supra spirituale, & visibile supra inuisibile. Esset ergo hoc peruertere totum ordinem christianitatis & Ecclesiæ Christi, quantum est in se. Quomodo talis minister, qui hoc faceret, concordaret cum Christo, cuius est minister, cuius bonorum ipse est dispensator? Quomodo esset dignus dispensare & ministrare bona Christi principalia, quæ pro nihilo reputat? Sint igitur solliciti & intenti omnes ministri Ecclesiæ: vt honorent Sacramenta Ecclesiæ, quorum sunt dispensatores, & propter quæ ipsi honorantur, vt simul perueniant ad eum, à quo omnia Sacramenta habent totum & originem. Amen.

TITVLVS

TITVLVS CCCXXII.

De Iudicio vniuersali & Resurrectione generali. Et ostenditur quòd iudicium vniuersale est venturum de necessitate cum resurrectione generali, in quo omnes homines & tota natura humana resurgent cum propriis corporibus ad recipiendum publicè completam, & finalem retributionem & suum finale complementum secundum veram iustitiam.

Epilogat totum librum.

QVoniam autem iste liber, seu ista scientia est de homine, vt in principio dictum est: ideò oportet tractare in isto libro omnia, quæ pertinent ad hominem de principio vsque ad finem & totum processum hominis, siue humanæ naturæ. Et quoniam data est iam in isto libro cognitio de homine sufficiens, & ostensum est, quòd homo factus est à Deo, & quòd propter ipsum facta sunt omnia: & qualiter homo obligatur Deo, & ad quæ obligatur: & quòd homo inquantum est talis naturæ & præmiabilis & punibilis in suis operibus: & ostensum est totum debitum hominis, & ostensum est etiam qualiter homo fuit lapsus à suo primo statu, & qualiter facta est operatio: & ostensum est, quomodo homo per sacramenta surgit de lapsu & sanatur & reducitur ad statum primũ, vt possit operari & facere opera, quæ debet facere, si vult: si ergo duo opera, quæ Deus fecit circa hominem iam præcesserunt, scilicet, opus conditionis & opus restaurationis, seu reparationis: ideo non restat, nisi opus glorificationis & præmiationis, seu finalis retributionis: quia tria opera Dei sunt circa hominem, vt dictum est: & etiam includitur in istis opus gubernationis. Ipse enim homo est opus Dei viuum, propter quòd fecit omnia opera, ad cuius salutem & vtilitatem sua prouidentia semper apparet manifestè esse intenta. Et ideo impossibile est, quòd Deus relinquat hominem incompletum, & quod non compleat omnia, quæ sunt complenda circa hominem, secundum quòd natura hominis requirit. Postquam enim incepit & continuauit, oportet ex bonitate, quòd compleat. Et quoniam homo est talis naturæ ratione suæ voluntatis liberæ, quòd nullo modo potest

cogi, sed operatur liberè, & est Dominus operum suorum: & hoc non habent aliæ res inferiores, quæ operantur ex necessitate; ideo conclusum fuit superius in quodam capitulo de comparatione hominis ad alias res penes liberum arbitrium, quod opera hominis habent talem naturam super opera aliarum rerum, quòd sunt remunerabilia, & eis debetur retributio: ita quod homo taliter factus est, quòd per sua opera propria debet acquirere retributionem & suum finale complementum: ita quòd prius debet mereri & lucrari: & postea ei debet fieri retributio & dari merces per iustitiam, ita quod homo est talis naturæ quòd debet acquirere suum complementum & suum finale bonum per iustitiam & per merita præmiationis & solutionis & iustæ retributionis: quia aliter non se daret homini. Et ideo conclusum fuit ibi, quod necesse est, quod omnia opera hominis iudicentur & discutiantur in veritate, vt veraciter recipiant quod eis debetur secundum veram iustitiam. Et ideo vt non oporteat hic reiterare omnia, quæ dicta sunt ibi in illo capitulo, recurrendum est ad illud capitulum: quia est fundamentum & radix istius partis. Et ideo iam firmum est, & impossibile est aliter esse, quin fiat iudicium verum & discussio de operibus hominis, siue bonis, siue malis: & ideo non restat declarare nisi qualiter fiat istud iudicium & talis discussio, & qualiter fiat ista retributio & præmiatio & solutio. Item etiam iam declaratum est in capitulo de gaudio & tristitia, qualiter necesse est & erit, quòd quælibet anima recipiat suum corpus proprium ad complementum tristitiæ, vel gaudij: & sic iam probata est resurrectio corporum, & non restat probare nisi quomodo fiet. Et quoniam istud erit vltimum opus Dei circa humanam naturam, & erit confirmatio totius humanæ naturæ: & per consequens totius mundi, qui factus est propter hominem. Et ideo oportebit, quòd ista retributio finalis, quæ erit complementum omnium, fiat eo modo, quo conuenit Deo & homini. Vnde istud opus solũ erit opus Dei sine adiutorio alicuius creaturæ: & ipsa natura humana nihil operabitur nisi solum recipiens retributionem & solutionem sibi debitã: & ideo modus faciẽdi

Quod necessariò fiet iudicium.

Quod finale iudicium erit complementũ omnium.

istam

iſtam retributionem finalem oportebit quod ſit iuxta naturam ſuorum operum bonorum & malorum, ſecundum quod eis conuenit: quia neceſſe eſt, quòd bona opera & mala habeant ſuum complementum. Et quoniam bonis operibus debetur honor, laus & gloria: malis vero confuſio, verecundia & vituperium: ideo oportebit, quòd bona opera & meritoria, quæ facta ſunt propter Deum, recipiant tantum honorem & laudem & gloriam, qua non poſſit maior excogitari; & mala opera, quæ facta ſunt contra Deum, recipiant tantam confuſionem, qua non poſſit maior excogitari: & per conſequens ipſi homines, qui fecerunt ipſa bona opera, vel mala recipiant ipſam laudem & gloriam, ſeu confuſionem & verecundiam: & ideo propter hoc neceſſe eſt, quòd fiat iudicium vniuerſale, in quo ſimul ſint omnes homines & omnes Angeli & omnes creaturæ, quæ habent intellectum & rationem, & ipſe Deus: vt omnia opera bona & mala videantur & cognoſcantur clarè ab omnibus: vt ſ. ille qui fecit opera bona, videat ea clariſſimè, & omnes alij etiam videant. Quamuis enim cuilibet homini poſt mortem certa ſit ſtatim cognitio de damnatione, vel præmio, tamen omnibus non eſt notũ hoc: & ideo in futuro iudicio omnibus fiet notum clariſſimè: & iſta notitia & viſio, quæ ab omnibus fiet cõmunicabit maximum gaudiũ, ſeu maximam triſtitiam. Hoc autem non poſſet fieri, niſi in futuro & vniuerſali iudicio, in quo ſit tota natura humana & angelica cum Deo. Ideo neceſſe erit propter hoc, quòd quilibet portet omnia opera ſua ſcripta in ſeipſo & in ſua conſcientia: & quod ipſæ conſcientiæ & corda omnium hominum clariſſimè ab omnibus cognoſcantur: vt ſic boni recipiant bonam & vniuerſalem laudem & honorem; & mali recipiant malam & vniuerſalem confuſionem, nec aliter opera bona & mala haberent ſuum complementum. Itẽ etiam hoc ſummè conuenit malis operibus: quia propria cognitio de malis operibus ingerit damnato maximã pœnã, cum videt ſe per ſua opera propria iuſtè damnari. Et conuenit malis operibus ipſa confuſio, quæ eſt propria ipſorum punitio: quia homines magis timẽt confuſionẽ quàm aliquid aliud: quia etiam pœna ignis cõpetit animalibus: quia etiam poſſunt ſentire dolorẽ, ſed non poſſunt ſentire confuſionem: & ideo hoc ſolum

Quare fiet iudicium.

Corda hominũ ab omnibus cognoſcẽtur.

Confuſio propria pœna dãnatorũ.

conuenit hominibus & rebus rationalibus: & ideo vellent magis homines pœnam doloris quàm confusionem: & hoc ideo, quia mala opera sunt illius naturæ, quòd semper volunt celari, & nullo modo cognosci: & ideo eorum punitio propria est quòd publicentur & manifestentur, vt recipiant confusionem & verecundiam. Et ideo quia ipsa mala opera debent puniri vltima punitione & recipere propriam retributionem in summo: & hoc non posset fieri, nisi fieret iudicium vniuersale, in quo recipiant confusionem vniuersalem. Vnde si ista publica confusio & generalis non fieret, peccata & alia mala opera non punirentur ad complementum, nec Deus daret eis vltimam retributionem. Vnde nihil magis timent & abominantur mali homines, quàm confusionem: & nihil est magis contra eorum voluntatem, & ideo magis vellent puniri quacunque alia pœna quàm compatere coram Deo & coram omnibus Angelis & hominibus. Et quia super omnia homines nollent, quòd secreta cordis eorum sciten-

Quod reuelabuntur consilia cordium.

tur: quia nihil magis abscondit malus homo, quàm consilium secretum sui cordis & intentionem malam & falsam & dolum cordis sui: ideo per contrarium necesse erit, quòd consilia secreta cordis & malæ cogitationes & intentiones dolosæ, occultæ publicentur & manifestentur tanta manifestatione, tanta claritate, quòd non possit esse maior: vt sicut in secreto cordis dilexerunt proprium honorem secretum & propriam laudem contra honorem Dei; ita manifestentur secreta cordis omnibus ad confusionem eorum. Sicut autem dictum est de operibus malis & consiliis cordium; ita similiter dicendum de operibus bonis & intentionibus bonis. Vnde illud, quòd est confusio malorum operum, est laus & gloria & honor bonorum operum: quia sicut publicatio malorum operum est causa confusionis; ita publicatio bonorum operum est causa laudis & honoris & gloriæ. Et ideo sicut operibus malis & cogitationibus debetur publica con-

Bonis operibus debetur laus.

fusio tanta, quòd non possit esse maior; ita etiam bonis operibus & intentionibus rectis debetur publica laus & gloria, & etiam tanta, qua non possit esse maior. Vnde tam boni quàm mali cognoscent veritatem: ideo tam boni quàm mali laudabunt opera bona, ac approbabunt; & vilipendent & vituperabunt, ac abo-

abomina

minabuntur omnia mala opera & in seipsis & in aliis: quia omnes rectè iudicabunt & laudabunt quòd est laudandum; & vituperabunt quòd est vituperandum, & vtentur ratione. Sic ergo publica laus & publica confusio, publica affirmatio & publica confusio, publica affirmatio & publica reprobatio de necessitate concludunt quod iudicium vniuersale debeat fieri, in quo omnes homines simul habent resurgere cum suis operibus, cogitationibus & voluntatibus. Et quia non sunt nisi duo iudicabilia, videlicet bona opera & mala, quæ sunt contraria inter se: ideo quia duo contraria magis cognoscuntur & videntur, quando sunt insimul & principaliter: ideo oportet si omnia debeant plenissimè & perfectissimè iudicari, quod simul appareant in eodem tempore. Et sic in futuro iudicio erunt simul omnia bona & mala, vt videatur vnum iuxta aliud: vt sic per talem appropriationem mala videantur magis vituperabilia & maiori confusione digna, & ipsa bona magis laudabilia appareant: vt sic publica confusio maior sit per publicam laudem; & publica laus maior sit propter publicam confusionem: vt sic vnum aliud augmentet. Sic ergo natura operum bonorum & natura malorum operum de necessitate concludunt & requirunt iudicium generale omnium hominum similiter: & ideo necesse est, quod Deus respondeat eis & ordinet iuxta eorum naturam; aliter vniuersum non posset esse completum: quia hoc deficeret; hoc autem fieri non potest, videlicet quod aliquid deficiat in vniuerso.

Conclusio quod necessariò fiet iudiciũ.

TITVLVS CCCXXIII.

Sequuntur aliæ rationes, quæ probant hoc idem & alia fundamenta ex parte hominis.

PRæterea natura gaudij & tristitiæ concludunt iudicium vniuersale esse venturum. Vnde necesse est, quod gaudium bonorum sit tantum, quòd non possit esse maius: & quòd tristitia malorum sit tanta, quòd non possit esse maior: & hoc loquendo de tristitia & gaudio, quæ veniunt ab extra. Et ideo boni magis gaudebunt, cum videant, quòd opera bona eorum videantur & approbentur publicè coram Deo, & tota

natura humana & Angelica: & etiam mali magis de publica confusione. Ideo ad complementum gaudij & tristitiæ necesse est, quòd fiat iudicium vniuersale & publicum coram omnibus hominibus & Angelis. Præterea humana natura est vna natura, vna species & non duæ, & tota est iudicabilis per iudicium retributionis, & solum est vnus Iudex, scilicet, Deus: & ideo toti humanæ naturæ iudicium conuenit vnum retributionis, completum & finale & commune, vt simul tota iudicetur, & non fiant duo iudicia, sed vnum de omnibus insimul. Vnde cum omnes homines sunt præmiabiles & punibiles per iustitiam, cum sint eiusdem naturæ & eiusdem speciei: conuenit valdè, vt sit vnum iudicium generale, in quo tota natura humana perficiatur, & recipiat vltimum complementum & finalem retributionem. Et ideo finalis & completa retributio, quæ dabit complementum naturæ humanæ debet fieri simul & semel: quia est vltima forma: quia nihil amplius addetur, neque diminuetur. Vnde valde irrationabile esset, quòd homo per seipsum compleretur sine alio, & reciperet suam vltimam retributionem siue in bono, siue in malo: quia quamuis homo sit prior altero per generationem: & vnus moriatur prius quàm alter: tamen propter hoc vnus non debet iudicari in finali iudicio, nec consummari, neque compleri prius quàm alter: quia ista proprietas & posterioritas non est alicui à seipso, sed ab alio: nec aliquis propter istam prioritatem, vel posterioritatem meretur, vel demeretur: quia nullus meruit, vel demeruit quod esset prior, vel posterior: & ipsa retributio finalis cuiuslibet debet fieri secundum propria merita, vel demerita. Et sic postquã prioritas, vel posterioritas nihil facit ad retributionem, cum omnes homines sint vnius naturæ, & iudicabiles iudicio retributionis, & ab vno & eodem iudice: sequitur, quod tota natura humana, & quælibet eius pars insimul debet iudicari in finali iudicio retributionis: nec vna pars debet præcedere aliam, nisi sit aliqua causa singularis & prærogatiua specialis. Vnde oportet quòd humana natura sit simul tota congregata, & tota videat seipsam in propria forma: quia postquam per iudicium retributionis debet diuidi in duas partes, antequam finaliter diuidatur, necesse est coniungatur, vt sit tota simul: quia diuisio, seu separatio

Alia ratio.

Prioritas mortis, vel posterioritas nihil iuuat in iudicio.

ſeparatio præſupponit aliquam vnionē. Et quia tota humana natura non potuit vnquā eſſe ſimul, & in propria forma tempore meriti & generationis conueniens eſt, quòd ſit tota ſimul tempore præmij & retributionis: & quod illæ duæ partes, quæ fient de natura humana tota ſimul adinuicem ſe videant principaliter: & per talem ſeparationem vna pars, ſcilicet bonorum, ſummè gaudeat, & altera pars, ſcilicet, malorum ſummè triſtetur, & inæternum pars malorum recordetur de gloria & gaudio bonorum ad augmentationem tormentorum eorum; & pars bonorum recordetur de miſeria malorum ad eorum gaudium augmentandum, videlicet quòd ipſi ſunt ab illa miſeria erepti & liberati: quod non fieret niſi omnes mali ſimul viderent ad oculos omnes bonos; & boni viderent malos omnes ſimul. Vnde notitia per experientiam eſt perfecta notitia: & talis notitia deficeret in perpetuum bonis & malis. Oportet ergo, vt tota natura humana ſemel congregata ſit inſimul, & poſtea diuidatur: quia mali magis cruciabuntur in ſeipſis, & boni magis gaudebunt, quàm ſi hoc non fieret. Sic ergo ex parte naturæ humanæ concluditur, quòd oportet, quòd vnum iudicium generale fiat de tota natura humana inſimul: & ita conuenit naturæ humanæ, & operibus eius.

TITVLVS CCCXXIIII.

Quod iudicium generale totius humanæ naturæ requirit reſurrectionem generalem inſimul omnium hominum.

ET quoniam humana natura debet conſummari per finalem retributionem: & ideo eſt iudicabilis iudicio retributionis; ideo eo modo debet fieri vltima retributio, quo conuenit humanæ naturæ. Et ideo quia ad naturam humanam pertinet corpus & anima: & quia eſt compoſita ex natura corporali & ſpirituali: quia tres ſunt naturæ in vniuerſo, vt declaratum fuit in capitulo de natura Angelica, ſcilicet corporalis tantum, ſpiritualis tantum, & natura compoſita ex naturis vtriſque, & iſta eſt humana natura: ergo ad naturā humanā pertinent & corpus & anima, natura corpo-

ralis & spiritualis: ergo postquam ipsa est iudicabilis & præmiabilis, debet recipere finalem retributionem tam in corpore, quàm in anima: & necesse est, quod iudicetur tam in corpore, quàm in anima insimul: quia anima non est humana natura, neque corpus est humana natura, sed vtrumque insimul coniunctum. Et ideo quia homo est iudicabilis, necesse est quòd anima reuniatur corpori, & recipiat finalem retributionem: vnde meruit, vel demeruit, non in corpore tantũ, nec in anima tantũ; sed in corpore & anima simul: ergo simul in corpore & in anima debet iudicari & præmiari, vel puniri finaliter: in corpore & in anima simul debet recipere suam vltimam & finalem retributionem: quamuis enim anima statim dũ exit de corpore vel præmietur in cœlo, vel puniatur in Purgatorio, vel damnetur in inferno; tamen non est cõpleta retributio, nec finalis, nisi anima iterum vniatur corpori: quia anima non est homo, neque corpus est homo. Et quia iudiciũ vniuersale & retributio finalis debet fieri in tota natura humana, sequitur ex necessitate, quòd tota natura humana debet resurgere in corpore & in anima, & quod quælibet anima recuperabit suum proprium corpus: & sic quilibet homo vt est pars humanæ naturæ comparere in vltimo & finali iudicio, quod respicit totam naturam & totam communitatem hominum inquantum sunt homines: vt sic tota natura humana cum omnibus partibus suis completa sit simul, & nihil ei deficiat. Ergo simul colligata sunt iudicium vniuersale & resurrectio mortuorum generalis. Et hoc idem requirit complementum vniuersi, quod constat ex tribus naturis, vt dictum est. Ergo cum natura corporalis tantũ & natura spiritualis tantum manent inæternũ, conuenit & necesse est, quòd natura composita ab vtrisque etiã maneat inæternum. Et quia in humana natura fit quædam separatio istarum duarum naturarũ per mortẽ: sequitur quòd in vniuersali & finali retributione, in qua omnia & singula complebũtur, tota humana natura reintegrabitur tam in corpore quàm in anima, sed non in eodem statu, sed secundum exigentiam meritorum & demeritorum: quia hoc requirit ordo vniuersi. Igitur ordo & complementum totius vniuersi requirit quòd fiat vniuersalis resurrectio & completa retributio omnium meritorum & demeritorum, & nihil maneat impunitũ

Iudicabimur in corpore & anima.

Resurrectio & iudicium erunt simul.

&

& nihil irremuneratum vſque ad minimũ quadrantem. Ordo & complementũ vniuerſi etiam requirit, quòd ſint tres naturæ iam dictæ. Ergo ex iſtis concluditur generalis reſurrectio bonorum & malorum hominum: quia poſtquam anima manebit inæternum, neceſſe eſt quod corpus maneat inæternũ ſiue in bono, ſiue in malo: quia vtrumque eſt ad decorem vniuerſi & pulchritudinem: quia totum erit ſecundum iudicium rectum & iuſtum, in quibus conſiſtit decor & pulchritudo vniuerſi. Vnde non poteſt eſſe, quòd pars aliqua humanæ naturæ remaneat inæternum, & aliqua non: quia eſt vna natura: & ideo debet tota remanere, vel nihil de ea: & ideo poſtquam anima remanet perpetuò: neceſſe eſt etiam, quòd corpus remaneat perpetuò. Nec poteſt eſſe, quòd aliqua anima recuperet corpus ſuum & aliqua non: quia ordo vniuerſi requirit quod tota humana natura remaneat inæternum in corpore & in anima. Et ideo quamuis pueri non eſſent iudicabiles, quia nihil fecerunt ex propriis, neque meruerunt, neque demeruerunt, ſed ex aliena culpa contraxerunt culpam, quæ imputatur eis, ſi non ſint baptiſati; attamen propter vniuerſi complementum neceſſe erit eos reſurgere: quia non ſolum iudicium vniuerſale requirit reſurrectionẽ omnium hominum, ſed etiam ordo & complementum vniuerſi requirit hoc. Item etiam iam declaratum eſt in capitulo de lapſu: quod humana natura in primo ſtatu fuit facta immortalis: ſed mors intrauit propter pœnam & punitionem primi hominis, vt declaratum eſt: ita quod ſi primus homo non peccaſſet, anima nunquam fuiſſet ſeparata à corpore, ſed totus homo in anima & corpore finaliter fuiſſet remuneratus in gloria: & ideo intentio Dei erat, quòd humana natura ſimul in corpore & in anima maneret inæternum. Ergo cum humana natura non obſtante, quòd mors intrauerit propter peccatum, debet recipere vltimam mercedem ſecundum merita, vel demerita: ſequitur quòd integrabitur in corpore & in anima; quia iſto modo Deus ordinauerat, quòd in corpore & in anima æternaliter remuneraretur. Vnde poſtquam Deus propter peccatum Adæ non deſtruxerat humanam naturam, ſed fecit ipſam multiplicari & creſcere, vt patet: ſequitur, quòd ipſe vult, quod de natura humana fiat illud, quod ipſe finaliter ordinauit, & eo modo, quo ordinauit. Et ideo

Corpora reſurgẽtium in æternum manent.

ideo propter primam ordinationem Dei oportet quòd tota humana natura simul in corpore & in anima recipiat suam vltimam mercedem. Præterea cum iam declaratum sit, quòd est necesse, quod resurrectio fiat: sed cum nos videamus ad oculum, quòd homines moriuntur; & tamen non resurgunt: quia videmus eorum corpora remanere in terra, signum est, quòd expectatur resurrectio generalis omnium insimul, postquam omnes debent resurgere, vt iam declaratum fuit Item vel nullus resurget, vel omnes resurgent: ergo si aliquis iam resurrexit, argumentum est, quòd omnes resurgent. Sed iam surrexit Christus verus homo, qui fuit verè mortuus: ergo etiam omnes resurgent, quia resurrectio debetur humanæ naturæ: nec est impossibile, cum iam semel factum est. Sicut enim vnus potuit resurgere; ita etiam omnes per eamdem virtutem, qua ille resurrexit, poterunt resurgere. Quia surrexit Christus, qui fuit verè mortuus, & viuit in corpore & in anima inæternum: hoc certissimum est & nulli dubium: quia si Christus non surrexit à mortuis, sed adhuc mortuus est: tunc quæro, vnde venit christianitas tota, quæ antea non erat, quæ tota fundatur in Christo, & in nomine Christi est fundata: quæ etiam tota credit in Christum, & in nomine Christi facit omnia? Si enim Christus adhuc esset mortuus, cum fuerit ita crucifixus, & ab inimicis suis occisus, & fuerit summè pauper, nihil habens in hoc mundo, quæro quis hominum ausus fuisset prædicare ipsum post mortem suam. Quæro quis prædicasset ipsum per totum mundum cum tanta fortitudine? Quis fuisset ita stultus? Ergo cum videmus ipsam christianitatem sic fundatam, sic ordinatam & regulatam, & sibi totaliter obedientem: & quia scimus ipsum verè fuisse mortuum & sepultum: si comparemus omnia, quæ sunt secuta post mortem ad ipsam mortem, impossibile esset, quòd ipse adhuc esset mortuus: quia nisi ipsemet fecisset omnia illa, quæ secuta sunt post mortem suam, nullus allus fecisset. Si enim granum frumenti, quod ponitur & sepelitur in terra, totaliter moriatur, & non reuiuiscat: tunc nihil amplius est de eo super terrã, nec se multiplicat. Si autem fuerit multiplicatum signum fuit, quòd granum reuixit & viuificatũ est. Ita similiter postquam verè mortuus fuit Christus & sepultus,

Alia ratio.

Alia ratio.

Eadem virtute, qua Christus resurrexit, & nos resurgemus.

tus, si non reuixit iterum, nec in eo fuit virtus, per quã resurrexit: sequitur, quòd nulla multiplicatio secuta fuisset post mortem suam. Sed cum ad oculum videamus Christum fuisse multiplicatum in infinitum post mortem suam, & conuertisse multos homines totaliter post mortem ad seipsum & ad suam fidem & amorem, & ad moriendum pro eo: sequitur verissimè, quòd ipse iterum reuixit, & à mortuis surrexit. Et hoc non potuit fieri, nisi in eo fuisset virtus aliqua sed non humana: quia corpus non potuit seipsum facere viuere, nec anima potuit suscitare corpus suum: ergo sequitur, quòd ibi erat virtus Dei, quæ fecit hoc: ergo virtus diuina suscitauit Christum à mortuis: ergo sequitur, quòd deitas erat cum corpore. Sic ergo postquam de facto Christus surrexit à mortuis: sequitur, quòd omnes homines resurgent eadem virtute & potentia, per quam ipse resurrexit à mortuis, sed non in eodem statu: quia membra sua & christiani fideles resurgent ei similes glorificati in corpore: & omnes alij, qui fuerunt Christo contrarij, resurgent ei dissimiles, quare sequitur, quòd resurrectio erit generalis: cum ergo causa & ratio, quare resurrectio fieri debeat, maneat antequam homines moriantur quantũ ad corpus: sequitur, quòd Deus, ad quem pertinet facere ipsam resurrectionem corporum, faciet eam loco & tempore congruis & opportunis. Vnde virtus & causa resurrectionis ex parte naturæ humanæ est meritum, vel demeritum hominis: quod factum est per animam simul cum corpore, & etiam complementum vniuersi; & ideo licet homo moriatur, tamen semper meritum, vel demeritum manet: & sic semper remanet causa resurrectionis. Et ideo necessaria est resurrectio corporum: quia aliàs esset vacuum in vniuerso.

Virtus Dei suscitauit Christũ.

TITVLVS CCCXXV.

Argumentum, quòd possibile est, quòd de terra iterum formentur eadem corpora, quæ prius erant.

QVod autem de terra iterum formari possint illa eadem corpora, quæ priùs erant & simul: hoc iam potest manifestari per illa, quæ iam facta sunt. Certum est enim quòd Deus creauit in principio innumerabiles species creaturarum de vna & eadem terra: quia omnes species

species herbar,arbor.& animal.& corpora hominũ formata sunt ab vna & eadẽ terra. Si ergo potuit hoc fieri: quare non poterit fieri, vt de eadem terra, seu eisdẽ pulueribus, ex quibus compositum erat quodlibet corpus humanum: iterum fiat idem corpus, ita quod quodlibet corpus fiat de his propriis pulueribus, in quibus resolutum fuit: & hoc per potentiam, & virtutem & voluntatem Dei, maximè quia iustitia Dei hoc requirit? Ita enim possibile est, quòd corpus humanum fiat de suis propriis pulueribus, sicut fuit possibile, quod fiebat de terra, quando non erat. Et si fuit possibile tot corpora hominum formari, quando non erant: quare non possunt eadem corpora reformari per manum Dei? Si enim fieri potuit, quòd aliqua corpora essent incorruptibilia, sicut sunt corpora cælestia; quare fieri non poterit, vt corpora hominum fierent incorruptibilia per manum Dei? Si enim Deus fecit mundum & hominem, quando non erant ex sola sua bonitate, & ex solo beneplacito suo: quare etiam non reformabit corpora humana iterum iustitia requirente,& meritis & demeritis hoc requirentibus & clamantibus,& ordine vniuersi hoc requirente? Ergo videtur, quòd impossibile est, quin Deus faciat resurrectionem generalem corporum omnium hominum, postquam iustitia, merita & demerita hoc postulant & requirunt, & similiter complementum vniuersi hoc requirit, & etiam quia ipse non potest negare sibiipsi, quod vbi conuenit, quin hoc faciat.

TITVLVS CCCXXVI.

Quod iudicium vniuersale cum conditionibus ostenditur de necessitate esse facturum ex parte honoris & conuenientiæ Dei.

DEclaratum est autem, quod vniuersale iudicium cum resurrectione vniuersali est venturum in vniuerso: & hoc ex parte humanæ naturæ: quia ita conuenit ei, sed nunc ostendetur hoc idem ex parte honoris Dei, quòd de necessitate fiet. Vnde necesse est, quod iudicium retributionis fiat in generali, siue in speciali, vel in particulari: & hæc est radix. Quia enim Deus ex suo beneplacito nullo requirente fecit humanam naturam, cum non esset: multò magis faciet debitam

debitam retributionem: & hoc quia merita & demerita hoc requirunt & totum vniuersum clamat. Et ideo quasi coactus & requisitus Deus oportet quod faciat iudicium retributionis, & sic tribuatur vnicuique quod suum est, & debetur ei: & completo iudicio talis retributio maneat inæternum. Et hoc nullus potest facere nisi Deus: quia nullus potest correspondere meritis & demeritis, nec potest cognoscere quomodo merita & demerita debeant iudicari: cum ipse solus sit scrutator cordium: & etiam non potest aliquis iudex retribuere inæternum omnibus bonis & malis: quia nullus est ab æterno, nec habet vnde, nisi solus Deus. Et quoniam iudicium finalis retributionis est opus solius Dei extra se, vt iam declaratũ ste in capitulo de honore Dei: & quia quidquid operatur Deus extra se, operatur ad honorem suum & ad laudem & ad gloriam suam: & quia iudicium finalis retributionis est vltimum opus Dei circa humanam naturam: quia ibi fit totum complementum: ideo oportet, quod in suo vltimo opere Deus operetur manifestando honorem suæ potestatis, suæ sapientiæ & suæ iustitiæ. Vnde dare vnicuique quod suum est, est maximæ potentiæ & maximæ sapientiæ, & est maximæ iustitiæ, & ideo necesse est, quod veniat ad tantum honorem & laudem & gloriam suæ potestatis suæ sapientiæ & suæ iustitiæ, quod non possit esse maior; & ideo oportet, quod in tali opere iudiciali manifestetur in summo sua sapientia & sua maiestas & iustitia ac rectitudo veritatis. Hoc autem non fieret, si de quolibet homine fieret iudicium particulare & secretum; & ideo necesse est, quod Deus faciat vltimum iudicium finalis retributionis coram omni creatura, quæ potest cognoscere & iudicare, vt omnis creatura testetur & cognoscat suum iudicium esse rectissimum & iustissimum, & rectè eum iudicare. Et ideo necesse est, quod fiat vniuersale iudicium, in quo principaliter omnis creatura rationalis intersit & videat, & clarissimè cognoscat iudicium Dei esse verissimum. Et quia istud iudicium debet esse honorabilissimum & perfectissimum; ita quod ei nihil deficiat de his, quæ pertinent ad iudicium; ideo oportebit, quod in isto iudicio fiant manifestissimæ declarationes omnium meritorum & demeritorum: & etiam ferantur sententiæ irreuocabiles

Quæ operatur Deus ab extra, facit ad honorem suum.

In iudicio declarabuntur omnia merita & demerita.

secundum

ſecundum exigentiam meritorum & demeritorum, & finaliter fiant iuſtiſſimæ retributiones præmiorum & ſtipendiorum: quia iudicium finale requirit iſtud, vt in declarationibus meritorum manifeſtetur rectitudo veritatis, & in ſententiis irreuocabilibus manifeſtetur auctoritas & ſummitas poteſtatis & maieſtatis, & in retributionibus præmiorum & ſtipendiorum manifeſtetur plenitudo ſuæ iuſtitiæ & bonitatis. Et quia radix retributionis & remunerationis eſt intentio occulta cuiuſlibet in corde, & ſecundum talem intentionem debet fieri iudicium & remuneratio: ideo vt fiat apertiſſima & luciſſima declaratio meritorum & demeritorum, neceſſe eſt quod corda & intentiones & cogitationes & conſilia ſecreta cordium clariſſimè manifeſtentur & videantur & cognoſcãtur ab omnibus: & ideo neceſſe eſt quod conſcientia ſecreta cuiuſlibet non ſolum ſibimet ſit manifeſta, imò aliis etiam. Et ſic oportebit quòd liber vniuſcuiuſque conſcientiæ aperiatur, & omnia merita & demerita in qualibet conſcientia apertiſſimè & clariſſimè cognoſcantur. Et ſic neceſſe erit, quòd omnia facta & opera cuiuſlibet ſcripta ſint in conſcientia, & ſic quilibet cognoſcat tanta certitudine, tanta veritate omnia opera & facta tam propria, quàm aliorum, quòd non poſſit eſſe maior certitudo. Et ideo quia nihil magis certum cuilibet quàm eius propria conſcientia, quia nihil eſt ei magis præſens: ideo oportebit quod in conſcientia reluceant omnia opera & facta & intentiones: vt ſic fiat apertiſſima declaratio omnium meritorum & demeritorum, vt ſic omnes iudicent & clariſſimè cognoſcant veritatem & æquitatem ac rectitudinem iudiciorum Dei, vt ſic vnuſquiſque perfectè ſciat & cognoſcat, quòd ipſe ſit iuſtè remuneratus ſecundum ſua merita vel demerita, & non ſolum de ſeipſo, ſed de quocunque alio. Et quoniam iuſto iudicio oportebit, quòd feratur ſententia finalis iuxta exigentiam meritorum & demeritorum: & quia non poſſunt eſſe ibi niſi duæ partes, ſcilicet bonorum & malorum: ideo neceſſe eſt, quòd ibi ſint duæ ſententiæ, vna pro bonis, & alia pro malis. Et quia iſtud iudicium fiet ad honorem & gloriam poteſtatis & maieſtatis Dei; ideo oportebit, quòd fiat cum tanta ſolemnitate & magnificentia quod non poſſit cogitari maior. Et quia honor poteſtatis

Conſilia cordium & conſcientiarum omnibus manifeſtabuntur.

Tantum erũt duæ ſentẽtiæ.

tis, quòd timeatur ab omnibus: & maximè potestas iudiciaria, quæ de se importat terrorem & timorem: ideo oportebit, quòd ostendat in iudicio vniuersali & finali tantam potestatem & tantam maiestatem, quòd non possit maior & potentior manifestari. Et ideo necesse erit, quòd in illo iudicio fiant omnia illa, quæ possunt facere potestatem illam timeri: quia Deus est summè timendus, & maximè tanquam iudex; & ideo oportebit, quòd in ipso iudicio appareat, vt summè timendus tanquã iudex: vt sic omnis creatura in summo timeat eum tanquam iudicem: quia iudex inquantum iudex debet timeri; & ideo summus iudex summè timeri debet, & maximè quando præsentialiter iudicat; & ideo tale iudicium maximè timendum est, & summè terribile: quia tale iudicium fiet, vt fieri debet: & nihil poterit deficere de his, quæ pertinent ad iudicium: ideo oportebit, quòd in iudicio tanti iudicis sit tantus terror & tremor, vt non possit esse maior: & hoc etiam requirit contemptus malorum hominum, qui Deum contempserunt & eius mandata, & non timuerunt Deum offendere: vt scilicet nunc in summo timeant ipsum tanquam iudicem. Et ideo omnes culpabiles tantum tunc timebunt, quòd non possit excogitari; sed boni, qui ipsum timuerunt offendere, & sunt sine culpa; ideo quamuis ipsum timeant tunc; tamen propter timorem tunc non affligentur: quia securi erunt de liberatione. Sic ergo considerando honorem Dei & opus iudicij finale poterimus considerare omnes conditiones, quæ poterunt esse in illo vltimo iudicio, & applicare ad gloriam, laudem & honorem maiestatis diuinæ: quia istud erit vltimum opus Dei; & ideo purissimum, honorabilissimum, excellentissimum & solemnissimum, & summè magnificum super omnia opera, quæ fieri possunt, maximè quia iudicium de se importat honorem, & de sua propria natura super omnia opera pertinet ad honorem. Et quia Deo maximè conuenit honor, laus & gloria: ideo per consequens sibi maximè conuenit facere honor, laus & gloria: ideo per consequens sibi maximè conuenit facere iudicium: quia est opus honoris. Et sic honor Dei de necessitate concludit iudicium vniuersale esse venturum, & concludit omnes conditiones ipsius iudicij.

Maximus terror & timor erit in iudicio.

TITVLVS CCCXXVII.

Quod auctoritas infallibilis libri scripturæ, seu libri Dei, etiam dicit iudicium vniuersale esse futurum, cui in summo est credendum.

ET quoniam iam declaratum fuit, quòd duo sunt libri, scilicet liber naturæ, & liber scripturæ, & vterque est Dei, & ambo concordant: ideo quia iam probatum est, quòd liber scripturæ, scilicet biblia, est liber Dei, & quod ei est summè credendum & simpliciter; eo quod in ea sunt verba Dei: ideo quia liber scripturæ in vtroque testamento dicit & affirmat iudicium vniuersale esse futurum, & dicit formam & modum qualiter fiet, quis erit iudex vniuersalis omnium: quoniam nouum testamentum dicit & affirmat Iesum Christum, qui est Deus & homo, & verus filius Dei, vt iam declaratum est, quod est verus iudex vniuersalis omnium. Nam ipse loquitur de seipso dicens. Pater dedit filio iudicium facere, & dedit potestatem omnis carnis, quia filius hominis est: ita dicit se venturum, & ipse resuscitabit mortuos, & reddet vnicuique secundũ opera sua, siue bona, siue mala. Sic ergo tã ex auctoritate libri creaturarũ, qui non mentitur, quã ex auctoritate scripturarum, quæ est auctoritas infallibilis Dei, quæ certior existit omni re & omni ratione: concluditur iudicium vniuersale absque aliquo dubio esse venturum cum resurrectione vniuersali omnium hominum.

Ioann. 5.

TITVLVS CCCXXVIII.

De comparatione illius diei ad omnes alios dies præcedentes.

ET quoniam dies iudicij erit vltima dies & finis omnium dierum præcedentium: & in illa die omnia opera & facta dierum præcedentium ab initio mundi congregabuntur & apparebunt insimul, & suam mercedem recipient: ideo illa dies comparatur ad alios dies præcedentes, sic simile ad particulare, sicut totum ad partes: quia illa dies iudicij erit vniuersalis dies, & continebit in se omnes alios dies præcedentes in virtute: quia omnes sunt partes eius, & omnes dies non erunt

erunt nisi dies vna: quia omnia opera facta à principio mundi in omnibus diebus præcedentibus vsque ad illum diem congregabuntur in illo die, & simul erunt & apparebunt & discutientur & iudicabuntur & præmiabuntur vel ad bonum, vel ad malum: & quicquid diuisim factum est in aliis diebus omnibus, totum erit simul in illa die. Et ideo illa dies iudicij sola erit maior quàm omnes alij dies præcedentes, & valebit tantum sicut alij dies: quia omnia opera aliorum dierum erunt in illa die: & etiam quia Deus tantum, vel plus operabitur in illa die, quàm in aliis diebus præcedentibus: quia simul resuscitabit & reficiet in illa die omnes homines, quos diuisim in aliis diebus præcedentibus à principio mundi fecit, & faciet eos immortales quantum ad corpus, licet non in eodem statu, sed secundum merita & demerita. Et ideo illa dies erit solius Dei, quia solus Deus operabitur in illa die: & homines nihil operabuntur: quia alij dies præcedentes fuerunt dies hominum: quia dati erant hominibus ad operandum, quia in illa die fiet vltimum opus Dei, & omnes creaturæ cessabunt operari. Ecce ergo diuisionem dierum: quia vltima dies erit dies Domini, & omnes alij dies erant dies hominum: & hoc propter opera. Et quia illa dies Domini; ideo erit maxima & nobilissima dies. Et etiam quia illa dies est solius Dei, sicut alij dies fuerunt hominum; ideo sicut homines vsque illum diem operabuntur, & amplius nihil operabuntur; sed solum operis sui & laboris mercedem accipient: item etiam post illum diem Deus nihil operabitur amplius: quia illa erit sua: & ideo necesse est, quòd omnia opera sua consummentur in illa die. Et ideo necesse erit quòd in illa die Deus ostendat opera suæ potestatis, & sapientiæ, iustitiæ & bonitatis in summo: quia nihil amplius operabitur: & ideo oportebit, quòd tunc in illa die operetur tantum quantum fieri poterit ad laudem, gloriam & honorem suæ summæ potestatis & maiestatis, suæ summæ iustitiæ & suæ summæ sapientiæ. Et sic in illa die necesse erit, quòd Deus ostendat gloriam suam & magnificentiam maiestatis suæ in operibus suis, & ostendat se esse Dominum & iudicem omnium. Et quia illa dies erit sola Dei & omnia opera eius claudentur in illa die, sicut opera

Omnes dies mũdi sunt partes vltimæ diei.

Vltima dies erit dies Domini.

Deus necesse ostendet maiestatem suã.

hominum clausa fuerunt in aliis diebus: ex eo oportet, quòd opera illius diei sint summi timoris, & amoris, summi amoris ad electos, summi timoris ad reprobos. Et sic dies illa erit finis & perfectio & complementum omnium dierum: & ideo omnes dies respiciunt & currunt ad illum diem tanquam ad suum complementum & finem omnium dierum: quia omnes dies respiciunt mercedem & retributionem suam in illa die. Et etiam illa dies est causa omnium dierum aliorum: & omnes alij dies essent frustra & vacui, si non veniret illa dies: & ideo omnes dies expectant quasi naturaliter illum diem. Et sicut graue naturaliter desiderat centrum & omnes partes terræ; ita omnes dies tendunt ad vnum vltimum diem, qui est dies iudicij, & erit omnium dierum finis & consummatio, & dies retributionis & quietis, ad quem omnes facti sunt. Sicut ergo opus Dei erit complementum omnium operum hominum; ita illa dies erit complementum dierum hominum.

Vltima dies est causa omnium dierum.

TITVLVS CCCXIX.

De memoria illius diei.

ET quoniam omnia opera omnium dierum respiciunt opus illius diei, & diem illum expectant: quia necesse est, quòd omnia opera præcedentium dierum coniungantur cum opere illius diei, sicut corpus cum anima, & materia cum forma: quia opera dierum præcedentium dicuntur opera meriti & demeriti; & opus illius diei est opus retributionis & præmij ac approbationis & reprobationis: & quia de necessitate opera omnium dierũm apparebunt in illa die, quia aliter essent vacua, vt scilicet iudicentur & discutiantur, & vt recipiant mercedem suam eis conuenientem; ideo memoria illius diei debet esse continua omnibus hominibus, qui debent operari: & sunt operatores omnium operum, quæ in illa die apparebunt: quia illa dies erit propter opera hominum ad dandum complementum eis. Et ideo cum opus cuiuslibet respicit opus illius diei, debet illa dies continuò esse in memoria in opere cuiuslibet diei. Vnde cum hoc sit liber ad operandum bonum vel malum, & non operetur ex necessitate, & magis inclinetur ad malum quàm

Dies iudicij sit semper in memoria.

quàm ad bonum: necessaria est in eo continua memoria illius diei, vt exercitetur vsque ad vltimum de potentia ad operandum bonum & ad fugiendum malum, vt sit continua memoria illius diei, expellat ab eo omnem negligentiam: & generet in eo maximam diligentiam. Et sic memoria illius diei est stimulus pungens & stimulans hominem ad bene operandum. Vbi autem non est memoria illius diei, ibi non potest esse bonum opus, siue bona intentio: quia vnusquisque operatur propter finem & retributionem. Omnis enim artifex cum cogitat quod opera suæ artis venient ad iudicium & examen aliorum: tunc operabitur meliori modo, quo potest: sic homo cogitans illum diem, in quo omnia opera sua iudicabuntur & examinabuntur, operabitur meliori modo, quo poterit; aliter erit piger & negligens. Nam opera eius non examinabuntur ab aliquo, qui potest errare; sed à summo iudice, qui scit cogitationes hominum: & qui non potest in aliquo numero errare. Et sic memoria illius diei est maximæ influentiæ, & maximæ virtutis ad bene operandum, & secundum quod erit maior, vel minor memoria, secundum hoc plus, vel minus influit: si autem nulla memoria nihil influet, & sic nullum opus erit bonum. Item illa dies etiam debet esse continua in memoria: quia erit maxima & solemnissima inter omnes dies: & erit dies Domini pura: & ideo est digna haberi in memoria; aliter est maximus contemptus Dei: si homo non habuerit in continua memoria diem suum, & de illo summo opere, quod faciet in illa die circa humanum genus. Sic ergo propter maximam vtilitatem & ad fugiendum contemptum Dei: maximè est necessaria memoria continua illius diei. Sunt autem tres dies principales, quos homo debet habere in memoria continua, scilicet dies, suæ natiuitatis, suæ mortis & dies iudicij. Dies natiuitatis est principium, dies mortis medium, & dies iudicij est finis. Isti tres dies claudunt omnem hominem & habent se proportionabiliter: quia antequam sint isti dies, sunt incertissimi: & nemo scit, nec est certus de eis, antequam sint: nullus est certus de natiuitate, antequam sit natus. Item sicut nihil certius morte: ita nihil certius debet esse iudicio, & nihil incertius quàm hora eius.

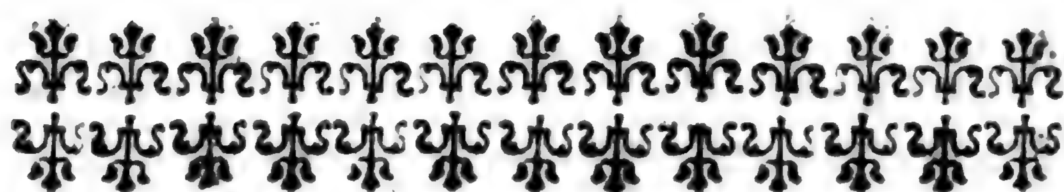
Dies iudicij est stimulus bonorum.

TITVLVS CCCXXX.

De finali executione iudicij, & separatione bonorum & malorum.

FActo autem completo iudicio vniuersali: tunc necesse est quod fiant duæ congregationes, & duæ societates de natura humana: & quod omnes boni faciant vnam societatem; & omnes mali faciant aliam societatem: & sic erunt duæ societates oppositæ adinuicem. Et quia etiam natura angelica iam à principio mundi fuit diuisa in duas societates oppositas, vt declaratum est: & quia primus Angelus, qui cecidit de cœlo, est caput malorum Angelorum, qui sunt membra eius: & similiter mali homines sunt incorporati diabolo, & sunt membra eius, vt declaratum est: quia omnes homines qui non sunt membra Christi, sunt de necessitate membra diaboli: & ideo simul & semel tam societas malorum Angelorum quàm malorum hominum descendit ad locum sibi proprium & conuenientem, scilicet ad centrum terræ, vbi est infernus, vt inæternum puniantur & tormententur. In qua societate primus Angelus erit caput & Princeps. Et sic mali homines tam in corpore quàm in anima punientur æternaliter, vt iam declaratum est in cap. de tristitia ad plenum: & sic tam mali Angeli quàm mali homines habebunt vnum caput æternaliter. Sicut autem mali Angeli & mali homines faciunt vnum corpus & vnam societatē; ita boni Angeli & boni homines faciunt vnam societatem & vnum corpus, cuius Christus est caput. Et sicut primus Angelus cum tota sua societate tam Angelorum bonorum quàm hominum glorificatorum in corpore & in anima ascendet ad suam ciuitatem cælestem, scilicet in cœlum, vbi erunt gaudia infinita & incomprehensibilia, quæ sunt declarata in cap. de gaudio. Sicut ergo omnes adhærentes diabolo habebunt tormenta infinita & inexcogitabilia inæternum cum eo: ita boni qui adhærent cum Christo, habebunt gaudia infinita & inexcogitabilia inæternum. Ad quæ dignetur nos perducere IESVS-CHRITVS Filius Dei, Rex æternæ gloriæ, qui est benedictus in sæcula sæculorum. AMEN.

TABVLA

TABVLA Materiarum.

Incipit tabula huius libri.

A

cor

Spiritus

E

Eſſe

Homo

Hominis

Iudi

L

M

N

O

Regnum

R

S

Hæc sequela litteræ C fuit omissa: quia in originali loco litteræ X posita fuerat.

Christi

FINIS.

Appro

Approbationes Doctorum.

EGo in Sacra Theologia facultatis Parisiensis infra scriptus; *Theologiam hanc naturalem siue librum creaturarum specialiter de homine*, &c. à Venerabili viro Magistro Raymundo de Sabunde, in artibus & Medicina Doctore, & in Sacra pagina Egregio professore compositum perlegi: & quia nihil, quod regulæ fidei Catholicæ & bonis moribus repugnet, inueni; ideo potest iterum prælo mandari. Actum Lugduni die decima quinta septembris, anno. 1647.

F. M. MICARD.

VIsa per me autentica approbatione R. Patris Micard Doctoris in Theologia Facultatis Parisiensis quæ fidem facit in hac *Theologia naturali venerabilis viri Raymundi de Sabunde*, omnia orthodoxæ fidei Catholicæ & Romanæ Ecclesiæ ex toto consona, in eius sententiam meritò, immò & præli ope publico dandam censemus, Lugduni 24 octobris, 1647.

DE VILLE Prouicarius Generalis.

RAymundi Sabundij liber, qui inscribitur *Theologia naturalis, &c.* Etsi rudiore stylo, prout ea ferebant tempora, conscripta, verè tamen aurea est, & non modò omni errore, aut contra fidem aut bonos mores vacat verum etiam sana & orthodoxa doctrina, nec non præsertim temporibus & moribus perutili ac necessaria plenus repertus est: ita vt de illo dici queat, quod de Ennij scriptis aiebat Virgilius Maro: *si ex Ennij cœno aurum gemmásque colligere*. Hunc itaque librum ego infra scriptus in Sacra Theologia Doctor dignum censeo, qui denuò in lucem & in vsum prodeat, hortórque vehementer omnes Christi fideles, vt eum quam sæpissimè in manus habeant, ac studiosè legant.

legant. Datum Lugdunj in ædibus D. Augustini die 21. Octobris, anno Domini 1647.

Fr. IOANNES SALIANVS
Augustinianus doctor Theologus qui supra.

IL n'y a rien qui empesche le Priuilege du liure intitulé *Theologia naturalis Raymundi de Sabunde*, qui a déja esté imprimé plusieurs fois. Faict à Paris le 6. Feurier 1648.

DE LAVNOY.

Acheué d'imprimer le 16. Iuin 1648.

Priuilege

Priuilege du Roy.

LOVIS par la grace de Dieu Roy de France & de Nauarre, à Nos amez & feaux Conseilliers les gens tenans nos Cours de Parlemant Maistres des requestes ordinaires de nostre Hostel, Baillifs, Senechaux, Preuosts, leurs Lieutenans, & à tous nos autres Iusticiers & Officiers qu'il appartiendra, Salut. Nostre bien-aymé PIERRE COMPAGNON Libraire de nostre bonne Ville de Lyon nous a fait remontrer qu'il desiroit faire imprimer vn liure intitulé *Theologia naturalis*, cy-deuant imprimé dés l'année 1541. Ce qu'il ne peut faire sans auoir sur ce nostre permission, humblement requerant icelle. A CES CAVSES voulant traicter fauorablement ledict exposant luy auons permis, octroyé, permettons, octroyons par ces presentes d'imprimer, faire imprimer, vendre, debiter ledict liure en tel volume & charactere que bon luy semblera pendant le temps & espace de cinq ans, à compter du iour que sera paracheué la premiere impression, pendant lequel temps auons fait deffences à tous Imprimeurs & autres persones de quelle qualité & condition qu'ils soient d'imprimer ou faire imprimer, d'exposer, ou mettre en vente ledict liure pendant ledict temps sans le consentemant dudict Exposant, sur peine de confiscation des exemplaires, de mille liures d'amande applicable vn tiers à NOVS, vn tiers aux Pauures renfermés, vn tiers audict exposant, & de tous despens dômages, interests enuers luy; A la charge d'en mettre deux exemplaires en nostre biblioteque publique, & vn autre en celle de nostre tres-cher & feal Cheualier & Chancelier de France le Sieur Seguier, auant l'exposer en vante, à peine de nullité des presentes. SI VOVS MANDONS que du contenu en ces presentes vous fassiez & souffriez ioüir & vser ledict exposant & ceux qui auront droit de luy plainement & & paisiblement, sans souffrir qu'il leur soit faict, ou donné aucun empeschement ou trouble. MANDONS au premier nostre Huissier ou Sergent sur ce requis, faire pour l'execution des presentes tous exploits necessaires sans demander autre permission nonobstant

oppositions

opposition ou appellatiou, clameur de Haro, Chartre Normande prises à parties & lettres à ce contraires. VOVLONS qu'en mettant au commencement, ou à la fin de chacun exemplaire ces presentes, ou vn bref extraict, elles soient tenuës pour bien & deuëment signifiées : CAR TEL EST NOSTRE PLAISIR. Donné à Paris le cinquiéme Iour de Ianuier l'an de Grace mil six cens quarante huict & de nostre regne le cinquiéme.

Par le Roy en son Conseil.

DENISOT.